

אוסף גיליונות

מבית 'צופ' הוצאה לאור

גיליון 200
מורחב
המחיר 7 ש"ח
ניתן לשלם בעמדות נדרים פלוס וקדימות -

פרשת וישב | גיליון 200 - חנוכה מורחב | כסלו תשפ"ב

התכוננות במועדי השנה

הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
ענין אור המנורה

מתוקים מדבש

הגאון רבי יעקב ישראל בייפוס שליט"א
מהודאה להלל ומהלל להודאה

עטרת המועדים

הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
ב' דיני הדלקה - משום פרסום הנס וזכרון הנס

תמצית

תמצית עניני חנוכה - גמ' שבת ומשנ"ב

פניני הלכה

מרבני וראשי החבורות בישיבת מיר
מורחב לימי החנוכה

פניני פרשת השבוע

הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
כיצד שמן מכונות הצית להבה יהודית
כבויה?

שמעתתא עמיקתא

הרה"ג ר' יוחנן בורגר שליט"א
הלכות מצויות לחנוכה - גיליון 500

האלף לך שירמה

דברי זכרון לפני מטתו של הגאון המופלא
בקי בחדרי תורה וזוהריו בה כבן בית
מופת קדור בשקידת התורה ואהבתה
רבי שלמה פישר זצלה"ה
ראש ישיבת איתרי
מחבר הספר "בית ישו"
נלב"ע י"ד כסלו תשפ"ב

שו"ת עם הגר"ש פישר זצ"ל

בענין השאלה מדוע לא הוזכר
ענין חנוכה בירושלמי ולא
נתייחד לה מקום במשנה

דרבי החיזוק

מין ראש הישיבה
הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א
לקש מיוחד משיחות רבינו על חנוכה

השבתי דרכי

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
סדרת שיעורים בעניני תפילה
שיעור בענין תפילה וחנוכה

אמדות דעת

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
חכמת התורה שכל עליון -
'שחלק מחכמתו ליראיו'

בנתיבות יצחק

הגאון רבי יצחק זיסמן זצ"ל
חלק באלוקי ישראל

שיעור חומש

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
וישב - חנוכה

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
זבמושב לצים לא ישב'
קושיה בעניני חנוכה

נחל אליהו

הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
גיליון מורחב וישב - חנוכה

מגיד דבריו ליעקב • יעלת חן • ענינו גל • עומק הפשט • בדומו של עולם • הרב נויגרשל • אז נדברו • דרישה וחקירה • מים זכים • הפרשה
המחכימה • לענין הלכה • בנתיבות העיון • עבודת אהרון • טמונה בפרשה • עם הספר

מהדורה מיוחדת לכבוד שמחת חתן וכלה

שבת קודש פרשת וישב

של החתן החשוב יהונתן ניסים בן הרה"ג יוסף פרץ שליט"א
עם הכלה היקרה מרים יהודית בת הרה"ג מנחם אליהו ביטון שליט"א
ענבי הגפן בענבי רזגפן דבר נאה ומתקבל

לעילוי נשמת

הר"ר שלמה (רוברט

ב"ר צבי הערש קנול ז"ל

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

ומאתים לנוטרים את פרוז.

בסיעתא דשמיא עומדים אנו בשערי ה'אוסף' המאתיים.
נשווה מול עינינו -

מאתיים חוברות המלאות מיינה של תורה וחלבה;
מאתיים חוברות המהדהדות את כתלי בית המדרש על פני חוצות;
מאתיים שבועות של הפצה במרכזי התורה והיכליה;
מאתיים שבתות של עונג בחדוותה של תורה...

ברם, מי כמו ה'אוסף' שבורח מן הקלישאות ומן השטחיות, אם כן עלינו לבאר
מאן לימא לן שיש משמעות במספר מאתיים...
אכן מצינו (פסחים מח.) שערלה וכלאי הכרם בטלים באחד ומאתיים. הרי לנו
שמאתיים הוא שיעור חשוב, ואהני לן לקיים "הפעם אודה את השם", כי ילדנו
לו מאתיים קבצים של תורה.

ובאמת שאין מדובר כאן בדבר מה שחוזר ושונה מאתיים פעמים. כי ה'אוסף'
מעצם עניינו ומתכונתו הוא בגדר נטיעה שפרה ורבה. ואם נשווה את האוסף
הראשון לאוסף זה, נבין איזו כברת דרך נעשתה וכמה גדל האילן ופארותיו.
אין זו "כמת יחיד", אלא "כמת ציבור", ממילא דין הוא שטעונה תנופה (סוף
זבחים), לפתח ולהרבות, להוסיף ולרומם, "אשר הונף ואשר הורם" - מוליך
ומביא מעלה ומוריד, עד שהיתה כל הגולה כמדורת אש...
גם דין הוא שטעונה הגשה, ואכן מדי שבוע מגוון תלמידי חכמים מקטירים
מגישים את מנחתם העולה על במה זו לריח ניחוח. התודות להם ולמביאים
לבית הדפוס.

וכמה יש להכיר טובה לראש המערכת ידידנו עוז, **הרב נתן פלדמן** שליט"א
ראש הוצאת הספרים הנודעת 'צוף', אשר מלבד עסקו הגדול בהוצאת דברי
תורה לאור עולם בספרים מכורכים, ידו נטויה על האוסף לתמכו ולשכללו,
והוא לו כילד שעשועים, תהי משכורתו שלימה מעם ה'.
כבודה של תורה העולה מן האוסף הוא בבחינת "גל של אגוזים" הכולל בו
מקרא משנה הלכות ואגדות. פלפולה של תורה, לצד הלכה פסוקה; דברי הגות
לצד פנינים על הפרשה; פרקי חיים לצד הלכות דעות וחובות הלבבות.
והכל מכוון למקום אחד והכל עולה למקום אחד, מיניה ומיניה יתקלס עילאה.
ויותר ממה שעולה הכבוד מן האוסף, עולה הוא ביותר מן הציבור עצמו, קהל
של תלמידי חכמים, המקבל מדי שבוע את הגליונות בנפש שוקקה, וכדגים
שבים הששים לקראת כל טיפת מים.
כה יתן ה' וכה יוסיף, עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ואל תשנו
ה"א לנצח.
ברוך את ה' נותן התורה. נותן - בלשון הווה, בכל דור ודור.

המערכת

מערכת 'אוסף גליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

אוסף גליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

עינינו גל | 65

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 69

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 73

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

ברומו של עולם | 83

גיליון היוצא מבית ועד לחכמים העוסקים בעניני תפילה

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 85

תובנותיו של הרה"ג **מרדכי דוד נויגרשל** שליט"א

פניני פרשת השבוע | 87

מאת מגיד השיעור הרה"ג **אשר קובלסקי** שליט"א

אז נדברו | 89

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 95

מעלת השבת וקדושתה

שמעתא עמיקתא | 99

הלכות מצויות לחנוכה

דרישה וחקירה | 107

קובץ תורני לכל המשפחה

מים זכים | 109

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים"

הפרשה המחכימה | 111

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

לענין הלכה | 115

הערות הלכתיות מעשיות

לעורר לב המעיין

בנתיבות העיון | 117

ביאורים והערות מהרה"ג ר' **אהרון שוורצר** שליט"א

עבודת אהרון | 119

מאת הרה"ג **יצחק גבריאל פרוינד** שליט"א

גדר מצות הדלקת נרות במקדש ובחנוכה

שמונה בפרשה | 121

עלון לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

האלף לך שלמה | 128

דברי זכרון לפני משתו של הגאון המופלא בקי בחדרי תורה
וחורזו בה כבן בית מופת הדור בשקידת התורה ואהבתה

רבי **שלמה פיישר** זצללה"ה

ראש ישיבת איתרי

מחבר הספר "בית ישי"

נלב"ע י"ד כסליו תשפ"ב

עם הספר | 133

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

דרכי החיזוק | 10

מין ראש הישיבה הגאון רבי **גרשון אדלשטיין** שליט"א
לקט מיוחד משיחות רבינו על חנוכה

חשבותי דרכי | 13

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

בנתיבות יצחק | 17

הגאון רבי **יצחק זיסמן** זצ"ל

אמרות דעת | 21

הגאון הגדול רבי **יהושע אייכנשטיין** שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן

שיעור חומש | 23

מאת הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א
ראש ישיבת "עשרת שלמה"

שיעורי בינה | 25

שיעורים על סדר המצוות
מאת הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

ועד ליל שבת | 27

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 29

מאת הגאון רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א
ראש ישיבת כף החיים

נחל אליהו | 31

משיעורי הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

התבוננות במועדי השנה | 37

משיעורי הגאון רבי **נתן רוטמן** שליט"א

מתוקים מדבש | 41

ליקוט נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ליקוט לקח טוב"

עשרת המועדים | 45

שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א
שיעורי חנוכה

יעלת חן | 47

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א
אב"ד חיפה

תמצית הש"ס | 49

תמצית דף היומי

לדעת | 57

מבחן בדף היומי

תמצית משנה ברורה | 58

סיכום קצר וברור של ספרי החפץ חיים

לדעת | 64

מבחנים בחפץ חיים

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

בית המדרש "בית יצחק" גבעה ב'
בית הכנסת "שבת אחים" גבעה ב'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלק)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"
בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי הישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
"גל פז" רח' מלכי ישראל

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיויתי"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה'
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בס"ד

סיון תשע"ט

מכתב ברכה

הנני בזה לבוא בברכה ובהוקרה למען המפעל הגדול אוסף גליונות היוצא מידי שבת בשבתו מלא מזון אל זן בדברי תורה ערבים ושמחים בהלכה במוסר במחשבה על פרשת השבוע ומביאים את מתיקות התורה בכל שבוע בפרשת השבוע. והוא תועלת גדולה ורבה להכנס למושגים הגבוהים של הפרשה בכל התחומים מרבותינו הגדולים שממיהם אנו שותים ויבדלחט"א אשר עמנו היום. והם מהמפעלים הגדולים והיפים של עולם התורה. והכרת הטוב מיוחדת לידי הנעלה והדגול אשר משקיע מהונו ומאונו ומחזיק המפעל הגדול הזה הוא הרב ר' נתן פלדמן שליט"א ותעמוד לו הזכות הגדולה למען ימשיך במפעליו הגדולים להגדיל תורה ולהאדירה ונזה לראות בחיזוק ובתוקף המפעל הגדול הזה למען הרבות אור התורה ופרשיות השבוע.

הכו"ח לכבוד התורה

דוד כהן

טו סיון תשע"ט

לכבוד מערכת אוסף גליונות

הנני רוצה לחזק את ידכם על עבודת הקודש שעושים על ידי הגיליון השבועי שיש בו הרבה דברי תורה ברמה גבוהה שמתאימה ליושבי בית המדרש, ומרוממת את הציבור.

יהי רצון שתמשיכו בעבודת הקודש, וכן רוח חכמים תמשיך להיות נוחה מכם.

בציפיה להרמת קרנם של עמלי תורה
הושע אייכנשטיין

בס"ד

סיון תשע"ט

אחז"ל לא נבראו שבתות אלא כדי שיתעסקו ישראל בתורה. ועאכו"כ תורה דרבים בשב"ק שהוא דבר גדול. ואחד מהאופנים לזה הוא פרסום גדול של ד"ת מגדולי ישראל זצ"ל ומהרבה ת"ח מופלגים החיים עימנו בענייני פרשת השבוע ושאר עניינים, ישוטטו רבים ותרכה הדעת. ובוודאי יש בזה כחינה של ת"ת דרבים בש"ק שהוא דבר גדול מאד. אשרי העוסקים והמסייעים לזה. ויזכו לראות ביום שכולו שבת.

הכו"ח לכב' התורה ולומדי'
ישראל בונם בלאאמו"ר הגר"פ זצוק"ל
שרייבר

בס"ד

למע"כ הרבנים החשובים העומדים על האוכניים בעריכת קבצי "אוסף גיליונות"

הנביא מלאכי אומר לישראל בדבר ה' -
"חזקו עלי דבריכם אמר ה' ואמרתם מה
נדברנו עליך. אמרתם שוא עבוד אלוקים
ומה בצע כי שמרנו משמרתנו וכי הלכנו
קדורנית מפני ה' צבקות. עתה אנחנו
מאשרים זדים גם נבנו עושי רשעה גם בחנו
אלוקים וימלטו".

ומה צריך לעשות במצב כזה? אומר הנביא
בדבר ה' "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו
ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו
ליראי ה' ולחושבי שמו".

אנחנו נמצאים בדור שהאווירה ברחוב
שמחוץ לציבור היראים היא אוירה של
שוא עבוד אלוקים. הרחוב שמחוץ לכותלי
בית המדרש שטוף ברדיפה אחרי הבלי
הזמן, ושוגים כל חייהם בהבל וריק ועושים
בטנם אלוהיהם ותורתם מלבושם (כלשונו
של החסיד בחובת הלכבות).

והתשובה לזה היא - אז נדברו יראי ה' איש
אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון
לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו.

זכות גדולה לכל המתעסקים בעריכת קבצי
"אוסף גיליונות" המלאים מזן אל זן בדברי
תורה, ויראה, הלכה, ואגדה, והשקפה
אמיתית בדעת תורה בכל הליכות החיים,
מרבתינו זצוק"ל ויבלחט"א מגדולי
מרכיצי התורה שליט"א.

ועליהם ועל שכמותם נאמר ההבטחה
ויכתב בספר זכרון ליראי ה' ולחושבי שמו.

אליהו דיסקין

לכבוד הרבנים החשובים העוסקים במלאכת הקודש בהו"ל של "אוסף גליונות"

באתי במילים קצרות כיהודה ועוד לקרא להביא מרחשי ליבי על המפעל החשוב "אוסף גליונות" היוצא בשקידה והתמדה מופלאים מידי שבת בשבתו.

הן בכל תוספת ציצים ופרחים בתורתנו הקדושה מתגלה חבת הקודש ואהבת עולם שלנו עם קרובו מקבלי התורה, ובבחנית "כל חפצין לא ישוו בה" שאפי' כל מצוותיה של תורה אינם שוות לדבר אחד מהתורה.

על אחת כמה וכמה ב"אוסף גליונות" יחודי זה שמלבד כל הביאורים והחידושים הנפלאים הנכללים בו הרי הוא ממש בבחינת יגדיל תורה ויאדיר. הפותח לפנינו רחבות ההיקף והעומק הן בשמעתתא הן באגדתא, בשינו סוגיות ובבירורי הלכות ונותן מושגים מאירים ומשמחים להגדלת התורה אצל כל אחד ואחד. וכמה ריבוי כבוד התורה ואהבת התורה יש בכך.

והנה יום השבת הוא בן הזוג של התורה כמבואר בחז"ל, והרמב"ן בהקדמתו כתב שמגמת פירושו הוא לעשות כמנהג הראשונים להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרם בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים. ונ"ל בכוונתו ע"פ מה שאמרו ברות רבה על בועז "ויאכל וישת ויטב לבו" - ויטב לבו שאכל מיני מתיקה אחר המזון שמרגילים את הלשון לתורה. ד"א ויטב ליבו שעסק בדברי תורה שנאמר טוב לי תורת פיך. והיינו שיש בחינה מיוחדת של תענוג בדברי תורה בטוב לבב (אע"פ שבד"כ "משמחי לב" איקרי וטוב לבב לא אקרי כמבואר בערכין יא.) והיא כמו עונג ממני מתיקה, והיא המתאימה לשבת קודש במיוחד להתענג על ד' ולהיטיב ליבנו בתורה.

וכמדומה ש"אוסף הגליונות" מרומם גם את הצורה הזאת של דברי תורה באופן של ייטב ליבו וכדברי הרמב"ן ויש בו מנועם ועונג שבת האמיתי.

ואסיים בהודאה גדולה שזכיתי להיות מצורף אל הקודש מידי פעם ואכפול בברכה

נתן רוטמן

ב"ה יום א' פרשת שלח תשע"ט

לידידי הרב נתן פלדמן שליט"א
ולכל חברי המערכת הנכבדים

לרגל הוצאת "אוסף גליונות" ה-100

קבלו ברכות!

התורה מצנינת כי הקב"ה בירך את יצחק ומצא מאה שערים. הווה אומר שבמספר מאה גנוזה ברכה מיוחדת.

קל וחומר כשמדובר בהפצת תורה שהיא עצמה כלי מחזיק ברכה.

אחרי מאה גליונות ניתן לעצור לרגע ולברך ברכת הנהנין. כשהמערכת מקפידה להכניס מגוון רחב של כותבים ושל גליונות נהדרים שמלאים מזן אל זן, ברמה ראויה, בכתיבה רהוטה, ומסוגים שונים ומגוונים. תוך שמירה על איכות תורנית גבוהה.

לכבוד הוא לי שמזכים אתם אותי מידי שבוע להיות חלק מהמפעל, ועל כך קבלו תודותי.

יתן ה' ותאזרו חיל להמשיך ולהפיץ דבר ה' בחן ובכבוד, באיכות ובכמות.

מרדכי דוד נויגרשל

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

לקט מיוחד משיחות רבינו הגדול

מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • חנוכה תשפ"ב

עליהם - תורה עבודה וגמילות חסדים (כדאיתא בפ"א דאבות), והם שלושה עיקרים שבהם תלויה שלמות האדם.

טהורים, צדיקים, עוסקי תורתך

עוסקי תורתך מובן כפשוטו שהוא כנגד תורה, וטהורים יש לפרש שהוא כנגד עבודה, כפי שאנו מזכירים בתפילה "וטהור לבנו לעבדך באמת", כי שלמות העבודה היא בטהרה, טהרת הלב.

וצדיקים זה כנגד גמילות חסדים, כמו שכתוב (תהלים קמה, יז) צדיק השם בכל דרכיו, ודרכיו של הקב"ה הם המידות הטובות, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק "והלכת בדרכיו" מה הוא גומל חסדים וכו' אף אתה היה גומל חסדים (עיין שבת קלג, סוטה יד, ועוד).

והיפוכם של מעלות אלו זה טמאים רשעים וזדים, טמאים היינו עובדי עבודה זרה, שהיא היפך עבודת השם, ורשעים הם אנשים רעים לבריות בעלי מידות רעות, וזהו היפך מצדיקים שהם בעלי מידות טובות, וזדים היינו שהפנימיות רעה מאד, כמו שכתוב (שמות יח, יא) כי בדבר אשר זדו עליהם, והיינו השפלות הגדולה ביותר והתכוונות הכי גרועות, שנובעות כתוצאה מחוסר תורה, כי בלי תורה אין גבול ליצר הרע, וזהו ההיפך מעוסקי תורתך.

ועוד שנינו באבות (ד, יז) שלושה כתרם הם, כתר תורה, כתר כהונה, וכתר מלכות. והם גם כן שלושת העניינים הנ"ל: תורה, וכהונה זה עבודה, ומלכות זה חסד. ואמנם כל הכתרים תלויים בכתר תורה, כמו שאמרו חז"ל (ילקוט משלי תתקמ"א) כל עצמם של שני כתרם הללו כתר כהונה וכתר מלכות אין באים אלא מכוחה של תורה, ובלי תורה אין כתר כהונה ולא כתר מלכות, ויכולים להיות כהונה ומלכות, אבל לא בדרגת "כתר", ורק על ידי תורה זוכים לכל הכתרים.

ולכאורה יש להבין אם כן, למה נזכר קודם טמאים ביד טהורים ואחר כך זדים ביד עוסקי תורתך, הלא סדר המעלות במשנה הוא קודם תורה ואחר כך עבודה, ואם כן עוסקי תורתך היא מעלה הקודמת לטהורים. ואפשר לפרש בזה לפי דברי הב"ח הנ"ל, שבתנוכה עיקר הגזירה הייתה מפני שנתרשלו בעבודה, והיו צריכים קודם להתחיל את התקון בעבודה, לתקן מה שהתרשלו בעבודה, ולכן מוזכר קודם מעלת "טהורים" שהיא כנגד עבודה.

ומכל מקום גם לאחר כל המעלות האלו, עדיין היו זקוקים לרחמים, ורק "ברחמיך הרבים" עמדת להם בעת צרתם, ובוה יש להסתפק כנ"ל האם היו צריכים את הרחמים רק בשביל הנס הגלוי שנעשה להם, אבל על עצם הישועה לא היו צריכים רחמים, או שגם בלי הנס היו צריכים רחמים. ומסתבר יותר כצד השני, שלא שייך שום הצלה בלי רחמים, כמו שמפורש בחז"ל שאין העולם מתקיים אלא במידת הרחמים (מובא ברש"י ריש בראשית), וגם הגאולה תהיה ברחמים, כפי שמבקשים "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים".

וענין זה מבואר עוד בנוסח התפילה שמבקשים: "על הצדיקים ועל החסידים" היינו אלו שהם בעלי מדרגה של צדקות וחסידות, "ועל זקני עמך בית ישראל" היינו תלמידי חכמים, כמאמרם (קידושין לב, ב) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, "ועל פליטת סופריהם" היינו גדולי הדור שנשארו מהדורות הקודמים, על כולם מבקשים "יהמו רחמיך" - אפילו צדיקים ובעלי מדרגה גדולים כל כך זקוקים לרחמים! כי כל קיום העולם הוא ברחמים, ובלי רחמים אין קיום לעולם.

ברחמיך הרבים עמדת להם

אנו אומרים בעל הניסים "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך", ולכאורה בשלמא גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, מובן החידוש בזה, שאף על פי שהם היו חלשים ומעטים, שדרך הטבע אין בכוחם לנצח במלחמה, זכו שנעשה להם נס, וניצחו חלשים את הגיבורים, והמעטים את הרבים, אבל מה שהיו טהורים וצדיקים ועוסקי תורתך, צריך ביאור, מה זה שייך לנס, וכי הנס יותר גדול בזה שניצחו טהורים את הטמאים או צדיקים את הרשעים.

ובפשטות הביאור הוא, שבאמת זה לא חלק מהנס, רק באים לומר "באיזו זכות" נעשה להם הנס, שזכו לנס כזה שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, הזכות לזה הייתה מפני שהם היו טהורים וצדיקים ועוסקי התורה, ובאמת החידוש של הנס הוא רק מה שהיו חלשים ומעטים, אבל מה הטעם - באיזו זכות זכו לנס, הטעם הוא מפני שהם היו טהורים וצדיקים ועוסקי התורה.

ולכאורה אם כן, זה היה נס מוצדק מאד, כי הם היו בעלי מדרגה עם הרבה זכויות, טהורים, צדיקים, ועוסקי תורתך, ועם זכויות כאלו בודאי היו ראויים לנס, ומדוע שלא ינצחו את הרשעים.

אבל בהמשך מזכירים "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם", ומבואר שאחרי כל זכויותיהם, עדיין היו צריכים רחמים רבים, ומצד מידת הדין לא היה שייך שניצחו, והצרה הייתה צריכה להימשך. וצריך ביאור, מדוע לא הספיקו להם הזכויות שהיו טהורים וצדיקים ועוסקי התורה, ולמה היו צריכים רחמים רבים?

ויתכן לפרש כי באמת מן הדין היו ראויים להינצל, אך לא בניסים גלויים של שינוי הטבע, רק על ידי נס נסתר בצורה טבעית.

ומן השמים יכולים לעשות נס נסתר בצורה טבעית, כמו שהיה במדינת רוסיה, שהייתה מהפכה "בצורה טבעית", אחרי שנים רבות שהיו גזירות שמד שלא לעסוק בתורה ובמצוות, פתאום הייתה מהפכה שנפסקו הגזירות, והכל בצורה טבעית בלי ניסים מיוחדים, אמנם ודאי שהכל בהשגחה פרטית, אבל לא בצורה של נס.

וכך גם החשמונאים, היה הקב"ה יכול להצילם בצורה טבעית, אבל הם זכו לנס גלוי של שינוי הטבע, שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, ולנס כזה צריכים רחמים רבים.

והתועלת בנס הגלוי היא, שעל ידי זה מקבלים חיזוק באמונה, ואף על פי שאמרו (תענית כ, ב) שמי שנעשה לו נס מנכין לו מזכויותיו, יתכן שזה דווקא ביחיד ולא בציבור, ולא מצינו שכלל ישראל הפסידו מזכויותיהם לאחר הניסים שנעשו להם, רק אדרבה ראו את הניסים וקיבלו חיזוק מזה, כמו שכתוב (שמות יד, לא) וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ויאמינו בהשם ובמשה עבדו.

ואמנם, "ברחמיך הרבים" כפשוטו משמע שהיו צריכים רחמים לא רק בשביל הנס, אלא על עצם הישועה, ובלי רחמים הייתה הצרה נמשכת ולא הייתה ישועה כלל, ואף על פי שהם היו טהורים וצדיקים ועוסקי התורה, היה איזה חטא שגרם את הצרות, כמו שכתב הב"ח (באו"ח סימן תר"ע) שהגזירות היו מפני שנתרשלו בעבודה, וזה היה חטא דק, אבל היה חטא, ומי יאמר זכיתי לבי, ולכן למרות מדרגתם הגבוהה, היו צריכים רחמים להינצל מהצרה.

והנה מוזכרים כאן שלושה עניינים: טהורים, צדיקים, ועוסקי תורתך, ונראה כי שלושה עניינים אלו, הם כנגד שלושה דברים שהעולם עומד

גזירות היוונים על ישראל

הן גזירות היוונים נמשכו תקופה ארוכה במטרה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, וכמו שידוע שנמשכו הגזירות לאורך המישים ושתיים שנה, והיו בהם גזירות חמורות מאד להעבירם על דתם, על תורה, שבת ומילה. והובא במדרש (בר"ר ב, ד) שסיסמתם של היוונים היתה "כתבו על קרן השור שאין לכם חלק בארץ ישראל", ומתחילה היו גזירותיהם על תורה כמו שאנו מזכירים בתפילה "להשכיחם תורתך", מפני שידעו והבינו שאלמלא שכחת התורה לא יוכלו להעבירם מחוקי רצונך, כי אם ימשיכו ללמוד תורה בוודאי ימסרו את נפשם על קיום התורה והמצוות, והיו מוכרחים תחילה להשכיחם תורתך כדי שיוכלו אחר כך להעבירם מחוקי רצונך.

ומצינו בחז"ל שהיו שם יהודים רבים שמסרו את נפשם להריגה על קידוש השם אף יותר מן החיוב, כי ידוע שחיוב ייהרג ואל יעבור זהו רק על שלש עבירות החמורות, או על שאר עבירות בקום ועשה בפרהסיא בשעת השמד, ושם אנו מוצאים שיהודים רבים מסרו את נפשם אף על עבירות שבשב ואל תעשה, אשר לדעת הרשב"א והרמב"ן (שבת מט, א) אין בזה חיוב של ייהרג ואל יעבור, וכמו שמבואר במדרש שמסרו את נפשם אף על מצות מילה כמאמרם (ויק"ר לב, א) מה לך יוצא לסיקל על שמלתי את בני וכו', והיינו שמסרו את נפשם בזה אף שלא במקום החיוב. ולכאן צריך ביאור שהרי כבר כתב הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ה, ב) כי אסור למסור את הנפש שלא במקום החיוב, ואם כן כיצד היה מותר להם למסור את נפשם.

אכן הביאור בזה כמו שכתב הכסף משנה שם בשם הנמוקי יוסף כי אף לדעת הרמב"ם שאסור למסור את הנפש שלא במקום החיוב, מכל מקום "אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולא יהנו בכל לבם". ויש לפרש כי זהו מה שמצינו ברבי עקיבא (ברכות סא, ב) שהקהיל קהילות ברבי למד תורה בשעת השמד, וכן מצינו ברבי חנינא בזה כי אף שביטול תורה אינו אלא בשב ואל תעשה, ואם כן אין בזה חיוב של ייהרג ואל יעבור, מכל מקום שונה הדבר בשעת השמד, שאז הותר לאדם גדול בהוראת שעה למסור את נפשו יותר מן החיוב, כדי לקדש שם שמים.

מסירות נפש - הזכות לסייעתא דשמיא

ורבים מבני ישראל מסרו את נפשם באותה תקופה, אמהות מלו את ילדיהם במסירות נפש ונהרגו על זה, וידוע המעשה (גיטין נו, ב) בחנה ושבטת בניה, שכל שבעת הילדים מסרו נפשם שלא לעבוד עבודה זרה, ואפילו הילד הקטן שביקש המלך לפתותו שרק יעשה את עצמו כמשתחוהו - גם הוא מסר נפשו על קידוש השם, ונמשכה תקופה ארוכה שרבים מסרו את נפשם עד שזכו לנס חנוכה בזכות מסירות נפשם של הכלל לקיום התורה והמצוות.

וראו להזכיר בהזדמנות זו את מסירות נפשם של בני התורה מעולי יהדות גרוזיה [הנמצאים כאן] שכפי ששמעתי בשעתו כשהתחילו שם הגזירות על אידישקייט ורצו לסגור את בתי הכנסת, נאספו כל תושבי המקום מגדלם ועד קטנם נערים וזקנים בבית הכנסת ואמרו כי לא יזונו משם ואם רוצים לקחת את בית הכנסת יששרפו אותם בתוכו, ועל ידי מסירות נפשם זכו שלא הפריעו להם כל כך בקיום התורה והמצוות כמו שהפריעו בשאר המקומות, וכידוע שקיום המצוות ולימוד התורה נמשכו שם זמן רב יותר מאשר בכל רוסיה. על ידי מסירות נפש זוכים לסייעתא דשמיא.

חסדי ה' אזכיר כי גם אני ניצלתי בחסדי שמים מרוסיה בימי ילדותי, בזכות מסירות נפשו של אבי וזכרוננו לברכה, שמסר נפשו ללמוד תורה איתנו בחדרי חדרים, למרות שהשלטונות שם אסרו לעשות זאת, והיה דורש ברבים דברי חיזוק והתעוררות לעמוד בנסיונות הזמן במסירות נפש לשמירת התורה והמצוות, ונס גלוי היה שלא פגעו בו השלטונות שם, וכשהתחיל לצאת מרוסיה כבר היו שם הרבה גזירות ורציחות, ולמרבה הנס עדיין לא היו רציחות רבות כל כך בעירנו, אך תיכף כשעלינו לארץ התחילו שם גזירות

יותר חמורות, ב"ה שאני נמצא עמכם עכשיו, ומי יודע מה היה 'אילו לא יצאנו ממצרים'... זוהי זכות מסירות נפשו של אמונו"ר צ"ל.

הזכות למסירת גיבורים ביד חלשים

ברצוני לעמוד על מה שאנו מזכירים בתפילות על הניסים "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך", והדברים טעונים ביאור, כי אמנם מסירת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים זהו נס שלא כפי דרך הטבע, אך מהו הנס במסירת טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך, וכי מה שהם טהורים וצדיקים ועוסקי התורה זוהי סיבה שלא יוכלו לנצח במלחמה?

והנראה בזה כי לא באים לומר שאין דרך הטבע שטהורים ינצחו את הטמאים או שצדיקים ינצחו את הרשעים, אלא מזכירים זאת לומר מה היא הזכות שבזכותה נלו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, שזה היה בזכות שלשת המעלות האלו, שהיו טהורים, צדיקים, ועוסקי התורה, מעלות אלו הם שעמדו להם לנצחון במלחמה שלא כפי דרכי הטבע. ומכל מקום צריכים אנו לפרש מה המיוחד בשלשה מעלות אלו שנמנו בעל הניסים, וכי לחשמונאים לא היו עוד מעלות אחרות שראו לנכון להזכיר דווקא מעלות אלו.

טהורים, צדיקים, עוסקי תורתך*

ונראה לפרש בזה כי שלשת מעלות אלו הם דברים עיקריים הכוללים את כל התורה, שהם שלשת הדברים שנמנו במשנה (אבות א, ב) שעליהם העולם עומד, תורה, עבודה, גמילות חסדים. שלשה דברים אלו מרומזים במעלות שאנחנו מזכירים בעל הניסים, טהורים, צדיקים, ועוסקי תורתך.

הן עוסקי תורתך כמובן זהו תורה, וטהורים מרמז על מעלת העבודה, כמו שאמר הכתוב (תהלים נא, יב) "לב טהור ברא לי אלקים", והלב הטהור משמש לעבודת השם בשלימות, כמו שאנו מזכירים בתפילות של שבת "וטהר לבנו לעבדך באמת", כי צריכים לב טהור בשביל שתהא עבודת השם באמת כראוי, ונמצא כי טהורים מרמז על מעלת העבודה, שזה העמוד השני מהדברים שהעולם עומד עליהם.

ורשעים ביד צדיקים מרמז על ענין המידות, כמפורש בכמה מקומות שצדקות מרמז על דברים שבין אדם לחברו, כמו שמצינו (ב"ב פח, ב) "צדק משלך ותן לו", וכן כתוב (תהלים קמה, יז) "צדיק השם בכל דרכיו", ודרכיו של הקב"ה הם מידות טובות, שכן נצטוונו בתורה (דברים כח, ט) "והלכת בדרכיו", וכמו שאמרו (שבת קלג, ב) מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום, ונמצא כי צדיקים מרמז על כל המידות הטובות שאדם חייב להשתלם בהם, שזה העמוד השלישי של גמילות חסדים.

"כתר" - שלימות במעלה

והנה יש כמה דרגות בדברים האלו, תורה, עבודה וגמילות חסדים, והדרגה הגבוהה ביותר היא דרגת כתר המפורשת במשנה (אבות ד, יג) כתר תורה, כתר כהונה וכתר מלכות, כתר כהונה זה עבודה, שבזמן שביית המקדש קיים היתה העבודה בקרבנות, והיום העבודה היא בתפילה שהיא עבודה שבלב, ואם כן כל עניני עבודת השם הם בכלל "כתר כהונה", וכתר מלכות זה גמילות חסדים, כי תפקיד המלך הוא לעשות חסד - לדאוג לטובת העם. כאשר אדם זוכה לשלימות במעלות אלו, אזי השלימות בתורה נותנת לו כתר תורה, והשלימות בעבודה נותנת לו כתר כהונה, והשלימות בחסד ובמידות טובות נותנת לו כתר מלכות.

"כתר" זהו דבר בולט שנמצא בראש וניכר לעין, והוא כמו שאמרו חז"ל (מו"ק טו, ב) כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרות עליו מבחוץ. אך כמובן יש להיזהר לבל ילמד לשם כבוד של כתר תורה, אלא צריך ללמוד לשם שמים מאהבה, וכמאמרם (נדרים סב, א) למד מאהבה וסוף הכבוד לבוא, שעל ידי שלימות בתורה - יהיה לו ממילא כתר תורה. וכן בשאר הדברים, ואדם שהגיע לשלימות בעבודת השם, זה ניכר עליו, ויש לו כתר כהונה, ואדם שהתכונות שלו הם אהבת חסד, זוכה לכתר מלכות על ידי אהבת החסד בשלימות.

* א"ה. חלק מן הדברים נתבארו גם בשיחה דלעיל, וכאן באו בתוספת מרובה.

כתר תורה מונח לכל ישראל

וידועים דברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (ג, א) "בשלשה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, כתר כהונה וכהן בו אהרן שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, כתר מלכות וכהן בו דוד שנאמר זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי, כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, כל מי שירצה יבא ויטול, שמא תאמר שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו, הא למדת שכתר תורה גדול משניהם", עכ"ד.

והיינו, כי אמנם מעלת העבודה שייכת היא לכל אחד ואחד, אבל בכתר כהונה הראשי זכו אהרן ובניו, וכמו כן כתר מלכות ממש וכהן בו דוד המלך, אך לעומת זאת כתר תורה הרי הוא מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, וכל אחד ואחד יכול לזכות לכתר תורה בעצמו, שאין בכך סתירה שיהיו שני מלכים משתמשים בכתר אחד, כי מה שאדם אחד זכה לכתר תורה אין זה מפריע לחברו ולא בא על חשבוננו כלל, ואדרבה הרי שנינו (סנהדרין עא, ב) כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, וכל אחד אינו נוגע בשל חברו, שאין גבול ותכלית לכתר תורה.

הדרך לזכות לכתר תורה

והדרך לזכות לכתר תורה כתב שם הרמב"ם "מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים", והיינו שצריך שכל עיסוקו יהא בתורה מבלי להסיח דעתו ממנה, שאפילו בזמן שאינו לומד - יחשוב בלימוד, או שיחשוב שהוא צריך ללמוד וכיון עצמו ללימוד, בלא היסח הדעת.

אלא שבאמת צריכים אנו לדעת כיצד עושים דבר כזה, הרי אדם אינו יכול לחשוב על דבר שאינו רוצה לחשוב עליו, ואי אפשר לשעבד את המחשבה לדבר שאינו מעניין ומרתק, וכיצד יוכל אדם לשעבד את מחשבתו לדברי תורה בלא היסח הדעת אם אינו מעוניין בה.

והתשובה לכך כי המציאות אינה כן, שהרי רואים אנו בצרכי הגוף שהקב"ה ברא את העולם באופן המועיל ביותר לחיי האדם, כגון מה שגוף האדם זקוק למזון כדי להתקיים ולחיות, אם לא היה לו טבע של חשק ותיאבון לאכול - לא היה אוכל, ופתאום היה מת ברעב, והטביע הקב"ה טבע כזה שאפילו ילד קטן שאין בו דעת להבין שהאוכל נצרך לקיום הגוף, גם הוא מרגיש רעב ויש לו חוש הטעם באוכל, וכך הוא מרגיש שמוכרח לאכול וממילא גופו מתקיים, ונמצא שכל חוש הטעם הוא לצורך קיום האדם.

וכך גם עשה הקב"ה בעניי רוחניות שנצרכים ביותר לקיום האדם, כי מאחר שהאדם מוכרח ללמוד תורה לצורך שלימות הנפש, הרי הוא צריך שיהיה לו טעם ועריבות בלימוד התורה, כדי שיימשך ללמוד תורה בהתאם לצרכי נפשו, ולכן יש מתיקות בדברי התורה שנאמר עליהם (תהלים יט, יא) "מתוקים מדבש ונופת צופים", ומציאות היא שיש מתיקות בדברי התורה.

ומכל מקום אין זה מועיל כי אם לאדם שנפשו בריאה, שהוא יכול להרגיש כראוי את טעם ומתיקות התורה, אבל מי שחולה בנפשו, אינו יכול להרגיש את הטעם בתורה, כי כשם שאדם חולה מאבד את הטעם

בכל דבר מאכל, כך מי שיש לו חולי הנפש, לא יוכל להרגיש את מתיקות התורה, ורק מי שנפשו שלמה ובריאה יוכל להרגיש את הטעם בדברים הרוחניים שהם מזון הנפש.

"והערב נא" - טעם ומתיקות התורה

הלא על זה אנו מבקשים בכל בוקר בברכות התורה "והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו", כי באמת דברי התורה מצד עצמם יש בהם עריבות ונעימות גדולה מאד, ורק שאנו מבקשים על עצמנו שנוכח גם אנו לטעום את טעם המתיקות שבתורה.

וכאשר זוכים לקבל את הטעם שבתורה, אזי ממילא לא מסיחים דעת ממנה, וכמו כל דבר שאדם שואף אליו ומבקש להשיגו שאינו מסיח דעתו מזה, כמו למשל אדם שרוצה להיות ראש עיר שמשדל ומשים לילות כימים למען בחירתו ואינו מסיח דעת מזה, ומי שמבקש להשיג כסף הרי הוא רץ ועובד קשה ומתאמץ כדי להשיג את מבוקשו, וכך היא המידה בלימוד התורה, שאחרי שאדם מקבל את הטעם בתורה ויש לו את האהבה והחמדה והשאיפה לזה, שוב לא קשה לו כלל שלא להסיח דעתו מן התורה.

סיעתא דשמיא נצרכת לכל אדם

וצריכים סיעתא דשמיא לזכות לקבל טעם בתורה, שזהו מה ששמעתי שרים כאן מקודם "ותן בלבנו להבין ולהשכיל", כי אפילו האדם הגדול ביותר זקוק לסיעתא דשמיא, גם מי שזכה כבר לכתר תורה זקוק תמיד לסיעתא דשמיא, וכמאמרם (סוכה נב, א) כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו, והיינו משום שכלל שהאדם גדול יותר, כך הפגם ניכר יותר ובולט עליו, וכמו כל דבר שהוא יותר יקר, יותר יפה ויותר חשוב, שהפגם הקטן ביותר מקלקל אותו. זהו גודל האחריות.

וכפי ששמעתי ממרן הגרא"מ שך זצ"ל, שאמר בשם הנצי"ב מוואלווין שהעיד על עצמו, כי ביום שאינו בוכה בברכת אהבה רבה אין לו הצלחה בלימוד התורה, וכן ידוע מגדולי ישראל בדורות קדומים יותר שאמרו על עצמם, שביום שאינם לומדים מוסר הם מרגישים קרירות בעצמם, כי החיזוק הוא דבר שכל אחד ואחד זקוק לזה.

אשרינו מה טוב חלקנו שבזכות מסירות נפשם של הדורות הקודמים אנו זוכים עכשיו לסיעתא דשמיא, שלא צריכים למסור את הנפש על סגירת בתי כנסיות, ומסירות הנפש היא על דברים אחרים, יותר התמדה בתורה, יותר כוונה בתפילה, והתחזקות בעבודת השם, מסירות הנפש נמצאת יותר ויותר בדברים שהיצר הרע נמצא שם, וצריכים סיעתא דשמיא להצליח בזה.

עלינו להודות לקב"ה שאנחנו זוכים להיות בעולם התורה ועוסקים בתורה, לשמחתנו יש לנו את זכות לימוד התורה, שבזכותה זכו כלל ישראל לנס חנוכה, שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים - בזכות שהיו עוסקי תורתך, יעזרנו הקב"ה לעלות מעלה מעלה בכתר תורה, כתר כהונה וכתר מלכות, ונוכח לכל הדברים הטובים שאפשר לזכות בהם.

מתוך הספר החדש "דרכי החיזוק" - ענייני ציבור, שיצא לאור בימים אלו

כידוע ימי החנוכה הם ימים המסוגלים להצליח בתורה כמו שכתב השל"ה הקדוש, על כן ראוי לכל בני התורה להתחזק ביותר בימים אלו בהתמדה בעסק התורה, וח"ו לא לבטל את הזמן היקר באירועים שאין ראוי לבני תורה להשתתף בהם.

וכל המתחזקים בעסק התורה בימים אלו, מובטח לו שיזכה להצליח בתורה, וימלא השל"ה כל משאלות לבו לטובה

מתוך מכתב בכת"י, כסלו תשע"ח

בקרב יהיה חנוכה, וידוע כבר כמה שנים שהרבה מקומות התורה זכו שחנוכה זה זמן של התמדה בתורה, ואינו 'בין הזמנים', אלא זמן של התמדה בתורה, בהרבה מקומות תורה כבר עושים את זה. ובעזרת השם גם השנה אנחנו מקווים וגם מצפים לזה שמוסדות התורה ימשיכו בימי החנוכה לעסוק בתורה כמו שצריך.

מתוך משא בכינוס מועצה"ת, כסלו תשפ"א

יש כאלה שחושבים שחנוכה הוא זמן שפטורים בו מלימוד תורה, אבל אין דבר כזה! ואדרבה הרי היוונים ביקשו להשכיחם תורתך, ובחנוכה היה הנס שאפשר ללמוד תורה, אם כן זהו זמן שחייבים בו יותר לעסוק בתורה, ואינו זמן של פטור מתלמוד תורה, אלא חייבים לעסוק בתורה כמה שאפשר אפילו יותר מהרגיל, כל אחד לפי כוחו כמובן, והוא זמן של עסק התורה.

מתוך משא בכנס ארצי לנציגי דגל התורה, כסלו תש"פ

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת וישב – חנוכה ענייני תפילה ד' תשפ"ב | גליון מס' 196

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ן ע"ה

תפילות אבות תקנום – בכח הנח"ל אנו ממשיכים את עצם מעשה האבות

ובכח זה הדלקת נרות חנוכה שלנו ממשיכה את עצם הדלקת המנורה [חלק א']

שאנו יכולים להתפלל את התפילה שלהם, אזי כשרואים אותנו אפשר להיזכר בחסדי אבות ולהביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה, אנו יכולים להמשיך את אותה תפילה, את אותו דבר שהם עשו, נבאר מעט בדברים ונשייך אותם לענייני דיומא.

נוצר חסד לאלפים – המשכת החסד לתמיד

האר"י הקדוש בפרי עץ חיים [והדברים מובאים בכמה אופנים בדברי רבותינו האחרונים] מכריע לברך בהדלקת נרות חנוכה "להדליק נר חנוכה" ולא "להדליק נר של חנוכה", היינו להשמיט את ה"של", כדי שראשי התיבות יהיו "נח"ל", כנגד "נוצר חסד לאלפים", וכמו "נפשנו חכתה לה", אלו דבריו. הדברים סתומים וחתומים, ננסה להבין מה שנוכל לפי ערכנו.

לפי הכרעת האחרונים, וזו הכרעת האר"י, ב"נוצר חסד לאלפים" נאמרו המידה השמינית והמידה התשיעית משלש עשרה מידות של רחמים, נוצר חסד זו המידה השמינית, שהיא מידה בפני עצמה, ו'לאלפים', זו מידה נוספת, המידה התשיעית, עתה, ידוע ומפורסם ואף נדפס בסידורים, שי"ג מידות הרחמים שנאמרו בפרשת כי תשא, מקבילות לשלושת הפסוקים שנאמרו בסוף ספר מיכה "מי קל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו וגו'", המידות בספר מיכה המקבילות למידות הנקראות נוצר חסד ו'לאלפים', הן "ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאותם", "יכבוש עונותינו" כנגד המידה השמינית, "ותשליך במצולות ים כל חטאותם" כנגד התשיעית.

לקראת ימי החנוכה נעסוק בענייני דיומא כפי שנשנו בשיעורים על ענייני תפילה ולאחר מכן נשוב לענייני תפילת ערבית שתקן יעקב אבינו

אנחנו מתפללים את תפילת האבות עצמם

אנו עוסקים בנושא "תפילות אבות תיקנום", הדבר שנשתייר בידינו מהאבות, חוץ מעצם העובדה שהם אבותינו, מה שנמצא בידינו מכוחם כמצוה שהם חידשו, והיא נמצאת אצלנו כמצווה שלהם שבאה מהם, אלו התפילות, וכך נפסק להלכה, שאף אם פוסקים תפילות כנגד תמידין תקנו אולם יש בידינו גם את תפילות אבות תקנו, וכפי שאנו רואים שהרמב"ם פוסק את שני הדברים. יש בידינו גם את בחינת העבודה כנגד תמידין וגם התפילות שבידינו הם מה שנשתייר אצלנו מכוחם של האבות.

התפילות הרי נמצאות אצלנו כתפילתם של האבות שתיקנו אותן, ואין לנו עוד תקנה אחרת מהאבות, וכפי שכותב הרמב"ם בפירוש המשניות לחולין (פ"ז מ"ו) "וכן אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' צונו על ידי משה להמול כמו שמל אברהם עליו השלום", אין לנו מצווה מן האבות, אנו מחויבים רק מכח מה שהתורה חייבה, ואם התורה מחייבת אותנו לקיים מצוות אבות, גם בזה אנחנו מחויבים מכחה של התורה, "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להכניסו בבריתו של אברהם" גם זאת מצווה מן התורה, אכן, תפילות אבות תיקנום, זה שונה, כאן נשתייר בידינו משהו מהאבות בעצמם, בתקנה הזו שהאבות פתחו אותה, כאן הדבר הזה עצמו כמו שהוא, קיים ונשאר אצלנו מכחם של האבות, אנו מתפללים את התפילה של אברהם בתפילת שחרית, את של יצחק בתפילת מנחה, ואת של יעקב בערבית. המיוחד שבזה, שבזכות העובדה

1

להערות והארות ובכל ענייני "חשבת דרכי" ניתן לפנות ל-02

נכתב באישור המשפחה

נצור קיים ועושה פירות ויכול להתגלות במרחקים רחוקים מאד, זו מידה בפני עצמה.

יכבוש עוונותינו ותשליך וגו' העוון לא עושה פירות וכך הוא כלה

מאיך, לצד השלילה, בפנים הכתובים בספר מיכה "יכבוש עוונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאותם", שם הפירוש, העוון כבוש, הוא נמצא במצב שהוא לא יכול להתפתח, הוא לא יכול לעשות פירות, ומתוך כך שהוא לא יכול להמשיך, סופו שלו, כליה, סופו "ותשליך במצולות ים כל חטאותם", אין לו קיום, אין לו הישרדות, הוא לא נצור, הוא לא נשמר, וכך, מתוך המידה של יכבוש עוונותינו יוצא ותשליך במצולות ים כל חטאותם, בסופו של דבר הכל יושלך למצולות ים ויאבד. כדי להישמר ולהישרד הדבר צריך להתפתח לעשות פירות, אולם אם הוא כבוש במצב שהוא לא יכול לעשות פירות, ואין לו תוספת של השפעה להרחיב את עצמו ולהתפשט בכל כוחו, באופן כזה הוא מתנוון והולך עד שהוא יאבד. כדרך שנצור חסד מתפתח מתרחב ומתרווח עד שהוא מגיע למרחקים עצומים של אלפים, כך המידה שכנגד תכבוש עוונותינו מביאה לותשליך במצולות ים כל חטאותם, היא מביאה לאובדן גמור וכליה.

כמוכן, אם אנו רואים שאצלנו ההנהגה היא הפוכה, אנו רואים מה מתפתח מתפרס ועושה פירות ומה מתכוון ומצטמצם ונשאר כבוש עד כדי שיש סכנה של כליה שהוא לגמרי לא יתקיים, זה משום שהבריאה מתנהגת במידותינו הרעות שלנו ולא במידותיו של הקב"ה, לכן אנו באמת לא זוכים שיאירו עלינו המידות האלו, הן לא חלות עלינו משום שאנחנו מתנהגים התנהגות הפוכה, את הצד האחד אנו כובשים עד כדי שאנו מוכנים להשליכו במצולות ים, ולהבדיל אלפי הבדלות אנו מקיימים נוצר ואלפים דווקא בצד ההפוך והלא נכון, חלילה, אם כן ודאי איננו יכולים לתמוה למה לא חלות ומאירות עלינו שלש עשרה מידות הרחמים. אבל כאן אנו עוסקים במידותיו של הקב"ה כמו שהן באמת, וצריך רק לאפשר להם להאיר, ובמידה הזו הנקראת נוצר חסד לאלפים, כתוב שכל דבר טוב השייך לקו הנקרא חסד, עליו נאמר נוצר חסד וגם לאלפים, הוא קיים וקיים לעולם, הוא נצור לעולם, והוא מתפרס ועושה פירות עד לאלפים.

נחל מומשיך את המעיין עצמו הלאה זה עניין הנחלה

מתוך הדברים, אנו לומדים שיש עניין מיוחד בעובדה שראשי התיבות של המילה הזאת הם נחל, ונקדים לבאר מעט את הנקודה הזאת עצמה. ירושה מאבות נקראת נחלה, בפירוש הדבר כתבים הראשונים וזה מוזכר גם בחז"ל עצמם, נחל נקרא כל המשך של מקום הממשיך את הזרימה, מאפשר לה לעבור, ומעביר אותה הלאה והלאה, אפיק של מעין שנובע וממשיך לזרם, זרם בתוך נחל. יש נחל איתן [א.ה. עי' רמב"ם פ"ט ה"ב מהלכות רוצח שכך פירש נחל איתן] ויש נחל אכזב, יש נחל שיכזבו מימיו שניתן לבוא אליו ולא למצוא שם מים, זה נקרא נחל אכזב, ויש נחל שאומר אמת ולא מכזב, מקום מכזב זה מקום שמצפים ממנו לגלות והוא מסתיר זאת, הוא לא מגלה ולא מראה את מה

ביאור הדברים בחיצוניותם, המידה הזו שנקראת נוצר חסד, ועוד לאלפים, היינו, שבנוסף לנוצר חסד היא מגיעה עד סוף כל הדורות, אבל עצם המידה עניינה שחסד לעולם לא נאבד. כל צד טוב, כל מעשה טוב, כל ענין טוב, לעולם לא נאבד, הוא לעולם קיים ונשמר ותמיד עושה פירות. נוצר חסד זו ההנהגה כלפי טוב, כלפי חסד, זה מה שנקרא זוכר חסדי אבות, החסד תמיד משתייר ולא הולך לאיבוד, כל דבר שהוא מהצד הטוב לעולם לא נאבד.

כנגד זה, בכל מה ששייך לצד השני, לצד הרע, לצד השלילה, שם ישנה הנהגה הנקראת יכבוש עוונותינו, כלומר להיפך, לא נותנים לזה לפרוח ולהתפתח, לא נותנים לזה לעשות פירות חלילה, אלא הדבר עומד רק במקומו, ותופס רק את מקומו ההכרחי, אין לו שום אפשרות להתרחב, וודאי שאין שום אפשרות שהוא יוכל עוד לעשות פירות, אלו שתי פנים של אותה מטבע, נוצר חסד מהצד החיובי ויכבוש עוונותינו מצד השלילה. יש הנהגה שונה כלפי מעשה טוב מאשר כלפי מעשה רע, כל מעשה רע, ההנהגה כלפיו היא שהוא ישאר עד כמה שהוא חייב להישאר, עד כמה שהוא באמת נמצא, אבל אין לו שום אפשרות להתרחב להתפרס ולעשות פירות.

עשיית פירות עניינה להוציא אל הפועל את מה שנמצא בדבר בכח, כך הדבר מוליד תולדות, וישנם גם פירי פירות, כאשר תולדותיו עצמם ממשיכים להוליד, הפירות גם ממשיכים לעשות פירות, אכן, הרי לא בכל מצב זה אפשרי שהדברים יצאו לפועל ויתגלו, לפעמים משהו מפריע ומעכב ולא נותן לאותם דברים לעשות פירות, והפירות לא יוכלו להתגלות עתה, אילו הדבר היה חייב להתגלות רק במצב מסוים ובאופן מסוים זה לא היה מתאפשר או שזה היה הולך לאיבוד, לכן, זאת המידה המיוחדת הנקראת לאלפים, היינו אותו חסד נשמר, והוא נשמר תמיד לעולם.

לאלפים – החסד נשמר עד שיוכל לעשות פירות

הראשונים טורחים לבאר את הפסוק בסוף פרשת ואתחנן "וידעת כי ה' אלקיך הוא האלקים הקל הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור", הלא כל הבריאה כולה היא שית אלפי שנים, אפיה יש אלף דור, ולשמור ברית וחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו זה רק ממתן תורה ואילך, אם כן היכן יש אלף דור, וכן לאלפים, זה עוד יותר, הדברים תמוהים. הרשב"ם כותב על פסוק זה שזו מידה מיוחדת במידותיו של הקב"ה, שהוא שומר את אותה הברית ואותו החסד לזמן שהוא מסוגל לצאת ולהתגלות ולעשות פירות, אפילו לאלף דור, עד שיבוא אותו דור שהוא מסוגל לאותו דבר, ואז הוא נולד ועושה פירות, זאת הנהגה מיוחדת.

למדנו על כל פנים שיש מידה מיוחדת במידותיו של הקב"ה הנקראת נוצר חסד לאלפים, אותו חסד לא נאבד בשום מקרה אף שהמרחק הוא של אלפים, הוא נצור ונשמר, זה עניין "זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם", אותם חסדי אבות משתמרים ועדיין קיימים, ובאפשרותם לעשות פירות אצל בני בניהם, והחסד נשמר 'לאלפים', על דרך מליצה ניתן לומר כי לאלפים הוא מעין 'אפילו באלף לא בטל', זה נמצא וקיים ועושה פירות אפילו במרחק של אלפים. עצם נצירת החסד, העובדה שהחסד

שהוא כאילו הבטיח, וכמו שכתוב ברש"י בפרשת השבוע על הפסוק "והיה ככזיב בלדתה אותו", זה המושג נחלה, העברת הרכוש שהיה של האבות להמשך הדורות הלאה, לבניהם ולבני בניהם הלאה והלאה, זאת נקראת נחלה, היינו, זה אפיק הנחל שבו אותה זרימה נמשכת, שבו אותו מעיין ממשיך הלאה, אותו שפע שהגיע לאבות ממשיך הלאה והוא הנקרא נחלה, וכדברי הגמרא "נחלה אין לה הפסק" (ר"ה י"ב ע"ב), זה דבר שלא מפסיק, אלא אם כן הדורות עצמם נקטעים ואין להיכן להמשיך הלאה, ואז נגמר האפיק, אבל כל זמן שזה קיים הזרימה ממשיכה, זה הנחל.

לפי הבנתנו, כאשר בנים נוחלים את אבותיהם, הדבר נראה עבורנו כדבר חיצוני בלבד, הרכוש הזה היה של אביו ועתה הוא עובר לרשותו, אולם עומק הדברים כפי שמגלים לנו רבותינו נמצא בנוצר חסד לאלפים, כאן נמצא עומק ענין הנחלה, מה שהיה של האבות עובר לבנים, אין זה עניין טכני שבמקום לתת לשלטונות נותנים לבנים, אלא עניין הנחלה, שהאבות זוכים לבנים, ומה שהיה אצל האבות, באמת עובר לבנים. האבות **מנחילים** את בניהם וממשיכים לזרם בהם, הם ממשיכים להתקיים בהם, הם ממשיכים הלאה. באופן, שבמושג נוצר חסד לאלפים, המתבטא עבורנו בזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם, כאן נמצא שורש הנחלה, העובדה שהאבות מנחילים את בניהם הלאה, אינה בצד החיצוני בלבד, אלא זה עובר לבנים משום שזה מתקיים בהם, בכל מה שהאבות זכו, הם זכו לכתחילה לעצמם ולבני בניהם, זה ממשיך הלאה, זאת נחלת עבדי ה', עניין הנחלה לא נגמר.

אנו יודעים שאף גוי יורש את אביו דבר תורה (קידושין י"ה ע"א), אבל פרשת נחלות של גויים ופרשת נחלות של ישראל אלו פרשות שונות לגמרי, שם, אצל גויים, אין את המושג אבות ואין את המושג נחלה, נחלה זה דבר השייך רק לישראל, אין כאן המקום להיכנס לסוגיות של נחלה, אבל בעיקר הדבר, המושג נחלה הוא ענין מיוחד בישראל, זה ענין המיוחד ליחס של אבות ובנים שיש בכלל ישראל, זה שורש המושג הנחלה, אבות מנחילים את בניהם והדבר קיים בבנים וממשיך הלאה, ומה שקרה לאבות עובר וממשיך באותו נחל. המשנה במסכת מקוואות אומרת "הזוחלין כמעין", והפירוש בזה, המשך המעיין דינו כמעין, כל מה שממשיך לזרם מכח הזרימה דינו כמעין עצמו, עד לשם ממשיך המעיין. זה עניין הנחל, המשך של אותה נביעה, להמשיך את השורש הלאה באפיקים, כאשר אותו השורש ממשיך הלאה באותו אופן שהוא התחיל, זה המושג הנקרא נחל.

זה הלימוד שמתכוונים ללמד אותנו, נחל, פירושו נוצר חסד לאלפים, והכוונה בזה, כל זכות, כל דבר טוב שעליו חלה ירושה השייך לזוכר חסדי אבות, כל דבר טוב השייך לאבות, כל מה שהאבות קנו והשרישו, הם מנחילים אל בניהם, והדבר ממשיך הלאה, וזה מגיע בהמשך הנחל עד הסוף, עד לאלפים, זה נקרא נוצר חסד לאלפים, זה נקרא נחל, וזאת נקראת נחלה.

בורא עולם מנחיל לנו את השבת שלו

ישנה מצווה שאנו מקיימים אותה, אולם עיקר צורתה הוא העתקה כביכול מהנהגתו יתברך. בורא העולם שבת בשבת, ומשום כך הוא ציוה גם אותנו לשבות. אנו צריכים לשבות

בשבת, והסיבה לכך היא "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי", על כן, כביכול, הוא ציוה אותנו לשמור את יום השבת, מאותה סיבה שהוא שבת הוא ציוה גם אותנו לשמור את יום השבת.

זה פירוש המילים שאנו אומרים בתפילה "והנחילנו ה' אלקינו באהבה וברצון שבת קדשך", כי לכאורה מה הכונה "והנחילנו", מה אנו נוחלים כאן, אנו אכן מוצאים זאת גם בפסוק שנאמר בישעיהו (נ"ח י"ג-י"ד) "אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קודשי וכבדתו מעשות צרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר" וההמשך הוא "אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דיבר", היינו, תמשיך ותנחל הלאה, אולם שם אנו מבינים שאנו אכן נוחלים את הנחלה שיעקב אבינו באמת הנחיל לנו, הוא אבינו והוא לא נמצא בעולם, ואנחנו נוחלים את נחלתו, אבל כשאנו מבקשים מבורא עולם והנחילנו באהבה וברצון שבת קדשך, מה ענין הנחלה כאן, מי חלילה עבר מהעולם, איזו מין ירושה היא זו שאנו פונים אל בורא העולם ומבקשים ממנו והנחילנו שבת קדשך. אכן, ודאי זה פירוש הדברים, הכונה ב'והנחילנו', שאותה שבת שלך תמשיך בנו כנחל, היא תמשיך לזרם ואנחנו נהיה הנחל שבה אותה השפעה זורמת.

זאת נקראת נחלה, זו אותה המידה הנקראת נוצר חסד לאלפים, כלומר, אותו חסד, כמו שהוא היה אצלם, אותו חסד עצמו שהם האירו והוא נהיה שלהם, ממשיך לזרם הלאה, והוא מגיע עד אלינו, זה סוד הנחל, כאן נמצאת הנחלה.

כיצד אנו מברכים את ברכת הנס על ההדלקה שלנו

בשני מקומות אנו מברכים את ברכת שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה על דבר שאנחנו עושים, בחנוכה ובפורים. והנה, בשלמא בקריאת המגילה בפורים, ניתן להבין זאת, הלא זה ענינה של תורה שבכתב, שם נשמר אותו נוצר חסד, המאורע כמו שהוא היה כתוב במגילה, והוא נשמר בה, וכשאנו קוראים את המגילה כדין, אנו קוראים את המאורע שקרה אז, ואנחנו יכולים לברך שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, אולם כשאנו מדליקים נר חנוכה, לכאורה, במה נתפסת הברכה, במה השייכות שלנו כאן, הרי אנחנו מדליקים את הנר שלנו.

יתרה מכך אנו מוצאים בברכת הרואה נר חנוכה, שאף הוא יכול לברך שעשה ניסים, וכאן ודאי צריך להבין, כי אף אם נאמר שהמדליק עצמו מקיים את המצווה ויכול לברך ברכת הודאה על שעשה ניסים לאבותינו, אבל מה המקום לברכה אצל הרואה נר חנוכה. בראשונים מבואר [במאירי ועוד ראשונים וכן הוא בשאלות] שברכת הרואה נר חנוכה היא כמו ברכת הרואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל, הוא רואה איזה מאורע של נס, הוא רואה כאן משהו שכאילו השתמר בו הנס, וכאמור, בשלמא בתורה שבכתב עוד ניתן להבין שהדבר נשמר, כאן באמת נשמר אותו דבר, המאורע ההוא נכתב כאן, ועל זה יכולים לברך שעשה ניסים לאבותינו, כי הנה אנחנו מגלים את הניסים שנעשו לאבותינו, אבל בהדלקת נר חנוכה הלא אנחנו מדליקים את המצווה שלנו, איפה מונח כאן אותו רואה את הנס עד כדי כך שאנחנו יכולים לברך על ראיית נר חנוכה. בהכרח שכאשר אדם

הנחל מצידו – נוצר חסד לאלפים והנחל מצידו – נפשנו חכתה לה'

אנו מזכירים במידותיו של בורא עולם, זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם, כלומר זאת המידה שעניינה לחבר את אותם בני בניהם, לצרף אותם, ולגלות בהם את אותם חסדי אבות המגיעים עד אליהם. אותו הנחל, אותו המעיין, ממשיך ומגיע עד כאן, עד לבני בניהם. זאת המידה של נחל, זאת המידה של נוצר חסד לאלפים, אותו חסד נשמר, אותו דבר שזכו בו האבות, אותו דבר שהם האירו, הדבר הזה נשמר כמות שהוא, ומגיע עד המקום שהוא יכול להגיע, והוא יכול להגיע עד לאלפים, היינו, במילים אחרות, עד סוף כל הדורות. הראשונים מבארים כי 'לאֵלֶּף דּוֹר' אין פירושו למספר של דור אחרי דור, אלא הכוונה כאן לכל הדורות כולם, הכל יחד, וזה במספר הגבוה ביותר, [וזה גם פירוש המילה לאלפים, יש תשובה לכך מדוע כתוב 'לאֵלֶּפִים', אבל הכוונה היא לאֵלֶּף דּוֹר].

והנה, הנחל הזה חייב להיות משני הצדדים, לא תיתכן בו זרימה חד סטרית, הנחל לא זורם באפיק אחד, הוא חייב לבוא משני הצדדים, הנחל חייב לבוא גם מצידו אליו, כלפיו, וגם מצידו כלפיו. הנחל שהוא מצידו כלפיו, נקרא "נפשנו חכתה לה'", זה הפירוש לפסוק השני שמביא האר"י,

זה הרמז שאנו צריכים לרמוז באותה ברכה שאנו מברכים על נר חנוכה, אנחנו צריכים לרמוז לאותו נחל, ואותו נחל יש בו שתי פנים, הוא הולך משני הצדדים, אותו שפע שהולך ממנו אלינו נקרא נוצר חסד לאלפים, והאפשרות שאותו נחל יגיע עד אלינו היא על ידי המידה הנמצאת אצלנו, הנקראת נפשנו חכתה לה', זה מה שעושה אותנו לנחל, מכאן זה אותו נוצר חסד לאלפים יכול לחול ולהגיע עד אלינו, זה מה שעושה אותנו לנוחלים, להמשיך של אותו נחל.

באמת, עד כמה שאנו יכולים להביך, לפי ערכנו, זה דבר פשוט שכמעט מובן מאליו, לא יתכן שיגיע ויזרום שפע אל מישהו שלא חפץ בו, שמתנגד אליו, שעומד נגדו ולא רוצה בו, לא נותנים לאדם שום טוב בלי שהוא רוצה בו, לא מאכילים אדם בעל כרחו, לא מכריחים אותו ליהנות ולקבל שפע.

הכלי שמאפשר לנו לקבל את הדבר הזה, הכלי שמאפשר לנו לכתחילה לקלוט, ולאחר מכן, לאחר שקלטנו, להחיל בתוכנו את כל מה שאנחנו מקבלים, מה שפותח אותנו לקראת הדבר הזה, זאת המידה הזאת הנקראת נפשנו חכתה לה'.

בשבוע הבא בעז"ה נמשיך את השיעור, ויתבאר כיצד כח תפילת האבות עומד כנגד כוחה של יוץ, ומכוחו אנו מגיעים לנפשנו חכתה לה' ובוזה זוכים לנוצר חסד לאלפים

מדליק נר חנוכה הוא אכן מקיים מצוה, אבל בזה שהוא מקיים את המצוה יש כאן תוספת, נמצא כאן עוד משהו, יש כאן משהו מאותו מאורע שקרה אז.

הנרות שלנו הם המשכה של נרות המנורה עצמם שהדליקו בבית המקדש

זאת הסיבה כנראה, לפי ערכנו, שנצטוונו לומר בנוסח הברכה להדליק נר חנוכה, לרמוז לאותו נחל, זאת ההכרעה, כאמור, לברך בצורה כזאת, כדי לרמוז ולגלות בברכה את הרמז לדבר הזה.

כאשר אנחנו מדליקים נר חנוכה, אנו מקיימים פה את ה'נוצר חסד לאלפים', כאן זה המקום שבו אותו חסד נוצר מתגלה, כאן הוא עושה פירות, כאן אנו רואים את פירותיו של אותו נס, של אותו מאורע שקרה לאבותינו. אותו ענין שהיה אצל אבותינו, אותו ענין קיים בנו, אבל הקיום הזה הוא קיום של נחל, מה שנבע שם, אותו מעין שהתחיל לנבוע שם, ממשיך כנחל, והוא נמצא ומגיע עד אלינו, עד למעשה המצוה שלנו, עד להדלקת הנר שאנחנו מדליקים, עד לכאן מגיע אותו שפע של מה שקרה לאבותינו.

זה מה שמתכוונים ללמד אותנו, לרמוז לנו, כאשר אנחנו מדליקים את הנרות, אין הדבר הזה בא רק לפרסם נס שהיה, שקרה אי פעם, ואשר חז"ל ציוו עלינו משום מה לפרסם אותו, אנחנו לא מפרסמים את הנס שקרה, אלא אנחנו ממשיכים אותו כנחל, אותו נס שקרה מאיר פה, עד כדי כך, שמי שרואה את ההדלקה הזו יכול לברך שעשה ניסים לאבותינו, מעין ברכת הרואה מקום שנעשו ניסים לישראל, זה ההמשך, עד לכאן זה מגיע, עד לכאן מגיע הנחל, אותם מים, אותו שפע, עד לכאן זה נמשך, ועד כאן הוא נקרא אותו מעיין, אותו נחל.

וכך, באופן פרטי יותר, בענין המסוים של נס חנוכה בדווקא, זה עניינו של הנחל, אותו נר חנוכה שאנו מדליקים פה, אותם "הנרות הללו אנו מדליקין", הנרות הללו עצמם, הם נרות שיש לנו אותם בנחלה, אלו נרות שבהם מתגלה המשך הגילוי של אותם נרות חנוכה עצמם של "והדליקו נרות בחצרות קדשך", אותם נרות שבהם חנכו אבותינו בימים ההם בזמן הזה את בית המקדש, "ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך", כאשר על ידי "הדליקו נרות בחצרות קדשך", זו היתה חנוכה המזוכה מחדש.

הנרות האלה נקראים להדליק נר חנוכה, גם אנחנו מדליקים נר חנוכה, לכן מבקשים מאיתנו לומר בנוסח הזה, אותו נר חנוכה שאנחנו מדליקים, צריך לבטא גם את אותם ראשי תיבות של נחל, בפעולה שאנחנו עושים היום, אנו חוזרים עוד פעם על אותו מעשה אבותינו, אנחנו מדליקים את אותם נרות, ודבר זה נפסק גם להלכה, אותם נרות "קודש הם", כמו שכתוב בר"ן בבעל המאור ובעוד כמה וכמה ראשונים, כי אחר שהם נתקנו על ידי נס שנעשה במנורה, עשאוהו כמנורה, תיקנוהו כמנורה, היינו, הם כאילו נרות מנורה. אלו לא נרות שאנחנו מדליקים כמצוה שבאה לזכרון, אלא אנו חוזרים בנרות האלה לנרות המנורה עצמם [עי' ראב"ד פ"א מהלכות ברכות הט"ו].

איך לכם חלק באלקי ישראל

חושך – זה גלות יון

ואז יכנסו המה פנימה קודש, ואז לא יהיו קליפה, רק בהיכל מלך, ופסוק מלא הוא (תהלים פ"ג י"ג) אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלקים.

ונבאר בס"ד ענין זה של 'חלק באלקי ישראל', וכיצד רצו היוונים לעקור ענין זה של חלק ע"י הגזירות שגזרו על כלל ישראל, וכיצד אנו יכולים להתחזק ולהרבות את 'חלקנו באלקי ישראל'.

חלק מחכמתו ליראיו

ויש לבאר הדבר ע"פ המבואר בגמ' ברכות (נח). שהרואה חכם מחכמי ישראל מברך 'שחלק מחכמתו ליראיו', והרואה חכם מחכמי אומות העולם מברך 'שנתן מכבודו לבשר ודם', ובביאור החילוק כתב האבודרהם (ה' ברכות עמוד שמ"ב) "והטעם שאומרים בישראל 'חלק' ובאומות העולם לשון 'מתנה', מפני שהחלק הוא כמו הצינור הנמשך מן הנהר, שאפשר להרחיבו ולהגדילו ואפשר לקצרו ולחסרו, משא"כ במתנה כי תלושה ופסוקה, ובישראל כתיב (דברים ל"ב ט') 'כי חלק ה' עמו', ולפי זכותם מתרבה ומתמעט".

ומבואר שעם ישראל לא רק קיבלו את התורה מהקב"ה, אלא הם עדיין מחוברים ודבוקים בקב"ה, וממילא יש אפשרות להרחיב ולהמעיט חיבור זה, משא"כ אומות העולם אין להם חיבור וש"יכות לקב"ה, וזהו 'חלק באלקי ישראל' שיש לעם ישראל, ומכיון ש'חלק באלקי ישראל' ו'חלק ה' עמו' הוא ע"י תורה ומצוות, וע"י ריבוי תורה ומצוות מתרבה חלקם באלקי ישראל, וכמבואר באבודרהם ש'לפי זכותם מתרבה ומתמעט', לכך רצונם של היוונים היה להפקיע את ישראל מתורה ומצוות, וממילא ע"יז לבטל את חלקם של ישראל באלקי ישראל.

קוב"ה ואורייתא וישראל מתקשרין דא בדא

והנה רצונם של היוונים היה גם 'להשכיחם תורתך', והטעם שע"י שכחת התורה מתמעט החלק באלקי ישראל, בנפש החיים (ש"א פט"ז בהגהה) הביא את דברי הזהר ש"קוב"ה ואורייתא וישראל מתקשרין דא בדא", ובביאור הדבר כתב הח"ח (שם עולם ח"ב שער ההתחזקות פ"ה) "ועוד יש בנתינת התורה ענין נשגב, והוא שידוע מה שכתבו הספרים שענין התחברות הנפש לדם האדם, שאין להם שום השתוות כלל, זה רוחני וזה גשמי, אלא שהקב"ה ברא כלי אמצעי והוא הנקרא גוף האדם, שהוא נשוא על האדים העולים מן הדם, ועליו

על הכתוב "והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום" (בראשית א' ב') אחז"ל (בראשית רבה ב' ד') "וחושך - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל", הרי מבואר שהחשיכה שבגזרות של יון היא ההפקעה של ישראל מחלק באלוקי ישראל.

והנה לשנע"י נמצא שכל ענינים של היוונים ב"להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", היה לבטל את ה"כי חלק ה' עמו" (דברים ל"ב ט'), ואת ה"לא שם חלקנו כהם", שהנה הובא במדרש (תחילת מגילת אנטיוכוס) "ונבטל מנהון קיימא דגזיר עליהון [הברית שכרת עמהם] שבתא וירחא ומהולתא", שהמצוות שביקשו היוונים לעקור במיוחד הם שבת מילה ור"ח, ששבת ומילה ענינים הכריתת ברית והאות בין ישראל להקב"ה, ור"ח ענינו "ישראל דקדשינהו לזמנים" (ברכות מט.), ובו תלוי ענין המועדות כולם.

ובמהר"ל כתב (נר מצוה חלק א') "וכך היה כל ענין מלכות שליטת, לבטל מישראל מעלת התורה האלקית, וכל דבר אלקי בפרט, שהיה רוצה אומה זו שלא יהיה חס ושלום לישראל מעלה אלקית, וזה אמרם במדרש כי מלכות שליטת אומרת לישראל כתבו לכם על קרן השור" וכו'.

ובמשנה במדות איתא (פ"ב מ"ג) "לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלוש עשרה פרצות היו שם, שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום, וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות", ובתוי"ט כתב דבר נפלא "אבל מה שנראה לי בזה הבנין של הסורג שהוא לתת מקום והבדל בין העובדי כוכבים הבאים להתפלל בבית ה' ובין ישראל וכו', שלא היו העובד כוכבים רשאים ליכנס בחיל ומשום כך נעשה הסורג, ובשכיל כן היוונים פרצו בו פירצות הואיל ונעשה להבדיל אותם מבוא יתר פנימי, ולכך כשחזרו ישראל וזכו לגודרם, תקנו על כל גדר השתחויה, להודות לה' כי טוב עכ"ל. וכן כתב שם בפירוש הגר"א "פי' לפי שעד שם היה מותר לעכו"ם ליכנס, ומשם ואילך אסור לעכו"ם ליכנס, לפיכך פרצו שם". וזהו כנ"ל שמטרתם של היוונים היתה לטשטש את ההבדלה בין ישראל לעמים.

וכבר כתב השל"ה (פרשת תולדות אות ו') בשם מהר"ש אלקבץ בהקדמת ספרו מנות הלוי "שהרשעים הקדמונים היו חכמים להרע, וכל מגמתם היה לעקור את ישראל ממקור קדושתם,

העבודה צורך גבוה

ונראה לבאר באופן נוסף ענין 'אין לכם חלק באלקי ישראל', דהנה ידוע מה שכתבו בספח"ק (והאר"ך בזה בנפח"ח שער ב' פרקים ב' - ה', ובפרק י') ענין העבודה צורך גבוה, שאף שהקב"ה מצד עצמו אינו צריך כלל למצוות שלנו וכענין שכתוב (איוב ל"ה ו' ד') "אם חטאת מה תפעל בו וכו' אם צדקת מה תתן לו", מ"מ מצד הנהגת הקב"ה בבריאה, האדם ע"י מעשיו לטוב או למוטב גורם את השפעתו יתברך בבריאה, בבחינת "תנו עוז לאלקים".

ובזה ביאר הנפח"ח (שער א' פרק סוף ט') את דברי הכתוב (שה"ש א' ט') "לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי - רוצה לומר כמו בסוסי פרעה שהיה היפך מנהגו של עולם שהרוכב מנהיג לסוס, ובפרעה וחילו הסוס הנהיג את רוכבו, כן דימיתך והמשלתך רעיתי על זה האופן ממש, שאף שאני ירוכב ערבות, עם כל זה כביכול את מנהיגה אותי על ידי מעשיך, שענין התחברותי כביכול להעולמות, הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים, וזהו שאמר הכתוב 'רוכב שמים בעזרך', וכן מה שאמרו רז"ל 'העבודה צורך גבוה'".

ועפ"י יש לבאר הטעם שגזרו היונים שיכתבו על קרן השור 'אין לכם חלק באלקי ישראל', שהוא משום שרום מעלתם של עם ישראל הוא בזה שהם נותנים כיכול כח לו יתברך להנהיג את עולמו, וזהו 'חלק באלקי ישראל' שיש לעם ישראל, ובזה היתה מלחמתם של היונים, שהם רצו להפקיע מעלה זו שיש לעם ישראל שעל ידי מעשיהם נותנים כח לו יתברך.

ובזה א"ש מה שאמרו אין לכם חלק באלקי ישראל, ולא אמרו אין אתם חלקו של ה', שהוא ענין העבודה צורך גבוה, שעם ישראל לא רק שהם חלקו של ה', אלא יש להם חלק באלקי ישראל, שיש להם חלק בהנהגתו יתברך, שע"י מעשיהם כביכול הם נותנים כח לו יתברך בהנהגת הבריאה, ומעלה זו היא מיוחדת לכלל ישראל וכדכתיב (תהלים ס"ח ל"ה) "תנו עז לאלקים על ישראל גאותו", ובזה היתה מלחמתם של היונים.

בעטרה שעטרה לו אמו

על הכתוב (שה"ש ג' י"א) "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו", אחז"ל (שה"ש רבה פרשה ג' כ"א) "אמר רבי יוחנן שאל רשב"י את רבי אלעזר ברבי יוסי, אמר לו אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו, אמר לו הן, אמר לו היאך, אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה, והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי, ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי, ולא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי, כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי הדא הוא דכתיב (תהלים מ"ה י"א) 'שמעי בת וראי', ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר (שה"ש ה' ב') 'פתחי לי אחתי רעיתי', ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר וכו', עמד רשב"י ונשקו על ראשו ואמר אלו לא באתי אלא לשמוע מפך הטעם הזה דיי".

שורה הנפש, כן ממש בענין זה הקב"ה שהוא חשק לאהבה את עמו ישראל בזכות האבות, ולהשרות אור שכינתו על נפשם, כמו שכתוב (שמות כ"ה ח') 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', ואחז"ל (לפנינו ליתא, אבל כן הוא באלשיך שם, ובנפח"ח ש"א פ"ד בהג"ה, וכע"ז בגר"א שה"ש פ"א פ"ז פירוש ב) בתוכם ממש, ואין יכול להיות דבר זה, והלא לגבי הקב"ה אפילו הנפש היותר קדוש הוא רק כחומר נגדו, ואין יכול להתדבק אליו, לכן נתן הקב"ה תורתו הק' לעמו ישראל, שהיא האמצעי בין הקב"ה ובין הנפש וְצָנַם שיתדבק נפשם בה והוא ישרה אור שכינתו, ממילא יש מקום לאור ה' לחול על נפש האדם, וזהו שכתוב (במדבר ל"ו ל"ד) 'אני ה' שוכן בתוך בני ישראל', והיינו בתוך ממש על נפש האדם באמצעות התורה, וזהו שאחז"ל (זהר אחרי מות עג.) אורייתא וקוב"ה וישראל חד הוא". נמצא שע"י עסק התורה עם ישראל הם חד עם קוב"ה, ודבר זה רצו היונים לעקור.

ובאופן נוסף יש לבאר איך ע"י התורה מתרבה החלק באלקי ישראל, והוא ע"פ דברי הרוח חיים (אבות פ"ב מ"א) שכתב "יודוע שמפאת התורה אנו מכוונים בשם בנים, וה' ית"ש מגלה סודו כאב לבנו אהובו, והמצוות המה כציווי אדון לעבדו, ולכן אנו מבקשים בתפילה 'השיכנו אבינו לתורתך', ובעבודה אנו אומרים לשון מלך, 'וקרבנו מלכנו לעבודתך' וד"ל". ובזה יתבאר כוונת היונים שרצו 'להשכיחם תורתך', שמכיון שע"י התורה עם ישראל נקראים בנים למקום, בבחינת 'ברא כרעיה דאבוה', מטרת היונים היתה לבטל את 'חלק ה' עמו' ואת 'חלק באלקי ישראל', והדרך לבטל דבר זה, הוא ע"י 'להשכיחם תורתך' שבזה יתמעט חלקם של ישראל באלקי ישראל.

ה' אלקי ישראל מלך

עוד יש לבאר ענין אין לכם חלק באלקי ישראל דהנה בדברי הרמח"ל (מאמר החכמה) נתבאר שאף שמלכותו של הקב"ה מתגלה על כל הבריאה כולה ואף על הגוים, אך עיקר גילוי מלכות שמים היא על עם ישראל, וזהו מה שתיקנו לנו בנוסח תפילת הימים הנוראים "ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה", שאף שמלכותו של הקב"ה היא בכל, מ"מ ה' אלקי ישראל מלך, שעיקר מלכותו מתגלה על עם ישראל.

וזהו 'אין לכם חלק באלקי ישראל', שהיוונים נלחמו במעלה זו של ישראל שעיקר מלכות ה' היא על עם ישראל.

ובזה א"ש טפי מה שאמרו שאין לכם חלק באלקי ישראל, ולא אמרו שאין אתם חלקו של ה', דלפימ"שנ לעיל שהחלק באלקי ישראל הוא מה שעם ישראל הם בבחינת כי חלק ה' עמו, א"כ היו צריכים לומר 'אין אתם חלקו של אלקי ישראל', אך לפי מה שנתבאר שהחלק שיש לעם ישראל יותר מאומות העולם הוא שעיקר מלכות ה' מתגלה על עם ישראל, א"ש טפי 'אין לכם חלק באלקי ישראל' היינו שאין לכם חלק בפרטות במלכות ה'.

ובביאור מאי דקשיא ליה לרשב"י מהו בעטרה שעטרה לו אמו, כתב הבית דוד (לבעל הנחלת דוד, דרוש ה' בהגהה ד"ה אמנם) לבאר "הוקשה לו לרשב"י אחרי כי הכלל המונח בידינו כי כל שלמה האמור בשיר השירים מוסב על הקב"ה, וכדעת רבנן דאמרי לעיל כל מקום שנאמר במלך שלמה, במלך שהשלום שלו הכתוב מדבר, וא"כ לפי זה הקושי מבואר מהו בעטרה שעטרה לו אמו דקאמר, הלא הוא ראשון ואין ראשית לראשיתו, ואין לך זרות יותר מזה לכנות לו איזה דבר בתואר א"ם. ולזה ביאר לו ר' אלעזר ב"ר יוסי ע"פ משל, כי לרוב החיבה קרא המלך לבתו בתואר אמו וכו', כי אף כי הבת מושפעת ועלולה ממנו, עם כל זה לעצם החיבות קרא אותן בשם אם כאלו הוא עלול ממנה, וכזאת קרא הקב"ה לכנסת ישראל בתואר אם".

ובטעם הדבר שעם ישראל הם בבחינת אם לקב"ה כביכול, כתב השל"ה (תורה שבכתב פרשת חיי שרה מאמר אם כל חי - אות ג') במהדורת עזר ויהודי) שהוא בחינת העבודה צורך גבוה, שהעלול גורם השפעה מרום המעלות להעליה של העלול הזה, כתינוק היונק משדי אמו וגורם חלב לאם, [וגם בזה הרי כל צורך האם בחלב אינו עבור האם עצמה כלל, אלא אך ורק עבור התינוק, והוא דוגמת העבודה צורך גבוה שכל הצורך גבוה הוא אינו מצד עצמותו יתברך, אלא אך ורק עבור השפעתו בכריאה]

וכי לאורה הוא צריך

בהדלקת המנורה כתיב (ויקרא כ"ד ג') "מחוץ לפרוכת העדות באהל מועד יערוך אותו אהרון מערב עד בקר לפני ה' תמיד", ודרשו חז"ל (שבת כ"ג): "וכי לאורה הוא צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, מאי עדות אמר רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת הברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים". והיינו שנר מערבי דלק כל היום ולא כבה גם לאחר שכבו שאר הנרות, אף שנתן בו שמן כמדת כל הנרות האחרים.

ובגמ' יומא (לט.) מבואר שבארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק ככהן גדול היה נר מערבי דולק גם לאחר שכבו שאר הנרות, אך לאחר מיתתו היה נר מערבי כבה.

וקשה מכיון שמבואר בגמ' שאין הקב"ה צריך לאורה, וכל טעם הדלקת המנורה היא לעדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, ועדות זו היא ע"י נר מערבי שדולק גם לאחר שכבו שאר הנרות, א"כ לאחר מיתת שמעון הצדיק שנר מערבי היה כבה, מהו הצורך שיש עוד להדלקת המנורה.

וכתב הגר"ס זצ"ל (אבן ישראל דרשות דרוש ג' בד"ה אך הענין וכד"ה וזה היה עפ"י פשט) לבאר "וזה היה עפ"י פשט כוונת ענין המנורה, שאף שה"ו אין הקב"ה צריך לאורה וכולנו לאורו אנו הולכים, אך בזה הפרט בהנהגתו עם העולם, מסר לנו ההארה מתחילת הכריאה, וכמו שאנו מאירין לו כביכול ולאורן צריך כידוע, שאף שבאמת 'אם צדקת מה תתן לו' (איוב ל"ה ז), מ"מ מאחר שרצון השי"ת להיטיב לבריותיו, וזה א"א אם לא כאשר

ניטיב מעשינו, כי כן יסד המלך בתחילת הכריאה, נמצא שהעבודה צורך גבוה ממש".

וא"כ מלבד הטעם שיש בהדלקת המנורה שהיא עדות לכל באי עולם שהשכינה שרויה בישראל, עוד יש בהדלקת המנורה טעם נוסף שהוא ענין העבודה צורך גבוה, שבהדלקת המנורה ישראל מאירים לו יתברך כביכול, שאף שהוא עצמו אינו צריך כלל לאורה, אך מצד הנהגת הקב"ה בעולמו "כן קבע השי"ת בתחילת הכריאה, שתהיה הנהגת העולם הכל לפי מעשי האדם, נמצא שאנו מאירים כביכול להבורא ית"ש ומראים אותו איך יתנהג עם העולם", (לשון הגר"ס שם בד"ה ונראה לפי הפשט). ולכך גם לאחר מיתת שמעון הצדיק שהיה נר מערבי כבה עם שאר הנרות ולא היה בהדלקת המנורה עדות לכל באי עולם שהשכינה שרויה בישראל, אך מ"מ יש טעם בהדלקת המנורה שבזה ישראל מאירים לו יתברך כביכול, בבחינת העבודה צורך גבוה.

ועפ"י יש לבאר דברי חז"ל שעל דברי הכתוב (שמות כ"ז כ') "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור להעלות נר תמיד", מבואר במדרש (תנחומא תצוה ד') "אמרו ישראל רבש"ע באורך נראה אור ואתה מצוה שנדליק לפניך נרות, א"ר יצחק לבית מלא פנסא, אמר בעה"ב לעבדו הדלק לנו בתוך החצר נרות, א"ל כל הבית מלא אורה ואתה אומר שאדליק בו נרות, א"ל הדלק בשביל העבדים שיהו מאירין להם, וכך הוא אומר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, אמר הקב"ה לא שאני צריך לאור בשר ודם הזהרתי אתכם על הנרות וכו'".

ונראה לבאר דברי המדרש שכתב שהדלקת הנרות היא בשביל העבדים ע"פ הנ"ל, דהנה בהמשך דברי המדרש שם איתא "ויקחו אליך - בשבילך שאתה רואה להיכן אתה נכנס ויוצא, למה הדבר דומה לפקח וסומא שהיו מהלכין בדרך היה הפקח סומך את הסומא, לערב אמר הפקח לסומא צא והדלק לנו הנר, א"ל עד עכשיו אתה מנהיגני באופל ואפילו עצמי איני רואה ואתה אומר לי הדלק את הנר, הפקח זה הקב"ה שכתוב בו 'עניי ה' המה משוטטות בכל הארץ', והסומא אלו ישראל שכתוב בהם 'נגששה כעורים קיר וכאין עינים ונגששה כשלנו בצהרים כנשף באשמונים כמתים', והיאך הוא צריך לנו" וכו'.

וביאר הדבר שענין הדלקת המנורה שיהיו ישראל מאירין לאורו של עולם, הוא בחינת העבודה צורך גבוה וכו"ל, וכפי שנתבאר דצורך גבוה אינו צורך הקב"ה מצד עצמו אלא מצד השפעתו בכריאה, כענין המשל של הפקח והסומא שאף שהסומא מדליק את הנר בשביל שהפקח יראה, אך כל הצורך של הפקח בנר אינו עבור עצמו כלל, אלא בעבור שבאור זה ינהיג את הסומא, וכך ג"כ ענין העבודה צורך גבוה, שכל השפעת ישראל בכריאה היא אינה לצורך הקב"ה כלל שהרי 'אם צדקת מה תתן לו', אלא כל הצורך גבוה היא רק מצד השפעתו בכריאה.

ובזה יובן מה שאמרו על הדלקת המנורה שהוא משל לבעה"ב שאף שהבית מלא אורה בכ"ז אומר לעבדו שידליק נרות

בשביל העבדים, שכל הצורך של הארת המנורה היא אינה בשביל הקב"ה כלל, אלא בשביל ההשפעה בבריאה.

ולפי"ז א"ש ענין קטרוג היונים דוקא נגד הדלקת המנורה, שעיקר ענינם של היונים היה לבטל את רום מעלתם של ישראל במה שהם נותנים כח כביכול לו יתברך להנהיג את העולם, וזהו ענין הדלקת המנורה כמבואר באבן ישראל הנ"ל.

ויעפ"ז אפשר לבאר מה שהקשו מדוע היה צורך בנס של פך השמן הטהור, והרי טומאה התורה בציבור, ולהנ"ל י"ל שמכיון שהדלקת המנורה בבית המקדש היא בחינה של העבודה צורך גבוה, א"כ בחינה זו בשמן טהור מרובה טפי.

ואף שגם הקרבת הקרבנות היא בחינה של העבודה צורך גבוה, וכמבואר בגמ' מנחות (ק). "ושמא תאמר לאכילה הוא צריך" וכו' עיי"ש, ובכ"ז בקרבנות טומאה הותרה בציבור, מ"מ בחינת אכילה היא בחינת חיבור הנפש בגוף כדי לקיימו כמבואר בנפח"ח (שער ב' פרק ו'), אך בחינת אור היא הבחינה הנצרכת לראית העין, ובחינת העין היא בחינה עליונה המשגחת על העולם וניכרת השגחתה מעל ההנהגה הנסתרת בטבע, כמבואר ברמב"ן עה"פ (בראשית י"ח י"ט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה את ביתו" וכו' עיי"ש (ומקורו באידרא בביאור עינא דא"א ואכמ"ל ב), ובזה צריך טפי שיעשה בטהרה].

הנרות לעולם יאירו

עה"פ (כמדבר ח' ב') "דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", כתב רש"י "למה נסמכה פרשת מנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות".

והק' הרמב"ן למה לא נחמו בהקטרת הקטורת ובהקרבת הקרבנות כולם ובעבודת יוה"כ שאינם כשרים אלא באהרון ובזרעו, והביא הרמב"ן את דברי חז"ל (מדרש תנחומא שם ה') "אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרון אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו", ולכאורה קשה הרי הדלקת המנורה היא חלק מעבודת בית המקדש, וכשבית המקדש נחרב בטלה עימו גם הדלקת המנורה, ובמה הנרות קיימים לעולם יותר מהקרבנות, וביאר הרמב"ן "הנה דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קיים והקרבנות

בטלין מפני חורבנו, אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותינו".

ולדברי הרמב"ן ששלך גדולה משלהם הוא משום שענין הדלקת המנורה נוהג לדורות בהדלקת נרות חנוכה, א"כ י"ל שגם בחינה זו שהיתה בהדלקת המנורה בבית המקדש שישראל מאירין לקב"ה שהוא אורו של עולם ובאורו נראה אור, בחינה זו קיימת גם בהדלקת נרות חנוכה, שמלבד זה שהדלקת נרות חנוכה הם פירסומי ניסא לפרסם את אלקותו יתברך, עוד יש בזה את הבחינה הנ"ל של העבודה צורך גבוה שהיא בחינת הדלקת המנורה בבית המקדש להאיר לפניו ולעורר את השגחתו על עם ישראל למעלה מהנהגתו יתברך הרגילה בבריאה.

תורה אור

והנה בודאי שע"י שאדם עוסק בתורה ומצוות מתרבה בחינה של העבודה צורך גבוה, ומשום שע"י העמל ועסק התורה מתרבה השפעתו יתברך בבריאה, כמבואר בדברי הנפח"ח (שער ב' פרק ו) שכתב "וכמו שענין חבור וקיום נשמת האדם בגופו, הוא על ידי אכילה ושתייה, ובלתם תפרד ותסתלק מהגוף, כן חבור עצמותו יתברך אל העולמות, שהן סוד האדם הגדול, כדי להעמידם ולקייםם ולא תגעל נפשו אותם, גזרה רצונו יתברך שיהא תלוי בעסק התורה ומעשי המצוות ועבודת התפלה של עם סגולה, ובלתם היה הוא יתברך מסלק עצמותו יתברך מהם, וכרגע היו חוזרים כולם לאפס ואין".

ואף שעבור עצם קיום העולם סגי באדם אחד שלומד תורה (כמבואר בדברי הנפח"ח שער ד' פרק י"א), אך בודאי שכל אדם שעוסק ועמל בתורה הוא מגביר את כח השפעתו יתברך בבריאה.

כמו כן ע"י שנתחזק בעסק התורה בזה אנו מרבים את 'חלקנו באלקי ישראל', בבחינת 'קוב"ה ואורייתא וישראל מתקשרין דא בדא', וכמבואר באבודרהם שעם ישראל הם בבחינת 'חלק ה' עמו' ולפי זכותם מתרבה ומתמעט.

ועל כן אנו אין לנו שיוור רק התורה הזאת בבחינת 'תורה אור', וככל שהשמן טהור והתורה בטהרתה עם מעלת לשמה, כך תגדל ההארה, וממנה יקח אור למבואות האפלות להאיר עינינו באור תורתו אכ"ר.

אמרות דעת

מהגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

חנוכה

חכמת התורה שכל עליון - 'שחלק מחכמתו ליראיו'

א

'בימי מתתיהו בן יוחנן כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך'

בנוסח ההודאה של על הניסים אנו אומרים שמלחמת יון בישראל היתה 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' וכבר הבאנו בעבר את דברי המהר"ל בספר נר מצוה שעמד על מהות ההבדל שבין חכמת יון לחכמת התורה, שחכמת יון הינה 'חכמה חיצונית', חכמה שמקיפה ועוסקת בעולם החיצוני - החומרי, ואילו התורה הקדושה היא חכמה פנימית, שהיא שייכת לפנימיות של הבריאה, והיא העומק הרוחני של כל העולם החומרי, והיא זאת שנותנת חיות לעולם.

אך ישנו הבדל נוסף שמצינו לעניין ההלכה למעשה, בין חכמת התורה לשאר חכמות החיצוניות - חכמתם של חכמי יון, שממחיש באופן ברור את המרחק הגדול שיש בין חכמת התורה ולומדיה לבין חכמת יון.

הטור בסימן רכ"ד (הלכות ברכות הראייה) מביא להלכה את דברי הגמרא בברכות (פרק ה' ה"א) וז"ל, 'הרואה חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליראיו, הרואה חכמי אומות העולם, אומר ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם', והנה בנוסח הברכה ישנם שני הבדלים מהותיים, החילוק הראשון שעל אומות העולם מברכים **'שנתן מחכמתו'** ואילו על חכמי התורה אומרים **'שחלק מחכמתו'**, ובנוסף לזה בעוד שאל חכמי האומות מתייחסים כ'**בשר ודם'**, את חכמי התורה אנו מגדירים בתור **'יראיו'**.

ובבית יוסף שם עמד על החילוק הראשון (שנתן ושחלק), וביאר בזה"ל 'הטעם שבחכמי ישראל אומר שחלק ובחכמי אומות העולם אומר שנתן נראה שהוא מפני שנפשות ישראל חצובות מתחת כיסא הכבוד והרי הם כחלק מהשם, אבל נפשות אומות העולם רחוקים ממנו יתברך והם כמי שנותן מתנה מנכסיו שאינם חלק ממנו', וביאר דבריו שכאשר אומרים על מישהו שנתן דבר לחברו זאת אומרת שהדבר כבר אינו נמצא אצלו הנותן אלא אצל חברו המקבל, אך היות וכלל ישראל הינם כביכול חלק מהקב"ה בכבודו ובעצמו וכמש"כ קו"ב ישראל ואורייתא חד, ממילא כשהקב"ה נתן את התורה אין זה כנתינה רגילה שכבר התורה מנותקת ממנו ואינה נמצאת אצלו, אלא הוא כביכול חלק אותה עם ישראל והיא עודנה אצלו, משא"כ לעניין שאר החכמות שניתנו לאומות העולם, הם כבר אינם מחוברות עם הנותן, ולכך זה באמת בגדר של נתינה בלבד, שכבר אין שום קשר וחיבור בין העוסק באותם החכמות לבין ה'בורא עולם' שנתן להם אותם.

עוד מביא הבית יוסף 'והר"ד אבודרהם (עמ' שמב) כתב שהטעם מפני שה'חלק', הוא כמו הצינור הנמשך מן הנהר שאפשר להרחיבו ולהגדילו ואפשר לקצרו ולחסרו, מה שאין כן במתנה כי תלושה ופסוקה, ובישראל כתיב (דברים לב ט) 'כי חלק ה' עמו' ולפי זכותם מתרבה ומתמעט' ע"כ. כוונת דבריו שכשאומרים 'חלק' זאת אומרת שיש עדיין חיבור עם המקור, וכאמור שבנתינת התורה הקב"ה כביכול נתן חלק מעצמותו יתברך, ולכן רק בתורה שייך שהשפעה תרבה או תמעט, משא"כ חכמי אומה"ע, שלהם זו מתנה פסוקה ותלושה שהקב"ה טבע והטמין בעולם בשעת הבריאה, וכל אדם שיחשוב בדרך נכונה יגיע וישיג את כל החכמה הזו, אבל אין שום קשר עם ה'נותן', ולכך חכמי האומות הם בגדר של **'נתן מחכמתו'**.

ולפי דבריו נראה לבאר גם את הטעם שחכמי ישראל נקראו 'יראיו', ואילו חכמי אומה"ע 'בשר ודם', שהנה בפסוק במשלי כתוב 'ראשית חכמה יראת השם', ופסוק זה מתפרש לשני פנים, האופן האחד הוא שעצם מש"כ 'יראת השם' הכונה לתורה, והיא החכמה הגדולה ביותר ולכך קרויה 'ראשית' וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק 'בראשית ברא א-להים - **בשביל התורה שנקראת ראשית'**, והיא ראש והתחלה לכל דבר חכמה, והטעם שהתורה נקראת יראת ה' כיון שכל כולה צור הגילוי של הקב"ה בעולם הזה, ולכך העומק של תורה הוא 'יראת השם', כי חכמה זו מטרתה וענינה להביא את האדם לעבוד את ה' באופן הנכון ולהדמות לו.

אך אפשר להבין את הפסוק גם באופן אחר, שהראשית של חכמה - דהיינו חכמת התורה, היא ביראת ה', כלומר שבשונה מכל חכמות העולם שהתנאי היחיד לידיעתם הוא לימוד בהתמדה ומעט כשרון, בתורה התנאים הנדרשים מהאדם בכדי להשיגה אחרים לגמרי,

כי בתורה הקדושה יש מושג של 'כל שיראתו קודמת לחכמתו - חכמתו מתקיימת, וכל שאין יראתו קודמת לחכמתו - אין חכמתו מתקיימת', [ודברים אלו ג"כ מונחים בדברי הבית יוסף הנ"ל, שכפי שהתבאר כל הקיום של תורה בכלל ישראל היא בדרך של חיבור עם הנותן, ולכן מי שאין יראתו קודמת לחכמתו, הוא מופקע מחיבור עם נותן התורה ולא יתכן שדברי תורה יתקיימו בו].

ואף לפי ההבנה הזו בפסוק מובן היטב מדוע על חכמי ישראל מברכים "שחלק מחכמתו ליראיו" כי מכיון שהתורה היא בבחינת 'שחלק מחכמתו' ממילא היא שייכת רק 'ליראיו', אבל חכמי אומות העולם על אף שיש להם הרבה חכמה - 'חכמה בגויים תאמין', אבל אין זו אלא חכמה חיצונית, והיא בכלל והארץ נתן לבני אדם, ולכן היא שייכת ל'בשר ודם', אבל תורה בגויים אל תאמין, כי בשביל תורה צריך לזכות לחיבור עם הנותן וזה שייך רק אצל ישראל שקיבלו את התורה בהר סיני מידי 'נותן התורה'.

ב

ואכן בנפש החיים שער ד' האריך מאוד בעניין זה עד כמה שלא יתכן להגיע לשום השגה אמיתית בתורה אם אין יראת שמים, ולכן כשחז"ל קבעו ברכה על ההשגות שאחד מן החכמים השיג בתורה התייחסו דוקא לעניין של 'יראיו', כי באמת כל השגה בתורה שאנו רואים אצל אדם גדול, באה מכח זה שהוא מ-'יראיו', שמחמת יראתו הקב"ה חלק לו מחכמתו.

וכע"ז מבואר באריכות בדברי הב"ח שם במה שכתב לבאר את החילוק בין שני הברכות, ונביא חלק מדבריו: '**שבישראל חלק להם מחכמתו חלק ממש מהכל היא חכמת תורתו שחלק להם, פה אל פה ופנים בפנים דיבר ה' עמנו**, כד"א (תהלים קמז יט) מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי, גם חלק להם חלק גדול מסודות התורה... כדאיתא (חגיגה יד, א) עה"פ כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב ו) - 'גדולה החכמה וגדולה ממנה הדעת והתבונה הוי כי ה' יתן חכמה אבל למי שהוא אוהב - מפיו דעת ותבונה...', טעמו לומר כי ה' יתן חכמה לחכמי אומות העולם, אבל למי שהוא אוהב הם חכמי ישראל מפיו דעת ותבונה, **דאילו לחכמי אומות העולם לא נתן להם אלא חכמה אנושית במה שהם חכמים מחכמת העולם אבל לא חלק להם מחכמתו עצמותו היא חכמת התורה שהיא כולה שמתו של הקב"ה וכולה דעת ותבונה שבה נברא העולם**, כד"א (משלי ג יט כ) ה' בחכמה יסד ארץ כוונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו. ואמרו רז"ל (איכה רבתי ב יז) אם יאמרו לך כי יש חכמה באומות האמן יש תורה באומות אל תאמן'.

מבואר בדבריו שהתורה היא בבחינת חלוקה מעצמותו של ה' יתברך ממש, כיון שתורה זה חכמתו של הקב"ה, וכביכול אותה החכמה שיש לו הוא נתן גם לחכמים, ודבר זה מדויק ממש"כ 'מגיד דבריו ליעקב', שהרי לא נאמר 'מגיד דברים ליעקב' אלא 'דבריו' זאת אומרת שאלו ממש דבריו שלו, וזאת החכמה שעל ידה **נבראו** שמים וארץ, אבל שאר החכמות הם באמת סתם 'דברים' של חכמה בלי שום קשר לקב"ה ואינם אלא העומק **שטמון** בבריאה החומרית, משא"כ התורה שהיא השורש הרוחני ועצם הקיום של כל הבריאה, ואמנם גם חכמות אלו הגיעו מהקב"ה אבל אותם הוא **נתן** לאומה"ע, ולכן באמת אין להם שום קשר עמו מכח חכמות אלו.

ג

וכאשר מדברים על גלות יון שכל מגמתם היתה 'להשכיחם תורתך' צריך להבין שעל נקודה זו הם נלחמו, הם רצו לתת לתורה הקדושה אותו מעמד כמו שאר החכמות החיצוניות לעשותה חולין, שבאמת לא היתה להם התנגדות לעצם לימוד התורה שהרי יש הרבה מאוד חכמה בתורה והם לא התנגדו לחכמה, אלא הם התנגדו לכך שילמדו תורת ה', וזה מה שנקרא 'להשכיחם תורתך' דהיינו שהם רצו להשכיח ממנו את התורה של הקב"ה, שלא יהיה שום קשר בין התורה ל'נותן התורה', ולכן דוקא ימי החנוכה אלו הימים שעלינו להקדיש תשומת לב מרובה לעניין זה, כלומר שהגישה שלנו אל התורה תהיה בתור החכמה של הקב"ה ולא כסתם דברי חכמה.

והדרך לבחון עד כמה אנו נגשים ללימוד התורה בצורה הנכונה היא כמו שהבאנו מדברי המשנה '**כל שמעשיו מרובים מחכמתו מתקיימת וכל שאין מעשיו מרובים מחכמתו אין חכמתו מתקיימת**', שהיות והתורה אינה סתם חכמה אלא היא המהות של כל הבריאה עצמה, ממילא לימודה וידיעתה אמורים להשפיע על הלומד, ולכן מי שאינו ירא שמים הוא אינו בר הכי לתפוס אותה ושבתקיים בידו, שכפי שהתבאר זה הטעם שדוקא על חכמי ישראל מברכים שחלק **ליראיו**, כי מי שאינו ירא שמים אינו יכול לזכות בחכמת התורה, ולכן על כל אחד ואחד לבדוק היטב בעצמו עד כמה התורה משפיעה עליו, שמכיון שחכמת התורה מהווה חיבור גמור עם הבורא עולם, ממילא היא אמורה לשפיעה על האדם והיא מגביה ומרוממת אותו, אך כשאין יראתו קודמת לחכמתו ונגשים אל התורה כאל כל חכמה אחרת, לא זוכים לחבור עם נותן התורה, ומפסידים את כל ההשפעה והרוממות שאפשר להשיג.

ולכן בזמן הזה שמתעוררת ההשפעה שהיתה בימים ההם שה' נתן **זדים ביד עוסקי תורתך**, נשתדל ככל האפשר לרומם את ההסתכלות שלנו על לימוד התורה, להבין שאנו עוסקים בחכמה א-להית שהגיע מידי של הקב"ה בכבודו ובעצמו, ונבין שהתורה היא גבוהה בהרבה ממה שאנו יכולים להשיג בשכלנו הפשוט, וכמו"כ נפנים יותר שכל מה שאנו לומדים מחייב אותנו גם למעשה לנהוג על פי זה זה לא סתם 'תאוריה', [כמו שידוע על אחד מחכמי יון הגדולים ביותר שכאשר ראו אותו נוהג באופן שלא התאים כלל לחכמתו הגדולה, אמר שדבר שהוא **יודע** בשכלו לא אמור לגרום לו להתנהג אחרת], אלא להבין שעלינו לחיות רק על פי התורה ולקיים את ציוויה, ובצורה כזאת אפשר להגיע לדרגה של 'יראתו קודמת לחכמתו' ואז אכן 'חכמתו מתקיימת'.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת וישב-חנכה תשפ"ב

מיאן להתנחם.

ובזה יש לבאר את הכתוב בפר' ויגש (מ"ה, כ"ז) 'זירא את העגלות ותחי רוח יעקב אביהם', וכתב רש"י, סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה. דיש לבאר דבזה נתן לו סימן שהתורה שמורה בידו ולא נאבדה, ולכן הייתה רוחו בזה.

וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא. (ל"ז, ל').

ופירש רש"י, אנה אברה מצערו של אבא. עוד י"ל בזה, דסבר ראובן שנחשב שהוא הרג את יוסף בשוגג, והרי מבואר בגמ' ביבמות דף קכ"א דמי שיה מושלך בכור, מעידין עליו שמת להתיר את אשתו, הרי דבדואי ימות בכור, ועל כן סבר ראובן דהוא גרם למיתתו, בזה שיעץ להשליכו לבור, וממילא אין לו כפרה אלא בעיר מקלט, וזהו שאמר אנה אני בא, דאין לו מקום בעולם, זולת בעיר מקלט.

ויכירה ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו. (ל"ז, ל"ג).

הא דאמר דהוא חיה רעה, יש לומר על פי המבואר בב"ק דף ב' ע"ב, דמועד לכהמה לא הוה מועד לאדם, דאדם אית ליה מזלא, על כן אין סתם בהמה יכולה להזיקו, וזהו שאמר יעקב אבינו 'חיה רעה', דאם הזיקתו, בהכרח שאינה חיה סתם.

ויכירה ויאמר כתנת בני. (ל"ז, ל"ג). ולהלן כתוב דעל סמך הכרה זו נהג אבילות, ויקרע שמלותיו וישם שק במתניו ויתאבל על בנו ימים רבים. ויש לומר בזה, דאיתא בגמ' באלו מציאות דת"ח סגי ליה בטביעות עין, ולכן סמך יעקב על הכרתו מדין בטביעות עין.

ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשור על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה. (ל"ח, כ"ח). נראה דזהו הדין המבואר בגמ' בקידושין דף ע"ג ע"ב, דחיה נאמנת לומר זה יצא ראשון וזה יצא שני, וזהו הנאמנות של המילדת כאן לומר שזה יצא ראשונה.

נרות חנוכה - להראות ולגלות הנס'

הנה בחנוכה תיקנו חז"ל הדלקת הנרות בעבור פרסומי ניסא. ופרסום היינו כדי להודיע הדבר לרבים, שכולם ידעו את הנס שנעשה לישראל בימי החנוכה. אמנם הרמב"ם בתחילת הלכות חנוכה כתב ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור וכו' ומדליקין בהן הנרות בערב על פתח הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות כדי להראות ולגלות הנס. הנה מבואר בדבריו שענין הדלקת נר חנוכה ופרסומי ניסא הוא 'לגלות הנס'. וגילוי משמעותו שיש דבר נסתר ומכוסה, דבר שהוא סוד, וצריך גילוי כדי להראותו, ומבואר שבענין הנס של נרות החנוכה היה דבר נסתר ומכוסה, ומכלל המצוה של הדלקת הנרות הוא לגלות הדבר ולהוציאו מהסתרו. וצריך להבין מהו אותו דבר נסתר שהיה בנס הנרות. ונראה לבאר הענין, דבאמת נס פך השמן הוא נס שנעשה בהסתר, שהרי הנס נתרשש ואירע בתוך ההיכל בהדלקת המנורה, וההיכל הוא מקום שרק כהנים נכנסים לתוכו, וגם הכהנים נכנסים רק בשעת עבודה, ואם כן נמצא שהנס אכן נעשה בהסתר ואינו מגולה ולא היה נראה לרבים כלל, ונעשה בצנעא ולא היה לנס שום פרהסיא וגילוי לרבים, והרי הוא נס שנעשה בהסתר והוא נס מכוסה.

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתנת פסים. (ל"ז, ג).

ופירש רש"י, בן זקונים שנולד לו לעת זקנתו, ואונקלוס תרגם בר חכים הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. מדברי התרגום מבואר דסיבת אהבתו המיוחדת של יעקב ליוסף הוא משום שלו נמסרה התורה שקיבל יעקב משם ועבר.

והנה משמעות הכתוב נראה דמחמת שהוא בן זקונים לכן עשה לו כתנת פסים. ונראה לבאר הדברים, דהנה פשוט הדבר שהכתנת פסים לא היה בגד בעלמא, אלא היו בו עניינים רוחניים, ובנוסף התפלה לאחר ברכת כהנים אומרים 'זתתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו וכו' כמו שנתת את יוסף צדיקך בשעה שהלכישו אביו את כתנת הפסים, ומבואר דאחד מענייני המיוחדים של הכתנת פסים שהוא בגד מיוחד לנשיאות חן, ובזה שיעקב הלביש את יוסף בגד זה, ניתן ליוסף נשיאות חן וחסד ורחמים בעיני כל רואיו ושמירה.

והנה כתוב (ל"ז, כ"ג) 'זיפשיטו את כתנתו את כתנת הפסים אשר עליו ויקחוהו וישליכו אותו הבורה', ומבואר שבטרום השליכוהו לבור, הפשיטוהו מהכתנת פסים. ולפי המבואר דהכתנת פסים הוא בגד מיוחד לנשיאות חן ושמירה, יש לפרש דלכן הוצרכו להפשיטו מהכתנת קודם ההשלכה לבור, משום דכל זמן שהוא לבוש בכתנת הוא שמור ומוגן מנזק, ולכן הפשיטוהו.

ולפי זה אפשר לומר דלכן עשה לו כתנת פסים, דכיון שמסר לו כל תורתו, הרי שבידו מסורה כל הקבלה של תורה, ועל כן עשה לו כתנת פסים, שבוזה יהא לו בגד לשמירה, בשביל שמירת התורה, שהתורה והקבלה תשתמר בידו, וזהו המבואר בכתוב דכיון שהוא בן זקונים לו, לכן עשה לו כתנת פסים. ובזה יש ליתן עוד מעט למה מיאן יעקב להתנחם, משום דחיה בזה אבירת התורה, ולכן

וזהו ביאור דברי הרמב"ם שהדלקת הנרות הוא גילוי על הנס, שע"י הדלקת הנרות מתגלה ויוצא לאור ידיעת הדבר הנסתר שנעשה נס בצנעא בתוך ההיכל.

אור המנורה - אור התורה

ועצם הדבר שנס זה נעשה בהסתר ולא בגילוי ובפרהסיא, יש לבאר בזה דהנה המנורה היא כנגד התורה, וענין המנורה ואור הנרות הוא להאיר את אור התורה, שעצם התורה נמצאת בתוך הארון בבית קדשי הקדשים, והמנורה היא מאירה את אור התורה הנמצא בתוך ארון ברית ה', ומוציאה את אור התורה הגנוז בלוחות בבית קדשי קדשים ומאירה את אור התורה. והנה בבנין הבית שבנה שלמה המלך כתוב בנביא מלכים (מ"א, ו') 'ויעש לבית חלוני שקופים אטומים, ומבואר בגמרא במנחות דף פ"ו ע"ב שהחלונות היו שקופין מבחוץ ואטומין מבפנים, כלומר שהיו עשויין באופן שנפתחין כלפי חוץ, ולא כמו שאר החלונות שנפתחין כלפי פנים כדי להכניס האור אל הבית. הנה מבואר ענין מיוחד שעשו החלונות באופן שנפתחים כלפי חוץ, והיינו שהם באים להוציא האור מבפנים אל החוץ, היפך משאר החלונות שנעשים להכניס האור מבחוץ אל תוך הבית. ומבואר דבבית המקדש נעשו החלונות כדי להוציא את האור המאיר בבית המקדש אל החוץ. והנה איזה אור האיר במקדש, הלא הוא אור המנורה, והחלונות באו להוציא את אור המנורה אל החוץ. וביאור הענין הוא, כי אור המנורה הוא אור התורה, ואור התורה צריך שיאיר לכל העולם, ולכן נעשו החלונות להוציא את אור התורה המאיר בבית המקדש להאיר את העולם באור התורה.

מקום התורה - בסתר

והנה המקום של תורה הוא בסתר, וכמו שדרשו חז"ל בגמ' בסוכה דף מ"ט ע"ב על הפסוק בשיר השירים 'חמוקי ירכיך', שנמשלה תורה לירך, לומר לך מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר. ובגמ' במועד קטן דף ט"ז ע"א איתא שמכח דרשא זו שדברי תורה בסתר כירך, גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק, וברש"י בסוכה שם כתב שכבוד התורה בצנעא ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר. ובמדרש תנחומא בריש פרשת בחוקותי איתא על הפסוק במשלי 'חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה', שאל רבי שמואל בר נחמני את רבי יונתן ברבי אליעזר שהיה עומד בשוק אמר לו שנה לי פרק אחד, אמר לו לך לבית הלמוד ואני אשנה לך שם, אמר לו רבינו לא כך למדתנו חכמות בחוץ תרונה, אמר לו יודע אתה לקרות ואין אתה יודע לשנות מהו חכמות בחוץ תרונה בחוצה של תורה, אמר לו המרגלית היכן נמכרת היא לא בחוץ, אבנים טובות ומרגליות היכן הן נמכרות לא במקום הידוע, אין מוליכין אותן לא לבעלי ירקות ובצלים ושומים, אלא במקום סוחרים, אלא לא בחוץ, כך התורה בחוץ היא נאמרת שנאמר חכמות בחוץ תרונה, ברחובות, מהו ברחובות במקום שמרחיבין והיכן מרחיבין לה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. הרי דתורה מקומה אינה בחוץ ברחובות ובשווקים, לא במקום גלוי ונראה לרבים, אלא מקומה בסתר ובצנעא. ולפי זה כיון דאור המנורה הוא אור התורה, על כן הנס של המנורה, שיכלו להדליק הנר, שעניינו הוא שיכלו להמשיך בהשפעת גילוי אור התורה ע"י נרות המנורה, נעשה בהסתר ובצנעא, כי מקום דברי תורה ומקום השפעת גילוי אור התורה הוא בסתר ובצנעא ברחובות של תורה.

****

מנין הנרות כנגד פרי החג

בגמ' בשבת דף כ"א ע"ב איתא הטעם בשיטת בית שמאי דסבירא להו דמנין נרות חנוכה הוא פוחת והולך, דהטעם הוא כנגד פרי החג שמתמעטין והולכין. וצריך ביאור מה ענין פרי החג לנרות חנוכה, וביותר דהרי בפרי החג מבואר בחז"ל הטעם דמתמעט והולך דהוא רמז לאומות העולם שיהיו מתמעטין והולכין, ומה זה שייך לנרות חנוכה. ונראה לבאר בזה על פי המבואר במדרש תדשא על הכתוב בדברי הימים ששלמה המלך עשה עשר מנורות, דבכל מנורה יש בה שבעה נרות, ונמצא מנין עשרה המנורות שבעים נרות והוא כנגד שבעים אומות, עכ"ד המדרש. ומבואר מדברי המדרש דגם בנרות המנורה יש ענין שהוא כנגד אומות העולם. מעתה מבואר דגם בזה שייך הענין של מתמעט והולך לרמז שיהיו האומות מתמעטין והולכין, ושפיר שייך בנרות הטעם המבואר בפרי החג.

****

הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם

הנה זהו כמאן דאמר דאסור להשתמש לאורה. והנה הרשב"א פירש הטעם שאסור להשתמש לאורה משום דע"י נס שנעשה במנורה תקנו, הלכך עשאוה כמנורה שאסור להשתמש לאורה, אי נמי כיון דלמצוה הדליקה איכא משום בזוי מצוה. ומבואר דתרי טעמים יש באיסור להשתמש לאורה, חדא דעשאוה כנרות המנורה דיש בהו קדושה לאיסור השתמשות, ועוד משום ביזוי מצוה. לפי זה יש לפרש דזהו שאמר הנרות הללו קודש הם, שהם קדושים כנרות המנורה לאיסור השתמשות. וזהו שכפל האיסור, דתרתו קאמר הנרות הללו קודש הם, זהו כטעם הראשון שכתב הרשב"א דהו קודש כמנורה לאיסור להשתמש, ועוד ואין לנו רשות להשתמש בהם וזהו מהטעם השני דבזוי מצוה, וזה אינו שייך לקדושת הנרות.

מצוה קל

להפריש מעשר עני תחת מעשר שני
בשלישית ובשישית בשבוע
שנאמר מקצה שלש שנים
תוציא את כל מעשר וכו'

הרשב"א (נדרים שם) מפרש בשם רבינו יונה באופן אחר, דנחלקו במה שנסתפקנו לעיל - האם מעשר עני הוא כשאר כל המעשרות ואהכי טובל את הכרי, או דמדמינן ליה ללקט שכחה ופאה ואינו טובל.

מחלוקת הראשונים אם יש חיוב מיתה באכילת טבל למעשר עני

אביי מפרש בגמ' דמעשר עני טובל לכו"ע, ופולוגתת ר"א ורבנן אינה אלא אי נחשדו עמי הארץ על מעשר עני או לא. וכן נקטה הגמ' ביבמות (פז). בפשיטות דמעשר עני טובל את הכרי, וכן נפסק ברמב"ם (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ). אולם נחלקו הראשונים לענין חיוב מיתה, דבתוס' ישנים (ביבמות שם) והר"ן (בנדרים שם) כתבו דמעשר עני טובל אף לענין חיוב מיתה, ופירות שהופרשו מהם כל תרומות ומעשרות מלבד מעשר עני הם טבל גמור והאוכלם חייב מיתה בידי שמים. התוס' ביבמות נסתפקו בזה, והרמב"ם (שם) פסק דהאוכל פירות הטבולים למעשר עני עובר בלאו ולוקה אבל אין בו חיוב מיתה, וכשיטת הרמב"ם פסקו הש"ך (יו"ד ס"ק קסו) והחינוך (מצוה רפד). ובטעמו של הרמב"ם שחילק בין טבל למעשר עני לבין כל טבל, כתב הראב"ד "סברא היא זו והיא יפה בעיני, משום דכתיב בהנך קראי קודש". דבתרומה דאיקרי קודש קרינן "ומתו בו כי יחלוהו" (ויקרא כב ט), אבל במעשר עני דלא איקרי קודש אין חיוב טבל. וסברא זו מצינו בקושית תוס' הרא"ש (יבמות שם) שהקשה מנלן דטבל של מעשר עני מחייב מיתה, הא לא איקרי קודש, ותרין דאחר דאשמועינן הכתוב דשייך טבל אף למעשר עני, הרי הוא כשאר טבל, אך שיטת הרמב"ם ודעימיה דטבל למעשר עני אינו בחיוב מיתה.

ולשיטת רבינו יונה נמצא דאיכא ג' דרגות - א) טבל לתרומה ולמעשר שיש בו חיוב מיתה, ב) צדקה ולקט שכחה ופיאה דאינם טובלים כלל, ג) והדרגה האמצעית - מעשר עני, דאף למאן דס"ל שהוא טובל אינו אלא לענין איסור לאו ולא לענין חיוב מיתה. והטעם לפשרה זו, להראב"ד משום דלא איקרי קודש, ולהר"ן בכדי שלא יהא חמור הכרי יותר מן המעשר עצמו, ושיטתו טעונה הסבר דא"כ לא יהא בכרי איסור כלל, ומדוע עובר בלאו.

שייכות דין טובת הנאה במעשר עני לדין טבל

ובמה שרצתה הגמ' בנדרים לתלות פולוגתת ר"א ורבנן לענין טובת הנאה, יש לפרש דבכל תרומה ומעשר יש לבעה"ב זכות בטובת הנאה, שיכול ליתנם למי שרוצה תמורת טוה"נ, ואילו בלקט שכחה ופאה אין לבעה"ב טוה"נ דלא נאמר בהם דין נתינה לעניים אלא דין עזיבה לעניים. ולפי"ז אי מעשר עני טובל, הרי הוא כשאר תרומות ומעשרות ויש בו טובת הנאה, ואי מעשר עני אינו טובל הרי הוא כמתנות עניים שאין בהם טובת הנאה לבעלים. ומפרש הר"ן דהטעם דתליא הא בהא דתרווייהו מחד קרא נפקי, דכתיב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל, את אשר ירימו" (ויקרא כב טו), הרי תלה הרמתן בבעלים לומר שטובת הנאה שלהם דכתיב "את אשר ירימו", וכיון דכתיב "לא יחללו" משמע דטובל. ולפי דבריו דין טוה"נ לבעלים אינו נובע מכוח מה שהוא טובל את הכרי, אלא מצד מה שנאמר כאחד.

למסקנא מפרש רבא דלא קשיא מתני' וברייתא אהדדי, ומיירי בב' אופנים של נתינת מעשר עני - מתני' מיירי במעשר עני המתחלק בתוך

בשנה השלישית ובשנה השישית לשנות השמיטה, אין מפורשים מעשר שני מן הכרי אלא נותנים במקומו מעשר עני לעניים, כדיליף לה בגמ' (ר"ה יב:) מקרא - "אמר רבי יהושע בן לוי, 'כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר' (דברים כו יב), שנה שאין בה אלא מעשר אחד. הא כיצד, מעשר ראשון ומעשר עני, ומעשר שני יבטל".

ויש לדון מה גדרו של מעשר עני, דמחד הוא עומד במקומו של מעשר שני, וא"כ הוא חלק מחיוב מעשרות המוטל על הבעלים. ומצד שני אפשר דמעשר שני הוא חיוב צדקה ליתן מהכרי לעניים כדרך שחייב ליתן לקט שכחה ופאה.

מחלוקת ר"א ורבנן אם מפורשים מעשר עני מן הדמאי

הגמ' בנדרים (פד) מתקשה בסתירה בין המשנה לברייתא, דהמשנה מפרשת דאישה שהיא מודרת הנאה מן הבריות מותרת רק בלקט שכחה ופאה שאינם שייכים לבריות ולא הותרה במעשר עני. וברייתא נאמר דמותרת אף במעשר עני.

ומפרש רב יוסף דתלי בפולוגתת ר"א ורבנן אם צריך להפריש מעשר עני מן הדמאי, דר"א סבר דאין חיוב להפריש מעשר עני מדמאי ורבנן סברי דבעי לקרות לה שם ואינו מפורש. ומתחילה רצתה הגמ' לומר דנחלקו אם מעשר עני טובל את הכרי, דלר"א חיוב הפרשת מעשר עני הוא מתנות עניים כצדקה ולכן אינו טובל וממילא בדמאי אין חובה ליתנו דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ורבנן סברי דחובת מעשר עני היא חלק מכל תרומות ומעשרות שהכרי מחויב בהם, וכשלא הפריש הפירות טבולים ואהכי בעי להפריש וליתן אף מן הדמאי.

לפי"ז מתני' כרבנן דכיון דמעשר עני חשיב עם שאר תרו"מ יש לבעלים טובת הנאה בו ואסור למודר הנאה, וברייתא כר"א דאין לבעלים בו כלום ומותר למודר הנאה.

סבת הר"ן וסבת רבינו יונה בטעם דמעשר עני אינו טובל

הר"ן (בנדרים שם) מפרש טעמא דמ"ד דמעשר עני אינו טובל, וז"ל "דסבירא ליה אי אפשר שיהא הכרי עצמו חמור מפני מעשר עני המעורב בו יותר ממעשר עני עצמו, דבשלמא תרומה בדין הוא שתהא טובלת, דכיון שהיא עצמה אסורה, ראוי הוא שתאסור תערובתה, דכיון דעל כרחו צריך להרימה מן הכרי אינה מתבטלת שם ומש"ה אוסרת, אבל מעשר עני שהוא עצמו מותר לזרים היאך יהא תערובתו חמור ממנו". ומאן דפליג סבר דאע"ג דאחר שהופרש מעשר עני דין המעשר כחולין גמורים, מ"מ כל עוד שלא הופרש, הכרי נאסר ויליף לה מקראי דכתיב גבי מעשר שני "לא תוכל לאכול בשעריך" (דברים יב יז) ובסמוך נאמר "ואכלו בשעריך ושבועו" (שם יח) מה שעריך האמור להלן מעשר עני, אף כאן מעשר עני ואמר רחמנא 'לא תוכל'. ונתבאר בעבר (מצוה קכז) דסברת המתירים שייכת אף במעשר ראשון שאחר שהופרש מותר לזרים, ולא יהא הכרי חמור מן המעשר שהופרש ממנו, אך הא דמעשר ראשון טובל את הכרי הוא מצד חלק תרומת מעשר שבו (וכן משמע בתוס' יומא ט). [וצ"ל דס"ל להר"ן כהראשונים שאמרו דאי אפשר להפריש תרומת מעשר אלא מתוך מעשר ראשון].

הבית ע"י בעה"ב וכיון שכן טובת הנאה שלו וממילא נאסר למודר הנאה. וברייתא מיייר במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות דיש בו דין עזיבה ולא נתינה כדכתיב "והנחת בשעריך" (דברים יד כח) והלכך אין לבעה"ב טוה"נ במעשר, ומותר אף למודר הנאה. ומביא הר"ן מהספרי (אינו לפנינו והובא גם בתוס' יבמות ק.) חילוק כעין זה - כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים, דבימות החמה מניחו בגורן ובימות הגשמים מחלקו בתוך ביתו [ויעו"ש] שכתב שאפשר לפרש גם להיפך - בימות החמה מחלקו בבית ובימות הגשמים בגורן.]

אכן, בתוס' בחולין (קלא.) פירשו דהא דבמתחלק בתוך הגרנות יש דין עזיבה ואין לבעלים טוה"נ, היינו דווקא כאשר העני הגיע ונטל דאין הבעלים יכול לעכבו ולהוציא ממנו, אבל מותר לבעל ליקח את המעשר עני ולחלק כרצונו בטובת הנאה. וראיה לזה מלשון המשנה (פאה הו) "אין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חיטים וקב שעורים", ומ"מ מותר לבעה"ב להציל מן הגורן ולחלק מחצה מן המעשר עני לקרוביו, אע"פ שמתחלק בתוך הגרנות. וכן מוכח מלשון הרמב"ם (פ"ו מהל' מתנות עניים ה"א) שכתב בפירוש דהלכה זו דצריך ליתן לכל עני כדי שביעה, קאי על מעשר עני המתחלק בגורן. הרי דאף במעשר עני זה יכול הבעלים ליתן למי שהוא רוצה וכדב' התוס'. ולדברי התוס' יקשה, דאחר דאיכא טובת הנאה לבעלים במעשר עני שבגורן, היאך הותר מעשר עני למודר הנאה מן הבריות, הא יש לבעלים בו חלק, וכן הקשה במנחת חינוך (מצוה תעד).

ובפי' הרא"ש (נדרים שם) כתב, דלתירוץ הגמ' דדין טובת הנאה לבעלים במעשר עני תלי אם הוא טובל או לא, להצד דאין בו טובת הנאה אין הבעה"ב צריך להפריש כלל מעשר עני, וצ"ב מה ענין הא דאינו טובל לחיוב הפרשה, ומדוע כשאינו טובל אין צריך להפריש כלל.

דברי הקצה"ח לענין דעת אחרת מקנה במעשר עני

הקצה"ח (רמג"ק"ד) נקט כדבר פשוט דאין נותנים לקטן מתנות עניים מפני שאינו זוכה בהם מדאורייתא. והטעם משום שלא שייך שתהיה דעת אחרת מתנות עניים לקטן, דאין אלא עזיבה והעני זוכה בהם מעצמו. ולכא' שאני מעשר עני המתחלק בתוך הבית משאר מתנות עניים, דבתוך הבית יש לבעה"ב דין נתינה ולא עזיבה. ונראה דהקצה"ח הבין דכיון שיש דין עזיבה למעשר עני כשנתחלק בגורן, אזי גם כאשר הוא מתחלק בתוך הבית לא חשיב דעת אחרת מקנה אותו, ודבריו טעונים פירוש.

מעשר עני אינו קרוי 'מעשר'

ויש לעיין במקור דין מעשר עני בשנה השלישית ובשנה השישית, שנתפרש בפרשת כי תבוא וקרי ליה קרא 'שנת המעשר' ודרשו עלה שנה שאין בה אלא מעשר אחד, דהיינו מעשר ראשון בלבד. ונמצא כתוב דאין מעשר עני קרוי 'מעשר' אלא הוא חיוב צדקה בלבד.

וכן נראה מדברי רש"י בחולין (ז.ז.) - "הרבה כרכים כבשו עולי מצרים - וקדשום בקדושת הארץ ולא כבשום עולי בבל לקדשם בשניה, ולכך לא כבשום דקסברי הואיל והותרו הותרו דקדושה ראשונה בטלה. דכי קדשה יהושע, לשעתה קדשה ולא לעתיד לבוא כשגלו בימי נבוכדנצר. ולא רצו להחזיר קדושתה כדי שיהא מותר לחרוש ולזרוע שם בשביעית, שאין נוהגת בחוצה לארץ, ויסמכו עליהן עניים ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני". והקשה במהר"י קורקוס (פ"א מהל' תרומות ה"ה) דאם אין קדושה במקום שכבשוהו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, כשם שאין השביעית נוהגת בה כך אין נוהגות בה שאר מצוות התלויות בארץ וא"כ לא יהיו בה מתנות עניים כלל ומנין יקחו העניים לקט שכחה פאה ומעשר עני. ובע"כ צ"ל דרש"י ס"ל דכיון דקדשו עולי מצרים יש לארץ קדושה לענין דברים

מסוימים בלבד, ויש לברר החילוק בין תרו"מ ושביעית ללקט שכחה ופאה ומעשר עני.

מעשר עני חובת גברא ולא חובת הכרי

והנה הא דלקט שכחה ופאה אינו נוהג בחו"ל ילפי' בירושלמי (פאה פ"ב ה"ה) מדכתיב "ובקוצרכם את קציר ארצכם" (ויקרא יט ט), והובא בעבר (מצוה קכה) דאין להקשות דתיפו"ל דהיא מצוה התלויה בארץ, דכשם שכתבו בתוס' (ב"ב פ"א) דביכורים אינה מצוה התלויה בארץ אלא היא חובת גברא כך לקט שכחה ופאה הם חיוב צדקה ואינן מצוות התלויות בארץ ובעינן קרא לפטור פירות חו"ל מהבאתם. ולפי"ז כל קרקע שכבשוהו עולי מצרים נתחייבה בלקט שכחה ופאה הגם שאינה קדושה בקדושת הארץ. והוסיף רש"י דה"ה מעשר עני דאינו בכלל מצוות התלויות בארץ ורק מדכתיב "ואכלו בשעריך" ידעי' שאינו בא מפירות חו"ל, ומקום שכבשוהו רק עולי מצרים חייב במעשר עני וזהו האופן היחיד שבו אין חיוב תרו"מ אבל חייבים במעשר עני. ואשר על כן לא חשיב מעשר עני כמעשר ואמרה תורה 'שנה שאין בה אלא מעשר אחד'.

לפי זה א"ש טעמא דמ"ד דאין מעשר עני טובל את הפירות, דחובת גברא אינה טובלת את הפירות, ואף מאן דפליג"ל דמעשר עני הוא חובת גברא ומ"מ טובל דנתינתו ושיעורו הוא דומיא דמעשרות. דהיינו דעצם החיוב של מעשר עני הוא צדקה, והוא מצריך להפריש ולתת מעשר ויש לנתינתו כל דיני מעשר.

ובזה א"ש מש"כ הרא"ש דאם מעשר עני אינו טובל, אין צריך להפרישו כלל ולכך אין לו טובת הנאה. דאחר שהחיוב הוא מצד צדקה לא חל על הפירות מעיקרא שום דין, ואין עליהם שם מעשר כל עוד לא הופרשו, ואע"פ שהבעלים לא קיים את חיובו, וממילא פשוט דאין לבעלים בהם טוה"נ.

ובמה דס"ל להתוס' ולהרמב"ם דאף כשנתחלק בשדה יכול הבעה"ב לתת כרצונו, יש לבאר דמצוות צדקה של מעשר עני אינה רק עזיבה אלא יש בה גם מצוות נתינה, כדחזינן מדין מעשר עני המתחלק בתוך הבית דחייב בעה"ב לתת לעניים. ואשר על כן גם בנתחלק בשדה יכול בעה"ב לקיים בעצמו את מצוות נתינה.

ובזה א"ש מה דפשיטא ליה להקצה"ח דאין דעת אחרת מקנה מעשר עני ולא חילק בין נתחלק בשדה לנתחלק בתוך הבית, דמעשר שני לעולם אינו ממון של בעה"ב אלא של העניים וגם בתוך הבית מחלק הבעה"ב צדקה, ולכן אין כאן מקנה.

דיני מעשר עני שוים לדיני מעשר כספים

ומדין מעשר עני יש להקיש גם לחיוב מעשר כספים, דכתב הרמ"א (יו"ד שלא קמו) דהמחבר השמיט כל דיני מעשר עני אע"פ שיש ללמוד מהם הרבה דיני צדקה, ונתבאר הש"ך ובט"ז שם שדיני מעשר כספים ודיני מעשר עני נלמדים זה מזה ונתפרטו הדינים באורך בתו"ד. וטעם הדמיון הוא דלשניהם שם מעשר אך אין חיובם מכוח חובת תרומות ומעשרות שהתבואה מחויבת בו אלא הם חובת גברא להפריש מעשר עני ומעשר כספים.

נומץ - מעשר עני ניתן בשנה שלישית ושישית לשמיטה, ואינו חובת הכרי אלא חובת גברא ואינו ממון עניים אלא חיוב צדקה שאופן נתינתו הוא בהפרשת מעשר. ונחלקו בגמ' לענין אילו דינים נחשב מעשר.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

זכמושב לצים לא ישב'

היה לדבר אז דברים שמועילים, דברים שנשאר מהם לנצח. יש כאלה שמוספיקים בזמן הזה לחזור על כמה דפי גמ', אפשר לשמוע שיעורים קצרים וכדו', הזמן קצר והמלאכה מרובה...

ונחזור על הגמ' ביומא (לה:), תנו רבנן עני ועשיר ורשע באין לדין, רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי. אומרים לו כלום נאה היית מיוסף אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע אליה לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא נמצא, יוסף מחייב את הרשעים. עכ"ל.

וצ"ב, וכי מה תשובה היא זו בעולם האמת דלא עסקתי בתורה מפני שטרוד הייתי ביצרי, הייתי עסוק בלעשות עבירות.

אך הבני הוא, דאכן זוהי אינה תשובה, אך בעולם האמת אדם כ"כ יתבייש לומר דסתם לא עשיתי כלום, פטפטי או ישנתי, וכבר האדם יותר יתכבד לומר ד'טרוד הייתי ביצרי'.

ואפילו אחד שעסק בגניבה, עובד בליה כפשוטו, אבל לכה"פ הוא עשה משהו, הוא עבד להשיג כסף למחייתו, ואפי' שזה בושח וחרפה, אדם יותר יצליח להגיד למעלה שבכך הוא עסק מאשר להגיד דסתם הוא לא עשה כלום.

שם. אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם שנאמר אז נדרכו יראי ה' ו

ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו.

יש להתבונן בדברי המשנה, דהלא הקב"ה מלוא כל הארץ כבודו, וא"כ מה המכון בהא דהשכינה נמצאת שם יותר מאשר בכל מקום, והבני הוא דאכן הבורא ית' נמצא בכל מקום, (ואין מקום פנוי מאיתו ית', דהוא הכל, ואכמ"ל), אך היכן השכינה שורה - זהו במקום הקביעות היכן שיש שני יראי ה' שיושבין ויש ביניהם דברי תורה.

הגרא"מ שך זצ"ל הספיד את הסטייפלר בשלושים שלו בישיבה, ובתוה"ד כאשר הוא רצה להגדיר מי היה הסטייפלר, הוא סיפר שכשהוא התגורר בביתו הקודם, היה פעם שהוא למד בביתו והתקשה בסוגיא בערלה (יעו"י על ענין זה באמת באבי עזרי), ואז הוא ראה שלמטה הולך הסטייפלר, וירד להקשות לפניו את הקו, וכאשר הוא ניגש אליו אז הוא ראה שפיו ממלמל בתורה, לחזור על תלמודו, רואים כאן כמה כל כולו היה תורה, שאפי' כשהוא ברחוב בדרכו לאיזה מקום "ובלכתך בדרך" הוא לומד (אנחנו ראינו את השקיעות הזו ג"כ אצל מרן הרב שך).

פ"ג מ"ג. שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום.

'כאילו אכלו מזבחי מתים'

יעויין בגמ' במכות (י:): דאמרין: "מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליקין אותו וכו', מן הכתובים דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענונים יתן חן".

פ"ג מ"ב. שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים שנאמר זכמושב לצים לא ישב.

'אם ללצים הוא יליץ'

פי' רבינו יונה, דיש לץ המדבר לשון הרע על חברו להכלימו ולבזותו בין אנשים, וגם מתגאה ואין אדם נחשב לפניו לכלום. אבל הכתוב שאמר "זכמושב לצים לא ישב" לא דבר מן הליצנים שאמרנו... אלא מושב לצים קרא הפך ממה שכתוב אחריו "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה". על העושים ישיבה של קבע על דעת לדבר

בדברי הבאי ובוטלין מדברי תורה שפורקין עולה מעליה כי אם בשעה שאין להם עסק מלאכה. גם לא צריכין לדבר בענייניהם וקובעין מושב לדברים בטלים הרי זה נקרא מושב לצים ולענין בטול תורה נאמר הדבר הזה. עכ"ד.

הפס' אומר "אם ללצים הוא יליץ ולענונים יתן חן", לענין הקב"ה עושה שיהיה לו קל להסתדר בין האנשים, והדברים צ"ב, דהרי מעלתו של העניו היא דוקא דכאשר מחרפים אותו הוא אינו משיב ועונה אלא מחריש ויושב דומם, אבל אם יש לו חן בעיני הכל אז קל מאוד להיות עניו, והבני הוא, דמכיון שהוא באמת עניו אז הקב"ה עוזר לו להמשיך שיהיה לו קל, מכיון שהוא התחיל. אבל "אם ללצים הוא יליץ" מי שבחר בדרך של להיות 'לץ' בזה הקב"ה לא עוזר לו, ואם רצונו בכך - שהוא יעשה את זה לבדו.

הגר"א במשלי אומר, יש את מצות תלמוד תורה שזהו הדבר הכי גדול שיש ומי שבחר בדרך הזו נותנים לו רוח ממרום לעסוק בתורה עוד ועוד, אבל כנגד זה יש את ההיפך והוא הליצנות, שגם בזה יש רוח ממרום שמי שבחר בדרך הזו ממשיך על עצמו שימשיך ויתבטל ויתלוצץ עוד ועוד, כי בעצם לא אמור היה להיות לאדם כ"כ הרבה דברים בטלים לדבר עד שאפי' לאחר כמה שעה ושתיים עדיין הוא אינו מפסיק לפטפט, מצד הטבע זה כבר היה נגמור, אלא שיש רוח ממרום עליו שכיון שבחר בזה יש לו את הכח להמשיך בזה עוד ועוד.

ואמרו לי פעם אבי הגר"פ זצוק"ל (איני יודע אם הוא שמע את זה או ראה את זה כתוב או שהוא אמר את זה), הגמ' בסוכה דף כא: אומרת, "מנין שאפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד שנאמר ועלהו לא יבול", ואילו הגי' בגמ' בע"ז דף י"ט היא 'צריכה תלמוד', אז לפי הגי' בגמ' בסוכה יש לבאר דהשיחה של ת"ח מה היא - שצריך ללמוד. שיחת ת"ח היא 'צריך לימוד'...

צריך להבין מה זה בעצם לץ, ומה מביא אותו לעשות כמעשי אלו, "לץ" זהו מי שלא אכפת לו מהחיים שלו, הוא מבזבז את הזמן, והזמן אינו חשוב בעיניו, אין לו מטרה בחיים ולא בוער מאומה, וכאשר יש לו כמה שעות פנויות הוא מעביר אותם בפטפוטים בעלמא.

יושבים להם שני אנשים בספסל האוטובוס ועליהם לנסוע כך שלושת רבעי שעה, וודאי זוהי אינה סיבה שעליהם לשוחח זה עם זה, אך הם מחליטים שודאי עליהם לשוחח קצת, והם מדברים על קרוב פלוני, וקרוב אלמוני וכו', מזג האוויר בשבוע הקרוב... וכיו"ב, והמתבונן יתמה, מה יצא מזה?, נשרף לך שלושת רבעי שעה, ולא נשאר ממנה שום דבר, הרי בין כה יש כעת את הזמן שעליכם לשהות ביחד, אפשר

קושיא בענייני הנוכה

דין ספק בימי החנוכה

(כפי שנשלח לקונטרס 'הידווא' שעי' תורה הילוח)

יל"ע באדם שמסופק אימת מתחיל ימי החנוכה אם היום או מחר, האם נימא שידליק תשעה ימים כדי שממ"נ יקיים, או דספיקא דרבנן לקולא וידליק רק ז' ימים, ולא ידליק לא ביום הראשון של הספק ולא ביום האחרון שמסתפק.

ושורש הספק בזה, שכבר נודע דברי הר"ן בספק הסיבה של ד' נוסות שצריך להסב בכל הארבע נוסות הגם דספיקא דרבנן לקולא דכיון דממ"נ הרי צריך לעשות שתיה בהסיבה ואם לא יעשה כלום הרי ודאי לא יצא י"ח, וא"כ ה"נ הרי ממ"נ הוא צריך להדליק שמונה ימים, אבל מאידך יש לדון דאינו דומה, דהנידון הוא האם כל ח' ימי החנוכה הוא חיוב אחד להדליק ח' ימים או שכל יום הוא חיוב בפנ"ע (ומשהחיינו אין ראייה כמובן) ואי נימא דהוא חיוב בפנ"ע אולי אין כאן טענת ממ"נ, וכדמוכח מהר"ן לגבי ספק מוקפין במגילה דאין ממ"נ.

האוכל טעים והוא רוצה לישון כי השינה מענגת אותו וכו', ובאמת לא מצינו על כך איסור מפורש בתורה, אבל פשוט שאם כן האדם מחטיא את כל מטרת חייו ואין שום הבדל בינו לסוס ופרד, מלבד שהוא מהלך על שתיים והם על ארבע.

ניתן לראות בני אדם מפטפטים עם חבריהם במשך שעות, מעסיקים בהבליהם את מוחם וליבם ונושאים ונותנים בדברים כאילו זהו הדבר החשוב ביותר, אולם כשתשאלם במה עסקו תגלה שאין כאן אלא 'מושב לצים' - שריפת זמן בעלמא על לא דבר, בלי שייצא להם מאומה ממה שדיברו. בדרך כלל האדם עצמו אינו זוכר על מה הוא דיבר, וגם אם זוכר הוא - מוטב לו אילו לא יפרש את שיחתו...

וזו התביעה הגדולה מן האדם: הרי ניתנו לך חיים בשביל לנצל אותם, לעשות איתם משהו ולהועיל לכלל או לפרט, ואילו אתה לוקח את הדבר היקר ביותר ומשחית אותו על כלום, על ריק, על פטפוטים חסרי תועלת שלא תרוויח מהם מאומה. וכי אתה מה הנאה יש לך?

מסופר על הגה"צ רבי ירוחם ממיר שפעם עמד בחלון ביתו, הצביע לעבר הרחוב העמוס ואמר - 'הנה בית קברות'. סובביו לא הבינו והתפלאו בקול, היכן יש כאן בית קברות, הלא אין כאן אלא רחוב בעלמא. אך ר' ירוחם בשלו - 'אני רואה כאן בית קברות', וביאר כוונתו: כאשר מביטים על העוברים ושבים רואים כמה אנשים קברו את עצמם בעודם בחייהם, פלוני יכל לצמוח אדם גדול בתורה וביראה, אלמוני יכל לנצל את כשרונותיו לעשיית חסד וכן הלאה וכן הלאה, ואילו כל אחד כאן פונה לעיסוקיו בהבלי עולם ואינו מתבונן כיצד יוכל לפתח את הכוחות שיש בו לתועלת אמיתית, לחיי נצח.

ומעתה מוזן היטב שזוהי החומרה הגדולה המתבארת לנו מלשון המשנה, 'שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים', ללמדך, שכאשר נאספים יחדיו קבוצת בני אדם ומקדישים את זמנם על לא דבר, לאכול ולשתות כבהמות וכחיות בלי למצוא שום ממשות וטעם בכילוי חייהם, אין הבדל בין זה לבין פניה אל האלילים, ואין לך הגדרה אחרת מאשר 'זבחי מתים' ו'קיא צואה' - לכלות את הזמן על כלום, על דברים שאין בהם שום ממש, גם אם לו יצויר ואין בהם חסרון מצד עצמם.

ויש להבין, דבשלמא כלפי 'לענוים יתן חן' אתי שפיר היכי חזינן דבדוך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, דכיון שהאדם הוא שפל בעיניו ולא מגביה את עצמו לעומת אחרים, הקב"ה נותן את חינו בעיני הבריות וכך עוזר לו לחיות בשלום בלי צורך להתגאות (וכפי שאנו רואים בעינינו, שמי שאהוב על דעת הקהל אין לו צורך להחשיב עצמו בעצמו...), אך כיצד מתפרש הענין מן המילים 'אם ללצים הוא יליץ', דלכאוף אף אם האדם מתלוצץ מה יגביר בקרבו את מידת הליצנות אם משמים יתנהגו איתו גם כן באותה מידה.

וביאור הדבר, 'שליצנות' פירושה 'לזולזל', והיינו שהאדם אינו מחשיב שום דבר לענין בעל ערך ורגיל לעשות מכל דבר לעג וקלס, וממילא כיון שהוא נוהג בדרך כזו של חוסר רצינות, מבלי לתת משמעות לערכים, אף משמים מניחים אותו לחיות בדרך כזו של 'ליצנות' - כלומר בצורת חיים ריקנית וחסרת תועלת, בלי לתת לו לממש את המטרה שעבורה הוא חי ולהוציא לפועל את התכלית ממעשיו.

מעתה, 'ליצנות' אינה כוללת דוקא ענינים של שחוק וקלות ראש, אלא כל מהלך חיים ששוטף וזורם כסוס, בלי שהאדם ינסה לעצור על עומדו ולהוציא תוכן מן הדברים שאותם הוא עושה.

כאשר נתבונן נגלה שכל עניני הגוף הם בעצם דברים חסרי משמעות, אם עושים אותם בצורתם הפשוטה. וכי מה תועלת יש לו לאדם להכניס אוכל לתוך מעיו? אם מצד הנאת גרונו, הלא התענוג חולף ועובר באותו רגע של חיכוך המאכל עם החיך, ואם מצד הנאת מעיו, כל עוד אין הדבר נוגע לסכנת נפשות אין שום חסרון לאדם אם יישאר רעב, מלבד ההרגשה שבדבר, ואם מצד האוכל עצמו - אדרבה ואדרבה, הוא מאס ונתעב למן אותו שלב של לעיסה מלאכול את המאכל אחרי שהוא נכנס למעיו...

גם שינה אינה מביאה לאדם שום תועלת ממשית מלבד הנאת אותו רגע והסרת העייפות שהיתה לו עד הנה. לאחר שיקץ מהשינה יתעייף שוב, לאחר מכן ירצה לחזור לישון, ולאחר מכן שוב וחוזר חלילה במשך כל חייו, ובדרך כלל הוא אינו משיג כלום מהשינה בעצמותה.

הן אמנם שהאדם יכול לעשות את עצמו כבהמה ולהפוך את תענוגי הגוף לדברים 'קדושים' ובעלי ערך מצד עצמם, הוא רוצה לאכול כי

חיוב עמל התורה ככל מצב

בשנותי האחרונות בישיבה בפוניבז' מקומי בביהמ"ד היה מקדימה, ובסמוך ממש היה מקומו של מרן הרב שך. ביום שלישי אה"צ הוא היה מוסר שיעור כללי, ולפני השיעור הוא היה הולך בביהמ"ד קדימה ואחורה, כך הוא היה מכין את השיעור (א"א היה לדבר איתו אז), והיה שם עמוד של הבנין מהתקרה לריצפה, ובאופן קבוע כמעט מדי שבוע היה קורה שהוא היה נתקל בעמוד בהילוכו, והיה מבקש 'סליחה' מהעמוד, הוא אפילו לא ראה ממי הוא מבקש, 'סליחה', והמשיך בלימוד. השקיעות שלו היתה נוראה.

הזכרנו בעבר, בשלהי תקופתי בישיבה נשארנו רק שני בחורים בועד, אני ועוד אחד. וכנראה הרב שך דאג שאולי במצב כזה יהיה קצת רפיון, אז הוא חייב אותי להגיד לו פעמיים ביום קושיא על מה שלומדים (בלי שהלכתי להיוועץ איתו), ולהגיד לרב שך קושיא לא היה שייך למרוח איזה משהו... בסוף זמן חורף יבמות - ביום האחרון של הזמן היה האירוסין שלי, ולכן חשבתי לעצמי שהרי כבר נגמר הזמן, ובערב אני מתארס, אז ודאי שלא אצטרך היום לומר לו קו, אמנם, הרב שך קרא לי לאחר מנחה ואמר לי 'היום תיגש אלי לדבר בלימוד', האמת שמעט כעסתי בליבי, אמרתי לו, 'רה"י יודע שהיום אני מתארס...' אך הוא רק ענה 'כן...' הלכתי לפנימייה לחברותא שלי, הוא כבר עסק באריזת המזודה, סיפרתי לו מה שהיה והחלטנו שחייבים למצוא איזו קושיא... נכנסנו לביהמ"ד ולמדנו עד שהיתה קושיא טובה. הלכתי לרב שך, אך מיד כשהוא ראה אותי אמר לי 'לך לשלום!!!', אז הבנתי, שהוא רק רצה ללמד אותי שאף פעם אין פטור, תהיה הטירדה מה שתהיה, ערב אירוסין וסוף זמן - צריך ללמוד בכל מצב.

יסוד הדברים הוא שחיוב לימוד התורה אין בו תנאי של 'מצב טוב' וזמן טוב. צריך להתרגל ללמוד, ללמוד בכל מצב, יש זמן, אין זמן, יש חברותא, אין חברותא, יש חשק, אין חשק - לפני צריך ללמוד. וכפי שלא יתכן שלא יהיה חשק להתפלל שחרית' או 'אין זמן להתפלל', - אף אחד לא יאמר דבר כזה, כי אם חייבים להתפלל אז אין תירוץ. לא צריך זמן ולא צריך חשק, חייבים להתפלל אז מתפללים. אם כן תורתנו הק' חייבים לשקוד בלימודה כל היום, לא יועילו תירוצים, בכל מצב מוכרחים ללמוד. ורק אם נרגיל את עצמנו ללמוד בכל מצב, או לכה"פ להיות מונחים בלימוד תמיד, רק זה יגרום לנו לזכור את הלימוד, ושיהיה חשק בלימוד, ולדעת את התורה כולה בעז"ה.

בגמ' (מגילה ג' ע"א) א"י שבזמן מלחמת יריחו פגש המלאך את יהושע בלילה וחרבו שלופה בידו ואמר לו "ענתה באתי" דהיינו על דברי תורה, ופ"י בתוס' שם דהיינו משום דעל התורה כתיב "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" - מיד "וילן יהושע בלילה ההוא" שלן בעומקה של הלכה. והקשה הרב מפוניבז' למה המלאך נקט דוקא לשון 'ענתה' ולא אחד משאר הלשונות שיש על התורה.

ותירץ, שרצה המלאך לומר ליהושע - מהי הדרך לעמול בתורה בכל מצב, גם בשעת מלחמה - אם התורה תהיה "שירה", השירה אינה נפסקת לעולם. כפי שבהפסקות שבתוך הקרב נוהגים להוציא את הגיטרה - את שירת התורה א"א להפסיק. זוהי הדרך להגיע לעמל התורה גם כשקשה וגם כשפחות הולך, לדעת שהתורה היא חיינו ובה נהגה יומם ולילה.

מפורסם המעשה במרן הגר"ז זצ"ל, שפעם בברית מילה לבנו הכין לו הגר"ז כלי עם מים חמים לרחוץ את פניו, ולאחמ"כ יצא ועמד כך בכותנתו. והנה מרן הגר"ח בא לפניו ושאל לו שאלה עמוקה ברמב"ם. הרב ז"ל עיין והשיב מה שהשיב, והגר"ח חזר ושאל לו משך שעה ארוכה. והרב עמד כך בכותנתו ע"י הכל עם המים, עד שהתחילו האורחים לבוא לברית, ועדיין הגר"ז עומד כך בכותנתו עם ספל המים בידו. אפילו חותנו של הגר"ח הגר"ר שפירא זצ"ל שנתכבד בסנדקאות העיר לגר"ח "מה אתה רוצה ממנו, תן לו לגמור..."

והנה בדרך כלל מביאים מעשה זה להראות עד כמה נזהר מרן הגר"ז בכבוד אביו עד שלא הוריד את הספל מידו כל זמן שהגר"ח דיבר איתו ואף לא אמר לו שכבר מתחילים לבוא אורחים ואולי כדאי לדחות הדיבור לזמן אחר. אך האמת שבזה אין חידוש כלל, ברור שהגר"ז כיבד את אביו כפי ההלכה ובהידור רב כפי המפורסם ואכ"מ, אך במעשה זה יש כדי להמחיש את העמל והעיון שתבע הגר"ח מהגר"ז. מן הסתם לא היה נדרש לגר"ח לשאול דוקא באותו רגע פשט ברמב"ם, הוא רק רצה להראות לבנו, שכל מצב שהוא נותן בו, בכל רגע וזמן עליו להיות מונח בלימוד, כי מי שלומד רק כשנח לו ומסתדר לו - בד"כ לא נוח לו ולא מסתדר לו, צריך להתרגל לא להתנתק מהתורה בשום מצב - "אם תעזבני יום יומיים אעזובך". וכמובן ואצ"ל שאין זו הדרגה של אף אחד מאיתנו, ולא נדרש מאיתנו עד כדי כך, וכשיש מצבי לחץ מוכרחים להרפות ולא לשבר את הגוף, אך עלינו לראות עד היכן עמל התורה אמור להגיע.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול דבי יעקב היים סופר שליט"א
ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות
ולחצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmeil.com

פרשת וישב

וזהו מה שהתורה באה ללמד אותנו כאן, שזו טעות גמורה היא, ואסור לאדם ליפול בדעתו. יהודה היה החכם מכולם, ומיד בראותו את אביו יעקב יושב בצער גדול ולא מתפייס, הבין שעשו טעות גדולה במכירת יוסף. הוא ראה איך יעקב שרוי בצער גדול ועמוק, וכמה שמנסים לנחם אותו הוא לא מתנחם. ובאמת במשך שבע עשרה שנה הסתלקה השכינה מיעקב כמו שאמרו רבותינו (מדרש תנחומא וישב ב), לפי שהיה שרוי בצער והכאב בכל יום עדיין בתוקפו.

אמר יהודה, ובכן, כפי הנראה, חטא זה של מכירת יוסף מאבד את כל שיש לי. החטא החמור הזה, מאבד את כל מעשיי הטובים שעשיתי, והפסדתי אותם. אבל אני לא אפול בדעתי יהיה מה שיהיה. מתחילים את הכל מחדש. מהי המצוה הראשונה בתורה? – פרו ורבו. מיד הולך יהודה ולקח אשה ומעמיד בית חדש.

יהודה לא נפל בדעתו. הוא לא אמר 'אני אבד', 'אני מיואש', את כל התורה והמצוות שעשיתי ואת כל העולם הבא שלי הפסדתי, ועכשיו לפחות שאת העולם הזה יהיה לי. לא. הוא החליט: ממשיכים הלאה במערכה. נכון, קרה מה שקרה, אבל אני אפתח דף חדש ואתחיל הכל מההתחלה.

זו היתה הגדולה של יהודה, וכשהקב"ה ראה את זה הסכימה דעתו לדעת יהודה. אמר הקב"ה, כיון שכך אתה נוהג יהודה, שלמרות שהיית הגדול שבחבורה מלך וראש הסנהדרין, מכל מקום עכשיו שהפסדת את הכל לא נשברת אלא המשכת הלאה בעבודת ה', לך נאה ולך ראוי שיעמוד ממך מלך המשיח. זה היה שכר פעולתו.

והנה אנחנו נקראים "יהודים" על שם יהודה, ללמדנו גם כן את הנקודה הזו. באיזה מצב שיהיה האדם, לא יפול בדעתו ולא יתייאש. ואדרבה, כאשר רואים בשמים שהאדם מתחזק בדעתו ואומר, אף על פי שקרה מה שקרה, אני אתחיל את הכל מההתחלה ויהי מה, אפתח דף חדש, מסייעים אותו מן השמים ונותנים ברכה בעמלו.

נח לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים

הפסוק אומר: ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף. יהודה שהיה ראש הסנהדרין ומלך, דן אותה על פי דין תורה שהיתה חייבת שריפה, בהיותה בתו של שם, בת כהן.

היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר, לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה. רש"י מביא בשם רבותינו: היא מוצאת. להשרף. והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת, אלא רק אמרה לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה יהודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפוני ואל אלבין פניו, מכאן אמרו רבותינו (סוטה י). נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה. הכר נא בוראך, ואל תאבד שלש נפשות. תמר ידעה שהיא מעוברת ויש תאומים בבטנה, וגם ידעה שעתידי לצאת מכאן מלך המשיח, אך עם כל זה העדיפה להשרף ולא להלבין את פני יהודה. אם הוא מעצמו יודה – מוטב, אבל היא לא תלבין את פניו. מזה אמרו רבותינו נח לאדם שיפילוהו לכבשן האש ולא ילבין פני חבירו ברבים.

אסור לאדם ליפול בדעתו ולהתייאש

בעזרת ה' יתברך נראה כמה ענינים בפרשה, פרשת וישב, שיש להתבונן בהם. עד עכשיו עסקנו באבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, וכאן מתחילה התורה לדבר גם מענין השבטים, שבטי י-ה. לאחר הסיפור עם מכירת יוסף, מספרת התורה מה שהיה עם יהודה.

ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי ושמו חירא. כבר עמדו רבותינו לבאר את ענין הסמיכות בין הירידה של יהודה לבין מכירת יוסף, וכמו שמביא רש"י: "ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, הרי לכאורה הפרשה הזו של יהודה לא שייכת לכאן, וכיוון שהתחילה התורה לספר את שאירע עם יוסף, היתה צריכה לגמור את סיפור הדברים שהיה עם יוסף, ורק לאחר מכן שוב לדבר על יהודה ושאר השבטים, ומדוע מיד אחרי תחילת סיפור המכירה מופיע ענין זה של ירדת יהודה? – ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו יהודה היה הארי שבחבורה, הגדול שבהם, ואחיו עשו אותו מלך עליהם (בראשית רבה פ"ד ס"ז), ועכשיו הורידוהו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך".

אמרו האחים ליהודה: הרי אתה היית זה שמחליט בסופו של דבר, שהיית מלך עלינו כנ"ל, וההכרעה היתה בידך. הנה, אנחנו רצינו להרוג אותו אבל מכיון שאתה אמרת שלא נהרגנו אלא נמכור אותו, שמענו בקולך ומכרנו אותו. ואילו היית אומר גם לא למכרו אלא להשיבו אל יעקב, היינו שומעים לך. ולכן עכשיו שאנחנו רואים בצרת אבינו, ששרוי בצער עצום וממאן להתנחם, כאמור "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם", אתה הוא זה שאשם בדבר. ומפני זה הורידוהו מגדולתו.

ומה עשה יהודה? – "וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה". הלך להתחתן. ועמדו המפרשים על זה, וכי זהו הזמן המתאים ללכת ולהתחתן? הרי מצב המשפחה אז לא היה טוב. יעקב היה שרוי בצער גדול, "ויאמר כי ארד אל בני אבל שאלה ויבך אתו אביו". האחים גם הם בצער שהרי רואים את אביהם בצער, ולא יכולים לספר מאומה ממה שהיה ושיוסף עודנו חי כי החרימו וצירפו את ה' יתברך בהרם שאין לגלות מה שהיה. גם יצחק אבינו יודע מהענין הזה שיוסף חי, אבל שותק. ראובן – בשקו ותעניתו, גם הוא יש לו את הענינים שמחמתם הוא בצער. ויהודה יורד והולך להתחתן. וכי לא מצא זמן אחר להתחתן? עכשיו שכל המשפחה נמצאת בצער וביגון, זהו הזמן המתאים לזה?

יתירה מזו. הרי בנישואין אלו של יהודה, היה הקב"ה עומד ובורא אורו של מלך המשיח, כמו שאמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פה, א). ומשמע, שהסכימה דעת המקום ב"ה עם פעולתו ומעשיו של יהודה. ובכן נשאלת השאלה, הלא כל המשפחה נמצאת בצער נורא, אביך יעקב ממאן להתנחם, כל המשפחה אבלה, עכשיו דוקא אתה הולך להתחתן? למה לא תחכה קצת כמה חודשים, שהזמן יעשה את שלו והכאב יפוג קצת, ואז תתחתן?

כאן לימדה אותנו התורה יסוד גדול ומהותי לכל אחד ואחד מאתנו. והוא, כי עיקר העיקרים בעבודת ה' יתברך, שהאדם לא יפול בדעתו, ולא יתייאש. יש הרבה שאומרים, נכון, אנחנו באמת רוצים לתקן את מעשינו, ללכת בדרך הטובה והנכונה שעושה נחת רוח לה' יתברך, אבל כבר ניסיתי הרבה ולא עולה בידי. כל כך הרבה התאמצתי וניסיתי ולא הצלחתי, וכבר אין לי כח עוד לעמוד במערכה. התייאשתי כבר.

לפי שיטת התוספות במסכת סוטה (י:), ורבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ג אות קל"ט) אנו לומדים את דברי רבותינו כפשוטם ממש שאדם צריך למסור נפש ובלבד שלא ילבין את חבירו, וכן דעתם להלכה. לפי זה, אם אומרים לאדם 'לך ותבייש את פלוני, תמצא אותו ברחוב ותבזה אותו בכל מה שתוכל, ואם לא תעשה כן כדבר הזה דמך בראשך ונהרוג אותך', חייב האדם למסור עצמו למיתה ולההרג, ובלבד שלא לבייש ולהלבין את פני חבירו ברבים.

אמנם הפרי חדש בחיבורו על הרמב"ם מים חיים (הלכות יסודי התורה פ"ה) רוצה לומר שדעת הרמב"ם להלכה היא לא כמו התוספות. אך על כל פנים, מכאן אנו לומדים ודאים כמה צריכים זהירות בענין זה של בין אדם לחבירו עד קצה האחרון, עד כדי כך שתמך העדיפה להשוף בכבשן האש ולא להלבין ולא לצער את יהודה.

המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא

לדאבונו הרב הענין הזה הזדלזל מאד, והרבה הרבה נשכחה חומרת הדבר והחשיבות להתייחס אל השני כמו שצריך. והנה, אדם יכול במשך חייו לטרוח הרבה במצוות, ולהתייגע הרבה בלימוד התורה, ולבסוף – אין לו עולם הבא. שהרי כך אמרו רבותינו (בבא מציעא נח:), כל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. וזו הלכה פסוקה, כמו שהביא הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ו ה"ח) והלכות תשובה (פ"ג ה"ד).

ומדוע כל כך חמור עונש המבייש את חבירו ברבים? מפרש רבינו יונה בשערי תשובה (שער שלישי קל"ט) שבזמן שאדם מבייש את חבירו הרי הוא נוגע באבק רציחה. יש דברים שהם גוף האיסור ממש, ויש דברים שהם מסתעפים לאיסור ואם עוברים עליהם זה נקרא 'אבק'. וכמו שיש 'אבק לשון הרע', 'אבק ריבית', יש גם אבק רציחה. לא רציחה ממש, אבל אביזרייה דרציחה. וכשאדם מבייש את חבירו בתחילה מסמיך ולאחר מכן מחוויר, 'אזל סומקא ואתי חיזורא', ואם כן יש כאן בחינה של רציחה באותו האיבר.

אולם עדיין זהו דבר הטעון ביאור. הרי אם אחד היה קם על חבירו בסכין שלופה והורג אותו, הרג אותו ממש. יש לו חלק לעולם הבא? – יש. לא מצאנו שמי שרוצח את חבירו אין לו חלק לעולם הבא, וכמו שכתב רבינו יונה שם (א"ה: ועיין בדברי רבינו שליט"א בס' שובי השולמית ח"ה (סימן ד') עש"ב). ואם כן, איך ייתכן שמי שמלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא? הלא כל החומרה של הלבנת פני חבירו היא מחמת שיש בה אבק של רציחה, והלא ברציחה עצמה יש לרוצח חלק לעולם הבא. הייתכן שהתולדה, המסתעף, יהיה יותר חמור מן האב?

אומר רבינו יונה (שערי תשובה שער שלישי קמ"א) תירוץ פשוט וברור, שאכן כן. לבייש פני חבירו חמור יותר מרציחה ממש. וזאת, כי כשאדם מבייש את חבירו הוא לא מייחס חשיבות וחומרה למה שעשה. אדם אומר לעצמו, אז אמרתי מילה אחת לא במקום והצטער קצת החבר, מה יש? והרי אדרבה, כל הנוכחים שהיו שם חייכו ושמוחו וגלגלתי אהבה ואחוזה ביניהם... וכי קלה היא בעיניך לתת שמחה בלב הבריות? הוא לא רואה את חומר הענין, ולכן הוא יכול לחזור על זה שוב ושוב, ולהיות כסיל שונה באוולתו. וזהו כלל גדול, אומר רבינו יונה, כי עבירה קטנה שחוזרת ונכפלת פעמים הרבה, היא חמורה הרבה יותר מאשר עוון אחד גדול. ולכן אם אדם רגיל בדבר הזה של הלבנת פני חבירו, ובלי לחשוב על חומר הדבר הוא חוזר על זה שוב ושוב, ממילא הוא מאבד את העולם הבא שלו, ולכן זה חמור יותר מרציחה.

הרמב"ם בפירושו למשניות (בהקדמה לפרק חלק), גם הוא עומד בדבר הזה, איך ייתכן שאדם הרוצח בידים יש לו עולם הבא, ואילו אם מלבין פני חבירו אין לו עולם הבא. ומבאר זאת בדרך אחרת. אומר הרמב"ם, הבה ונחשוב, האם נכניס לעולם הבא, פרה או שור, או עגל? ודאי שלא. צא ברחוב ותשאל, מה דין פרה שהתנהגה יפה, מגיע לה גן עדן? כל אחד יאמר לך, עגל? פרה? – תכניס אותם לרפת, אבל בשביל מה להכניס אותם לעולם הבא, לגן עדן, אין לבהמה מה לעשות שם.

אומר הרמב"ם, הוא הדין והוא הטעם במי שמלבין פני חבירו ברבים. מי שמתנהג כך עם חבירו, הרי הוא מעיד וחותר על עצמו שהוא בהמה בצורת אדם. ולכן כשם שלא מכניסים בהמה לעולם העליון, כך גם לא מכניסים

אותו. ולפי זה מה שהמלבין פני חבירו לא מקבל עולם הבא זה לא מחמת עונש שמענישים אותו, אלא מחמת המציאות, אתה לא שייך לכאן.

כך היא ההסתכלות של רבותינו על מי שמלבין פני חבירו ולא חס על צערו. כבהמה הוא נחשב, וגדול עונשו. ולכן ראינו תמיד אצל כל רבותינו כמה היו משגיחים וזהירים עד הקצה האחרון בענינים הנוגעים בבין אדם לחבירו.

סיפרו על רבה של ירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שהיה גר באיזה ספק מרתף בבתי מחסה, ליד הכותל המערבי. פעם אחת, בימי חול המועד כאשר כל החכמים וכל הנכבדים יחד עם כל אנשי העיר באו אל ביתו לקבל את פניו, שהרי 'חייב אדם להקביל פני רבו ברגל', ישב אצלו בבית אחד מגדולי הרבנים שבירושלים, ודיבר איתו בלימוד.

בזמן שהיה יושב הרב הזה יחד עם רבי יוסף חיים, היו באים ונכנסים אצלו אנשים רבים שבאו להקביל את פניו. והנה, לכל אחד ואחד שנכנס היה פונה רבי יוסף חיים זצ"ל ואומר, נכון שאתה בדרך לכותל? או היה אומר לו: ודאי אתה חוזר מהכותל המערבי, וכנראה בגלל שאתה חוזר מהכותל המערבי ואתה עובר ממילא על יד ביתי לכן נכנסת לומר חג שמח.

כך אמר לכל אחד ואחד שהגיע. נכנס מישוה ואומר לרבי יוסף חיים, 'חג שמח כבוד הרב, תזכו לשנים רבות'. אומר לו רבי יוסף חיים בתגובה: ודאי אתה בדרך אל הכותל או בחזרה משם, ולכן באת לכאן. בני הבית התפלאו שהרי זה נראה כסתם פטופטים, ואף פעם לא שמעו אותו מדבר דיבורים שכאלו.

לאחר שיצאו כולם נגש אחד מבני הבית אל הרב ואמר לו, ימחל לי כבוד הרב, אולי אין זה מן הדרך ארץ לשאול, אבל תורה היא וללמוד אני צריך. אני נמצא בביתך כבר הרבה זמן, ימים וליילות, ומעולם לא ראיתי אותך מדבר דיבורים שכאלו, 'אתה הולך לכותל המערבי', 'חוזר מהכותל המערבי', מה פשר כל הדיבורים האלו?

אמר לו רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, איך אתה לא מבין. הלא לידי ישב אחד מגדולי הרבנים בירושלים ואותו לא הלך אף אחד לבקר. אם היה רואה שכל אנשי העיר באים אצלי ואומרים לי 'חג שמח כבוד הרב', ומברכים אותי בברכות גדולות, היתה נחלשת דעתי עליו. וכך אני הקלשתי את צערו והרגעתי אותו, אמרתי לכולם ודאי אתם באים לכאן רק כבדרך אגב, בדרך הליכתכם אל הכותל המערבי או בחזירתכם ממנו. זו זהירות בבין אדם לחבירו. אחד אחר היה עומד במרפסת וקורא לכולם, בואו בואו, תכנסו... והיה שש ושמה על כל מי שבא, ולאחר מכן היה עושה חשבון כמה באו היום וכמה הגיעו בפעם שעברה... אבל מי שיודע ומבין את החשיבות של זהירות בבין אדם לחבירו, יודע שיש עוד נפש קיימת חוץ ממנו, אז הראיה שלו היא אחרת.

תחילת הזהירות בבין אדם לחבירו – בבית פנימה

וצריך כל אחד לקחת את הדברים האלו לתשומת לבו, ולהשתדל להיות יותר מתחשב בזולת. ובראש ובראשונה צריך זהירות בתוך הבית פנימה, להיות יותר רך בבית ויותר עדין, לא להיות 'טוב לב בחוץ ובביתו קפדן ורע לב', כלשון רבי חיים ויטאל (הובאו דבריו בחוברת הדרכה מהגר"ש וולבה זצ"ל). לדאבונו יש כאלו שבחוץ חושבים אותם למלאכים גדולים, אבל בבית הם מלאכי חבלה... כולם יודעים שהוא מבקר חולים ומנחם אבלים, אבל לא יודעים שאצלו בבית כולם חולים ואבלים בגללו.

אחד כזה שעושה חסדים מחוץ לביתו ובבית לא גומל חסד עם אנשי ביתו, אין בזה שום טעם ואין בזה שום ברכה. יותר טוב שיהיה בבית ורק שם ישקיע את גמילות החסדים שלו, זה חשוב יותר מכל דבר אחר. ואל לו לאדם לומר, 'סוף סוף הרי יש לי עוד חסדים שאני עושה מחוץ לבית וזה גם דבר גדול, שכבר העיד רבי חיים ויטאל שהיה צופה ברוח קדשו מקצה העולם ועד סופו שאדם כזה לא יזכרו לו מכל חסדיו האחרים מאומה (כמו שהביא הגר"ש וולבה שם).

דברי מוסר צריכים לחזור עליהם שוב ושוב, הפלא יועץ כמעט בכל דף כותב את זה, וגם המסילת ישרים מזוהר, שדברי מוסר לא עוזר ללמוד אותם פעם אחת, אלא צריכים לפתוח את הלב ולחזור על הדברים פעם אחר פעם עד שייקלטו ויעשו רושם לטובה. ולכן צריך לחזור ולשנן את הדברים האלו, וזה כל מה שהפרשות האלו באות ללמד אותנו, כמה חשוב החסד, וכמה גדול האיסור להלבין פני חבירו ולצער אותו. ה' יהיה בעזרנו.

נחל אליהו

"ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו"

(לט, יא)

ופירש"י כלומר ויהי כאשר הגיע יום מיוחד יום צחוק יום איד שלהן שהלכו כולם לבית ע"ז. אמרה אין לי יום הגון להזדקק ליוסף כהיום הזה. אמרה להם חולה אני ואיני יכולה לילך. (סוטה לו:)

ויתכן לומר בזה עפ"י שתי הקדמות: הקדמה א: מש"כ בספר "מים אדירים" (להגרמ"מ משקלוב ז"ל) שכתב בשם הגר"א דקבלה בדינו מן הגאונים איש מפי איש עד משה רבינו, שבכל מקום של בית ע"ז היה בית זנות [כדי למשוך את המון העם] לכן כתוב אצל כל ע"ז בשופטים (ח, לג) "ויזנו אחר הבעלים" וכן נאמר בדברים (לא, יז) "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר בארץ".

הקדמה ב: מש"כ ה"בית הלוי" פרשת נח דבמקום שיש הרבה חוטאים בעבירה מסויימת הרי בהמשכם אחרי תאוה זו הן מגבירים כוחה של תאוה זו, עד שמשרישים זה בטבע של כל הברואים להיות טבעם נמשך לזה, יותר ממה שהיה מקודם. כי כן יסד מלכו של עולם בהטביעו טבע לכל בריותיו להיות טבעם נשתנה ונמשך אחר מעשה אדם והרגלו. וכפי רוב עשיית האדם כן ישתנה טבע של כולם, אם מעט ואם הרבה. עיי"ש באריכות. [ועיקרי הדברים מבוארים בדברי המהר"ל על משאז"ל בגלעד שכיחי רוצחים].

ועפ"י שתי הקדמות אלו יש לפרש, שמכיון שראתה אותה ארורה תוקף צדקותו של יוסף הצדיק, ושאינ בכוחה בשום אופן לפתותו לעבירה, חשבה בליבה שאולי "כהיום הזה" שהתגבר במצרים כח הטומאה והתאוה עד מאד, שאולי ישפיע זה גם על יוסף הצדיק שתוכל לפתותו לעבירה.

"ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחי". (לח, יא)

ופירש"י אמר מוחזקת היא שימותו אנשיה.

סיפר הגאון רבי חיים קרייזוורט זצ"ל שבזמן המלחמה ברח ממדינת "ליטא" מפני חמת המציק והיה לו בזה משא ומתן עם חותנו הגאון רבי אברהם גרודזינסקי זצ"ל שאמר לו שיש לדון אם ישנה חובת השתדלות לברוח ממדינת ליטא. דמכיון דתורה

מגנא ומצלא יש לנו לבטוח שבזכות התורה לא יכבשו הנאצים את ליטא.

והשיב לו הגר"ק דהנה קיי"ל דאשה שהוחזקה קטלנית [שנשאת לשני אנשים ומתן] לא תנשא לשלישי. וכתב הרא"ם דקטלנית מותרת להתייבם דשומר מצוה לא ידע דבר רע, וכן דעת הרמב"ם בתשובה. [הו"ד בפ"ת אבהע"ז ט' סק"ד] והחכם צבי השיג עליהן מדברי רש"י כאן, שהרי גם כאן היה ייבום ומכל מקום חשש יהודא. ואמר הגר"ק דיש ליישב שיטת הרא"ם דשאני הכא שהוחזקה ל"קטלנית במקום מצוה", בזה מודה הרא"ם שאסורה להתייבם. [ובפ"ת (שם) מביא שהברכי יוסף נסתפק מה הדין להתירה להתייבם ב"הוחזקה קטלנית במקום מצוה"].

וטען הגר"ק דאחרי שהתחילו ההריגות במדינת פולין שגם שם יש זכות התורה, הרי רואים דיש כזה חרון אף בעולם שהוחזקו הרציחות גם במקום שיש לומדי תורה. ומכח סברא זו ברח והיתה לו נפשו לשלל.

ולכאורא יש להעיר על תירוצו דהרי תמר לא הוחזקה ל"קטלנית במקום מצוה" שהרי ער מת שלא במקום ייבום. ורק אונן מת במקום ייבום.

ונראה ליישב דכל הטעם דבפעם אחת לא מוחזקת ל"קטלנית", משום שבפעם אחת אין לתלות סיבת מיתת הבעל באישה [אלא בסבה אחרת]. אך כשנתאלמנה ב' או ג' פעמים זה מוכיח שזה מחמתה, כי "המקרה לא יתמיד".

ונראה לפי"ז דלו יצוייר שנתאלמנה רק פעם אחת ויבא אליהו ויגלה לנו שהבעל מת בסבתה, אז באמת יהיה לה דין "קטלנית" גם מכח פעם אחת.

ועפ"י"ז י"ל בנידון דידן דמאחר דבסך הכל נתאלמנה ב' פעמים הרי זה "מגלה" לנו ששניהן מתו מחמתה כי "המקרה לא יתמיד", ואחר שיש לנו גילוי זה סגי מה שאחד משניהם היה במקום מצוה. להחזיקה ל"קטלנית גם במקום מצוה".

"ויוסף הורד מצרימה" (לט, א)

עמידת יוסף בנסיונות הרבים במצרים, ובמיוחד בנסיון אשת פוטיפר, נושאת בכנפיה מוסר השכל עצום שתועלתו מרובה מאד.

יש יצר מיוחד המספק לאדם תירוץ בן מלה אחת, שבעזרתו אפשר לתת אמתלה והסבר לכל הטא או כישלון ולהימנע מעלייה וממאמץ בעבודת ה'. מלת המפתח הזו היא: "אילו", ובאמצעותה נתלה האדם במציאות שאינה קיימת ואומר אילו היה המצב שונה הייתי מתנהג אחרת. אילו הייתי מסודר בפרנסה, אילו היו לי כשרונות מעולים, אילו הייתי נולד בבית אחר או לומד במקום אחר ועם מישהו אחר. כל אלה הינם דמיונות שהיצר הרע מפתח באדם, כדי להשקיט את מצפוננו.

הבה נתבונן בתלאות שעברו על יוסף במצרים, ונראה שהיה בידו, לכאורה, ה"אילו" הגדול והמוצדק ביותר: המעבר החד והפתאומי שהיה לו בהיותו בן שבע עשרה. עד אז הוא גדל בשיא החממה הרוחנית, הבית הגדול שבו גדל וקיבל מאביו את כל התורה שלמד בבית שם ועבר. הוא עוד זכה לראות את יצחק, ובהיותו בר חכים יכול להיות גאון הגאונים. וברגע אחד הכל השתנה, הוא נמכר למקום טומאה, כשפים, עבודה זרה ועריות. הוא הגיע למצב שהתנאים בו היו האימים ביותר. לבדו, בלי אבא, אחים, יהודים למנין, בלי בית כנסת ללא חברותא וללא שבת. בניתוק ובידוד כזה הוא חי במשך עשרים ושתים שנה! חלקן הוא בילה כעבד שזהו מצב של שיפלות נוראה [מצד המשתעבדים בו], ובכלל זה שתיים עשרה שנה בבית הסוהר.

אנו במקומו לא היינו חדלים מלומר "אילו". "אילו", דהיינו: אילו נשארתי בבית, אז... ומכח זה היינו מוצאים סיבות אין ספור לפטור את עצמנו מכל החיובים. והיצר הרע היה מוסיף ואומר: אם בלאו הכי אתה פטור, לפחות תיהנה מהעולם הזה. ומכח זה היינו מתחברים למצרים ולומדים ממעשיהם. לא כך נהג יוסף, חז"ל מעידים עליו: "להודיעך צדקותו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו" (רש"י, שמות א, ה). יתירה מזו ~ לימים התברר שהעלייה בתורה וביראה אשר היתה אמורה להיות מנת חלקו של יוסף אילו היה נשאר בבית אביו, היתה כאין וכאפס לעומת מה שהוא תרם לכלל ישראל לדורותיו, על ידי מצבו במצרים! ואפשר לומר שזה נכלל בדברי יוסף "כי למחיה שלחני אלקים לפניכם" (בראשית מה).

מהי אותה תרומה אדירה של יוסף? על זאת למדנו מדברי רש"י (במדבר כו, ה): "לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם, סבורים הן שלא שלטו המצריים באמותיהם? אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם! לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה [החנוכי, למשל], לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. וזהו שמפורש על ידי דוד: "שבטי י+ה עדות לישראל" ~ השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם".

כאשר מתבוננים בדבר מגלים שאכן זהו נס גדול ביותר. במשך מאה ושש עשרה שנים היו בני ישראל עבדים, ומתוכם

שמונים ושש שנים של עבודת פרך. וזה היה במצרים שהיתה אז מקום טומאה, והם היו שם עבדים. עבד הוא "אבק אדם", אשר אפשר לעשות עמו מה שרוצים, ובכל זאת לא פגעו המצרים בשום אשה יהודיה. אחת היתה שפירסמה הכתוב, זוהי שלומית בת דברי, אך מלבדה היו כולן כשרות! הרי זה נס עצום וגדול יותר מקריעת ים סוף. נס קריעת ים סוף היה רק בלילה אחד, אך נס זה חזר ונשנה יום יום, שעה שעה, במשך מאה ושש עשרה שנים, אצל ששים ריבוא בני אדם!

מי גרם לכל זה? מובא בחז"ל שכל זה אירע מכח עמידת יוסף בנסיונות הקשים שהעמידה בפניו אשת פוטיפר, יום יום. היא ניסתה לפתותו בכל הדרכים האפשריות, ובעמידתו האיתנה כצור החלמיש סלל יוסף את הדרך והניח את היסוד לקדושת ישראל. אם כן, יוצא שאמנם, במבט שטחי נראה לנו שאילו היה נשאר בבית אביו, היה בוודאי עולה ומתעלה למדרגות נישאות, אבל האמת האמתית שאז, היינו מפסידים את הנחת יסוד קדושת עמ"י. ומי יודע אם ישראל לא היו נטמעים במצרים, ולא היינו זוכים להתהוות כלל ישראל! זוהי דוגמא מופלאה ל"רבות מחשבות בלב איש" - המחשבה הפשוטה של בני אדם הסבורים שיוסף הפסיד הפסד גדול ועצום בירידתו למצרים; "ועצת ד' היא תקום" - הקב"ה ייעד לו בתוך החושך הזה תפקיד גדול הרבה יותר, תפקיד של בניית כלל ישראל! כל הדרגות שהיה מתעלה בבית יעקב אביו, הן כאין וכאפס לעומת התפקיד שיועד לו ממרום בתוך החושך והאפילה של טומאת מצרים.

כמו כן ידועים הדברים שאמר הגר"י מסלנט לתלמידו הגר"נ אמסטרדם, אשר התאונן לפניו ואמר: "אילו היה לי ראשו של ה"שאגת אריה", ליבו של ה"יסוד ושורש העבודה" ומידותיו של רבינו אז הייתי יכול להיות עובד ה' אמיתי". השיב לו הגר"י ואמר: "נפתלי, בראש שלך, ובלב שלך, ובמידות שלך, תוכל גם כן להיות עובד ה' גדול" ("עלי שור" ח"ב, עמ' תקמח).

מכל זה אנו למדים שחובת האדם בעולמו, היא לעבוד את ה' במקום ובמצב שבו הוא נמצא. בזה הוא נבחן, וזהו השער אשר דרכו עליו לעבור וממנו יגיע אל שלימותו. יש בזה תביעה וגם עידוד, תביעה לעבודת ה' בכל מצב, ועידוד שדווקא מה"אפילה" עתיד לבקוע אור גדול. בוא וראה עד היכן הדברים מגיעים - הנביא אומר על ימות המשיח (יזאל, ג): "והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר, וניבאו בניכם ובנותיכם" וגו'. הדברים מופלאים! כיצד ייתכן שדווקא דור אחרון, דורו של משיח, דור שפל כמו הדור שלנו, דווקא הוא יזכה לדרגות מופלאות כאלו שהבנים והבנות יזכו לדרגת נבואה, שלא זכו לה התנאים קדושי עליון!! לאור דברינו יש לומר שדווקא כאשר יש קשיים, כיון שהחושך גדול, לכן כאשר מתגברים עליהם זוכים לאור הגדול של "אשפוך את רוחי על כל בשר".

נחל אליהו

עדות לכל באי עולם

מסטמער. וכל קהל וציבור שיה להם אדם גדול, בנה את עצמו ברוחניות.

הגרש"ר הירש זצ"ל הקים את קהילת היראים בפרנקפורט והצילים מההשכלה, וכל היראים שהגיעו משם הם מקהילה זו. והוא הקים את הקהילה עם אחת עשרה משפחות. ואמרו לו, אם תוותר קצת - אפילו ממש מעט - על עקרונות יהיו לך הרבה הרבה יותר, והוא לא וויתר על כלום. ובסוף יצאו מזה כל כך הרבה אנשים. כי האיכות משפיעה על הכמות.

ובדורנו שיש כל כך הרבה נסיונות והחושך מכסה ארץ, צריכים לדעת את היסוד הזה, שהעיקר להשקיע באיכות, ולא לוותר על קוצו יו"ד מן האיכות לצורך הכמות, וכמה שיהודי בונה את עצמו באיכות, ממילא הוא ישפיע יותר ויותר בכמות. ויהיה זה כמו נר מערבי, שאור התורה שנשמר בטהרתו יאיר לכל באי עולם.

גם בנר חנוכה, החיזוק שלנו באיכות

במצווה משפיע יותר מכל

והאמת היא, שנקודה זו רואים גם במצוות נר חנוכה שהיא כעין המנורה שבמקדש. כי הנה, עקר המצווה של הדלקת הנרות היא, "פרסומי ניסא", לפרסם ולהודיע את גודל הנס. ואין עוד שום מצוה שכל כך מתחשבים עם ה"פרסום" שלה כמו נר חנוכה, כמה הלכות הם בגלל פירסומי ניסא, שיהיה במקום ששלטה בה עינא, ועד שתכלה רגל מן השוק, ועל הפתח וכו'. וכלשון הרמב"ם והראשונים שעיקר המצווה הוא להדליק נרות להודיע ולפרסם את הנס.

וא"כ, היה ראוי לכאורה במקום להדליק כמה נרות קטנים בפתח הבית, לעשות כרוזים בחוצות קריה ולהריע בשווקים וברחובות ולעשות מדורות גדולות על ההרים ועל הגבעות וכו'.

אבל רואים מכאן את היסוד הנ"ל, שהפרסום הגדול לא תלוי בכמות האנשים שמודיעים להם את הנס [ואף לא בכמות המודיעים עצמם], אלא באיכות מי שמאמין בנס ומשבח לה' עליו בכל ליבו בדיוק לפי ההלכה. ומה שאלפי שנים מדליקים את אותם הנרות עם אותם פרטי דינים שלא זו מהם קוצו של יו"ד במשך דורי דורות, זה החיזוק הגדול ביותר לפירסום הנס. והרי כמה דברים מפרסמים ומודיעים

דרשו חז"ל על הפסוק מחוץ לפרכת העדות, וכי לאורה הוא צריך, אלא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל. [שבת כב:]: ופירשו מהי העדות, זה נר מערבי שהיה זולק כל היום בדרך נס.

ולכאורה קשה, הרי את הנס הזה ראו רק מספר מועט של כהנים, שהרי היה זה בהיכל של ישראל אסור להיכנס לשם מכל וכל, ואף לכהן אסור להיכנס לשם שלא בשעת עבודה, ובהיכל לא היו הרבה עבודות [שסתם קרבנות היו בעזרה על מזבח החיצון]. א"כ איזה עדות יש "לכל באי עולם" בנס שיחידי סגולה בלבד רואים אותו לזמן קצר.

ומבאר הגר"י הוטנר זצ"ל, שאם רוצים לפרסם דבר בצורה חזקה בכל העולם, הדרך היא שיהיה קומץ של אנשים שיאמינו בזה באמונת אומן, בחוש ממש. וזה כבר ישפיע על כל העולם כולו. והעיקר הוא האיכות, שהמאמינים בדבר יהיו שייכים לזה ויהיו חזקים בעצמם בכל החוזק. וזה יותר חשוב מכמות של אנשים שחלשים באמונה.

על כן, מה שראו מעט כהנים משרתי ה' בשעה מרוממת ונשגבה של עבודת פנים, והם היו חזקים בזה בכל הכוחות, זה משפיע ונהיה בזה עדות "לכל באי עולם".

ברוחניות - העיקר האיכות, וזה משפיע על

הכמות

והמציאות היא כן, איך שברוחניות "האיכות בונה כמות". בשנים הראשונות של המדינה כשהיה כאן העברה על הדת איום ונורא, בא בחור לחזו"א שרוצה לעשות פעילות להצלה משמד רוחני, אמר לו החזו"א, זה לא בשבילך תשב ותלמד. החפץ חיים בגילך ישב ולמד, שבעים שנה הוא בנה את עצמו ואח"כ עשרים שנה הוא בנה את כלל ישראל. כי יחיד שהוא חזק בעצמו, ממילא יש לו השפעה עצומה על סביבה שלו. ועיקר העבודה היא באיכות של עצמו, וממילא ישפיע הרבה גם בכמות.

וכמו שראינו בעינינו איך שבדורנו כל עולם התורה כאן בארה"ק נבנה מכח של יחידים, כמה אנשים בודדים שבנו דורות. מרנן החזו"א והגר"י. איזו השפעה עצומה יש לגדולי תורה, אין לתאר ואין לשער. וכן במדינת ארה"ב, איך שכמה יחידים, הגר"א קוטלא, הגר"מ פיינשטיין, האדמו"ר

כנ"ל בשווקים וברחובות וכו' ואחרי כמה ימים או שבועות הכול כענן כלה וכרוח נושבת ואבק פורח וכחלום יעוף. ואילו הדלקת נר חנוכה נשארה כמות שהייתה בזמן חז"ל עד היום.

ואמנם צריך להדליק בפתח ולעשות את ה"פרסומי ניסא" לפי ההלכה, כי זה גוף המצווה לפרסם ולהודיע את הנס, אבל הדרך איך לפרסם היא לחזק אצלנו את האמונה בנס וההודאה על זה עלך פי השו"ע.

ויש לציין כאן מה ששאלתי את מורי הגריש"א זללה"ה על שני מקומות היכן עדיף להדליק. ופסק על מקום א' שלפי ההלכה הוא טוב יותר. ושאלתי אותו, אבל במקום השני יש יותר פירסומי ניסא, וזה עיקר המצווה, וענה לי מורי זללה"ה בבדיחותא, א"כ תדליק פנסים גדולים ברחובות ובכיכרות. והיינו כנ"ל, שכל הפירסומי ניסא צריך להיות על ההלכה, ואז ממילא הנרות הקטנים שקומץ אנשים מאמינים בהם באמונת אומן, הם משפיעים ועושים את הפרסום הגדול ביותר והכבוד שמים הגדול ביותר.

בעקידת יצחק, שנים שהיו חזקים בעצמם השפיעו כבוד שמים על כל העולם

ובענין זה, יש בנותן טעם להביא את מה שהערגו בעניין עקידת יצחק. הרי שני הפעמים שהיה בעולם את הכבוד שמים הגדול ביותר, הם, מתן תורה, וביאת המשיח בב"א. והנה אמרו חז"ל ששתי הקרניים של אילו של יצחק, אחת הייתה לשופר של מתן תורה, ואחת תהייה במהרה בימינו לשופרו של משיח. וכונת חז"ל בזה ללמדנו שהכוח של שופר של מתן תורה וכן הכוח של שופרו של משיח הם

בזכות עקידת יצחק. וכן הכוח של כל שופר של ראש השנה בכל שנה ושנה, הוא מכוח עקידת יצחק.

ונתבונן, אם היו אומרים לנו שעלינו לעשות ולפעול את הכבוד שמים הגדול ביותר ומה יהיה הכוח של כל שופר, של כל הכבוד שמים של מתן תורה ושל ביאת המשיח, לכאורה היינו שוכרים את האולם הגדול ביותר ומזמינים את צלמים ואנשי תקשורת מכל העולם וכו', הרי צריך לעשות כבוד שמים הכי גדול, וקוראים כל העם ה' הוא האלוקים וכו'.

אבל אברהם ויצחק שהיו צריכים לפעול את הכבוד שמים הגדול ביותר שהוא זה שיתן את הכוח לכל גילוי כבוד שמים בעולם, למתן תורה ולביאת המשיח, הלכו לבדם, "וילכו שניהם יחדיו", בלי משרדי פרסום, בלי אנשי תקשורת, כתבים, צלמים... אף אחד לא. אפילו ישמעאל ואליעזר שליוו אותם כל הדרך, כשהגיע למעשה, אז "שבו לכם פה עם החמור", אתם תשארו, "ואני והנער נלכה".

ומעשה זה ששני אנשים בלבד השתתפו בו, אבל אצלם היה זה בתכלית האמונה, בכל הכוחות ובכל החוזק, זה פעל את הכבוד שמים של מתן תורה "גם כל העולם כולו חל מפניך ובריות בראשית חרדו ממך" כל אומות העולם קראו ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, כל הבריאה, שה לא פעה עגל לא געה ציפור לא ציץ. כל זה מכוח שנים שהיו חזקים בעצמם בתכלית. וגם כל הכבוד שמים לעתיד לבוא, יתקע בשופר גדול, והיה ה' למלך על כל הארץ. והייתה לה' המלוכה, הכל מכח אברהם ויצחק שחזקו את עצמם והביאו את הכבוד שמים הכי גדול בעולם כולו.

כי טוב חסדך מחיים

גם שם עיקר הנוסח הוא על ניסי המלחמות והתשועות. והביאור בכל זה הוא, שוודאי שעיקר הנס היה במלחמות. וגם עיקר ההודאה היא על המלחמות, שהיו כל כך הרבה ניסים גדולים מאד, וזה היה הצלה של כל התורה כולה וכל כלל ישראל לדורות. אבל ניסי המלחמות, עדיין היו יכולים להכחיש אותם בכל מיני תירוצים ופלפולים, שזה היה טבעי, שהיוונים לא היו ערוכים לכזאת התנגדות, והחשמונאים הסכימו יותר למסור את הנפש, ובדורנו, הרחוקים מתורה ומצוות כבר מחנכים שהחשמונאים היו גיבורים גדולים וגאים שלא נכנעו וכו', וכבר נעשה מזה "כוחי ועצם ידי"...

נס פך השמן הוא "גילוי מילתא" על כל ניסי

המלחמות

ולזה בא נס פך השמן, שהוא יוצא מכל גדרי הטבע ובזה אין שום תירוץ ושום פלפול. נס גלוי שרואים בורא עולם בבירור. והנס הזה מאיר לנו גם על כל ניסי המלחמות וזה ההוכחה והזכרון לדור אחרון שכל ניסי המלחמות היו ניסים

ידוע מה שמקשים העולם, מפני מה עושים את כל ימי החנוכה [שעושים שמונה ימים] לזכר נס פך השמן. וגם עיקר המצווה של חנוכה היא הדלקת הנרות, זכר לנס פך השמן. ולא עושים זכר למלחמות והתשועות. והרי בלי נס פך השמן היו מפסידים מצווה אחת לכמה ימים, ואפילו מצוה זו בפשטות יכלו לקיים בדיעבד כי טומאה הותרה בציבור, נמצא שכל הנס היה בשביל "לכתחילה" של מצווה אחת לשמונה ימים.

ואילו בלי ניסי המלחמות, הרי היה נאבד שם ישראל מן העולם ח"ו. היו גזירות נוראיות על כל הקודש והיקר, והיה כאן הצלה על כל הקיום של עם ישראל. ומפני מה כל ה"זכר" בחנוכה הוא רק לנס פך השמן.

ועוד קשה, שהרי בתפילה מה שמזכירים זה דווקא כן את ניסי המלחמות, ורק אותם, ונס פך השמן לא מוזכר כלל בתפילת על הניסים [אולי רק ברמז "והדליקו נרות בחצרות קדשך", ולא מזכירים בפירוש שהיה בזה נס]. ואפילו בנוסח "הנרות הללו" שנאמר על ההדלקה שהאי זכר לנס פך השמן,

שהאמוריים התחבאו במערות שבהר האחד, וההר ממול הזדעזעו ובא לקראת ההר של האמוריים ונכנסו הקרנות בתוך המערות והרגום. אח"כ הודיע הקב"ה את הנס לישראל, זה לשון רש"י: "אמר הקב"ה מי מודיע לבני הניסים הללו, המשל אומר נתת פת לתינוק הודע לאמו, לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואברים ומוליכתן סביב למחנה, וישראל ראו ואמרו שירה".

הנה היו כאן שני ניסים. נס אחד עצם ההצלה של ישראל, מה שההרים נזדעזעו והתחברו זה לזה וכו'. ונס שני, ההודעה על נס ההצלה, שהבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה את האברים. והיה כאן שינוי מערכות הטבע לא רק כדי להציל את עם ישראל, אלא גם כדי להודיע להם את נס ההצלה.

והנה, על מה ישראל אמרו את השירה, על נס ההודעה, שזה השירה "אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה". - "עלי באר מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה" [רש"י]. רואים שעיקר ההודאה והשירה שלהם היה על הנס שהקב"ה עשה כדי להודיע ולגלות להם, יותר מעל נס ההצלה עצמו.

וכן מצינו בט"ו באב שהוא יו"ט גדול. ואחד הטעמים שפסקו מתי מדבר מלמות, שבט' באב נכנסו לקברים ולא מתו, וחשבו שטעו בחשבון ונכנסו למחרת וכן כל לילה עד אמצע החודש שראו שנתמלאה הלבנה, א"כ לא יתכן שטעו בחשבון, וידעו ששב מהם חרון אף ה' ועשו אותו יו"ט. והרי פסקו למות בט' באב, ובכל זאת היו"ט הוא בט"ו באב, כי אז נודע להם ההצלה והישועה. רואים גם כן שהידיעה על ההצלה חשובה ומשמחת אף יותר מההצלה עצמה.

והביאור בכל זה הוא על פי הפסוק "כי טוב חסדך מחיים". ויובן על פי משל למלך שכעס על בנו והשליך אותו למעמקי היער, מקום נחש שרף ועקרב וצימאון. אבל מכל מקום המלך בסתר ליבו חמל על בנו וחס על חייו, והרי הבן נמצא במקום סכנה משודדים וחיות רעות, ומצד שני הרי כדי להעמיד את הבן בדרך הישר היה המלך מוכרח להשאירו ביער. על כן הלך המלך בעצמו ליער עם כמה גיבורי חיל, והתחבא מאחורי אחד העצים, ובכל פעם שהיה בנו בסכנה, ברגע האחרון הצילו המלך, כגון, אם באה חיה רעה, כשכלתה הרעה אל בן המלך ולא הייתה לא שום דרך להינצל, מיד ירו הגיבורים אשר עם המלך חץ על החיה והרגוה. וכן אם באו שודדים או אם כמעט גווע ברעב וכו'.

ובתחילה חשב בן המלך כי הכול מקרה, שצייד ירה על החיה ואויביהם של השודדים במקרה הגיעו אל היער וכדו'. אבל אחר כמה פעמים כבר הבין שידו של מישהו מכוונת את כל זה. ובאחת הפעמים שכמעט נהרג בן המלך ואביו הצילו, הבחין הבן באביו המלך משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים. ואמר לו הבן, אבי אבי, יותר ממה שאני שמח על עצם הצלתך, אני שמח לדעת כי גם כאן ביער לא עזבתני ותמיד אתה על ידי.

לכן, עיקר ההודאה בתפילה היא על ניסי המלחמות, כי אמנם הם היו עיקר ההצלה. אבל עיקר התקנה וה"זכר" וכל ההלכות, הם לזכר נס פך השמן, כי הוא המגלה ומלמד ומאיר את העיניים על כל ניסי המלחמות, שלא יוכלו להכחיש אותם בשום פנים ואופן.

וכבר הארכנו לבאר את מהות הכפירה והטומאה של יוון, שהם אומרים שהכל טבע, אין ניסים, אין רוחניות, אין אלוקות ח"ו. והבאנו את לשון הרמב"ן על אריסטו: "היווני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל עניין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת". עכ"ל הרמב"ן. זה מהות הכפירה של יוון. הנה אם היו שואלים את אריסטו שיעשה "ניתוח של תוצאות המלחמה" בין היוונים לחשמונאים, על הכל היה לו הסבר, איך קומץ אנשים עמדו מול חילות רבים כחול הים, היה אומר כי אומץ ליבם של המעטים עמד להם. ואיך החשמונאים שלא ידעו חרב ומלחמה "בני ישיבות" עמדו מול שרי צבא מלומדי מלחמה, יאמר שהיו להם תכסיסים סודיים וכו'. על כל דבר יש הסבר, על כל נס יש תירוץ, העיקר לא בורא עולם. לא קדושה, לא רוחניות, לא אלוקות. אבל על נס פך השמן, לא היה לאריסטו מה להסביר. איך שמן של יום אחד דולק שמונה ימים, כאן אין פלפולים, אין הסברים, כאן חייבים להודות שרואים בחוש נס רוחני.

ועל פי זה יובן גם מה שמקשים על עצם נס פך השמן, שלכאורה טומאה הותרה בציבור, ולמה נעשה נס כזה גדול רק בשביל שיקיימו את המצווה יותר לכתחילה.

אבל לפי הנ"ל מובן, שעיקר נס פך השמן היה כדי להאיר את כל ניסי המלחמות באור הבהיר. הנס של השמן הוא מגלה ומלמד ומוכיח על ניסי המלחמות, שלא ינסו להכחיש את הנס בכל מיני טעדיק ואמתלאות של הבל, כי כאן בנס פך השמן, הכל מודים בנס הברור והגלוי. ויסוד דברים אלו כבר מבואר במהר"ל.

ויש להטעים בזה, שלכך נעשה נס פך השמן במנורה, אף שעיקר השמחה היא על מה שחנכו את המזבח. כי המנורה מיועדת להאיר את הרוחניות. הרי כל טעם התורה למצות הדלקת הנרות הוא, "וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו במדבר אל הלכו אלא לאורו, אלא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל". ומה העדות, זה נר מערבי, שממנו היה מדליק ובה היה מסיים. שהוא היה דולק למעלה מכל גדרי הטבע. זה עדות שיש אלוקים בישראל. יש ניסים, יש רוחניות, יש בורא עולם שמשרה את שכינתו בישראל. לכן הנס שהוא המגלה והמודיע על כל ניסי חנוכה, נשעה דווקא בנרות המנורה.

הידיעה וההכרה בנס חשובה יותר מעצם

הנס

ויש לציין כאן למה שמצינו בנחל ארנון בפרשת חקת,

להתחלה], שזה השם שקראו לעצמם החשמונאים.

ונס פך השמן הוא בחינה של "חסדך" שזה הגילוי על כל ההנהגה. וניסי המלחמות הם "חיים". שעל ידם זכינו לעצם החיים.

ולפי כל האמור יובן למה בנר חנוכה כל כך חשוב ה"פרסומי ניסא". וזה עיקר המצוה להדליק נרות להודיע ולפרסם את הנס כלשון הרמב"ם והראשונים. וכל ההלכות בנר חנוכה הם מטעם פירסומי ניסא שיהיה בפתח, ולמעלה מג' טפחים ולמטה מעשרים אמה ועד שתכלה רגל מן השוק וכו'. כי זה עיקר נס פך השמן להודיע הניסים ושנודה ונהלל להשי"ת על כל זה.

ועל פי זה יתורץ גם כן קושיית התוס' בסוכה למה אין "ברכת הרואה" בשום מצוה כמו סוכה ולולב, ורק בנר חנוכה מצינו ברכה זאת. ולהנ"ל יש לומר שבנר חנוכה הרי עיקר המצוה היא להראות ולהודיע את הנס, על כן מי שרואה את הנרות הוא שותף ל"פירסומי ניסא" שזה גוף המצווה, ונחשב בזה שהוא משתתף בעצם מצות הדלקת הנרות, לכן תיקנו ברכה לרואה, כי על ידי שהוא רואה את הנרות ומברך עליהם, נעשה בזה פירסום הנס, שזה עיקר המצווה.

כי אם ברוחי

כאן חמשה עניינים, אלא הכל דבר אחד, שבמלחמה זו מה שקבע את הנצחון לא היה כח של "גיבורים ורבים" אלא כח של "טהורים וצדיקים ועוסקי תורתך". והכל עניין אחד, שאנו מודים ומשבחים ומפרסמים הנס שזה היה המהלך של מלחמות החשמונאים.

הניצחון לא היה רק במערכה זו, אלא נצחון בויכוח על ההשקפה והאמונה

והאמת, שנקודה זו בעצמה הייתה עיקר הוויכוח והמלחמה בין יוון לישראל. שאליבא דהשקפת יוון [שאינם מאמינים ברוחניות, אלא בגשמיות הנראית לעיניהם, עיין מש"כ בזה במאמר "חושך זו יוון"] הנצחון צריך להיות של כוחות גשמיים, כי אצלם הכל עפ"י הטבע ואינם מאמינים שיתכן כוח של "צדיקים" ו"עוסקי תורתך". ואילו ישראל יודעים ומאמינים ברוחניות, ממילא וודאי שמה שבאמת קובע הוא רק הכוח של "טהורים וצדיקים ועוסקי תורתך".

ועל זה מודים, לא רק שהיה נצחון בעצם המערכה שהחשמונאים נצחו את היוונים, אלא היה כאן ניצחון גדול לכל ההשקפה והאמונה של ישראל נגד ההשקפה והתרבות של יוון. וכל העולם ידעו בבירור שיש רוחניות בעולם והיא הקובעת הכל.

ודבר זה הוא פסוק מפורש בהפטרה לשבת חנוכה "זה דבר ה' אל זרבלל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבקות" [זכריה ד, ו].

כמו כן אנחנו עם ישראל, בכל פעם שהשי"ת מציל אותנו מאיזו גזירה, יותר ממה שאנחנו שמחים בעצם ההצלה, אנחנו שמחים לגלות ולראות שה' עמנו לא עזבנו ולא נטשנו. לכן, הידיעה על הניסים חשובה אף יותר מעצם ניסי ההצלה.

ההודאה על נס חנוכה היא גם על "הידיעה" של הנס

ובחנוכה היה לנו נס מיוחד כדי לדעת ולראות ולהוכיח לכל העולם את ניסי המלחמות. וזה נס פך השמן, כנ"ל, שנס זה אף אחד לא יכול להכחיש ורואים את אהבת ה' אותנו, עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל.

וזה פירוש הפסוק "כי טוב חסדך מחיים". היינו, ש"חסדך" - "חסד" בכל מקום מורה על גילוי והארת פנים, שרואים את ההשגחה [להגיד בבוקר חסדך ואמנותך בלילות. "חסדך" - גילוי, שייך בבוקר, בזמן האור של הגאולה]. ו"חסדך" - הידיעה והגילוי על הנהגת השי"ת עמנו, זה טוב לנו אפילו מחיים - אפילו מעצם נס ההצלה עצמו, שניתן לנו חיים.

והנה סופי תיבות של פסוק זה, יוצא "מכבי" [מהסוף

ידועה הקושיה על מה שאומרים ב"על הניסים": "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך". יש כאן חמשה עניינים. והנה שניים הראשונים, "גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", מובן שזה נס ושינוי מגדר הטבע. אבל שלשת האחרים, "טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך", מה הנס בזה וכי בגלל שהיוונים היו יותר רשעים היה יותר סיבה שהם ינצחו, ואיזה חידוש יש בשלשה עניינים אלו טמאים ביד טהורים וכו', שמזכירים אותם בתפלה.

ונראה לבאר, שבאמת אין כאן חמשה עניינים, אלא הכל דבר אחד וכמו שיבואר בס"ד. ונקדים לזה משל. הנה בכל צבא יש הרבה כוחות כדי להלחם, כגון חיל רגלי, חיל פרשים, חיל הים וכו'. והנה, אחר שיש מלחמה, יש אנשים ש"לומדים" את תוצאות המלחמה ומסכמים מה שהיה. ולדוגמא כך אומרים: לצבא א' היה יתרון בחיל רגלי. ואילו לצבא ב' היה יתרון בחיל אווירי. וצבא ב' נצח לגמרי במלחמה. מעתה יודעים כולם כי כח אווירי חשוב יותר כדי לנצח מאשר כח רגלי. ומן היום ההוא והלאה כל הצבאות שמתבוננים במלחמה ההיא יודעים להשקיע בחיל האווירי יותר מאשר בחיל הרגלי.

ומעתה נראה שזה ביאור מה שאומרים בתפילה: ה"סיכום" של מלחמות החשמונאים הוא כך: לצבא יוון היה יתרון של "גיבורים ורבים" [לעומת החשמונאים החלשים והמעטים]. ולצבא החשמונאים היה יתרון של "טהורים וצדיקים ועוסקי תורתך" [לעומת היוונים הטמאים והרשעים והזדים]. ואין

חנוכה - ענין אור המנורה

ענין חנוכה ופורים הוא להאיר האור המאיר בימים ההם כפי התקונים שנתקנו בהם. חנוכה בתגבורת הכהנים על הרשעים בני יון שהיו מתכוונים להסיר ישראל מעבודת ה' ונתחזקו הכהנים ועל ידם שבו לתורה ולעבודה. ובפרט ענין המנורה לפי תיקוניה שהיו הקטרוגים נגד ענינה והחזירום הכהנים על בורים. (דרך השם ח"ד פ"ח)

הבדל בין חנוכה ופורים

שהניצחונות מקבילים לגזירות, שאומרים שהמתגברים הם עוסקי התורה שניצחו את אלו שגזרו 'להשכיחם תורתך', וכן הצדיקים הם שניצחו את אלו שגזרו 'להעבירם מחוקי רצונך' (ומסתמא כנגד חוקי רצונך בא הניצחון של 'טמאים ביד טהורים', כיון שהטהרה המדוברת כאן מתבטאת בכך שכלל ישראל הם הטהורים להיות מקבילים את ההנהגה של הקב"ה בעולם וכפי שיובן יותר בהמשך). ולפי סדר זה מתבקש להמשיך ולומר 'ואחר כן באו בניך ועסקו בתורתך וקיימו מצוותיך', אבל הישועה של חנוכה לא מסתפקת רק בהעברת הגזירות, אלא נוסף עוד חלק בהודאת על הניסים - 'ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך. וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול'. השלמת הניצחון המדובר מתקיים במה שבאו אל המקדש, וכמשתמע גם משמם של הימים 'חנוכה' שמגיע מיסוד חנוכת המקדש.

ומוכח שכן הוא, שהרי היו ג' מלחמות מפורסמות קודם המלחמה שבה היה נס החנוכה, וגם אחריה היו מלחמות ומ"מ זמן הישועה והגאולה נקבע בזמן שחזרו לביהמ"ק. דבאותו הזמן בפרט היתה גלות מהמקדש, שנכנסו היוונים להיכל ופרצו בו י"ג פרצות וטימאו את השמיים, ואח"כ חזרו למקדש ופינו את ההיכל וטיהרו את המקדש מכל שיקוצי היוונים עד שהגיעו למנורה, ורק את הישועה הזאת תיקנו לדורות לימי חנוכה.

ועוד מדויק שהחזרה למקדש מוזכרת בדווקא בהדלקת הנרות בחצרות קדשך ולא בעצם החזרה למקדש, ואף הנס שהיה במנורה לא הוזכר ב'על הניסים' אלא רק שזכו לחזור ולהדליק נרות בחצרות קדשך. ומתאים עם דברי הרמח"ל שהנושא הפנימי של הנפילה ביד היוונים והיציאה מתחת ידם קשורה למנורה ותיקוניה שהיו קטרוגים נגד ענינה והחזירום הכהנים על בורים.

והדברים סתומים וטעונים ביאור, מהם אותם הקטרוגים כנגד המנורה ומה תיקונם. ידוע מש"כ הב"ח (תרע"ד) שהגורם שנמסר המקדש לידי היוונים מאחר והתרשלו בעבודה,

בהגדרת הרמח"ל את מועדי חנוכה ופורים יש שינוי בולט בניסוח המאורע והנס, דבהמשך לגבי פורים כתב "ופורים לענין הצלתם של ישראל בגלות בבל, וחזרת קבלת התורה שחזרו וקבלו עליהם לעולם וכו'". ויש להתבונן דהגמ' במגילה (א) משווה בין הניסים - "ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כהן גדול, לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר", וא"כ כשם שבפורים מזכיר הרמח"ל בעיקר את הצלתם של ישראל בגלות בבל, כך היה לו לתאר את חנוכה כהצלתם של ישראל מהרשעים בני יון שהיו מתכוונים להסיר את ישראל מעבודת ה', ומדוע הדגיש כאן את תגבורת הכהנים על בני יון.

הדגשה זו בולטת אף ב'הנרות הללו' שמזכירים 'על ידי כהניך הקדושים', וביותר בתפילת 'על הניסים' בה מתארים באריכות את ההתגברות של הכהנים וניצחון המלחמה - 'מסרת גיבורים ביד חלשים, רבים ביד מעטים, טמאים ביד טהורים וכו'. ושונה מפורים שבו מוזכרים מרדכי ואסתר רק כהצדיקים שבזכותם ובאמצעותם זכו לניסים, ומ"מ עיקר הנס במגילת אסתר הוא ההנהגה האלוקית וההיפוך שהגיע אחר מהלך המגילה, המספרת איך סובבה ההשגחה את כל סדר הדברים והביאה לישועת ה' בגלות בבל.

מרכזיות ענין המנורה בחנוכה

עוד יש להבין את החלק השני של דבריו "ובפרט ענין המנורה לפי תיקוניה שהיו הקטרוגים נגד ענינה והחזירום הכהנים על בורים", דהיינו שיש מאבק פנימי על ענין המנורה.

ובאמת ההודאה של 'על הניסים' מחולקת לשנים. החלק הראשון עוסק בגזירות על התורה ועל העבודה, במלחמה ובניצחון, והחלק השני בחזרה אל המקדש והדלקת המנורה. ההתחלה - 'כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם... רשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך'. ובפשט הדברים נראה

א |

ויש להתבונן מהי הפעולה המדוברת ואיך זה נחמה לאהרן שיש לו חנוכה אחרת שהיא נחמה לדורות. ועוד יש להבין דאם כל הנס הוא ישועת המקדש מה יש לנו היום עם המקדש, ולכא' היו"ט של חנוכה הוא כשאר יו"ט של מגילת תענית שיש בה הרבה תאריכים של מאורעות שקשורים בכינון העבודה וסידור עם ישראל בימי בית שני ובטלו עם חורבן הבית, ובמה התייחד חנוכה שאינו בטל ונשאר עומד לעולם עם הישועה שבו - העמדת ענין המקדש.

הארת המנורה בהדלקת נרות חנוכה

והעולה מכל הנ"ל שיש בהדלקת נר חנוכה מהארת המנורה של בית המקדש וכן מצינו בקדמונים שיש הלכה בהדלקה דומיא דמנורה כמו שמביא הבעה"מ (הובא במ"ב תרעג ד) שלכך אין להשתמש לאורה והוזכרה בראשונים מעלת שמן זית שהוא דומיא דמנורה. וכן נודע דברי רבי יצחק סגי נהור (מהמקובלים הקדמונים שהרמב"ן היה מתלמידי תלמידיו) שאומר שיש כמה מעלות בעשיית החנוכה, והעושה אותה מזהב משובח שהוא דומיא דמנורה ואח"כ מכסף וכו'.

הדלקה כשרה בור

עוד יש להבין מהי עבודת הכהנים במנורה, שהרי ההדלקה כשרה בזר וא"צ דווקא כהן וא"כ הטבת הנרות היא עבודת הכהונה שיש במנורה. והדבר תמוה האין יתכן שההטבה תהיה יותר מההדלקה שהיא דווקא בכהנים.

עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל

ובברייתא בשבת (כב:) "מתביב רב ששת מחוץ לפרוכת העדות יערוך, וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. מאי עדות, אמר רב זו נר מערבי, שנותן בה שמן כמידת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים". והדברים סתומים וחתומים מכמה פנים:

- (א) מה הקושיה 'וכי לאורה הוא צריך', וכמו"כ יש לשאול וכי לקרבנות הוא צריך או למנחות הוא צריך.
- (ב) תשובת הברייתא 'עדות היא לבאי עולם' אינה מובנת, שהרי רק בנר מערבי יש את העדות וכי נס זה הוא כל סיבת הדלקת המנורה, אתמהה.
- (ג) מהי העדות שיש בנס של הנר המערבי, וכי באי עולם יכולים לראות את המנורה השוכנת בתוך ההיכל. ד' דרשת הברייתא צריכה פירוש, דהעדות המוזכרת בפסוק מתייחסת לארון העדות (כמו שפירש"י "לפרוכת העדות - שלפני הארון שהוא קרוי עדות") ולא נאמרה עדות על המנורה כלל.

אמנם הרמח"ל אומר שהיו קטרוגים כנגד המנורה ותיקוניה והכהנים הם שהחזירו את הקטרוגים על בורים. ומשמע מדבריו שבהזכרת הנס של פח השמן והמנורה אין הכוונה רק למעשה הדלקת המנורה, וכמו שאומר המהר"ל (בנר מצוה) שאין הודאה על נס לקיים מצוה אלא אנו מודים על הניסים של ישועת ה', שהיא מתבטאת במנורה שהאירה באור ניסי את ההתגברות על יוון.

וא"כ יש להבין מה ענין התגברות הכהנים בפרט על היוונים, ומה ענין הקטרוגים על המנורה והחזרת הכהנים את עניני המנורה על בורים.

שני עדים נאמנים על יחודם של הכהנים ביחס לחנוכה

מצאנו בברכתו של משה רבינו בפרשת וזאת הברכה שאומר לשבט לוי "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומו" - יש כנגד לוי קמים ושונאים, ופירש"י שהם היוונים שכנגדם נלחמו החשמונאים ומשה רבינו מבקש שהקב"ה יתן להם את הניצחון.

מקום נוסף בו מוצאים את יחודם של הכהנים כנגד כל ישראל הוא בפר' בהעלותך "כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות" (רש"י ריש בהעלותך). יש כאן ציווי מיוחד על השלמת מעשה המנורה, דכבר הוזכר מעשה המנורה בפר' תצוה ובפר' צו וכן בפר' אמור והתורה מוסיפה כאן "בהעלותך את הנרות" (היינו הנרות הידועים -) "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", ובזה ניחם הקב"ה את אהרן הכהן¹.

הרמב"ן מקשה מה הניחומים דווקא בזה הרי כל הקרבנות של יום חנוכת המזבח הוקרבו ע"י אהרן ובניו ומה היה צריך לפייסו, ומפרש ע"פ המדרש "הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו - וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם. והנה דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו". וכן רואים בהפטרת חנוכה "ראיתי והנה מנורת זהב כולה", שהיא המתאימה לחנוכה בזה"ז שאין לנו אלא מצות הדלקת נ"ח ואין לנו מנורה שבמקדש.

והעולה מדברי הרמב"ן שיש לנו שייכות עם חנוכת המשכן שאותה חנוכה של הנרות גדולה מחנוכת הנשיאים שהיא קיימת גם בגלות. ולכא' איזה שייכות יש לנו עם אור המנורה בזמן הגלות.

¹ ובפשטות י"ל והוא כלל גדול (וכך הסבר הענין ששחיטה כשרה בור) - שיש את בעל התפקיד ויש מי שכשר לעבודה. דהיינו שיש מי שכשר לכך אבל אינו

באדם, וזה נמדד במה שהאדם באמת מקבל מהתורה אור שמאיר את המציאות שלו והתפיסה שלו ומוציא את זה לפועל. כך מצינו בכתובים שעל זה התפלל וביקש דוד המלך בכיסופיו הגדולים וכן שלמה המלך באזהרותיו במשלי כתב עד כמה יש לאדם לבקש ככסף וכמטמונים לזכות לתורה ולמה שנאמר "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב' 1), כמה צריך להעמיד את עצמו כדי לזכות לכתרה של תורה.

"אמר רב הונא הרגיל בנר (חנוכה - ר"ח) הויין ליה בניי תלמידי חכמים" (שבת כג:) ומפרש רש"י "דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה". ומבואר שהנר הוא הכלי קיבול לאור, וכמו כן האדם החומרי שבא לקבל מהאור המונח בקה"ק מקום השראה עליונה (מקום ארון אינו מן המידה) וצריך כלי קיבול. על זה אומרת הברייתא שניתן לכלל ישראל כלי לקבל את אורו של הקב"ה והיא המנורה. והנר המערבי הוא הסימן שהדלקת הנרות היא קבלת אור ולא הבאת אור. דאורו של הנר המערבי אינו נס צדדי אלא כאשר הנר דולק לא כפי מה שהאדם העמיד והדליק וממנו מדליקים אח"כ את כל הנרות, זה מלמד שההדלקה אינה אלא העמדה מצד האדם לקבל את ההארה. לכן עריכת הנר היא עבודת הכהנים, כיון שזהו העיקר להתכונן לקבל את ההארה אבל עצם ההשפעה אינה פעולה של האדם כמו עבודת הקרבנות אלא היא הארה שחלה מצד הקב"ה.

'עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל' - העדות אינה על ידי שאנשים יראו את המנורה ועי"כ יודע שהשכינה שורה בישראל, אלא העדות בישראל נצרכת שהגם שישראל יכולים להשתבח שהתורה נמצאת איתם עם כל מעלותיה, אך עדיין יש לדעת כמה הם קיבלו ממנה ועד כמה התורה חלה בהם. וזה תלוי באדם שעד כמה שהאדם משמש כ'נר' - כ'מקבל' של הארת התורה וכך יראו עליו את הכתר שם טוב של עליוני התורה. הנר המערבי הוא העדות על כך שההארה מגיעה מבפנים - מהשכינה ששורה בישראל ומאפשרת להם לקבל את הארת התורה. וממילא המנורה משמשת לארון העדות כי על ידה מתממש ענין התורה בישראל.

ישוב סתירה בעניינה של מנורה

ובזה מיושבת סתירה במנורה שמצד אחד היא רומזת לכתר שם טוב שהוא עולם המעשה, ומצד שני המנורה שייכת לחכמה. ולהנ"ל הפעולה של המנורה היא לאפשר לאדם לקבל את התורה. דלא מצינו בחז"ל אף פעם שינויים ועיכובים בהתורה עצמה, אלא כל העיכובים הם מצד המקבל אם הוא מקיים או לא (כגון "כל שמעשיו מרובים מחכמתו חכמתו מתקיימת" "אם אין יראה אין חכמה" ועוד). ההחלה של החכמה העליונה אל תוך החיים של האדם מתאפשרת ע"י המנורה שהיא המגלה שהאדם יכול

ונראה להציע פשוט פשוט בברייתא ובזה נבין מהם הקטרוגים והתיקונים במנורה.

התורה אינה מגדירה את מקום המנורה כמונחת בהיכל אלא "מחוץ לפרוכת העדות", ואיזה מקום הוא זה. ונראה פשוט שזאת שאלת הגמ' 'וכי לאורה הוא צריך' - האם מביאים קרבן של אור לפני הקב"ה? כל הקרבנות הם התקרבות האדם להקב"ה והאדם הוא שצריך אותם ולא הקב"ה. הקב"ה מעמיד את עצמו כביכול כצריך את הקרבנות כמפורש בגמ' "עבודה צורך גבוה" (מנחות טז.) ומקבל את הקרבנות היות והוא רוצה את עליו ותיקון האדם בהתקרבות האדם באמצעות הקרבנות. אך המנורה היא כלי שמשמש בבית ואין כאן התקרבות ע"י אור, וע"ז שואלת הגמ' 'וכי לאורה הוא צריך'. ומתרצת הגמ' שבאמת לא מדליקים את המנורה בשביל להביא להקב"ה את האור אלא בשביל לקבל האור, וזאת ההגדרה של המקום שבו שוכנת המנורה - הארון נמצא בקודש הקדשים והמנורה היא כלי שמשמש אל הארון שבאה לקבל את ההארה מהארון.

וכן אחז"ל באבות (ד' יג) "רבי שמעון אומר שלשה כתרין הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן" ודחז"ל (שמ"ד לד) שזר הזהב שעל הארון הוא כתר תורה, הזר שעל השולחן הוא כתר מלכות והזר שעל מזבח הזהב הוא כתר כהונה. ולגבי המנורה אי' בחז"ל שהיא כנגד חכמה - "אמר רבי יצחק הרוצה שיחכים ידרימ... וסימנין שולחן בצפון ומנורה בדרום" (ב"ב כה:). ויש להבין את החלוקה בין 'תורה' ל'חכמה' וכי הם ב' דברים נפרדים (ופשיטא שהרוצה שיחכים מכוון לחכמת התורה).

אלא הפשוט שהנר של החכמה בא לקבל מאור התורה וכמו שיבואר. השל"ה בתחילת ספרו מבאר את הפסוק "כי נר מצוה ותורה אור" - "נר עצמו שייך נר ואור. כי הנר הוא המקבל האור... והאור אחוז בו והם דבקים זה בזה וצריכין זה לזה, כי לאור הנר אין אחיזה רק בנר". ההארה שיוצאת מארון הברית זקוקה כל הזמן לכלים שיקבלו אותה ועליהם היא תחול, וזהו הנר מצוה.

מנורה - כתר שם טוב

הגר"א על המשנה שם באבות מפרש (ומקורו במדב"ר ד' יג וכן מביא בהקדמת ראשית חכמה) שהמנורה היא כנגד כתר שם טוב, אין למנורה כתר של זר זהב ובכל אופן היא הכתר שם טוב. דכתר שם טוב חולש על כל ג' הכתרים, שהוא מביע כמה התממש באדם אותה המעלה וכמה היא חלה בו. אף האדם העוסק בתורה ומתעטר בכתר תורה והמשנה אומרת עליו "אל תתאוה לשלחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם" (אבות ו' ט), מ"מ הוא נצרך ותלוי בכתר שם טוב. דלא די בכתר תורה אלא יש להחיל את התורה

להוריד את מציאות התורה אל חייו ע"י שמעמיד את עצמו כ'מקבל' ההארה העליונה.

התגברות הכהנים בחנוכה

לפי זה מובן ענין התגברות הכהנים בחנוכה. דבימים ההם עמדו ישראל בניסיון גדול והיו אנוסים בגזירות החמורות של היוונים להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ומצד הדין בשעת השמד יש חיוב 'יהרג ואל יעבור' וגם הצדיקים אינם מחויבים יותר מזה. ההנהגה המתבקשת אז היתה "לך עמי בא בחדריך... חבי כמעט רגע עד יעבור זעם" (ישעיה כו ב), ומי חידש והמציא את הדבר לערוך מלחמה אבודה מראש כנגד היוונים - מעטים כנגד רבים, חלשים כנגד גיבורים. אך עם ישראל גילה בחנוכה הודאה אמיתית שהיא הבסיס לנס חנוכה. הנס לא התחיל בפח השמן אלא עיקרו של נס בזה שהיתה משפחה אחת במודיעין של י"ב בני חשמונאי שהבינו מהי התורה בעולם ומהי פועלת בישראל. היו כאלו באותה תקופה שהתיוונו למחצה לשליש ולרביע או לכל הפחות קבלו את המציאות שהחיל והכוח נמצא בידם של היוונים ואין מה לעשות כנגד המציאות. באו מתתיהו ובניו ולא קבלו את המציאות הזאת, וקמו ואמרו שלא שייך חילול השם כזה של עקירת התורה מישראל, ולא תיתכן מציאות שבאים להחשיך את הקשר שיש לישראל אל התורה. החשמונאים העמידו מחדש 'מקבלים' לאור התורה שנמצא בעולם.

ובאמת הקנאות של הכהנים משרתי השם הוא התפקיד המקורי שלהם שהמשיך מחטא העגל, כמו שמשבח אותם משה רבינו "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע, כי שמרו אמרתך ובריתך יצורו" (דברים לג ט). ומתוך המסירות הזאת זכו להיבחר כמשנ"א "ויאמר משה מלאו ידכם היום לה' כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה" (שמות לב כט) ופירש"י "אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום". ללויים ניתן הכח שיעורר את הגילוי בעולם מהי התורה לישראל ואיך מקבלים אותה, הם המביאים את העדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל ואפשר להחיל בהם את התורה.

נרות חנוכה - נר המערבי

ונראה להציע חידוש בהדלקת המנורה של נר החנוכה שדלק שמונה ימים, שהיה בבחינת נר מערבי שדלק שמונה ימים. הקב"ה גילה שכמו שבנר המערבי שבכל ימות השנה, הכהן מדליק וההארה מגיעה מצידו של הקב"ה, כך ההארה מצידו של הקב"ה במלחמה הגיעה אחר שהחשמונאים העמידו את עצמם במסירות נפשם על התורה. וכן נאמר בפתרון מראה המנורה אצל זכריה (ג ט) "כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים" - כשמעמידים לפני הקב"ה בסיס אחד הוא נותן פי שבע

ואלו שמונת ימי חנוכה.

הקטרוגים שהיו באותו הזמן הם החולשה מצד ישראל באותו הניסיון שלא ראו את העמדת המנורה וכנגד זה באו החשמונאים וגילו והעמידו מקבל לחכמת התורה במסירות נפשם וכך באה הישועה של חנוכה - יש מנורה בישראל. נס חנוכה הוא גילוי של הכלי המיוחד המנורה שאנו מעמידים מצידנו את ההכנה והמסירות לקבל את האור הפנימי ואז מגיעה מצידו של הקב"ה ההארה בחזרה. וזה מש"כ רמח"ל "ונתחזקו הכהנים ועל ידם שבו לתורה ולעבודה. ובפרט ענין המנורה לפי תיקוניה שהיו הקטרוגים נגד ענינה והחזירום הכהנים על בורים".

חכמת התורה מול חכמת יוון

ועל פי זה נראה לבאר את ההבחנה בין חכמת ישראל לחכמת יוון. איוב מבקש בפרק שלם (כח) היכן נמצאת החכמה "והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה", מהיכן אדם יכול לבוא ולהשכיל את האמת. ומסיים איוב "אלוקים הבין דרכה והוא ידע את מקומה. כי הוא לקצות הארץ יביט תחת כל השמים יראה... אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה. ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה". מהו הכלי שדרכו מאירה בעולם ההבנה הנכונה, ובאמצעותו אפשר לדעת איך הולך סדר העולם אל תכליתו לפי מהלך החכמה - יראת ה' היא חכמה. הבסיס הראשון לכל חכמה הוא 'יראת חטאו קודמת לחכמתו', כשאדם מעמיד את עצמו ככלי לקבל את ההדרכה של הקב"ה.

כך אחז"ל (שבת לא) "אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד... וכתוב ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו', שכן בלשון יוני קורין לאחת הן", ויש לשאול למה דבר הכתוב בלשון יווני. וי"ל שחכמה בגוים תאמין מכוון אל יוון, ובא הכתוב ואומר - הן יראת ה' היא חכמה, החכמה נמצאת רק במקום הזה. הסיודור של הבנת העולם לפי החכמה החיצונית הוא בתכלית שנמצאות בתוך סדר העולם, והאדם יכול לחשוב שהכל לא נברא אלא לשמשני. אך העיקר חסר מן הספר, מה הענין בכל המציאות שמתרכזת בו, ומה התכלית שאליה העולם הולך - על זה באה יראת ה' ואומרת 'ואני לא נבראתי אלא לשמש את קוני'. זהו הכתר שם טוב שנקרא יראה שעל ידו אדם מקבל אורו של הקב"ה.

זאת הישועה של חנוכה שמלווה אותנו תמיד לזכור בכל דור ודור איך עומד סדר היחס האמיתי של העולם דווקא על גבם של היוונים התגלה קידוש השם גדול 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך' - כולם הבינו שאור המנורה הוא העיקר של כל סדר עולם ומלואו שהולך לקראת התכלית. ובזה נזכה ל'קל ה' ויאר לנו' להארת הימים האלו עד שיבוא ויתפשט אורו של הקב"ה מסוף העולם עד סופו.

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

כח ההיזק של בעל בחירה

"וישמע ראובן ויצילהו מידם". בהמשך הפסוקים אנו מוצאים אמנם שהתורה מעידה על כך שכוונת ראובן היתה לחזור מאוחר יותר ולהעלות את יוסף מהבור. מכל מקום, מקשים העולם, איזו הצלה היתה כאן לפי שעה? הרי אמרו חז"ל "אבל נחשים ועקרבים יש בו", וא"כ גם אם הצילו מיד האחים, הכניסו לסכנת נחשים ועקרבים?

ידועים דברי ה"אור החיים" הק', אשר עמד על מדוכה זו וכתב: "פירוש, לפי שהאדם **בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה**, מה שאין כן חיות רעות, לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים. והוא אמרו 'ויצילהו מידם', פי' מיד הבחירי, ובזה סתר אומרו 'ונראה מה יהיו חלומותיו' וגו', כי הבחירה תבטל הדבר, ואין ראייה אם יהרגוהו כי שקר דיבר".

דברי ה"אור החיים" קשה להולמם. כיצד ניתן להבין שלגבי פגיעה מבעלי החיים ישנה השגחה, ואם לא יתחייב מיתה לשמים, לא יאונה לו כל רע. לעומת זאת כאשר הוא נמצא בידי בני אדם הוא בסכנה גדולה, כי הם יכולים להרוג גם מי שלא התחייב מיתה. האמנם? וכי בידו של אדם להרוג מכח בחירתו אפילו אדם חף מפשע, שאינו חייב מיתה משמים?

בענין זה שמעתי מעשה מופלא שאירע להג"ר משולם שינקר זצ"ל ר"מ בישיבת "קהילות יעקב", אשר סיפר לי את הדברים דלהלן:

הייתי בי"ז בתמוז בירושלים, והתפללתי על קברו של בעל ה"אור החיים" הק'. כשסיימתי את תפילתי, הבעתי בפי משאלת לב שהיתה לי, ואמרתי שם ליד הציון: ילמדנו רבנו, הלא דברך בענין הצלת ראובן מיד בנ"א שיש להם בחירה, והפקרת יוסף לשליטת בעלי חיים בתוך הבור, סתומים ואינם מובנים, אנא האר עיני שאזכה להבין את הדברים.

כשסיימתי את דברי שבתי לבני ברק. עם הגיעי לשם נכנסתי לביהכ"נ "דברי שיר", ושם בא לקראתי אברך חשוב ואמר לי, בלי שנדברנו על כך לפני כן: רצונך לשמוע ביאור בדברי ה"אור החיים" בפרשת "וישב"? (יצוין שכאמור לעיל, היה זה בחודש תמוז!)

אני בקשתי ממרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל וכן ממרן הרב שך זצ"ל שיבארו לי את דבריו, ושניהם כיוונו לדבר אחד!

הם אמרו לי שאמנם ברור שהכל בגזירת עליון ושאין אדם נוקף אצבעו למטה אא"כ הכריזו על כך מלמעלה. אולם עלינו לדעת שלכל אחד יש "תיק" בשמים, הכולל זכויות וחובות. ולעתים גם כשנגזר על אדם דין מיתה, אם אין עליו קיטרוג מיוחד, זכויות שונות שיש לו מבטלות את הגזירה. אבל כאשר הוא נמצא במצב של סיכון מיוחד, כגון כשעובר על יד קיר נטוי, נפתח עליו דיון מחודש ואז **כתוצאה מקיטרוג של שעת הסכנה, יתכן שזכויותיו לא יעמדו לו ודינו ייגזר למיתה.**

לאור זה יובן שלהיות נתון בידי בעל בחירה, זוהי שעת סכנה גדולה יותר מאשר להימצא בקירבת נחשים ועקרבים. כיון שלבעלי בחירה יש סיבות ורצון לפגוע בקרבנם, לפיכך יצליחו להרגו למרות זכויותיו, **כי הקיטרוג יגרום לכך שלא יתחשבו בזכויותיו** אבל כשנופל בידי בעלי חיים, עדיין יעמדו לו זכויות כי הסכנה פחות גדולה. לזה התכוון בעל ה"אור החיים" הק'. עד כאן דבריו.

בשולי הדברים נוסיף כי למותר לציין, שעצם המעשה על הבקשה ליד הקבר, אשר נענתה מיד באופן המסופר כאן, מהווה גילוי מופלא ביותר של השגחה פרטית.

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

מהודאה להלל ומהלל להודאה

עבודת היום של ימי החנוכה מבוארת בדברי הברייתא במסכת שבת (כא:). בתשובה לשאלה "מאי חנוכה?", מתואר שם בקצרה נס פך השמן, ובסיום: "לשנה אחרת קבעום ועשאום, ימים טובים בהלל והודאה". גם בסיומה של תפילת "על הניסים" נאמר "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול". עבודת היום היא, איפוא, להודות ולהלל, שני מושגים שנראה לכאורה שאין צורך לבארם. בכל זאת לכשנתבונן בהם ובסדר שהם מובאים במקומות שונים, תובהר חובתנו בימים נעלים אלה והתועלת אשר תופק מהם בעז"ה.

בשני הקטעים שצוטטו כאן הוזכרו ההלל וההודאה, ובכל אחד מהם בסדר שונה. בברייתא העוסקת, כאמור, בנס פך השמן הוקדם ההלל להודאה, ואילו ב"על הנסים" שבו מדובר על המלחמה עם היוונים, מקומו של ההלל הינו אחרי ההודאה. ב"הנרות הללו" שאנו אומרים בעת ההדלקה, אנו עוסקים בהדלקה ומדברים על הגבורות ועל המלחמות, ומסיימים ב"להודות" ואח"כ "להלל".

הדברים אומרים דרשני, מה פשר השינויים? כמו-כן, יש לשאול האם יש לתוכן הדברים שבעטיים מוזכרים ההודאה וההלל, קשר לסדר שבו הם מובאים? שאלה נוספת שלכאורה אינה קשורה להנ"ל: מדוע מזכירים ב"הנרות הללו" את הגבורות והמלחמות כסיבה להדלקת הנרות, ולא מתייחסים כלל לנס פך השמן?

בטרם נשיב על השאלות נציין מקומות נוספים בהם מופיע צמד הביטויים הלל והודאה, כאשר בדרך כלל ההלל קודם להודאה ולפעמים להיפך. ב"ויברך דוד" - "מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך" כמו-כן ב"נשמת" - "הן הם יודו וישבחו ויפארו וירוממו" וכו' (ביטויים של הלל ושבח מופיעים כאן אחרי "יודו"). בסוף ה"הלל" - "כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר". אולם ב"ישתבח", הסדר הפוך: "כי לך נאה... הלל וזימרה... ברכות והודאות". עוד מן הראוי לציין את הנאמר בסוף ה"הלל" - "יהללך ה' כל מעשיך, וכל עמך בית ישראל יודו", מדוע מעשיך יהללו, וכל עמך בית ישראל יודו?

הודאה - מהי?

נראה לבאר את הדברים עפ"י מה שהעלה הגר"י הוטנר (פחד יצחק - חנוכה) בענין הודאה, וזוהי תמצית דבריו. את המלה "מודה" אנו פוגשים בלשון הקודש בשני מובנים שונים לחלוטין, לכאורה. האחד הוא "מודה אני לפניך" כביטוי של אמירת תודה על מה שניתן לנו. השני - מודה בחיוב או באשמה. מאחר ושני המובנים נזדמנו לפונדק אחד של המלה "מודה", מן ההכרח הוא שישנו קשר ביניהם.

המתבאר בדבריו שם, שכשם שלצורך הודאת בעל דין חייבים רוב בני האדם לעבור תהליך של "שבירת מחיצות", כך גם בהודאה על קבלת טובה. דהיינו, האדם מטבעו אינו שש להעמיד את עצמו כאשם או כחייב, לפיכך כדי לעשות זאת, עליו לדכא את רצונו הטבעי ולהכניע את עצמו. ראשית התהליך של ההכרה באשמה ובחוב, נכלל בתוכן המילה "הודאה", שמשמעותה שובר את ה"מחיצה" ומודה.

הוא הדין בהודאה על קבלת טובה. האנוכיות מהווה מחסום בפני הכרת הטובה, לפיכך אמירת "תודה" טומנת בחובה את שבירת המחסום הזה. עתה מובן היטב כיצד המילה "מודה" משרתת את שני סוגי ההודאה כאחד.

להודות ולהלל

כל הנאמר עד כאן בענין ההודאה, יפה כוחו הן באשר להודאה לאדם והן במה שנוגע להודאה להקב"ה. שכן לימדנו הרמב"ן בסוף פרשת בא "שאין לעליון בתחוננים חפץ מלבד זה שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו". ודבריו מאירים לאור ההסבר שמשמעות ההודאה היא ההכרה בחסדי ה', ולהכרה זו מגיעים רק אחרי התבוננות ושבירת מחיצת "כוחי

ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". שבירה זו וההכרה שבעקבותיה, היא עיקר חפצו של העליון בתחתונים.

ונראה להוסיף על הדברים ולומר, שכאשר האדם הגיע להכרת טובת המקום עמו ועם כל הבריאה, אזי הוא מהלל את הקב"ה. כלומר, "הלל" זהו השבח הנאמר מכל הלב, מבלי להזדקק להודאה בחסדי המקום. וזה יתכן בשני אופנים או שכבר עבר את תהליך ההודאה, או שמדובר באדם מרומם שההכרה בחסדי ה' היא פשוטה אצלו ומובנת מאליה. לכן "יהללך ה' אלקיך כל מעשיך וחסדיך צדיקים עושי רצונך" - אלה המורמים מעם, הם מהללים. ו"כל עמך בית ישראל יודו" - הפשוטים יותר, מודים.

יתכן שזהו גם פירוש "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", לעומת "יאמר נא ישראל" וגו'. בני אדם רגילים חייבים להודות תחילה, ורק אז יכירו "כי לעולם חסדו". לעומת זאת "ישראל" - המרוממים וכן "בית אהרן" או "יראי ה'", הם יאמרו "כי לעולם חסדו", כי אצלם זה פשוט ומובן מאילו.

לאור זה יובן הסדר ב"הודות ולהלל". מסלול מערכת ההודיה והשבח להקב"ה, מתחיל בהודאה שהיא הביטוי לחתירה לגלות את טובו יתברך ולהכיר בו, מתוך כך מגיע האדם לשבח ולהלל את הבורא כיאה וכיאות. זהו פשר הסדר המצוי: "מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך", "ההודות ולהלל לשמך הגדול", "הן הם יודו... וימליכו", "הודו והמליכו" (המלכת ה' מקבילה להלל, ואף יותר מזה).

עתה יובן גם מדוע הסדר ב"ישתבח" הפוך, "הלל וזימרה" תחילה, ורק בסוף מגיעים ל"ברכות והודאות". שכן שם לא עוסקים בהודאה והלל בפועל, אלא מזכירים מה נאה לומר לפני ה'. ואם כך, הרי ברור שעדיפות ראשונה יש ל"הלל וזימרה" שזהו השבח המושלם. רק בסוף מוזכרת ההודאה שהיא בתחתית סולם השבחים, דרכה עולים ומגיעים לבסוף ל"הלל".

ההודאה וההלל בימי החנוכה

ידועים ומפורסמים דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא: "מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה". נאמר כאן שראיית נסים גלויים כובשת את לב הרואה אותם והוא אינו נזקק לעבור תהליך של הודאה, הוא יכול להלל מיד. ההכרה הטבעית בנסים אלה, יכולה לחנך ולהרגיל את האדם להודות בנסים הנסתרים. אלה הם הדברים הנראים מקריים, ולמעשה הם מכוונים ביד ההשגחה העליונה ההכרה בהם דורשת, כאמור לעיל "שבירת מחיצות". וההלל על הנסים הגלויים, מביא להודאה בנסים הנסתרים. ואחרי שנודה בהם, נגיע להלל גם על הנסים הנסתרים.

זאת חנוכה. נס הנצחון על היוונים ונס פך השמן, שונים במהותם. נס הנצחון הוא נס נסתר, שכן השבוי ביצר של "כוחי ועוצם ידי", יכול לתת פרשנות לפיה רוח הלחימה וכו' וכו' הביאה את הנצחון. לעומת זאת נס פך השמן היה נס גלוי. אי לזאת, נס גלוי זה מביא מיד להלל, ובעזרתו באים להודות גם על הנס הנסתר של המלחמה. יתכן שזוהי הסיבה מדוע בברייתא העוסקת בנס פך השמן אמרו "ועשאו ימים טובים בהלל והודאה", הקדימו את ההלל להודאה.

אולם ב"על הנסים", שם הרי מדובר אודות הנצחון על היוונים שהיה, כאמור, בבחינת נס נסתר. כדי לגלות את "אורו" יש צורך להזדקק בהודאה, ולכן אמרו שם תחילה להודות ואת"כ להלל. שכן רק אחרי שנודה בנסים הנסתרים נוכל להלל.

בשעת הדלקת הנרות אנו מעלים את אור הנר, כדי לזכור, להזכיר ולפרסם את הנס הגלוי של פך השמן. וכאשר מדליקים אומרים מיד "הנרות הללו", ומזכירים את הגבורות, התשועות והמלחמות. כי זוהי השעה להעביר לנגד עינינו את הנס המפורסם של נס המנורה, ולראות ("בלבד") את יד ה' הטובה המלווה אותנו. ומתוך "הלל" זה המושפע מאור הנרות, אדם מודה בנסים הנסתרים - "כדי להודות ולהלל על ניסוך על ישועתך ועל נפלאותיך".

הסבא מקלם מוסיף והולך בגילויי ההודאה המוארים באור הנר של חנוכה, ואומר שנס פך השמן מזכיר לנו שכל שמן דולק מכח "מי שאמר לשמן שידלק" (בזה הוא מישב את ק' הבית יוסף, באמרו שהנר השמיני מלמדנו שכל הטבע אינו אלא נס).

ניתן, איפוא, לסכם ולומר שימי החנוכה, מעניקים לנו שרשרת של הלל והודאה. ההלל על נס השמן מצית את אור ההודאה, וממנה נדלקת להבת ההלל על המלחמה. ומכוחו אנו חוזרים ומתחזקים להכיר ולהודות בחסדי ה' שבכל יום עמנו. ולדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדושתך נקדיש, ושבחך אלקינו מפינו לא ימוש לעולם ועד.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ב' דיני הדלקה משום פרסום הנס וזכרון הנס

והנה בכל בו ה' חנוכה כתב, "וכן מי שהולך לכפר שאין בו ישראל ולן שם בלילי חנוכה אע"פ שאין לו בית מיוחד שם שמענו שהר"ר משולם ז"ל היה נוהג להדליק ולברך לזכרון הנס". ומובא בדרכי משה, וכ"כ בב"י בשם המהר"ר אבוהב דכתב כן בארחות חיים דכן היה נוהג רבינו משולם.

ב' דיני הדלקה א. פרסום הנס ב. זכרון הנס

ואשר יראה מבואר מזה, דתרי דינים המה בעיקר מצות הדלקת נר חנוכה. הדלקה **דפרסום הנס**, ועוד איכא הדלקה לזכרון הנס. והיכא דהוא במקום דאין ישראל ולית ב"י משום פרסום הנס, מ"מ מחויב להדליק מדין זכרון הנס.

ונראה, דיסוד הדבר דאיכא להך חיובא אף במקום דליכא פרסום הנס, דמ"מ מחויב הוא להדליק משום זכרון הנס, נלמד משעת הסכנה דמניחה על שולחנו ודיו. ובודאי איירי אף היכא דליכא בני בית, וע"כ איכא בזה הדלקה אף דלית ב"י משום פרסום הנס, מ"מ מחויב בהדלקה לזכרון הנס.

פלוגתת הראשונים האם בעיר של גויים מדליק משום רואה או משום זכרון הנס

באופן בהא דמבואר מדברי הראשונים דההולך לכפר שאין בו ישראל, דמדליק. נראה דאית ב"י שני מהלכים. להמרדכי ושלטי גיבורים, היינו מדין "רואה" וכמבואר בדבריהם, ואיירי אף היכא דהדליקו עליהם בתוך ביתם, מ"מ, לראות בעי. ובאמת המרדכי ושלטי גיבורים לא הזכירו ברכה דלהדליק. ואילו לדעת הכל בו וארחות חיים הא דמדליק היינו נהי דליכא פרסום הנס, מ"מ מחויב בהדלקה לזכרון הנס, וכתבו להדיא דבעי להדליק ולברך והיינו דהוא **ממצות הדלקה**. ובאמת נראה דכ"ד הכל בו וארחות חיים היינו בגוונא דלא הדליקו עליהם בביתם, בהא נתחדש דאף דאינו הדלקה דפרסום הנס, מ"מ מחויב מדין זכרון הנס, אכן בהדליקו עליו בביתו, י"ל דנפטר אף מהך חוב דהדלקה משום זכרון הנס, וזהו דלא כמש"כ המרדכי ושלטי גיבורים דאיירי אף בהדליקו להם בביתם, דהם הרי אתו עלה מדין רואה. ושיטת השו"ע ורמ"א דכתבו דהולך למקום שאין שם ישראל דמדליק **בברכות** אע"ג שמדליקים עליו בתוך ביתו, לכאורה שיטה חדשה היא. דהרי לשלטי גיבורים והמרדכי דאתי עלה מטעם רואה, באמת לא הזכירו דמברך ברכת "להדליק", ואילו להכל בו וארחות חיים דכתבו דמברך ומשום זכרון הנס, לא כתבו אע"פ שמדליקים עליו בתוך ביתו. [ובסי' הבא כתבנו בזה בנוסח אחר].

***

ונראה דדעת השו"ע כמבואר בב"י בשם הארחות חיים אות י"ח דכתב, "מי שבא בספינה או שהוא בבית גויים מדליק בברכות ומניחה על שולחנו ולא דמי לאכסנאי דאמרינן אי מדליקין עליו בגו ביתי' לא בעי לאשתתופי, דשאני התם שיש פרסום הנס בהדלקת אושפיזו". ומתבאר דאיירי אף דמדליקין עליו בגו ביתי' ומ"מ כתב דמדליק **בברכות** ומשמע אף ברכת להדליק. ואע"פ שהוא מטעם רואה דהרי בזה חילק בין כל אכסנאי דיש לו הפרסום באכסנאי דיד, משא"כ בדר

יסוד המג"א דפרסום לאחרים מעכבשולחן ערוך סי' תרע"ב ס"ב, "שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה וכו' ומיהו הני מילי לכתחילה אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה".

וכתב המג"א, דמדלקי כל הלילה בברכה, "והיינו דוקא אם בני הבית נעורים אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה". וכתב המ"ב דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס הכי נמי לדין, ואם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה.

ומתבאר מדברי המג"א חידוש נפלא, דבעינן לעיקר הדלקת נר חנוכה דיתקיים בזה **פרסום לאחרים**, ובלא"ה אי אפשר לברך.

ותמה בזה החמד משה, דלדברי המג"א, "אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית וכי ידליק בלא ברכה ולא ראינו זה בפוסקים, ואדרבה השלטי גיבורים בשם הרי"ז כתב דאם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע מדכתב כן בפשיטות, דידליק בברכה אלא ודאי דאם יכול לפרסם ההדלקה בפני רבים יותר עדיף אבל אי ליכא אנשים בשביל זה לא יבטל המצוה כנ"ל וכן נוהגין העולם". והביאו בשער הציון סקי"ז, בסופו. והיינו דקשה בתרתי ע"ד המג"א, מהדר לבדו דלית ל"י בני הבית, וכן מהמבואר לקמן תרע"ז ס"ג, "דמקום שאין בו ישראל מדליק בברכות", וצ"ע.

קושית החמד משה מעיר של גויים והדר לבדו

והנה מאי דהקשה החמד משה מדברי השלטי גיבורים וכ"כ המרדכי דבנמצא בעיר של גויים דמדליק, ובפשיטות היינו בברכות, אין זה מוכרת. דמדבריהם נראה דמדליק מדין **רואה**, ובדין רואה איתא לברכת שעשה ניסים, ואינו מבואר בזה לענין ברכת להלדיק, אמנם בשו"ע לקמן תרע"ז איתא "בברכות", ומשמע דכל הברכות, אכן הרמ"א הוסיף שם בטעמא דמלתא, "כי חייב לראות הנרות" והיינו מדין רואה, ואף דברואה ליכא ברכת להדליק, מ"מ כיון דבמקום הנמצא ליכא נרות ובעי לקיים דין רואה וזהו דמכריחו להדליק הנרות כדי לראות, בהא מבואר דאיתא לברכה דלהדליק וכמש"כ בשער הציון שם בשם המאמר מרדכי, ולהכי אף דהמחבר פסק דהיכא דמדליקין עליו בביתו אינו מברך על הראי', משום דעיקר ההדלקה נפטר מכח ביתו, וגם רואה הנרות, אכן במקום שאין שם ישראל ואינו רואה שם הנרות מ"מ חייב לראות הנרות ומאחר שצריך להדליק לצורך זה שפיר מברכין. והוא מחודש טובא כמובן, עכ"פ מדין רואה קאתינן עלה, יעויין בשער הציון בשם המאמר מרדכי.

ואשר לפי"ז, ליכא השגה ממדליק בעיר של גויים אדברי המג"א דכתב דהדלקה בביתו היכא דבני ביתו ישנים וליכא פרסום דאין מדליק בברכה, והיינו משום דהמג"א איירי בגוונא דראה הנרות ואין חיוב אלא בדין **מדליק**, ובהא קסבר דבעי הדלקה דפרסום לאחרים.

אמנם הקושי' מהיכא דדר לבדו וליכא אחרים, וכי ידליק בלא ברכה, צ"ע כתמיהת החמד משה.

אצל הגויים, והביאור כמש"כ המאמר מדרכי, וסיים שם הבי" וכן כתב המרדכי". ולכאורה מדברי המרדכי אינו אלא לענין דמדין רואה בעי אדלוקי יעו"ש בבגדי ישע, ואמנם נתחדש בארחות חיים דאף מברך.

ונראה, דזהו הוספת הרמ"א בסי' תרע"ז, עמש"כ המחבר אע"פ שמדליקין עליו בביתו במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות הגה "כי חייב לראות הנרות". והיינו דאי טעם השו"ע מטעמא דהכל בו משם זכרון הנס א"כ שם לא מבואר אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו. וכיון דבשו"ע כתב אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו, ע"כ טעמו מדין רואה, וזוהי הוספתו. ומ"מ י"ל דאף שהוא טעמא דהארחות חיים והמרדכי מדין רואה, אכתי י"ל בזה דמודו אף לדין הכל בו דאיכא הדלקה ב"זכרון הנס", ואכן השו"ע בא להוסיף אף בגוונא דמדליקין עליו בגו ביתי, ודין זה רק משום דין "רואה" כמו שכתב הרמ"א ומקורו מהארחות חיים^א.

כשאין אפשרות של פרסום הנס יש לקיים זכרון הנס

ומעתה נראה, לאחר דנתבאר דתרי דינים המה בעיקר מצות הדלקת נר חנוכה, פרסום הנס וזכרון הנס, וי"ל כן אף לשיטת השו"ע ורמ"א כמש"כ. י"ל דכל הך הדלקה משום זכרון הנס ואף בלא פרסום הנס הוא היכא דאין לו אפשרות לקיים פרסום הנס וכגון בעיר של גוים ובודד לבדו בשעת סכנה, אמנם היכא דיש לו אפשרות לקיים אף פרסום הנס, נמצא דבכה"ג אי ידליק בלא הפרסום אין זה המצוה בשלמות וכתיקונה, ובכה"ג דאין המצוה כתיקונה, ליתא לברכת המצות כמש"כ הגר"ח ה' שחיטה בסופו וז"ל, "אלא כל דאין המצוה בשלימות אין מברכין עליו", ועד"ז פמ"ג פתיחה כוללת ח"ג אות ז' וכן בראש יוסף פרק ב' דשבת. ועיין בחי' הרשב"א שבת כ"א ע"ב, דלאחר החצי שעה, אכתי מדליק אף דאין זה מצוה כתיקונה לגמרי, והמשמעות דמברך ומ"מ הרשב"א איירי דהשלא כתיקונה מתמת דעבר הזמן ולא כהמג"א דאיירי דלית פרסום אף לאנשי הבית. ומ"מ מבואר מדבריו דאף שלא כתיקונה איתא לברכה. ויש לחלק אי השלא תיקונה הוא גרעון בגופו של מעשה, ועיין.

ונראה דהקובע בחובת הדלקה דידי' אי מחויב בהדלקה "דפרסום הנס" או אך בהדלקה משום "זכרון הנס", היינו המקום הדלקה דבו מתחייב בשעה שמתחדש עליו החיוב הדלקה.

ישוּב שיטת המג"א

ודאתינן להכי, היכא דבשעה שנתחייב בהדלקה הדלקה דידי' הוא בתורת פרסום הנס, א"כ זהו חובתו, ואי ידליק בינו לבין עצמו אף זכרון הנס איכא, ולכן מדליק, מ"מ פרסום ליכא, ואין זה חובת מצוה דילי' כתיקונה ובשלמות, ולזה ליכא ברכה כמש"כ הגר"ח, לא כן בעיר של גוים דבשעה שנתחייב כל חובתו מלכתחילה הוא לענין "זכרון הנס" בהא שפיר יכול לברך, וכן בדר לבדו באופן דמדליקים בפנים כל חלות חיובו הוא אך משם זכרון הנס. וי"ל דהטעם בזה, דכיון דנתבאר דהך חיובא משום זכרון הנס נלמד משעת סכנה היינו באופן זה דהיכא דאין לו אפשרות פרסום הנס כל חיובו הוא מדין זכרון הנס ולזה מברך, אכן בגוונא דשייך ב"י פרסום וזוהי חובתו, נמצא דהדלקה דאין בו פרסום אינו מקיים חובתו כתיקונה ובשלמות.

ומיושבים היטב דברי המג"א דכתב דהבא לביתו בלילה אי ישנים בני ביתו, דמדליק, והיינו משום זכרון הנס, ומ"מ אינו מברך משם דלית בהדלקה זו משום פרסום הנס לאחרים. ושאינה מהדר לבדו [היכא

דמדליקים בפנים] דכל חלות חיובו הוא משום זכרון הנס, וכדמדליק בעיר של גוים דנלמד משעת הסכנה במקום דלא שייך פרסום הא מיהא מברך משום זכרון הנס.

יסוד הראבי' שיש "שיטת הבה"ג" בנר חנוכה

והנה הראבי' ה' מגילה נסתפק לשיטת הבה"ג לענין קריאת המגילה דנשים חייבות רק בשמיעה ולא בקריאה ומה"ט אינו מוציא אותם אנשים בקריאתו, מהו לענין נר חנוכה, דדילמא אינם מחויבות להדליק נר חנוכה כאיש, וממילא אינו יכולות להוציא האנשים בנר חנוכה.

והדברים צ"ב, דבשלמא במגילה נאמרו תרתי, כמבואר בדברי הבה"ג "מצות שמיעה" ו"מצות קריאה", ונשים חייבות רק במצות שמיעה, ולא בקריאתה, אכן לענין מצות הדלקה נר חנוכה ממ"נ אי חייבות בהך מצות וכמבואר משם דאף הן היו באותו הנס א"כ בדין שתוציא אנשים.

ואשר יראה בשיטת הראבי', כמש"נ לעיל מהכל בו דתרי דינים נשנו בנר חנוכה, חדא, "פרסום הנס" ועוד, "זכרון הנס". ולזה כתב די"ל דנשים חייבות אך בזכרון הנס ולא בפרסום הנס. ויסוד הדברים י"ל דקסבר בשיטת הבה"ג דהא דנשים אינם חייבות בקריאת המגילה כי אם בשמיעתה היינו משום דקריאתה משום פרסום הנס, ואלו שמיעתה היינו זכרון הנס לכל אחד, ולזה נסתפק כיון דהך חיובא דנשים מחמת "דאף הן היו באותו הנס" מחייבתן רק בזכרון הנס ולא בפרסום הנס, כמו"כ לענין נר חנוכה י"ל דחייבות רק בחיוב הדלקה דזכרון הנס, ולא בפרסום הנס. והנפק"מ בזה, דיכולות לכתחילה להדליק אף בלא פרסום הנס, וממילא אינו בדין שיוכלו להוציא אנשים, דלאו באותו חיוב מחייבי, וכקריאת המגילה לשיטת הבה"ג.

ויחדש לפ"ז בגוונא דהמג"א, דאשה הבאה לביתה בלילה ובני ביתה ישנים, דאשה זו יכולות להדליק ולברך, דכל עיקר חיובה הוא משום זכרון הנס, והדרינן לדין דר בעיר של גוים דאינו מחויב בפרסום הנס כי אם בזכרון הנס, וממילא תברך, ואמנם הראבי' בה' חנוכה מצדד דשפיר אשה תוציא לאיש בנר חנוכה אף לשיטת הבה"ג וכן בפוסקים לא מציינו חילוק בין איש לאשה בזה, ומ"מ נראים הדברים לשיטת הראבי' הנ"ל בה' מגילה, וכמש"נ. [ובסי' ס"ב ביארנו דברי הראבי' בנוסח אחר].

ובעיקר שיטת הראבי', דהעלה דיתכן דנשים אינם מוציא אותם אנשים בנר חנוכה. הקשה המור וקציעה מסוגיית הגמ' שבת כ"ג ע"א דלהדיא מדליקין עליו בגו ביתו. ומבואר דאשה מוציא אתו כמבואר בתר דנסיבי איתתא וכו'.

ואשר מוכרח בזה לשיטת הראבי', דשאני אשתו המדלקת מאשהד □ עלמא. ובפוסקים איתא דלאו כל כמיניה לא לצאת בהדלקת אשתו. וע"כ דאין זה מדין מוציא כי אם דכן היא החיוב מרישא על הבית. ומ"מ אין זה משום דנתקיים נר דלוק בבית, דאל"כ אף אשה תוציא איש, ולא בעינן לפטור אחרים. אלא דבעיקר חלות החיוב על כל בני הבית, והדבר מבוואר במגדל עוז סוף פ"א מה' ברכות אפילו בני הבית מאה כולן כאיש אחד לעיקר התקנה. וכ"ז באשתו, אכן באשה בעלמא, בעינן לדינא להוציא האחר, וא"כ בעינן מחויב כמותו לפוטרו מחיובו, וזהו ספיקו דהראבי' לשיטת הבה"ג אי אשה יכולה להוציא איש, ומיושבת קושית המור וקציעה לשיטת הראבי', וכמש"נ.

(א) ואף דצויין מדברי "המרדכי". י"ל חדא דאין זה מדברי הרמ"א, ועוד יתכן דלאחר דמבואר גוף החידוש בארחות חיים י"ל כן אף בדעת המרדכי.

ועלת הון

ויגש - חנוכה תשפ"ב

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

פרשת וישב

יוסף התפלל "אתה בטחוני אתה פטרוני תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר"

א- "וירא אדוניו כי ה' אתו" וגו' (בראשית לט ג) ופרש"י וז"ל, כי ה' אתו, שם שמים שגור בפיו (תנחומא ח) עכ"ל.

ובמדרש תנחומא (ח) כתב וז"ל, 'וירא אדוניו כי ה' אתו' וגו', וכי פוטיפר רשע היה רואה שהקב"ה עמו ומה הוא 'כי ה' אתו', אלא שלא היה שמו של הקב"ה אז מפיו, היה נכנס לשמשו והוא היה מלחש ואומר רבון העולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני (פי' אדוני) תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני, ופוטיפר אומר לו מה אתה מלחש, שמא כשפים אתה עושה לי, והוא משיבו לא, אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך, לפיכך כתיב וירא אדוניו כי ה' אתו עכ"ל.

וצ"ב למה היה אומר יוסף הצדיק, אתה בטחוני אתה פטרוני, לכאורה היה צריך רק להתפלל רבון העולם תנני לחן ולחסד בעיני פוטיפר וכו'. וכן צ"ב בתפילתו אמר תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני, ולכאורה עכשיו שנכנס לפוטיפר לשמשו מה היה צריך להוסיף תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך וכו'?

ונראה לומר שבכדי למצוא חן בעיני פוטיפר, צריך לקבל עול מלכות שמים ולבטוח בה', ולכן בהקדמה לתפילה צריך לאמר אתה בטחוני אתה פטרוני, היינו שאני בוטח בך ואתה הוא אדוני, וכן צריך להתפלל שאמצא חן בעיניך, ומזה ימשך גם שאמצא חן בעיני פוטיפר.

והנה האור החיים הקדוש בעניין שר בית הסוהר כתב (פרק לט פסוק כא) וזלה"ק, 'ויהי ה' את יוסף ויט' וגו'. פירוש, כי בהשראת שכינה על האדם, יושפע הנסמך מהמשרה שכינתו ממה שבו, וידוע הוא חן המקום ב"ה, כי הוא מקור החן, והוא אמרו ויהי ה' את יוסף, ובה ויט אליו חסד, פירוש ממילא, ואמרו ויתן חנו, להיות כי לא תרגש בחינת הרע במתק החן, לזה הוצרך ה' להרכיב בעין שר בית הסוהר אמצעי לערב אליו חן הצדיק, והוא אמרו ויתן חינו בעיני וגו' והבן. עכלה"ק. והנה האור החיים הקדוש אומר, כי בהשראת השכינה על האדם, הוא זוכה לחן, כי ידוע כי הקב"ה הוא מקור החן, וכשהשכינה שורה על האדם הוא ממילא זוכה לחן.

בזה מובן מה שהיה יוסף הצדיק צריך להקדים לתפילתו שימצא חן בעיני פוטיפר, לומר אתה בטחוני אתה פטרוני היינו אדוני, כדי שתשרה עליו השכינה, שעל ידי שמקבל עליו עול מלכות הש"ת ובוטח בו נעשה דבוק בקב"ה ושורה עליו השכינה וממילא זוכה לחן, וכשזוכה לחן בעיני הקב"ה ממילא נמשך עליו גם חן בעיני כל רואיו, ואפילו בעיני פוטיפר הרשע שגם הוא יוכל להרגיש את מתק חן הצדיק, ולכן ביקש גם שאמצא חן בעיניך ובעיני כל רואי, וגם בעיני פוטיפר, כמו שכתב אור החיים הקדוש לגבי שר בית הסוהר, שצריך שגם הרע יוכל להרגיש במתק החן.

והנה מה שאין התפילה מתקבלת כי אין לדברים חן, אבל כשיש לאדם חן בעיני הקב"ה, כיון שהשכינה שורה עליו, ממילא התפילה מתקבלת, ולכן ע"י שהקדים לומר אתה בטחוני אתה פטרוני זכה לחן וממילא תפילתו מתקבלת שאמצא חן בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר.

וזה לימוד בשבילנו שבכל דבר שעושים להקדים לזה תפילה ובקשה, ולומר רבש"ע אתה בטחוני אתה פטרוני תנני לחן ולחסד בעיניך לעשות הצער הזה, כי ע"י האמונה והבטחון בקב"ה הוא זוכה להשראת השכינה עליו וזוכה לחן, וכן ללמוד תורה לפני שמבקש, דהנה הגמ' בעירובין (נד ע"ב) אומרת שהתורה נקראת 'אילת אהבים ויעלת חן', שמעלה חן על לומדיה, וע"י התורה והאמונה והבטחון בקב"ה ימשך עליו חן ותתקבל תפילתו.

ב- על ידי השראת השכינה זוכים להצלחה שלא כדרך הטבע וירא אדוניו כי ה' אתו, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו' (פסוק ג)

ובמדרש תנחומא (ח) כתוב וז"ל, ומה וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, היה מוזג לרבו קונדיטין (פירוש יין מרוקח ומבושם) והוא אומר לו מה מזגת לי, הוא אומר קונדיטין, אומר לו פסינתון (פירוש יין מרוקח בלענה, והוא עשב מר) אני רוצה, והיה פסינתון, הוא אומר יין אני רוצה, והיה יין, הוא אומר יין מבושל אני רוצה, והיה מבושל, וכן על המים, וכן על כל דבר ודבר שנא' 'וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו' וכו' עכ"ל. וזה המשך המדרש, וזה הצלחה שלא כדרך הטבע, וזה זוכים על ידי תחילת הפסוק וירא אדוניו כי ה' אתו, שכל דבר שעושים מתפללים אל הש"ת וזוכים להשראת השכינה כמו שמבאר האור החיים הקדוש, וכשיש השראת השכינה אזי וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו אפילו שלא כדרך הטבע.

ג- להצטער ולהתפלל על צרת חבריו

ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה' (פסוק ו). ופרש"י וז"ל, כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך, אני מגרה בך את הדוב (תנחומא ח) וכו' עכ"ל.

ובמדרש כתוב וז"ל, כיון שראה יוסף את עצמו בכך, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, ואומר ברוך המקום שהשיחוני בית אבי, א"ל הקב"ה אביך מתאבל עליו בשק ואפר, ואתה אוכל ושותה ומסלסל בשערך, הרי אדונתך מזדווגת לך וכו' לכן כתיב ותשא אשת אדוניו וכו' עכ"ל.

והנה אין לנו שום מושג ביוסף הצדיק, אולם מה שניתן לנו ללמוד לפי דרגתינו, שאף שבארנו בשם האור החיים הקדוש שזכה להשראת השכינה וכל דבר שעשה התפלל לפני כן וזכה לנסים שמעל הטבע, בכל זאת היה עליו לפי דרגתו טענה אביך מתאבל עליך ואתה אוכל ושותה ומסלסל בשערך, כי אדם צריך להיות נושא בעול עם חבריו, ולהצטער בצרת חבריו ולהתפלל עליו, וזה לימוד בשבילנו כששומעים מצרת חבריו להצטער בצרתו ולהתפלל עליו.

ובספר יסוד ושוש העבודה (שער ט' פרק אחד עשר) כתב וז"ל, ולהמשיל הדבר, אחים שאהב אביהם אותם בתכלית האהבה ונהרג אחד מהם וכו', הנה השכל מחייב שהאחים הנשארים יבכו ויצטערו ויקוננו על צרת אביהם שהגיעו לו צער גדול מבנו הנחמד שנהרג וכו' ובודאי אם אביהם יודע מצער בניו על צרתו זאת נחמתו בעיני וכו' ונהפוך הוא דאם יודע לאביהם שאינם מצטערים על צרת אחיהם הנחמד שנהרג וגם לא על צרתו אז מוסיפים לו וכו' צער על צרתו וכו' עכ"ל, ולכן כששומעים על צרות של כל יהודי צריך להצטער ולהתפלל עליו, ובה זכה שגם עליו לא יבואו צרות ויראה טוב וחסד כל ימיו.

ד- "אלקה דמאיר ענני"

הגמרא בעבודה זרה (דף יח.ו): אומרת שרבי מאיר אמר לשומר בית האסורים שתאמר אלקה דמאיר ענני ותנצל, וכן כל פעם שהגיע לסכנה אמרה כך ונצלה עי"ש.

ובמהרש"א בחידושי אגדות כתב וז"ל, ויש לדקדק היאך ייחד רבי מאיר שמו של הקב"ה על עצמו בחייו, שהרי אמרו (ברש"י ברא' לא מב) אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם שנא' אלקי אברהם ופחד יצחק וגו'? וז"ל דלא אמר אלקה דמאיר וכו' רק לסימן בעלמא על שמו, ולא נתכוין כל עיקר על שמו, רק נתכוין אלקה דמאיר לארץ ולדרים עליו הוא יעננו, או שאמר אלקה דמאיר לנו במלכות יוון הקודמת בנס הנרות של חנוכה כמו שיסד הפייט [מאורה לחנוכה ולפרשת בהעלותך המתחלת אשר יצר (נדפס באוצר התפלות)] ומי יאיר לך מאיר וכו' הוא יעננו גם בלמכות זו הרשעה להציל אותנו בנס מידיהם עכ"ל. והנה מהמרש"א כתב ב' תירוצים א' שהוכונה לקב"ה שהוא המאיר לארץ ולדרים עליה הוא יעננו, ותירוץ ב' שהוכונה לקב"ה שמאיר לנו במלכות יין בנס הנרות הוא יעננו.

ובספר טעמי המנהגים מביא בשם מדרש תלפיות אות א' שכתב קבלתי מי שמאבד איזה דבר, אם ינדור למאור, אם אני מוצא אותה נודר סך מעות שמן למאור לנשמתו של רבי מאיר, מיד מוצא האבידה. וכן מביא שם סגולה לרפואה ולכל דבר להתנדב שמן למאור לעילוי נשמתו של רבי מאיר בעל הנס, כדי שהקב"ה בזכות רבי מאיר בעל הנס יצילנו וכו' ולומר

אלקה דמאיר ג' פעמים וכו' (ומביא זה בשם עבוה"ק להגה"ק החיד"א זצוק"ל) וכן מביא בשם הבעש"ט ועוד גדולים. ומשמע מכל דברי הגדולים שיש סגולה לתרום לעילוי נשמת רבי מאיר בעל הנס וכן נוהגים לתרום לע"נ רבי מאיר בעל הנס ולומר אלקה דמאיר ענני, ולכאורה משמע דלא כתירוץ המהרש"א.

ונראה ליישב המהרש"א דלמהרש"א היה קשה היאך האמר רבי מאיר בחייו שיאמרו אלקה דמאיר ענני הרי אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, אבל אחר פטירתו מודה המהרש"א שאפשר לומר אלקה דמאיר ענני ולהתכוין על רבי מאיר עצמו, ולכן כתבו הגדולים שסגולה לרפואה ולכל דבר להתנדב לע"נ רבי מאיר בעל הנס ולומר אלקה דמאיר ענני.

אולם צ"ב למה דוקא לעילוי נשמת רבי מאיר בעל הנס, ואין לנו מושג בזה בנסתרות, אולם על פי גולה אולי אפשר למצוא טעם דהגמרא ביומא (פ"ו ע"ב) תניא היה רבי מאיר אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, וכו'. וכן רבי מאיר אומר בין כך ובין כך קרואים בניו. וכיון שרבי מאיר אומר שתמיד נקראים בניו, לכן יש ענין לתרום לעילוי נשמתו שיתפלל לפני הקב"ה על בניו.

חנוכה

בענין להדליק נרות חנוכה כשבני ביתו ישנים

א- השולחן ערוך בהלכות חנוכה סי' תרע"ב ס"ב כתב וז"ל, שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא וכו' ומיהו הני מילי לכתחלה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה, ואם עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין עכ"ל.

וכתב המג"א והובאו דבריו במשנ"ב ס"ק י"א וז"ל, מדליק והולך כל הלילה עד עמוד השחר ובברכה והיינו דוקא אם בני הבית נעורים, אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה, דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס הכי נמי לדידן, ואם בא לביתו קודם עה"ש ומצא בני ביתו ישנים, מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה עכ"ל.

וכתב בשער הציון אות י"ז וז"ל, דכן כתבו המג"א ודרך החיים וחיי אדם, ובספר חמד משה האריך בזה, ודעתו דאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כולם יקיץ ב' או ג' מהם וידליק, ואם אי אפשר להקיצם מ"מ ידליק ויברך, דלפי דעת המג"א אם יהיה אדם במקום שאין איש אף מאנשי הבית שם ידליק בלא ברכה, ולא ראינו זה בפוסקים, ואדרבה השלטי גבורים כתב בשם ריא"ז דאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע מדכתב כן בפשיטות שידליק בברכה, אלא ודאי דאם יכול לפרסם הדלקה בפני רבים יותר עדיף, אבל אי ליכא אנשים בשביל זה לא יבטל המצוה, כן נראה לי וכן נוהגים העולם עכ"ל. וספק ברכות להקל, ומכל מקום מי שרוצה לנהוג כותיה אין מוחין בידו עכ"ל.

והגרש"ז אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל כתבו, דאם מדליק בזמן פרסום הנס דהיינו עד חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, שמדליק בברכה אפילו שאין כלל עוברים ושבים ברשות הרבים, והוא הדין כשמדליק בביתו והוא יחיד. ובהו מיושב מה שהקשה החמד משה על המג"א מדברי השלטי גבורים בשם הרי"א ז"ש שאף אם הוא בין הנכרים לבדו צריך להדליק, ומשמע שמדליק בברכה, דאם מדליק בזמן גם המג"א מודה שמדליק בברכה אף שהוא יחיד ולא מפרסם את הנס, ומה שכתב המג"א דידליק בלא ברכה, היינו אם עבר יותר מחצי שעה לאחר צאת הכוכבים. עכ"ל.

ואולי אפשר לומר שאפילו אם ידליק אחר חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, והוא יחיד בבית גם כן מודה המג"א דידליק בברכה. דדוקא אם בזמן ההדלקה היו בני הבית ערים, וחל עליו החיוב להדליק עכשיו ולפרסם הנס לבני ביתו והוא נאנס ובא מאוחר לביתו ובני הבית ישנים עכשיו בכה"ג ס"ל למג"א שידליק בלא ברכה, דכמו שבזמן חז"ל היה החיוב להדליק בצאת הכוכבים כשיש עוברים ושבים ברחוב, אם עבר הזמן מדליק בלא ברכה כיון שחל עליו החיוב להדליק ולפרסם הנס, הוא הדין לדידן שהפרסום הנס הוא לבני הבית, ואם עכשיו הם ישנים ולא מפרסם הנס מדליק בלא ברכה. אבל אם הוא נמצא בין הנכרים, וכל פרסום הנס זה רק בשביל המדליק עצמו, או שהוא גר ביחיד בבית ואין לו בני בית או פרסום הנס זה בשבילו לבד, אין נפקא מינה בין אם מדליק בזמן או מדליק מאוחר בלילה דכל פרסום הנס זה בשבילו לחוד, ולכן יכול להדליק בברכה דהחיוב עליו להדליק לפרסם הנס בשבילו לבד.

וכן משמע מלשון הרמ"א (שם) שכתב וז"ל, יש אומרים שבזמן הזה

שמדליק בפנים אינו צריך לזהר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק, ומכל מקום טוב להזהר גם בזמן הזה, עכ"ל. והנה זה ודאי שאם הוא גר לבדו בבית ומדליק קודם שתכלה רגל מן השוק צריך להדליק בברכה, וכמו שכתבו הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל, ואם נאמר שאם מדליק אחר הזמן והוא לבדו בבית מדליק בלא ברכה, למה כתב הרמ"א שבזמן הזה שמדליק בפנים אינו צריך לזהר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק, הרי גם בזמן הזה אם הוא גר לבדו בבית צריך להזהר בזה כדי להרויח את הברכה, אלא משמע כמו שכתבנו שכיון שהוא גר לבדו בבית, לא חל עליו החיוב לפרסם הנס לאחרים, לכן גם אם מדליק אחר הזמן יכול להדליק בברכה, וכן מנהג העולם שגם מי שגר לבדו בבית ומדליק מאוחר בלילה מדליק בברכה.

ב- בענין האם מספיק להקיץ או אחד מבני ביתו או ב' או ג' בשער הציון בס"ק י"ז, שמביא את החמד משה כתב וז"ל, דאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כולם יקיץ ב' או ג' מהם וידליק וכו'. ובספר כף החיים ס"ק כ"ו, כתב בשם הבן איש חי פרשת וישב הלכות חנוכה אות ז', שדי שיהיו שנים נעורים, והערוך השולחן סעיף ז' כתב שדי באיש או אשה, ואפילו קטן או קטנה שהם קצת בעלי דעת.

וצ"ב למה החמד משה כתב ב' או ג', ולא מספיק קטן או קטנה אחד?

ונראה דהנה הרמב"ם בהלכות אבות הטומאות פרק ט"ז הלכה א' כתב, וז"ל, מפני מה טהרו חכמים ספק טומאה ברשות הרבים, וכך, ומפני מה החמירו בספק רשות היחיד, שהרי סוטה שנסתרה, אף על פי שהדבר ספק, הרי היא טמאה לבעלה עד שתשתה, וכשם שהסוטה ובעולה שנים, כך ספק טומאה בשנים, אבל אם היו שלשה ברשות היחיד, הרי ספק טומאתן שם טהור כרשות הרבים. וכף. עכ"ל, וכתב הכסף משנה דמקור הדין מהגמרא בנזיר בפרק ב' נזירים. וכיון שמצינו שרשות הרבים זה שלשה אנשים, לכן כיון שצריך לפרסם הנס לרבים, לכן לכתחילה צריך להקיץ ג' מבני ביתו כדי לפרסם הנס לרבים. ובדיעבד מספיק להקיץ ב', כיון שבצירוף המדליק עצמו הם ג', נמצא שמפרסם הנס לרבים. אולם אם יקיץ רק אחד, נמצא בצירוף המדליק הם שנים ולא מפרסם הנס לרבים, אולם הערוך השולחן ס"ל שבדיעבד מספיק לפרסם הנס אפילו לאחד.

ג- המשנה ברורה באות י"א כתב, וז"ל והיינו דוקא אם בני הבית נעורים, אבל אם ישנים אין לברך עליהם אלא ידליק בלא ברכה, דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, הכי נמי לדידן, ואם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים, מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה עכ"ל.

והנה המשנ"ב לא כתב שיקיץ ב' או ג' כמו שכתב החמד משה, אלא כתב שתמא שיקיצם משמע שצריך להקיץ את כולם, וממה שהביא המשנ"ב ראיה דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, ה"נ לדידן משמע שצריך להקיץ את כולם דהרי לדידהו שמדליק מצאת הכוכבים עד שתכלה רגל מן השוק, מסתבר שגם אחר חצי שעה היו כמה אנשים בודדים שעברו בשוק, אולם כיון שעבר הזמן שרוב האנשים כבר לא עברו בשוק לכן מדליק בלא ברכה, א"כ ה"ה לדידן אם בני ביתו ישנים, מסתבר שאם יעיר ב' או ג' מבני ביתו ידליק בלא ברכה כיון שאינו מפרסם הנס לכל או לכל הפחות לרוב בני ביתו. ולכן המשנה ברורה סתם וכתב ואם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים, מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה, ונראה שכוונתו שיקצם את כולם, כיון שחל עליו חיוב לפרסם את הנס לכל בני ביתו, ולכל הפחות שיקצם את רוב בני ביתו. אולם בשער הציון מביא את דברי החמד משה שיקיץ ב' או ג' מהם וידליק בברכה, ואם א"א להקיצם מ"מ ידליק ויברך, ובאות ב' ביארנו את דעת החמד משה שכתב שיקיץ ב' או ג', וכן דעת הערוך השולחן שבדיעבד מספיק להקיץ אחד, ולכן נראה כיון שהמשנ"ב סתם שיקיץ את כולם, לכן ודאי שלכתחילה צריך להקיץ את כולם, וכשאינו יכול להקיץ את כולם שיקיץ ג' או לכל הפחות ב' או לדעת הערוך השולחן אפילו אחד. וכשא"א להקיץ אף אחד כתב השער הציון ספק ברכות להקל וידליק בלא ברכה ומ"מ מי שרוצה לנהוג כותיה אין מוחין בידו. וכ"ש אם מקיץ אחד שלדעת הערוך השולחן מהני, וכ"ש אם מקיץ ב' שמהני גם כן לדעת הכף החיים בשם הבן איש חי והחמד משה וכ"ש אם מקיץ ג' שמהני גם לדעת החמד משה שידליק ויברך. ואפשר שאם מקיץ ב' או ג' בזה לא כתב השער הציון ספק ברכות להקל לברך, וכן משמע מהספר שונה הלכות בסימן תרע"ב סעיף ה' שכתב וז"ל, ואם בא לביתו קודם עלות השחר ומצא בני ביתו ישנים מהנכון שיקצם. [ועכ"פ יקיץ ב' או ג' מהם] כדי שיוכל להדליק בברכה. עכ"ל. ומשמע מדבריו שהפשט במשנה ברורה שיקצם את כולם, ובסוגרים כתב ועכ"פ יקיץ ב' או ג' מהם, כדברי החמד משה, וכן מבואר דס"ל שבאם מקיץ ב' או ג' מהם או יכול לברך, ועל זה לא כתב השער הציון ספק ברכות להקל אלא מדליק בברכה.

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 225 | תענית ט. – ט"ו: | וישב ה'תשפ"ב

מתענה בתעניות היחידים. ובפרק שני (ט"ו – י"ז) מובאים סדרי התשובה והתפילה בתעניות אלו.

הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים (– רבנן) מתענים ג' תעניות, אוכלים ושותים בלילה, ומותרים אף ביום במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשישי המיטה.

הגיע ר"ח כסלו ולא ירדו גשמים, בי"ד גוזרים ג' תעניות על הציבור, ודין התעניות כנ"ל.

אין גוזרים תענית על הציבור בתחילה בחמישי כדי שלא להפקיע השערים כדי שלא יקנו במוצאי התענית שתי סעודות גדולות אחד לתענית ואחד לשבת, ויחשוב המוכר שהגיע רעב לעולם ויבוא להפקיע את השערים. אלא מתענים שני חמישי ושני, ואף היחידים אין מתחילים בחמישי.

אין מתענים בראשי חדשים, ובימים טובים הכתובים במגילת תענית, ואם התחילו היחידים להתענות וחל ר"ח ב' וה' מפסיקין בר"ח ובימים טובים הנ"ל.

איזה תלמיד מתענה בתענית היחידים – אל יאמר אדם תלמיד אני ואיני חשוב להיות יחיד, אלא כל הת"ח נחשבים יחידים, ותלמיד היינו ששואלים אותו דבר הלכה שעוסק בו ועונה, ואפילו במסכתא דכלה, ויחיד היינו הראוי להיות פרנס על הציבור. וכתבו התוס' (ד"ה איזהו) שמי ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום גם בדבר שאינו עוסק בו ואפילו במסכת כלה הוא נקרא יחיד, וראוי למנותו פרנס על הציבור, ומי שאינו יודע להשיב אלא במסכת שעוסק בה הוא נקרא תלמיד.

מעלת ידיעת התורה

בתעניות על עצירת גשמים או רואים שבתחילה היחידים מתענים ג' תעניות ואח"כ אם הגיע ר"ח כסלו ולא ירדו גשמים גוזרים תענית על כלל הציבור.

וצ"ב שהרי ענין התענית על הגשמים הוא מכח ההכרה שהעונות הם הגורמים לעצירת גשמים, והתענית מטרתה לעורר לתשובה, וכמ"ש המאירי ז': "ממה שיוכרח במציאות סדר הדת הוא להאמין בבוא הצרות שהם אמנם יבואו על צד העונש, והיא אחת מן הכונות שבזאת המסכתא כמו שביארנו, וכן בעצירת הגשמים ראוי להתבונן כי עונותם הטו אלה, ואז ישובו ויתחננו אליו יתברך ושב ורפא להם, והוא שהעידו בכאן שאין הגשמים יורדים אא"כ נמחלו עונותיהם של ישראל, וכן העידו בהזכרת מקצת עונות שהגשמים נעצרים בסבתם והכל אמתי". וא"כ אדרבה היה ראוי שכלל הציבור יתענו, והיחידים והיינו רבנן ודאי הם בדרגה גבוהה יותר, ואולי הם בכלל לא צריכים לעשות תשובה, ולמה דווקא הם צריכים להתענות ראשונים.

ונראה ביאור הענין בזה שהיה מקום לחשוב שסיבת התענית זו הצרה, והיינו שכיון שיש צרה והסיבה זה העונות ממילא צריכים להתענות ולשוב בתשובה כדי שתתבטל הצרה, אמנם באמת יש כאן דבר עמוק יותר, שהקב"ה מנהיג את העולם בצורה שבימות הגשמים יורד גשם בזמנו, וזאת כאשר ישראל שומרים תורה ומצוות כראוי, וכדכתיב "והיה אם שמעו תשמעו אל מצוותי וכו' ונתתי מטר ארצכם בעיתו", וכאשר רואים שהגשמים מתעכבים הבעיה היא לא רק שחסר מים, אלא הבעיה היא שמה שלא יורד גשם בזמנו זה מסר מהקב"ה לישראל שהם לא בסדר, והאדם צריך לקבל את המסר ולתקן את הדברים, וזה דומה לאילו נביא היה מגיע ואומר שהקב"ה אמר לו לומר לישראל שיחזרו בתשובה. ואמנם טבע האדם לתלות את הדברים במנהגו של עולם, והיינו לומר שלא תמיד יורד גשם מיד בתחילת החורף, אך באמת הדבר אינו נכון, אמנם כיון שכך ההרגשה הטבעית ב"ד לא יכולים לגזור תענית מיד, ורק כאשר גם כלל הציבור מבינים שיש כאן מסר משמים אפשר לגזור תענית על כלל הציבור, אבל היחידים שכבר לפני כן הבינו את המסר ממילא הם מתענים כבר קודם.

ונה מובא בגמרא ובתוס' י: שה"יחידים" היינו מי ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ועונה, וגם מי שהוא בגדר תלמיד והיינו ששואלים אותו דבר הלכה בלימודו ועונה, צריך להתענות בתענית היחידים. ורואים מכאן ב' דברים: א' דרגת האדם נקבעת לפי מעלתו בתורה, יותר מאשר שאר המעלות. ב' דרגת האדם בתורה נקבעת לפי ידיעת התורה, ולא לפי זמן לימודו. ומבואר כאן חשיבות עסק התורה וידיעתה. ויהי רצון שזוכה לעסוק בתורה כראוי וזוכה גם לידיעת התורה.

העורך.

ט. עשר תעשר – בשביל שתתעשר, ומותר לבחון בזה את הקב"ה, דכתיב "הביאו את כל המעשר וכו' ובחוננו נא בזאת וכו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די" והיינו עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. ובספרי איתא שצריך לתת מעשר גם משאר רווחים. עוד איתא בחז"ל מעשה על אדם ששדהו הוציאה אלף כור, ולפני שמת צויה את בנו לתת מעשר, וכשנמנע הבן מלאת מעשר עשתה לו רק מאה כורים. תוד"ה עשר.

"אוולת אדם תסלף דרכו (העבירות גורמות לפגעים) ועל ד' יזעף ליבו", וכן רמז בתורה "ויחרדו איש אל אחיו ויאמרו מה זאת עשה אלוקים לנו", דליכא מידי שכתוב בכתובים ואינו רמוז בתורה מפני שהתורה היא יסוד הנביאים והכתובים.

מטר הקב"ה מוריד אף בשביל יחיד כגון לאדם שזרע אחרי כולם או שהוא גר בעיר שכולה נכרים, אבל פרנסה (שפע טובה ומוחה כגון שהתבואה תתברך) באה דווקא בשביל רבים, ומ"מ בזכות משה נתן הקב"ה פרנסה לרבים כדלהלן, כיון שביקש עבור הרבים.

ג' פרנסים עמדו לישראל משה אהרון ומרים, וניתנו ג' מתנות טובות בזכותם, הבאר בזכות מרים וכשמתה נסתלקה וחזרה בשביל משה ואהרן והוא הסלע שהכה משה לפי שלא היה רוצה להזיל מימיו אחרי שמתה מרים. עמוד הענין ניתן בזכות אהרון, וכשמת נסתלק (כדמצינו שהנעני מלך ערד ראה שישראל נתגלו ובא להלחם בישראל) וחזר בשביל משה. המן ניתן בזכות משה, וכשמת משה פסקו הבאר עמוד הענין והמן.

טז. הגמ' מביאה ב' מעשים על הזהירות מלבייש את הרב.

הקב"ה מוריד גשמים אפי' זקוקים להם רק לעשב אחד, רב דניאל בר קטינא היה מתפלל על ערוגות מסוימות הצריכות גשם והיה יורד בהם.

ענין קל הנמצא תחת ענן כבד הוא סימן למטר. אבל בבבל אינו סימן דכי היכי דמשקריי בבלאי הכי משקריי מיטרייהו.

גשם חלש שהתחזק הוא סימן לירידת גשמים, אבל אחר הגשם הוא סימן להפסקת הגשמים. עולא אמר שהבבלים אינם לומדים תורה כראוי למרות שהתמרים בזול וא"כ יש להם מזונות בזול וללא טורה, ולאחר שראה שגורמים צער בלילה מפני שהם משלשלים חזר בו.

לר"א כל העולם כולו שותה ממימי אוקינוס שנעשים מתוקים בעננים, ולרבי יהושע שותים ממים העליונים, שהעננים עולים לרקיע ופותחים פיהם כנוד ומקבלים מי מטר, הגמ' מבארת כמה פסוקים איך נתפרשו לר"א ולר"י.

יז. ארץ ישראל נבראת תחילה, ומשקה אותה הקב"ה בעצמו, ושותה מי גשמים, ושותה תחילה, ושאר העולם נברא לבסוף, ושותה ע"י שליח, וממימי תמצית מה שנשאר בעננים, ואחרי ארץ ישראל.

כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה.

ארץ מצרים היא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה, וכוש היא פי שישים, והעולם פי שישים מכוש, והגן פי שישים מהעולם, ועדן פי שישים מהגן, והגיהנום פי שישים מעדן. וי"א גיהנום אין לו שיעור, וי"א עדן אין לו שיעור.

מי גרם לבבל שיהיו אוצרותיה מלאות בר- מפני ששוכנת על מים רבים.

זמן תחילת שאלת הגשמים – לת"ק מתחילים לשאול את הגשמים בג' מרחשון, ולר"ג מתחילים בז' מרחשון, כדי שגיע אחרון שבישראל לנהר פרת, וכן הלכה. ובגולה שזה מקום נמוך ואינם צריכים כ"כ למים (וה"ה שאר ארצות שבח"ל), אין שואלים עד שישיים בתקופה, יום שישיים מחלוקת אם שואלים בו, ולהלכה בו שואלים בו.

תעניות על עצירת הגשמים

ישנו סדר מיוחד לתעניות שמתענים אם לא יורדים גשמים, בתחילה היחידים מתענים ג' תעניות, ואח"כ הציבור מתענים ב' פעמים ג' תעניות, ואח"כ מתענים עוד ז' תעניות, והיחידים חוזרים ומתענים עד שיצא ניסן, ולהלן (י"ג י"ד) מובאים דיני תעניות אלו, ומי

האם כל אדם יכול לעשות עצמו יחיד או תלמיד- לר"מ ולרשב"א אין לאדם לעשות עצמו יחיד להתענות, מפני שנראה מנסי הרוח, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המוקים נוחה הימנו, או תלמיד לענין חלוקו ומיטתו, ולהתנאות בסוד של ת"ח ושאר דברים, דכל הרוצה ליטול את השם לא יטול, ולרבי יוסי ולרשב"ג בדבר של צער זכור לטוב ולכן יכול לעשות עצמו יחיד להתענות. רש"י בפירוש השני, ובאופן אחר ביאר רש"י שר"מ אמר שרק תלמיד יכול לעשות עצמו יחיד ולהתענות, דכל התלמידים ראוים לכך ואין בזה גסות הרוח, ולרבי יוסי כל אדם יכול לעשות עצמו יחיד ולהתענות, דצער הוא לו ולא גסות. ולתוס' (שם) כל אדם רשאי לעשות עצמו כתלמיד אבל לא כיחיד.

דיני תענית

מי שהיה מתענה על הצרה ועברה, או על החולה ונתפרא או מת, משלים התענית, דאי לאו הכי נראה כמתנה עם קונו שיתענה רק באופן מסוים.

חיוב תענית בהולך ממקום למקום - ההולך ממקום שמתענים למקום שאין מתענים מתענה ומשלים כל התעניות שקיבלו עליהם בני עירו, דזנותים עליו חומרי מקום שיצא משם. (ולתוס' ד"ה ההולך) איירי שקיבל עליו התענית, ולכן חייב להתענות אף באין דעתו לחזור. וההולך ממקום שאין מתענים למקום שמתענים מתענה עמהם, ובדיעבד אם אכל ושתה אל יתראה שבע בפני המתענים כדי שלא יקנאו בו, ואל ינהיג עידונים בנפשו לומר כיון שאכלתי מעט אוכל הרבה, וכמו שאמר יעקב לבניו "למה תתראו" והיינו שאף שהיו להם הרבה חיטים ולכו למצרים לקנות כדי שלא יראו עצמם שבעים לפני בני עשיו וישמעאל שהיו צעורים ורעבים כדי שלא יקנאו בהם. ובמדרש איתא "למה תתראו" פירוש למה תהיו כחוששים. תוד"ה למה.

אל תרגזו בדרך - אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תתעו בדרך, והיינו שלא יעיינו, אבל ההולכים ואין ד"ת ביניהם ראוים לישרף, וי"מ אל תפסיעו פסיעה גסה (שהיא נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם אבל הפסיעות הבאות לא נוטלות, דכיון דדש דש, אי נמי הפסיעות הבאות נוטלות אחד מחמש מאות ממה שנשאר, והטעם שהפסיעה הראשונה נוטלת יותר, משום שכל ההתחלות קשות. תוד"ה פסיעה), והכנסו לעיר בעוד החמה זורחת, דלעולם יצא אדם בבוקר בכי טוב (בזמן האור, כמו "וירא אלוקים את האור כי טוב") ויכנס בערב בכי טוב - בעוד שהחמה זורחת, שאז אין ליסטים מצויים, אי נמי כדי שלא יפול בבורות ולא יעלילו עליו שהוא מרגל או גנב. וכתבו התוס' (ד"ה אל) שבמדרש איתא אל תרגזו - אל תפסיקו מדבר הלכה.

שיעור אכילה להולך בדרך - ההולך בדרך לא יאכל יותר ממה שאוכל בשני רעבון, וי"א מפני קלקול מעיים, וי"א שמא לא יהיה לו בהמשך, ונ"מ ביושב בספינה שאין בזה קלקול מעיים ויש חשש שלא יאשר לו מזונות, או שהולך למקום שיש שם אוכל, ורב פפא היה אוכל פת אחת בכל פרסה, דס"ל שהטעם משום קלקול מעיים והוא לא חשש לזה כיון שהיה בעל בשר, אי נמי היתה כריסו רחבה ולפיכך יכול לאכול הרבה ואינו מזיק לו.

י"א כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה (כל מיתה שאינה בידי מלאך המוות על מיטתו נקראת מיתה משונה). ואסור לשמש מיטתו בשני רעבון מפני שצריך לנהוג צער בעצמו, וחסוכי בנים שלא קיימו מצות פריה ורביה משמשים. וכתבו התוס' (ד"ה אסור) שרק למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות אסור לשמש מיטתו בשני רעבון, וכך נהג יוסף, אבל שאר בני אדם שימשו, כדמצינו שיוכבד נולדה בין החומות.

אל יפרוש אדם מצער הציבור, אלא יצטער עם הציבור ויזכה ויראה בנחמתם (וכדמצינו במשה "ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה" ולא ישב על כר או כסת), והפורש לא יזכה לראות בנחמתם, ומי מעיד עליו - קורות ביתו, וי"א ב' המלאכים המלווים את האדם אחד מימינו ואחד משמאלו דכתיב "כי מלאכיו יצוה לך", וי"א נשמתו, וי"א אבריו.

מפני הרעה נאסף הצדיק - כדי שלא יצטער ברעה שבאה על הרשעים, אי נמי כדי שלא יבקש עליהם רחמים.

כשם שנפרעים מן הרשעים בעולם הבא אפי' על עבירה קלה, כך נפרעים מן הצדיקים בעוה"ז אפי' על עבירה קלה, וכשם שמשלמים שכר לצדיקים בעוה"ב אפי' על מצוה קלה, כך משלמים שכר לרשעים בעוה"ז כדי לטורדם מהעו"ב, כדכתיב "ומשלם לשונאו אל פניו להאבידו".

בשעת פטירתו של האדם לבית עולמו כל מעשיו נפרטים לפניו, ואומרים לו לחתום והוא חותם, ומצדיק עליו את הדין.

האם ראוי להתענות - לשמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא, ק"ו מנזיר שנקרא חוטא מפני שציער עצמו מן היין, ומה שנזיר נקרא קדוש היינו שענרו שהוא אסור בהנאה. וכתבו התוס' (ד"ה אמר שמואל) דאף שהיושב בתענית נקרא חוטא, מ"מ המצוה של התענית גדולה יותר מהעבירה, כמו שהמתענה תענית חלום בשבת קורעים גזר דינו ונפרעים ממנו על מה שהתענה בשבת, ותקנתו שיתענה עוד יום. ולר' אלעזר היושב בתענית נקרא קדוש שבגלל התענית מתמרקים עונותיו, ק"ו מנזיר, ומה שנזיר נקרא חוטא היינו כשטימא עצמו. והא דאמר רבי אלעזר שימוד אדם עצמו כאילו קדוש שוכן בתוך מעיו (לרש"י הכונה שמעיו קדושים ואסור להתענות ולהכחישם. ולתוס' הכונה כאילו הקב"ה שרוי בתוך מעיו), היינו בלא מצי לצעורי נפשיה שאינו יכול לסבול התענית, שאז הוא נקרא חוטא. ולר' לוי לקיש כל היושב בתענית נקרא חסיד, אמנם ת"ח אינו רשאי לישוב בתענית, מפני שמועט ממלאכת שמים שהוא חלש ואינו יכול ללמוד. ואמר רב ששת שתלמיד המתענה אין התענית מועילה לו.

י"א: אין חומרות תענית ציבור בבבל לאכול מבעוד יום ולאסור נעילת הסנדל, אלא בט' באב, מפני שהיה להם הרבה גשמים. תוד"ה אין.

יחיד שקיבל עליו תענית מאתמול, שאמר הרי אני יושב בתענית למחר, אפי' אכל ושתה כל הלילה עד עלות השחר מתפלל תפילת תענית - עננו. אבל אחר התענית אפי' לן בתעניתו שלא אכל במוצאי התענית עד הבוקר לשם תענית, אינו מתפלל תפילת תענית קודם שיאכל, אע"פ שהיום הוא אחד עם הלילה שלפניו כדכתיב "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד", ואף דס"ל שמתענים לשעות ואסור לאכול בתוך התענית, ומתפללים תפילת תענית, שאני הכא שלא קיבל עליו תענית הלילה.

דעת הבה"ג שלא אומרים עננו בשחרית של התענית, שמא לא יסיים התענית ונמצא שקרן בתפלתו. והתוס' (ד"ה לן) כתבו שאינו נקרא שקרן כיון שהיה בדעתו להתענות ונאנס ולא יכל לסבול התענית, ולא גרע מהמתענה לשעות. וכתב הר"מ שמי שלא קיבל תענית מבעוד יום אינו אומר עננו, אא"כ זה תענית חלום. ונוהגים שהש"ץ אומר עננו בשחרית כדי להודיע ולהזכיר שיש תענית, אבל יחיד אינו אומר עד המנחה.

קנקנים של נכרים שמכניסים בהם יין מותרים לאחר י"ב חודש אף בלא עירוי מים, מפני שעבר טעם היין נסך, אבל בתוך י"ב חודש צריך עירוי ג' ימים מעת לעת.

כל ימי המילואים שימש משה בחלוק לבן שאין לו שפה כדי שלא יחשדוהו שמא באותה שפה הוציא מעות הקדש, שנאמר "והייתם נקיים מד' ומישראל", ואהרן עבד עם בגדי כהונה.

י"ב לא היה בדעתו להתענות ונמלך להתענות באמצע היום ולא אכל קודם לכן, הרי זו תענית שעות.

השלמת התענית עד סוף היום - לרב חסדא כל תענית שאינה עד שקיעת החמה לאו שמה תענית, והמקומות שמצינו שמתענים ולא משלימים (אנשי משמר - כהנים ולוים העובדים, שאינם יכולים להשלים את התענית מפני שהם עסוקים בעבודה. ט' באב נדחה לבני סנאב בן בנימין - שקבעו להם חכמים מפני מעשה שהיה להתנדב עצים ביום זה, שהדין שמדליקים אותם ע"ג המזבה אע"פ שיש שם כבר הרבה עצים, משא"כ שאר מתנדבי עצים), לצעורי נפשיה בעלמא הוא ואינו אומר עננו ואם רוצה יכול לאכול. ומה שאמר רבי יוחנן שיהא בתענית עד שיבוא לביתו ואם בא לביתו בשתיים או שלש שעות היה אוכל, עשה זאת כדי להשמיט מהנשיא שלא יטריחוהו לאכול עמו, אבל באמת אם היה רוצה לאכול היה מותר לו לאכול מיד.

קבלת התענית - כל תענית שלא קיבלה על עצמו מבעוד יום אין שמה תענית ואין הדבר עולה לו לתענית. לרב מקבלים את התענית בזמן מנחה אפילו כשהוא בשוק, ולשמואל צריך לקבל בסוף תפילת מנחה שאומר דברי ריצוי ותחנונים עד שאומר הריני מחר בתענית. ודווקא במנחה שהיא סמוכה לתענית, אבל בשחרית לא. וכתבו התוס' (ד"ה כל) שבשבת מקבלים התענית באלוקי צפור.

יחיד שקיבל עליו צום בה"ב כל השנה, אינו צם בימים טובים שבמגילת תענית, אא"כ קבלתו קדמה לגזירת חכמים על ימים אלו. לתוס' (ד"ה ואם) בשם רש"י א"צ להשלים התענית ביום אחר, אולם הר"י מסופק בדבר, ויש להחמיר. ויש להזהר שלא להתענות ברי"ה ותנוכה ופורים, דמימים אלו לא בטלה מגילת תענית.

זמן תחילת התענית - תענית המתחילה ביום, לרבי מותר לאכול ולשתות עד עלות השחר, ולר"א בר שמעון עד שיקרא הגבר כבר מקריאה

ראשונה, ואם גמר סעודתו אסור אף בלילה, לל"ק דווקא בסילק השולחן, ולל"ב דווקא כשישן, ומתנמנם (נים ולא נים תיר (-ער) ולא תיר דקרו לי ועני ולא ידע לאהדורי סברא בדבר שצריך מחשבה, וכי מדרכי ליה כך שמעת מי"דכר) מותר. וכתבו התוס' (ד"ה נים) ש"מ שנים ולא נים זה בתוך השינה כשיעור משנתו, ותיר ולא תיר זה בתחילת השינה, והקשו על ביאור זה, וכתבו שראה כפירוש רש"י ששניהם בתחילת השינה, ויש צד שנים עדיף מתיר, ויש צד שתיר עדיף מנים.

י"ב: יחיד שקיבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל, שמא קיבל על עצמו תענית ציבור, ולכן יאמר למחר אהא לפניך בתענית יחיד.

רבנן היו לובשים המנעלים בתענית ציבור, דס"ל כשמואל שאין חומרת תענית ציבור בבבל, והקפיד עליהם רב ששת זלית ליה דשמואל, והאידינא נוהגים כשמואל. אביי ורבא היו הולכים עם אפנתא (לרש"י הכונה לנעל קלה ללא עור עליון, ולתוס' הכונה לנעל ללא סוליה), מרימר ומר זוטרא היו מחליפים של ימין ושמואל.

אדם שקיבל על עצמו תענית ביום מסוים יכול להתענות ביום אחר במקום יום זה, מפני שקבלת התענית היא כמו נדר. לשמואל ללישנא קמא לא קיבל תענית אלא לצער עצמו, ואם אינו יכול פטור מהתענית. לרש"י (לגירסת הב"ח) אינו חייב לפרוע ביום אחר. והתוס' (ד"ה דאי) כתבו שאם הוא לא יכול לצער עצמו צריך להתענות ביום אחר, ואם יכול לצער עצמו חייב להתענות באותו יום, ואפילו אם אכל צריך להשלים. והר"י מסתפק היכא שקיבל התענית והתחיל להתענות, אם יכול להתענות ביום אחר כשאינו יכול לצער עצמו, ואם לא התחיל להתענות, או שאכל בשוגג, יכול להתענות ביום אחר. ואם התענה תענית חלום בשבת, וביום ראשון זה ר"ח, יזחה תעניתו להמשך השבוע.

תענית חלום צריך להתענות באותו היום דווקא, ואינו יכול לאכול היום ולהתענות ביום אחר במקום יום זה, ואפי' בשבת מותר להתענות תענית חלום כדי שיתבטל צער גופו, ותקנתו שיתענה יום נוסף על מה שהתענה בשבת.

המשך דיני התעניות על הגשמים

ג' תעניות אמצעיות - אם לא נענו בג' תעניות ראשונות, בי"ד גוזרים עוד ג' תעניות, ובהם אסורים לאכול אף בלילה, ואסורים במלאכה ביום (שאע"פ שעשית מלאכה היא צער, ילפינן מעצרת לאסור) אבל בלילה מותרים, ואסורים ברחיצה ובסיכה ונעילת הסנדל ובתשמיש המיטה, ונועלים את המרחצאות.

ז' תעניות אחרונות - אם לא נענו אף בג' אמצעיות, בי"ד גוזרים עוד ז' תעניות, והם חמורות מהראשונות שבהם מתריעים (בשופר, וי"א שגם אומרים עננו. י"ד), בימי שני נועלים את החנויות, ועם חשיכה מותר לפתוח דלת החנויות מעט כדי שיהיה מה לאכול בלילה, ולא הרבה כדי שלא יראו בני אדם ויצטערו, (ואם יש לו ב' פתחים מותר לפתוח אחד, ואם יש איצטבא (-כסא) נגד הפתח שאז אין החנות פתוחה לרה"י, ואם היא פתוחה אינה נראית כ"כ, פותח כדרכו אפילו בשני. י"ז:), ובחמישי אין נועלים את החנויות כלל מפני כבוד השבת.

אם לא נענו אף בז' אחרונות, ממעטים במשא ובמותן, ובבנין ובנטיעה של שמחה (בית חתנות לבנו לעשות לו חופה, ונטיעת אבוורנקי של מלכים - שהיו נוהגים כשנולד בן למלך נוטעים אילן לשמו, וכשמולכים אותו עושים לו כסא מאותו אילן. לישנא אחרינא נוטעים אילן גדול המיצל על הארץ כדי שהמלך יטייל תחתיו), ובאירוסין ובנישואין, ובשאלת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופים למקום, והיינו שהחברים אינם שואלים כלל, ועם הארץ ששאל מחזיר לו התלמיד חכם משום איבה בכובד ראש, ויושבים כאבלים ומנוודים עד שירחמו מן השמים.

היחידים ממשיכים להתענות עד שיצא ניסן, משום שגשמים שלאחר ניסן הם סימן קללה.

דיני תעניות ואבילות

סדר אסיפת זקנים בתענית ציבור - מהבוקר ועד חצי היום מעיינים בענייני העיר לבדוק אם יש ביניהם גזל וחמס, ומפייסים אותם, ואח"כ רבע יום קוראים בתורה ויחל ובהפטרה דרשו ד' בהמצאו, ורבע יום מבקשים רחמים.

י"ג. איסור רחיצה - לרב חסדא אם איסור הרחיצה הוא מפני אבל כט' באב שהוא על אבילות החורבן, או באבל על מתו דאית ליה צערא טובא, אסור לרחוץ אף בצונן, ואיתא בירושלמי שמוטר להעביר ע"ג עיניו מפה לחה (תוד"ה אמר). וכשהאיסור הוא משום תענוג כגון תענית ציבור שמצטערים ואוסרים עצמם בתענוג, אסור בחמין ומותר בצונן. הגמ' דנה בדבריו להוכיח ולהקשות. וכתבו התוס' (ד"ה וכל) שבזמננו שאין חומרת תענית ציבור בבבל אלא בת"ב, מותר בחמין אפילו בי"ז בתמוז וצום גדליה, ויש אוסרים.

טבילה בת"ב וזיה"כ - חייבי טבילות טובלים אף בט' באב וביזיה"כ, רבי חנינא סגן הכהנים אומר כדאי הוא בית אלוקיננו לאבד עליו טבילה פעם אחת בשנה.

מים שאובים פסולים לטבילה אפילו ע"י המשכה, אמנם אינם פסולים את המקוה.

מדיני תענית ציבור - איסור מלאכה אינו אלא ביום, ומכאן משמע שמוטר לעשות מלאכה בליל ת"ב, אבל אין מפרסמים את הדבר. נעילת הסנדל אינה אסורה אלא בעיר, אבל בדרך מותר, ולובש כשיצא מחוץ לעיר לדרך, וכשנכנס לעיר חולץ. רחיצה מותרת בחמין בפניו ידיו ורגליו ובצונן כל גופו כנ"ל. וכן הדין במנוחה ובאבל לענין מלאכה ונעילת הסנדל, אמנם אסור האבל אפילו להושיט אצבעו בחמין.

תכפו אבליו זה אחר זה כגון שמתו שני בניו, אם הכביד שערו מיקל - נוטל מעט משערו בשינוי (דרך חיתוך ולא דרך גילוח. תוד"ה הכביד) בתער, אבל לא במספרים, ומכבס כסותו במים ולא בנתר (-מין עפר או אבן גיר) וחול ואהל, ורבי יוסי ברבי חנינא רחץ בצונן.

י"ג. רחיצה באבל - לרבא ללישנא קמא אבל מותר לרחוץ בצונן כל ז' כמו שמוטר בבשר ויין, וללישנא בתרא אבל אסור ברחיצה, ולא דמי לבשר ויין שהם לפכוחי פחדיה, וכן הלכה, ומ"מ מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן, ולסוך אסור אפי' כל שהוא, ואם כדי להעביר הזוהמא מותר.

אין הבוגרת שהביאה ב' שערות רשאה לנוול עצמה בימי אבל אביה - שאביה אבל על בנו, אי נמי שמת אביה ממש אע"פ שהיא בת אבילות, אלא היא מתקשטת כדי שיקפצו עליה, לל"ב דרבא ולרב חסדא איירי בכיחול, ופירכוס בשיעור, אבל ברחיצה אסורה אפילו בצונן לזידיהו, ולל"ק דרבא מיירי בצונן, דבחמין אסורה אפי' להושיט אצבעה במים, אבל נערה שאינה יכולה להנשא עד שתבגר רשאה לנוול עצמה, וקטנה אינה חייבת בכלום. לתוס' (ד"ה ד"ה אין) אינה רשאה היינו שאינה חייבת, אבל נערה חייבת.

אבל אסור בכיבוס בגדיו.

אמירת עננו בתענית - לרב יהודה אף יחיד אומר עננו בין גואל לרופא ברכה בפני עצמה, ולרב יצחק ורב ששת אין היחיד חשבו מספיק שיהא קובע ברכה לעצמו אלא אומרה בשומע תפילה בתוך הברכה (-לפני כי אתה שומע, ויאמור כי אתה ד' עונה בעת צרה ומושיע. תוד"ה אלא), והותם בשומע תפילה, דאותה ברכה והתימתה שייכת בין לתענית בין לשאר דברים. ולהלכה אומרה בשומע תפילה.

המשך דיני התעניות על הגשמים

הש"ץ מברך כ"ד ברכות בז' תעניות אחרונות, והגמרא דנה מה הדין בזה בג' תעניות ראשונות ואמצעיות.

ג' תעניות ראשונות מותרים במלאכה, ואמצעיות אסורות במלאכה.

בז' תעניות אחרונות מתריעים ונועלים את החנויות, ומוציאים את התיבה לרחובה של עיר, אבל בג' אמצעיות לא.

י"ד. מה הכונה מתריעין - לשון מתריעין שנאמר לגבי התעניות

האחרונות הכונה מתריעים בשופרות, והיינו שהיו תוקעים בשופרות בתפילה, כדי שיכניעו ליבם לקול השופר ויהיו נרתעים מחטאתם, ותוקעים בשש הברכות שהיו מוסיפים בתענית, וסתם תרועה יש תקיעה פשוטה לפניו ולאחריה, הרי כאן י"ח התרעות, כדאיתא בבבלייתא שאין פוחתין מז' תעניות שבהם י"ח התרעות וסימן לדבר יריחו (-זכתיב בה שופרות. לישנא אחרינא שמתריעים כדי שיענו כמו שנענו ביריחו ע"י שופרות, שנפלה ההומה תחתיה. רש"י. והתוס' (ד"ה ובהן) כתבו שביריחו הקיפוה ז' ימים ותקעו בכל יום, וכן בכל תענית מוסיפים ו' ברכות ובכל ברכה תוקעים ומריעים ותוקעים, הרי י"ח תקיעות), ובכיבוש יריחו היו שופרות. ולשון

מתרעין בעלמא על שאר פורעניות לרב יהודה גם הוא מתפרש רק לענין שופרות, ולרב הוא מתפרש גם לענין אמירת עננו שהיו צועקים עננו אבינו עננו עננו אלוקי אברהם עננו וכו', כפי שאומרים בסוף הסליחות, (אבל עננו בתפילה אומרים גם בתעניות הראשונות, ואפילו יחיד אומרה בשומע תפילה). וכבר נחלקו תנאים בפירושו לשון מתרעים.

עוברות ומניקות מתענות רק באמצעות ולא בראשונות ובאחרונות, בראשונות לא דלא תקיף רוגזא כולי האי, ובאחרונות לא כיון שאין מעוברות ומניקות יכולות לעמוד בשבע תעניות.

בברייתא איתא שבשאר פורעניות כגון חיכוך חגב זבוב וצירעה ויתושים ושלוח נחשים ועקרבים לא מתרעים בשופר אלא רק צועקים בתפילה.

על אלו מתרעים בשבת על עיר שהקיפוה גויים או נהר שעלה על גדותיו ועומד לשטוף את השדה ואת הבתים, ועל ספינה המיטרפת בים, והיינו מתרעים בתפילה, ולרבי יוסי מתרעים לבקש מאנשים עזרה ולא לצעקה - תפילה, שאין אנו בטוחים כ"כ שתועיל תפילתנו כדי לצעוק על זה בשבת. לישנא אחרינא לת"ק מתרעים בקול רם, ולרבי יוסי כל אחד מתפלל בביתו לעזרה בעלמא. (ואין להתייר תרועת שופר בשבת. תוד"ה מתרעין).

י"ד: האם גוזרים יותר מ"ג תעניות - י"א שדווקא על הגשמים לא היו גוזרים יותר מ"ג תעניות, מפני שכבר עבר זמן הרביעה של יורה שהוא במרחשון, אבל לשאר פורעניות מתענים והולכים עד שיענו. וי"א שגם בשאר פורעניות אין לגזור יותר מ"ג תעניות, מפני שאמרו חכמים שאין מטריחים על הציבור יותר מדאי.

מה עושים כשצריך גשמים שלא בזמן שאלת הגשמים - אין סדר התעניות אלא בזמן שהשנים כתיקנם שהקציר בניסן והזריעה במרחשון, וישראל על אדמתם, אבל בזמן הזה הכל לפי השנים והמקומות והיינו לפי הצורך בגשמים באותו מקום ובאותה שנה, ולפי זה אם צריכים לגשמים שלא בזמן הגשמים יבקשו גשמים בברכת השנים. אבל רבי אמר לאנשי ינוה שהיו צריכים גשם בתקופת תמוז שייבקשו גשמים בשומע תפילה כיחידים - כיחיד השואל צרכו, כדאיתא בברכות שמי שיש לו חולה בביתו מזכירו בשומע תפילה, (אמנם בזמן שהציבור שואלים גשמים, גם היחיד שואל בברכת השנים. תוד"ה שלח). וכן הלכה.

אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו ולבזות בזה את עצמו לפני הציבור שאם לא יענה יחפרוהו. א"כ הוא נענה כיהושע בן נון שאמר לו הקב"ה "קום לך למה זה אתה נופל על פניך". ואין אדם חשוב רשאי לחגור שק א"כ נענה כיהורם בן אחאב - יהורם רשע היה אלא שנתענה על רעב שהיה בימיו ונענה.

יש שנענים בקריעה כיהושע וכלב, ויש שנענים בנפילה כמשה ואהרן. וי"א שיהושע וכלב גם נפלו.

לעת"ל מלכים יכבדו את ישראל בקימה ושרים בהשתחויה, וי"א שהשרים גם יקומו וגם ישתחוו, ויזכו הצדיקים לאורה והישרים דעדיפי מצדיקים לשמחה.

סדר תעניות כיצד:

סדר התפילה והתשובה בז' התעניות האחרונות על הגשמים

ז' תעניות אחרונות שהיו גוזרים בזמן עצירת גשמים היה בהם סדר מיוחד של יציאה לרחובה של עיר, ועשיית דברים המראים צער וכדומה, ותפילות מיוחדות, וכדלהלן.

דברי הגמרא בעמודים הבאים השייכים לסדרי ז' התעניות משולבים בדברי המשנה ט"ו. ודברי המשנה האחרים מובאים במקומות שהובאו בגמרא.

ט"ו. היציאה לרחובה של עיר - בז' תעניות אחרונות מוציאים את התיבה

לרחובה של עיר - בגלוי, וזועקים ברחוב, כדי לומר זעקנו בציועא ולא נענו נבזה עצמנו בפרהסיא, ולר"ל משום שהגלות מוכפרת, ונ"מ אם מספיק לצאת לבית כנסת אחר, ומוציאים התיבה כדי לומר שהכלי הצנוע נתבזה בעונותינו (וידו), ומתכסים בשקים לומר שחשובים כבהמה דמשער בהמה ניהו. וכתבו התוס' (ד"ה ואפילו) שגם בג' תעניות ראשונות ואמצעיות היו מברכים כ"ד ברכות, אלא שלא היו מוציאים בהם את התיבה לרחובה של עיר.

נתינת אפר מקלה - נותנים אפר מקלה (-אפר שריפה, והוא גנאי יותר מאפר רגיל. וזה היה מעצם אדם, כיון שזה היה לזכרון העקידה) ע"ג התיבה, כדי לומר שהקב"ה משתתף בצער ישראל, וכן נותנים בראש הנשיא ובראש אב"ד, ואחרים נותנים בראשם ולא הם עצמם, דאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים והיינו נושיא ובאב"ד שהם חשובים, אבל שאר האנשים אין מתביישים בנתינת אחרים ודי להם בנתינת עצמם. ואח"כ כל אחד נותן בראשו. ואע"פ שבעלמא בגדולה מתחילים מן הגדול ובקללה מתחילים מן הקטן, הכא זו חשיבות להתחיל מן הגדול לומר שהוא ראוי להתפלל עליהם. י"א שנתנת האפר היא לומר שהם חשובים כאפר, וי"א כדי להזכיר אפרו של יצחק, ונ"מ אם יכולים לשים עפר. ומניחים את האפר במקום תפילין שנאמר "לשום אבלי ציון פאר תחת אפר".

יציאה לבית הקברות - יוצאים לבית הקברות, י"א כדי לומר שאנו חשובים כמתים, וי"א כדי שהמתים יבקשו עלינו רחמים, ונ"מ אם יכולים לצאת לקברי עכו"ם במקום שאין קברי ישראל, דאפילו לעצמם אינם יכולים לבקש רחמים. כ"ש עליו. וכתבו התוס' (ד"ה יוציאו) שמכאן המנהג לצאת בתשעה באב לבית הקברות, שהרי ת"ב הוא תענית ציבור כמו התעניות על הגשמים.

דברי כיבושין - הזקן שבהם אומר לפניו דברי כיבושין, ואם אין זקן חכם אומר חכם שאינו זקן, ואם אין חכם אומר אדם של צורה בעל קומה, כדי שיקבלו דבריו להמריץ את הלב. ואומר אחינו לא נאמר באנשי ינוה וירא אלוקים את שקם ואת תעניתם אלא "וירא אלוקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה", ובקבלה הוא אומר "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם".

מי ירד לפני התיבה - עמדו בתפילה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל להתפלל (דחזן שטועה יש בזה סימן רע לשולחיו) ויש לו ילדים קטנים ואין לו במה לפרנסם, ויש לו יגיעה בשדה שהוא מוכין יותר בתפילת הגשמים, וביתו ריקם מן העבירה שלא חטא ולא יצא עליו שום שם רע בשום עבירה, והברייתא מוסיפה שצריך שיהיה פרקו נאה - שלא יצא עליו שם רע בילדותו, והוא שפל ברך ומרוצה לעם, ויש לו נעימה (-בסומי קלא, שמושך הלב) וקולו ערב ובקי לקרות ולשנות וברכות.

מנין ונוסח הברכות שמוסיפים בתפילה - אומר לפניו כ"ד ברכות, י"ח שבכל יום, ומאריך בברכת גואל ישראל, ואחרי ברכת גואל ישראל לפני רפאינו היה מוסיף עליהם עוד שש, והם: זכרונות, ושופרות, (-כל הפסוקים שאומרים בראש השנה), ומזמורי אל ד' בצרתה לי קראתי ויענני, אשא עיני אל ההרים, ממועקים קראתיך ד', תפילה לעני כי יעטוף. ולרבי יהודה לא היה אומר זכרונות ושופרות אלא ברה"ה וביום הכיפורים של יובל ובמלחמה דכתיב "וכי תבואו מלחמה בארצכם וגו'", ולא ידעינן מנא איתפריש דאומר זכרונות ושופרות במלחמה, ובתעניות היה אומר "רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה", וכן "אשר היה דבר ד' אל ירמיהו על דברי הברכות".

חתימת הברכות - חותם בכל ברכה מעין הברכה, וכדלהלן: על הראשונה (ברכת גואל ישראל, וזו לא היתה משש הברכות שהיו מוסיפים) הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ד' גואל ישראל. וסיום הברכה לפי שאברהם היה ראשון ליצולים, שניצל מנמרוד. (תוד"ה מאי). על השניה (שהיא הברכה הראשונה משש הברכות שמוסיפים) הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו', ברוך אתה ד' זוכר הנשכחות. ואומרה בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתיאשו מן הגאולה וזכרם המקום וגאלם. על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל וכו', ברוך אתה ד' שומע תרועה. ואומרה בשופרות לפי שכשהיו בגלגל נענה יהושע בשופרות בייחוד. על הרביעית הוא אומר מי שענה את שמואל במצפה וכו', ברוך אתה ד' שומע צעקה. וזה מעין "אל ד' בצרתה לי", וסיום הברכה שכן כתיב בשמואל "ויזעק אל ד'". על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל וכו', ברוך אתה ד' שומע תפלה. וזה מעין אשא עיני אל ההרים, וסיום הברכה לפי שענינו זו תפילה. על הששית הוא אומר מי שענה את יונה ממצוה הדגה וכו', ברוך אתה ד' העונה בעת צרה. וזה מעין "ממעמקים קראתיך ד'", וסיום הברכה שכן כתיב ביונה "קראתי מצרה לי". על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים וכו', ברוך אתה ד' המרחם על הארץ. דוד כשהיה רעב ג' שנים, ושלמה כשהניס הארון לבית קודש הקדשים, וכיון שהם התפללו על הארץ לפיכך חותם מרחם על הארץ.

יש מחלופים צעקה לאלהיו ותפילה לשמואל דכתיב בשמואל "ואתפלל בעדם", ועניי ד' עניי אצל אליהו הוא לשון צעקה. יונה אמרו לפני דוד ושלמה אע"פ שהיה אחרים בימי אמציהו, כדי לחתום בברכת המרחם על הארץ ודוד ושלמה התפללו על הארץ, אי נמי מפני שהם העמידו את בית המקדש שהוא עיקר הארץ, ולסומכוס חותם ברוך משפיל הרמים במקום ברוך מרחם, שהכניעם לשוב בתשובה ע"י שלא ירד גשם.

ט"ז: אחרי הברכות היו עונים אמן. אחרי הברכה הראשונה והשלישית והחמישית היה חזן הכנסת (-ואינו הזקן) אומר תקעו בני אהרן תקעו, ואחרי השניה והרביעית והששית היה אומר הריעו בני אהרן הריעו.

במקדש לא היו עונים אמן, דכתיב "קומו ברכו את ד' אלוקים מן העולם ועד העולם, ויברכו שם כבודך, ומרומם על כל ברכה ותהילה", אלא הש"ץ היה מסיים בכל ברכה ברוך ד' אלוקים אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והקהל עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וכן היו עונים בכך הברכות במקדש. וכן הנהיג רבי חלפתא בציפורי (-אביו של רבי יוסי) ורבי חנניה בן תרדיון בסיכני שלא לענות אמן, ואמרו חכמים שלא נהגו כך אלא במקדש.

ניתן לרכוש את סיכומי תמצית הש"ס 4 חלקים על כל הש"ס, או תמצית גפ"ת (על המסכתות ברכות, שבת, עירובין, פסחים, יומא, סוכה, יבמות, כתובות, נדרים, גיטין, קידושין, ב"ק, ב"מ, ב"ב). וכן את סיכומי תמצית משנה ברורה, ספרי מוסר, ותמצית תנ"ך. לפרטים 0527692282.

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון מיוחד | שבת כ"א - כ"ד | כסלו ה'תשפ"ב

להודות ולהלל לשמר הגדול

חז"ל תיקנו ג' תקנות לימי החנוכה, א' הדלקת נר חנוכה לפרסם הנס. ב' הודאה, ועל זה קבעו אמירת על הניסים בתפילה ובברכת המזון. ג' הלל, ועל זה קבעו אמירת הלל בתפילה. ובסיום על הניסים אנו אומרים "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמר הגדול".

ענין הפרסומי ניסא שאנו עושים בהדלקת נר חנוכה עניינו הוא חיזוק האמונה, והיינו שע"י זכרון הנס שנעשה לישראל בנצחון במלחמה "גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", ובנס פך השמן שדלק ח' ימים במקום יום אחד, אנו רואים שכל מה שנעשה בבריאה הוא בהשגחה מהבורא יתברך שמו, וכמ"ש הרמב"ן בסוף פרשת בא לענין ניסי יציאת מצרים "מן הניסים הגלויים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים", והיינו שע"י ראית שינוי הטבע האדם מכיר שגם הטבע מונהג ומושגח ע"י הבורא.

וענין ההודאה וההלל הם ב' דברים נפרדים, ענין ההודאה הוא הודאה לקב"ה על חסדיו עימנו, וענין ההלל הוא לשבח את הבורא על גדולתו ונפלאותיו, ועל הניסים המיוחדים שד' עושה. ובאמת גם בתפילת שחרית מלבד הבקשות שיש בתפילה בעיקר בתפילת שמונה עשרה, יש גם את שני החלקים של ההודאה וההלל, ההודאה נמצאת בעיקר בברכות השחר, שבתחילת כל יום האדם מודה לקב"ה על כל מה שיש לו (יצירת האדם, נשמה, דעה, ראייה, וכו'), וכן יש כמה ברכות המצוות (נטילת ידים, תלמוד תורה, ציצית, ותפילין), שהם הודאה על מה שהקב"ה נתן לנו את המצוות המקדשות אותנו, וההלל נמצא בעיקר בפסוקי דזמרה שבהם האדם משבח את הקב"ה על גדולתו ונפלאותיו והנהגתו, וכן בברכות ק"ש האדם מודה על האור ועל עזרת ד' לישראל בכל דור ודור. ובימי חנוכה תיקנו חכמים הודאה מיוחדת על כך שהקב"ה לא נתן ליוונים להצליח "להשכיחם תורתך", ותקנת ההלל הינה כפי שמבואר בגמרא פסחים ק"ז. שהנביאים תיקנו לומר הלל בכל פעם שהיתה צרה ונגאלו ממנה, וכתב רש"י שם דהיינו כגון חנוכה, וע"ע רש"י תענית כ"ח: שהלל של ר"ח הוא רק מנהג, אבל הלל של חנוכה כדאורייתא דמי כיון שתיקנוהו הנביאים. ואיתא בגמרא שבת ק"ח: שהקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, ומה שאמר רבי יוסי יהי חלקי מגומרי הלל בכל יום, היינו פסוקי דזמרה, וביאר המהר"ל שההבדל ביניהם הוא שפסוקי דזמרה הם הלל על ההנהגה הטבעית שהקב"ה מנהיג בעולם, וההלל הוא על הניסים שהקב"ה עושה.

והנה ממה שחז"ל קבעו חיוב הדלקת הנר והודאה וההלל לדורות אנו רואים שיש בנס חנוכה משמעות לדורות, ולא רק לאותו דור, ולכאורה למה אנו צריכים להודות על הניסים שנעשו לאבותינו, ויש לבאר ענין זה בב' אופנים: א' שאם היו מצליחים להשכיחם תורתך ממילא גם אנו לא היינו זוכים לתורה, ב' על דרך הרמב"ן הנ"ל, שהניסים הגלויים שהיו באותו דור להנצל מהגזירות הם מראים שבכל דור ודור הקב"ה שומר על ישראל שמירה מיוחדת להנצל מהגזירות.

המשך בעמוד הבא

חנוכה

בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלוקי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני. כשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה. (רמב"ם הלכות חנוכה). ולהלן יתבאר דיני ההדלקה, מי חייב להדליק, מקום ההדלקה, זמן ההדלקה, וכו'.

באלו פתילות ושמונים מדליקים נר חנוכה, ואם מותר להשתמש לאור נר חנוכה, ואם צריך לחזור ולהדליק בכבתה- לרב הונא נר חנוכה שכבה צריך לחזור ולהדליקו, ולכן אין מדליקים נרות חנוכה בפתילות ושמונים שאין מדליקים בהם לשבת שמא יכבו ויפשע ולא יחזור וידליק, וכן בשבת חנוכה אין להדליק בהם, דס"ל שמותר להשתמש לאור נר חנוכה ויש לחוש שמא יטה לצורך תשמיש. ולרב חסדא בחול מדליקים בהם, דס"ל כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, ולרב מתנה וי"א לרב מדליקים בהם בין בחול בין בשבת, דס"ל כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. וכתבו התוס' (ד"ה ומותר) שלהלכה אסור להשתמש לאור נר חנוכה, ואם כבתה אין זקוק לה.

כ"א: עד מתי ידליק- נר חנוכה זמנו עד שתכלה רגל מן השוק, נ"מ שאם לא הדליק צריך להדליק, או לשיעור השמן שצריך לתת בנר ומ"מ אם כבתה אין זקוק לה, ולמ"ד כבתה זקוק לה אם כבתה בזמן זה צריך לחזור ולהדליק אבל אח"כ עבר הזמן, ולכן יש להזהר לא לאחר יותר מדאי את זמן ההדלקה, ומ"מ אם איחר ידליק, שהרי יש בגמ' תירוצים אחרים. ושיטת ר"י שבזמנו שמדליקים בפנים אין לחוש מתי ידליק. (תוד"ה דאי). ושיעור זמן זה הוא עד דכליא ריגלא דתרמודאי - מלקטי עצים דקים שהם מתעכבים בשוק עד שבני השוק הולכים לבתיהם בלילה והם מוכרים להם עצים לאור.

מספר הנרות- מדינא מדליק נר אחד לכל בני הבית, והמהדרין מדליקים נר לכל אחד, והמהדרין מן המהדרין, לב"ש ביום הראשון שמונה ופוחת והולך, כנגד ימים הנכנסים, וי"א כנגד פרי החג שהם מתמעטים והולכים, ולב"ה מוסיף והולך, כנגד ימים היוצאים והיום שהוא עומד בו נמנה עם הימים היוצאים, וי"א משום דמעלין בקודש ואין מורידים. וכתבו התוס' (ד"ה והמהדרין) שב"ש וב"ה איירי במדליק נר אחד לכל בני הבית, דאי לאו הכי אין הכר להוסיף או לחסר, מפני שיסברו שמדליק לפי שיעור בני הבית.

נס ודלק ח' ימים, לשנה אחרת קבעום ימים טובים באמירת הלל, ואמירת על הניסים בהודאה, אבל אינם אסורים במלאכה. ואין להספיד או להתענות בהם.

גץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב. גמל שהיה טעון פשתן ונדלק מנר שהניח החנוני בתוך חנותו בעל הגמל חייב שלא היה לו לקחת חבילה גדולה שנכנסת לתוך החנות, ואם הניח את הנר מחוץ לחנות החנוני חייב, ולר"י בנר חנוכה פטור שברשות פרסום מצוה הניחו שם. ואין להוכיח מזה ש**נר חנוכה מצוה להניחו בתוך י'**, דאיכא למימר דטעמא שפטור החנוני משום שלא הטריחוהו להניחו למעלה כדי שלא ימנע מלהדליק.

כ"ב. נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסול כיון דלא שלטא עינא למעלה מכ' וליכא פרסומי ניסא, כסוכה וכמבוי.

"הבור ריק אין בו מים" אבל נחשים ועקרבים יש בו.

מקום ההדלקה בפתח - יניחנו בטפח הסמוך לפתח בחצר או ברה"ר, שאם ירחיקנו לא יהיה ניכר שבעה"ב הניחו שם. י"א שידליק בימין הפתח בכניסתו לבית, וי"א בשמאל, וכן הלכה, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין דכתיב "ביתך" דרך ביאתך, והאדם רגיל לעקור מתחילה את רגל ימין.

כבוד המצוה

תשמישי מצוה כגון חוטי ציצית ולולב ושופר וכדו', כל זמן שהם עומדים למצותם אסור להשתמש בהם לתשמיש של חולין, משום ביזוי מצוה, ואם אינם עומדים כבר למצוה, י"א שאסור לעשות בהם תשמיש מגונה אבל מותר לזורקם לאשפה, וי"א שאין לזורקם במקום מגונה אבל אינם צריכים גניזה, ויש מחמירים לגונזם. (סימן כ"א). ועצי סוכה ודברים הנמצאים בסוכה לנוי, אסור להשתמש בהם כל ח' ימי החג, ואפ"י אם כבר אינם משמשים לסוכה אסור משום מיגו דאתקצאי. (סימן תרל"ח).

רב אסי אסר למנות מעות כנגד נר חנוכה, ושמואל הקשה וכי יש בו קדושה, ואמר לו רב יוסף שכמו שאין לכסות את הדם במצות כיסוי הדם ע"י הרגל, דכתיב ושפך וכסה, במה ששפך והיינו ביד ולא ברגל יכסה, שלא יהיו מצוות בזויות עליו, ה"ה בנר חנוכה אסור למנות כנגדו מעות שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

וכן לומדים מכיסוי הדם שאסור להשתמש בנוי סוכה כל ז',

אלא אם כן התנה שאמר איני בודל מהם כל בין השמשות של כניסת יו"ט ראשון, שאז לא חלה עליהם קדושה כלל, אבל תנאי אחר אינו מועיל. וכתבו התוס' (ד"ה אסור) שהסוכה אסורה ביו"ט אחרון, כיון שבבין השמשות של כניסת היום אילו היתה מזדמנת לו סעודה היה אוכלה בסוכה, והואיל ואתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכוליה יומא. אבל אתרוג שאינו נוטלו ביו"ט אחרון, לא הוקצה בבין השמשות, ואף שבבין השמשות הוא אסור שמא זה עדיין יום, ספק איסור זה לא עושה מיגו דאתקצאי, וטכדמצינו שביצה שנולדה בזה מותרת בזה. עוד כתבו התוס' (ד"ה סוכה) שמיגו דאתקצאי אינו אוסר בחולו של מועד, ומ"מ אסור מטעם ביזוי מצוה, ומ"מ צריך מיגו דאתקצאי לאסור גם היכא שנפלה. ומה שמצינו שעצי סוכה אסורים מדאורייתא דכתיב "חג הסוכות שבעת ימים לד'", היינו דווקא כדי הכשר סוכה ולא יותר, ובזה לא מועיל תנאי, אבל שאר העצים מועיל בהם תנאי כמו בניי סוכה. עוד כתבו התוס' (ד"ה אבוהון) שא"א ללמוד מעצי סוכה לשאר מקומות, דשאני עצי סוכה שבמסתפק בהם איכא ביטול מצוה.

ולענין הדלקה מנר לנר, לשמואל מותר, ולרב אסור, י"מ טעמא דרב משום ביזוי מצוה, וי"מ משום אכחושי מצוה שנראה שהוא לוקח מהאור ושואב קצת מלהלוחית שמנו, ונ"מ להדליק מנר לנר ללא קיסם שאין בזה ביזוי מצוה. ולמסקנה מדליקים מנר לנר כיון דהדלקה עושה מצוה, ומ"מ כיון שנהגו להחמיר אין לשנות המנהג. תוס' כ"ג. ד"ה שמע.

מחלוקת רב ושמואל - לרב אין מדליקים מנר לנר, ואין מתירים ציצית מבגד לבגד, אפ"י אם ציצית היא חובת גברא, וכדאשכחנהונוטל

והנה אחד מהיסודות החשובים בעבודת ד' הוא שחיוב עשית המצוות נובע גם מכח חיוב הכרת הטוב לבורא על גודל חסדיו עימנו, אלא שיש איזו הרגשה שחיוב הכרת טוב זה מידה טובה בעלמא ואינו חיוב, וממילא קשה לנו להרגיש שמכח הכרת הטוב יהיה חיוב של עבודת ד', ואף שבאמת אין ערוך לטובות הבורא לאדם משאר הטובות של בני אדם, שהרי טובות הבורא הם על עצם החיים ועל כל פרט ופרט מהם, מ"מ עדיין נתפס אצל האדם שגם בזה הכרת הטוב היא מידה טובה, וחיוב המצוות נובע מכך שהאדם מחויב לעשות רצון הבורא או מכח קבלת התורה או מכח המציאות שהבורא ית"ש גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו. אכן באמת חיוב עבודת ד' נובע גם מחיוב הכרת הטוב לבורא, וכפי שמאריך לבאר בספר חובות הלבבות בכל שער עבודת האלוקים, שכל עניינו שם הוא לבאר חיוב עבודת ד' מכח טובות הבורא ית"ש לאדם.

וכאשר אנו מתבוננים בעבודת ימי החנוכה שמלבד מצות הדלקת נר חנוכה צריך להודות ולהלל, א"כ פשיטא שכאשר האדם מכיר בטובות הבורא הכלליות ובטובות המיוחדות שהקב"ה עשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, א"כ הכרה זו אמורה להביא את האדם להתחזק בעבודת ד' הכללית, וללמוד תורה ולעשות את המצוות מתוך יותר הרגשת חיוב הכרת הטוב לבורא ית"ש מאשר בשאר השנה, וק"ו שלא להתרפות בזמן זה מלימוד התורה שלא לצורך, שזה סתירה גמורה לחיוב המיוחדת בימי החנוכה להודות ולהלל.

והנה שמעתי פעם מעשה על אחד מגדולי ישראל מהדור הקודם שהיה לומד תורה והגיעו לומר לו שהגיע זמן הדלקת נר חנוכה (עיי' סימן תרע"ב שעה"צ ס"ק י"ד), וקם ממקומו והלך למקום ההדלקה שהיה בסמוך ובירך את הברכות והדליק ומיד חזר לתלמודו. ולכאורה מדוע קיצר במצות ההודאה וההלל כפי שרגילים לשיר מעוז צור וכדומה, אמנם באמת הרי חיוב ההודאה וההלל הוא בתפילה ובברכת המזון, ולימוד התורה ברציפות ובדביקות הרי זה עצמו יכול להעשות בחנוכה מתוך הרגשת ההודאה וההלל המחייבת את האדם לחיזוק מיוחד בעבודת ד', וא"כ בהמשך הלימוד לפי דרגתו הוא קיים את מצות ההודאה וההלל. וכמוכן כל אחד צריך לפעול לפי מצבו וכוחותיו, ואינו דומה בחור בשיבה לאבא לילדים, אבל כל אחד לפי מצבו צריך לנצל ימים גדולים אלו כראוי, ובאמת אינני ראוי לומר דברים אלו לאחרים, ואולי לפחות הדברים ישפיעו עלי.

ויהי רצון שנזכה כולנו להמשיך את הרציפות בלימוד התורה וקיום המצוות גם בימי החנוכה, ונזכה לקיום מצות נר חנוכה בכל פרטיה ודקדוקיה וההתעוררות שיש בה, ולהודות ולהלל לשמך הגדול.

העורך.

מקום ההדלקה - צריך להדליק נר חנוכה על פתח הבית מבחוץ, ואם ביתו פתוח לחצר, לרש"י ידליק בפתח הבית לחצר, ולתוס' (ד"ה מצוה) ידליק בפתח החצר לרה"ר. והדר בעליה שאין לו מקום בחצר להניח שם, מניח בפנים כנגד חלון הסמוך לרה"ר, ובזמן הסכנה מניחה על שולחנו.

צריך להדליק נר אחרת להשתמש לאורה שיהיה היכר שזה נר של מצוה, ואם יש מדורה א"צ, ואדם חשוב שאינו רגיל להשתמש לאור המדורה, צריך נר אחרת להיכר אע"פ שיש מדורה.

נס חנוכה - היוונים טימאו כל השמנים, וכשנצחום בית חשמונאי לא מצאו אלא פך אחד מוצנע וחתום בחותמו של כהן גדול וניכר שלא נגעו בו (ואם כבר גזרו שהנכרים יהיו כזבים, צ"ל שהיו מונח בחותם בקרקע, שלא הסיטוהו. תוד"ה שהיה), והיה בו שמן ליום אחד, ונעשה

מזוזה נענש אע"פ שהיא חובת הדר. (תוד"ה רב). ושמואל שרי אע"ג דס"ל שהיא חובת טלית, כיון שנטול לצורך טלית אחרת, ובמזוזה שמא איירי שלא היה בדעתו להניח בבית אחר, אי נמי שאני מזוזה שהיא עשויה להציל מן המזיקים. ושלא ע"מ להניח בבגד אחר אסור לכו"ע, ומ"מ מבגד של מות מותר כיון שאינו בר חיובא. (שם). לרב אין הלכה כר"ש שמתיר לגרור בשבת מיטה כסא וספסל אם אינו מתכוין לעשית חריץ, דעשית חריץ זו תולדה של חורש או של בונה. ולשמואל הלכה כר"ש. ובאלו נהג רבה בר נחמני כשמואל, אבל בכל שאר דברים הלכה כרב באיסורי.

כ"ב: מעשר שני אין שוקלים כנגדו דינרי זהב, אפי' כדי לחלל עליו מעשר שני אחר. רב אויא אומר שרק אם שמואל אוסר להעביר מנר לנר ע"י קיסם ניחא למה כאן אסור, ורבה דוחה שגם אם שמואל מתיר ע"י קיסם כאן אסור, שמא בסוף לא יכוין משקלותיו, שימצאם שאינם טובים, או שימצאם יתירים, ולא יחלל עליהם.

הדלקת המנורה - כתיב "מחוץ לפרוכת העדות" והיינו הרי הקב"ה א"צ לאור המנורה, שהרי מ' שנה במדבר הלכו ישראל לאורו (הקשו התוס' ד"ה וכו') שהרי בכל זמן כל העולם הולכים לאורו, והביאו ש"מ שהכונה לעמוד הענן, שיכלו לראות על ידו מה יש בתוך חבית וכדו', ולא היו צריכים נרות), אלא שהנר מערבי (למ"ד שהנרות היו סדורים ממזרח למערב, הנר השני נחשב הנר המערבי, ולמ"ד שהנרות היו סדורים מצפון לדרום, הנר האמצעי נחשב הנר המערבי, משום שכל הנרות פוגות לאמצע, והאמצעי היה פיו לצד מערב) הוא עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, שהיה נותן בו שמן כמו בשאר נרות חצי לוג שזה מספיק ללילי טבת הארוכים, ואין קפידא אם ידלק ביום, אבל יש קפידא שלא יכבה בלילה, דכתיב "מערב עד בוקר", והיה מדליק ממנו את הנרות למחרת, ובו היה מסיים את הטבת הנרות, דכיון שהיה דולק כל היום לא היה מיטיבו עד הערב, והיה מוציא את הפתילה הישנה ואוחזה בידו או מניחה בכלי, עד ששם בו שמן ופתילה, ומדליקו, ומדליק ממנו את השאר. ונס זה היה כל זמן שהיו ישראל חביבים, אבל אחרי מות שמעון הצדיק שהיה הנר כבה, היה מדליק אותו ראשון מאש מזבח החיצון, דכתיב "להעלות נר תמיד" שממנו היה מתחיל ובו היה מסיים, ולמ"ד שהיו סדורים ממזרח למערב היה מדליק את הנר השני, דאין מעבירים על המצוות, ואת הראשון לא היה יכול להדליק דכתיב "יערוך אותו לפני ד' " צריך שיהיה אחד חוצה לו, והיה מיטיב את כולם בשחרית ואותו בבין הערבים. רש"י. ודעת התוס' ד"ה ובה) שהיה דליק את שאר הנרות מהנר האמצעי, ואח"כ היה מכבה את הנר האמצעי ושם בו שמן ופתילה חדשים ומדליקו משאר הנרות, וזה הכונה שבו היה מסיים.

הגמ' אומרת שלמ"ד שרב אסר בנר חנוכה להדליק מנר לנר ע"י קיסם משום ביזוי מצוה, אפשר להעמיד שהיו פתילות ארוכות והיה מדליק מהנר המערבי את הנר הסמוך לו, וכן כל נר מהנר הסמוך לו, שלא ע"י קיסם, שהרי הנרות היו קבועים והיינו כמ"ד שהכל היה מחובר, והיה של פרקים כדי שיוכל להיטיבו יפה, (ויש מ"ד שלא היה מחובר, אלא היה מסלקו לגמרי בשעת ההטבה ואח"כ מחזירו. תוד"ה והא). ולמ"ד משום אכחושי מצוה קשיא.

הדלקה עושה מצוה - מסקנת הגמ' שהדלקה עושה מצוה, ולכן מברכים להדליק, וחש"ו שהדליקו לא עשו כלום, ונר שהיה דולק כל היום מכבהו ומדליק, אבל א"צ להגביהו ולהניחו, ומותר להדליק נר חנוכה זה מזה. והא דאם היה תפוש בידו נר חנוכה או שהדליק בפנים והוציאה לא עשה כלום, אין ראייה שהנחה עושה מצוה, דהתם הטעם משום שהרואה אומר לצורכו הוא מדליק.

כ"ג: אשה מדליקה נר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס, שגזרו היוונים שכל הבתולות הנישאות יבעלו לטפסר תחילה, ועל ידי אשה נעשה הנס.

אכסנאי חייב בנר חנוכה, ויכול להשתתף בפרוטה בהדלקת בעל הבית, ואם הוא נשוי ומדליקים עליו בביתו והוא מתאכסן במקום אחר יצא יד"ח.

מעלת שמן זית - מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית כיון שאורו צלול ומאיר יותר. והיינו לענין נר חנוכה, וכן לענין נר שבת שמן זית מצוה מן המובחר, מפני שהוא נמשך אחר התפילה יותר משאר שמנים. (תוד"ה מריש). וכן שמן זית יפה לדיו יותר משאר השמנים, י"א בין לעשן שמעשנים כלי זכוכית בעשן שמן זית עד שמשחיר ומגררים השחרורית, ובין לעשן שאחרי שמגררים השחרורית נותנים בו מעט שמן ומגבלו ומייבשו בחמה, וי"א דווקא לעשן. כל השרפים יפים לדיו, ושרף קטף יפה מכולם. לרש"י שרף היינו גומא. ולר"ת (תוד"ה כל) היינו לחלוחית של אילן, ורק זה כשר לדיו, אבל מי עפצים שרגילים להניח בהם גומא אינו דיו והוא פסול לספר תורה.

ברכות ההדלקה למדליק ולרואה - הרואה נר חנוכה מברך שעשה ניסים, וביום הראשון מברך אף שהחיינו, והמדליק מברך אף וציוונו להדליק.

ברכה על מצוות מדרבנן - המדליק נר חנוכה מברך אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק, והיכן ציוונו - מלא תסור, וי"א משאל אביך ויגדך. אמנם המפריש מעשרות מדמאי אינו מברך כיון שאין חיובו אלא מספק (וכדמצינו שאפשר להפריש דמאי ערום, אף שערום אינו יכול לברך דכתיב "והיה מחניך קדוש", וכתיב "ולא יראה בך ערות דבר" אפי' דיבור של הזכרת השם. עוד מצינו שמערבים עירובי חצרות ותחומין ומשתתפים שיתופי מבואות בדמאי, דאי בעי מפקר נכסיה והוי עני וחזי ליה, והלכך חשיב דדיה, ומברכים המוציא ומזמנים ברכת הזימון עליו). אבל יו"ט שני אף שהוא ספק תיקנו בו ברכה - קדוש היום, כדי שלא יבואו לזלזל בו. ולרבא אף בספק מברך, ובדמאי אינו מברך משום שאינו ספק אלא חומרא בעלמא, דרוב עמי הארץ מעשרים.

ב' הלכות מפני החשד -

חצר שיש לה ב' פתחים משתי רוחות, מדליק בשניהם מפני חשד בני העיר, שאם יעברו רק ברוח אחת יחשדו שלא הדליק, אבל ברוח אחת אין צריך להדליק בשני הפתחים משום חשד של בני עיר אחרת שלא ידעו ששני הפתחים הם של בית אחד.

פאה - צריך להניח פאה דווקא בסוף השדה, כדכתיב בל תכלה משמע בשעת כילוי, מפני ד' דברים - גזל עניים, שלא יניח פאה לקרובו כשיראה שאין עניים אחרים. וכדי שלא יהיו העניים בטלים, ע"י שלא ידעו מתי יניח פאה. וכדי שלא יחשדו בו שלא הניח פאה. ומפני הרמאין, שלא ירמו ויאמרו הנחנו כבר פאה.

כ"ג: נר שיש לו ב' פיות והיינו נר של חרס שהוא מכוסה ובצידו יש נקב להכנסת הפתילה, ועשה בו נקב גם בצד השני, וכן קערה מלאה שמן והניח בה פתילות וכפה עליה כלי, עולה ההדלקה לשני בני אדם, אבל אם לא כפה כלי הרי זה כמדורה כיון שהאש מתחברת באמצע שאינה עולה אפי' לאחד כיון שאינו דומה לנר.

דיני קדימה בשבת חנוכה - נר שבת קודם לקידוש היום ולנר חנוכה, מפני שלום ביתו שבני ביתו מצטערים לשבת בחושך. ונר חנוכה עדיף מקידוש משום פרסומי ניסא. וכתבו התוס' (ד"ה הדר) שבר"ח טבת שחל בשבת מפטירים בנרות דזכריה, ולא בהשמים כסאי, משום פרסומי ניסא, ומשום שמסיים בקריאת חנוכה, ומה שבקריאת התורה מקדימים לקרות פרשת ר"ח, התם כיון שקורא שניהם יקדים התדיר, וגם אין פרסומי ניסא כ"כ בקריאת התורה כיון שאינו מזכיר בה נרות, ועוד כדי שיפטר בנרות דזכריה.

הרגיל - בנר זוכה לבנים ת"ח, דכתיב "כי נר מצוה ותורה אור" על ידי נר מצוה דשבת ודחנוכה בא אור תורה, (וכן מצוינו שרבי אבין הנגר ובבי נשא (י"א אביו, י"א חמיו וחתנו כבנו) של רב שיזבי היו רגילים להרבות בנרות, וזכו לבנים ת"ח, וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג) שבמעשה שהבעל והאשה היו רגילים בכך יצאו ב' בנים ת"ח, ובמעשה השני שרק האשה היתה רגילה בכך יצא ת"ח אחד. עוד כתבו התוס' (ד"ה דבי) שאביו של רב שיזבי נפטר, ומכאן רואים שכשמת אבי הכלה כותבים "דהנעלת מבי נשא", ולרשב"א נראה שאפשר לכתוב גם מחיים מבי נשא), במזוזה זוכה לדירה נאה, בציצית זוכה לטלית נאה, בקידוש זוכה להרבה יין.

דרחים (-אוהב, כנבים) רבנן זוכה לבנים רבנן, דמוקיר רבנן זוכה לחתנין רבנן, דדחיל מרבנן זוכה להיות צורבא מרבנן, ואם אינו בר הכי שאינו רגיל לעסוק בתורה משתמען מילי כת"ח.

זמן הדלקת נר שבת - לא יאחר להדליק נר שבת, וכדכתיב "לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה", שהיו באים כל אחד לפני שהלך השני אלמא אורח ארעא הכי. וכן לא יקדים להדליק בעוד היום גדול, דאינו ניכר שזה לשבת.

הדלקת נר בשמן שריפה - אין מדליקים נר שבת בשמן שריפה, והיינו שמן של תרומה שנטמאה שעומד לשריפה דאסור באכילה. לרבה אין מדליקים בו בשבת שמתוך שמצוה לשורפו שלא יבוא לאוכלו, חוששים שמא יטה כדי שיבער מהר, ובי"ט שאין חשש הטיה אין מדליקים בו גזירה אטו שבת. כיון שאין פשוט לעולם שטעם האיסור הוא שמא יטה, אבל בשאר שמנים שאין מדליקים בהם בשבת, יודעים העולם שהחשש הוא שמא יטה, ואם מותר ביו"ט לא יבוא להתיר בשבת. (תוד"ה גזרה). ולרב חסדא אין מדליקים בו ביו"ט שחל בערב שבת, לפי שאין שורפים קדשים ביו"ט וצריך להדליק את הנר מבעוד יום, אבל בערב שבת מותר ולא חיישינן שמא יטה. ותניא כוותיה דרב חסדא.

הזכרת מועדים

בשבתות וימים טובים אין מתפללים תפילת שמונה עשרה, אלא מתפללים ג' ברכות ראשונות וג' אחרונות, ואמצעית היא ברכה מיוחדת לשבת או ליו"ט. בחול המועד ור"ח, מתפללים תפילת שמונה עשרה ומוסיפים בעבודה (רצה) יעלה ויבוא, וכן מתפללים תפילת מוסף. בחנוכה ופורים מוסיפים בהודאה (מודים) על הניסים. ובתענית במנחה מזכירים ענין התענית בשומע תפילה. כמו כן בברכת המזון בשבת ויו"ט חול המועד ור"ח מזכירים רצה או יעלה ויבוא בברכת בונה ירושלים, ובחנוכה ופורים אומרים על הניסים בברכת ההודאה. וכן בברכות ההפטרה מזכירים ענין היום. ולפעמים אם לא הזכיר צריך לחזור. וכדלהלן.

כ"ד. בברכת המזון - חנוכה אינו צריך להזכיר בברכת המזון, ושאינו תפילה שהיא בציבור ויש בזה פרסומי ניסא. (תוד"ה מהו). ואם מזכיר יזכיר בהודאה - ברכת הארץ, כמו בתפילה, שהרי חנוכה עיקרה להודאה נתקנה. (ויעלה יבוא שזה תפילה תיקוה בבונה ירושלים שזה תפילה. תוד"ה בבונה). והגמ' מסתפקת אם מזכיר ר"ח כיון שהוא דאורייתא, או שאינו מזכיר כיון שאינו אסור בעשית מלאכה ומה שאין עושים מלאכה בר"ח, אינו אלא מנהג בעלמא (תוד"ה או), והגמ' אומרת שרב סובר שמזכיר, וכן הלכה כיון דקאי רב אושעיא כוותיה, ורבי חנינא סובר שאינו מזכיר. ובימים שאין קרבן מוסף אינו מזכיר.

ניתן להשיג את גליונות תמצית (דף היומי, משנה ברורה, ספרי מוסר, חפץ חיים ואהבת חסד) ואת מבחני "לדעת" (דף היומי, חפץ חיים, ואהבת חסד) בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ.

כמו כן ניתן לקבל סיכומים אלו במייל 7692282@gmail.com.

וכן ניתן לקבלם בפקס בטלפון 0799-414144.

בתפילה - חנוכה ודאי מזכיר בתפילה, שהרי ימי החנוכה נקבעו להלל והודאה. (ואם לא הזכיר על הניסים בחנוכה ופורים אינו חוזר. תוד"ה דתני). ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח וחול המועד, מתפלל שמונה עשרה ומזכיר מעין המאורע בעבודה לבקש רחמים על ישראל ועל ירושלים להשיב עבודה למקומה לעשות קרבנות היום, ואם שכח חוזר, ואין מקדש על הכוס. וימים שאין בהם קרבן מוסף כגון שני וחמישי ושני של תעניות שהיו גוזרים על הגשמים כדאיתא בתענית, ומעמדות שהיו מתענים ד' תעניות בשבוע בשני ושלישי ורביעי ומחמישי, ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ומזכיר מעין המאורע - תפילת תענית בשומע תפילה ואף שהתענית מתחילה רק ביום מתפלל תפילת תענית כיון שנכנס היום (ומאידך ביציאת היום אינו מזכיר במעריב אע"פ שהוא עדיין שרוי בתענית), אמנם אנו לא מזכירים אף בשחרית, שמא יארע לו אונס חולי או בולמוס ויטעם משהו ונמצא שקרן בתפילתו, (והש"ץ מזכיר בשחרית, לפי שא"א שאחד מהם לא יתענה. תוד"ה תעניות). ואם שכח אינו חוזר כיון שאינם דאורייתא, ואינו מזכיר בברכת המזון בכניסתו וכ"ש ביציאתו. והגמ' מסתפקת אם מזכיר חנוכה במוסף של שבת ור"ח כיון שיום זה חייב בד' תפילות ואין תפילה זו פחותה משאר תפילות היום, או שאינו מזכיר כיון שהמוסף אינו בגלל חנוכה. והגמ' אומרת שלרב הונא ורב יהודה אינו מזכיר, ולרב נחמן ורבי יוחנן מזכיר, ולהלכה מזכיר.

בברכות ההפטרה - המפטר בנביא בשבת ר"ח (שהיו רגילים לקרות בנביא בשבת במנחה י' פסוקים, ובימי פרסיים גזרו שלא לעשות כך, וכיון שנסתלקו נסתלקו. רש"י. אבל התוס' (ד"ה שאלמלא) כתבו שהיו מפטירים בכתובים), י"א שא"צ להזכיר ר"ח, שאלמלא שבת אין נביא בר"ח, וכן המפטר בנביא במנחה בשבת א"צ להזכיר יו"ט, שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביו"ט. ולהלכה מזכיר בשניהם, וכדאמר רבי יהושע בן לוי שצריך להזכיר שבת בנעילה, ותתן לנו את יום המנוח הזה ואת יום הכיפורים הזה, וחותם מקדש השבת ויום הכיפורים, כיון שיום זה חייב בד' תפילות לא כולל תפילת הלילה. אמנם בליל יו"ט שחל בשבת אין הש"ץ מזכיר יו"ט בתפילת מעין שבע, כיון שאלמלא שבת אין הש"ץ מברך, והרי גם בשבת אין התקנה אלא מפני הסכנה, שבת כנסיות שלהם היו בשדה, ובכל השבוע שהיו עסוקים במלאכתם היו מתפללים ערבית בביתם, ובשבת היו באים לבית הכנסת, וחששו שהמאחרים לבוא שוהים לאחר התפילה, לכך האריכו תפילת הציבור.

מבחני לדעת

מידי שבוע מתקיימים מבחנים על הדף היומי של אותו שבוע, וכן מתקיימים מבחנים על ספרי חפץ חיים ואהבת חסד לפי סדר הלימוד היומי.

ניתן לעשות את המבחנים בטלפון 0737-289669 או דרך המייל 7692282@gmail.com. או בנדרים פלוס קופת "לדעת" דרך מילוי טפסים.

הגרות מידי שבוע למשתתפים.

ניתן לרכוש את סיכומי תמצית הש"ס 4 חלקים על כל הש"ס, או תמצית גפ"ת (על המסכתות ברכות, שבת, עירובין, פסחים, יומא, סוכה, יבמות, כתובות, נדרים, גיטין, קידושין, ב"ק, ב"מ, ב"ב), וכן את סיכומי תמצית ספרי מוסר ותמצית תנ"ך.

נקודות מכירה ברחבי הארץ. לפרטים 0527692282.

ניתן לרכוש את 4 חלקי תמצית הש"ס על כל הש"ס במחיר 120 ₪ כולל משלוח בטלפון 0537125663.

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום חמישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

1. האם מוריד הקב"ה מטר או מביא פרנסה בשביל יחיד?
  - א. כן.
  - ב. מטר כן ופרנסה לא.
  - ג. מטר לא ופרנסה כן.
2. מהיכן מגיעים המים שבגשם?
  - א. מהאוקיינוס.
  - ב. מהשמים.
  - ג. מחלוקת.
3. האם יש חילוק בין תענית היחידים לג' תעניות הראשונות לענין מלאכה ולהתחיל להתענות בחמישי?
  - א. לא.
  - ב. לענין מלאכה לא, אבל היחידים מתחילים להתענות בחמישי.
  - ג. לענין תחילת התענית בחמישי, אבל בג' תעניות הראשונות אסורים במלאכה.
4. האם טוב לאדם להתענות?
  - א. י"א שהוא נקרא קדוש, וי"א שהוא נקרא חסיד.
  - ב. י"א שהוא נקרא קדוש, וי"א שהוא נקרא חוטא.
  - ג. י"א שהוא נקרא חוטא, וי"א קדוש, וי"א חסיד.
5. מהי כוונת רב חסדא שמתענים לשעות ובלבד שלא יטעם כלום עד הערב?
  - א. שגם אם אכל בבוקר יכול לקבלת תענית, ובלבד שלא יאכל עד הערב.
  - ב. שאם לא אכל בבוקר מחמת איזה סיבה יכול לקבל תענית עד הערב.
  - ג. שאפשר לקבל תענית שבחלק מהיום יהיה מותר ברחיצה וכו', אבל באכילה אסור.
6. האם יחיד שקיבל תענית מותר בניעילת הסנדל?
  - א. מותר בכל גוונא.
  - ב. אסור בכל אופן.
  - ג. אם קיבל בסתמא אסור מספק, ואם אמר שמקבל תענית יחיד מותר.
7. האם תענית ציבור אסורה במלאכה?
  - א. אסורה.
  - ב. מותרת.
  - ג. בלילה מותר וביום אסור.
8. באלו מהתעניות של הגשמים מתענות עוברות ומניקות (לרב אשי)?
  - א. רק בז' אחרונות.
  - ב. גם בג' אמצעיות.
  - ג. רק בג' אמצעיות.
9. האם יותר בימי חמישי של התעניות לפתוח את החנויות?
  - א. מותר רק להטות את דלת החנות.
  - ב. מותר לפותחה לגמרי.
  - ג. מחלוקת.
10. באלו תעניות מוציאים את התיבה לרחובה של עיר?
  - א. מג' תעניות ראשונות.
  - ב. מג' תעניות שניות.
  - ג. בז' תעניות אחרונות.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. האם אדם יכול להתענות בתעניות היחידים?
  - א. כל אדם יכול, וכ"ש תלמיד.
  - ב. בכל אדם מחלוקת, ותלמיד יכול לכולי עלמא.
  - ג. כל אדם אינו יכול, ובתלמיד מחלוקת.
2. למה למסקנה מי שהמשיך את התענית בליל מוצאי התענית אינו אומר עננו בשחרית?
  - א. מפני שקבלת תענית לשעות אינה קבלה.
  - ב. מפני שלא קיבל על עצמו להתענות בלילה.
  - ג. מפני ששחרית זה ביום ולא בלילה.
3. איזה דבר מותר לאבל לעשות למסקנת הגמרא?
  - א. לאכול בשר ולשתות יין.
  - ב. לרחוץ גופו בצונן.
  - ג. לסוך כל שהוא.
4. מתי אסור לאנשי בית אב לשתות יין (רש"י)?
  - א. בליל התענית, אף למ"ד שמתענים ולא משלימים.
  - ב. בכל יום, אבל בלילה מותרים.
  - ג. גם בלילה אסורים.
- רשות - האם מי שקיבל על עצמו להתענות בה"ב על השנה צם בר"ח?
  - א. כן, שהרי בטלה מגילת תענית.
  - ב. לא, דלענין זה לא בטלה מגילת תענית.
  - ג. מחלוקת, ויש להתנות מראש שיתענה חוץ מימים אלו.

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪
לבחירה: אושר עד/יש.

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון מיוחד | סימן תר"ע – סימן תרפ"ד | כסלו ה'תשפ"ב

מיועד לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה

סימן תר"ע

סיבת תקנת מצוות החנוכה – בימי בית שני גזרו היוונים גזירות על ישראל וביטלו דתם וכו', עד שריחם הקב"ה וניצחום בני חשמונאי והרגום, וזה היה בכ"ה כסלו, ונכנסו ישראל לבית המקדש ולא מצאו אלא פך אחד של שמן טהור שהיה בו כדי להדליק נרות המערכה יום אחד, ונעשה נס והדליקו ממנו ח' ימים עד שהביאו שמן טהור, ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו ח' ימים אלו ימי שמחה והלל, ושידליקו בהם נרות בכל שמונת הימים, להראות ולגלות הנס, וימים אלו נקראים חנוכה על שם שביום כ"ה כסלו חנו מאויביהם.

דיני ימי החנוכה

ימי החנוכה, והיינו ח' ימים שמתחילים בכ"ה בכסלו, אסורים בהספד ותענית, מפני שהם ימי שמחה והלל, ואין להתענות ביום שמתו אביו או אמו או תענית חלום, ואם עבר והתענה באלו צריך אחר חנוכה למיתב תענית לתעניתיה, ואין אומרים **צדוק הדין** בחנוכה, ויש מחמירים יום לפני חנוכה, אבל ביום שאחרי חנוכה אין להחמיר. ואין **מספידים** בחנוכה אלא לחכם בפניו, ויום לפני חנוכה מותר, ויש מחמירים. ואבילות לכו"ע נוהג בחנוכה.

אונן לא ידליק נר חנוכה, ואשתו תדליק, ונחלקו הפוסקים אם מותר לו לענות אמן, ואם אשתו לא בבית ידליק לפרסומי ניסא ולא יברך. וחרש המדבר ואינו שומע חייב בנר חנוכה.

נוהגים העניים לסובב על הפתחים בימי חנוכה.

מלאכה – נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בזמן שהנרות דולקות בביתו, והיינו חצי שעה, כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה, ויש מי שאומר שאין להקל להם, ודווקא הנשים אסורות לפי שנעשה נס על ידיהם, ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה, ובמקום שנוהגות איסור מלאכה כל היום יש למחות בידם, כי הבטלה עבירה היא ומביאה לידי שעמום.

סעודות – השו"ע כתב שרבו הסעודות הם סעודות רשות, שלא קבעום למשתה ושמחה אלא להלל ולהודות (מפני שלא היתה הגזירה על הגופים, ואם היו מקיימים גזירותיהם על הדת לא היו מבקשים יותר, אבל בפורים שהגזירה היתה על הגופים, ולא היה עוזר להם להמיר דתם, לכך קבעו להלל ולשבח גם במשתה ושמחה). והרמ"א כתב שיש קצת מצוה ברבוי הסעודות, משום שבכ"ה כסלו היתה חנוכת המזבח, (מפני שאז נגמרה מלאכת המשכן, והמתין הקב"ה בהקמה עד ניסן שנוולד בו יצחק, ושילם הקב"ה לכסלו בחנוכת בית חשמונאי, שבימי אנטיוכוס טימאו את ההיכל, ועשו חנוכת

הפרדה בין הנרות

נר שיש לו ב' פיות וראשי הפתילות הם בשני מקומות, אע"פ שבתוך הנר אינם מובדלות זה מזה, נחשבים כב' נרות. ומשמע מהשו"ע שזה מועיל לב' בני אדם, ומהר"א משמע שהנוהגים שכל אחד מזדליק ומוסיף והולך, צריך שכל אחד ידליק במקום מיוחד, ולא ידליקו ב' בני אדם בנר אחד, ואפי"ל בלילה הראשון, ובשעת הדחק יש להתיר בלילה הראשון. ולאדם אחד מהיום השני ואילך עולה לב' נרות. אך אפשר שכל זה בנר אחד, אבל בחנוכה אחת עם ח' פיות מותר להדליק כל אחד בצד אחר, וכן נוהגים.

הדלקה בעיגול – מילא קערה שמן ושם פתילות בצדידה, או ששם את הנרות בעיגול והלהבות יכולות להתחבר יחד. אם לפני ההדלקה כפה עליה כלי שעיי"ז אין הפתילות מתחברות יחד, כל פתילה עולה לנר אחד, ואם הדליק ואח"כ כפה כלי, צריך לכבות ולהדליק אחרי כפית הכלי, ואם לא כפה כלי כלל אינו עולה אפי"ל לנר אחד, ולכן יש להדליק את הנרות זה ליד זה ולא בעיגול, ואם יש מחיצה בין נר לנר וכרוחב אצבע ביניהם מותר אפי"ל בלא כפית כלי, וכן מותר להדליק בפמוטות העשויות קנים קנים חלולים היוצאים בעיגול, אם מחיצת כל קנה מפסיקה בינו לחבירו, והם מובדלים אצבע זה מזה, וכן הדין כשמדביקים נרות שעוה בכותל, ומ"מ אין זה הידור לנר חנוכה. וטוב שלא להדליק בנרות שאחד נכנס ואחד יוצא, כדי שלא יבוא להדליק בעיגול. וכשמדביקים את הנרות יזהרו שלא להדביק אפי"ל שתיים יחד, ואפי"ל בנרות שבת ויו"ט אין לעשות כך אם הם מתחממות ונפולות, אבל בלאו הכי מצוה לעשות נרות שבת ויו"ט כרוכים.

מקום ההדלקה

יניח את הנר על פתח ביתו לרה"ר, ואם ביתו פתוח לחצר יניחו על פתח החצר לרה"ר, ובר"ן ובא"ז כתבו כרש"י שידליק בפתח הבית לחצר, ואם הוא דר בעליה וביתו פתוח לבית, ואין לו פתח לרה"ר או לחצר, ידליק בחלון הסמוך לרה"ר, ובשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו, וצריך להדליק נר נוסף להשתמש לאורו אם ירצה, להכירא שהדליק את השאר לשם מצוה. ודווקא במניחה על שלחנו ולא במניחה סמוך לדלת, אמנם המנהג שבכל נר חנוכה המודלק בתוך הבית מדליקים נר נוסף, אפי"ל אם אינו צריך לתשמיש, כדי שלא יאמרו לצורכו הדליקה, ומי שאין לו אלא נר אחד ידליק ללא שמש ויברך עליו, ויזהר לכתחילה שלא ישתמש לפניה. ואם יש מדורה א"צ להדליק שמש, אא"כ הוא אדם חשוב שאין תרכו להשתמש לאור המדורה.

הבית בח' ימים), ונוהגים לומר זמירות ושבחות בסעודות שמרבים בהם ובצירוף זה היו סעודת מצוה, וכן פסקו הרש"ל והב"ח, (וכן יכולים לעשות בנישואי בת ת"ח לע"ה כדי לעשות סעודת במצוה). וכתב הרש"ל שאם עושה הסעודה כדי ליתן שבח למקום או כדי לפרסם את הנס או המצוה, הכל סעודת מצוה. וראוי שהשמחה תהיה מעורבת בשמחת תורה, ושלא להתבטל מהקביעות. ובעונותינו הרבים יש שבמקום הודאה והלל מרבים בשחוק הקרטין, ושומר נפשו ירחק מזה.

י"א שיש לאכול גבינה בחנוכה, מפני הנס שהאכילה יהודית את האויב גבינה בשכרותו, וניצלו.

סימן תרע"א

צריך להזהר מאד בהדלקת נר חנוכה, ומה שאמרו בגמרא הרגיל בנר הוין לו בנים תלמידי חכמים, זה מדבר על נרות שבת וחנוכה.

הדלקת נרות שבת וחנוכה זה סגולה לבנים ת"ח.

עני המתפרנס מן הצדקה צריכים הגבאים לתת לו נר אחד לכל לילה, דהיינו נר איש וביתו, ואם לא נתנו לו יחזר על הפתחים או ימכור כסותו או ישכיר עצמו, ואינו מחויב בזה אלא בשביל נר אחד בשמן בכל לילה.

כמה נרות ידליק

מנין הנרות – מדינא מספיק נר אחד לכל לילה, ואם אין ידו משגת ליותר יצא, ומי שידו משגת ליותר, המהדרים מוסיפים כל יום עוד נר עד שבליילה האחרון מדליקים שמונה.

כמה אנשים מדליקים בבית אחד – אם בני הבית רבים, לשיטת השו"ע רק בעה"ב ידליק וכולם נגריים אחריו, כדי שיהיה היכר לתוספת הנרות בכל יום, ואפי"ל בניו הגדולים או משרתיו הם בכלל בני ביתו כיון שהם סמוכים על שולחנו בקביעות. ולשיטת הרמ"א כל אחד מבני הבית ידליק, לבד מאשתו שהיא כגופו, וכל אחד יוסיף נר אחד בכל לילה אם ידו משגת, ויזהרו לתת נרות כל אחד במקום מיוחד, כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקים, לא"ר היינו מיום השני והלאה, ולמ"א אף ביום הראשון ידליקו במקום מיוחד משום לא פלוג.

מי שאין לו אלא ט' נרות ידליק ביום השני שנים ובשאר הימים אחד, ואם יש לו י' נרות לא ידליק ביום השלישי אלא נר אחד.

מי שיש לו מעט שמן ישים בנר אחד שמן כשיעור והשאר יחלק לכולם, ואם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין כלום מוטב שידליק נר אחד ויתן גם לחבירו, אמנם אם חבירו הוא מבני ביתו מוטב שיהיה הוא מהמהדרים.

אם השמן ביוקר מוטב להדליק בנרות שעוה ולהיות מוסיף והולך מאשר להדליק נר אחד בכל לילה, ודעת הבנין עולם שבליילה הראשון ידליק בשמן זית.

ניתן להשיג את גליונות תמצית (דף היומי, משנה ברורה, ספרי מוסר, חפץ חיים ואהבת חסד) ואת מבחני "לדעת" (דף היומי, חפץ חיים, ואהבת חסד) בלמעלה ממאה נקודות הפצה ברחבי הארץ.

כמו כן ניתן לקבל במייל 7692282@gmail.com. וכן ניתן לקבל במייל סיכומים על הש"ס ומ"ב וכו'.
לפרטים - 0527692282

גובה ההדלקה – לא ידליק בפחות מגובה ג' טפחים, ובדיעבד יצא אף בפחות מג'ט. ומצוה להניחו מתחת י' טפחים, וכתב הא"ר שהיום שהורגלו להדליק בפנים אין בזה קפידא, אכן מהטור משמע שגם היום יש להקפיד בזה, וכן נוהגים המדקדקים. והמדליק בחלון ידליק שם אפי' אם הוא גבוה יותר מ"ט מקרקעית העליה והעדיף מלהניח בטפח הסמוך לפתח אם אין שם הכר לבני הר"ר, ואם יש לו חלון פחות מ"ט ידליק בו, ובנרות בית הכנסת המנוהג שהמנורה במקום גבוה. ואין להדליק מעל כ' אמה, בין במדליק בבית בין במדליק בחוץ, דלא שלטא ביה עינא, ואפי' בדיעבד לא יצא, וצריך לחזור ולברך, ועיין פמ"ג, ואם הנרות ארוכים והלהב מעל כ' פסולה, ואם הדליק למעלה מכ' והוריד את הנרות ללמטה מכ' ג"כ לא יצא יד"ח, (ואם שני המקומות מתחת כ' יצא).

מקום ההדלקה בפתח – צריך להדליק בטפח הסמוך לפתח ולא רחוק יותר, בין בפתח הבית ובין בפתח החצר. וידליק לכתחילה בצד שמאל כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ואם אין מזוזה ידליק בימין. ואם מדליק בחלל הפתח יניחו בחצי השמאלי, ולהט"ז ראוי להדליק בקצה הצד השמאלי ליד הכותל, ואין בזה נ"מ לאיזה צד הדלת נפתחת. וכתב הרמ"א שלזידן שמדליקים בפנים אין לחוש אם לא מדליק בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ המנוהג הנכון להקפיד בזה גם בזמננו ואין לשנות, ואם יש לו חלון הפונה לרה"ר עדיף שידליק שם משום פרסומי ניסא, אא"כ שכיח הזיקא, או שהחלון למעלה מכ', שאז עדיף שידליק בפתח. ואם בני הבית רבים, עדיף שכל אחד ידליק במקום אחר שיהיה הכר כמה נרות מדליקים, ולא ידליקו כולם בטפח הסמוך לפתח, אך לא ידליקו במקום שמדליקים כל השנה.

הדלקה מפני החשד – חצר או בית שיש להם ב' פתחים אחת בצפון ואחת במזרח, צריך להדליק בשניהם מפני החשד, אפי' אם אין בחצר זו עוד דיירים, אך לא יברך אלא באחד מהם. ואם שני הפתחים הם באותה רוח מספיק שידליק באחד, אא"כ הם של שני בתים או שהבית חלוק מתוכו, שאז צריך להדליק בשניהם מפני שיחשדו שגרים שם שני בני אדם, ויש מקילים בששניהם שייכים לאדם אחד. וכתב הרמ"א שבזמן הזה שמדליקים בפנים ואין הכר לבני רה"ר כלל, אין חוששים לחשד. (סעיף ח').

הדלקה בבית הכנסת ובבית המדרש

נהגו להדליק נרות חנוכה גם בבית הכנסת ובבית המדרש משום פרסומי ניסא, ומברכים על ההדלקה, כמו שמברכים על הלל בר"ח שאינו אלא מנהג.

מקום ההדלקה בצד דרום או בשלחן העומד בצד דרום, אפי' בזמן הגמ' שהיו מדליקים בפתח, זכר למנורה, ויסדר הנרות ממזרח למערב, ויעמוד כשאחוריו לדרום ופניו לצפון, ויתחיל בימניו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש, והנוהגים לסדר הנרות מצפון לדרום אין למחות בידם, דיש להם על מה לסמוך, וכל אחד יעשה כמנהגו.

אם חוזר ומדליק ומברך בביתו – מי שהדליק בבית הכנסת חוזר ומדליק בביתו, ואפי' בירך בבית הכנסת חוזר ומברך בביתו, ובינים הראשון לא יחזור ויברך שהחיינו, אא"כ מדליק להוציא את אשתו ובני ביתו, ובהגהות הגאון ר' ברוך פרינקל מסתפק אם אורח שהדליק בבית הכנסת חוזר ומברך בביתו.

זמן ההדלקה בבית הכנסת הוא בין מנחה למעריב, אפי' הנוהגים להדליק בבית בצה"כ, ובערב שבת לרמ"א ידליקו לפני מנחה, ולרש"ל בין מנחה למעריב, בשעה שהציבור מתחיל להתקבץ ויש פרסומי ניסא, אך אם יש חשש שעד שיבואו יתקדש היום לא ימתינו וידליקו ויברכו אפי' לפני מנחה, ויהיה פרסומי ניסא כשיבואו אח"כ.

ברכה בבית הכנסת כשאין מניין – דעת הרמ"א שגם בחול כשאין מניין יכול לברך. ודעת המור וקציעה שצריך שיהיו עשרה בשעת הברכה משום פרסומי ניסא, ואם השעה דחוקה ידליק בלי ברכה, ודעת הבה"ל שהפרסומי ניסא לא תלוי בעשרה, ושמשמעות הפוסקים שאפשר להדליק ולברך בלי עשרה, ומסקנת הבה"ל שהמדליק בברכה יש לו על מי לסמוך, ואם יכול להשיג מניין בקלות מה טוב.

טוב שהש"ץ ידליק את כל הנרות, ואם רוצים למהר להתפלל יכול השמש להדליק את שאר הנרות והש"צ יתפלל, וכן בביתו אם מזדמן לו דבר נחוץ יכול אחר לסיים את ההדלקה.

אבל בחנוכה – אבל ב"ב חודש על אביו ואמו, או שלושים על שאר קרובים, שמתפלל לפני העמוד בערב חנוכה, ידליק אחר את הנרות משום ברכת שהחיינו שניכר שזה שמחה לציבור, (אבל בביתו יכול לברך שהחיינו), ובשאר הימים יכול להדליק בבית הכנסת, ומתפלל בחנוכה מנחה ומעריב (ובט"ו באב וט"ו בשבט ול"ג בעומר מתפלל גם שחרית, ובחווה"מ פעמים מנעתי מאבל להתפלל מנחה ומעריב).

סימן תרע"ב

זמן הדלקת נר חנוכה

איתא בגמרא (שבת כ"א): תנאי מצוהה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, ובסימן זה יבואר לאיזה שקיעה חנוכה, ומהו זמן שתכלה רגל מן השוק, ומתי אפשר להדליק בדיעבד לפני או אחרי הזמן.

לדעת השו"ע מדליקים בסוף השקיעה, והיינו בזמן צאת הכוכבים, לא מאחרים ולא מקדימים, ובערב שבת מקדימים. וכתב המ"ב שמי שמתפלל מעריב בזמן צה"כ, נכון שידליק קודם מעריב, ויטיל בה שמן שתדלק חצי שעה אחרי צה"כ, שהרי הטור סובר שאפשר להקדים עד קרוב לחצי שעה, ולרמב"ם שצריך להדליק בשקיעה הרי אם מדליק חצי שעה או מעט יותר אח"כ לא יצא, ואף המקילים להדליק אח"כ אינו אלא מטעם ספק, ואם לא הדליק מקודם והגיע זמן מעריב, יקדים להתפלל מעריב. והנוהגים להדליק בצה"כ נכון שייכינו את השמן בתוך הנרות לפני מעריב, דאם יכינו אחרי מעריב יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה שהוא חצי שעה. וכתב הבה"ל שמה שהזכיר השו"ע שאין מקדימים הוא צ"ע ממכנה שאלות, דדוקא קודם השקיעה אינו ניכר הפרסומי ניסא, אבל לא כשמדליק רבע שעה או חצי שעה לפני צה"כ, ובערב שבת הרי חייב להדליק לפחות עשרים וחמש דקות לפני צה"כ. **אבל דעת הרבה ראשונים** שצריך להדליק בתחילת השקיעה השניה, שזה בערך רבע שעה לפני צאת הכוכבים. וי"א שמדליקים בזמן שהשמש נכסית מעיניו.

הדלקה מפלג המנחה – אם אין לו פנאי להדליק בזמנה, י"א (והכי נקטינן. פ"ח). שיכול להדליק מפלג המנחה ולמעלה, והיינו שעה ורבע לפני צה"כ (לפי שעות זמניות), ויכול לברך כשמדליק, ויתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק, ולכמה פוסקים היינו חצי שעה אחרי צה"כ, ואסור להשתמש לאורה כל אותו הזמן, ואם כבתה בחול לפני צה"כ צריך לחזור ולהדליק אבל לא יברך. ואם נתן בה שמן רק לחצי שעה יוסיף עוד שמן וידליק אך לא יחזור ויברך. ואם הדליק לפני פלג המנחה צריך לכבותה ולחזור ולהדליק.

אם לא הדליק בשקיעה בין במזיד בין בשוגג, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, שזה בערך חצי שעה, שאז יש עוברים ושבים ויש פרסומי ניסא, וצריך לתת בה שמן שתדלק עד זמן זה, וכל זה לכתחילה, אבל אם עבר הזמן ולא הדליק, מדליק עד עלות השחר, ואם בני הבית נעורים אז יברך, ואם הם ישנים נכון שיקיצם כדי שיוכל להדליק בברכה, ודעת החמד משה שיכול לברך גם אם אין אנשים, וספק ברכות להקל, אך הרוצה לנהוג כוונה אין למחות ביזו. וכתב הרמ"א ש"א שבזמן הזה שמדליקים בפנים ואין ההכר אלא לפני ביתו, א"צ להדליק לפני שתכלה רגל מן השוק, וידליק כשבני הבית מקובצים יחד, ומ"מ טוב להזהר גם בזמן הזה, שכיון שמדליקים בפתח הבית והוא פתוח, יש הכר לעוברים ושבים.

אם לא הדליק כל הלילה אין לו תשלומין, אמנם בלילות האחרים ידליק מספר הנרות כשאר בני אדם.

כמה זמן צריכות הנרות לדלוך – המדליק בחוץ צריך לתת שמן שידלק עד שתכלה רגל מן השוק, ואם מדליק בתוך ביתו או שמדליק אחר שכלה רגל מן השוק, יתן שמן לחצי שעה, ואם נותן יותר שמן אין בזה שום מצוה, אמנם בנרות של שעות יש הידור מצוה שיהיו ארוכות, אך לא יעשה אותם גדולות מדי. ומי שאין לו שמן כשיעור ההדלקה ידליק בלי ברכה. ואין לקנות שעה מעובדי עבודת גילולים.

הנאה מהשמן אחרי זמן ההדלקה – אם נתן שמן יותר מהשיעור הנצרך להדלקה, יכול לכבות, וכן מותר אז להשתמש לאורה ומן השמן, אך טוב להתנות שאינו מקצה את השמן יותר משיעור הנצרך להדלקה, ד"א שבסתמא הכל הוקצה להדלקה, ויש מחמירים שבעוד הנרות דולקות לא ישתמש לאורם, מפני שהרואה לא ידע שעבר זמן ההדלקה, ולדבריהם אפי' תנאי לא מועיל לזה, וכן אין לטלטל הנרות בעוד שהם דולקים אפי' יותר מחצי שעה.

מי שהדליק נר אחד בלילה השני, ידליק אח"כ עוד נר ולא יברך, והפמ"ג מצדד שאפי' אם מתחילה לא היה כוונתו להדליק אלא נר אחד לא יברך על הנר השני.

כשיגיע זמן ההדלקה אסור אפי' ללמוד, וכ"ש אכילה ושאר דברים, ואם התחיל פוסק, ויש להחמיר אפי' חצי שעה קודם, ולפי הסוברים שמדליקים אחרי השקיעה, ממילא חצי שעה קודם צריך להחמיר בכל הדברים, אך לענין לימוד נראה שאין להחמיר.

סימן תרע"ג

אלו שמנים ופתילות כשרים לנר חנוכה

שמנים ופתילות שאינם דולקים היטב ויש חשש שיכבו אסרו חכמים להדליק בהם בשבת, שמוא יטה את השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר. ולהלן יבואר מה הדין בזה בחנוכה או בשבת חנוכה, וכן יבואר איזה שמנים פסולים לנר חנוכה, ומה ראוי להדליק למצוה מן המובהר.

כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה, אף שמנים גרועים שאינם נמשכים היטב אחר הפתילה, ואף פתילות גרועים שאין האש דולקת בהם היטב, ואף שבשבת אין מדליקים בהם בחנוכה אין לחוש, דקיימא לן כבתה אין זקוק לה, דכיון שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה.

אפילו בליל שבת חנוכה מותר להדליק בכל השמנים והפתילות, כיון שאסור להשתמש בנר חנוכה, וכן הדין בנרות שהמהדרים מוסיפים נר בכל לילה, אמנם אם נתן בנר יותר משיעור המצוה,

אסור להדליק בהם בשבת בשמיים ופתילות שאסור להדליק בהם בשבת, מפני שיש לחוש שיטה את הנר לאחר שיעור ההדלקה שמוותר אז להנות מהנר, וכן אין להדליק בשבת את השמש בשמיים ופתילות שאין מדליקים בהם בשבת, כיון שמוותר לעשות איזה תשמיש כנגד השמש.

מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, ואם אין שמן זית מצוי מצוה להדליק בשמיים שאורם זך ונקי, וכתב הרמ"א שנוהגים במדינות אלו להדליק בנר של שעוה, כי אורו צלול כמו שמן, וכתב המ"ב דמ"מ מצוה יותר בשל שמן, מפני שעל ידי השמן נעשה הנס. ודעת מהר"ל מפראג שלא להדליק כלל בנר שעוה וחלב אלא דווקא בשמן, מפני שהנס נעשה בשמן, אבל אין נוהגים כותיה. ומצוה מן המובחר לקחת לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן.

שומן או תלב שנאסרו ע"י תערובת תלב אין להדליק בהם, וגם אין לבטלם בשישים כדי להדליק בהם.

שמן גזול צריך עיון אם הוא כשר לנר חנוכה.

אם נמצא עכבר בשמן, אסור להדליק בו נר חנוכה מפני שהוא מאוס.

הנוהגים להדליק בכל יום נר נוסף צריך שיהיה הנר הנוסף דומה לנר העיקרי. כ"כ הישועות יעקב. וכתב בבאר היטב בשם השו"ת יעקב שבמקום שהשמן זית ביוקר ושאר השמיים בזול, ידליק נר אחד בשמן זית, ושאר הנרות בשאר השמיים, ואפשר שגם הישועות יעקב מודה בזה, כיון שבשמיים לא ניכר ההבדל. ושנים המדליקים באותו בית יכול אחד להדליק נר של שמן והשני נר של שעוה.

איסור שימוש בנרות חנוכה

נר חנוכה אסור להנות מאורו, כדי שיהיה ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס, ועוד כיון שהנס נעשה במנורה עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל. ולהלן יבואר איזה שימוש אסור לעשות לאור הנר, ומה הדין כאשר הניח נר של חול יחד עם נרות חנוכה.

אסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפילו לבדוק או לספור מעות שהוא תשמיש עראי אסור אפילו אם אין ידיו סמוכות לנר, ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד תורה או לאכול סעודת שבת אסור, ומדברי הט"ז מוכח שלדעה זו אפילו בדרך עראי אסור, ובבב"ל דן בדבריו, וכתב דאפשר שתשמישי קדושה בדרך עראי לכו"ע אין להחמיר, ואפילו ללמוד בדרך קבע אפשר שאין להחמיר לאחר חצי שעה, ויותר טוב שאם הוא חול ואין לו נר אחר ללמוד לפניו שיכבה הנר לאחר זמן ההדלקה ויחזור וידליקו, וגם בנר של בית הכנסת אין להשתמש אף תשמישי קדושה בתוך חצי שעה, אבל אם אינו משתמש בנר מותר לשבת בביתו בשעה שהנרות דולקות אפילו אם לא הדליק שמש, והשע"ת מביא מהפ"ח שמוותר ללכת לאור נר חנוכה שלא יכשל, דאינו מחויב לעצום עינו, דלא מיקרי תשמיש. ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה, לדעת הט"ז דווקא בדרך עראי, ולא"ר והחמד משה מותר לדעה זו אף בדרך קבע.

הדלקת נר נוסף – כתב השו"ע שנהגו להדליק נר נוסף מלבד הנר שמניחים על השלחן, כדי שאם ישתמש לאורה יהיה זה לאור הנר הנוסף שהודלק אחרון, דכיון שמדליקים בפנים שמה ישתמשו בנר חנוכה בלי לשים לב, ויניחנו רחוק קצת משאר הנרות כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקים, וכדי שאם יבוא להשתמש יהיה היכר שמשתמש רק לאורו.

וכתב הרמ"א כתב שבמדינות אלו לא נהגו להוסיף נר אלא להניח ליד הנרות את השמש שבו מדליקים את הנרות, וזה יותר טוב כיון שע"ז ניכר שאינו מומנין הנרות, ואפילו רבים המדליקים כל

מדליקים בו בלילה אחר, ואם יש לו רק נר ישן יסיקו באור בכל לילה, ונר של מתכת או זכוכית או חרס מצופה אין צריך חדש. ואת הפתילות א"צ להחליף כל יום, דאדבריהם הם נוחים יותר להדליק כשהם דלקו כבר.

טוב שכל אחד יטריח לעשות לו מנורה יפה לפי כוחו, וכן יעשה נרות יפים.

סימן תרע"ד

הדלקת נרות אחרים מנר חנוכה

נתבאר בסימן הקודם שגם חנוכה אסור להשתמש בו לתשמיש אחר, ובסימן זה יבואר באיזה אופן מותר להדליק ממנו נר אחר של חנוכה או של שאר מצוות.

כתב השו"ע שמוותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה, והיינו מיום שני ואילך שמדליקים יותר מנר אחד, או כששני אנשים מדליקים בבית אחד, ודווקא בלא אמצעי, אבל אסור להדליק סתם נר כדי להדליק בו נר אחר של חנוכה, אפילו אם הנר שמדליק בו הוא השמש. ויש מתירים אפילו ע"י אמצעי, אא"כ יש לחוש שיכבה הנר של חול לפני שידליק ממנו נר חנוכה. וכתב הרמ"א שנהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק מנר לנר, דעיקר המצוה היא נר אחד, אבל בשאר נרות של מצוה כגון של שבת או של בית הכנסת מדליקים מנר לנר וכתב הפמ"ג שאם שני בעלי בתים דרים בבית אחד ששניהם צריכים מדינא להדליק נר חנוכה, מותר להדליק מנר לנר גם לרמ"א, אמנם הדלקה ע"י אמצעי אינו כדאי אפילו בשאר נרות של מצוה.

אף שמבואר בסימן תרע"ה שצריך להניח נרות חנוכה במקומם לפני ההדלקה, ולא להדליקם ואח"כ להניחם במקומם, מ"מ לדעת הט"ז שעל זמן מועט אין להקפיד, א"כ אפשר לקחת את הנר ולהדליקו מנר אחר (באופנים המותרים). ולשארי אחרונים הסוברים שיש להקפיד גם על זמן מועט, מיירי ששני הנרות קבועות במקומם ויש להם פתילות ארוכות שמגיעות לנר השני בלי להסירם ממקומם, ומסתבר שאע"פ שהוא מושך את הנר שרוצה להדליק מותר, כל שאינו מסיר את הפתילה לגמרי מהנר. והא"ר כתב דמיירי שמתלטל את הנר הדולק לנר השני, והפמ"ג מפקפק בזה שהרי אין לטלטל נר חנוכה ממקומו, וכתב השע"ת ש"הא"ר סובר שכיון שטעם האיסור הוא שיאמרו שהוא מטלטלו לצורכו, א"כ כשרואים שהוא מטלטלו לצורך הדלקת נר אחר מותר.

לאחר שעבר זמן המצוה הנרות מותרים בהנאה ומותר להדליק מהם, אמנם לדעת הסוברים בסימן תרע"ב שגם אחרי זמן המצוה אסור להשתמש לאור הנרות, ה"ה שאין להדליק מהם נר של חול, אמנם בהדלקת נר של מצוה אין להחמיר אחרי שעבר זמן המצוה.

אם כבה אחד מהנרות אין להדליקו מנר אחר, אפילו אם כבה בתוך שיעור זמן ההדלקה, דמיעיקר הדין אין צריך להדליקו, דכבתה אין זקוק לה, וכ"ש שאין להדליק את השמש משאר הנרות, אמנם בבית הכנסת אין חילוק בין השמש לשאר נרות, ולכן יש לגעור באו שמדליקים מהשמש שבבית הכנסת, חוץ ממוצאי שבת כדי להאיר את המבואות האפלים וללכת לביתו.

יש אומרים שגם של בית הכנסת ושל שבת ושל חנוכה ושל תלמוד תורה ושל חולה הצריך נר כולם נר של מצוה ומותר להדליק זה מזה. וכתב הגר"א שלדעה ראשונה בסימן תרע"ג שאסור להשתמש

אחד ידליק שמש כיון שכל אחד מניח נרותיו במקום מיוחד, אפילו אם יש נר על השלחן, ונחלקו הפוסקים אם בכהאי גוונא מותר להשתמש כנגד כל הנרות יחד, או שרק כנגד השמש מותר, ודבר הצריך עיון גדול שהשמש לא מספיק לזה אסור לכו"ע. ויש לעשות את השמש ארוך יותר משאר הנרות, או שיניחנו גבה יותר משאר הנרות, כדי שאם בא להשתמש יהיה עיקר תשמישו ממנו. וטוב שמלבד השמש יניח נר על השלחן. וכתב הרמ"א שלכתחילה אין להשתמש ליד הנרות אף שמדליק נר נוסף או שהניח שם את השמש, מפני שהרואה יאמר שאת כולם הוא הדליק לצורכו, אלא ישתמש לאור הנר הנוסף או לאור השמש כשהוא בפני עצמו.

אם נתערב נר חנוכה בנרות אחרים לאחר שהודלק וכבה בתוך זמן שיעורו, שכבר נאסר בהנאה, (דלפני ההדלקה הנר לא נאסר, דהזמנה לנר חנוכה לאו מילתא), דעת הרמ"א (כהתרומת הדשן) שאסור ליטול נר מהתערובת ולהדליקו ולהשתמש בו לאורו, אפילו אם יש אלף נרות אחרים, דדבר שבמנין אפילו באלף אינו בטל, וכן אם הנרות מהתערובת דולקים אסור ליטול מהם נר אחד להשתמש בו לאורו, אלא ידליק מהתערובת מספר נרות גדול יותר מהנרות האסורים, ואז מותר להשתמש אצלם אף לדעת הרמ"א דס"ל שבעלמא כשיש שמש מותר להשתמש דווקא בנר הנוסף או בשמש כשהוא בפני עצמו. וי"א שגם באופן זה אסור להשתמש כיון שהוא משתמש בכל הנרות, (ורק שמש שהוא מוגבה משאר הנרות מותר להשתמש שם דאז עיקר תשמישו הוא בשמש), ובגר"א ובמור וקציעה משמע שיש להחמיר בזה. ודעת רש"ל שהנר האסור בהנאה בטל בשתי נרות מותרים, כיון שהנרות נמכרים במשקל, ואף שמדליקים אותם במנין זה רק בגלל המצוה ולא חשיב דבר שבמנין, והמ"א הביא דעת הרש"ל ולא הכריע לדינא, ומשמע שבמקום הפסד מרובה אפשר שיש להקל. וכתב הט"ז שאפילו לרמ"א אחרי חנוכה הוא בטל ברוב, ורק בחנוכה שהוא חשוב מפני שהוא ראוי להדלקה אינו בטל, והיינו כשנשארו בו שיעור שיכול להדליק בו ביום אחר, דבלאו הכי בטל חשיבותו גם בתוך חנוכה.

אם צריך להדליק נר חנוכה שכבה – הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה אין זקוק לה אפילו אם כבו כל הנרות, מפני שכבר קיים את המצוה. וכתב הרמ"א שאם רוצה לחזור ולהדליק אין לברך, והמ"ב מביא שהאחרונים כתבו שראוי לחזור ולהדליק בכל ענין אפילו בנכבה בשוגג, ואף בכיבה במזיד שודאי חייב לחזור ולהדליק, מ"מ לא יברך. ואם הדליק במקום שיש רוח וכבתה, אף בשאר הימים צריך לחזור ולהדליק במקום שאין רוח, דהוי כאילו לא נתן בה שמן כשיעור, ומ"מ לא יברך עליה. ונראה שצריך שבשעת ההדלקה ידלקו נרות לפי מספר הימים, ואם כבה אחד לפני שסיים להדליק את כולם צריך לחזור ולהדליק מה שכבה, ואם רואה שהאש לא נאחזת היטב בפתילה ובודאי יכבה במהרה, צריך מדינא לחזור להדליק, ואם הדליק כראוי בערב שבת וכבתה קודם כניסת השבת, דעת השו"ע שא"צ לחזור ולהדליק, והט"ז סובר שבערב שבת צריך לחזור ולהדליק בלי ברכה, וכתב המ"ב שראוי לחזור ולהדליק, ואם הוא כבר קיבל שבת מותר לומר לחבירו שעדיין לא קיבל שבת לחזור ולהדליק.

מצוה מן המובחר לקנות שעוה לנר חנוכה ממה שנטף מהנרות בבית הכנסת, דהואיל ואיתעביד בהו חדא מצוה ליתעביד בהו מצוה אחריתא.

אם צריך להחליף את הנר או הפתילות כל יום – נר של חרס שהדליק בו לילה אחד נעשה ישן ואין

בנר חנוכה אפילו לתשמיש של קדושה, אסור להדליק נרות של מצוה אחרת מנר חנוכה, ולדבריו גם נר של שבת ונר של בית הכנסת וכדומה אין להדליק אחד מחביריו.

סימן תרע"ה

הדלקה עושה מצוה

הגמרא (שבת כ"ב:) מסתפקת אם עיקר מצות נר חנוכה זו ההדלקה או ההנחה, ונ"מ בנר שדלק מאתמול אם מספיק לכבותו ולהדליקו, או שצריך גם להגביהו ולהניחו, וכן נ"מ מה הדין אם חרש שוטה וקטן הדליק, ומסקנת הגמרא שהדלקה עושה מצוה, ובסימן זה יבואר הנ"מ בזה למעשה.

הדלקה עושה מצוה ולא הנחה, שהרי מברכים אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק וכו' (ולפ"ז ה"ה בשבת ויו"ט), ולכן אם הנר היה מונח מכובה במקום שהדלקה שלא לשם מצות נר חנוכה, מספיק שידליקו, וא"צ להסירו ולהניחו לשם מצות נר חנוכה, וכן נר שכבר היה דולק מאתמול לשם נר חנוכה של אתמול, מכבה אותו וחוזר ומדליקו לשם מצוה (דכל יום זו מצוה בפני עצמה), וא"צ להגביהו ולחזור ולהניחו לשם מצוה.

צריך להדליק את הנר במקום הנחתו, שאם הדליק בתוך הבית והוציאו לפתח ביתו מבחוץ לא יצא, מפני שהרואה אומר שהדליק לצורכו, ואף בזמנו שמקילים להדליק בתוך הבית מ"מ צריך להדליק את הנר במקום שיניחנו לבסוף, ואם לא עשה כך לא יצא, ואפילו אם הדליק בחוץ והכניסו לפנים לא יצא.

הזות הנרות בתוך מקום ההדלקה - כתבו הפוסקים שיש להזהר שלא לטלטל את הנרות עד אחר חצי שעה של שיעור ההדלקה אפילו אם חוזר ומניחם באותו מקום, ויש מהאחרונים שמקילים בזה, וכתב הפמ"ג שלכתחילה ודאי יש להזהר בזה, ואפילו בנרות חנוכה שמדליקים בבית הכנסת יש להזהר לכתחילה שלא לטלטלם ממקומם עד שיעור חצי שעה.

המדליק נרות חנוכה במקומם ואוחזם שם בידו, לדעת השו"ע לא יצא, והט"ז כתב שאם אוחזם קצת זמן ואח"כ מניחם יצא, אבל כמה אחרונים מפקפקים בזה ודעתם שאין להדליק עד שיהיו הנרות מונחים במקומם.

י"א שכיון שהדלקה עושה מצוה יש לתת קודם ההדלקה שיעור שמן הנצרך לכל זמן ההדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף בה שמן עד כדי שיעור ההדלקה לא יצא, וצריך לכבותה ולתת בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק בלי ברכה.

מי חייב בהדלקה

הדלקת נר חנוכה ע"י אשה - אשה חייבת בהדלקת נר חנוכה מפני שהנס נעשה גם להם, וגם התשועה נעשית ע"י אשה, ואשה יכולה להוציא איש אם הוא עומד שם בשעת ההדלקה ושומע את הברכה, ובדיעבד אם לא ענה אמן על הברכה יצא ידי חובה, אבל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכים לו. וכן איש מברך לאשה והיא יוצאת ידי חובה אם היא עומדת שם ושומעת את הברכה, אבל לא בענין אחר. ולדין שכל אחד מדליק בפני עצמו, מ"מ אשה אינה צריכה להדליק, מפני שהיא טפילה לאנשים, וכ"כ הרש"ל והא"ר שאשתו כגופו דמי ואינה צריכה להדליק, ואם היא רוצה להדליק יכולה לברך כשאר מצוות עשה שהזמן גרמא, ואם האיש

לא בבית תדליק האשה בברכה ויכולה להדליק בעד כל בני ביתה, ולא ידליק קטן.

חרש שוטה וקטן שהדליקו לא עשו כלום, אע"פ שההנחה היתה ע"י גדול, ואע"פ שגדול עומד על גביהם. וי"א שבקטן שהגיע לחינוך מותר, ואין לסמוך על דעה זו למעשה. וכתב הרמ"א דמ"מ לדין שכל אחד מבני הבית מדליק גם קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק בשביל עצמו. ומ"מ די שידליק נר אחד בכל לילה. והמ"א מביא מהש"ט יגבורים שקטן לא צריך להדליק כשכבר הדליק באותו בית, ואינו חייב אלא כשיש לו בית בפני עצמו.

סומא שנמצא בבית שאחרים מדליקים בו, עדיף שישתתף עימם בפריטי ויברכו עליו ולא ידליק בעצמו, וכן אם יש לו אשה אשתו מדליקה עליו, ואם הוא לבד בבית ידליק בעצמו ע"י סיוע של אחר, ולא יברך, ואינו יכול להוציא אחרים.

גר יכול לומר בברכה שעשה ניסים לאבותינו.

סימן תרע"ו

מנין הברכות - המדליק בלילה הראשון מברך ג' ברכות, להדליק נר חנוכה, שעשה ניסים, ושהחיינו, ובשאר הלילות לא מברכים שהחיינו.

מתי מברכים - מברכים את כל הברכות בכל הלילות לפני תחילת ההדלקה. ואם נזכר אחרי שהדליק חלק מהנרות יכול לברך את כל הברכות, ואם נזכר אחרי שהדליק את כל הנרות יברך רק שעשה ניסים ושהחיינו. ואם לא בירך שהחיינו בלילה הראשון יברך בלילה השני, או בשאר הלילות כשיזכר, ואם נזכר אחרי ההדלקה אינו מברך באותו לילה, ואם זה הלילה השמיני ועדיין לא בירך, שאם לא יברך יבטל לגמרי מברכת שהחיינו, אפשר שיכול לברך שהחיינו על הזמן אף שכבר הדליק מקודם, וצ"ע.

נוסח הברכות - בשו"ע כתב שיאמר להדליק נר חנוכה, ובגמרא וכל הפוסקים הנוסח להדליק נר של חנוכה, והמהרש"ל כתב שיאמר שלחנוכה במילה אחת, והעולם אין נוהגים להקפיד בזה. יאמר בזמן הזה ולא בזמן הזה. והגיענו לזמן הזה הל' בחיריק ולא בפתח.

ברכת הרואה - מי שלא מדליק בביתו, מברך את כל הברכות כשרואה נר חנוכה דלוק (ביום הראשון ג' ברכות ובשאר הימים ב' ברכות, כמו המדליק בעצמו). אמנם אם הוא עתיד להדליק בביתו בהמשך הלילה לא יברך על הראיה אלא כשידליק. ואם מדליקים עליו בביתו, לדעת השו"ע לא יברך על הראיה, ויש סוברים שכיון שהוא לא מדליק וגם אינו משתתף בפריטי צריך לברך, ולמעשה אין כדאי לברך באופן זה, דספק ברכות להקל, אבל המשתתף בפריטי ושומע הברכה (אפילו לא ראה אז את הנרות) לכו"ע אינו מחויב לברך אח"כ על הראיה, דשומע כעונה. והמברך שהחיינו על הראיה אינו חוזר ומברך למחרת כשמדליק בעצמו, ולמבואר בשו"ע שאם אשתו הדליקה חשיב כמדליק בעצמו, א"כ אם היא בירכה שהחיינו הוא אינו מברך.

אמירת הנרות הללו - אחרי שהדליק את הנר הראשון (שהוא עיקר המצוה) אומר הנרות הללו אנו מדליקים על התשועות וכו', ויגמור את ההדלקות בזמן האמירה, ומי שנוהג לומר הנרות הללו אחרי סיום ההדלקה שפיר דמי. (ויש בהנרות הללו ל"ו תיבות מלבד תיבות הנרות הללו, כמנין הנרות שמדליקים בחנוכה, כלומר הנרות הללו הם ל"ו, ויאמר הנרות הללו קודש ולא יאמר הם, כדי שלא יהיו

ל"ו תיבות. ובתיבות הנרות הללו יש ח' אותיות רמז לח' ימי חנוכה).

מאיזה נר מתחילים להדליק

יש ג' כללים בהדלקת נרות חנוכה שיש בהם נ"מ לענין מאיזה נר מתחילים להדליק: א' נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח משמאל, אמנם יש מדליקים בתוך הבית סמוך לפתח, ויש מדליקים בחלון. ב' כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, ונחלקו הפוסקים אם הכונה להתחיל בנר הימני ואח"כ לפנות לשמאל, או להתחיל בשמאלי כדי לפנות לימין. ג' נחלקו הפוסקים האם מתחילים להדליק את הנר הנוסף כדי להראות את תוספת הנס, או להתחיל בנר הראשון שהוא עיקר המצוה והשאר רק הידור. ולהלן יבוארו פרטי הדינים והשיטות בזה למעשה.

דעת השו"ע - [המניח נרותיו מחלל הפתח והלאה לתוך חלל הבית] יתחיל להדליק בנר הימני, ובלילה השני כשמוסיף עוד נר יתחיל ויברך על הנר הנוסף (שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים נתווסף הנס) שהוא יותר שמאלי כדי לפנות לימין, וכן בהמשך לילות החנוכה יתחיל תמיד בנר הנוסף ואח"כ יפנה לימין. ואין חילוק בין המניח נרותיו מימין הפתח למניח משמאל הפתח, תמיד יתחיל בנר הנוסף. ואם מניח נרותיו בחלון או בחלל הפתח או בבית הכנסת, הנר הראשון יהיה בצד ימין, ובכל יום יוסיף עוד נר מצד שמאל ויתחיל להדליק בנר החדש ויפנה לימין, ובשעת ההדלקה ירחיק עצמו לצד שמאל, כדי שיפגע תחילה בנר החדש ולא יצטרך להעביר על המצוות.

דעת רש"ל והגר"א שידליק תמיד תחילה את הנר הסמוך לפתח, מפני שעדיף לברך על עיקר המצוה ולא על הרשות, ומפני שעיקר המצוה היא בטפח הסמוך לפתח, ואח"כ ידליק את שאר הנרות, והיינו שאם הנרות מונחים בימין הפתח ידליק מימין לשמאל, ואם הנרות משמאל הפתח ידליק משמאל לימין. ואם מניח את הנרות בחלון או בחלל הפתח או בבית הכנסת, יברך תמיד על הנר הראשון, ונראה שיעמידו לצד שמאל ובכל יום יתחיל בו ויפנה לצד ימין.

להלכה דעביד כמו עביד ודעביד כמו עביד. וטוב ונכון לסדר את כל הנרות בחלל הפתח כדי שכולם יהיו בטפח הסמוך לפתח, ויזהר שלא יפתח את הפתח בתוך שיעור ההדלקה של חצי שעה, כדי שהרוח לא תכבה את הנרות.

דעת הלבוש והט"ז שהמעלה של ימין היא להתחיל להדליק בימין ולפנות לשמאל, וממילא כשיש מזוזה שצריך להדליק בשמאל הכניסה, ישים את הנר הראשון ליד הפתח, ובכל יום יוסיף נר לצד הבית, ויברך על הנר הנוסף שהוא ימני ויפנה לשמאל, ואם הוא מדליק בחלל הפתח או בחלון או בבית הכנסת, ידליק בלילה הראשון את הנר הכי שמאלי, ובכל יום יוסיף נר לצד ימין ויברך על הנר החדש ויפנה לשמאל, עד שביום האחרון יתחיל להדליק בנר הכי ימני, והפמ"ג נהג כהט"ז, וכן העתיק הדרך החיים להלכה, ונמצא שלהלכה יש ג' שיטות, וכל הני"מ היא רק מה נכון לעשות לכתחילה, דבכל גוונא יצא ידי חובה.

בבית הכנסת שמבואר בסימן תרע"א שדליקים בצד דרום ומתחילים להדליק בנר המזרחי, לדעת השו"ע יעמוד כשאחוריו לדרום ופניו לצפון, ולדעת רש"ל והגר"א וכן לדעת הלבוש והט"ז יעמוד כשאחוריו לצפון ופניו לדרום.

סימן תרע"ז

דין אכסנאי וכדומה בחנוכה

איתא בגמרא (שבת כ"ג.) אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רבי זורא מריש כי הוינא בי רב משתתפא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא

אמינה השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו
ביתאי. ולהלן יבוארו דיני אכסנאי, ולמי יש דין אכסנאי.

אכסנאי שאשתו מדליקה עליו בביתו, הוא יוצא ידי
חובה בהדלקתה אפילו אם הוא רחוק מביתו,
(ומשמע בתרומת הדשן דה"ה כשהוא לא יודע אם אשתו
מדליקה, אלא שהיא או בני ביתה יודעים שהאשה צריכה
להדליק מפני שהמצוה מוטלת על מי שנמצא בבית). אבל
אם אינו יודע אם אשתו מדליקה עליו, או שיוודע
שאין מדליקים עליו בביתו, אם יש לו נר נכון
שידליק בעצמו ויברך לצאת דעת מהרי"ו וייל שכתב
שהיום שהמנהג להדר שכל אחד מדליק נר, יבוא לחושדו
שלא הדליק, ואם אין לו נר או שאינו מדליק בעצמו,
צריך לתת פרוטה לבעל הבית כדי שבעה"ב יקנה
לו חלק בשמן ולכאורה היינו באחד מדרכי הקנין ולא
באמירה בעלמא, וכן מהני שבעה"ב יקנה לו במתנה
חלק בשמן, וא"צ לתת חצי מהוצאות הנר, (ו"א)
שצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן בשביל האכסנאי
יותר משיעור חצי שעה ששם בשביל עצמו, וצריך
ואכסנאי לשלם את הברכות מבעה"ב, ויהיה שיהיה
כולם שותפות בכל השמן של כל הלילות.

אפילו אכסנאי שאוכל על שלחן בעה"ב, כיון שהוא
אורח ואינו אוכל שם בקביעות אינו יוצא בהדלקת
בעה"ב אם לא משתתף עימו. ומשמע מהשו"ע
שאפילו אכסנאי שיש לו חדר בפני עצמו יכול
להשתתף עם בעה"ב או אם הוא נשוי יכול לסמוך
על ההדלקה שבביתו.

אכסנאי שיש לו פתח לרה"ר בפני עצמו, צריך
להדליק בפתחו מפני החשד, אפילו אם הפתח
מתוח לאותו רוח שבעה"ב מדליק שם, ואע"פ
שאותו בית מיוחד לו רק לשינה והוא אוכל על
שלחן בעה"ב, כיון שהעולם לא יודעים שהוא לא
אוכל במקום המיוחד לו, ו"א שבאופן זה אם אין
מדליקים עליו בביתו צריך לברך, ו"א שלא יברך.
וזה"ל מסתפק אם ההדלקה מפני החשד היא זווקא
בשבתית חלוק מתוכו ויש לו חדר מיוחד שם, או גם כשאין
רובית חלוק מתוכו, ויש לו זוית בבית שהוא משתמש שם
ונאותו זוית יש פתח לרחוב. וכן בן האוכל אצל אביו
אפילו בקביעות ויש לו מקום מיוחד לשינה הפתוח
לרה"ר, צריך להדליק באותו פתח מפני החשד.
ובזמן הזה שמדליקים בפנים ממש ליכא חשדא,
והדליק במקום שאוכל מפני שמקום אכילתו עיקר,
או שישתתף עם בעה"ב בפריטי.

י"א שבזמננו שמדליקים בתוך הבית, וגם כל אחד
מדליק בפני עצמו, כל אורח צריך להדליק בעצמו,
ולא מועיל להשתתף בפריטי או שאשתו מדליקה
בביתו, כיון שאין הדבר ידוע לבני הבית, והמ"א
מסיק שאין להחמיר בזה אלא כשיש לו חדר בפני
עצמו, והמ"ב כתב שכבר הובא לעיל שאכסנאי
שיש לו נר נכון שידליק בעצמו, ובסימן תרע"ו
מובא ש"א שמי שיוצא בהדלקת אנשי ביתו צריך
לברך שעשה ניסים כשרואה נר חנוכה, ולכן נכון
יתר להדליק בעצמו אפילו נר אחד ולא לסמוך על
קולא זו.

מחור שלומד שלא בביתו דינו כאכסנאי, אמנם
אם הוא סמוך על שלחן בעה"ב דינו כבני ביתו,
ודעת הפר"ח שבכל גוונא הוא צריך להשתתף.

משרת כיון שהוא סמוך בקביעות על שלחן בעה"ב
מדינא אינו צריך להדליק, א"כ הוא רוצה להיות
מן המהדרין.

נר הסמוך בקביעות על שלחן אביו, הרי הוא בכלל נר איש
והינו ואינו צריך להשתתף, א"כ הוא רוצה להיות מהמהדרין
שמדליקים נר לכל אחד. ו"א שגם בן צריך להשתתף.

שני בעלי בתים שדורים בחדר אחד וכל אחד אוכל משלו,
כתב הפמ"ג שנחלקו לבוש והפר"ח אם יכולים להשתתף,
אין שרק באורח מועיל שיתוף, והפר"ח הביא ראיה מהמגיד

משנה שכל אחד צריך להדליק, אמנם מסתימת דברי השיבלי
לקט בשם רבותינו משמע שדי בשיתוף.

מי שסועד אצל חברו באקראי ויש לו בית
באותה עיר, צריך ללכת לביתו להדליק שם נר
חנוכה, ואם אינו רוצה לזוז ממקום ססועד, יצוה
לאשתו שתדליק עליו בביתו, ומ"מ מצוה בו יותר
מבשלוחו.

מי שהולך עם אנשי ביתו לבית אביו או המיו בקביעות
לשמונת ימי החנוכה, והוא סועד וישן שם, אע"פ שביים הוא
אוכל אכילת עראי בביתו אינו מדליק אלא בני שאוכל וישן
שם בלילה, שכיון שאין אנשים בביתו למי ידליק, ובפרט
בזמננו שההכר הוא לבני הבית והם לא נמצאים בביתו.

קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק. לדעת השו"ע
שגם המהדרין רק אדם אחד מדליק לכל בני הבית,
מייירי שיש לקטן בית בפני עצמו, ולכן הוא צריך
להדליק ולברך. אבל לדידן שנוהגים שכל אחד
מבני הבית מדליק, א"כ בכל גוונא הקטן צריך
להדליק בפני עצמו, וכן פסק הרמ"א בסוף סימן
תרע"ה, אבל דעת השלטי גיבורים והמאירי
שאפילו לדידן א"צ לחנך קטן להדליק אלא רק
כשיש לו בית בפני עצמו.

דעת המרדכי שגם מי שמדליקים עליו בביתו, אם
הוא במקום שאין אף אחד שמדליק צריך להדליק
ולברך, כי הוא חייב לראות את הנרות, וכתב הרמ"א
שכן נוהגים, והמ"ב כתב שכיון שהשו"ע בסימן
תרע"ו סתם שכשמדליקים בביתו א"צ לברך על
הראיה שלא כדעת המרדכי, א"כ לדינא אין לברך
א"כ יאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו.

הרוצה להחמיר להדליק בעצמו אע"פ
שמדליקים עליו בביתו והוא נמצא אצל יהודים
והוא רואה נרות חנוכה, כתב הרמ"א שהוא יכול
להחמיר ולהדליק בעצמו ולברך, וכן נוהגים, ובלבד
שיכוון שלא לצאת בהדלקה שבביתו, וכן סתמו
הרבה אחרונים. ו"א שכיון שחז"ל אמרו שהוא
יוצא בהדלקת אשתו לאו כל כמיניה לומר שאינו
רוצה לצאת, וידליק בלי ברכה. וכתב המ"ב שלדינא
אף שודאי אין למחות ביד הנוהגים לברך, מ"מ טוב
יותר להדר לשמוע את הברכות מאחר ולכוון לצאת
בהם ואח"כ להדליק נרותיו, או שידליק לפני הזמן
שאשתו רגילה להדליק. וכיון שיעקר זמן ההדלקה הוא
עד שתכלה רגל מן השוק, לכן הנוסעים לירידים שהם נוסעים
כמה שעות בלילה זיהירו את נשותיהם להדליק בבית מיד
בצאת הכוכבים, והוא יסמוך על הדלקתה, ומ"מ כשיבוא
לאושפיאז ידליק בלי ברכה ויהדר לשמוע הברכות מאחר
ויענה אמן.

השמן שנשארו מהדלקת נרות חנוכה קודם היום
השמיני, אסור בהנאה, ואם נתערב בשמן אחר ואין
שישים לבטלו י"א שאין להוסיף עליו ולבטלו, ויש
מתירים להוסיף בכל איסור דרבנן (יורה דעה סימן
צ"ט). וביום השמיני, אם נתן מתחילה כשיעור
הנצרך להדלקה ונכבה באמצע ונותר, אסור בהנאה
כ"ל, ועושה לו מדורה ושורפו, ואסור להשאירו
לחנוכה הבא דחיישינן לתקלה, ואפילו להניחו בכלי
מאוס שאין חשש שיבוא לאוכלו אסור שמא יבוא
להדליק ולהנות ממנו. ואם מתחילה נתן שמן יותר
מכשיעור, מותר להשתמש בו לכתחילה, ו"א שרק
אם התנה שלא יאסור אלא כשיעור מותר, ועיין
בזה בסימן תרע"ב. ואם ביום השביעי נכבה הנר בתוך
שיעור ההדלקה, והוסיפו על השמן ביום השמיני הרבה יותר
מכשיעור והדליק בו, לכו"ע אסור להנות ממנו שנשארו,
א"כ יש שישים כנגד השמן הראשון. ואם לקח צלוחית של
שמן לנר חנוכה ונשתמש בו כדי צרכו, לכו"ע הנותר לא נאסר
בהנאה. והשלטי גבורים מסתפק מה הדין בנתן שמן לחצי
שעה ואח"כ ראה שזה יכול לדלוק יותר מחצי שעה, כגון
שהפתילה דקה, האם הכל נאסר כיון שהקצהו מדעתו אף
שזה בטעות, או לא.

סימן תרע"ח

דיני קדימה בנרות שבת וחנוכה ויין לקידוש והבדלה

מי שאין ידו משגת לקנות נרות גם לשבת וגם
לחנוכה, נר אחד לשבת קודם לנרות חנוכה, משום
שלום ביתו, (וכן נר של שבת קודם ליין לקידוש),
ולמרות שראוי שיהיו שני נרות לשבת, מ"מ נרות
חנוכה גם או שהם למהדרין קודמים לנר השני של
שבת. וי"א שבזמן הזה שמדליקים על השלחן נר
חנוכה קודם לנר שבת, ואע"פ שאסור להשתמש
לאורה, הוי כשעת הסכנה שמניחו על שלחנו, ואף
ששם צריך להדליק נר אחר להשתמש לאורו, היינו משום
היכר שלא יאמרו לצורכו הדליקה, ובאמת גם אם אין לו נר
אחר מותר אע"פ שבעל כרחו הוא משתמש על שלחנו בו,
אבל רוב האחרונים הסכימו שאין לחלק בזה בין
זמן הגמרא לזמננו, ומשמע שאם ידליקו לנר חנוכה יהיה
אסור להשתמש לפניו.

נר חנוכה קודם ליין לקידוש והבדלה, משום
פרסומי ניסא, וקידוש הרי אפשר לעשות על הפתח,
ועוד דמן התורה יוצא בזכירת דברים גם ללא יין,
אמנם אם אין לו גם פת קניית הפת דוחה אפילו נר
שבת.

סימן תרע"ט

סדר ההדלקה בערב שבת

בערב שבת מדליקים נר חנוכה (והיינו אחרי פלג
המנחה שזה שעה ורבע לפני הלילה, ולא קודם,
ומברך על ההדלקה כמו בחול) ואח"כ מדליקים נר
שבת, ד"א שאם ידליק נר שבת יהיה אסור
במלאכה, אבל כיון שדעת רוב הפוסקים שקבלת
שבת אינה תלויה בהדלקת נר שבת, אם הדליק נר
שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק
אח"כ נר חנוכה, אמנם אשה שהמנהג שהיא
מקבלת שבת בהדלקתה לא תדליק בעצמה אח"כ
נר חנוכה, אלא תאמר לאחר שידליק, והוא יברך
ברכת להדליק בשבילה, אבל ברכת שעשה ניסים
וברכת שהחיינו ביום הראשון יכולה לברך בעצמה.

כשמדליק בערב שבת צריך לתת שיהיה בנר
כשיעור שידלק חצי שעה אחרי צאת הכוכבים,
ואם אין לו כשיעור זה, יהיה לפחות נר אחד
כשיעור זה.

נכון לכתחילה להתפלל מנחה ואח"כ להדליק.

סימן תר"פ

זהירות מאיסור כבוי בנרות חנוכה בשבת

צריך להזהר שלא להעמיד את הנרות במקום שיש
שם רוח, ובשבת שאסור לכבות צריך שמירה
יתירה בזה כשמדליק כנגד פתח הבית מבפנים
שיחצוץ באיזה דבר בין הנרות לפתח כדי שהרוח
לא תכבה את הנר כשהוא פותח את הדלת, ואם
לא נתן אסור לפתוח את הדלת. וגם במקום
שמדליקים בכותל אחורי הדלת צריך להזהר בזה
כמבואר בסימן רע"ז. אבל במקום שמדליקים בבית
החורף ויש בית לפניו החורף אין לחוש, כיון
שאינו פסיק רשיה שיכבה, אם פתח בית החורף

מכוון כנגד פתח הבית לחצר או לרה"ז, יזהר לסגור פתח הבית לפני שפותח פתח בית החורף.

בערב שבת אסור לקבוע את הנרות בדלת עצמה, מפני שבפתיחה והסגירה הוא מקרב או מרחיק את השמן מהנר, ומתחייב משום מבעיר או מכבה, ואע"פ שאינו מכוון לזה הוי פסיק רישיה, ובנר של שעוה או חלב מותר. ויש מי שמתיר דס"ל דלא הוי פס"ר, וי"מ משום דס"ל דפס"ר דלא ניהא ליה מותר לכתחילה. והלכה כהאוסרים.

סימן תרפ"א

אין לברך ברכת בורא מאורי האש במוצאי שבת על נר הנוכה, כיון שאסור להנות מאורו, אבל יכול לברך על נר תחילה ברכת בורא מאורי האש, ולכבותו, ולחזור להדליקו לנר הנוכה, וזה עדיף דכיון דעביד ביה חדא מצוה ליעבד בה מצוה אחרייתא, אלא שמדליקים לפני הבדלה וכדלהלן, וממילא אסור להבדיל על נר הנוכה.

מה קודם הדלקת נר הנוכה או הבדלה - לשיטת השו"ע והרמ"א מדליקים נר הנוכה ואח"כ מבדילים, בין בבית בין בבית הכנסת, כדי לאחר לצאת מן השבת כמה שאפשר, ואם שכח אתה חוננתו יאמר המבדיל בין קודש לחול ואח"כ ידליק ואח"כ יאמר ויתן לך ואח"כ יבדיל. ודעת הט"ז ועוד כמה אחרונים שהבדלה קודמת לנר הנוכה מפני שהיא תדירה, וכבר נחלקו בזה הראשונים, ועל כן בבית הכנסת אין לשנות את המנהג להדליק ואח"כ והבדיל, ובבית דעביד כמו עביד ודעביד כמו עביד, ואין לגעור על שום אדם, כי יש לו על מי לסמוך.

סימן תרפ"ב

על הניסים

אמירת על הניסים בברכת המזון בברכת הארץ ובתפילה במוזים, דעל הניסים עיקרו הודאה, ואם אמר על הניסים בעבודה השלים תפילתו א"צ לחזור. ובברכת מעין שלש לא מזכירים חנוכה ופורים.

נוסח על הניסים - אומרים ועל הניסים ולא על הניסים, בין בתפילה בין בברכת המזון. אומרים כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל, ואם אמר ועל עמך ישראל יכול לומר כשעמדה עליהם. אין אומרים כשם שעשית וכו' כן עשה עמנו, דעיקר על הניסים הוא הודאה על העבר, (ו"א" שהטעם משום שאין שואלים צרכים בג' ברכות ראשונות ואחרונות, וזה טעות, דבשביל ציבור שרי), אלא מסיים ועשית עמם ניסים וגבורות, בימים ההם בעת הזאת, ויש שכן אומרים כשם שעשית וכו', ודעביד כמו עביד ודעביד כמו עביד. אומרים להשכיחם תורתך, ולא להשכיחם מתורתך. צריך לומר שמונת ימי חנוכה אלו להודות.

אם לא אמר על הניסים אין מחזירים אותו, בין בתפילה בין בברכת המזון, בין בחול בין בשבת. אמנם אם נזכר באותה ברכה לפני שאמר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם חוזר. וכתב הרמ"א ש"א שאם שכח בברכת המזון, כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו', וכן יאמר בתפילה בדרך בקשה אחרי סיום התפילה לפני יהיו לרצון, וה"ה בפורים, ובר"ח

טבת יאמר קודם הרחמן הוא יחדש וכו', דתדיר קודם.

גם בתפילת מוסף של שבת ור"ח בחנוכה אומרים על הניסים.

סימן תרפ"ג

כל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל, ואין אומרים תחנון בחול וצדקתך צדק בשבת ולמנצח וצידוק הדין, גם בערב חנוכה במנחה. ואין אומרים קל ארך אפים בשני וחמישי, ולא יהי רצון אחר ספר תורה.

אחרי ההלל אומרים חצי קדיש, ואבל מתפלל לפני העמוד בערבית כמו בר"ח אבל לא בשחרית. ועיין בשערי תשובה אם מותר לומר הלל בבית האבל, והאבל בעצמו ודאי לא יאמר.

סימן תרפ"ד

קריאת התורה בחנוכה

בחנוכה קוראים בתורה בכל יום ג' קרואים בפרשת הנשיאים, לפי שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה כסלו, ואף שחנוכה המשכן וקרבות הנשיאים היו בתחילת ניסן, מ"מ כיון שאז נגמרה מלאכת המשכן, וגם הנס של חנוכה הוא כחנוכה הבית, הרי זה מעין המאורע. ובסימן זה יבואר מה קוראים בכל יום, וכן סדר הקריאה בר"ח ובשבת חנוכה.

סדר הקריאה לשיטת השו"ע - ביום הראשון מתחילים לשיטת השו"ע בברכת כהנים, מפני שהנס נעשה ע"י כהנים. וכהן קורא עד "לפני המשכן" או עד "לחנוכה המזבח", אבל לא יקרא עד "ואני אברכם", והשאר יקראו לוי וישראל. וביום השני הכהן קורא מוביום השני עד פר אחד בן בקר, והלוי קורא עד ביום השלישי, וישראל חוזר וקורא כל פרשת היום השני. וכן על דרך זה בשאר ימים.

סדר הקריאה לשיטת הרמ"א - ביום הראשון מתחילים "ויהי ביום כלות משה" עד "ביום הראשון" והלוי והישראל קוראים "ביום הראשון". ובימים האחרים הכהן והלוי קוראים כמו לדעת השו"ע, והישראל קורא את היום הבא.

ביום השמיני הכהן והלוי קוראים פרשת ביום השמיני, והישראל קורא עד סוף פרשת נשא וכן פרשה ראשונה של בהעלותך עד "כן עשה את המנורה".

אחרי הקריאה אומרים חצי קדיש. אם קראו בטעות נשיא אחר ממה שצריך לקרוא, יצאו ידי חובה.

קריאת התורה והמפטיר וההפטרה בשבת חנוכה - בשבת חנוכה מוציאים ב' ספרים, בראשון קוראים ז' קרואים לפחות בפרשת השבוע, ואומרים חצי קדיש, ובשני קוראים בשל חנוכה רק את הנשיא של אותו יום, ואם זה כ"ה כסלו קוראים מ"ויהי ביום כלות", (וכן בר"ח טבת קוראים לרביעי רק את הנשיא של אותו יום), ומפטירים "רני ושמחי" לפי שנאמר בה "ראיתי והנה מנורת זהב כולה". ואם חלו שתי שבתות בחנוכה, מפטירים בשבת השניה בנרות דשלמה, ואם חלה חתונה בשבת זו, אף דבעלמא מפטירים "שוש אשיש" שהוא מעניינא דחתן, בחנוכה מפטירים בשל חנוכה בין בשבת הראשונה בין בשבת השניה דפרסומי ניסא עדיף, והמ"א כתב שבשבת השניה

כן מפטירים "שוש אשיש" אבל הא"ר כתב שמהרמ"א משמע שאין חילוק בין השבת הראשונה לשניה, ואינו נכון לצרף כמה פסוקים מ"שוש אשיש", דאין מדלגים מנביא לנביא.

אם ר"ח טבת חל בשבת מוציאים ג' ספרים, בראשון קוראים ששה קרואים או יותר בפרשת השבוע, וה"ה שאפשר לקרות חמשה קרואים בפרשת השבוע, והעיקר שביין כולם לא יפחות משבעה, וכשגומרים את הפרשה מניחים על הבימה גם את הס"ת השני ואין אומרים קדיש אלא רק מגביהים וגוללים את הס"ת הראשון, ופותחים את הס"ת השני וקוראים בו עולה אחד מ"וביום השבת" עד סוף פרשת ר"ח, וכשאומרים קדיש על השניה מניחים על הבימה את הס"ת השלישי, ובשלישי קורא המפטיר בשל חנוכה, ומפטירים רני ושמחי.

אם חל ר"ח בחול מוציאים שני ספרים, בראשון קוראים שלשה בפרשת ראש חודש (הכהן עד רביעיית ההין, הלוי עד ונסכה, וישראל עד ונסכו), והרביעי קורא בס"ת השני בשל חנוכה.

אם החזן טעה וקרא בר"ח ד' קרואים בשל ר"ח, או שבשבת קרא המפטיר של ר"ח, אם לא הוציאו עוד ס"ת לא קוראים של חנוכה, דר"ח עיקר, אבל אם הוציאו ספר שני צריך לקרוא עוד עולה בשל חנוכה משום פגמו של ס"ת. ואפילו אם נזכרו בתחיל קריאת הרביעי לא יקרא גם של חנוכה, דאין מדלגים בתורה בשני עניינים. ואומרים קדיש אחרי החמישי, ואם אמרו אחרי הרביעי לא יאמרו אחרי החמישי.

אם קרא הכהן בטעות בשל חנוכה, הרמ"א כתב שיפסיק ויקרא בשל ר"ח, ועיין בסימן ק"מ אם יברך, ושם נתבאר שלמעשה צריך לברך לפני ולאחריה. והט"ז כתב שהכהן יקרא של חנוכה והאחרים יקראו בשל ר"ח. והא"ר מצדד שאם קרא כבר ג' פסוקים יסיים, אבל בלאו הכי יפסיק באמצע ויקרא בשל ר"ח, וכן מצדד קצת במור וקציעה, ומ"מ הרבה אחרונים ומכללם המ"א הורו להלכה כמו הט"ז, שכיון שהתחיל בשל חנוכה יגמור, והתחלה היינו שאמר ברוך אתה ד', אבל אם לא התחיל אף שנודמן ס"ת המוכן לחנוכה יגלוהו ויקראו בס"ת השני, ואין זה פגם לס"ת כיון שקוראים בו אח"כ. ובר"ח טבת שחל בשבת אף אם טעו וקראו בשל חנוכה ובשלישי בשל ר"ח מפטירים בשל חנוכה, ומ"מ דיעבד אם קראו הפטרת ר"ח "השמים כסאי" יצאו.

מי שיש לו יאר צייט בחנוכה לא יחשב לפי ימי החנוכה אלא לפי ימי החודש, שהרי לפעמים ר"ח טבת יום אחד ולפעמים ב' ימים.

ניתן לרכוש את סיכומי תמצית הש"ס 4 חלקים על כל הש"ס, או תמצית גפ"ת (על המסכתות ברכות, שבת, עירובין, פסחים, יומא, סוכה, יבמות, כתובות, נדרים, גיטין, קידושין, בק"ב, ב"מ, ב"ב), וכן את סיכומי תמצית משנה ברורה או תמצית ספרי מוסר או תמצית תנ"ך.

נקודות מכירה ברחבי הארץ. לפרטים 0527692282.

ניתן לרכוש את 4 חלקי תמצית הש"ס על כל הש"ס במחיר 120 ₪ כולל משלוח בטלפון 0537125663.

מבחני לדעת

מידי שבוע מתקיימים מבחנים על הדף היומי של אותו שבוע, וכן מתקיימים מבחנים על ספרי חפץ חיים ואהבת חסד לפי סדר הלימוד היומי.

ניתן לעשות את המבחנים בטלפון 0737-289669 או דרך המייל 7692282@gmail.com. או בנדריים פלוס קופת "לדעת" דרך מיילי טפסים. הגרלות מידי שבוע למשתתפים.

שבוע י"ב ~ מבחן מס' 14

לימוד יומי: י"ז כסליו-כ"ג כסליו

"חפץ חיים"

מ: כלל ט' סעיף ה' עד כלל י' סוף סעיף י'
"אהבת חסד"
חלק ב' פרק י"ח "ועתה נחזור" עד פרק כ'
"ודע עוד"

"לדעת"

לדבר כמו שמותר.

073-7289669

מבחן שבועי – בספר אהבת חסד

מבחן שבועי – בספר חפץ חיים

1. האם יכול לחשב ל'מעשר' כל נתינה שנותן לעניים?
א. יכול לחשב אפילו פרוטה.
ב. מה שהיה רגיל לתת לא יכול לחשב ל'מעשר'.
ג. יכול לחשב הכל חוץ מפרוטה אחת ביום.
2. האם מותר לפרנס ממעשרותיו את בניו הגדולים או את אביו ואמו?
א. מותר לכתחילה.
ב. מותר רק אם אינו יכול לפרנס ממקום אחר.
ג. בבניו מותר, ובאביו ואמו אם יכול לפרנס ממקום אחר תבוא עליו קללה.
3. עבור מי בעיקר נתקן המעשר?
א. עבור קרוביו.
ב. עבור עניי עירו.
ג. להחזיק עמלי תורה למען יחזקו בתורת השם.
4. האם מותר לקנות עליות מכספי מעשר?
א. מותר לכולי עלמא.
ב. אסור לכולי עלמא.
ג. אם הכסף הולך לעניים, לכולי עלמא אין להחמיר.
5. כיצד נכון לחלק את ה'חומש'
א. יתן כולו לבעלי תורה.
ב. חצי לבעלי תורה כמו שה'מעשר ראשון' ניתן לכהנים וללוים, וחצי לשאר צרכי מצוה.
ג. שני שליש לבעלי תורה ושליש לשאר צרכי מצוה.
6. האם חומש הוא מידה יפה או חיוב?
א. בכל אופן זה רק מידה יפה.
ב. מידה יפה, וי"א שאם יש לו ויש עניים הצריכים לחם או כסות זה חיוב מהדין.
ג. י"א מידה יפה, וי"א חיוב גמור בכל אופן.
7. באיזה אופן לא נאמר המבזבז אל יבזבז יותר מחומש?
א. כשהדבר נוגע לפיקוח נפש, או מי שיש לו משכורת קבועה ויש לו יותר מכדי צורכו.
ב. בעשיר מופלג, או קודם מותר.
ג. שתי התשובות נכונות.

1. מה צריך לעשות אב ששומע את בניו הקטנים מדברים לשון הרע?
א. מצוה לגעור בהם ולהפרישם, כמו לענין כל איסורים שבתורה.
ב. לא יגער בהם מפני שבגלל זה לא יספרו לו גם כשיהיה בדבר תועלת.
ג. יעשה עצמו כמי שאינו שומע.
2. באלו תנאים מותר לספר לשון הרע על עניינים שבין אדם לחבירו לתועלת?
א. שידע בברור שהדבר אמת, והוא אסור על פי דין, ולא יגדיל העולה יותר ממה שהיא.
ב. שיוכיח קודם את החוטא, ויכוין לתועלת, ואינו יכול לסבב את התועלת באופן אחר, ולא יגרם לו נזק שאינו מוצדק.
ג. שתי התשובות נכונות.
3. מאיזה טעם כתב הח"ח שאסור לפרסם לשון הרע לתועלת באופן שגם המספר לקוי בדבר זה?
א. מפני שאין כוונתו לתועלת אלא לשמוח לאידו ולבזותו.
ב. מפני שעליו נאמר קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים.
ג. מפני שהוא מיוחד לחשוב שגם אחרים חוטאים כמותו, וכנראה הוא טועה.
4. מי שהזיקו לקרובו, האם מותר לו לספר דבר זה לתועלת?
א. מותר לפי כללי ההיתר של לשון הרע לתועלת, ואין חילוק בין קרוב לרחוק.
ב. אסור בכל אופן, מפני שמסתבר שאין כוונתו לתועלת אלא מחמת נגיעות אישיות.
ג. אע"פ שאין כוונתו לתועלת מותר, משום "ומבשרך לא תתעלם".
5. האם מותר לספר לאנשים שפלוגי מדבר לשון הרע על אלמוני, לפי תנאי ההיתר של לשון הרע לתועלת?
א. מותר בכל אופן.
ב. אסור בכל אופן.
ג. מותר רק אם הדבר כבר נודע למדובר, או באופן שעל ידי דיבורו לא יאמינו למספר הלשון הרע.
6. המספר לשון הרע לתועלת ויודע שהמדובר לא יקבל תוכחתו, מתי אינו חייב לספר את הדברים דווקא בפני שלשה?
א. אם המספר מפחד שהמדובר ירע לו, אפשר שיש להקל.
ב. כאשר המספר מוחזק לרבים שאינו מפחד משום אדם ומדבר רק אמת.
ג. שתי הדברים אמת.
7. איזה תנאים להיתר לשון הרע לתועלת שייכים רק בסיפור על עבירות שבין אדם למקום ולא שייכים בעבירות שבין אדם לחבירו?
א. שיעשה את העבירה כמה פעמים, והאיסור מפורסם לכל.
ב. שיכוון לתועלת, ולא יגדיל את העולה יותר ממה שהיא.
ג. שתי התשובות נכונות.

שאלה לעיונא

כתב רבינו (כלל ח' סעיף י"ב) שהמגנה ישראל בפני נכרי עווננו גדול הרבה יותר, שהוא מבזה כבוד ישראל ומחלל שם שמים עי"ז. ודבר זה מצוי בישיבות או מוסדות שיש שם עובדים זרים, וכגון שהם שואלים מי לכלך את המקום, שאיסור דאורייתא לענות להם מי זה, (אף שלכאורה אין בזה חילול השם מפני שבכל מקרה עשה את זה ישראל, אא"כ יש לתלות שעשה זאת בלי כוונה). ויש לעיין מה הדין כאשר הנכרי קובל בפניו שפלוגי מציק לו, אם עוברים בזה על איסור קבלת לשון הרע, או שמנכרי אין איסור לשמוע, וצ"ע.

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמו של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
וישב

כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, וכמשי"כ כי בא חשק ואפלטתו וגו', עכ"ל. וזו היתה מדריגת שמעון הצדיק שתיתכף כשראהו אלכסנדר מוקדון, ירד והשתחוה לפניו.

אבל בימי החשמונאים "שהתרשלו בעבודה" (כדאי בב"ח סי' תר"ע) לא זכו להנהגה זו, והוצרכו ללחום בידיים למסור נפשם על העבודה כדפי' שם, ואע"פ שגם הם זכו לניסים מכוח עסק התורה שלהם, כדאי בתרגום שה"ש עהפ"ס אחת היא יונתי תמתי: ובעדנא ההיא הוא כנישתא דישראל דמתילא ליונתא שלימתא, פלחא בלב חד למרהא, ואחידא לאורייתא ועסקא בפתגמי אורייתא בלב שלים וכו' ובכן נפקו בני חשמונאי ומתתיהו וכל עמא דישראל ואגיהו בהון קרבא ומסר ה' בידיהון, עכ"ל. אבל מ"מ לא היתה הישועה במדרגה שהיתה בימי שמעון הצדיק שלא הוצרכו ללחום בידיים, אלא ע"י כוח צדקתו וזכות תורתו יראו מפניו ועזבו. וממילא זהו הטעם שאין אנו עושים יום טוב על הנצחון של שמעון הצדיק, מפני שלא נתגלתה שם בפועל גבורת ה' במלחמה, אבל בעצם זו דרגה יותר גבוהה.

ג. ביאור נפלא זה יתן לנו יחס חדש לכוח החשמונאיות, כי כוח המלחמה של בן תורה אמור לכא לשימוש רק אם נוצר מצב של חוסר ברירה גמור, וזאת רק ע"פ החלטתו של איש כמתתיהו בן יוחנן כה"ג שהיה גדול הדור דאז, כי אכן כוח המלחמה היותר נעלה שנמסר בידינו הוא לימוד התורה הקדו', שמסוגל להפיל אויב תחתינו ולהפר עצתו בדרך נס, כאשר זכה לכך החשמונאי הראשון. וגם בימינו, הרי הציבור מבין שצריך להילחם, אז בבקשה נא לפתוח את הגמ' ולהתחיל עם השטייגען של סדר א', ודווקא שם נמצא הנצחון הראשון שמושג בכל מלחמה ממלחמות ה', והצלחותיו כבירות מעבר לתוצאות של חכ"ם ומפגינים...

עלינו להתחזק בכך בעיקר עתה, שנתונים אנו במלחמת רוח עזה מכל עבר, ע"י ממשלה הזוממת לעקור כל זיק של דת מארץ הקודש בכל מיני תחבולות, וכיהוונים בשעתם חפצים לטמאות השמנים, ולהשליט את כפירת יון. אבל את האמת יש לדעת שלפי סגנון המלחמה של החשמונאי הראשון, אנחנו כן בקואליציה! וכשמצידינו נלחם מלחמתה של תורה, ונתאמץ בכל כוח להחזיק בארון הברית ולהגביר חיילים לתורה ביתר שאת, ה' הטוב יגמור בעדינו, לעצור מזימותיהם. ובדרך זו, חנוכה, זמן מסוגל להפיל ממשלתם.

החשמונאי הראשון

א. אם נשאל מי היה החשמונאי הראשון, יענו כולם: מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, כנוסח הודאת על הניסים "בימי מתתיהו וכו' חשמונאי ובניו", משמע שהוא היה יוזם ואבי משפחת בית חשמונאי, אבל באמת זוהי בורות הסטורית! כי החשמונאי הראשון היה שמעון הצדיק משיירי כנה"ג, שהכניע תחתיו את מלך יון הראשון - אלכסנדרוס מוקדון.

סיפור הדברים מובא במסכת יומא (ט,א): כ"ה טבת, יום הר גריזים הוא, דלא למספד, יום שבקשו כותיים את בית אלקינן מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו ונתן להם רשות, באו והודיעו את שמעון הצדיק, מה עשה? לבש בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה, ומיקירי ישראל עימו ואבוקות של אור בידיהן, וכל הלילה הללו (ישראל) הולכין מצד זה, והללו (כותיים) הולכין מצד זה עד שעלה עמוד השחר, כיון שעלה עמוד השחר אמר להם (המלך אלכסנדר): מי הללו? אמרו לו: יהודים שמרדו בך. כיון שהגיע (שמעון הצדיק) לאנטיפטרס זרחה חמה ופגעו זה בזה, כיון שראה לשמעון הצדיק, ירד (אלכסנדר) ממרכבתו והשתחוה לפניו, אמרו לו (כותיים) מלך גדול כמון ישתחוה ליהודי זה? אמר להם: דמות דיוקנו של זה נמצחת לפני בבית מלחמתי, אמר להם (ליקירי ישראל) למה באתם? אמרו: אפשר בית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב יתעוך עכו"ם להחריבן...? אמר להם: מי הללו? אמרו לו: כותיים הללו שעומדים לפניך, אמר להם: הרי הם מסורים בידכם, מיד נקבום בעקביהם ותלאום בזנבי סוסיהם והיו מגררין אותן... עכ"ל.

ב. וביאר בספר שירת דוד (להגרא"ד גולדברג שליט"א מטלז) ע"פ יסוד נפלא, דבאמת הנצחון הזה שנעשה ע"י שמעון הצדיק היה במדריגה יותר גבוהה מהנצחון שנעשה ע"י החשמונאים, שהנצחון הזה שנעשה ע"י שמעון הצדיק היה ע"י כוח התורה בלבד, כפי שהארץ הנפה"ח (ש"א פי"ח) דמי שעוסק בתורה לשמה נעלה מעל כל ענייני העולם, ומושגח מאיתו יתב' השגחה פרטית למעלה מכל כוחות הטבעיים, ושם ה' נקרא עליו, וכתב שם: "ולכן כאשר האדם בא בשם ה' הכל יראים ומודעזעים ממנו כמשי"כ וראו כל עמי הארץ

ומבואר שהסוגיא של קר"ש בשחרית, עם תפילין, הוא מפעיל כוח של "הבא להורגך השכם להורגו", והאופן שאנו הורגים את אדון המזיקין בכל בוקר, הוא בסדר זה דוקא שקושרים אותו בהתחלה ברצועות התפילין, ואז תוקעים בו רומח והורגים אותו, כלשון חז"ל שם בהמשך: "וְצָרִיךְ לְקַשְׂרָא לֵיה בְּרַצוּעֵי דְתַפְּלִין, תְּרִין בְּתְרִין קַרְנוֹי, וְחַד בְּדְרוּעָא, וּלְבַתֵּר יִשְׁחוּט לֵיה בְּקְרִיאַת שְׁמַע... קְרִיאַת שְׁמַע אֵיְהִי רִמְמִיחַ, פְּלִילָא מְשִׁית תִּיבִין דִּיחֻדָּא (שש תיבות של שמע ישראל), וּמְרַמְמִיחַ תִּיבִין עִם יְהוּיָה אֶלְהֵיָם אָמַת (שיחד עולים לגימט' רומח)".

דברי חז"ל כאן מזעזעים, שהרי היצר הרע מתחדש בכל יום ומתגבר בכל יום, כלומר בכל בוקר פותחים את גיליון החיזוק היומי של עובדי ה' (אם היה דבר כזה), ויש שם כותרת ראשית ששוב נתגלה וריאנט חדש של יצר הרע עדכני, בלתי מוכר וגיבור מהמצוי, בעל תסמינים כאלו וכאלו... והעיצה שהקב"ה נתן לנו בכדי להינצל מהיצר החדש היומי, הוא לקום מוקדם בבוקר, ולקשור אותו ע"י התפילין ואז לתקוע בו את הרומח, ולקיים הבא להורגך השכם להורגו, (וכשלא קוראים קריאת שמע בזמנה, או בלי תפילין, אז פשיטא שא"א לרדוף אחריו עם רומח, כי הוא בורח ומתנתק מהכבלים...) א"כ כשחלילה יש כאלו שמזלזלים בגודל הענין, ומתעצלים בקריאת שמע בזמנה, אזי מפסידים את המעלה של הבא להורגך השכם להורגו.

ג. והנה היונים אמרו "כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל", ויש לפרש ברמז, שהבינו שהמלחמה היא בכל בוקר מכוח התפילין, ולכן מובא שהיונים גם גזרו על התפילין, ובמעשה של אלישע בעל כנפים בשבת, מבואר דנעשה לו נס ונהפכו התפילין לכנפי יונה, ודרשו ע"ז חז"ל מה יונה כנפיה מגינות עליה, אף המצות מגינות על ישראל, ושייך לתפילין דעיקר עניינם הגנה מן המזיקין, ויש לפרש שקרן השור רומז למשיחת המלכים בקרן, וכתב רבינו בחיי בכד הקמח (ערך התפילין) דמה שאמרו רז"ל שכל עבד שמניח תפילין בפני רבו שהוא יוצא לחירות, לפי שהתפילין סימן האדנות והמלכות והכל יראים מן המלך, ולכך היתה הנחת תפילין בגבהו של ראש מקום שמלכי ישראל נמשחים שם בשמן המשחה. ועל זה דרשו רז"ל (שבת קנג), עהפ"ס בכל עת יהיו בגדיך לבנים זו מצות ציצית, "ושמן על ראשך אל יחסר" זו מצות תפילין, נתנו החכמים רמז לתפילין כשמן על הראש והוא המקום בראש שמלכי ישראל נמשחים שם, מקום הנחת תפילין בראש...

א. הרצח הזה סמוך ונראה למקום שריד בית מקדשינו, הוא מחריד וטרגדי ביותר, את הירי הזה ביצע אימאם שפל שנחשב ככהן-דת אצל בני ישמעאל, והוא היה מכוון כנגד באי בית ה', יקירי ירושלים, השופכים את צקון לחשם לפני ה' בכותל המערבי במקום שלא זוהי שכינה ממנו לעולם, ומשכך, צריכים אנו להתבונן על מה עשה ה' ככה, היאך לא סיככה השכינה הקדו' על מסתופפיה בצילא דמיהמנותא, איככה נפגעו באי שעריו בתודה חצרותיו בתהילה, אהה...?

הגם שאי אפשר לנו, להבין מהלכי שמים, אולם שומה עלינו להתעורר, בשעה בה נעשה הפיגוע – 9:00 בבוקר...! זו השעה בה פוסעים עשרות אלפי אברכי הכוללים אל בתי המדרשות והכוללים לעסוק בתורה, מהבילים הם את כל הבלי העולם, משליכים מאוחרי גיוסם כל מנעמי תבל, למה אם כן? ומדוע? לא הגנו בני לגיונו של מלך, עמלי התורה בטרהרה, בתורתם היקרה, על מתפללי בית ה'...?? והיתה תקופה שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל לא הסכים לאכול פת שחרית, כי אמר שאיננו יכול להכיל איך שבשעה 8:00 בבוקר פוסעים מאות אלפי ילדים לבתי חינוך חילוניים ולא מלמדים אותם שמע ישראל ואי-ב' של יהדות, משמע שיש משקל לשעה בה נעשה דבר קלקול, אז א"כ השעה 9:00 בבוקר היא השעה המובהקת לפתיחת סדר א', ואיך לא הגינו לגיונו של מלך, על באי בית ה', מתפללי הכותל...?

ב. יתכן להתבונן, אם נצרף את העובדה הקשה שתפילין של יד נפסלו בעת הירי, ואף שבחסד ה' הם אלו שהצילו ממות לחיים את בעליהם, אבל התפילין נפסלו ונשחתו...! לכאז"ל יש כאן צעקה משמים, על פספוס ואיבוד זמן קריאת שמע, שמעת הקורונה נתפספס יותר, מחמת ההרגל שהיה אז להתפלל הרבה פעמים ביחידות, ולכן תיכף כשעבר זמן קר"ש בעונתה ובתפילין, נתרגשה עלינו גזירה קשה, דווקא במקום שנמצאת עיקר כוח התפלה בגלות. כותל המערבי.

ולהבין את הדברים, נתבונן בדברי חז"ל הקדו' בהקדמת תיקונים, בהבדל בין קר"ש על המטה לקר"ש של שחרית, וז"ל: פל הקורא קריאת שמע, פאלו אויחו חרב פיפיות בידו, וְהָא אוקמוהו על מטתו, לְהַגֵּן מִן הַמְּזִיקִין, (שבילילה קר"ש אינו הורגם, רק מגן מהם). אָבָל בְּקְרִיאַת שְׁמַע דְּצִלוּתָא, אָדוֹן הַמְּזִיקִין קָשׁוּר, לִית לֵיה רְשׁוּ לְמַבְרַח, וְנִפְאָה אֵיחוּ מָאן דְּשָׁחִיט לֵיה בְּהוּא זְמָנָא, לְקַנְיִים בָּא לְהַרְגֵּךְ הַשְּׁפָס לְהַרְגוּ בְּצִלוּתָא, דְּאִתְמַר בְּה "וַיִּשְׁפָּס אֶבְרָהִם בְּבִקְרִי" (שקר"ש של שחרית הורגו).

חיבור תורה שבע"פ לתורה שבכתב

א. עהפ"ס "כי בן זקנים הוא לו", כתב הבעה"ט: "זקנים" נוטריקון זרעים ק'דשים נ'שים ישועות (כמבו) בשבת לא,א דישועות הוא נזיקין) מ'זעד, וצ"ע שאין רמז לטהרות, ונראה שזכה לזה במצרים ע"י העמידה בניסיון. דהנה יוסף שייד לתושבע"פ, ולכן זק"ן גי' יוס"ף (עה"כ), כי שמו מורה על השגת התושבע"פ (ואולי לכן גם יוס"ף גי' ד"ף היומ"י עה"כ). משא"כ אביו יעקב ישראל מורה על השגת תורה שבכתב כדאי מהשל"ה ועוד שישראל"ל ר"ת יש שישים ריבוא אזותיות לתורה, ונמצא שיעקב ויוסף כנגד ב' חלקי תורה.

ונראה דלכן יוסף ירד למצרים, למקום החושך, כדרשו חז"ל בריש פר' מקץ שזהו כדכתי' "קץ שם לחושך" דהעם ההולכים בחושך ראו אור גדול זהו התלמוד בבלי, ויש ל"ו מסכתות בתורה שבע"פ, כנגד ל"ו נרות שמדליקין בחנוכה בשעת החשיכה (וללומדי הדף היומי טוב לכוון השנה בנר רביעי שבו מדליקין את הנר העשירי כנגד מס' תענית הנלמדת) דהמנורה כנגד אור תושבע"פ, ולכן היונים רצו "להשכיחם תורתך" ששייד בעיקר בתושבע"פ התלויה בזכרון עוסקיה.

והנה כוח עמידה בניסיון של יוסף בא ע"י שדמות אביו נראתה לו בחלון, משמע שהשגת התושבע"פ בעת החושך הוא ע"י ההתקשרות לתורה בכתב, שכך התקשר לבחינת ישראל של אביו ע"ש "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל", שהוא כוח מלחמתה של תורה שינק מאביו, וזהו כמבו' בב"ר עהפ"ס "והנה באר בשדה" זה ביהכנ"ס, "והנה שלשה עדרי צאן רובצים עליה" הן ג' עולים כהן לוי ישראל "והאבן גדולה ע"פ הבאר" זה היצה"ר, ומבואר שכשרוצים לשתות ממי תושבע"פ, צריכים קודם להתחבר לקריאת תורה בכתב, שמסירה את האבן גדולה של היצר, וכאשר עמד יוסף בניסיון הטומאה, אז נשתלם וקנה סדר טהרות.

ב. וכתב האור גדליהו, דמזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל הם ב' בחינות אלו, דמזוזה בימין הוא בחינת תורה שבכתב, ונר חנוכה משמאל הוא בחינת תושבע"פ, ללמדנו שגם כשיש לו נסיונות של למשמאילים בה... יכול להתקדש ע"י כוח התורה שבכתב, ולכן מניחים את שניהם זה כנגד זה.

ובדף היומי של נר ראשון (דף י"ז) מובא שגם בחורבן אסור לאנשי בית אב להשתכר וצריכים לעמוד הכן לעבוד תיכף כי מהרה יבנה המקדש, וזה רמז נאה לעיצומו של יוסף שהרי נס חנוכה ארע בזכות הכהנים, וכת' "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו", דדעת הוא סדר טהרות שטעון שמירה, כנגד הניסיון דטומאת יון, המשלים לר"ת זקני"ם.

ומעתה יובן שהיונים טימאו את השמנים, ורצו להפקיע את שורש "השמון" אותיות "נשמה", שמשכנה במוח כנגד מקום הנחת התפילין, ולכן רצו לעקור תפילין שבראש, שהוא קרן השור, ובו מעיד ע"י קריאת שמע שיש לנו חלק באלקי ישראל, ולכן המניח אותם זוכה לקשור את השור שמזיק בקרניו, ובקר"ש לשוחטו ולהורגו, ורצו לבטל זאת.

ד. לצערינו יש טועים במה שנתפרסם ממרן הגריא"ל שטיינמן זצ"ל, שלא להתקוטט עם בחורים שמפסידים את זמן קריאת שמע דאורייתא, וחושבים כאילו מרן זצ"ל לא החשיב כל כך את ענין זמן קריאת שמע, ובאמת חלילה וחס להעלות על הדעת שקר כזה, רק זאת התכוון מרן, שהרבה יותר חמור להגיע למצב של סכסוך עם הבנים, אך זמן קריאת שמע, דאורייתא!! ומבואר בתחילת הש"ס שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות, ורמזה לנו המשנה, שעד שלש שעות עוד זוכה לתפילין שהם כאמור בחינת משיחה בקרן המלכים, והוא ככתר לראשינו, אבל אח"כ מפסיד את כל מעלת "בן מלך" שבו, והיא חרפה עצומה.

ומעשה נורא מסופר בזה"ק (בלק פ'ו,א) שר' יצחק ור' יהודה מגדולי התנאים, באו לבקר אצל רב המנונא, ופגשו את בנו הינוקא שהיה לו נשמה עליונה, ואשת רב המנונא אמרה לינוקא שילך להתברך מהם, והלך אליהם לקבל ברכה אך פתאום נעצר ולא רצה להתקרב אליהם, משום שהריח בבגדיהם שלא קראו קר"ש בזמנה, כי למד שמי שלא קורא קר"ש בעונתה בנדוי הוא כל אותו היום, והרימו ידיהם ובירכו אותו מרחוק והתנצלו שהיו עסוקים בשמחת חתן וכלה ולא יכלו לקרוא בזמן. וזה בגדולי התנאים שהיו קדושים וטהורים, ובוודאי כך היה ההלכה שהיו מחוייבים להתעסק עם החתן וכלה, ובכל זאת היו בגדר מנוודים באותו יום, והריח את זה בבגדם עד שלא יכל לקרב אליהם.

והיו צריכים לבנות בבתי מדרשות קפסולות מיוחדות, שמי שלא זכה מאיזה תירוץ שבעולם לקרוא קריאת שמע בעונתה, שיכנס בקפסולה הזאת, כי היום הוא בנידוי ואף אחד לא רוצה להתקרב אליו...!!! וחוז' מהמרידה שהפסיד את מעמד ההמלכה היומית, גורם לוריאנטים חדשים של סט"א להסתובב ולהזיק רח"ל, ואם לא נקיים הבא להורגך השכם להורגו... איך נוכל לומר דינו לא שפכו את הדם...

וידועים דברי הב"ח שגזירות היונים היו על שנתרשלו בעבודת ה', וכך אנו צריכים לחזק מאד את עבודת ה' בכל בוקר, בשחרית כמנין מסודר, ובקר"ש בזמנה עם תפילין כראוי, ובזכות החיזוק שלנו נזכה לנצח את היונים שבדורנו.

א. ישנה הלצה על אשה אחת תמימה ביותר, שקיבלה על עצמה ללכת בכל שבת לבית הכנסת. בשנה הראשונה היא היתה מוקסמת מסיפורי התורה בכל ספר בראשית, ממש חיה את התרחישים. בשנה השניה היא שמעה שוב את כל הסיפורים, אבל כשהגיעו אל פרשת וישב שמעו אותה לפתע מתפרצת: "מה קרה לך יוסף...? שוב פעם סיפרת לאחים שלך על החלומות... אתה לא זוכר משנה שעברה מה עשו לך בגלל זה... אתה גורם להם קנאה...!"

ובאמת אין כאן הלצה כלל כי צריכים להבין את כל ענין החלומות, ואיך באמת יוסף הלך לספר להם חלומות כאלו. וידוע שיוסף סמך לגמרי על חלומותיו, וידע שמוכרחים להתקיים, כמו שיעקב האמין בהם, כדכתיב "ואביו שמר את הדבר" ואיתא במדרש (פר' פד): "א"ר לוי נטל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום, ר' לוי בשם ר"ח ב"ח אמר כך אבינו יעקב סבר וראה דברים ממשמשין ובאין, אמר אם נתבקרה פינקסו מה יכול אני לעשות". וידע יוסף שאם לא בטובות אז ח"ו יאלצו אותם משמים בכפיה לכך כפי שארע בסוף, לכן עשה את שלו להודיע להם זאת.

אמנם מעיקרא צריכים אנו להבין מדוע בכלל הראו לו משמים את דבר החלומות. לכאורה מונח בזה סוד גדול. הנה יוסף יורד למצרים בבזיון עצום, מושפל על ידי אחיו שמוכנים למוכרו תמורת נעליים פשוטות, ומועבר מיד ליד ככלי אין בו חפץ. התמודד שם עם נסיונות בלתי נתפסים, על בסיס יומיומי, ומה יעשה ולא יחטא? יתירה מכך, יוסף ירד למצרים כדי לסלול דרך לאחיו ולכל ישראל, יוסף היה צריך לשמר שם את התורה שקיבל מאביו, וכמו שרמז לזה בבעה"ט (וי"מ שגם סדר טהרות לימדו יעקב אלא שיטהרות נקרא דעת, ואין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה), ובתוך כל מצבו הקשה, היה צריך לשקוע בלימודו לגמרי.

ראה הקב"ה שבלתי אפשרי לעמוד בנסיון כזה אם לא שיחלום מראש חלומות ברורים, שמראים לו בוודאות מוחלטת שעתיד הוא למלוך, לכן בראשית דרכו גילה לו בחלומותיו את עתידו המזהיר, והיו החלומות כה ברורים וכה וודאיים, עד שהרגיש שמוכרח לספר זאת לאחיו... ואלמלא היה חולם חלומות כה משכנעים וברורים, לא היה ברור לו תפקידו, וייעודו עלי אדמות, ואז חלילה היה נכשל בכל הנסיונות הקשים שנקראו בדרכו. נמצא לפי מהלך זה שההפך הוא הנכון, לא בגלל החלומות נמכר וירד למצרים, כי זה היה אמור לקרות בין כך, ואם לא ע"י החלומות, היה

מאורע אחר גורם לו ירידה, רק חלומותיו סייעו לו לעמוד כצור חלמיש בנסיונותיו הקשים כי ידע מראש על תפקידו.

ב. מהלך זה סולל דרך עבודה ברור בפני בן-דורינו. בחור ישיבה, צורב צעיר, או אפילו אברך, יכולים למצוא את עצמם נזרקים לפתע למול נסיונות אדירים, בן-עליה שהיה רגיל לשגרת התמדה בשטייגען ובעוצמה, יכול למצא את עצמו ביום לא בהיר, בתוך קשיים בלתי ניתנים לתאור, מתמודד עם פיתויים מבהילים, ולפעמים אפ"י יומיומיים, איך שורדים זאת? מה יעשה הבן ולא יחטא?

התשובה היא מוכרחים 'חלומות'! חייב שיהיו חלומות ברורים שמועמדים להפוך למציאות...! מי שיש לו איזה ייעד מסויים, הייעד מדריך אותו ומנתב אותו למטרה הנכספת שלו, בלב פנימה ישנו "וויז" – נווט מקצועי, שיודע לסלול את מסלול החיים, באופן של הגעה לייעד הנכסף. מי שחדור שליחות, יודע לזהות את הבורות ואת הכשלונות שעלולים לצוץ מכאן ומשם, ולעקוף אותם.

החלום של בן עליה צריך להיות ברור וחי, לדעת ש"ס, לצאת למדון, ללמוד להתקשר לתורה בשקדות רצופה, להגיע למסוגלות של רצף בלימוד, להגיע לרמות שקידה של שעות, של לילות כימים ללא הפוגה, לזכות לידיעות, לצאת תלמיד-חכם אמיתי! מי שאין לו 'חלומות', אין לו מספיק כושר עמידה מול הנסיונות. בוודאי, פשיטא שכל אחד 'מחוייב' לעמוד בכל ניסיון בין אם יש לו כלים לכך ובין אם חושב שאין לו כלים, אבל מי שמעניין אותו גם להעלות את סיכויי 'הצלחה' להגיע למקסימום של מאה אחוזי עמידה, מוכרח למצוא עיצות ברורות להגיע לכך.

ג. הנה שלש עשרה מחזורי דף היומי שמכיל מן הסתם מליון יהודים או יותר שסיימו ש"ס, הגיע מ'חלום' של הילד מאירק'ה שפירא מלובלין, ש"חלם" שימצא שיח תורני משותף לכל יהודי בכל מקום בעולם. כך רשכבה"ג מרן הגרא"ל, שמילא את כל העולם באברכי כולל עמלי תורה, ג"כ הגיע אולי מ"חלום" כילד – להיות מרכבה לשכינה!!

כשיוסף הצדיק זוכה בסוף להיות משנה למלך, שכל מצרים יוצאת להריע לו, ושקוראים לפניו "אברך" שהכל כורעים ברכ לפניו... זה סוף הסיפור. אבל זה התחיל כבר מהחלום הראשון שלו, שהיה אצלו כ"כ חי וברור, שהתחיל לחיות לפיו הלכה למעשה, והלך תמיד עם חלומות, וממנו נלמד איך לתפוס את חיינו, במהלך של הגשמה מעשית. ויתכן שיוסף זכה לדרגה זו, כי קיבל "מושגים" מאביו יעקב, אכן זה דבר ראשון, כי בלי לקבל "מושגים" אין 'חלומות'!

נושא הגיליון

ברכת גידולי מים'

על פְּלִגֵי מַיִם

תקציר: הנושא בגיליון הקודם (מספר 331) 'ברכת גידולי עציצים'. נושא הגיליון הנוכחי (מספר 332) 'ברכת גידולי מים'. והנושא בגיליון שאחריו (מספר 333) 'מרור בגידולי מים'.

השאלות; מה מברכים על גידולי מים, חילוקי הדינים באופנים הבאים; דרכו ליזרע באדמה, כמו ירקות עלים. אין דרכו ליזרע באדמה ויש לו שורשים, כמו אצות ים. אין במינם נזרע וגדל רק על מים בלי שורשים, כמו נבטים. צומח מתוך הפרי בלי מים, כמו בצל ירוק שצומח מתוך הבצל. כמה יסודות שנוגעים לגיליון הנוכחי כבר הופיעו בגיליונות הקודמים.

1. ברכת הפטריות

שְׁהַלְלֵ: מבוואר בגמ' (ברכות דף מ: ורש"י שם ד"ה מירבא) ונפסק **ברמב"ם** (ברכות פרק ח הלכה ח), **ובשו"ע** (סימן רד סעיף א), על כמהין ופטריות מברך שְׁהַלְלֵ. למרות שנחשבים גידולי קרקע (שהנודר 'מפירות הארץ', אסור בפירות הארץ ומותר בכמהין ופטריות, ואם אמר 'כל גדולי קרקע עלי' אסור אף בכמהין

שיעור מרתק בנושא 'נגינה כהלכה'

לקראת ימי החנוכה, התקיים על ידי מכון 'הילכתא' שיעור מיוחד בנושא 'מוזיקה כהלכה' בליווי מגוון כלי נגינה מפי הרה"ח ר' נתנאל גערמאן שליט"א, ראש חבורה בישיבת באבוב, ובעל המנגן שליט"א מארגון 'בתוף ומחול'.

השיעור התקיים ביום ב' ויצא י"ח כסלו תשפ"ב, בבית הכנסת פינסק קרלין ירושלים, בהשתתפות מאות לומדים, ותלמידי חכמים מופלגים, שהתלהבו מהדברים הנפלאים.

ניתן להשיג תיעוד של השיעור במערכת 'הילכתא', כמו כן ניתן להאזין לשיעור ב'קו מידע הילכתא', ובקו 'אוצר השיעורים' שלוטה 5.

דבר העורך

שאלות של כלל ישראל

ליל הסדר תשפ"ב: החממות החדשות של גידולי מים בבית חלקיה בתנופת בניה אדירה, ולפי הצפי לקראת חודש ניסן תשפ"ב יתחילו לשווק אי"ה לציבור המהדרין בארץ ישראל, בסדר גודל תעשייתי, עשרות אלפי ירקות עלים ביום מגידולי מים בשיטה הידרופונית, מסתבר שלקראת ליל הסדר תשפ"ב כבר יהיה ניתן להשיג בחנויות חסה גידולי מים.

הפולמוס החדש שעומד בפתח הינם שאלות של כלל ישראל, כאשר גדולי ופוסקי הדור מורים את הדרך לרבבות אלפי יהודים בארץ ובעולם בדין 'גידולי מים', האם יש בהם קדושת שביעית, האם ברכתם בורא פְּרִי הָאֲדָמָה או שְׁהַלְלֵ נְהִיָּה בְּדַבְרָה, האם מקיימים באכילתם מצות אכילת מרור ומברכים עליהם על אֲכִילַת מְרוֹר.

מנהג העולם בשנים האחרונות לברך 'האדמה' על ירקות מגידולי עציץ שאינו נקוב בחממות במצע מנותק, ומקיימים בו ידי מצות אכילת מרור, ומברכים עליו על אֲכִילַת מְרוֹר, והשאלה האם המנהג בתוקף גם לענין 'גידולי מים' או לא.

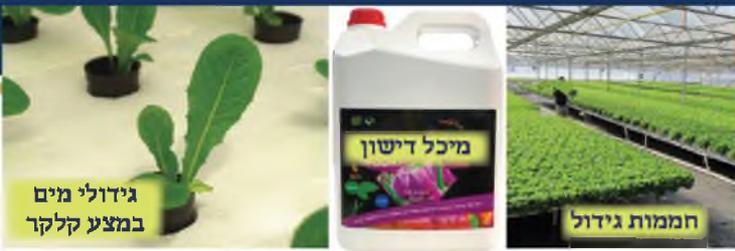
באמת, השאלה קיימת גם לגבי כל המצוות התלויות בארץ כמו תרומות ומעשרות וכדומה, רק שבהפרשת תרומות ומעשרות אין קושי גדול להחמיר ולהפריש מספק, אבל בשביעית קשה להחמיר ולאסור זריעה בשביעית מחוסר ידיעה, שכרוך בנזק כספי עצום.

ירקות עלים מגדלים בשפע. קיים בארץ ובחול גם גידול ירקות נוספים כמו מלפפון ועגבניה, אך לא בכמות משמעותית. באופן 'תיאורטי' יתכן שבעתיד יגדלו גם צמחים אחרים, כדוגמת חיטה ואולי אף עצים (נכון לעכשיו מבחינת רווח מול הפסד לא משתלם למגדל. גידול עצים קשה וכמעט בלתי מעשי), ואז יהיה נפק"מ לגבי הלכות נוספות.

בחיטה לגבי ברכת 'המוציא', 'ברכת המזון', וקיום מצות אכילת מצה. בפירות האם מברכים עליהם 'שהחיינו' ו'ברכת האילנות', ולגבי נוסח סיום ברכת מעין שלוש 'ועל פירותיה'. בצמחים למצות ארבעת המינים וסיכוך, וכאשר יבנה בית המקדש במהרה בימינו יהיה גם נפק"מ לביכורים, ולקנותם במעות מעשר שני שצריך פרי מפרי וגידולי קרקע, הקרבה למזבח, ועוד.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

גידולי מים
במצע קלקר

מיכל דיסון

חממות גידול

(שו"ת שרגא המאיר חלק ה סימן ב עמוד 4), והג"ר אפרים גרינבלאט זצ"ל (שו"ת רבבות אפרים חלק ב תשובה עז בשם השבט הלוי, חלק ה תשובה קלז בשם רבו הג"ר ברוך יצחק לוי זצ"ל, וראה חלק ה תשובה קנה הערה ב), והג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (חוט שני ברכות עמוד קפא קפב), והג"ר צבי ובר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), והברכה ה' (חלק ג פרק ז סעיף נה), והגר"ב צאבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון חלק ב פרק יד דיני ברכות אות יג, אוצר הברכה עמוד קלח והוסיף שיוציא עצמו מהספק), והג"ר מנשה קליין זצ"ל (שו"ת משנה הלכות חלק יד סימן רז), והג"ר אברהם דוד הורוביץ זצ"ל (קנין תורה בהלכה חלק ד סימן נד), והג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (חיכו ממתקים חלק א עמוד קנז, בנתיבות ההלכה חלק לה עמוד 296, קובץ צהר ירושלים תש"ס, וראה בספר ותן ברכה סימן רב ס"ק יד בשמו שברכתו שֶהַכֵּל ורק אם המים מחוברים למים שבקרקע מברך הַאֲדָמָה), והג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות חלק ב סימן קמט), והג"ר אלטר יוסף צבי סופר שליט"א (שו"ת וישב יוסף סימן לא), ובספר נתיבות הברכה (פרק יד הלכה ח), הברכה על גידולי מים היא בורא פְּרֵי הַאֲדָמָה. ונימקו את דבריהם מכמה טעמים, כדלהלן.

מין האדמה: טעם הדבר שמברך הַאֲדָמָה על גידולי מים כותב בשבט הלוי, כי הוא מין של פרי האדמה. ואין הכי נמי שלפי החיי אדם שהסתפק לגבי גידולי עציץ שאינו נקוב, ודאי שגידולי מים הוא בכלל הספק. אולם להלכה אין להורות כחיי אדם. ואין להשוות בין פטריות לגידולי מים, כי פטריות הוא מין שגדל מהאוויר ולא מהאדמה, אבל גידולי מים הוא מין שצומח מהאדמה.

כח הזרע מהאדמה: מאידך באור לציון, חולק על הטעם של השבט הלוי, שאין הברכה מתייחסת למין האדמה באופן כללי, אלא הברכה מתייחסת על הפרי הנאכל שהוא גדל מהאדמה, אך מטעם אחר צריך לברך הַאֲדָמָה, כיון שהזרע שממנו נובט הצמח גדל באדמה לפני השתילה במים.

והוכיח כדבריו, ממה שיוציאים ידי חובת מצות אכילת מצה בחיטים מגידולי מים, כיון שבאים לידי חימוץ, ומבואר בגמ' (פסחים דף לה). כל שבא לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח. וכשם שמבואר בגמ' (פסחים דף לט): שהוקצא מרור למצה, ולכן צריך המרור להיות גידולי קרקע כמצה. כך גם יוצאים במרור גידולי מים כמו שיוציאים במצה של גידולי מים. ואם כן גידולי מים הם ממש כמו גידולי קרקע, ויכול לברך עליו בורא פְּרֵי הַאֲדָמָה, ולא נחשב שקר. ולא מסתבר לחלק בין גידולי קרקע לברכת בורא פְּרֵי הַאֲדָמָה.

בדומה לסברא של האור לציון, כתב בספר חקר הלכה (מאת ר' נפתלי הירץ לאנדא לבוב תרמ"ח, הלכות לולב וד' מינים אות ל) לחלוק על החיי אדם, שכן כח הצמיחה בגידולי עציץ שאינו נקוב, הוא מהגרעין שממנו הוא צמח, כי בזמן הנטיעה הראשונה בבריאת העולם, הוא היה בקרקע, ונחשב גידולי קרקע כי כח המשך הגדילה היא מהקרקע, וממעטים רק כמהין ופטריות וכדומה, שגדלים מהאוויר ואינם גידולי קרקע כלל, אך מה שגדל בעציץ ודאי נקרא גידולי קרקע, ולפי דבריו כתב בקנין תורה בהלכה, שהוא הדין לגבי גידולי מים מברך הַאֲדָמָה, כיון שכח הצמיחה בא מהקרקע.

לשונו בני אדם: בתשובות והנהגות מבאר הטעם שצריך לברך הַאֲדָמָה, שבלשון בני אדם גידולי מים נקראים 'פרי האדמה', ואפילו במדינות שרוב הגידולים הם גידולי מים, מכל מקום המציאות אינה ידועה לסתם בני אדם, ושמו ותוארו 'פרי האדמה', וכל האמצעים המלאכותיים לא ישנו את המציאות שצורת הגידול הטבעית היא באדמה. ואפילו אם יש מדינה שעיקר צורת הגידול הוא במים ולא באדמה, יש לדון האם נקבע לפי המדינה הנוכחית, או תלוי במנהג כל העולם שצורת הגידול היא באדמה. ומוסיף, שמכל מקום אין מזניחים את המברך שֶהַכֵּל שיש לו על מי לסמוך, ורוצה לצאת ידי

ופטריות), מכל מקום 'מירבא רבו מארעא, מינקי לא ינקי מארעא'. כלומר, שמברך שֶהַכֵּל ולא הַאֲדָמָה שאינו נחשב 'פרי האדמה', למרות שגדל מלחלוותי הארץ על העצים והכלים, מכל מקום כח הצמיחה אינה מהקרקע. וכלשון המגן אברהם (ס"ק ד), מן האוויר הן גדלים.

משא ומתן: ויש לחקור, האם ירקות גידולי מים ברכתם שֶהַכֵּל כברכת הפטריות. או שאינו דומה לפטריות שבמינן אינן 'פרי האדמה', שיונקות רק מהאוויר ולא מהמינרלים שיש בקרקע, ואילו ירקות גידולי מים במינם הם 'פרי האדמה', כלומר שיכולים לגדול רק בארץ לקבל את המינרלים, ואינו יכול לגדול במים לבד, והמינרלים שמכניסים למים הם תחליף ליניקה מהארץ. ולקמן יבואר שיטות הפוסקים בחקירה זו.

2. ירקות גידולי מים = שֶהַכֵּל

ק"ו מעציץ שאינו נקוב: לשיטת החיי אדם (בהלכות ברכות כלל נא סעיף יז, בהלכות לולב חלק ב כלל קנב נשמת אדם ס"ק א), שפרי אדמה הגדל בעציץ שאינו נקוב מברך עליו שֶהַכֵּל נִהְיֶה בְּבִרְוֹ ולא בורא פְּרֵי הַאֲדָמָה שלא נקרא אדמה אלא המחובר לקרקע, פשוט שגידולי מים שגרע טפי מברך עליו שֶהַכֵּל. וכן הוא לפי הברכת הבית (למחבר שערי טוהר על נדה, שער ד סעיף מא), והגר"ב פ' פרנק זצ"ל (מקרא קודש פסת חלק ב אות יב), והג"ר יצחק רצאבי שליט"א (שו"ת עולת יצחק חלק א סימן לט), שנקטו להלכה כחיי אדם.

אין אדמה: לשיטת האגלי טל (מלאכת דש אות ח ס"ק ג, הגהות וחיידושים אות לז), שחילק בדעת הירושלמי בין ארץ לאדמה, שארץ מתייחסת לכלל הארץ, והאדמה שייכת גם לאחר שנתלש מן הארץ, ולכן הסתפק הירושלמי (כלאים פרק ז הלכה ד) רק לגבי ברכת 'המוציא' בגידולי עציץ שאינו נקוב שאינו בכלל ארץ, ולא הסתפק לגבי ברכת הַאֲדָמָה שגם עציץ שאינו נקוב הוא בכלל הַאֲדָמָה. ולפי דבריו בגידולי מים שאין בו אדמה כלל, יתכן שברכתו שֶהַכֵּל.

כספק הירושלמי: לדעת הג"ר חנוך זונדל גרוסברג זצ"ל (מכתבו בסידור מנחת ירושלים עמוד רצט), והג"ר פסח אליהו פאלק זצ"ל (שו"ת מחזה אליהו חלק א סימן כח - קונטרס ברכת גידולי עציץ שאינו נקוב' תשובה ד), והובא גם במנחת יצחק (ליקוטי תשובות סימן לח אות ג), ברכת גידולי מים שווים ממש לספק של הירושלמי האם לברך המוציא על גידולי עציץ שאינו נקוב, וכבר הוכרע שבספק של הירושלמי יש לברך שֶהַכֵּל, וכמו שמבואר בחיי אדם לברך שֶהַכֵּל על ירקות גידולי עציץ שאינו נקוב, ואם כן הוא הדין בגידולי מים ברכתם שֶהַכֵּל, ואפילו באופן שהמים מחוברים לקרקע עולם.

ובמחזה אליהו מאריך לדון בדין כלי עם מים שמונחים על הקרקע, האם אפשר לומר שהמים כ'ארעא סמיכתא' כמבואר בגמ' (גיטין דף ז'): ואם כן דינו כגידולי האדמה. ומסיק כיון שנחלקו הפוסקים איך לפסוק בדין 'ארעא סמיכתא', ועוד כיון שהוא בתוך עציץ ואינו יונק מהקרקע, אינו שייך לספק של 'ארעא סמיכתא'. ולדעת הג"ר מרדכי גרוס שליט"א (שדה מדרכי פרק ו עיון השדה אות ה, פרק יב סעיף ז תורת השדה אות כח), גידולים ללא אדמה ברכתם שֶהַכֵּל, וגידולי מים ללא עפר לא שייכים כלל לסוגיא של 'מיא כארעא סמיכתא דמי'.

כתב בספר מנחת ירושלים (חלק א עמוד סד), שבקובץ דבר השמיטה מטעם בד"ץ העדה החרדית שהופיע בשנת תשכ"ו מפורש, ירקות גידולי מים אין עליהם דיני שביעית, וברכתם שֶהַכֵּל. ומאז שהמנתת יצחק הגיע לארץ ישראל הורה שלא להדפיס סעיף זה.

3. ירקות גידולי מים = הַאֲדָמָה

הַאֲדָמָה: לדעת החזו"א (המקורות להלן), והג"ר שמואל הלוי ואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק א סימן רה הערות על סימן רד מג"א ס"ק ד, קובץ מבית לוי חלק יד עמוד נב, ובמכתב שפורסם בקובץ מבית לוי ניסן תשנ"ו עמוד צה), והג"ר שרגא פייויש שנעעבאלג

מקום אין צריך לברר אחר כל ירק, והמברך הַאָדְמָה יצא.

ואכן במכתב הג"ר קלמן כהנא זצ"ל (ישא יוסף או"ח חלק א סימן צד), כתב בפירושו - יש לנו הוראה ברורה מהחזו"א שגידולי מים דינם כגידולי עציץ שאינו נקוב, לברך עליהם ברכת הנהנין כגידולי קרקע, ולהפריש מהם המתנות כדין ולנהוג בהם כלאים.

5. ספק ברכות

לכתחילה שֶהַכֵּל: כמה פוסקים התייחסו לשאלה זו כספק ברכות. לדעת הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (שו"ת יחווה דעת חלק ו סימן יב), והג"ר משה מרדכי קארפ שליט"א (הלכות יום ביום חלק ג פרק ב הערה 14), ברכת גידולי מים שֶהַכֵּל וכדין כמהין ופטריות, שאף על פי שגדלים בקרקע הואיל ואינם יונקים מן הקרקע ברכתם שֶהַכֵּל. ואם בירך עליהם כברכתם 'בורא פרי העץ' או בורא פרי הַאָדְמָה, יצא ידי חובתו בדיעבד, וכמהין ופטריות שברכתם שֶהַכֵּל, ומבואר **בערוך השלחן** (סימן רד סעיף ה) ו**כפי החיים** (סימן רד ס"ק ב) שאם בירך הַאָדְמָה יצא בדיעבד. והוסיף הגרמ"מ קארפ, טוב שיקח דבר אחר ויברך עליו שֶהַכֵּל ויפטור את הגידולי מים. ולדעת הג"ר יצחק רצאבי שליט"א (שו"ת עולת יצחק חלק א סימן לט), ירקות גידולי מים ברכתם שֶהַכֵּל, ואם בירך הַאָדְמָה ספק אם יצא.

לכתחילה הַאָדְמָה: ולדעת הג"ר שמואל יוסף שטיצברג שליט"א (שערי הברכה פרק כג עמוד תקסו הערה יח), על ירקות רגילים הגדלים בגידולי מים מברך הַאָדְמָה, ועל נבטים וכיו"ב שהם צמחים הגדלים רק בגידולי מים מברך שֶהַכֵּל. אמנם אם כבר בירך הַאָדְמָה על ירק אחר, כיון שנחלקו הפוסקים האם לברך שֶהַכֵּל או הַאָדְמָה [כפי שביאר שם באריכות], לכן שוב אין יכול לברך שֶהַכֵּל על גידולי מים, כי יתכן שכבר נפטר בברכת הַאָדְמָה, אלא יברך על מאכל אחר שֶהַכֵּל ויפטור את הגידולי מים. [ולכן לכתחילה יש להקדים לברך שֶהַכֵּל על גידולי מים לפני שמברך על ירקות אחרים הַאָדְמָה, או שיפטור אותם בברכת שֶהַכֵּל על מאכל אחר].

6. ברכת הנבטים

האדמה: יש לחקור מה מברכים על נבטים הגדלים במים בלבד. והנה הסברא שכתב החוט שני שמברך הַאָדְמָה על גידולי עציץ שאינו נקוב וגידולי מים, כיון שהוא מין של 'פרי האדמה' שדרכו ליגדל באדמה, לגבי נבטים לא שייך הסברא ויתכן שברכתם שֶהַכֵּל, כיון שעיקר דרך גידול הנבטים הוא במים ולא באדמה. אמנם יש סברא נוספת בחוט שני לגבי בצל ירק שהם עלים שצומחים על הבצל על ידי האויר, שברכתם הַאָדְמָה, משום שהוא חלק מהבצל עצמו ונחשב שהבצל מתרבה ואינו דומה לכמהין ופטריות. ועל פי סברא זו הורה הג"ר צבי ובר שליט"א שברכת הנבטים הַאָדְמָה, כי נוצר ריבוי בגרעין שמקורו באדמה, והנבט עצמו גדל והתרבה, וכשם שברכת גידולי מים הַאָדְמָה כך גם בנבטים, שכן לגבי ברכה אין הבדל האם גדל ממים לבד, או ממים בתוספת מינרלים.

וכן הסברא שכתב האור לציון, שמברך הַאָדְמָה על גידולי מים כיון שבאים במקורם ממין האדמה, שייך גם בנבטים שבאים במקורם ממין האדמה ונקראים מין אדמה, שהרי מקורם בקטניות הגדלות מן האדמה, ורוב הנבטים מתפתחים לצמחים באדמה. והגרעין עצמו ברכתו הַאָדְמָה ותהליך הנביטה לא משנה את הברכה.

שֶהַכֵּל: לפי הטעם שמברך הַאָדְמָה על גידולי עציץ שאינו נקוב בגלל שקרקע תלושה היא גם בכלל אדמה, אם כן בנבטים שאין אדמה כלל ברכתם שֶהַכֵּל. ולדעת הג"ר אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א (וזאת הברכה בירור הלכה סימן כד עמוד 272-274, לוח ברכות עמוד 390, הערות על לוח ברכות אות נא עמוד 400), ברכת גידולי מים ונבטים שֶהַכֵּל, ולגבי נבטים הביא כן בשם הגרש"ז **אוירבאך זצ"ל** שברכתם שֶהַכֵּל. והוסיף בזאת הברכה, שלכתחילה טוב לפטור הירק או הנבט במאכלים אחרים שברכתם הַאָדְמָה ושֶהַכֵּל, או לאכלו בתוך הסעודה מאחר שיתכן שברכתו הַאָדְמָה. ואם אוכל ירק ונבטים ביחד, יברך תחילה על הנבטים שֶהַכֵּל ואחר כך הַאָדְמָה על הירקות, שמא נפטרו הנבטים בברכת הַאָדְמָה שמברך על הירקות.

חובת השיטות שברכתו שֶהַכֵּל ולשיטתם אינו יוצא בברכת הַאָדְמָה. **כח גידול מלאכותי:** עוד יש לבאר, שגידולי מים מקבלים כח גידול ויניקה באופן מלאכותי בדיוק כמו בקרקע, והתוצאה זהה למקור, וגם על גידולי קרקע מלאכותיות שייך לברך הַאָדְמָה כמו בגידולי הקרקע. ואינו דומה כלל לפטריות שאינן מקבלות כח צמיחה מהקרקע ולכן ברכתן שֶהַכֵּל. ודוגמה רחוקה לדבר, חכמת הרפואה גילתה את האפשרות של אינקובטור, שהוא 'כח גידול מלאכותי', עד כדי כך שתינוק בן שמונה חודשים בזמן תז"ל היה נחשב לנפל והיה מוקצה בשבת, וכיום גדל להיות כאחד האדם, וממילא במציאות הנוכחית תינוק בן שמונה חודשים דינו בשבת כתינוק בן תשעה חודשים.

4. הוראת החזו"א

מוסכם: ידוע ומוסכם בשם החזו"א (מבית לוי חלק יד עמוד נב, טעמא דקרא במדבר פרק יז פסוק כג, ארתות רבנו חלק ג עמוד רג, הערות על מסכת ברכות עמוד תקכח, ישא יוסף או"ח חלק א סימן צד) שהורה להלכה דלא כחיי אדם, שגידולי עציץ שאינו נקוב מברך עליהם הַאָדְמָה, ולגבי גידולי מים תלוי מה היה הנימוק של החזו"א.

ספק שֶהַכֵּל: והעיד הג"ר **דב לנדא שליט"א** (מעשה איש חלק ב עמוד קיב, מעשה איש חלק ז קונטרס שנת השבע עמוד קצג, גיליון שמע דבר, ובהוראה לרבני הילכתא י"ח כסלו תשפ"ב) בשם **החזו"א איש**, גידולי ירקות בעציץ שאינו נקוב ברכתו בורא פרי הַאָדְמָה, ולא חוששים לשיטת התיי אדם שאין מברכים הַאָדְמָה. ומסתפק הגרד"ל מה היה הנימוק ששמע מהחזו"א, האם הסברא משום שברכת בורא פרי הַאָדְמָה מתייחס לסוג הפרי הגדל באדמה או שהחילוק היה בין לשון 'ארץ' לאדמה. ומוסיף הגרד"ל, שיש נפק"מ בין שני הטעמים לגבי גידולי מים, לפי הצד הראשון שהוא מין שגדל באדמה, גם בגידולי מים מברך הַאָדְמָה. ולפי הצד השני שיש הבדל בין 'ארץ' לאדמה, בגידולי מים שלא גדל באדמה מברך שֶהַכֵּל, והורה שכמדומה טפי שאמר כאופן הראשון, ואם כן ברכתו הַאָדְמָה.

נדאי הַאָדְמָה: והג"ר **ניסים קרליץ זצ"ל** (תוט שני ברכות עמוד קפא קפב), מביא את הוראת החזו"א שנחלק על התיי אדם וסבר שצריך לברך הַאָדְמָה על גידולי עציץ שאינו נקוב, ואינו דומה לספק של הירושלמי, שכן רק בלתם שהנוסח הוא 'מן הארץ', אי אפשר לומר כך על גידולי עציץ שאינו נקוב, אבל על ירקות אפשר לברך 'פרי האדמה' גם בגידולי עציץ שאינו נקוב, כיון שהוא מין של 'פרי אדמה', ומסיים שהוא הדין בגידולי מים מברך עליהם העץ או הַאָדְמָה כיון שהוא מין העץ או מין הַאָדְמָה.

כלומר, לפי הגרד"ל בשיטת החזו"א ספק מה הטעם שמברכים הַאָדְמָה על גידולי עציץ שאינו נקוב, ונוטה יותר כטעם הראשון שצריך לברך הַאָדְמָה על גידולי מים. ולפי החוט שני בשיטת החזו"א ברור שצריך לברך הַאָדְמָה על גידולי מים. וכן העיד הג"ר **משה פלס זצ"ל** (רב מושב נתיבה) שהחזו"א לא חילק לגבי שמיטה בין עציץ נקוב לגידולי מים, ושניהם נחשבים כעציץ שאינו נקוב, ונראה שהוא הדין לענין ברכה (ישא יוסף או"ח א עמוד קסה).

עצם היסוד שמברכים על מין הפרי, מבואר גם במכתב החזו"א שהודפס בספר זכרון **אבן ציון** (עמוד תקיט), לגבי הברכה על מיץ פירות, שהברכה וההודאה לד' אינה מתייחסת לתתיכה שאוכל, אלא על המין שברא בעולמו. וגם באכילת תולדת המין יכול לברך, ומה שמגדיר את הברכה הוא מהות התשיבות של אכילתו, שאם אוכל רק זיעה, אינה השעה הראויה להודות על המין.

ולדעת הג"ר **משה זאב זארגער שליט"א** (אל תיראי אדמה פרק חמישי סעיף א), כיון שהחזו"א היקל בשנת השמיטה תשי"ב להקל לזרוע בגידולי מים, ולא שמענו ממנו ומשומעי פיו שיצוה לברך עליהם שֶהַכֵּל, ובגדול כזה לא מסתבר שיסמוך על אחרים שיורו לברך שֶהַכֵּל, כאשר לא יעלה על דעת ההמון שהברכה שונה. וכן הוכיח מסתימת הפוסקים לגבי עציץ שאינו נקוב, הרי שסוברים שמברך הַאָדְמָה על גידולי עציץ שאינו נקוב, כיון שהולכים לפי המין. ומסיק שעדיף לקחת מין אחר לברך עליו הַאָדְמָה, ומכל

סיכום הגיליון:

דינים העולים

פטירות: ברכת הפטריות שהכל ולא האדמה, שכן 'מירבא רבו מארעא, מינקי לא ינקי מארעא'. ובדיעבד אם בירך האדמה יצא. **גידולי מים:** שיטת החיי אדם בגידולי עציץ שאינו נקוב מברך שהכל, ואם כן קל וחומר בגידולי מים שמברך שהכל, לדעת רוב הפוסקים שחולקים על החיי אדם שמברך האדמה על גידולי עציץ שאינו נקוב, יש להסתפק מה הדין בגידולי מים.

מחלוקת הפוסקים: לדעת המחזה אליהו ועוד פוסקים, גידולי מים הוא בכלל הספק של הירושלמי וברכתו שהכל, ויש אומרים שבדיעבד אם בירך האדמה יצא. לדעת החזו"א ועוד הרבה פוסקים ברכת גידולי מים האדמה כי הוא מין האדמה, וטעמים נוספים. ויש אומרים שאם מברך שהכל אין מזניחים אותו.

ספק ברכות: כמה מפוסקי זמננו נקטו שברכת גידולי מים ספק האדמה ספק שהכל, ומספק יברך שהכל, ויש לפטרו במאכלים אחרים שהם ודאי האדמה ושהכל, או יאכלנו תוך הסעודה.

ברכת הנבטים: נחלקו הפוסקים האם צריך לברך על נבטים האדמה, שהפרי עצמו גדל והתרבה, וכשם שמברכים על בצל ירוק האדמה, כי העלים מתרבים מהבצל עצמו. או שהכל כי אינו מין של פרי האדמה. וכשאוכל ירק ונבטים, יברך תחילה על הנבטים שהכל, שלא יפטר בברכת האדמה שעל הירק.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

שאלה: האם מקיימים מצות אכילת מרור בגידולי מים?

האם דין אכילת מרור הוא דוקא בגידולי קרקע, ומה הדין לגבי כרפס, והאם המברך על גידולי מים שהכל נהנה בדברו, ועל אכילת מרור הוא 'תרת' דסתר?

מקורות: גמ' (פסחים דף לה: לט.); **אשל אברהם** (סימן תעג ס"ק ט); **חיי אדם** (כלל קל הסדר בקצרה סעיף ה); **מעשה איש** (חלק ב עמוד קיב, חלק ז קונטרס שנת השבע עמוד קצג); **קנה בושם** (חלק ג יו"ד סימן צד אות ב); **חזון עובדיה** (פסח מהדורת תשסג עמוד צו); **אור לציון** (חלק ב פרק יד ביאורים לתשובה יג); **מנחת יצחק** (ליקוטי תשובות סימן לח אות ג); **חשב האפוד** (חלק ג סימן ט); **קנין תורה בהלכה** (חלק ד סימן נד); **תשובות והנהגות** (כרך ה סימן קכו).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 331 בסך 100 שקל מזומן

הבחור החשוב כמר משה גרשון מינצברג הי"ו

ישיבת 'תורת עולם' בית שמש

המדור הוקדש לעילוי נשמת

הר"ר מרדכי אריה ב"ר זאב פרידמן זצ"ל

נלב"ע י"א טבת תש"פ ת.ג.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

פרח מטה אהרן

על הפסוק (במדבר פרק יז פסוק כג) ויצא פרח וניצץ ציץ ויגמל שקדים, דן בטעמא דקרא אם אכלו את השקדים של מקל אהרן מהי ברכתם הראויה, ולפי דברי החיי אדם בשיטת הירושלמי שפרי 'האדמה' מעציץ שאינו נקוב מברך 'שהכל', אי אפשר לברך עליהם 'העץ' מספק, אבל לפי הוראת החזו"א שגם לפי הספק בירושלמי שגידולי עציץ שאינו נקוב לא נחשב 'ארץ', מכל מקום נחשב 'העץ' ו'האדמה', ומשום כך התיר לברך 'האדמה' אפילו על גידולי מים כי הם מין של פרי האדמה, אם כן בשקדים של מטה אהרן ברכתו 'העץ'. ומסיים, כיון שגדל על ידי נס אינו 'פרי האדמה' ולא 'פרי העץ' אלא דינם כמו כמהין ופטריות דמאוריא רבו וברכתם 'שהכל'. אולם אם צמח מהעץ, ונניח שעץ תלוש נקרא עץ, ברכתם 'העץ'.

נושא הגיליון הבא:

'מרור בגידולי מים'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת

הרה"ק רבי אברהם רב ב"ר דוד מאבריטש זיע"א

מחבר ספר 'בת עין'

נלב"ע י"ב בכסלו תר"א ת.ג.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בידורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 174

עניני חנוכה

תשפ"ב

- בחור ישיבה שהדליק הנרות בביהמ"ד אם חוזר ומדליק בחדרו ♦ הרב יוסף צוייג
- בדין ברכת שהחיינו למי שנזכר לאחר ההדלקה שלא בירך ♦ הרב אורי יצחקי
- חידושי דינים במקום הדלקת בחור שדר בישיבה כל השנה ♦ הרב חיים הלפרט
- האם רשאי בעה"ב להדליק קודם שכלה אמן מפי רוב העונים ♦ הרב אברהם זנגר
- בגדרי הפסק בין ברכה להדלקת נ"ח במדליק בב' מקומות ♦ הרב שמואל דרוזי
- התחיל להדליק בנר האמצעי האם ימשיך לימין או יחזור ♦ הרב אליסף פרלמן

הרב יוסף צוייג

בחור ישיבה שהדליק הנרות בביהמ"ד

א) קי"ל בשבת כג. ונפסק להלכה תרע"ז א' דאכסנאי צריך להשתתף בפרוטה, ואם מדליקין עליו בתוך ביתו א"צ להשתתף ויוצא בהדלקת בני ביתו. אמנם נחלקו הראשונים אי נפטר בזה גם מברכת הרואה, או דאינו נפטר אלא ממצות ההדלקה אולם חייב לברך על הראיה או לשמוע הברכות מאחר. ובשו"ע תרע"ז ג' פסק דא"צ לברך ברכת הרואה כשמדליקים עליו בביתו, ומאידך בתרע"ז ג' הביא י"א שאע"פ שמדליקים עליו בתוך ביתו אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות, ופירש הרמ"א - כיון דצריך לראות הנרות. והעירו הפר"ח והגר"א דלמש"כ בתרע"ז ג' א"צ לראות הנרות בכה"ג שמדליקים עליו בביתו, ולכן לדינא פסק המ"ב סק"ד דלא יברך.

אמנם הרמ"א שם כתב, ואפילו הוא אצל יהודים ורואה הנרות אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפ"ע מדליק ומברך עליהם וכן נוהגים. והביא המ"א סק"ט ב' דרכים בביאור הדבר איך יוכל להדליק בפ"ע, דעת תה"ד סי' ק"א דהר"ל כמהדרין, דיכול כל אחד להדליק לעצמו, ודעת מהר"ל סי' קמ"ה דכיון דאינו רוצה לצאת בשל אשתו ממילא חל עליו החיוב להדליק בפ"ע. ומבואר דס"ל דמשום מהדרין אינו יכול להדליק, וביאר הא"ר סק"ד דלא נאמר דין מהדרין באיש ואשתו כיון דאשתו כגופו, והפמ"ג מ"ז סק"א כתב עוד טעם דלא שייך דין מהדרין אלא כשהוא בביתו אבל אכסנאי שאינו בביתו ואין ידוע שדר כאן א"צ להדליק משום מהדרין, ולכן הוצרך מהר"ל לומר דצריך לכיון שלא לצאת בהדלקת ב"ב.

ולדברי שניהם עכ"פ הדין פשוט דצריך להדליק במקום האכסנאי ששם הוא דר עכשיו, דמקום ההדלקה השייך בו הוא רק מקום דירתו, בין למהר"ל דהר"ל כמי שאין מדליקין עליו בביתו, דפשיטא דביתו הוא האכסנאי, וגם לתה"ד דמשום מהדרין הוא מ"מ מקום ההדלקה יכול להיות רק במקום שיש לו דירה שם.

ויש להבין מ"ט יחמיר על עצמו להדליק בפ"ע ולא יצא בהדלקת אשתו, ולטעם תה"ד לכא' מבואר כהשיטות דכיון דרוצה להיות מהדרין, ע"כ צריך להדליק בפ"ע, אבל למהר"ל דאינו צריך לעשות כן משום מהדרין צ"ב מ"ט יעשה כן.

ונראה דכיון דצריך עכ"פ לראות הנרות ולשמוע הברכות וכנ"ל,

א"כ אם רצונו לעשות המצוה בעצמו יצטרך להדליק בפ"ע, וא"א לעשות כן דכבר יצא יד"ח בהדלקה ובראיה אא"כ יכיון שלא לצאת.

ב) הגר"פ בהגהותיו תרע"א ז' הסתפק באורח שמדליקים עליו בביתו והדליק בביהמ"ד ד"ל דתו א"צ להדליק באכסנאי, דגופו נפטר במה שמדליק בביהמ"ד, וחובת ביתו מתקיים במה שמדליקים עליו בביתו, וציינו בשעה"צ סקנ"ב. ומילתא דמספק"ל, פשיט"ל לבעל תה"ד וכמש"כ הלקט יושר שהורה לו כן שכיון שהדליק בביהמ"ד א"צ לחזור ולהדליק כיון שאין בני ביתו שם, וכן הורה לבנו שידליק בביהמ"ד ויפטר בהדלקת אשתו.

ולכא' צ"ב דבשלמא לד' מהר"ל דאין כאן ענין מהדרין ורק משום שרוצה לברך בעצמו עושה כן, א"כ כאן דבלא"ה בירך בביהמ"ד תו אין שום ענין שידליק באכסנאי, ושפיר יסמוך על ב"ב, אבל לתה"ד דמקיים בזה דין מהדרין א"כ מאי מהני שידליק בביהמ"ד שאינו מקום הדלקה עבורו, וא"כ דין מהדרין עדיין לא קיים.

וצ"ל דאין כוונת תה"ד דהר"ל ככל מהדרין, וכמבואר בדבריו שם דאיש ואשה הדדים בבית אחד ודאי אין נוהג בהם דין מהדרין, ורק כשהם במקומות נפרדים שייך כן, וצ"ל דג"ז אינו כשאר מהדרין אלא דכוונת תה"ד דלמדנו מדין מהדרין שאפשר להוסיף הדלקה כשאינם כאחד ממש, אמנם גם לדידיה הטעם לעשות כן הוא רק משום הברכות, שרוצה לברך לעצמו, וממילא בכה"ג שכבר בירך, גם לתה"ד אין ענין שידליק בפ"ע.

ג) ויש לדון בבחורי ישיבה הגרים בפנימיה דנחלקו פוסקי זמנינו אי דינם כבני הבית ונפטרים מדינא בהדלקת אביהם או דנחשבים כאכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו, דאין נחשבים עוד כחלק מבית אביהם (עי' מ"ב מהד' דרשו תרע"ז הערה 1 שציינו הדעות בזה), ואי נחוש להצד דנחשב כאחד מבני הבית ויוצא מעיקר הדין בהדלקת אביו, א"כ הבחור המדליק בביהמ"ד כדן ביהמ"ד לא יוכל אח"כ להדליק בחדרו בברכה.

הן אמת דבהליכ"ש פ"ד י"ג כתב כן, אמנם טעמו שם דיש להחשיב את כל בני הישיבה כביתו, וא"כ בכל מקום שהדליק יצא, וזה יתכן רק במקום שמקום האכילה והלינה הוא באותו בית שבו ביהמ"ד, אבל מצוי טובא שאוכלים וישנים בבית אחר, וא"כ פשיטא דאין יוצא בזה בהדלקת ביתו, ויל"ע דמ"מ כיון שכבר בירך לא ידליק שנית וכנ"ל.

אמנם נראה דודאי יחזור וידליק בחדרו, דבשלמא איש שאשתו מדלקת עליו דמעיקר הדין לא שייך בו דין מהדרין כלל וכמשנ"ת, ואינו מדליק אלא משום הברכות, בזה כיון שהדליק בביהמ"ד לא

אשתו עליו בביתו אינו מברך על הראיה, היינו כיון שיוצא בהדלקה, א"כ הדלקה וברכתה כאלו הדליק הוא בביתו, משא"כ היכא דהדליק ולא בירך, מה"ת נימא דיגרע כחו במה שהדליק מאילו לא הדליק והיה מחויב בברכת נר חנוכה מצד רואה, וכי בשביל שהדליק ג"כ פקע ממנו חיוב זה, ע"כ.

ואכתי יש לדקדק קצת דמשמע שברכת הראיה היא בכלל חובת הבית, ולכן כשמדליקים עליו בביתו נפטר גם ממצות ראייה וגם מברכת הראיה, ולולא דבריו היה נראה דכיון דתחילת התקנה של ברכת הרואה היתה למי שאין לו בית הרי היא חובת הגוף ולא חובת הבית.

אך נראה שזה אינו, דאע"פ שסיבת התקנה (דהיינו מה שנחתה חז"ל לתקן תקנה זו) היתה משום מי שאין לו בית, אך גדר התקנה ודאי שתהא ברכה זו חלק מעיקר מצות ההדלקה ושפיר שייכא ברכה זו לרוב עם ישראל שיש להם בית, דאל"כ אמאי באמת חייבו בברכה זו לכל המדליקים בביתם, וא"ש שעיקר התקנה למדליקים בביתם היא חובת הבית כמו ברכת ההדלקה.

ד. הנה מבואר ברעק"א והפמ"ג דגבי ברכת הרואה ושהחיינו לא נאמר כלל דין "עובר לעשיתו", וכן מפורש בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדורא תניינא סימן י"ג), אחר שהניח שהיכא דהדליק ולא בירך יכול לברך שעשה נסים ושהחיינו, משום שלא נגרע כחו במה שהדליק מאילו לא הדליק והיה מחויב בברכת נר חנוכה מצד רואה, הקשה לנפשיה ממש"כ בהגהת שו"ע בס' תרע"ו בשם מהר"ל דיברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק, ותיירץ דהיינו לכתחילה, אבל דיעבד נראה דמברך נס וזמן, ואדרבא משם קצת ראייה, מדהוצרך הרמ"א לכתוב זה הדין כאן, דהא פשיטא דהוא בכלל כל הברכות, דמברך עובר לעשייתו, אלא ודאי דלענין נס וזמן לא שייך כ"כ עובר לעשייתו, לזה השמיענו דמ"מ לכתחילה יברכם תחילה, ויש לדחות, ומ"מ הסברא נראה כמ"ש, עכ"ל.

ובדעת הישוע"י המובא במשנ"ב בס"ק ב' דאחר ההדלקה א"א לברך ברכת שהחיינו, לכאורה צ"ל דפשיטא ליה דדין "עובר לעשיתו" נאמר גם לגבי ברכת הרואה. ובאמת המדקדק בדברי רעק"א ימצא שכבר הניח מקום להבין כי גם בברכת שעשה נסים ושהחיינו נאמר הדין ד"עובר לעשיתו", ולפי שיטה זו יתפרשו דברי הגהת שו"ע בס' תרע"ו בשם מהר"ל דיברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק, אפילו לענין דיעבד ולא רק לכתחילה, וכמו שרמז הרעק"א כ"ז בדבריו, אך כאמור הרעק"א והפמ"ג לא ס"ל כן אלא דדין הרמ"א בשם המהר"ל אינו אלא לכתחילה אבל בדיעבד יכול לברך גם אחר המצוה.

ה. הנה יש לדקדק קצת בדברי הרעק"א במה שהקשה לנפשיה מדברי הרמ"א דלכתחילה מברך גם ברכת הנס ושהחיינו קודם ההדלקה, ולכאורה דברי הרמ"א נאמרו לגבי ברכת הנס ושהחיינו שעל ההדלקה, והוא הרי עסיק וקאי דהמחייב של ברכות אלו הוא מדין הרואה ואף למי שלא הדליק כלל. וצ"ל בכוננתו דאם היה הדין ד"עובר לעשיתו" מעכב בברכת ההדלקה, גם בברכת הרואה היה מעכב, ואף שקשה לצייר ענין זה דהא כל המברך ברכת הראיה בלא הדלקה (כגון שאין לו בית וכד') מקדים הראיה לברכה, וכסתמות לשון הגמרא "הרואה נר של חנוכה צריך לברך", צ"ל דאם איתא היה צריך להתבונן שוב אחר הברכה. ולכאורה כן צ"ל לפי האמת לפי הישוע"י, וצ"ע.

ו. אך לפי כל המתבאר יש כאן תימה רבתי בפיסקי המשנ"ב, דכיון שהעתיק את דברי הישוע"י בס"ק ב', כיצד העתיק את דברי הרעק"א והפמ"ג בס"ק ד', ועיין בספר שונה הלכות באות ד', שכתב וז"ל: ועיין לעיל אות ג' (שם הביא את הדין הנזכר במשנ"ב ס"ק ב' הנ"ל דלא יברך עוד בלילה הזה), וצ"ע, ואולי ס"ל דלא שייך ברכת רואה על זמן לבד, ע"כ. דהיינו דכיון ששורש החיוב לברכה זו הוא מדין ברכת הרואה כמש"כ בשעה"צ ס"ק ח', צ"ל דלא שייך ברכת שהחיינו לרואה לבד בלא ברכת שעשה נסים. אך צ"ע מה המובן בכלל זה ומה מקורו.

ז. וראיתי בספר הלכות חג בחג להגרמ"מ קארפ שליט"א [בפרק י' סעיף ח' הערה 13] שכתב בטעם הדין משום שברכת שהחיינו בזה נתקנה דוקא על הראיה, וביאר דהראיה מצוה היא ומברכים עליה כמו שמברכים על מצות ההדלקה, והביא ראייה לדבריו מהשלטי גבורים בשם ריא"ז [מסכת שבת דף י' ע"א בדפי הר"ף, אות ב' מאותיות שלטג"ב] שכתב כן בהדיא שכל מצוה הבאה משנה לשנה

יחזור וידליק, אבל בחור שאפי' בביתו מדליק משום מהדרין, א"כ גם כשהוא אכסנאי ידליק בפ"ע, והדלקת ביהכ"נ לא מהניא ליה כלל, דכיון דאינה במקום דירתו אינו יוצא בה.

הן אמת דלטעם השני שכתב הפמ"ג דאין שייך מהדרין באכסנאי כיון שאין ידוע שדר כאן, א"כ יל"ד דגם בבן יהא שייך טעם זה, וא"כ א"צ להדליק, אבל בכה"ג שדרים הבחורים בפ"ע והכל יודעים שזהו מקומם ודרים שם בקביעות ודאי שייך בהו דין מהדרין דעלמא, ושפיר מוטל עליהם לחזור ולהדליק במקום האכסנאי לקיים דין המהדרין.

אמנם נהי דודאי יחזור וידליק באכסנאי, מ"מ לא יברך שנית זמן וכמש"כ המ"ב תרע"א סקמ"ה עפ"ד זרע אמת המובא בשע"ת שם, דכיון דאינו מוציא לב"ב כבר נפטר בעצמו בברכה שבירך על נרות ביהכ"נ, דעיקר הברכה על גוף הזמן הוא. ובאמת דהאג"מ אר"ת א' ק"צ ס"ל דצריך לחזור ולברך זמן משום קיום המצוה שלא קיים בהדלקת ביהכ"נ, דאינה רק מנהג, אמנם כדי שלא לבא לידי ספק בזה עדיף טפי שידליק בחדרו קודם או שידליק בביהמ"ד מי שאינו מדליק בחדרו וכמנהג הספרדים הסומכים על הדלקת אביהם.

הרב אורי יצחקי

בדין ברכת שהחיינו לאחר ההדלקה

א. בשו"ע סימן תרע"ו סעיף א': המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות: להדליק נר חנוכה, ושעשה נסים, ושהחיינו, ואם לא בירך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני או כשיזכור, ע"כ. וכתב המשנ"ב בס"ק ב': או כשיזכור - ר"ל כשיזכור בשאר הלילות בשעת ההדלקה [לבוש], ואם נזכר אחר ההדלקה אינו מברך בלילה זו עוד, ע"כ. ומסתמת דבריו משמע שגם אם נזכר מיד אחר ההדלקה בעוד שהנרות דולקים למצותם שוב אינו יכול לברך שהחיינו בלילה זה, וכן מוכח לכאורה ממקור הדין בישוע"י שציין אליו בשעה"צ, ומקומו סימן תרנ"א, עיי"ש. [ומה שאינו יכול לברך מדין הרגל כמו כל יו"ט דזמן אומרו אפילו בשוק, עיין בשעה"צ ס"ק ג' ובסימן תרצ"ב ס"ק א' ובביה"ל שם בד"ה ושהחיינו, ונקטו הפוסקים לדינא כיון דהוי ספיקא דדינא אין לברך דסב"ל].

ב. הנה בס"ק ד' כתב המשנ"ב שאם הדליק נר חנוכה ושכח לברך על הדלקתה, שאם נזכר לאחר שהדליק כולם אין לו לברך ברכת להדליק רק ברכת שעשה נסים וכן ברכת שהחיינו יש לו לברך, ע"כ, מבואר דאם נזכר אחר ההדלקה בעת שהנרות דולקים יכול לברך ברכת שהחיינו. וטעמו כתב בשעה"צ ס"ק ח' וז"ל: דלא גרע מרואה נר חנוכה דמברך ב' ברכות אלו, ע"כ, ומקורו בתשובת רעק"א מהד"ת סימן י"ג ובפמ"ג משבצות ב'. ומבואר א"כ מקור חדש לברכת שהחיינו, והוא מדין ברכת הרואה.

וקצת קשה על מה שכתבו דלא גרע מברכת הרואה, דלכאורה גרע וגרע, דכיון שכבר נפטר מעיקר חיוב ההדלקה מאן לימא לן דשייך גביה ברכת הרואה, דבשלמא לפי המרדכי המובא ברמ"א בסימן תרע"ז ס"ג שמצות הראיה היא חיוב לעצמו, ולכן ס"ל שגם אם מדליקים עליו בביתו וכבר נפטר ממצות ההדלקה, אעפ"כ חייב לברך ברכת שעשה נסים ושהחיינו כשרואה נרות חיוב [ולא עוד אלא שמחדש שאם אינו רואה נרות - מדליק בברכה (ברכת להדליק) כדי שיוכל לראות ולברך ברכת הרואה], א"ש דהמדליק בביתו ושכח לברך יכול לברך עתה "דלא גרע מרואה נר חנוכה דמברך ב' ברכות אלו", אבל לשיטת הרשב"א המובא בסימן תרע"ו ס"ג דאם נפטר כבר מעיקר מצות ההדלקה שוב אינו יכול לברך ברכת שעשה נסים ושהחיינו, ובפשטות טעמו דברכת הראיה היא חלק ממצות ההדלקה, וכשנפטר ממצות ההדלקה ממילא נפטר גם מברכת הראיה ושהחיינו, הכא שכבר נפטר מעיקר ההדלקה בהדלקת עצמו איך ישוב ויברך ברכת הראיה ושהחיינו כיון שכבר נפטר מעיקר המצוה.

ג. וצ"ל דעד כאן לא אמרינן שיצא יד"ח ברכת הרואה בהדלקת ביתו אלא כשבביתו בירכו את ברכת הרואה, אבל כשלא בירכו איך יצא יד"ח, וע"ז כתבו דיברך אחר ההדלקה "דלא גרע מברכת הרואה", וכן היא כוונת הרעק"א שם במה שכתב דאף לשיטת החולקים על הב"ח (היא שיטת הרשב"א הנ"ל) וס"ל במדלקת

י. שוב מצאתי את מקור הדברים בספר פתחי עולם (שהיה לפני המשנ"ב וממנו העתיק הלכה זו), שבס"ק ב' (מסימני הפתחי עולם) העתיק את דברי הישוע"י (כפי הלשון המועתק במשנ"ב בס"ק ב'), ובס"ק ה' שם כתב זו"ל: ואם הדליק כל הנרות יראה דלא יברך אח"כ וזמן אומרו בליל ב' (הא לאחר הדלקה בליל א' לא ואימתי שיזכור היינו בליל ג' ואילך דברכות הללו לא נתקנו כ"א מהדלקה ועס"א ס"ק ב'), ומיהו י"ל שעשה נסים ושהחיינו הרואה נמי מברך כבס"ג אבל ברכה להדליק לא דכבר עבר, מיהו אם דליק נר א' י"ל דמברך אשאר נרות בליל ב' וכו' וצ"ע (מאחר דמצוה ליכא רק למהדרין), מ"ז, עכ"ל.

ולמדנו מדבריו שבאמת יש סתירה בין מש"כ בס"ק ב' לבין מש"כ בס"ק ה' (והוא במשנ"ב בס"ק ד'), ולחינם טרחו האחרונים לישבו, ועוד מבואר דטעם הישוע"י דאחר ההדלקה לא יברך כלל באותו הלילה הוא משום דברכות הללו לא נתקנו אלא מההדלקה, וחולק בזה על סברת הרעק"א והפמ"ג דגם אחר ההדלקה יכול לברך שעשה נסים ושהחיינו "דלא גרע מהרואה", אלא שלכאורה תמוה לומר כן דהא בהדיא אמרו בגמרא דהרואה מברך ופירשו כל המפרשים שדין זה הוא אע"פ שלא הדליק, וכ"פ השו"ע בסעיף ג', וצ"ל בכוותו דמי שמדליק בעצמו לדידה לא נתקנה הברכה אלא מההדלקה ולפני ההדלקה ולא אחריה, כמו שכבר שר"ט בזה הרעק"א וכמו שהבאנו לעיל.

יא. אך מבואר עוד בדבריו שהפתחי עולם חזר בו דאה"נ יברך אחר ההדלקה מדין הרואה, ומקורו ברוך בפמ"ג במשבצות ב' שהביא המשנ"ב בס"ק ד' וכסברת הרעק"א. וכיון דהפתחי עולם מסופק בזה, והפמ"ג והרעק"א פשיטא להו דבר זה דגם המדליק ששכח ולא בירך בעת ההדלקה יכול לברך מדין הרואה, יש לתפוס לדינא את דבריהם שהעתיק המשנ"ב בס"ק ד'. כנלענ"ד להלכה אם יסכימו איתי גדולי ההוראה.

הרב חיים הלפרט

חידושי דינים במקום הדלקת בחורים שדרים בישיבה כל ימות השנה

התעוררתי מתלמידי ישיבתנו [מיר] לדון בכמה נפק"מ להלכה במה שמצוי בישיבתנו בחורים מבוגרים [יעזרם הש"ת למצוא זיווגם במהרה] שדרים בישיבה אף בימי בין הזמנים [בזכות הנהגתה המיוחדת של הישיבה המאפשרת ארוחות כל ימות השנה תמידין כסדרן], דאפשר שישתנה דינם במקום הדלקת נרות חנוכה משאר תלמידי הישיבות כפי שיתבאר להלן.

הנה מקובל שבחורי ישיבות הגרים בפנימיית הישיבה וחוזרים לבית הוריהם לשבת חנוכה דינם בשבת זו כבן הסמוך על שלחן אביו, שלהשו"ע ומנהג הספרדים יוצאים בהדלקת אביהם, ולהרמ"א ומנהג האשכנזים מדליקים בפנ"ע כדין מהדרין מן המהדרין, ואע"פ שדרים רוב ימות השנה בישיבה, לא אמרינן דנעקרו מבית הוריהם אלא חוזרים להיות כבן הסמוך על שלחן אביו. והבאור, דכל מה שבהיותם בישיבה מדליקין בפנ"ע [לפחות האשכנזים] אינו משום שדינם כבעה"ב בישיבה, אלא דינם כאכסנאי שחייב לכל הפחות להשתתף כמבואר במ"ב בסי' תרע"ז סק"א "וה"ה הבחורים שלומדים שלא בביתם צריכין להשתתף עכ"פ", ומשום כך כששבים לביתם לשבת חנוכה כבר אינם אכסנאים וחוזרים לעיקר הגדרתם כבן הסמוך על שלחן אביו ולא כאכסנאי שחייב בשתוף, וממילא לנוהגים כהשו"ע יוצאים בהדלקת אביהם, ולנוהגים כהרמ"א מדליקים בפנ"ע כדין מהדרין מן המהדרין.

וכן הובא בספר שלמי מועד משמיה דהגרש"א דהגדרת בחורי הישיבות בישיבה כדין אכסנאי, ובספר הל' חג בחג פ"ד הערה 10 ביאר הטעם שבחורים בישיבה מוגדרים אכסנאי ולא בעל הבית, משום שכל דיוורם בישיבה מוגבל לזמן לימודם, שהרי בבין הזמנים או בימי חולי חוזרים לבית הוריהם [וישנם ישיבות שאף נסגרות כל שבת רביעית], ומשום כך כששבים לבית הוריהם דינם כבן הסמוך על שלחן אביו.

ועפ"ז עוררו תלמידי ישיבתנו שבחורים מבוגרים שדוירם בישיבה

צריך לברך עליה שהחיינו בשעת עשייתה כמו שביאר מז"ה בפסקיו (א.ה. כאן הוא סיום לשון השלטג"ב, וע"ז מוסיף הרב הסבר משלו), והיינו דראיה מצוה היא ומברכין עליה, וכ"כ ברמ"א סי' תרע"ז ס"ג בשם המרדכי, "כי חייב לראות הנרות", וכ"כ ברמב"ן פ"ק דפסחים "ומצוה לראות משום פרסומי ניסא" ולכן לא שייכא ברכת זמן בלא ברכת נס, עכ"ל הלכות חג בחג.

הנה לדרכו צריך להוסיף כי כמו שס"ל להישוע"י והמשנ"ב שא"א לברך ברכת שהחיינו שעל ההדלקה אחרי מעשה ההדלקה, ה"ה שא"א לברך ברכת שהחיינו שעל הראיה אחר הראיה, ודבר זה נסתר מעיקר דברי הרעק"א והפמ"ג (שעליהם סובבים והולכים כל הדברים) שהרי מיירי במי שהדליק ושכח לברך שתי הברכות והרי ע"כ כבר ראה נרות עצמו, ועתה אחר זמן בא לברך ברכת הרואה ושהחיינו, וע"כ דבזה הדין ד"עובר לעשייתו" אינו לעיכובא, וצ"ע.

גם מה שתמך יתדותיו בשיטת המרדכי שס"ל דיש מצוה בראיה ועליה קאי ברכת שהחיינו, ג"ז צ"ע, דאנן חיישינן לשיטת הרשב"א, וכבר נתבאר שלדידה אין הראיה מצוה נפרדת אלא חלק מעיקר מצות ההדלקה, ולכן היכא שנפטר בהדלקת ביתו מעיקר מצות ההדלקה ממילא נפטר גם ממצות הראיה וברכתה, דאל"כ כיצד יפטר ממצות הראיה היכא שמדליקים עליו בביתו כיון דלא ראה הנרות ולא שמע הברכה. וא"כ לכאורה א"א לומר שברכת שהחיינו ניתקנה על מצות הראיה. גם מצינו כמה מגדולי רבותינו הראשונים דלא ס"ל כלל דאיכא מצוה בראיה, דכן מבואר במאירי, וכן הוכיח המג"א בסימן תרע"ו מהתוס' בדף מ"ו ע"א, עיי"ש, וא"כ הדק"ל אמאי לא יוכל לברך ברכת שהחיינו לבדה.

ח. ורבים רגילים לתרץ סתירת דברי המשנ"ב על דרך השונה הלכות דלא שייך לברך ברכת שהחיינו בלא ברכת שעשה נסים, ותמכו יתדותיהם בדברי המהרש"ל והמהר"ם במסכת סוכה דף מ"ו ע"א, דיעוין בתוס' שם ד"ה הרואה נר של חנוכה צריך לברך, שהקשו אמאי לא תיקנו ברכת הרואה בשאר מצות כגון אלולב וסוכה, ותירצו בתירוצם השלישי - ועוד יש לפרש דאין שייך לתקן לרואה ברכה שאין העושה מברך, ע"כ, וכתב המהרש"ל: ומברכת שהחיינו לא קשה מידי אע"פ שהעושה מברך בעשיית סוכה לא קשה כי אין שייך שהחיינו היכא דלא שייך ברכה אחרת, ע"כ.

אך לכאורה אין מזה ראייה, דכונת המהרש"ל דברכת שהחיינו נתקנה דוקא כשעושה מצוה, והכא הרי מקיים מצות הרואה, אבל אינו תלוי באם מברך בפועל עוד ברכה עם ברכת שהחיינו, וכ"כ כמה מהפוסקים (עיי'ן בחת"ס ובלבושי שרד).

אך מדברי המהר"ם קצת ראייה לתירוץ זה שכתב: ואין להקשות דלתקן שיברך הרואה שהחיינו שאין ברכת שהחיינו ברכה על המצוה בעצמו אלא על הזמן ואינה אלא צירוף לברכת המצוה וק"ל, ע"כ. ולענ"ד גם מזה אין ראייה כ"כ, דדבריו נאמרו על עיקר תחילת יסוד התקנה בשאר המצות, וע"ז כתב דאינה אלא צירוף לברכת המצוה, אבל לגבי נר חנוכה שכבר נתקנה ברכת החיינו כיון שע"פ רוב באה בצירוף לברכת המצוה, שוב אין קפידא אם מברך בעת קיום המצוה גם בלא שיסמיכנה לברכת המצוה, וצ"ע.

ט. אך גם אם נניח כן בכונת המהר"ם, לענ"ד הוא דחוק טובא לבאר דברי המשנ"ב ע"פ יסוד המהר"ם, וכמעט לא ניתן להאמר שהמשנ"ב יסתום דבריו כ"כ, ובפרט שדברי המהר"ם לא הובאו בשום מקום אחר. וגם מה שהמשנ"ב ציין כמקור לדבריו מהישוע"י אינו עולה יפה, דע"כ טעמו של הישוע"י לאו משום סברת המהר"ם אלא משום שחולק על הרעק"א והפמ"ג מכל וכל בעיקר היסוד ד"עובר לעשייתו" בברכת שהחיינו, ואיך יהפוך המשנ"ב את היוצרות ויעתיק כמקור לדבריו את הישוע"י שאין ממנו שום הוכחה לדין זה, וישמיט את דברי המהר"ם שרק ע"פ דבריו יש להבין דין זה, וא"כ הדק"ל דכיון שבס"ק ד' העתיק המשנ"ב את דברי הישוע"י, איך סתם בס"ק ד' כדברי הרעק"א והפמ"ג.

ומכל זה היה נראה לענ"ד דגם המשנ"ב בס"ק ב' לא התכוין לפסוק דאין יכול לברך ברכת שהחיינו אחר ההדלקה בעת שהנרות דולקים, ומש"כ דאם נזכר אחר ההדלקה אינו מברך בלילה זו עוד, ע"כ כוונתו אחר שכבו הנרות או אחר שעבר זמן חצי שעה שאז אינו יכול לברך כי לא חשיב נרות של מצוה, כשיטת כמה מהפוסקים בסימן תרע"ד סוף סעיף א', עיי"ש, אף שהוא דחוק בלשון המשנ"ב למעיין, שביק לקרא וכו'.

משמיה דהגרשז"א בספר שלמי מועד שהורה לבחורים הספרדים שלא להדליק בפנ"ע [ובחורים אשכנזים מדליקים מדין מהדרין מן המהדרין דלא גרע מבית הוריהם, וצ"ע ממה שכ' בספר הנ"ל בסו"פ מ"ה משמיה דהגרשז"א דבחור בשיבה יש לו גדר 'אכסנאי'], והיינו דפליגי אם בחורים בישיבתם דינם כאכסנאי או נשאר דינם כבן הסמוך על שלחן אביו שיוצא בהדלקת אביו, אבל לכו"ע כששבים לבית הוריהם דינם כבן הסמוך על שלחן אביו שלהש"ע יוצא בהדלקת אביו. ומעתה י"ל דבנד"ד אין דינם כבן הסמוך על שלחן אביו [אף להאור לציון] או כאכסנאי [אף לחולקים], אלא דינם כבעה"ב שחייבים להדליק נ"ח בפנ"ע ולא יוצאים בהדלקת אביהם, דכל הצד לדונם כבן הסמוך על שלחן אביו הוא כמש"כ האור לציון דדיוורם בישיבה מוגבל, אבל בנד"ד שדיוורם בישיבה אינו מוגבל, דינם כבעה"ב ולכו"ע חייבים מדין בעה"ב, והוא חידוש גדול לדינא.

ג. ונראה שיש מזה נפ"מ אף לבחורים אשכנזים, דכבר נתבאר דגדרם של כלל בחורי הישיבות הוא כדין אכסנאי שמועיל בהם שתוף בפרוטה, אבל אותם בחורים הדרים כל השנה בישיבה דינם כבעה"ב שנחלקו הפוסקים אר"ם ע"י מועיל בהם שתוף או שחייבים להדליק בפנ"ע, והבה"ל בסו"ת תרע"ז כ' בהפמ"ג נסתפק בזה והביא שנחלקו בזה הפר"ח ולבוש, שדעת הפר"ח שלא מועיל שתוף ולא הקלו בזה אלא באורח אצל בעה"ב וכאן שניהם בעה"ב ולא אורחים, ואמנם הבה"ל מצדד להקל, אך עכ"פ יש בזה נפק"מ שיש מקום להחמיר שלא יועיל שתוף.

ד. ידועה הוראת הגריש"א [שבנות יצחק עמ' ק"י, הל' חג בחג פ"ד הערה 25] דמשפחה המתארחת רק לשבת חנוכה, מקום הדלקתם נשאר בביתם הקבוע וידליקו בביתם ע"י שליח, ומקורו מהפר"ח בסו"ת תרע"ז וז"ל, "נשאלתי על בן שיש לו בית מיוחדת, והלך הוא וכל בני ביתו לסעוד אצל אביו כל שמונת ימי חנוכה, היכן ידליק והשבת, שדבר ברור הוא שכיין שסועד ושן אצל אביו כל ח' ימי חנוכה, אף ששבים אוכל אכילת עראי בביתו, שאינו מדליק אלא בבית שאוכל ושן שם בלילה, דכיון שאין שום אדם בבית, למי ידליק", ואף הח"א כלל קנ"ד סעיף ל"ב העתיקו לענין ח' ימים, ומדהזכירו הך דינא בהולך לדור כל ח' ימי חנוכה ש"מ דדוקא בכה"ג נעקר מביתו, אבל ההולך לבית אביו או חמיו רק לשבת לא נעקר מביתו, וידליק בביתו ע"י שליח [ובפניני חנוכה עמ' ק"ו הובא משמו דהאי דינא רק אם נסע למיעוט מימי חנוכה], אולם שם בשבו"י ובהל' חג בחג הובא שהחזו"א נקט שאין בזה נפק"מ, ומה שנקטו ח' ימים באר בהל' חג בחג משום שהתם איירי כשאוכל ארעי בביתו [כמבואר בלשונם], ולהכי הוא דבעי ח' ימים לעקור דיוורו העראי, אבל בלא"ה אין בזה נפק"מ.

ובספר שלמי מועד סו"פ מ"ה הובא משמיה דהגרשז"א דאף לסוברים דבעי דוקא ח' ימים או רוב ימים, היינו רק בבעה"ב שעזב ביתו ליום אחד, דע"ז הוא דיש ללמוד מהפר"ח דחייב להדליק בביתו ע"י שליח, אבל בחור ישיבה שנסע ליום אחד לבית הוריו, לכו"ע אי"צ להדליק בישיבה ע"י שליח, היות ובחור ישיבה דינו רק כאכסנאי, ומשחזר לבית הוריו כבר אינו אכסנאי אלא זהו ביתו שלכו"ע יוצא בהדלקת אביו כדין נר איש וביתו [ורק שמנהג אשכנזי כהרמ"א שמדליק כ"א מבני הבית], וכו"כ בספר הלכות חג בחג [פ"ד הערה 25] שכל דברי הגריש"א אמורים רק בבעה"ב ולא בבחורי ישיבה שמעמדם בישיבה כאכסנאי, ומששבים לבית הוריהם אף ליום אחד חזרו להיות כבן בית אצל הוריהם שלמנהג האשכנזים מדליקים בבית הוריהם וא"צ להדליק ע"י שליח בישיבה.

וכל דבריהם מיוסדים על כך שיש לבחורי ישיבות גדר של אכסנאי, אבל בחורים הדרים בישיבה כל השנה שלא חוזרים לבית הוריהם אף בימי בין הזמנים וכדו', י"ל דגדרם בישיבה אינו כאכסנאי אלא כבעה"ב, אשר לפ"ז לדעת הגריש"א שההולך לדור יום אחד אצל הוריו, צריך למנות שליח בביתו, ה"ה אותם בחורים צריכים להדליק ע"י שליח בישיבה.

שו"ר בפניני חנוכה עמ' קז דהגרש"א הורה לכלל בחורי הישיבות כששבים לביתם לשבת חנוכה אם רוצים לפטור עצמם מהדליק בישיבה ע"י שליח שיבקשו מרה"י שיאסור עליהם את השימוש בישיבה לזמן שהותם אצל הוריהם, ומשמע שאף גדרם של כלל בחורי הישיבות כבעה"ב, וכן הוא ל' הערות הגרי"ש בשבת כ"ג "והנה בחור ישיבה בפנימיה בחנוכה אין נחשב ראש הישיבה וכדו' כבעה"ב והבחורים כאורחים, אלא כל הבחורים הם הבעה"ב ומקומם בחדר האוכל שנבנה ומשמש להבחורים".

אינו מוגבל כלל [ואף כששבים לבית הוריהם לאיזה יום הוא יותר בגדר אורח ופחות כבן בית] אפשר שישתנה דינם, שבהיותם בישיבה יש להם גדר של 'בעה"ב' ולא אכסנאי, ואע"פ שיש להנהלת הישיבה זכות להפסיק את שהותם בישיבה, דינם לא גרע משוכר שדינו בחנוכה כבעה"ב גם אם המשכיר רשאי להפסיק השכירות כשירצה, דכל עוד לא הפסיק הוי בעה"ב, ואף בחורים שמקום דיוורם כל ימות השנה בישיבה, ואף הנהלת הישיבה מאפשרת להם דבר זה, הרי הם כבעה"ב בישיבה, ומאידך גיסא כשבאים לבית הוריהם לשבת חנוכה אינם כבן הסמוך על שלחן אביו, אלא כאכסנאי.

ויש להוסיף, דמסתבר שנידון זה אינו שייך לבני חו"ל הלומדים בא"י, שעל אף שגם הם שוהים בישיבה בחלק מהבין הזמנים, אבל שונים הם מהבחורים המבוגרים שעליהם אנו דנין, דבני חו"ל סיבת היותם בישיבה גם בימי בין הזמנים הוא מסיבות טכניות, וברגע שמתאפשר להם לשוב לביתם, מיד שבים [כמו שענינו ראות שבחלק מהבין הזמנים ואף מהזמן חוזרים לחו"ל], ומשום כך דינם שוה לכלל בחורי הישיבות, אבל נידון הבחורים המבוגרים הוא ענין אחר, דפעמים אצל אותם בחורים גם אם המרחק לבית הוריהם הוא קטן, לא שבים לבית הוריהם ואף כשחוזרים הם בגדר אורחים, ובהם אפשר שישתנה כל גדרם, דכששבים לבית הוריהם אינם כבן הסמוך על שלחן אביו אלא כאכסנאי, וממילא שאף הספרדים הנוהגים כהש"ע שיוצאים בהדלקת אביהם, יהיו חייבים להדליק בפנ"ע או עכ"פ להשתתף כדין אכסנאי.

ומצאתי שהדברים מפורשים בשו"ת בית דוד [לרבי יוסף דוד משאלוניקי] סו"ת תע"ב וז"ל, "ומה שנוהגין בבן שאינו סמוך על שלחן אביו ודר במקום אחר ובימי חנוכה מניח ביתו ובא אל בית אביו ואוכל על שלחנו שמדליק בבית שדר בו, נראה הטעם דאע"פ שאמרנו נר חנוכה איש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד, היינו כשהוא כל השנה בבית אביו שאז נקרא בני ביתו של אביו ויוצא בהדלקת אביו, ואינו צריך אפ"ל להשתתף בפריטי עם אביו, אבל בן שנפרד מעל אביו ויצא לדור בבית אחר אינו נקרא בן בית של אביו, ומה שבא אצל אביו בחנוכה הרי הוא כאכסנאי וצריך להדליק בביתו או להשתתף בפריטי עם אביו כדי לצאת ידי חובת המצוה", ואף בניד"ד בחור שגר כל השנה בישיבה ולא דוקא בזמן הלימודים, הישיבה היא ביתו, וכשבא לדור בבית אביו דינו כאכסנאי שאינו יוצא מדין נר איש וביתו.

ושם בבית דוד הוכיח דבריו מהארחות חיים, דהנה הב"י בסו"ת תרע"ז כתב וז"ל, "וכתב מרה"י אבובה ז"ל בשם ארחות חיים בן גדול בבית אביו ואינו סמוך על שלחן אביו הרי הוא כאכסנאי וצריך להשתתף והוא הדין בחתניו היכא דאין להם בית שידליקו בעבורם עכ"ל", וכ' הבית דוד דע"כ איירי שבחנוכה כל דיוורו אצל אביו שמה"ט חייב להשתתף בפרוטה, ואע"כ ל"א דיוצא מדין נר איש וביתו, והיינו משום שהיות ונעקר מבית אביו ע"י שיש לו בית בפנ"ע, אע"פ שבחנוכה דר אצל אביו, דין אכסנאי אית ליה שחייב להשתתף בפרוטה או להדליק בפנ"ע, וה"ה בנד"ד בבחורים שדרים כל השנה בישיבה, הרי הוא נעקרים מבית הוריהם, ובישיבה דינם כבעה"ב וכשבאים לבית הוריהם דינם כאכסנאי שאף הספרדים חייבים עכ"פ בשתוף, והוא חידוש גדול לדינא. ולהלן יתבאר שיש מזה ד' נפק"מ לדינא.

ד' נפק"מ לדינא בבחור הדר בישיבה כל השנה

א. מש"נ לעיל דכשמתארחים בבית הוריהם אין דינם כבן הסמוך על שלחן אביו, אלא כאכסנאי, ונפק"מ לספרדים ולאשכנזים, לספרדים נ"מ שלא נפטרים בהדלקת אביהם, ולאשכנזים נ"מ שחיובם לא רק מדין מהדרין מן המהדרין אלא מדין אכסנאי.

ב. ידוע הנידון בבחורים ספרדים שדרים בישיבה אם מדליקים בישיבה או שיוצאים בהדלקת אביהם כדין בן הסמוך על שלחן אביו, דדעת החזו"א [מעשה איש ח"ד עמ' קלא], הגריש"א [שבו"י פ"ז אות ד] הגר"ק והגר"ח ק [נר חנוכה פ"ד הגה יב] דאינו שייך לשו"ה הש"ע שבן הסמוך על שלחן אביו אינו מדליק כלל, היות ובחור ישיבה אינו סמוך על שלחן אביו אלא דינו כאכסנאי. אולם דעת האור לציון [ח"ד פמ"ז אות א] דאף כשדרים בישיבה נחשבים כבן הסמוך על שלחן אביו שלהש"ע אינם מדליקים כלל, ובאור הדבר כ' שהיות ובבין הזמנים וכדו' הם שבים לביתם, משום כך גם בזמן שהותם בישיבה דינם כבן הסמוך על שלחן אביו, וכן הובא

ברכת שים שלום (וכן המנהג). וביאר המשנ"ב; 'דקודם אמן עדיין לא נסתיים הברכה'. הרי דגם בברכה שאין מוציאים יד"ח (דהא בזה"ז כולם בקיאים) לא נסתיימה הברכה עד לאחר עניית אמן, ומשום כך אין הכהנים רשאים לרדת מהדוכן עד לאחר עניית אמן.

ב. ז"ל השו"ע (סי' קכ"ד ס"א); 'אם בעוד האדם מתפלל סיים ש"צ ברכה וקודם שכלתה עניית אמן מפי רוב הצבור סיים זה תפלתו עונה עמהם אמן'. וביאר המשנ"ב (סקמ"ב); 'ו"ל אף דנתבאר בס"ח בהג"ה דצריך לענות אמן מיד כשכלה הברכה שאל"ה הוי כעונה אמן בלי ברכה כלל מ"מ הכא אם לא כלתה עדיין אמן מפי רוב הצבור שפיר דמי משום דעניית אמן ג"כ מכלל הברכה הוא וכשעונין אמן הוי כמו שהיו גומרין עתה עצם הברכה, והט"ז חולק ופסק דאפילו כלו כל הצבור לענות מותר ג"כ לענות אם היה תיכף אחריהם' וכו', ובביה"ל ביאר סברת הט"ז וז"ל; 'וסברתו הוא דהא בכל מברך צריך העונה להמתין עד שיסיים המברך וכאן הוי עניית האמן של אותם ששמעו הברכה כברכה אריכתא ושפיר הוא יכול לענות אמן תיכף אחר סיומם ג"כ אמן' וכו' ע"ש. וכ"כ הגר"ז (שם ס"א) דטעם השו"ע הוא 'לפי שכל שלא כלתה אמן מפי רוב העונים עדיין לא נשלם ענין הברכה לגמרי שעניית אמן גם כן מן הברכה היא כמו שיתבאר בס"ז קס"ז' עכ"ל. הרי דגם באופן שאינו מוציא אחרים בברכתו לא כלתה הברכה לגמרי עד לאחר עניית אמן של השומעים, וא"כ צ"ב מ"ט הנוצץ לעצמו א"צ להמתין עד שיכלה אמן מפי רוב העונים.

ואכן הפמ"ג (סי' קס"ז א"א סקל"ו) חולק ע"ד הגר"ז וס"ל דגם הנוצץ לעצמו אינו רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי רוב העונים, והביא ב' הראיות הנ"ל מהשו"ע בס"ז קכ"ד וקכ"ח, וז"ל; 'בחדושינו (ראש יוסף ברכות מז. ד"ה ואם) כתבנו דאפילו כל אחד מברך לעצמו אפילו הכי אמן שייך לברכה, ועדיין לא כלתה הברכה, ואסור לבצוע קודם סיום הברכה, ולא תימא דוקא כשיוצאין בברכתו, ועיין סי' קכ"ד בט"ז אות ו' בשם תה"ד ובס"ז קכ"ח במ"א אות כ"ז וט"ז סק"י עכ"ל.

[וקצת יש לתמוה ע"ד המשנ"ב שפסק כד' הגר"ז וכתב בשעה"צ 'פשוט', ואיך שייך לומר שהוא פשוט מאחר שהפמ"ג חולק, וביותר צ"ע דהמשנ"ב סותר עצמו, דבביה"ל (סי' קכ"ד ס"ח) העתיק בפשיטות דברי הפמ"ג, וז"ל שם; 'ק"ל דעד שלא כלה האמן מפי רוב העונים עדיין לא כליא ברכה וכדלקמן בס"ט ו"א ובס"ז קס"ז סט"ז לענין בציעת הפת, ואפילו במקום שאין מוציאין ידי חובתן בהברכה נמי דינא הכי ע"ש בפמ"ג, וצ"ע].

ובישוב ד' הגר"ז והמשנ"ב מהראיות הנ"ל ל"ל דחזרת הש"ץ הוי כמוציא אחרים בברכתו, כי הוא חיוב הציבור, והש"ץ הוא שליח הציבור וצריך שיהיו ט' השומעים לברכותיו ועל כן כולם חשובים כשותפים בברכתו ולכן אין הברכה נשלמת עד לאחר עניית אמן. [ודוגמא לזה יש להביא מהא דכתב השו"ע (סי' קכ"ד ס"ט) 'אם יש קצת מהעונים שמאריכין יותר מדאי א"צ המברך להמתין להם', וכתב המשנ"ב סקל"ח 'והוא שהברכה אין חובה על הכל לשמוע, אבל אם מוציא הרבים בזה ידי חובתן בין שהוא ש"ץ או שאר מברך צריך להמתין אף על הטועים ומאריכים באמן כדי שישמעו ויצאו י"ח גם הם בהברכות', וכתב הביה"ל 'ולענין חזרת ש"ץ שלנו יש דעות בין האחרונים דאף דכולנו בקיאים מ"מ כבר תקנו חז"ל אף לנו וכדלעיל בס"ג אפשר שהוא בכלל ברכה חיובית עיין בא"ר סימן קכ"ח ובפרישה ובפר"ח ופמ"ג עכ"ל].

אמן על איזה ברכה ונמשך אחר הברכה יותר מכדי דיבור ג"כ יהא מותר לענות וכו' ו"ל דשם שאני שעונים הרבה אנשים אמן אחר הברכה ובודאי יש מהן כמה אנשים שהתחילו לענות אמן תכ"ד אחר הברכה לכן אפי' מי שהתחיל לענות אמן אחר כך כאו"א הוא בתוכ"ד של חבירו ודומיא דמאי דאמרינן לענין עדות דכאו"א מעיד בתוכ"ד של חבירו וכן בנזיר רפ"ד (מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני כולם נזירים וכו') והוא שהתפיסו כולן בתוך כדי דיבור) וכו' משא"כ בענייננו באיש יחידי שרוצה לענות אמן אחר הברכה צריך שלא לשהות יותר מכדי דיבור אחר הברכה' וכו' עכ"ל. ולפ"ר נראה שחזר בו וביאר דהטעם דמותר להתחיל לענות אמן קודם שכלתה אמן מפי רוב העונים אינו משום דאמן הוא המשך הברכה אלא משום דהעונה תוכ"ד לחבירו וחבירו לחבירו חשובים כולם כעונים תוכ"ד לברכה כמו לענין עדות ונזירות, ולפ"ז ברור דזהו גם כשאינו מוציא אחרים בברכתו. אך צ"ע דנמצא שסתר דבריו להלן ס"א במשנ"ב וביה"ל שביאר הטעם

אולם יש לתמוה על כך, דלפ"ז עולה חידוש גדול לדינא דבחורים ספרדים הנוהגים כהשו"ע, כשחוזרים לבית הוריהם למחצית חנוכה [שבכה"ג אף לדעת הגריש"א מקום הדלקתם בבית הוריהם], אינם כבן הסמוך על שלחן אביו, אלא כאכסנאי שחייב בנ"ח, וזה ודאי לא מקובל כידוע ומפורסם, וכ"ז מוכיח שהגדרת כלל בחורי הישיבות הוא כאכסנאי כמבואר בשלמי מועד ובהל' חג בחג, וכפשטות הפוסקים [המבואר במ"ב תרע"ז סק"א] שבחורים ההולכים ללמוד מחוץ לביתם חייבים כדן אכסנאי [ומה שהובא בפניני חנוכה צ"ע], ולפ"ז עלה לנו ד' חידושי דינים בבחורים הדרים בישיבה כל ימות השנה.

הרב אברהם זנגר

האם רשאי להדליק קודם שכלה אמן מפי רוב העונים

שמעתי לעורר נידון חדש, דהמדליק נר חנוכה בביהכ"נ או בביתו עליו להקפיד שלא להתחיל להדליק עד שיכלה אמן מפי רוב העונים, דהנה כתב הרמ"א (סי' קס"ז ס"ב) דהמוציא אחרים בברכתו יכווננו ליבם לשמוע הברכה ויענו אמן והמברך יכוין לאמן שעונים השומעים, וביאר המשנ"ב (סק"ב) דעניית אמן ג"כ מכלל הברכה היא ואע"ג דהוא בירך כבר בעצמו מ"מ ע"י שעונים אמן עליה הברכה חשובה יותר ולכן נכון לכתחלה לכוין לצאת בעניית אמן שעונה העונה. ועוד כתב השו"ע (סעי' ט"ז) 'אין הנוצץ רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי רוב העונים', וביאר המשנ"ב (סקפ"ה) ש"גם עניית אמן מכלל ברכה היא'. והגר"ז (שם ס"כ) הוסיף דלא רק המברך אינו רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי רוב העונים, אלא גם השומעים אינם רשאים לטעום מהפת שלפניהם עד שיכלה אמן מפי רוב העונים.

ובמשנ"ב שם (סקפ"ד) כתב דרק אם הנוצץ מוציא ידי חובתם בברכה עליו להמתין עד שיכלה אמן מפי רוב העונים, ובשעה"צ כתב שהוא מהגר"ז ופשוט. וביאר בערוך השלחן (ס"ג) דרק כשהם יוצאים בברכתו הוי עניית אמן דידהו מכלל הברכה. וביאור דבריו, דכל היכא דאחד מוציא אחרים בברכתו נעשים כולם שותפים בברכה ואין הברכה נשלמת עד לאחר עניית אמן בין לגבי המברך ובין לגבי השומעים, ולכן בכה"ג חייב המברך לכוין לאמן של העונים וכן אסור לכולם לבצוע עד לאחר עניית אמן של רובם, אבל בברכה שאחד מברך לעצמו אע"פ שאחרים עונים אמן א"ל מכלל הברכה. [וע"י שו"ת ציץ אליעזר (חי"א סי' ב') וספר נוטרי אמן (ח"ב עמ' רנ"ח) שהרחיבו בזה].

אולם צ"ע ד' הגר"ז וערוה"ש ומשנ"ב בזה, דהנה מצאנו בעוד ב' מקומות בשו"ע ומשנ"ב יסוד זה דלא כלתה הברכה עד לאחר שכלתה אמן מפי רוב העונים, ושם מיירי גם באופן שאין מוציא אחרים יד"ח בברכתו;

א. ז"ל השו"ע (סי' קכ"ח ס"ז); 'ועומדים שם (הכהנים על הדוכן) ואינם רשאים לעקור משם עד שיסיים ש"צ שים שלום, ויש מי שאומר שצריכין להמתין עד שיסיימו הצבור לענות אמן אחר

¹ ולפ"ז עולה חידוש דהיכא שאינו מוציא אחרים בברכתו אסור להתחיל לענות אמן לאחר כדי דיבור מהברכה אע"פ שעדיין לא כלתה עניית אמן מפי רוב הצבור [כגון המברך ברכות השחר בקול רם ואינו מוציא אחרים בברכתו וענו הציבור אמן אסור ליחיד להתחיל לענות אם א"ל בתוך כדי דיבור מברכת המברך אפי' שעדיין לא כלתה עניית אמן מפי רוב הציבור].

אולם הנה בביה"ל (סי' קכ"ד ס"ח) הביא ד' הפמ"ג דהעונה אמן לאחר שיעור תוכ"ד מגמר הברכה הוי אמן יתומה, והקשה ע"ז וז"ל; 'לכאורה קשה דהלא ק"ל דעד שלא כלה האמן מפי רוב העונים עדיין לא כליא ברכה וכדלקמן בסעיף ט' ו"א ובס"ז קס"ז סט"ז לענין בציעת הפת ואפילו במקום שאין מוציאין ידי חובתן בהברכה נמי דינא הכי ע"ש בפמ"ג ולא מחלקינן שום נ"מ בין אם נמשך עניית העונים הרבה יותר מכדי דיבור או לא, וע"כ משום דנחשב כאלו עומד עדיין באמצע ברכה כ"ז שלא ענה אמן, וא"כ ה"ה בענייננו לענין איש יחידי שרוצה לענות

הרב שמואל דרזי

בגדרי הפסק ע"י מעשה בין ברכה להדלקה במדליק ב' חנוכיות

המדליק נרות חנוכה בב' מקומות על מה יברך

יש לדון ולהסתפק במי שברך על נרות חנוכה ולאחר הברכה הפסיק במעשה הדלקה נוסף בלי דיבור, האם הפסק ע"י מעשה הוא הפסק וצריך לחזור ולברך ברכת להדליק עכ"פ, או דילמא הפסק ע"י מעשה לא חשיב הפסק. ויש להעמיד הנידון בד' אופנים:

אופן א' מי שמדליק עם שכנו בפתח החצר או הבנין ומקום ההדלקה מצומצם באופן שהוא ושכנו מדליקים בבית חנוכה אחד מרווח השכן מדליק בהגבהה מעט בחלק הפנימי של הבית חנוכה, והוא מדליק אחריו בצד החיצוני של הבית חנוכה, ולכן השכן מדליק תחילה בחלק הפנימי ולאחר מיכן הוא מדליק בחלק החיצוני, ובאחד הימים השכן מחתן את בתו וביקש ממנו שידליק עבורו בלילה זה והוא מברך תחילה הברכות ורוצה להדליק את של שכנו תחילה ולאחר מיכן את שלו דאם יעשה להיפך חושש פן יכונן ידיו כשיגביה היד מעל גבי הנרות שלו, והשאלה היא האם יש חשש הפסק בדבר כיון דעל ההדלקה של שכנו אינו רשאי לברך אם אם השכן עומד אצלו ושומע הברכה וכמש"כ המשנ"ב סי' תרע"ה בשם האחרונים.

אופן ב' יש להסתפק במי שעומד להדליק הנרות והשמש עומד אצל הנר הראשון שמדליק תחילה כגון במדליק משמאל לימין והשמש עומד בשמאל כל הנרות, ורוצה להקדים הדלקת השמש ולאחמ"כ להדליק הנרות האם שפיר למעבד הכי, או דיש כאן חשש הפסק, ושמא אף לענין דיעבד יש לחוש כמו שח תיבה אחת בין ברכה למצוה.

אופן ג' מי שדר בקומה גבוהה למעלה מכ' אמה מרה"ר לפי שיעור הגר"ח ועדיין בתוך כ' אמה לשיעור החזו"א, ואין לו מקום הדלקה בפתח הבנין או החצר ועומד להדליק הדלקה אחת בחלון לצאת לפי שיעור חזו"א, והדלקה שנית בפתח ביתו הפונה לחדר מדרגות והשאלה על מה יברך תחילה, דמחד גיסא יש מעלה לברך על ההידור והפירסום לרה"ר כיון דחושש לדברי מרן הגר"ח מבריסק דאין הידור לאחר קיום המצוה, ומאיך יתכן דמעשה ההדלקה בחלון הוא הפסק בין ברכה להדלקה שבפתח ביתו ונמצא דיש כאן ספק קיום מצוה בלי ברכה.

אופן ד' יש לדון במי שמנהג אבותיו להדליק בפתח הבנין או החצר ורוצה להחמיר ולהדליק גם בחלון ביתו, או להיפך האם יש קפיידא מה ידליק תחילה משום דהברכה עולה רק על ההדלקה הראשונה, או דילמא אין נפק"מ דאמנם לכתחילה אסור להפסיק אפי' בשתיקה אבל בדיעבד הברכה עולה על ההדלקה שיוצא בה יד"ח כל שלא הפסיק בדיבור בין הברכה להדלקה וא"כ יתכן דיש מעלה להקדים ההדלקה שיש בה פירסומי ניסא טפי לבני רה"ר כדברי הגר"ח דאין הידור אחר קיום המצוה.

המעשה דמרן הגר"ח בב' אתרוגים

והדברים ידועים שכן היה מעשה עם מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל שהביאו לפניו ב' אתרוגים האחד מהודר אבל ספק כשר [דהיה בחשש אתרוג מורכב], והשני ודאי כשר אבל אינו מהודר, והגר"ח הקדים וברך על המהודר וספק כשר תחילה ולאחר מיכן נטל את הכשר ודאי, ובטעם הדבר אמר הגר"ח דאם יעשה להיפך הרי כבר יצא ודאי יד"ח ותו לא שייך הידור מצוה בנטילת אתרוג נוסף ולפיכך הקדים תחילה ליטול אתרוג ספק כשר אבל מהודר ולאחר מיכן נטל את הכשר שאינו מהודר.

ומעובדא דהגר"ח יש ללמוד דאין חשש הפסק במה שמקדים ונוטל האתרוג שהוא ספק פסול קודם שנוטל האתרוג הכשר, ולפ"ר נראה מכאן דהגר"ח נקט דהפסק ע"י מעשה לא חשיב הפסק, ולפי"ז לכאן יש ללמוד גם לנידונים הנ"ל דאין חשש הפסק. ומיהו

ולפ"ז נמצא כנ"ל דהיכא שאינו מוציא אחרים בברכתו אסור להתחיל לענות אמן קודם שכלתה עניית אמן מפי רוב הצבור, וצ"ע לדינא.

ומעתה יש לדון לענין הברכות על הדלקת נר חנוכה בביהכ"נ אם דינו כחזרת הש"ץ או כברכה פרטית, ונפ"מ אם מותר לו להתחיל להדליק קודם שכלה אמן מפי רוב העונים.

ואפשר דזה תלוי בג' הטעמים המבוארים בב"י (סי' תרע"א) ביסוד תקנת הדלקת נרות בביהכ"נ ובטעם שמברכים על הדלקה זו ואין בזה חשש ברכה לבטלה, וזה תוכן דברי הב"י שם;

טעם א' כדי להוציא את האורחים שאין להם בית להדליק בו כמו שתיקנו קידוש בביהכ"נ כדי להוציא את האורחים, [ובפשוטו המכוון לאורחים הישנים בביהכ"נ וחייבים להדליק שם כי זהו ביתם, ואף כשאין אורחים צ"ל דהוי כמו תקנת חזרת הש"ץ שתקנו כדי להוציא מי שאינו בקי ומשום לא פלוג תקנו כן גם כשאין שם מי שאינו בקי, וכל"כ הב"י (סי' רס"ט) בשם הרמב"ם והרשב"א והר"ן דזהו הטעם שמקדשים בזה"ז בביהכ"נ אע"פ שאין שם אורחים האוכלים בביהכ"נ, ובשורת הרמב"ם סי' רכ"א הביא עוד דוגמאות לתקנות שבטל הטעם ולא בטלה התקנה וסיים שם בזה"ל; 'וכן כל מה שתקנו בסיבת דבר כזה, אין עניינו עד שתהיה שם הסיבה לעשותו אשר בעבורה נתקן, אלא עניינו שיעשה זאת בכל אופן שמא תהיה שם הסיבה המחייבת לעשותו, וצריך להבין זה הענין לפי שלולא זה היו החכמים ז"ל נותנים דבריהם לשיעורין והיו צריכים לבדוק כל אדם בביהכ"נ ולדעת מצבו, ואז יחזור ש"צ על התפלה או לא יחזור, ולא כך ענין התקנות והגזרות עכ"ל. וכ"כ באבודרהם דיני מעריב של שבת; 'וכן בשאר ענינים השאירו הגאונים מנהג הקדמונים במקומו אע"פ שבטלה הסיבה שעליה היתה התקנה, כגון בברוך ה' ויראו עינינו אע"פ שנראה הפסק בין גאולה לתפלה, כיון שתקנוהו הראשונים על דבר, אע"פ שבטל הדבר התקנה לא יזכה ממקומה, וכן בענין הקידוש בביהכ"נ עכ"ל].

טעם ב' כדי לפרסם הנס בפני כל העם, ומטעם זה תקנו גם את הברכות משום פרסומי ניסא וקידוש שמו ית' כשמברכים אותו במקהלות. [ובקובץ ישורון (לה"ע עמ' תרס"א) הובא דמקור הב"י הוא מדברי הכל בו הל' פסח סי' נ' ושם משמע דתחילת טעם התקנה לברך היתה כדי ללמד את הברכות לאלו שאינם בקיאים לברך].

טעם ג' הוא ד' הריב"ש דהוי מנהג בעלמא שנהגו כן בזמן שלא יכלו לקיים המצוה כתיקונה להדליק בפתח הבית מבחוץ מפני הסכנה, ומברכים על מצוה זו מדין ברכה על המנהג כמו שמברכים על הלל דר"ח.

ומעתה לפי טעם הא' דהוי כחזרת הש"ץ נראה דשייך בזה הדין דאין המדליק רשאי להדליק עד שיכלה אמן מפי רוב העונים, אבל לפי טעם הב' והג' יש לדון אם הוי כברכה פרטית הואיל ואינו מוציא אחרים בברכה זו, או דדמי לחזרת הש"ץ הואיל והוא מברך בשליחות הציבור וגם עליו להשמיע הברכות לציבור משום פרסומי ניסא (לטעם הב'), ויל"ע בזה.

ועפ"ז יש לדון ג"כ במי שמדליק בביתו דאפשר דדמי לחזרת הש"ץ ואינו רשאי להדליק עד שיכלה אמן מפי בני ביתו הואיל והם יוצאים בהדלקתו, ואף דאינם יוצאים בברכותיו מדין שומע כעונה ממש, מ"מ הואיל והם יוצאים יד"ח בברכותיו [דהא משום כך אינם מחוייבים בברכות הרואה, וכדביאר הגר"ע"א (גליון הש"ע סי' תרע"ו) בהוצאות החדשות] ד' הראשונים דמי שמדליקין עליו בביתו א"צ לברך ברכת הרואה 'כיון שיוצא בהדלקתו והיא בירכה כדינה הוי כאילו הדליק ובירך הוא בעצמו', וכע"ז בביה"ל (סי' רס"ג ס"ו) לענין נר שבת, דאשה שהדליקה נרות שבת ואח"כ בעלה מדליק נרות בשאר החדרים אינו מברך כי יצא יד"ח בברכת אשתו אע"פ שלא שמע את ברכתה, דכיון שאשתו בירכה על הדלקתה והוא יוצא בזה יד"ח 'הוי כאילו הוא היה המברך' ע"ש], ועל כן אפשר דדמי לחזרת הש"ץ דאמן שלהם מצטרף לברכתו ואינו רשאי להדליק עד שיכלה אמן מפי רוב העונים מבני ביתו, והעירני לזה ידידי הרה"ג ר' יחיאל יעקב ארנטרוב שליט"א, ושאלה זו מצויה מאד שהמדליק מחזיק את הגפרור בסמוך ממש לנר ומדליק את הנר מיד בסיום הברכה, ולהאמור עליו להמתין רגע אחד שתכלה אמן מפי רוב העונים, ובפרט במקומות שמנגנים את ה'אמן' באריכות, וזו הערה חדשה, וצ"ע לדינא.

משום דעניית אמן ג"כ מכלל הברכה הוא. ואולי גם לפי סברתו דמי לעדות ונזירות זהו רק אחר שאמן של כל אחד נעשה המשך לברכה.

האתרוג למצוה גרע טפי וצ"ע.

ועכ"פ הדינים העולים מדברי הגר"ז דהפסק ע"י מעשה חשיב הפסק וכפשוטו דברי רש"י, וגם כשעושה המעשה מחמת ספק לצורך קיום המצוה כמו בתנופת מעשר ושלמים המעורבים זב"ז הוא הפסק, ורק באופן שהתחיל בקיום המצוה כמו בנטילת לולב אמרינן דאין מעשה נטילת האתרוג הספק פסול נידון כהפסק.

הדינים העולים לד' הגר"ז בנר חנוכה

ולפי"ז נמצא דלענין הדלקת נר חנוכה באופן שמדליק ב' הדלקות אין ללמוד מדברי הגר"ח לברך על הספק הידור כיון דהכא יש חשש הפסק בין ברכה להדלקה ולא דמי לנטילת ד' מינים כמו שביאר הגר"ז, כיון דהכא אם ההדלקה למעלה מכ' אמה לא יצא ידי חובה ואין כאן תחילת מצוה כלל, ודמי לתנופה בב' בהמות דכתב רש"י דלא יברך משום חשש ברכה לבטלה. עוד נראה דבנידון הראשון במדליק נרות של שכנו ואח"כ מדליק שלו גרע טפי דלכאוף יש כאן הפסק גמור במעשה הדלקה שודאי אינו יוצא בה ידי חובתו, [מיהו יש מקום לדון לאידך גיסא דמקרה זה עדיף טפי דיש כאן ודאי מעשה מצוה של הדלקה עבור חבירו ונהי דאין יכול לברך עליה בפנ"ע אבל כשמדליק גם את שלו לא חשיבא הדלקה של מצוה כהפסק, משא"כ במדליק בספק כ' אמה דיש כאן ספק מעשה מצוה גרע טפי] וצ"ע.

הקושיא ממניח ב' זוגות תפילין

אולם כאמור יש להקשות קו' גליוני הש"ס דמאי שנא מהנחת תפילין דמבואר בשו"ע דאין חשש הפסק לענין דיעבד עכ"פ ולכן הזהיר השו"ע דיחלוץ ויניח מיד הזוג השני בכדי שתעלה הברכה על שניהם, ואמנם יתכן דהשו"ע נקט כשיטת הסמ"ג וספר התרומה ופליגי בזה על רש"י אולם לפי"ז היה נראה דמן הדין אין חוששין להפסק.

[והנה לענין תפילין יש מקום לדחות דלדין קי"ל דמברכים על תפילין של רש"י ואין חוששין לברכה לבטלה וא"כ אין כאן נידון של ברכה לבטלה ובזה שפיר י"ל דסגי במה שמניח תפילין דר"ת בסמוך לתפילין דרש"י כיון דקי"ל דהברכה נתפסת בודאי על התפילין שהניח תחילה, אע"פ שאם חוששין לשיטת ר"ת נמצא דעדיין לא קיים המצוה כלל, אלא דלפי"ז צריך להניח תחילה תפילין דרש"י כיון דרק עליהם רשאי לברך בפנ"ע ובאמת המשנ"ב כתב כן בשם האחרונים, אולם מדברי השו"ע דמקורו בסמ"ג נראה דאין קפידא איזה מהן יניח תחילה, אולם גם בזה נראה הטעם דהסמ"ג סובר דגם המניח תפילין דר"ת רשאי לברך עליהם בפנ"ע, ונמצא דאין כאן חשש ברכה לבטלה ומחזיקין דעושה מעשה מצוה בהנחתו ולא דמי לבהמה ספק מעשר שעושה בה תנופה דיש כאן ספק נענועין בעלמא דתנופה במעשר הוא כתנופה בבהמת חולין].

הקושיא מברכת תקיעת שופר

אולם בעיקר הדבר דיש הפסק ע"י מעשה גם כשעוסק בכדי לקיים המצוה כנראה מדברי רש"י יש לתמוה דמאי שנא מתקיעת שופר דמספק"ל אם צריך לתקוע סדר תשר"ת או סדר אחר ומשום ספיקא תוקעין את כולם ואעפ"כ מברכים ותוקעים כל הג' סדרים ולמה אין חוששין לברכה לבטלה דאם הסדר הראוי הוא תשר"ת או תר"ת א"כ תקיעת התשר"ת הוא הפסק, וכה"ק התבואות שור הו"ד להלן, [ויעוי' בהגהות על המקראי קודש מש"כ ליישב בדוחק גדול לפי"ד הקרי"ס דבסדר תשר"ת יוצא דאורייתא כיון דההפסקה של השברים בין התקיעה לתרועה היא מדרבנן וכן להיפך ע"ש].

ויש ליישב לפי שיטת רב האי גאון שהובא ברא"ש [ר"ה פ"ד סי' י"ג] ובב"י דכתב דמן הדין כל מה שתוקעין יוצאים בו יד"ח אלא דהיו כמה מנהגים בישראל בסדר התקיעה ורב אבהו תיקן שיתקעו את כולם בכל מקום ולא יהא ביניהם דבר של הדיטות נראה כחלוקה עיל"ש, אולם יש להעיר דא"ז שיטת כל הפוסקים והרמב"ם פ"ג משופר ה"א סתם דתקיעה האמורה בתורה נסתפק לנו בה ואין אנו יודעים היאך היא וכ"כ השו"ע סי' תקפ"ג ס"ב. [ונפק"מ לדינא דמי שאין יכול לתקוע כל הל' קולות לכאוף אין יכול לברך, וכ"כ בבה"ל [סי' תקצ"ג ס"ב ד"ה ואם] דמי שאינו יודע לתקוע ל' קולות אינו רשאי לברך, מיהו יעוי' במשנ"ב [סי' תקפ"ו סק"ב] גבי מורה הנאה דבשעת הדחק שאין לו אחר מותר לו לתקוע רק ל' קולות דהיינו תשר"ת תשר"ת תשר"ת שהם מעיקר הדין, וכ"כ בס' ת"ר

יש לדון ולחלק דדוקא כשעושה מעשה שהוא לצורך קיום המצוה מספק אין חשש הפסק בדבר משא"כ כשעושה מעשה שאין לו שייכות לקיום המצוה גרע טפי ויעוי' להלן בזה, אולם אכתי יש להוכיח מדברי הגר"ח לנידון הג' או נידון ד' הנ"ל בנר חנוכה באופן שמדליק ב' הדלקות ואחת ספק כשרה ומהודרת, דזה דמי ממש לעובדא דאתרוגים, ולפ"ז נראה דיש ללמוד מדברי הגר"ח דידיק תחילה למעלה מכ' אמה בשיעור הגר"ח, ולאחר מיכן ידליק בפתח ביתו, דאם יעשה להיפך יפסיד הידור של פירסום לבני רה"ר, אולם יעוי' בהמשך הדברים בדברי הגר"ז דיש לחלק בין ד' מינים לשאר מצוות.

הראיה מהנחת תפילין דר"ת

והנה יש להביא ראיה גדולה לדברי הגר"ח דאין חשש הפסק כשעושה מעשה מצוה מספק דהנה כתב השו"ע או"ח [סי' ל"ד סעיף ב'] דירא שמים יניח ב' זוגות תפילין של רש"י ור"ת ואם אינו יכול להניח שניהם יחד יניח כדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם מיד ויניח האחרים על סמך ברכה הראשונה יעו"ש, ומקור דברי השו"ע בסמ"ג וספר התרומה, וחזינן להדיא דהנחת הראשונים לא חשיבא הפסק בין ברכה למצוה, ולפ"ז נראה הטעם משום דהפסק ע"י מעשה לא חשיב כהפסק ע"י דיבור.

דברי רש"י בערובין דיש הפסק ע"י מעשה

אולם מאידך מצינו באחרוני הדורות [המהר"י ענגל המהרש"ם הרוגוצ'ובר הגר"ז והגרצ"פ זצ"ל] שהביאו ראיה גדולה מדברי רש"י דהפסק ע"י מעשה הוא הפסק, דבגמ' ערובין נ'. אהא דאמר רבה יצאו שנים בעשירי וקראן עשירי, עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה, כתב רש"י וז"ל וחד מינייהו מעשר ואידך שלמים ומה בין שלמים למעשר שהשלמים טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק וכו' משא"כ במעשר והשתא דקראן בבת אחת ולא ידע הי עשירי גמור והי אחד עשר שנקרא עשירי בעו תרוייהו תנופת חזה ושוק וסמיכה, והוסיף רש"י וז"ל ולבי אומר דאינו מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא ליהוי ברכה לבטלה ע"כ, והוכיחו מכאן האחרונים דהפסק ע"י מעשה של תנופה או סמיכה הוא הפסק לגבי ברכה ולפיכך יש כאן ספק ברכה לבטלה דשמה הראשון מעשר ואינו טעון תנופה והשני הוא שלמים. [גליוני הש"ס המהרש"ם בדעת"ת סי' תקכ"ז, ובמקראי קודש סוכות ח"ב סי' ט' גם בשם מרן הגר"ז].

והנה הגליוני הש"ס העיר מדברי השו"ע הנ"ל דמניח תפילין דר"ת על סמך ברכתו הראשונה אע"ג שהפסיק בהנחת תפילין של רש"י, ולדברי רש"י לכאוף יש כאן חשש ברכה לבטלה, ויעוי' בשו"ת הר צבי [או"ח סי' ל"ו] ובמקראי קודש [סוכות ח"ב סי' ט'] דכתב דלפ"ז נראה דהסמ"ג וספר התרומה פליגי על רש"י בדין זה.

תירוצו של הגר"ז דנטילת ד' מינים שאנו

עוד הקשה במקראי קודש שם על עובדא דמרן הגר"ח בנטילת ב' אתרוגים והקשה הגרצ"פ ז"ל להגרש"י זינן מדברי רש"י הנ"ל, והוא הלך לשאול למרן הגר"ז קושיא זו בשם הגרצ"פ ז"ל דלכאוף יש כאן חשש ברכה לבטלה, והשיב לו הגר"ז דשאני ד' מינים כיון דרשאי ליטלן בזה אחר זה כמש"כ השו"ע סי' תרנ"א ס"ב, וכיון שהתחיל במצוה אין חיסרון דהפסק ע"י מעשה בנטילת האתרוג, ובמקראי קודש כתב דעד"ז השיב גם מרן הגר"ש"א זצ"ל.

אולם הגרצ"פ ז"ל העיר על תירוץ זה מדברי הרמ"א סי' תרנ"א ס"ב דכתב דאם סח בנתיים צריך לברך על המין שנטול אח"כ, ויש מי שאומר שצריך לחזור וליטול כל הד' מינים, א"כ חזינן דיש דין הפסק עד שיטול כל הד' מינים, והדרא קו' לדוכתא והניח בצ"ע.

ולפ"ז נראה לדון וליישב דהרמ"א מייירי במי שנטל הלולב והניחו מידו וסח קודם נטילת המין השני דכה"ג שיחה הוא הפסק, אבל אם הלולב עדיין בידו ושח ונטל המין הנוסף י"ל דלא הוא הפסק, אולם אפי' נימא דגם כה"ג הוא הפסק בדיבור מ"מ לענין הפסק ע"י מעשה נראה לדון דלא הוא הפסק במה שעושה מעשה נוסף בידו השנית תוך כדי עשיית המצוה בנטילת הלולב ביד ימינו, ודמי למי שנטל לולב בלי אתרוג ודחף ברגלו חפץ ולאחר מיכן נטל אתרוג שהיה מונח לפניו דפשיטא דמה שעשה מעשה תוך כדי מעשה המצוה אינו הפסק, ורק לענין תנופה שמניף כל בהמה בפנ"ע בזה כתב רש"י דתנופת מעשר חשיבא הפסק בין הברכה לתנופת בהמת השלמים, ועדיין יש לחלק דמעשה נטילה ביד שצריך ליטול בה

התירוץ בעובדא דהגר"ח באתרוגים

ואם כנים הדברים מיישבים שפיר דברי הגר"ח מבריסק בעובדא דהאתרוגים דלא חשש להפסק משום דבמצוות שהן חובת גברא אין חיסרון הפסק כשעוסק במעשה לצורך קיום המצוה ולפיכך נטילת האתרוג הספק פסול לא היה הפסק לגבי האתרוג השני, ודמי לתקיעת שופר והנחת תפילין דאין חשש הפסק בדבר.

העולה לדינא לענין נר חנוכה בהדלקה מסופקת אבל מהודרת

ומעתה נראה בנידון לענין נר חנוכה דהמדליק בב' מקומות והדלקה אחת היא ספק פסולה למעלה מכ' אמה אבל יש בה הידור ופירסום לרה"ר, והדלקה השנית אין בה פרסום לרה"ר דיל' דיקדים ההדלקה שיש בה פרסומי ניסא אע"ג דהיא ספק פסולה ואח"כ ידליק ההדלקה בפתח ביתו כמו בעובדא דהגר"ח.

אולם כאמור לפי תירוצו של מרן הגר"ז זצ"ל נראה דצריך להדליק תחילה הדלקה שיוצא בה בודאי ידי חובה כיון דאם יברך על הראשונה יש כאן חשש הפסק לגבי הדלקה השניה ויתכן שיפסיד הברכה וצ"ע.

מדליק עבור חברו ואח"כ מדליק לעצמו

אולם בנידון הראשון [הנ"ל בתחילת הדברים] במדליק נרות של שכנו ואח"כ מדליק שלו נראה לכאור' דלפי ב' הדרכים יש כאן הפסק גמור במעשה הדלקה שודאי אינו יוצא בה ידי חובתו וצריך להקדים ולהסמיך הברכה להדלקה שלו קודם הדלקת חברו, [מיהו יש מקום לדון לאידך גיסא דמקרה זה עדיף טפי דיש כאן ודאי מעשה מצוה של הדלקה עבור חברו ונהי דאין יכול לברך עליה בפני' אבל כשמדליק גם את שלו לא חשיבא הדלקה של מצוה כהפסק, משא"כ במדליק בספק כ' אמה דיש כאן ספק מעשה מצוה גרע טפי וצ"ע.

בנידון הדלקת השמש קודם הנרות

ובענין הדלקת נר השמש קודם הדלקת הנרות מצינו דהדברים מפורשים בדברי הטור סי' תרע"ג דהביא דנשאל אחיו רבינו יחיאל מהו הנר שיעשהו לשמש האם הנר הראשון או האמצעי או האחרון, והשיב וז"ל נרות חנוכה אין להפסיק בהן הילכך האחרון יהיה שלא לשם נר חנוכה שאם ישתמש לאורן ישתמש לאור אותו הנר וכו' עכ"ד, וחזינן דאם יקדים להדליק השמש יש הפסק בין ברכה למצוה, ומיהו יתכן דאין כאן הפסק לענין דיעבד שיחזור ויברך כיון דהוי מעשה כל דהו, אבל מ"מ איסור הפסק לכתחילה יש כאן וכמו שמצינו בשו"ע סי' ר"ו ס"ג דאסור להפסיק בשתיקה יותר מכדי דיבור אע"ג דאם הפסיק בשתיקה אין חוזר ומברך וכמש"כ המשנ"ב שם.

[עוד יש לציין דמצינו עד"ז בדברי המג"א (סי' רצ"ו סק"ד) בענין המנהג לשפוך מייין הבדלה לכבות בו הנר דכתב שם דלא יעשה כן אחר הברכה מיד משום הפסק אלא ישתה תחילה ואח"כ ישפוך עי"ש, וכע"ז במשנ"ב סי' ר"ו סק"ב, וחזינן דיש למנוע אפי' ממעשה כל דהו אחר הברכה, ועיין ביד אפרים במה שהעיר בד' המג"א].

שינה מקומו מבית לחוץ הפסיד הברכה

עוד יש להוסיף דכל הנידונים הנ"ל היינו בהפסק ע"י מעשה גרידא דבזה יש לדון דהדלקה לצורך קיום המצוה מספק לא חשיבא כהפסק כמש"נ, אולם באופן דיש הליכה ושינוי מקום מבית לחוץ בזה ודאי אין הברכה עולה להדלקה השניה כגון המדליק בחלון ביתו ואח"כ הולך להדליק חוץ לביתו כיון דשינה מקום מבית לחוץ אין הברכה עולה על ההדלקה שבחוץ וכן להיפך אם בירך חוץ לביתו ונכנס והדליק גם בחלון ביתו אין הברכה עולה על הדלקה זו, ויסוד הדברים מצינו בדברי הגר"ז והמשנ"ב בב' מקומות:

א' בשו"ע סי' קס"ז ס"ו כתב יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה, וכתב בשער הציון שם וכן ג"כ צריך ליזהר שלא לילך ממקום למקום עד שיבלע הפרוסה, כי ההליכה חשיבא הפסק, אלא א"כ הוא לצורך אכילה שא"א בענין אחר כגון שאינו יכול לברך במקום אכילתו מחמת נקיות דאז הוי כדעבד וצ"ע דמקור הדברים בגר"ז, ועי' דהוסיף וכתב בזה"ל 'והוא שב' המקומות

[סק"ז] בקהל שנזדמן להם שופר ביום השני לאחר שהתפללו תפלה של שבת אך עדיין לא שקעה החמה וכתב דיתקעו רק תשר"ת תש"ת תר"ת יעו"ש, ולכאו' נראה דאזיל כשיטת רה"ג דיוצאים בכולם יד"ח, אולם יש לציין דהמשנ"ב לא הזכיר מידי לענין הברכה ונראה דנקט דלענין הברכה לא יברך בפחות מ' קולות, ויעו' במטה אפרים בס' ת"ר ובפ' שם דכתב הך דינא וביאר דהיינו כשיטת רה"ג וכתב דאפשר דיל"פ כן גם בשיטת הרמב"ם ע"ש, מאידך יעו' במשנ"ב תק"צ ס"ב דסתם וכתב דיש ספק במה יוצאים יד"ח מהתורה, ובכף החיים סי' תקפ"ו סק"מ העיר בדברי המשנ"ב וכתב להגיה דיתקעו ל' קולות, וכן העיר בשונה הלכות בדברי המשנ"ב והדברים צ"ע].

העולה מהדברים דשיטת רש"י בערובין דיש הפסק ע"י מעשה גם כשעוסק לקיים המצוה מספק, וצריך ליישב היאך מברכים על תקיעת שופר ואין חוששין להפסק, וכמו"כ צריך ליישב מדברי הראשונים ופסק השו"ע בס' ל"ד לענין מניח ב' זוגות תפילין על סמך הברכה הראשונה ואין חושש משום הפסק.

לחלק בין מצוות שהן חובת גברא לשאר מצוות

והנראה בזה דיש חילוק גדול בין מצוות שהם חובת גברא דהתם כשעוסק בב' מעשים לצורך אותו חיוב של מצוות שופר או תפילין לא חשיב הפסק, אולם במצוות שהם בחפצא כמו מצוות תנופה או סמיכה דהם מדיני הקרבת הקרבן ובהמת שלמים טעונה תנופה וסמיכה ובהמת המעשר אינה טעונה ואין שום שייכות בין בהמה לבהמה ולפיכך כתב רש"י דתנופת הראשונה חשיבא כהפסק לגבי השניה והיינו משום דכל בהמה נידון בפני' ואין קיום מעשה התנופה באחת שייך למצוות תנופה של השניה אלא אירע כאן צירוף בדרך מקרה, וכשמניף בהמה ראשונה לא מצינו לומר דמעשה התנופה בבהמה זו הוא לצורך קיום מצוות תנופה בבהמה השניה, ולפיכך מעשה התנופה בראשונה חשיב הפסק לגבי השניה ואם השניה היא השלמים הוי ליה ברכה לבטלה.

ואם כנים הדברים נראה דיש נפק"מ לענין מצות שחיטה בשוחט כמה בהמות ובירך על הראשונה ונמצאת טריפה או נתנבלה בשחיטתה, דלפי האמור נראה דשחיטת הראשונה הוי הפסק לגבי בהמה השניה כיון שאין מצות השחיטה של השניה שייכא למצות שחיטה של הראשונה, וכל בהמה בפני' שרוצה לאוכלה מחוייבת בשחיטה והיתר אכילה.

חידושו של התבו"ש בשחט ונתנבלה הראשונה

אולם מצינו בתבו"ש יו"ד סי' י"ט ס"ב] דכתב להדיא דהשוחט ונמצאת הראשונה טריפה או נתנבלה אינו חוזר ומברך וכתב [שם ס"ק כ"א] דיש להוכיח כן מתקיעת שופר ואין סדר התקיעות הראשונות הפסק לגבי השניות ועל כרחך דכ"ז שעוסק במצוה זו אפי' לצאת ידי ספיקא לא הוי הפסק כיון שמוכרח הוא לזה, ומינה נמי אפי' נתקלקל לגמרי כמו בנתבלה מ"מ עסק באותו ענין, וכתב שם דלפי' אם שחט חיה או עוף דאתיליד בהו ריעותא ויש ספק לענין כיסוי הדם דרשאי לכסות כיון דעושה כן מחמת ספק ולא חשיב הפסק בין שחיטה לשחיטה עי"ש.

מיהו כאמור צריך ליישב לפי התבו"ש דברי רש"י בערובין שכתב דאם בירך על התנופה או הסמיכה הוי ברכה לבטלה והאחרונים פ' בדבריו דכוונתו דהתנופה או הסמיכה של בהמת מעשר חשיבא הפסק לגבי בהמת השלמים.

ושמא י"ל דהתבו"ש יפרש דברי רש"י באופ"א וכמו שמצינו לאחד מן האחרונים [יעו' בספר שדה צופים שם] דפירש דרש"י סובר כשיטת הראשונים דעל ספק מצוה דאורייתא צריך לברך, ולפי' זה הוי אמינא דיברך ב' ברכות כלומר דיברך על כל תנופה בפני' ע, ולזה כתב רש"י דלא יברך שתיים אלא אחת משום דאם יברך ב' ברכות נמצא דבירך ברכה אחת לבטלה ממנ"פ, אבל ברכה אחת שפיר מברך ומכוין שהברכה תחול על מה שהוא שלמים בודאי, ולפי' זה ניחא למה נקט רש"י דיש כאן ברכה לבטלה ולא כתב דיש כאן רק ספק ברכה לבטלה, מיהו מאידך פי' זה הוא דוחק קצת דלמה לא סיים רש"י דיברך ברכה אחת ויכוין שתעלה על מי שהוא שלמים. ועכ"פ לפי' זה אין מקור כלל מדברי רש"י דיש הפסק ע"י מעשה, ואדרבה רש"י רק בא לאפוקי דלא יברך ב' ברכות, אבל ברכה אחת שפיר מברך.

הם בבית אחד כמש"נ בסי' קע"ח ע"כ, וכוונתו דשם מבואר דשינוי מקום מבית לבית הוי הפסק אפי' באמצע אכילה וכ"ש כאן לענין הפסק בין ברכה לאכילה.

ב' וכן מציינו לענין ברכת ציצית בסי' ח' סי"ג במי שמברך על טלית קטן בביתו ווהולך לבית הכנסת ומתעטף בטלית גדול צריך לברך עליו דהליכה מביתו לבית הכנסת חשיב הפסק, [אפי' הלך תיכף לבית הכנסת ולא הסיח דעתו בנתיים כלל], וכתב המשנ"ב וז"ל והאחרונים הסכימו דעצם הליכה לא חשיב הפסק ואעפ"כ כתבו דצריך לברך על הטלית גדול משום שינוי מקום, ולפי"ז ה"ה אם כשיצא מביתו חזר מיד לביתו ולבש שם הטלית גדול ג"כ צריך לברך עליו אף דהיה דעתו גם על הטלית גדול בשעת ברכה דהוי כדברים שאין טעונין ברכה לאחריהם דשינוי מקום הוי הפסק כמש"כ סי' קע"ח עכ"ד, ומקור הדברים במג"א הא"ר והגר"ז שם.

ונמצא לפי"ז לענין נר חנוכה דבאופן דיש שינוי מקום מבית לחוץ צריך להקפיד להדליק את ההדלקה שיותר קרוב לצאת בה יד"ח, ולא שייך בזה כלל דברי הגר"ח דספק כשר אבל מהודר קודם, כיון דהכא ודאי יפסיד הברכה בהדלקה השנית, ומדברי הגר"ז והגר"פ ועוד אחרונים נראה להדיא דבמקום דיש הפסד ברכה צריך לקיים עיקר החיוב עם ברכה אע"פ שיפסיד בזה נטילת האתרוג המהודר, והיינו משום דהברכה היא חיוב גמור שתקנו חכמים ועוד דקי"ל ערום לא יתרום מפני שאין יכול לברך, וחיוב ברכה ודאי קודם לספק הידור מצוה.

הרב אליסף פרלמן

התחיל להדליק בנר האמצעי האם יחזור לראשון או ימשיך לימין

א] כתב השו"ע סי' תרע"ו ס"ה יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל ב' כשיסוּף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאלי, כדי להפנות לימין עכ"ל ויש לדון לפי דברי השו"ע מה יהא באדם שעומד מול הנר האמצעי וכשסיים ברכתו הדליקו מבלי ששם לב שיש סדר להדלקה, ואח"כ נזכר שיש סדר להדלקה, האם עכשיו יפנה להדליק לפי הסדר ויחזור לנר השמאלי כדי שידליק משם ואילך כשהוא פונה לימין, או דילמא כיון שהדליק בכאן לא יחזור עכשיו לפנות לשמאלו אלא יפנה לימינו ויגמור את ההדלקה לצד ימין ושוב יחזור להדליק משמאלו ואילך כשהוא פונה לצד ימין.

והנה כתב השו"ע שם עוד וז"ל וכן בליל ג' כשיסוּף עוד אחר סמוך לשני נרות הראשונות, יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה, ואח"כ יפנה לצד ימין, וכן בכל לילה, נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס, עכ"ל. ולכאור' יש לנו להכריע עפ"י דיש לו לפנות לשמאלו ולהדליק את השמאלי לו שהוא המורה על הנס, ואילו הנר שלימינו מורה על העיקר ולא מביעי ביום השלישי שיש כאן ג' נרות והנר שלימינו הוא נר העיקר ולשמאלו הוא התוספת וא"כ יש להקדים התוספת להעיקר, אלא גם אם הוא עומד ביום הרביעי ואילך באופן שהנר שלימינו עדיין אינו נר העיקר, וכגון שיש שתיים לימינו, מ"מ י"ל דככל שיותר לשמאלו יותר מורה על תוספת הנס, שבכל יום הוסיף עוד נר לשמאל, וא"כ לכאור' גם בזה יש סברא להקדים את הדלקת הנר שהוא לתוספת הנס.

והיה אפשר לחלק דכל הסברא להקדים בהדלקת הנר המורה על הנס הוא רק לגבי מה שמברך עליו אבל אם כבר העמיד את הברכה כמו בנידון דידן שכבר בירך על הנר האמצעי א"כ לא אכפ"ל כיצד מדליק, ואין דין הקדמה בהדלקה על הנר המורה על הנס, אמנם בפשוטו יש לצדד ולומר דזהו דין גם בעיקר הסדר הדלקה ולא רק דין בברכה, וגם מי שמאיה טעם או איזה ספק אינו יכול לברך הוי סדר ההדלקה שלו לא משתנה דיש להקדים את ההדלקה על הוראת הנס, ומה שכתב השו"ע דהרווח הוא ש'נמצא שתמיד מברך על הנר הנוסף' הרי זה יתרון מעלה בכך שמעמיד עליו את הברכה אך סברא זו יפה גם להקדמת סדר ההדלקה.

ב] אכן יש לדחות דאין בזה להכריע למעשה את הנידון דידן, לפי

שהמעין בבית יוסף וכפי שהביא מדברי המהרי"ק יראה דעיקר הסדר הדלקה בכאן נקבע לפי הכלל שהפניה צריכה להיות לימין, ומתוך כך הוא שכתב דיניח את נר התוספת בצד שמאל כדי שיפגע בו ראשון, הרי שסדר ההדלקה לא נקבע מחמת הנר של התוספת להקדימו, אלא אדרבה מחמת שיש דין להתחיל בצד שמאל שלו, על כן הורה השו"ע להניח את נר התוספת בצד זה להרויח גם את המעלה שיתחיל ממנו, וא"כ תחילה עלינו לראות לפשוט ספיקא דידן בדין כל פניות שאתה פונה יהא לימין בכדי דעפ"ז נקבע את סדר ההדלקה, ולא נקבע זאת עפ"י היכן שמצוי נר התוספת.

וכן נראה לדינא דגם אם מחמת איזה סיבה סידר הדלקתו מעיקרא באופן שהדליק ביום הראשון את הנר בצד שמאל של המנורה, ועי"כ נמצא דנר התוספת ימצא בהמשך הימים בצד ימין שלו ולא בצד שמאל, דמ"מ ידליק תחילה מצד שמאל ויפנה אחריו לימין, אלא שבכה"ג דעת הרבנו יונה שהביא האבודרהם והביאו הב"י דיברך על הנסים על הנר השני של התוספת, ועל הנר הראשון יברך להדליק בלבד, ומ"מ לענין סדר ההדלקה מבואר דידליק מתחילה בצד שמאלו [כן הוא בב"י דכתב דלפי רבנו יונה לא קשה קו' המהרי"ק היאך מברך כל יום על העיקר, ומיירי תם שהנר השמאלי היה הנר הקבוע לו מתחילתו, ועל זה כיון הב"י לומר דאין מברך עליו אלא להדליק ולא על הנסים, ומבואר דמדליקו ראשון, וכן הוא במהרי"ק שם דעליו הוא מברך והיינו שהוא מדליקו ראשון], והוא כמו שנתבאר דעיקר קביעת סדר ההדלקה אנו קובעים לפי הכלל שהפניה צריכה להיות מימין ולא עפ"י מקום הנר המורה על הנס.

ג] ומעתה אנו שבים לדון בדין כל פניות שאתה פונה לימין כיצד יעשה בנידון דידן שהתחיל הדלקתו מהאמצע האם יפנה לימין וימשיך הדלקתו לימין ובכך יקיים לאלתר את הדין של הפניה לימין או דילמא דמה שטעה והדליק מהאמצע טעה, ועכשיו יחזור לשמאלו כמו בתחילת הדלקה וידליק משמאל לימין כדינו לאורך כל סדר הדלקת הנרות.

ולכאור' היה אפשר לומר דבכה"ג ימשיך וידליק לצדו, ובהקדם, דהנה הו"ט כתב לחלוק על דברי השו"ע בביאור הדין של החיוב לפנות לימין וס"ל דאדרבה זהו טעם להקדים להדליק מיד את הנר הימיני בשורת הנרות והולך ופונה לשמאלו מתוך שהוא מקדים תמיד את הצד הימיני בהדלקה, ודלא כשיטת השו"ע דעדיף שיפנה מיד לצד שמאלו ויקדים ההדלקה כיון שמתוך כך סדר ההדלקה הוא בפניה משמאל לימין, ובס"ז בסוף דבריו הוסיף להקשות עוד על השו"ע וז"ל ונראה לי עוד טעם אחר להתחיל ביותר שמאלי' שהוא ימין האדם דאל"כ הוא מעביר על המצוה במה שמוליך ידו לצד הנרות המוכנים לפניו ושיכל ידו להדליק בנר שהוא בשמאל שלו ואחר כך ידליק במה שמונח לפניו. עכ"ל. ומבואר דמקשה על שיטת השו"ע כיצד יעביר על המצוה ובעודו עומד מצד ימין של הנרות ידליק את הנר השמאלי, ויעביר על נרות הימין.

ואכן כתב המשנ"ב ס"ק יא' בשם החיי אדם וז"ל ובכל זה ירחיק את עצמו לצד שמאל בעת ההדלקה כדי שיפגע בו תחלה ולא יצטרך להעביר על המצוה עכ"ל. אמנם יש לדקדק בלשונו דהכי אית ליה למיעבד לכתחילה, להרחיק עצמו לצד שמאל, אבל גם באופן שבפועל עמד בצד ימין יש לו להשקיע ידו להעביר על המצוה ולהדליק את הנר השמאלי, וביאור הדבר ביאר החת"ס תשו' קפ"ו משום דעדיף לנו המעלה של כל פניות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין וזה יותר חשוב מאין מעבירין על המצוה.

ונראה דיש לזה ראייה מהגמ' ביומא נח: דמבואר התם מחלו' ריה"ג ור"ע בסדר ההזאה על המזבח הפנימי ביוה"כ אחר שיצא מן הקדש, ודינו לצאת אחר המזבח לצד המזרחי שלו ולר"ע שהוא בא מצד דרום דזהו צד יציאתו מן הקדש, על כן ידליק מיד דקדן מזרחית דרומית ושוב חוזר לקדן מערבית דרומית להזות, ומקשה הגמ' והרי יש לו לפנות לימין שלו שהוא קדן מזרחית צפונית ולא לקדן מערבית דרומית שהיא משמאלו, ותירצה הגמ' דס"ל דלא ילפינן פנים מחוץ לענין הקדמת הפניה לימין, ומקשינן אכתי מה שירצה יעשה ומדוע חוזר לקדן מערבית דרומית ומשום משום שפגע בה תחילה ואין מעבירין על המצוה על כן חוזר אליה, ע"כ.

ומבואר בדברי הגמ' דרק לאחר שתירצה דאין כאן את הדין של פניה לימין, הוא שהלכה אחר הדין של אין מעבירין על המצוה, ועל כן יחזור להזות בקדן מערבית דרומית, אבל מתחילה הוי ס"ל

להדליק את הנר השמאלי כדי להיות פונה לימין והרי לנו שהוא חוזר מהדלקה להדלקה ופונה לשמאלו בשביל להיות פונה מכאן ואילך לימינו.

ואמנם התם אין לו אפשרות המשך פניה לימין שהרי הדליק מתחילה את הנר הימני ביותר, אמנם נראה דמאחר דנתברר דגם מהדלקה להדלקה יש דין להיות פונה לשמאלו לגמרי כדי שמכאן ואילך יפנה לימינו, א"כ גם בנידון דידן שהתחיל באמצע הרי לפי סדר ההדלקה הראוי מהראשון אל האחרון יש לו לפנות ולהדליק משמאלו לימינו, ובהכי הוא מקיים את הדין פניה לימין המוטל עליו, ממילא הדרינו למה שנתבאר לעיל דכל שכך הוא סדר ההדלקה עדיף זאת מאין מעבירין על המצות הרגעי שהזדמן לו בנר שלידי, ויש לו לעשות לפי סדר השורה.

ה] והנראה להביא קצת ראיה דהסדר לא בטל, ממה שהיה מעיקרו, מהא דמצינו גבי אין מעבירין על המצות בגמ' ביומא נח: שהבאנו לעיל דנתבאר דאם מתחילה היה בקרבת קרן מערבית דרומית אלא שהוכרח לעבורה ולצאת חוץ למזבח ולהזות על קרן מזרחית דרומית הרי לא בטל דין הקדימה שחל עליו בהיותו ליד הקרן מערבית דרומית, וצריך הוא להקדים ולחזור ולהזות אצלה, דלא בטל דין הקדמתה והעסק במצותה שהוטל עליו מתחילה.

ועל דרך זאת נראה נמי בנידון דידן שהרי תחילת עסקו במצות ההדלקה היה מוטל עליו להדליק את הנר השמאלי ולפנות משם ולימין, וא"כ גם אם טעה והדליק באמצע לא בטל דין הקדימה של הנר השמאלי ממקומו ומדינו שהיה מוטל עליו להדליקו מתחילה, כשם שכשהיה מוטל עליו הדלקת הנר מדין אין מעבירין על המצות הרי גם אם עבר ממנו צריך הוא לחזור אליו.

ואמנם אפשר לחלק ולומר דבדין אין מעבירין על המצות זהו עיקר דינו שמוטל עליו עכשיו ההדלקה העומדת לפניו, ודין זה לא נעקר, אבל דין הפניות שיפנה לימין הרי הקדמת הנר השמאלי איננה באה מחמת עצמו דאדרבה צריך הוא לפנות לשמאלו כדי להדליקו וכל דינו הוא מחמת דכשמתחיל להדליק בו מכאן ואילך פניו היא לימין וא"כ י"ל דכל דין זה אינו קיים רק כאשר זהו אכן סדר ההדלקה המוטל עליו עכשיו אבל אם שינה את הדלקתו לא יעמוד לו דין ההדלקה הקודם.

אכן יותר נראה לומר דמאחר דחזינו דדין הפניה לימין הוא דין יותר חשוב מדין אין מעבירין על המצות לפי פסק הש"ע א"כ מאחר דבדין אין מעבירין על המצות חזינו דנקבע חיובו על המצות שלפניו ולא פקע גם כשעבר ממנו, ובטלה הסיבה, ובכל אופן לא בטל הדין ממקומו, והכי נמי האי דינא דכל פניה לימין עדיפא מינה, דמאחר דלפי סדר דין הזה חל עליו החובה להקדים ולהדליק הנר השמאלי, דין זה לא זז ממקומו וגם כל סדר ההדלקה לא פקע מלהיות בסדר הזה של התחלה מנר השמאלי ואילך לימין לשאר הנרות, ועל כן יש לו לחזור לנר השמאלי ולהדליק ממנו ואילך.

ו] וממוצא הדברים נראה דיש ללמוד דהכי נמי אם באמצע שהוא מדליק את הנרות כבה נר אחד שכבר הדליקו והרי קודם שסיים את ההדלקה יש לו לחזור ולהדליקו דבכך הוא מעמיד את נרות ההידור שצריך שידלקו כולם כאחד, והשתא נראה דיש לו לחזור לאותו הנר שכבה קודם שממשיך אל הנרות הבאים כיון דלפי סדר הפניות הנכון הוא שהוא ידלק מקודם וממנו יפנה לימין לשאר הנרות שבהמשך אפילו אם אינם סמוכים וזה קודם גם להעברה על המצות שיש בנר הסמוך לידו עכשיו.

אלא שיש לדון אם הוא עוסק עכשיו ממש באמצע להדליק נר אחר ותוך כדי כך כבה נר הקודם, דהנה הטורי אבן מגילה ו: נקט דהיכא דנטל תפילין של ראש תחילה יחזור לתפילין של יד שקדמו להם מדין אין מעבירין על המצות, והנה לדבריו כ"ש הכא שיחזור גם מחמת הקדימה הראשונה של אין מעבירין על המצות שקדם הנר הראשון וגם מחמת דהכי הוא הקיום של פניה לימין שהוא עדיף מאין מעבירין על המצות, אך לפי דברי המשנ"ב ס' כה' סק"ה דכתב שאם נטל את התפילין קודם לטלית יניחם קודם, א"כ יש לדון דאפשר דכל זה משום דס"ל דעכשיו הדין אין מעבירין מחייב להתעסק איתם משא"כ הדין פניה לימין אפשר שהוא קודם גם לזה ויחזור לנר הקודם, אך מאידך אפשר דהתחיל להתעסק ממש בהדלקה אינו כמו שנטל התפילין לידו, אלא הוא עדיף, וכמו התחיל להניח, ואפשר דבזה ודאי יש לו לסיים ואח"כ לחזור לנר הקודם לו, וזהו גם לפי הטורי אבן, ויל"ע.

דיש לו לפנות לימינו לקרן מזרחית צפונית כדי לקיים פניה לימין, ועדיף זאת מדין אין מעבירין על המצות, ואמנם יש לדחות דהתם אין מעביר ממש על המצות אלא על אותה הקרן שכבר מעיקרא עבר ממנה ורק אינו חוזר אליה, ואפשר שזה יותר קל ועל כן עדיף לפנות לימין, אכן הטורי אבן מגילה דף ו: כתב דהוא דין עדיף, ויש לו לדלג על המצות שלפניו בכדי לחזור למצות שעסק בה והוכרח לעוזבה, ומעתה הוא בכל שכך דאם הדין פניה לימין גוברת על חזרה למצות שעסק בה, כ"ש שיעביר על המצות העומדת לפניו קודם שעסק בה, [ועיין בחת"ס שם שהביא ראיה להשו"ע מהגמ' יומא נט. בהמשך הסוגיא שם].

ומעתה נחזור לנידון דידן, דלפי המבואר דרך משום הדין פניה לימין הוא דדחינו את הדין דאין מעבירין על המצות, והנה כאן אחר שהדליק את הנר האמצעי הרי אם יפנה לימינו ידליק את הסמוך לו, משא"כ אם יפנה לשמאלו להדליק לפי הסדר ויש לפניו כמה נרות, אם כן הוא מעביר על המצות, ובהכי י"ל כיון דבכל צד שהוא פונה הוא מקיים את הענין של פניות לימין, א"כ עדיף טפי שיפנה לימינו ממש דבהכי הוא מקיים גם את הדין של אין מעבירין על המצות. ואמנם זה אינו פושט ליום השלישי שלכל צד שהוא פונה הוא מדליק את הסמוך לו.

ועוד נראה לדון דגם לשאר ימים אין בכך פשיטות שהרי בודאי ס"ס הוא יצטרך להעביר על המצות דגם אם יפנה לימינו הרי כשיסיים להדליק צד ימינו, יצטרך לחזור לנר הראשון שמצד שמאלו ולהעביר על שאר הנרות שבדרך, ואם כן מאחר דבין כך הוא חייב להעביר על המצות אפשר דכבר עכשיו בידו לפנות אל הנר השמאלי, שבכל מקרה דינו להקדים ולהדליקו אפי' בהעברה על המצות, אך יש לדחות ולומר דהוא יגרום העברה על המצות רק ביחס לנרות השמאליים לנר שהדליק עתה ואינו מחייב לעבור על המצות על הנר שבימינו, ואם הוא חוזר עכשיו לנר שבתחילת שמאלו הוא עובר על המצות של הנר שבימינו, ולזה אין לו היתר, ועל כן צריך לפנות מתחילה לימינו, ושפיר יש לפשוט לשאר ימים.

ד] אך שוב נראה דיותר יש לומר דיחזור לשמאלו וידליק כסדר, ונראה הטעם בזה, משום דלכאור' יש להקשות בכה"ג שהוא נעמד בצד ימין של הנרות ובירך ועכשיו בא להדליק דפסק הש"ע שיעביר על המצות וידליק את של שמאל תחילה בכדי שיפנה לימין, ולכאור' מדוע לא נימא דיצטרך להקדים ידו לשתי נרות בלבד ושם ידליק, שהרי לאחר שיש לו שתי נרות יש בידו לקיים פניה לימין מהנר השמאלי לימין, ואע"ג דלאחר מכן שוב יצטרך להקדים ידו עוד ב' נרות וכן הלאה, הרי עכ"פ בכך הוא יקיים גם דאין מעבירין על המצות, וגם בכל הדלקה של שתי נרות שהוא עושה הוא יקיים פניה לימין.

ועל כרחק מבואר דכאשר יש לפניו סדר הדלקה של שורה שלמה הרי אין מחלקים את ההדלקה לכל שתי נרות בפני עצמם אלא צריך שיעשה את מעשה הדלקה בסדר אחד לכולם, וכיון דהכי נקבע סדר אחד לכולם ע"י שהוא מתחיל בנר השמאלי ביותר ומשם מדליק לכולם בפניה לימין, ומעתה נראה דגם לנידון דידן דאע"ג דהוא חילק את ההדלקה ע"י שהדליק בטעות את האמצעי מ"מ סדר הדלקה לא בטלה, ועדיין לפנינו יש שורה של הדלקה שאחד מביניהם כבר הדליק אבל סדר שורה לא בטלה ע"כ, ולפי סדר השורה צריך להדליקה בסדר אחד ובאופן של פניה מימין, ועל כן יש לו לחזור לראשון ולהדליק ממנו והלאה.

וכבר היה נראה לומר כנגד זה דכל מאי דמצינו דיש לו דין להקדים לפי הסדר הוא בכה"ג שלא היה שום הדלקה מוקדמת, דבכך כל מעשה הדלקה שהוא עושה הוא בגדר של פניה לימין, אבל בנידון דידן שכבר הדליק באמצע, א"כ אם אתה אומר לו לפנות עכשיו לשמאלו הרי הוא עושה בפועל פניה לשמאל, ולא דמי לתחילת הדלקה דהתם לא עשה פניה לשמאלו בתוך מעשה הדלקה דהיינו מהדלקה להדלקה, אבל בכאן הוא עושה פניה לשמאל מהדלקה להדלקה וא"כ כבר עדיף שיפנה לימינו.

אכן נראה להביא ראיה דגם כאשר יש פניה לשמאל מהדלקה להדלקה יש דין להקדים הנר השמאלי ולפנות ממנו ולימין, דהנה כתב המשנ"ב תרע"א מג' לגבי סדר ההדלקה בבית הכנסת וז"ל והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו [תשו' ח"ס ס' קפ"ו]. עכ"ל. ומבואר דתחילה מדליק את הנר הימני שהוא קרוב לארון הקודש ונקרא לפני ה' ושוב חוזר

ברזמו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בעניני תפילה | גליון י"ג

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה מהלכת

ברכת התורה
חלק ב'

ברכת התורה - והערב נא

מנין לברכת התורה לפני מן התורה שנאמר כי סס ה' אלקה הבו גודל לאלוקינו (ברכות כא ע"א) ו' יוחן מסיים בה הכי הערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו וכו' ב"ה המלמד תורה לעמו ישראל (סס י"א ע"ב)

פרשיות
וישב - מקץ
תשפ"ב

והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמ"ס ברזמו של עולם

והערב נא

יש שמבינים מלשון זה שהעיקר בלימוד התורה הוא לחפש אחר קושיות חריפות ותירוצים משמחים ומתוקים. אך רבותינו המפרשים לא כן פירשו את כוונת הברכה בזה. ז"ל **האליה רבה** (סי' מ"ז סק"ג) לעסוק בד"ת - לפי שעיקר הבטחה שהבטיחנו הוא ית' לא היתה אלא על עסק התורה - הוא העמל והטורח, כדפרש"י ואם בחוקתי וכו', וכ"כ הב"ח. ונראה לי לכוון בזה סיום הברכה. הערב נא וכו', דאיתא בסנהדרין (צט:): "נפש עמל עמלה בו, כי אכף עליו פיהו" (משלי ט"ז), = הוא עמל במקום זה ותררתו עומלת לו במקום אחר. ופרש"י, החוזר על התורה תדיר נעשית לו סדורה בפיו, ותורה עומלת לו - שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה (ר"ל הקב"ה) למסור לו טעמי תורה, מפני שכפף פיהו על ד"ת. ע"כ. ופ"י **בח"א (מהרש"א)**, שמגליון לו רזי תורה. לזה מתפללין "והערב נא וכו' בפנינו וכו'", ר"ל שיערב לנו בפנינו ולא יהא לנו לטורה, אלא יהא סדורה בפנינו. "כולנו יודע שמך", ר"ל שתמסור לנו טעמי וסודות התורה, כי התורה כולה שמותיו של הקב"ה כגודע (זוהר ח"ב קכ"ד א'), עכ"ל.

מבואר מדברי הא"ר, דענין הערבות הוא גילוי השגת טעמי התורה שמגיע רק אחר הרבה עמל וטורח להבינה, ולחזור הרבה פעמים עד שיזכור היטיב כל הפרטים והיו סדורים בפיו בבהירות, דאז זוכה שיתגלה לו טעמים האמיתיים של ד"ת וסודם, ובכך הלומד זוכה להרגיש את מתיקות התורה באמת.

ובס' **אבן שלמה** (פ"ח סעי' ד') כתב וז"ל, שהחכם הנהג בעת לימודו כמה שמקיים מצות בוראו אף שעדיין לא ידע, וחוזר תמיד ומוצא בו טעם. והגר"א ביאר בזה מאמר חז"ל בברכות (ח' א') גדול הנהגה מיגיעו יותר מיר"ש, היינו שכבר הנהגה מהיגיעה עצמה קודם שזכה להבינה, שנהגה מזה גופא שזכו להתעמל בתורת ה'.

וכתב **רבינו מנוח** (פ"ז מהל' תפלה הל' י') שאחר הבנתם יהיו לנו ערכים ומתוקים, ונשכח כל עמל שעמלנו בהם, וישוב לנו העמל ההוא למנוחה ועונג, ע"כ. וכ"כ הגר"א במשלי (כ"ז ז') עה"פ "נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק". וז"ל "כאשר ימלא האדם תאות נפשו אז היא תבוס נופת ונפש חפץ בתורה, אבל נפש רעבה שאינו ממלא תאותו אלא מסגף עצמו ומרעיב את עצמו יכל מר מתוק' **כל היגיעות והמרירות תהיינו לו מתוקות וחביבות מאד**, כי גיע וישיג מתיקות התורה". מכל זה מתברר שעיקר המתיקות של התורה באה רק אחרי העמילות כדא' בתנחומא (פ' נח סי' ג') "שיש בה צער גדול והיא משולה לחושך והקב"ה מאיר את עיניהם שני (ישעיה ה' ט') "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול", שזוכה לקבל ס"ד מיוחדת מאת נותן התורה ית"ש להשיג עומק הדברים לדעת אותם לאמיתם.

פירושו של רש"י

בברכות (יא:): פרש"י והערב, יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה. וז"ל **הרוקח** שיערוב עלינו **חפצינו בתורתו**. ומבואר מדבריהם דאין הכוונה למה ששיג הבנת התורה, אלא העריבות של החשק והחביבות על לומדיה, כמו דאמרין בברכות (ס"ג:): שחביבה תורה על לומדיה בכל יום כיום שנתנה מהר סיני. וכ"כ רש"י בשיר השירים עה"פ ישקני מנשיקות פיהו (א' ב') "נאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים **ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע** וכו'. ועוד אמרו חז"ל (מנחות י"ח, א') אשריכם ת"ח שד"ת חביבים עליכם ביותר, קרא עליו המקרא הזה, (תהילים קי"ט) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי. וזהו שאנו מתפללים, והערב נא וכו', שתהיה התורה עריבה וחשובה וחביבה עלינו.

בפינו

פ"י **רבינו יהודה בן יקר**, ע"ש מה דכתיב (יהושע א') לא ימישו מפיק וכו'. וכן מפורש בעירובין (ג"ד א'), א"ל שמואל לרב יהודה, שינגא פתח פומיך קרי, פתח פומיך תני, כי היכי דתתקיים ביך ותרויך חיי, שנא' (משלי ד') כי חיים הם למצאיהם, אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה.

ובשו"ע (סי' מ"ז ס"ד) פסק דהמהרהר בד"ת א"צ לברך ברה"ת. וביאר **הערה"ש** (שם סעי' י') שעיקר מצות ת"ת היא בפה, וברכת התורה יוכיח שאומרים הערב נא וכו' בפנינו. וכתבו **הח"א** (כלל ט') **וש"ע הרב** (הל' ת"ת פ"ב הל' י"ב) דכן ילפינן מלא ימוש ספר התורה הזה מפיק. ואף לשי' הגר"א דס"ל דמצות ת"ת מתקיימת גם בהרהור ויש לברך עליו, מ"מ ביאר המ"ב (סי' מ"ז ביאורו"ל ד"ה המהרהר) דהגר"א מודה דהרהור אינו כדיבור, דהוי פחות מדיבור, ולכן נראה פשוט דגם להגר"א עיקר המצוה הוי בדיבור וככל הפוסקים הנ"ל.

וענין זה ביאר **המהר"ל** (בס' נת"ע נתיב התורה פ"ד) דעיקר שלימות האדם תלוי בהוצאת מצותיו אל הפועל, והדיבור יותר בפועל ממחשבה, וכיון דשלימות האדם תלוי בת"ת, לכן צריך להוציא ד"ת שלו לפועל דהיינו בדיבור. ועוד ביאר המהר"ל ע"פ מש"כ בגמ' שם דילפי ענין זה מחיים הם למוציאיהם, כי האדם הוא חי מדבר כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה ותרגם אונקלוס והוה אינשא לרוח ממללא, ועל התורה נאמר כי הוא חייך ואורך ימך, וכיון שהדיבור הוא חיות האדם (דנפש חיה היינו רוח ממללא) צריך חיותו של האדם להיות דבוק לתורה, ועיי' יתקיים בו כי הוא חייך וכו', ע"כ תוכן דבריו.

פניני התפילה

עריכות התורה הוא חלק של המצוה

ואיכא מאן דמקשה והיאך נאסרים [מורד הנאה] לקרות בספרים, והלא מצוה היא ומצוות לאו ליהנות ניתנו. ולא קושיא היא, דלא שייך טעמא דמצוות לאו ליהנות אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשארם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנוצרה מאת השם, אבל מצוה לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידעת האמת, עיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות כמנוע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי ה' ישירים משמחי לב, ומשו"ה אבל אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, מפני שהם משמחים לבו על ברחו, הילכך לא שייך למומר כמצוות תלמוד דלא ניתו ליהנות, שעיקר מצוותו היא ההנאה והתענג במה ששיגי ומכין בלימודו.

ר' אברהם מן הרי מסכת נדרים דף מ"ה א'

אין הנאת מצוה זו דומה לשאר מצוות שנתנו מהן כגון מצוה ופסח ושאר זבחים, דהתם ההנאה והמצוה שני ענינים הם, ההנאה היא מה שנהנה גופו מזאת האכילה אפילו לא היה בה מצוה כמו שנהנה משרא לחם ובשר, והמצוה היא שאוכל מצוה ולא חמין, ושאוכלו לשם מצוה, וכן בקרבן, אבל הכא המצוה ההנאה היא מילתא היא שמצוות הלימוד שידע מה שילמד כדכתיב ולמדו ליראה את ה' וגו', וההנאה הוא ג"כ שידע מה שלמד והרי הכל ענין אחד הוא, לכך לא תיקנו בשום פעם רק ברכה אחת ברכת המצוה והיא היא ברכת הנהנין, משא"כ בהנאת שאר המצוות.

לבוש סימן מ"א

הלומד ומחדש חידישים ושמה ומתענג בלימודו וכו' זהו עיקר מצוות לימוד התורה להיות שש ושמה ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנתנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה". הקדמה לספר אגלי טל

שיח התפילה

תשובת מרן הגר"ח ק שליט"א

לחג ר' צבי יבירוב שליט"א

מה שאין מוסיפין כאן לבקש גם להבין ולהשכיל (כמו שמבקשים בברכת אהבה רבה) **כי הלומד בעריבות מילא מבין**.

ועי' בתנ"ך רבה (סי' י"ח) שכל זמן שתי"ח בבית המדרש דבירי תורה מתוק עליהם מתוך כך הקב"ה מרחם עליהם ונותן בהם חכמה ובינה ודעת השכל לעשות מעשים טובים ותלמוד תורה. וכ"כ **רבינו יונה** במשלי (ב' ד') ולפי הערבות בטרחה ובחיפוש תפקחנה בה עיני השכל ותשתמר בלב האדם, כענין שנאמר בחלתי עזותיך לעולם כי ששון לבי הנה (תהילים קי"ט קי"א).

ובס' **עולת תמיד** (להגרי"ש הומנר זצ"ל) הביא מס' **גורא דאורייתא** וז"ל, באמת בלימוד התורה צריך להרגיש עריבות ומתיקות, כדכתיב ומתוקים מדבש נופת צופים. וכפי תוקף אימתת בן ששן ע"ה, כן יעודך מן השמים, וכמו שהבטיחנו השי"ת באמרו (תהילים פ"א) הרחב פך ואמלאו.

תפילה כהלכתה

הרב אלחנן ברנר שליט"א בעמ"ס נתיבות הברכה

חיוב נשים בברכת התורה

המהרי"ל (החדשות סי' מ"ה) כותב כמה טעמים האיך נשים יכולות לברך ברה"ת, אע"פ דקימ"ל שאסור ללמדה תורה. א. כיון שעכ"פ מותר ללמדה תורה שבכתב, וגם היא יכולה ללמוד מעצמה אפילו תורה שבע"פ, ולכן אם היא רוצה ללמוד יכולה לברך, דומיא דשופר ולולב ושאר המצוות, דקיימ"ל כר"ת דאע"פ שפטורה מלקיים, מ"מ אם רוצה לקיים המצוה יכולה לברך. ב. לפי **הסמ"ק** אשה חייבת ללמוד דיני המצוות שחייבו בהן, וממילא במצוות אלו הרי היא כאיש לענין חיוב ת"ת, ומשי"ה יכולה לברך¹. ג. נשים חייבות באמירת פסוקי הקרבנות [דחיוב קרבנות שייך גם באשה וא"כ ה"ה התפילות שתקנו במקומן], ממילא יכולה לברך על אמירת פסוקים אלו. ד. שהן מכניסות את עצמן לקיש ופסוקי דזמרא שהם פסוקים, ממילא יכולה לברך.

מה שדנו הפוסקים בדברי המהרי"ל

דעת הגר"א

הב"י (סו"ס מ"ז) הביא **האגור** שהביא דברי המהרי"ל, וכן פסק בשו"ע (סי' מ"ז סי"ד) "נשים מברכות ברכת התורה". ו**המג"א** ביאר ע"פ טעם הב"י והג"י הנ"ל דחייבות ללמוד דינים שלהם וחייבות לומר קרבנות. ומה"ט אפילו לדעת השו"ע דאין מברכות על מצות עשה שפטורין [ודלא כדעת ר"ת], הכא מברכות דיש להם ג"כ חיובים אלו. ו**הגר"א בביאורו** משיג ע"ז וז"ל, "ע"י מג"א בשם אגור, ודבריהם דחויין מכמה פנים, וקרא צווח "ולמדתם את בניכם" ולא בנותיכם, היאך תאמר "וצונו" ונתן לנו"². אלא העיקר ע"פ מ"ש תוס' ושי"פ דנשים מברכות על כל מ"ע שהז"ג וכו', ואף דקי"ל כאילו מלמדה תפילות, דוקא בתורה שבע"פ וכו', עכ"ל, וזהו הטעם הראשון שהביא המהרי"ל. וכתב **הביאור הלכה** (סו"סי מ"ז) דלפי המג"א אשה יכולה להוציא את האיש בברה"ת, וכ"כ **הפמ"ג** (משב"ז א') [ודלא כמו שהביא השע"ת (ס"ק א') בשם הברכי יוסף], אבל לפי הגר"א אינה יכולה להוציא את האיש דאינן מחויבות כמותו.

ב' דרכים בביאור דעת המהרי"ל

ועכ"פ מבואר מדברי הגר"א והביה"ל דהבינו בדעת האגור [בטעם הב"י והג"י] כפשוטו, דכוונתו לומר דנשים שפיר חייבות בברכת התורה כמו אנשים, דהרי הן ג"כ שייכות לחובת תלמוד תורה.

אך **הבית הלוי** (ח"א סי' ו') האריך לתמוה על דברי האגור, דנשים אין בלימודם שום מצוה כלל מצ"ע, רק הסמ"ק כתב דמ"מ מחויבות ללמוד מצוות הנהוגות בהן כדי שתדע היאך לקיימם וכו', אבל הלימוד בעצמו לא הוי שום מצוה כלל אצלם, ואם כבר בקיאה היא בדינים שלה ויודעת היאך לעשות, שוב אינה צריכה ללמוד עוד, והא דכתב האגור דלסמ"ק מברכות ברה"ת, נראה דס"ל להאגור דנשים יכולות לברך ברה"ת ואע"ג דפטורה וכמו דמברכת על כל מ"ע שהז"ג אע"ג דפטורות, ורק דהוי ס"ד דתורה שאני מכל מ"ע שהז"ג דהא איכא איסורא וכו', עכת"ד בקיצור.³

עוד מהלך בחובת נשים בברכת התורה - דאינו ברכת המצות

הלי ברכות בשם **הגר"ח** וז"ל, "והנה כבר הקשו אהא דנשים מברכות ברה"ת והא פטורות מת"ת וכו', ושמעתי מפי אאמור"ר הגאון החסיד זצוקלה"ה שאמר, דבבה"ת אין הברכה על קיום המצוה של ת"ת, רק דהוא דין בפ"ע דתורה בעי ברכה, וכדלפניי לה בברכות דף כ"א מקרא ד"כי שם ה' אקרא וגו'", אי"כ אי"ז דין ששייך להמצוה כלל, רק דתורה עצמה טעונה ברכה, ונשים פטורות רק מהמצוה של ת"ת, אבל אינן מופקעות מעצם התפוצא של ת"ת, ולימודם הוי בכלל ת"ת, ושפיר יש להם לברך על לימודם, כיון דלא אתי ע"ז מכת לתא דקיום המצוה כלל, עכ"ל. [ובעזוהשי"ת יתבאר עוד בגדר הברכה בגליון הבא].

נהה בכל אלו הפוסקים מבואר שנקטו דברכת התורה הוי כמו כל ברכת המצות, ומשי"ה הרבו לטרוח לבאר טעמא דנשים מברכות אע"ג דפטורים ממצות תלמוד תורה. וכן מבואר בהדיא בדברי **השו"ת הרשב"א** (ח"ז סי' תק"מ) שכתב דהא דאין מברכין אחר לימוד התורה הוא משום דאין מברכין אחר ברכת המצות. אכן **המנח"ח** (מצוה ת"ל אות ה') מצדד מכת קושיא זו דהיאך נשים מברכין, דבאמת לא הוי ברכת המצות, וז"ל "ואפשר כמו ברכת המזון שאינו מצווה לאכול, רק התורה ציונה שאם יאכל לברך והיא מצות עשה, ה"נ כתבה התורה מי שלומד אע"פ שאינה מחויב מצוה עליו לברך". ומבואר מדבריו ד"ל דאינו ברכת המצות אלא דעצם מעשה לימוד התורה מחייב ברכה⁴. ועד"ז הביא **הגר"ז** בסוף

לדינא

ג. לכתחילה אשה לא תוציא איש בברה"ת, כיון שיש דעות הסוברים שאינה ואינה בר חיובא להוציא את האיש, ובדיעבד אם שמע הברכות מאשה לא יחזור ויברך, ומ"מ נכון שישמע עוד פעם מאיש המברך.
ד. איש המסופק אם בירך ברכות התורה, או כשיש ספק אם חייב לברך [כגון הניעור כל הלילה], מהראוי שיצא מאיש המברך, אמנם במקום צורך יכול לצאת מאשה המברכת⁵.

א. השו"ע (סי' מ"ז סע' י"ד) פסק דנשים מברכות ברכות התורה.

ב. אשה המסופקת אם ברכה ברכות התורה, הביא השע"ת בשם הברכ"י דאין להן לחזור, דודאי אינן מחויבות לברך מדאורייתא⁶, ע"ש. ונראה דאפילו אם נחשוש להסוברים דמחויבות לברך מדאורייתא, מ"מ איכא ספק ספיקא לפוטרה, תדא דאפשר שאשה אינה חייבת לברך כלל, ותו, דאפילו אם חייבת מ"מ הרי נחלקו הפוסקים אם ברכות התורה הוא מן התורה או מדרבנן, וספק דרבנן לקולא.

1. הנה יש הערה נפלאה בענין ברכות התורה בנשים מדברי **הצ"ח** בברכות (א'): וז"ל "ואומר אני דבר חדש, כיון שעיקר הטעם שאין היסח הדעת מפסיק לענין ברכות התורה הוא משום דכתיב "והגית בו יומם ולילה", ולפי"ז דבנשים אף שמברכין ברה"ת וכו', מ"מ עכ"פ לא שייך בהו "והגית בו יומם ולילה", אי"כ אם ברכו בשחר כנהוג ובאמצע היום אחר שכבר הפסיקו בדברים אחרים וישבו ללמוד איזה דבר מקרא וכיוצא מה שרשאים ללמוד, חייבים לברך שנית ברה"ת, ואמנם לא מצאתי מזה זכר בדברי הראשונים ואחרונים". עכ"ל.
2. וכן מפורש בדברי **הרא"ש** בברכות (פ"ז סי' כ') דהא דאמרינן במגילה (כג.) דאשה סלקי למנין שבעה היינו משום דס"ת לשמיעה קאי, והברכה אינה לבטלה דלא מברכים וצונו על ד"ת אלא אשר בחר בנו ואשר נתן לנו, ע"כ. [אך צ"ע לפי"ז היאך הוי יכולין לברך בבוקר. ואולי מודה לדברי המהרי"ל דיכולין לברך מחמת חיוב לימוד המצות השייכים להם, אלא דהברכה המיוחדת לקריאת התורה לא שייכי בה]. ומאידך גיסא, לענין מ"ש הגר"א דהיאך יכולות לומר ונתן לנו, בזה מפורש בדברי הרא"ש דשפיר יכולות לאומרה.

3. וע' **ברכ"י יוסף** (סי' מ"ז) שכתב "והיה אפשר לומר דמ"ש חייבות ללמוד דיני נשים, ל"ד חייבות, אלא ה"ק דטוב וישר להן וכו', אבל אינו חיוב גמור, וכ"מ מדברי הבי"ח, ע"ש, אבל תגובות והערות בעניני מדור הלכה ניתן לשלוח: a025861267@gmail.com
4. וכתב **המהרי"ל** שם מבואר בהמשך דבריו דגם נשים דעתן על דברי תורה כל היום, שהביא דברי המר"ח אור זרוע דמי שהולך לעשות צרכיו אינו היסח הדעת דצריך לחשוב דינים הנוגעים להם, וכתב ע"ז המהרי"ל "וכ"ש אשה דחייבת תדיר וכל צרכי הבית על פי דחייבת לידע ולהתעסק בהלכות וכו', עכ"ל. הרי דגם נשים אינן מסיחות דעתן מתורה כל היום. (**וסברא זו הובא בהליכות שלמה** ו' ד'). אך אכתי אינם כמו אנשים דמחויבים בהגית בו יומם ולילה המחייבם לחזור תמיד, [ויבואר עוד בזה בעזוהשי"ת].
5. וכמו שהעלה **בשו"ת יוסף אומץ** (שם) לבאר דעת השו"ע דאע"ג דאינן מחויבות בת"ת אכתי שייכי בהו יותר משאר מצות, וכנ"ל, וע"ש שכתב דעיקר פסק השו"ע לברך בניו על מה ששהיה מנהג קדום מקדם קדמתה ונתפשט בכל ישראל בכל המקומות דנשים מברכות ברכת התורה וכו"ו". [ומסו"ד משמע דהיה בכלל תקנת ברכת השחר, ויתבאר עוד בזה בעזוהשי"ת].
6. כמש"כ **רע"א** (בגליון שו"ע ריש סי' קפ"ו) לענין ברכת המזון, דאם האיש שאל כ"י שביעה מסופק אם בירך ברכת המזון י"ל דאשה מוציאו דהוי ס"ס שמא כבר בירך ואת"ל דלא בירך שמא נשים חייבות בבהמ"ז מן התורה ויוצא בהם. וה"נ לפי דעת הביה"ל דהוא מחלוקת ב"י והגר"א אם נשים מוציאות הנשים, אי"כ במקום ספק אם בירך הוי ס"ס ויכול לצאת ידי"ח מנשים.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה למייל BSO6307929@gmail.com

לתרומות, להנצחות ולרפואה שלימה 02-6307929 | ניתן לתרום גם בעמדת נדרים פלוס BSO6307929@gmail.com | ניתן לתרום גם בעמדת נדרים פלוס

לרפואת יוסף שמואל חיים בן מרים | אסתר בת שרה חנה בתושח"י

חנוכה מלשון חינוך

"מצות נר חנוכה מצווה חביבה היא עד מאד" (רמב"ם הל' חנוכה פרק ד' הל' י"ב). מה פשר החביבות המיוחדת לנר חנוכה? למושג 'חינוך' שתי משמעויות - חנוך מלשון "חנוך לנער" - עיצוב האישיות, וחינוך מלשון "חנוכת המזבח", "חנוכת הבית" - השימוש הראשוני בדבר שהוא הכשרתו לתפקידו.

"חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". ההסבר הפשוט - אם נחנך את הנער נכון בהתאם למה שמתאים לו, לאופיו ולכישוריו, או אז יושרשו בו הערכים שנקנה לו וילוו אותו עד זקנה ושיבה.

רבותינו הסבירו הסבר אחר - גם כי יזקין לא יסור מלהתחנך - אם נחנך אותו כראוי על פי דרכו, יהיה מתחנך והולך כל חייו, וזו הרי מטרה - לא לחדול מלשפה, לא לחדול מלהתקדם.

הסבר זה הוא המקום בו שתי המשמעויות של המושג חינוך האמורות לעיל נפגשות.

הרי אין לך שמחה גדולה יותר משמחת החידוש - כשאדם עושה דבר החביב עליו פעם ראשונה עושה הוא אותו מתוך שמחה. עם הזמן נשחקת השמחה ועימה משתנה ויורדת גם איכות המעשה. מי אינו מתרפק על זכרון ההרגשות של הנחת התפילין הראשונה בחייו, ומה עושה תרדמת ההרגל ושחיקת השגרה לאותה מצוה עצמה? כמה התרגשו בני הזוג בעמדם תחת החופה. כן, כן, גם אותם בני זוג הבאים ניצים אל בית הדין לפרק את חבילת נישואיהם, והרב המנסה לרדת לעומק הבעיה שואל - והרי זה לא מכבר הארתם פניכם זה לזה והיה נראה כי ברכת שמים פרושה עליכם, ומה התחדש מאז? בהרבה מן המקרים התשובה היא - זו הבעיה, ששום דבר לא התחדש! אמנם ימצאו אלפי תירוצים, ויאשימו זה את זה בהאשמות שונות (חלקן אף נכונות!) אלא שכל ההאשמות וכל ה"חטאים" יכלו להתבלט רק נוכח תרדמת השגרה והעדר שמחת החידוש. זהו שאומרים "וארשתין לי לעולם" - הדוד מבטיח לרעה - אצלנו ההתחדשות תהיה מתמדת, לעולם לא נשקע בשגרה, תמיד תהיה לנו את שמחת החידוש כאותה שמחה שהיתה ברגע הראשון - ברגע האירוסין.

שלמה המלך מבטיח לנו שאם נחנך את הנער על פי דרכו, גם כשיניח תפילין, יתפלל או יקיים כל מצוה ומצוה בפעם האלף, יהיה זה עבורו ככפעם הראשונה. וכבר אמרו רבותינו "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" וכמו כן השוו את התורה לחלב אם, (על הפסוק "דדיה ירווך") ואמרו מה חלב אם כל פעם שהתינוק אוכל בהם טעם חדש, כך דברי תורה. שמחת החידוש היא אפוא בנשמת שמחת לימוד התורה.

הרב הוטנר לימדנו שאין השגת שכל אמתית ללא תענוג. כמו שגלי האור הם האמצעי לקשר בין מקור האור לעין היוצר את הראיה, וגלי הקול הם האמצעי לקשר בין מקור הקול לאוזן היוצר את השמיעה, והתענוג הבא מן הראיה ומן השמיעה הינו דבר נוסף, כך התענוג הוא האמצעי המקשר בין הנלמד לשכל הלומד על מנת ליצור את ההשגה. כשמדובר על השגת התורה, שהיא השגה פנימית, מחייב הדבר תענוג פנימי עמוק. ועל זה אנו מברכים "הערב נא את דברי תורתך בפינו", לא שמענו שיש ברכה מיוחדת בה נבקש שיערב לנו טעם המצה בפסח וכד'.

וכך כותב האגלי טל' בהקדמתו, שהשמחה בלימוד התורה הינה חלק ממצות לימוד תורה ובוודאי אינה פוגמת ב'לשמה' זו': "ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועים מדרך השכל בענין לימוד תורה"ק ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כל כך לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי התורה נבלעים בדמו ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה... הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה

וכולו קודש כי גם התענוג מצוה."

ואם התענוג והשמחה הם חלק בלתי נפרד מלימוד התורה - מחד, ושמחה אמתית יכולה להיות רק אם מעורבת בה שמחת החידוש - מאידך, איך ניתן לצפות שבאמת "גם כי יזקין לא יחדל ממנה"? איך אפשר לשמור על שמחת החידוש?

היונים לחמו נגד עצם המושג "חידוש", נגד המושג "חידוש" ביסודו, הם כפרו בחידוש העולם. כמה שיטות היו ליונים עליהם התווכחו בינם לבין עצמם, החל משיטת אריסטו שהאמין כי העולם סטטי וכמו שהוא עכשיו כך היה תמיד, דרך

כמה שיטות אחרות שסבבו בעיקרן סביב שיטתו של אפלטון שהכיר בדינמיות היצירתית של העולם המשתנה והולך כל הזמן, אלא שטען שהעולם החל מחומר מסוים ראשוני (היולי) והחומר הראשוני הזה היה קיים תמיד. גם אלה שיאמרו כי החומר הראשוני הזה נברא, אלא שהבריאה הייתה מוכרחת כפועל יוצא בלתי ניתן למניעה או לשינוי, גם הם טוענים כנגד החידוש, שכן גם הדעה האחרונה אינה מאמינה בחידוש, שאם יש חוק כזה הרי ה"בכח" היה תמיד והיציאה אל הפועל אינה חידוש ממש. כנגד כל אלה באה היהדות וגילתה לעולם שהעולם מחודש, מחודש לגמרי, גם המושגים "בכח" ו"בפועל" מחודשים הם.

מתן תורה היה מהדורה מחודשת של בריאת העולם. הרי העולם כולו לא נברא אלא בשביל מתן תורה "בראשית" - בשביל התורה שנקראת ראשית" וכן "יום השישי" - כל העולם כולו היה תלוי ועומד על תנאי - יקבלו ישראל את התורה בששי בסיון מוטב, ואם לאו יחזור העולם לתוהו ובוהו. כך שכמו שבריאת העולם היא אירוע של התחדשות כך גם מתן תורה.

ואכן, כל מקום שיוצאים ממשעולי הזמן ומרחבי שליטתו ומגיעים אל המציאות הרוחנית מגיעים אל מקום שמעבר לזמן. כדי שאדם יוכל ללמוד תורה כנתינתה צריך הוא ללמוד אותה ברוחניותה כפי שלומדים תורה המתעלה מעל הזמן והמקום. כשיעשה זאת - יהיה מעבר למציאות הזמנית ויהיה במצב של חידוש מתמיד.

נס חנוכה על אופניו השונים בא להוכיח את זמניותו של הזמן, נזילותו וחוסר עמידותו האמתית. הנצחון בשדה הקרב, נצחון של מעטים על הרבים, מוכיח כי האיכות שולטת בעצם על הכמות. חלשים גוברים על חזקים כי העוצמה הפיסית חסרת משמעות כאשר מתעלים מעבר לחומר, ובתנאי שמאזן הכוחות יכלול גם "טמאים ביד טהורים, רשעים ביד צדיקים חדים ביד עוסקי תורתך".

נס פח השמן - שמונה ימים בהם האירה המנורה באור יקרות באמצעות מעט שמן שלא הספיק בדרך הטבע ליותר מיום אחד - לימד כי ניתן להתעלות על מגבלות החומר אם הולכים בדרך התורה והמצוות, אל המציאות שמעבר לזמן.

מה התרחש סביב המנורה?

היונים לחמו נגד בית המקדש - מה התרחש בבית המקדש?

אחד הנסים שהתרחשו בבית המקדש - עומדים צפופים ומשתחוים רווחים. נס נוסף - מקום ארון אינו מן המידה. גם מידות הכלים היו קטנות יותר - אמה בת חמשה טפחים. כל זה עקב רוחניותו של המקום, בהיותו רוחני ונעלה התעלה אל מעבר לחוקי החומר, אל מעבר למקום ולזמן, לעתים מזומנות בא הדבר לידי ביטוי.

בתקופת בית שני לא נראה הדבר יותר, עשרת הנסים שנעשו בבית ראשון לא היו בבית שני. הגמרא שואלת מדוע לא מנו בין עשרת הנסים שמקום ארון אינו מן המידה, ושהכרובים היו מסובבים פניהם? נסים אלה הרי היו רק בבית ראשון. מוכח איפוא שהגמרא הבינה שהנסים המנויים במשנה נעשו בבית ראשון אף הם. וכך משמע מהנאמר "נעשו לאבותינו", שהרי ברוב תקופת התנאים עמד בית שני ולא מתאים הלשון "לאבותינו".

בזמן היונים כבר לא הייתה הוכחה מתמדת שיש מציאות של חידוש מתמיד, היוונים יכלו אפוא להטיף את שיטתם ולסחוף אחריהם את קטני האמונה מקרב העם.

הנס היחיד שהפריע להם שהרי היה גם בבית שני, התרחש בנר המערבי של המנורה, נר שדלק יותר מכל הנרות למרות שהונחה בו אותה כמות של שמן. על נס זה נאמר כי הוא מהוה עדות "שהשכינה שורה בישראל", אלא שנס זה לא היה בולט דיו. אף על פי כן הפריע להם נס זה, ולכן טימאו את השמנים ונלחמו מלחמת חרמה כנגד הדלקת המנורה. נס זה - נס פח השמן - בא והוכיח כי סביב המנורה לא פעל גורם הזמן והשמן בער ובער בה, הגם שהיה מועט.

אם נס נר המערבי העיד שהשכינה שורה בישראל, הרי נס חנוכה אישש עדות זו והעיד על כך כמאה עדים, וכיון שהשכינה שורה בישראל יכולים אנו ללמוד תורה כנתינתה - בשמחת החידוש, שכן השכינה השורה בנו מאפשרת לנו להתעלות מעבר לחומר ומעבר למקום ולזמן ולהיות תמיד כבתחילה.

"חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" - מלהתחנך. חנוכה הוא הזמן להמחיש זאת ולהשליט זאת על חיינו.

חביבה אפוא מצות החנוכה עד מאד, כמו שכתב הרמב"ם. מקנה היא לנו את שמחת החידוש "בנה ביתך כבתחילה וכוונן

מקדשך

פניני פרשת השבוע

נושא השבוע: ימי החנוכה

פרשת וישב - חנוכה

בס"ד | גיליון מס' 309

כיצד שמן מכונות הצית להבה יהודית כבויה?

להדליק גר של חנוכה!

הניסים האלו נעשו לאבותינו בימים ההם, אולם הם נמשכים עד ימינו אנו. כי כל יהודי, אפילו בדור כמו שלנו - דור רווי נסיונות וקשיים, דור מלא בהתמודדויות ואתגרים - יש לו בנפשו את פך השמן הקטן שנותר זך ונקי, את הנקודה היהודית הטהורה - שאיש לא יכול לפגוע בה. והחידוש של חנוכה הוא, ביכולת לקחת את הנקודה הקטנה והזכה, ולמנף אותה לנרות שמאירים לתקופת מה, עד חלוף ימי הקושי והניסיון, עדי ובווא ימים טובים ומאירים יותר...

זה מה שעובר על כולנו, כל אחד כדרגתו. אנשים מבוגרים כבחורים צעירים, נערים ילדים כאנשי גיל העמידה, כל אחד מאיתנו עובר סאת נסיונות משלו, מתמודד ונופל, מתקשה ונלחם. חנוכה בא לגלות, שלמרות הכל ועל אף הכל, יש בתוכנו את הנקודה הטהורה שאיש לא יכול לה, יש בנו את הנשמה הזכה שלא נפגעת ולא נפגמת, והיא יכולה להתגבר ולהאיר, להתחיל מחדש באור טהור, צח וזך, ולתת לנו אור בתוככי האפילה, לחמם את ליבנו גם כשהכל כה קפוא...

זה סודו של חנוכה, ולכן אנו שמחים בו שנה אחר שנה, נאחזים בגילוי הזה ומודים עליו בכל לב. כי כל שנה מחדש, ברגעים העילאיים בהם אנו מתבוננים בנרות שהדלקנו, אנו מגלים בתוכם את אותה שלהבת יקרה שמזכירה לנו, שהכל מתחיל בפי שמן קטן אחד שנותר טהור - כמוהו יש לכולנו בלב, ויש בו את הכח להחולל ניסים ונפלאות, לזכך ולטהר, לרומם ולהאיר.

הבה נפנים את הגילוי של חנוכה, נצל את שעת הדלקת הנרות להתבוננות בגילוי המרגש הזה, שחושף את עוצמת הנשמה היהודית ואת יכולתה להתגבר על כל ניסיון, רוחני וגשמי כאחד. הבה נצל את העמידה מול נרות חנוכה לשיח משפחתי מרומם, על המסר הנפלא של הנס, על כך שבכל יהודי טמונה נקודה טהורה שהוא יכול להתחבר אליה בכל רגע, והיא תמנף אותו ותרומם את נפשו, תוביל אותו להצלחה.

הבה נזכה לצל את ימי החנוכה, את הדקות היקרות של ההתבוננות בנרות, לתפילה מרגשת שזוכה להטמיע את המסר הזה בחיינו, לטעינת כוחות ואנרגיה להתחלה מחדשת - מכוחה של הנקודה הטהורה שבליבנו, וכך

נזכה שכשם שנעשו ניסים לאבותינו בימים ההם, גם בזמן הזה נזכה להיטהר ולהזדכך, להתרומם ולהתעלות, כל ימות השנה!

הנר שהצית את הנשמה!

היה זה בימי החורף הקרים של שנת תש"ד, בתקופה הנוראה עלי אדמות, בעיצומה של שואת יהדות אירופה. באחד ממחנות ההשמדה שהיה יהודי נשוא פנים ושמו ר' יוסף, יהודי שבימים כתיקונם ספון היה בבית המדרש ועוסק בתורה, אולם בצוק העתים הגיע למחנה, ונשלח לעבודת פרך מדי יום ביומו. ועם זאת, כשהלכו והתקרבו ימי החנוכה, חש עיוז ועידוד ממלאים את נפשו, והוא החליט לנסות כל דרך כדי להצליח להצית את השלהבת, להדליק את הנרות, כאן - בתוככי המחנה.

מתוך רוב שיר ושבח, שוב נמצאים אנו בימים העילאיים והמאירים, ימי החנוכה, אותה מתנת אהבים שניתנה לנו להודות ולהלל לשמו הגדול, להתחמם ולהתרומם באור נרות החנוכה, שיאירו את חיינו ואת שגרת החורף האפל והקר. מדי ערב, מתוך התרגשות ושמחה של מצוה, אנו ניגשים אל המנורה הניצבת בחלון או סמוך לפתח, מציתים להבה קטנה בנר השמש, מברכים בכוונה ובהודאה עמוקה, וניגשים להדליק את הנר - עד שתהא שלהבת עולה מאליה, כובשת את הלב.

סביב נרות החנוכה אנו מתכנסים, איש איש ומשפחתו, ומכניסים את האור שבנרות אל תוך הלב פנימה, להאיר ולהעיר את הנשמה היהודית, לנסוך בה כח וגבורה להתמודד עם כל ניסיון להשכיח תורתנו חלילה, להודות ולהלל למי שברחמי הרבים עומד לנו בעת צרתנו, רב את ריבנו, נוקם באויבינו ונותן לנו את העוז להילחם, להתגבר, לנצח, ולהתעלות.

הרגעים הללו, בהם אנו ניצבים מול הנרות, הם רגעים של התרוממות הרוח, רגעים שחודרים כל לב אטום, מרגשים כל נשמה. כל יהודי באשר הוא, גם אם נפשו, רוחו או נשמתו כבר התלכלכו או הסתאבו חלילה, הרי שמול אור היקרות המרצד מבין לשונות הבהות נרות החנוכה - ניכר זוך הנשמה וטהרה הנפש, היהלום הטמון זוכה לגילוי מחדש, נוצץ ככתחילה.

הרגעים האלה גם נחרטים בלבבות ילדינו. השירה המשותפת, השיח סביב ניסי החנוכה ונפלאות הבורא, ניחוחות הסופגניות ונעימות המנגינות, כל אלה כובשים כל גים בנפשם, מוטמעים בנשמתם לנצח, נותנים ונוטעים בהם כוחות לחיים. מדור לדור עוברת המסורת: השירה, רגשי ההודאה, העמידה וההתבוננות בנרות המאירים, ונוסכת כוחות להמשיך בדקות בדרך היהודית, לא להירתע ולא לפחד, להתגבר על כל ניסיון ולהודות על ישועת ה'.

האמת היא, שהעובדה שאנו חוגגים שבועת ימי חנוכה, יש בה מן התמיהה. עם ישראל מלומד בניסים, מי שעשה ניסים לאבותינו - עשה להם עשרות ומאות ניסים, שהרבה מהם מצויינים לאורך התנ"ך, אולם הם אינם זוכים למועד שנתי ידוע, בו כל העם היהודי עוצר את שגרתו, מפנה מזמנו, ונרגש על הנס, מודה על מה שקרה לפני אי אלו אלפי שנים. מהו אפוא הסוד הטמון בנס חנוכה? למה דווקא הנס הזה זכה ליקר וגדולה, לחגיגה על פני יותר משבוע, תוך התרגשות ושמחה?!

בשאלה זו עוסקים רבות בספרים הקדושים, ואחד הביאורים המרגשים עוסק בהתבוננות במהות הנס ועיקרו. הלא מהות הנס היא בפי שמן קטן שנותר טהור, שהיה בו כדי להדליק נרות למשך יום אחד בלבד, ונעשה נס עד כדי שהדליק בו שמונה ימים. כלומר, נקודה אחת נותרה לפליטה בטרתה, פריט בודד נשאר זך ונקי, וממנו שאבו כוחות לימים ארוכים של קושי, של התמודדות מול מצוקת יתר השמנים הטמאים, כאשר הפך הקטן והטהור מנצח ומאיר.

גילוי באוצר הכסף...

אחד המנהגים הנפלאים של ימי החנוכה, הוא שהנערים מחזרים על הפתחים לקושש מעות, והמנהג הוא לחלק לחלק 'דמי חנוכה', ומקור הדברים בהלכה. טעם מעניין שכדאי להכיר על מנהג זה, מובא בשם הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל - ראש ישיבת פוניבז', שלימד ממנהג זה לקח מעורר לחיים:

הרי כשהחשמונאים ניצחו את היוונים ולימדו התורה ברבים הותר, היו ילדים רבים שכבר נשבו בקסם החופשה שנכפתה עליהם, ונוצר צורך למשוך את ליבם ללימוד התורה. לפיכך, נתנו להם מטבעות עידוד ותמריץ, חילקו להם 'דמי חזרה ללימודים', כדי להמריצם לשוב ולעסוק בתורה...

מסתבר, שהרעיון של מבצעי עידוד לילדים - הוא ותיק ועתיק ממה שחשבנו, וחנוכה הוא הזמן להשתמש בו. בעת חלוקת דמי החנוכה, זו ההזדמנות להמריץ ולעודד את ילדינו להוסיף ולהתעצם בלימוד התורה ומידות טובות, כמו גם לעודד אותם לקיים את המנהג הנוסף הכרוך במנהג זה, והוא לתת צדקה. כך נזכה לצאת מימי החנוכה טעוני אוצרות התרוממות הרוח בהודאה לה', התעלות בתורה וחינוך למופת, וזוכה לרוב נחת!

 <p>לעילוי נשמת ר' שלמה פרץ ז"ל בן מאיר הלוי גולדשמיט (אריאל) ת.נ.צ.ב.ה.</p>	 <p>לעילוי נשמת הר"ר משה יהודה ב"ר שלמה ז"ל מרמורשטיץ לבע"כ"ז אייר תשע"ח ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י המשפחה</p>
---	---

לא היתה זו משימה קלה כלל ועיקר. שמן לא היה בנמצא, כלי ושמן בהם ידלק - לא היה לו מהיכן להשיג. ובכל זאת, ר' יוסף לא היה יהודי שנכנע בקלות, ובמשך כמה ימים תר בעיניו אחר פתרון, חיפש כל דרך להדליק נר של חנוכה. בדרך לא דרך הצליח לשים את ידו על חתיכת מתכת שנשרה ממנוע של רכבת, והחתיכה היתה מרוחה באוצר יקר ונדיר: שמן מכונות, אמית'...

תוך זהירות והקפדה לבל יימרח השמן או ייספג, החביא את האוצר בשולי המחנה, ובכיליון עיניים ציפה לבוא ימי החנוכה. ביום כ"ד בכסלו, כשלבנו נרגש מאי פעם ונשמנו עולצת, ניגש אל המחבוא ושילף הימנו את חתיכת המתכת. כלי לא היה בנמצא, לצורך פתילה פרס חוט משולי חלוקו, בפינה נסתרת הציב את חתיכת המתכת המרוחה בשמן, הדיק אליה את חוט הפתילה, ורגע לפני רדת החשיכה ניגש בהתרגשות אל האוצר, להצית בו את הלהבה בתוככי המחנה, מי היה מאמין!

...אז...

'שלא תעזו' - ושמע הקול מאחוריו, 'אל תצית את האש' - עלה הקול, שיצא מפיו של בחור צעיר לימים, יהודי מהולנד. הלה נתקף חלחלה, והחל להתחנן: 'אנא, אל תעז להדליק פה נרות חנוכה, רק זה חסר לנו. יעבור כאן שוטר או חייל, איש קאפו, יראה את האש הדולקת בשולי המחנה - ויעניש את כולנו. אם תעז לעשות זאת - אלשין עליך אצל הקאפו, כדי להציל לפחות את חייו' - ביקש הבחור והתחנן.

ר' יוסף התקרב אליו בצעדים מדודים, ניגש אליו בפנים קורנות, שאל לשמו ונענה כי שמו 'נר', הוא בחור צעיר שהגיע מהולנד, בן למשפחה שכבר שכחה את המסורת היהודית למרבה הצער, הוא יודע שיש מושג של חנוכה - אבל לא הרבה מעבר... הנער הסביר שוב את הסכנה הנוראה, אולם ר' יוסף דיבר אל לבו כי זו שעת כושר, השומרים האכזריים עסוקים במאכלם כעת, כל שהוא רוצה הוא להצית שלהבת קטנה - שממילא תכבה כעבור דקה או שתיים, אולם תאיר את נשמתו!

ר' יוסף הבטיח לנער, כי אם יאפשר לו להדליק את הנר ולא ילשין עליו - יסביר לו אחר כך למה הדבר כה חשוב לו, למה הוא חש שהדלקת נר חנוכה היא קריטית - דווקא במצב הזה. הנער נענה, השקיף מרחוק על ר' יוסף שניגש ברטט נרגש אל הפתילה, ובפנים מאירות ועיניים דומעות מצית את האש, מצליח ללחוש 'הנרות הללו', ועוד קודם שסיים כבר כבה הנר, אולם לא היה מאושר מר' יוסף באותם רגעים, והדבר ניכר היטב בכל תנועותיו.

כל העת הזו עמד 'נר' הצעיר ונחן את תהלוכות ר' יוסף, הביט במעשיו בדריכות, ראה את התרגשותו וחש את שמחתו. כמובטח, לאחר מעמד ההדלקה החפוז כל כך - אולם מרגש לא פחות, ניגש אליו ר' יוסף והחל להסביר:

'הלא נתע, ידידי הצעיר, כי אף שלא הכרנו עד עתה - יש משהו שמאחד בינינו, וזו הסיבה ששינוי כאן. שנינו יהודים, אף כי אני נראה יהודי של צורה, ואילו אתה - למרבה הצער לא ניכרים עליך אותות יהדותך, אולם האמת היא שמהיהדות אי אפשר לברוח, והנה כי כך - היהדות היא שכינסה את שנינו אל המחנה הזה, כי בעומק הלב פנימה - יש בתוכנו נקודה שמאחדת בינינו, היא הנקודה היהודית!'

נר, שעוד היה מוקסם ונרגש ממעמד ההדלקה, שם אוזנו כאפרכסת, שעה שר' יוסף ניצל את שעת הרצון, והחל מוצא מסילות ללבבו. הוא הסביר כי העם היהודי נרדף מאז ומקדם עקב היותו העם הנבחר, ומאותה סיבה בדיוק, כל הקמים עלינו לכלותנו - זממם לא צלח בידם. הקדוש ברוך הוא מצילנו מידם, ועושה לנו ניסים ונפלאות.

'הלא תבין', הוסיף ר' יוסף ואמר, 'כמה חשוב היה לי להדליק את נר החנוכה דווקא כאן, בעומק הצרה, בעיצומה של תקופה כה קשה ומייסרת. בטבורו של מחנה השמדה. הנר הזה נועד להזכיר לנו את הנקודה היהודית שנותרת זכה וטהורה תמיד, וגם אם עובר עלינו כל מה שעובר עלינו - יש בנו את הכוחות להתגבר ולצלוח, יש לנו את היכולת להילחם ולנצח, אבא טוב שבשמים שומר עלינו - גם כאן!'

עיניו של נר נמלאו דמעות, והוא ביקש להוסיף ולשמע יותר ויותר על יהדותו. מאז אותו יום ובמשך תקופה ארוכה, הוסיף לחפש אחר ר' יוסף בכל הזדמנות, לשמוע ממנו עוד ועוד על התורה ומצוותיה, על משמעות היהדות והכח הטמון בה. דבר יום ביומו היה בא אל ר' יוסף, לומד על מצוות קריאת שמע, מתחיל ללמוד תפילות בעל פה, לומד להכיר את בוראו...

וכך, בתוככי מחנה ההשמדה, הפך הנער נר - שהגיע ריק מכל בדל חינוך יהודי, לנער שומר תורה ומצוות במידת האפשר. בעומק היגון ובשפל השאול האנושי, שם גילה את בוראו ולמד להתרפק על אהבתו ויראתו, והדבר נסך בו כוחות להמשך ההתמודדות והנסינות בתוככי המחנה.

באחד הימים, ביקש נר לדעת מה עליו להרהר אם יזכה לעלות השמימה על קידוש ה', ר' יוסף פתח את אוצר לבו, וגילה לו את הפסוק 'בידך אפקיד רוחי, פדית אותי השם א-ל אבות', כי בפסוק הזה מחזיר האדם את נשמתו ליצרה, ומבקש שבורא עולם יכסו ויטהר אותו מכל חטא ועוון, ויזכה להיות שמור ונצור תחת כנפיו האהבות של הקדוש ברוך הוא... נר זכר את הדברים היטב, והם נחרטו בלבו...

ויהי באחד הימים, הפצצות בעלות הברית גברו והלכו, והנאצים ימ'ש גמרו אומר לחסל את היהודים במיתה אכזרית ומשונה, והוציאו אותם אל 'צעדות המוות' הארוכות והנוראות. נר הצעיר צעד גם הוא, ואז הרגיש שכוחותיו הולכים ואוזלים,

עם כל צעד הוא הולך ונחלש. לפתע מעד ונפל ארצה, כוחותיו לא עמדו לו, והוא נשכב תשוש וכמעט גוסס על האדמה הספוגה בדמם של כה הרבה יהודים...

הוא הביט אנה ואנה, עיניו התרוצצו בחוריהן. לפתע, גילה כי העובר מולו אינו אלא ר' יוסף, ובקול חלוש ביקש ממנו להתקרב אליו. ר' יוסף נעצר, ניגש אל נר ששכב חסר תנועה, ונר לחש לו: 'ר' יוסף, הארת את עיניי, הארת את חיי. אני מרגיש שלא אשרוד את השעות הקרובות, אנא, רק הזכר לי מה אמרת לי לומר בעת יציאת נשמתו!'

ר' יוסף ניסה לחזק את ידיו ולעודדו. הוא הבחין כי נר נפצע ומדמם, ניסה לעצור את שטף הדם אולם הבין כי אין סיכוי. בעיניים דומעות מהתרגשות גחן אל נר השוכב אל הארץ, ובקול שבור אולם גדוש אמונה לחש לו: 'בידך אפקיד רוחי, פדית אותי השם א-ל אמת! - ויצאה נשמתו של נר בטהרה, מתוך קירבת אלוקים, ה' יקום דמו!

לימים, ר' יוסף - ששרד את המלחמה, סיפר את הסיפור במלואו לבחורים מתחזקים שאירח בביתו, ומפיו פורסם הסיפור בגיליון 'כולנו יודעי שמך'. וכמו נר דולק, מחמם ומרומם, מאיר ומלהיב, בוקע המסר מהסיפור המרטיט:

ראו נא ראו, את כוחו של נר חנוכה. הנה כי כן, נר חנוכה שכזה, שהיה קצר וחפוז בזמן, אולם מלא וגדוש בתוכו, בהתרגשות, בהבנה ובמטעני אמונה - חולל מהפך בנפשו של נר הצעיר, קירב אותו לאביו שבשמים דווקא בשעה הקשה ביותר, וזיכה אותו להשיב את נשמתו בטהרה, כבעל תשובה אמיתי, שזכה להתחזק באור האמונה בשנה האחרונה לחייו, והיא האירה את נפשו ונתנה לו כוחות עד הרגע האחרון - ועד בכלל.

כולנו ניצבים בפני נרות החנוכה, יום אחר יום נדליק אותם. הבה ניצוק לתוכם משמעות רוחנית, הבה נשוחח עם בני המשפחה על התוכן העמוק הטמון בשלהבת המרצדת, על אור האמונה היוקד בנקודה היהודית בכל מצב ובכל נשמה, על העובדה כי די בכך שמן קטן וזעיר שנותר טהור - כדי להצית את הלב מחדש, להתקרב לבורא, להתחיל מההתחלה ולזכות להתעלות, כי בכולנו טמון הניצוץ שניתן להבעירו עד שתהא שלהבת עולה מאלה, מרוממת את הלב!

הימים שחוללו מהפך...

אתמה שעבר ר' משה באותה תקופה, הוא לא ישכח כל ימיו. בנו האהוב מחמד ומחמל עיניו, בו השקיע את כל כוחותיו ולחינוכו הקדיש את מיטב זמנו, גבר עליו היצר והוא החל להידרדר. מיום ליום הלך מצבו הרוחני והחמיר, ולא רק שהידרדר רוחנית, אלא שלמרבה הצער ודאבון הלב, הוא הפך לפרא אדם של ממש, וכל התנהגותו כאחד הריקים והפוזזים...

ר' משה לא ידע את נפשו. כמה השקיע והתאמץ, התייעץ וטרח, נתן את נפשו לבנו יקירו - והנה, הכל מתנפץ לו בפנים. לא רק שהילד לא גדל ומתעלה, אלא שהוא מידרדר למחוזות שלא האמין שיגיע אליהם. לבו חישב להישבר ונפשו התרסקה, ואז הגיעו ימי החנוכה תש"פ...

ימי החנוכה, ידע ר' משה, יש בהם את הכח לקחת נקודה אחת שנשארה טהורה, למנף אותה ולהפוך אותה לשלהבת. הוא החליט כי את הימים האלה יקדיש לתפילה ולתחנונים לבורא עולם, וכך אכן עשה: מדי ערב, לאחר הדלקת הנרות, השירה וחלוקת הסופגניות, הסתגר בסלון כשספר תהלים בידיו, והתפלל, התחנן, וככה על נפש בנו יקירו, להציל נפשו מרדת שחת!

ערב אחר ערב, עמד ר' משה והתפלל. כשנחלי דמעות זולגים מעיניו, כשכל גופו רוטט בכבי משתפך, עמד וקרע שערי שמים מול הנרות המרצדים, ביקש כי כשם שנעשו ניסים לאבותינו ופך קטן טהור העלה להבת קודש, כך נקודה יהודית זכה שהשתמרה בלב בנו תצבור תאוצה, ותצית את לבבו מחדש באהבת ה' ויראתו...

וסוף דבר, כפי שמעיד הגה"צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט"א, שמיד לאחר חנוכה, באופן פלאי ממש, התחולל מהפך בנפש הבן. אט אט שב לדרך הישר, במאמץ כביר שב לספסל הלימודים, והוא עולה ומתעלה במעלות התורה ויראת שמים, לומד שעות ארוכות בהתמדה עצומה, וכל מכריו מהתקופה הקשה תמהים איך זה קרה...

איך זה קרה?! כבח התפילה בימי החנוכה, בקריעת שערי שמים בעת שהנרות דולקים. זה קרה כי אביו יצא למערכה על נפש בנו - מערכה רוחנית, דווקא בימים בהם טהורים מנצחים טמאים, זדים ונפלים ביד עוסקי תורה, מול הנרות שמזכירים את הנר הזה. הוא ניצל את עת הרצון היטב, וזכה בבנו מחדש וברוב נחת יהודית.

אחים יקרים, ימי החנוכה טומנים בחובם הזדמנות פז של חיבור וקשר לאבא שבשמים, של עת רצון בהדלקת הנרות, של רגעי התעוררות טמירים ונשגבים. הבה נצל את שעת הכושר לתפילה מעומק הלב, לקריעת שערי שמים למענו ולמען ילדינו, ונזכה לראות בחסד ה' ובישועתו, ולהודות ולהלל לשמו הגדול!

משיעוריו של מגיד השיעור הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א ♦ לקבלת העלון במייל: 6182918@gmail.com
לשמיעת השיעורים בך היומי ובושאים נוספים חייגו: 073-2951342

{ אז נדברו }

פרשת זיטב תשפ"ב | לסדר: "וכל אשר עושה ד' מצליח" | גליון מספר: 536

להצטרפות לרשימת

התפוצה במייל,

להערות והארות:

a8447168@gmail.com

**גיליון זה נתרם והוקדש
לזכרו הטהור של מרן
רבן של כל בני הגולה
ר' אהרן יהודה ליב
ב"ר נח צבי שטיינמן
זכותו תגן עלינו ועל כל
ישראל אמן.
נלב"ע כ"ד כסלו התשע"ט.**

ניתן לקבל את הגיליון
בשירות פקס באמצעות
שיחת טלפון:

☎ 0795319191

רצה שעוד אנשים יקראו,
כמוך, את העלון?

קדימה!

זה זמן להצטרף לשותפות
בה"ק להחזקת העלון..

ותהפוך שותף קבוע
בזכויות החזקת העלון!

להשתתפות בהוצאות

הגליון:

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799 854321

בדואר: פולק, גאולה 15

חיפה

תודה מראש!!!

”

האם אני בעצמי יכול לעשות ניסים למעלה מדרך הטבע??

היה לי ויכוח מעניין עם חבר שלי... אני טענתי בתוקף שנצחון המלחמה של החשמונאים מול היוונים היה נס לגמרי לגמרי למעלה מדרך הטבע!!! תחשוב: מדובר בקומץ מזערי של אברכים חיוורים חלשים שמעולם לא החזיקו אקדח בידיים... שיום אחד בהיך יצאו למלחמה מול צבא אדיר ומימן ששלט אז על כל העולם והם פשוט ניצחו... יש פה נס מחוץ לגבולות הטבע בדיק כמו מלחמת סיחון ועוג... וכמו מלחמת ארבעת המלכים שאברהם אבינו זרק עליהם טבק וזה נהפך לאפצי' של חרבות שהרג מאות אלפים... מבחינתי זה אותו דבר!!!

אבל לא!!! חבר שלי התעקש טעון שהכל טוב ויפה... נכון שהיו ניסים גלויים אבל עדיין!! סו"ס זה התרחש בבית שני שכל הניסים היו כבר ניסים נסתרים... וממילא גם במלחמה הזו היתה אחיזה של דרך הטבע, השתמשו שם בטכסיסי מלחמה והיה שם לכה"פ התנהלות ע"פ דרך הטבע... עכשיו!!! אני מצדי אפילו הזדעזעתי מהגישה המקררת של חבר שלי... כאילו הכל היה בדרך הטבע... אבל יש לכאורה כמה תמיהות שמתעוררות כאן...

אם נצחון המלחמה היה כזה נס כ"כ למעלה מדרך הטבע... לכאורה זה היה אמור לגרום לשרשרת של תגובות והתעוררות של כל העולם כולו להיכנע תחת עם ישראל ולקבל את מרותם וכו'... **הרי כך היה בנס של פורים**... שנפל פחד היהודים עליהם... וכל שרי המדינות וכו' מנשאים את היהודים... אבל כאן בנצחון של חנוכה משום מה לא ידוע לנו שמתניהו כהן גדול ישב על כסאו של אנטיוכוס.. לא ידוע לנו ש"וישתחו לו מלכים כל גוים יעבדוהו..."

תחשוב שמרן ר' חיים קנייבסקי היה יוצא עכשיו מבית הכנסת לדרמן עם כמה ת"ח ישישים מתלמידי מרן החזו"א... והוא היה יוצא למלחמה נגד הנשיא ביידן עם כמה סטנדרים... (לא נגד הממשלה הצרה הזו שקמה עלינו... עזוב... זה צחוק ילדים... קטן עלינו...) ותחשוב שהוא היה מנצח... מנצח את הבית הלבן... את הסנאט ואת בית הנבחרים... ותחשוב שמרן שליט"א היה חוזר לבני ברק... האם לא היו מגיעים לכאן כל מיני נשיאים וראשי מדינות... אם לא בשביל להפעיל קשרים ולהתברך... אבל לכה"פ להתברך... ולא!!! לא מצינו שהיה משהו כזה אצל בית חשמונאי... (אצל חזקיהו המלך ססחריב נפל לפניו כן מצינו את זה... מצינו שהגיעו לחזות בפלא הגדול... ביהודי הקדוש שהצליח להכניע את הממלכה החזקה ביותר בעולם תוך כדי שינה... אבל אצל חשמונאי לא מצינו זאת...)

עוד נקודה שצריך להתבונן: בפורים מצינו היתה התעוררות פנימית כללית בכלל ישראל... חז"ל אומרים: שעם ישראל חזרו לקבל את התורה מרצון... מאהבת הנס... כלומר: כלל ישראל כ"כ התפעלו מאהבת הנס ומהגילוי חיבה העצום שה' גילה להם שהם התעוררו לקבל את התורה מרצון... ואילו בחנוכה לא מצינו את ההתעוררות מהסוג הזה... כן כתוב שחזרה מלכות ישראל... כן כתוב שלשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים אבל לא מעבר לזה... למה?? למה בחנוכה היתה פחות התלהבות וסופחת מאהבת הנס של פורים??

וסתם ככה... לאורך כל הדרך רואים שיש מין הסתייגות מהנס של נצחון המלחמה... כמעט ולא עושים מזה עסק... עושים עסק בעיקר מהנס של פך השמן... (כל השמונה ימים של חנוכה זה בגלל פך השמן...) ותחשוב: שאם היה פה נס כזה עצום ונורא שכמה בני ברקים מצליחים להכניע את ארדואן ואת סוריה ולבנון... אני חושב שנס פך השמן הוא חיוור לעומתם... אז מה הפשט בזה?? בקיצור: תסכים איתי שיש פה כמה נקודות עמומות... זה נראה שכאילו חסר לנו כאן כמה פרטים להשלמת התמונה... להשלמת הפזל... לא נראה לך??

אז תרשה לי להגיד איזה משהו... אני עכ"פ חושב שזה אמת... אבל לשיפוטך... סו"ס זה נקודה קצת מחודשת ובעיקר קצת דקה ועדינה... אתה תחליטי!!!

העניין הוא אולי כך:

יש שני סוגים של ניסים **למעלה מדרך הטבע!!!**

יש נס מסוג של **הים ראה וינס** - דהיינו קריעת ים סוף...

ויש נס מסוג של **וינס ויצא החוצה** - דהיינו העמידה של יוסף בניסין...

שני הסוגים האלו... שניהם ניסים!!! שניהם דברים שנעשו **למעלה מדרך הטבע!!!**

רק מה בכל זאת ההבדל?? קריעת ים סוף **ה' בא ושינה את הטבע של העולם!!!**

ואילו יוסף הצדיק בניסין שהיה לו... יוסף הצדיק, **הוא שינה** והלך נגד הטבע של... של... של מי?? **של עצמו!!!** אבל בסופו של דבר שניהם נס!!! שניהם נס להתנסים!!!

יש **טבע של עולם** ויש **טבע של בו אדם!!!** ושני הטבעים האלו שולטים ומובילים את העולם לאורך כל הדרך!! אז כמו שכשה' משנה את הטבע של העולם זה נס **למעלה מדרך הטבע!!!** על אותו משקל: כשבן תמותה מצליח להתגבר על הטבע של עצמו... **זה גם נס למעלה מדרך הטבע**... אם כבר יש הבדל בין סוגי הניסים... זה שכשה' עושה נס למעלה מדרך הטבע... **אנחנו** מתלהבים, אנחנו מתפעלים ומתרגשים... **אנחנו אומרים שירה**... ואילו כשיהודי מתגבר למעלה מהטבע של עצמו למענו ית'... כאן תורו של אבא שבשמים להתרגש ולהתפעל... עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר... ה' אומר שירה... ה' מתגאה ומשורר: ראה ריח בני כריח שרה...

עד כאן ברור?? ההמשך בעמוד 6 בגיליון זה...

”

אני מוכרח להיות כנה ולהודות שאני עדיין לא לגמרי הבנתי מה זה סעיף 46... אבל מה שכן הבנתי... **שזה משהו טוב!!!** זה משהו שיכול לעזור לי בחיים... כלומר: יכול להקל עליכם לתרום וממילא להוריד ממני קצת מעול ההוצאות השוטפות... אז אנא... סעיף 46... טופס 17... לא משנה מה... העיקר צריך תרומות... צריך ל"ף סמ"ר פ"י סופית בשביל הוצאות גיליון זה... פרטים נוספים איך אפשר לתרום- כתוב בעמוד הראשון...

ניתן לקנות את הקונטרס

עזולה מאליה

בפלא': 0548446691 - 0527683095

ניתן להשיג במוקדי המכירה:

אופקים: שפירא: 0534112035

אחיסטוד- שרגל: 0527171721

אלעד: 03073067

אשדוד- 0504120311

בית שמש: נהר הירדן 9 רמה ב', משה צויבל.

רחובות: 0548423047

תפרת: 0556705003

בני ברק: קבוץ גליות 9 - 0556728458

חזון איש 34 (פינת דסלר, דריימוס) 0527117271

ירושלים: מרכז העיר: רחוב נחמיה 10.

בית וגן: רח' הרב פרנק 29 קומה ב'.

רמות ד' רובין 47 קומה ב'

רוממה: המ"ג 29 0527682281

הר נוף- 0533148861

תל ציון: קליין 0527150166

ביתר עילית ב' אזור רמי לוי 0548450998

קרית ספר: מרומי שדה 3 05271174781

חפץ חיים 14 089742750

פינצוי בראשית- ברקפלד: 0527137444

גריץ פארק- 0527644795

צפון: רכסים: הורדים 4' א' קריעלר לתאם 0548415410

כרמאל- 0527136165 משמחת שטיימן.

עמלה- 0527686876

המשר... האם יש חסד ה' שמובו מאליו ולא צריך להודות עליו??

והתשובה לכאורה מאוד פשוטה:

בכל מה ששייך לשבח והודאה יש לנו בעיה אמיתית!!! בעיה שאנחנו מזכירים אותה כל שבת מחדש... הבעיה היא: שאילו פינו מלא שירה כים ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע וכו'... אין אנחנו מספיקים להודות לך... על אחת מאלף אלפי אלפים... המשפטים האלו הם לא רק נשמת כל חי... זה לא רק נכון בשביל השיר... זו גם עובדה!!! באמת באמת אין אנחנו מספיקים להודות... אין לנו אפשרות להקיף בהודאה על כל חסד ה' שאופף עלינו כל היום... כלומר: ההלקאה העצמית הזו שיש יהודים טובי שכל הזמן מלקים את עצמם שצריך להודות על כל דבר... ולמה אנחנו לא מודים על כל כל דבר... ההללו... תרגע... אתה לא יכול! אתה בעצמך אומר שאין אנחנו מספיקים להודות... אז תכיר בחוסר יכולת שלך!!!

נו... אז תכלים מה עושים??? ס"ו מצד אחד אנחנו אומרים שכן חובת כל היצורים להודות ולהלל ולשבח... ואילו מצד שני אין אנחנו מספיקים להודות ולהלל... אז מה עושים???

לכן אין ברירה!! היות ובלתי אפשרי להודות ולשבח על הכל... אז מוכרחים לסגור!!! מוכרחים לברור הודאות נבחרות!!! לבחור מדגמים מסוימים וממוקדים של דברים שעליהם אנחנו נוהה ונשבח... ומה עם השאר?? על זה נאמר: לא עליך המלאכה לגמור...

כעת שאלת המיליון היא: מה לבחור ומה להשאיר?? תחשוב: יש לי פה מאה אלף דברים להודות לה... ויש לי מתוכם מקום בדיסק קשיח רק לארבע מאות שבחים והודאות... נו... איך אני אדע איזה שבח והודאה לבחור... ומה להשאיר...?? נו... מה אתה אומר??

אז הנה!!! בדיוק בשביל זה יש חלוקה הברורה... שיש דברים שלא נעצרים ויש דברים שכן נעצרים... נו... מה באמת ההבדל ביניהם?? למה את הגשמים ה' לפעמים עוצר ואילו את הטל ואת הרוחות ה' אף פעם לא עוצר?? כנראה!!! מוכרחים לומר... שבייחס לגשמים ה' כן רוצה להזכיר לי מידי פעם שאני אבין שזה לא מובן מאליו!!! ואילו בייחס לטל ורוחות ה' משום מה לא ראה לנכון להזכיר לי מידי פעם שזה לא מובן מאליו...

לכן בייחס לגשמים... דווקא בגלל שהם נעצרים... אני שומע פה הזמנה מה'... אני רוצה שתשים לב שזה לא מובן מאליו... ולכן זה נמצא בעדיפות ראשונה להודות ולשבח על זה ואילו טל ורוחות ועוד מאה אלף דברים אחרים שלא נעצרים וכך זה מנהגו של עולם... כאן אין הזמנה רשמית מה'... כאן ה' לא ראה לנכון להפנות את תשומת לבי שים לב שזה לא מובן מאליו... ולכן הדברים שלא נעצרים נמצאים בעדיפות שניה...

בא נחדד טיפה את הדברים: למה לפעמים הגשמים נעצרים??? ה' רוצה להזכיר לנו להסתכל למעלה... ה' מזמין הכרה!!! ה' מזמין שבח והודאה... במילים אחרות- כשהגשמים נעצרים ה' מחזיק את הממתק ביד ושואל אותנו: קינדערלעך: מה אומרים??? אה... אומרים תודה??? יופי... אמרת תודה?? אז קח... קח גשמים... קח טופי...

דברים שה' עוצר אותם יש פה הזמנה רשמית... בני היקר... תכיר בזה!! שים לב שזה לא מובן מאליו... אבל מה שלא נעצר... פה אין הזמנה רשמית... לכן לא חייבו חכמים להזכיר...

תכליס: כלפי מה הדברים אמורים???

חנוכה בפתח... בחנוכה יש עבודה מיוחדת של הלל והודאה!!! ויש לנו הרבה מה להודות לה'... והשאלה מאיפה להתחיל... מה סדרי העדיפויות...

אז תסלח ל... אני בדברים האלו אוהב להיות ריאלי... אני לא מצפה מבחור שהתחתן על ההצעה הראשונה שכל החיים שלו יודה לה' על זה שהוא זכה להיות בכלל נשוי... (גם אם שידוכים זה מהדברים שנעצרים... אוהו נעצרים... אבל השחיקה של הלכ שלנו זה גם דבר שנעצר...) לצפות מכן אדם שאף פעם לא חזרו לו ציקים מהבנק... לצפות ממנו שידה לה' שהוא זכה לגמור את החודש... לא!! לא הייתי מצפה ממנו... כי אני ריאלי... אין עניין להלקות את עצמנו בכח... לצפות מכן אדם בן שלושים שעדיין רשום אצל רופא ילדים... לצפות ממנו שידה לה' על זה שאין לו תעוקה בלב... לא יודע... אני לא מצפה ממנו... כמוכן שאני לא באמת צודק!!! כי תכליס... כל הדברים האלו הם מהדברים שר"ל נעצרים!!! אוהו... פרנסה זה לגלגל שחזור בעולם... ופעיומת לב זה גם מהדברים שאם יסתם ח"ו... אבל מה נעשה... בא נהיה ריאליים... להתחיל לשלוח את ההודאה מהבויידס... נו... אם זה הולך מה טוב... אבל אם לא... אז עדיין... גם אותו אחד שהשידוך וילדים הגיעו אליו בעיתו ובזמנו, ומעולם לא ראה רופא ולא נתקע עם כסף... גם אחד כזה!!! גם לך יש את הדברים שמדי פעם כן נעצרים... לכל אחד מאיתנו יש את הצ'ק בכתון שה' שומר אצלו כדי להזכיר לך להסתכל למעלה... אז לפחות בזה תזכור להודות לה'!!! תנסה כעת בשניות אלו... להעביר מול העיניים שלך איזה צורך מסויים בחיים האישיים שלך שזה כן נעצר מידי פעם... זה יכול להיות מצדי נידודי שינה... זה יכול להיות תנודות במצבי רוח... וזה יכול להיות כריזה של החברותא... אין אחד מאיתנו שאין לו דברים שפתאום נעצרים... ופתאום לא נעצרים... אז לפחות על זה להודות!!!! להבין שכל דבר שנעצר... זה בסה"כ הזמנה מה' להכרה!!!

כלומר: אני מתכוין לומר שכמו שטל ורוחות לא חייבו חכמים להזכיר כי זה דבר שלא נעצר... ואי אפשר לצפות מאדם שיקיף את כל חלקי הבריאה שיש לנו להודות... אז בשם הריאליות נרשה לעצמנו ללכת צעד אחד נוסף... בא נחליט שאם יש התמודדות שאתה מעולם לא חוית... מעולם לא טעמת טעם של התעכבות בשידוכים או בילדים... בא נגיד שתשים את ההודאה בייחס לנושא הזה בעדיפות שניה... (בודאי שצריך להודות גם על זה... ואלו שמסביב יזכירו לך מידי פעם שזה לא מובן מאליו... אבל בא נגיד שאצלק זה נמצא בעדיפות שניה...) אבל לכל הפחות בהתמודדות שאתה בעצמך כבר כן מכיר... וזה דבר שכן נעצר אצלך!!! שזה לפחות יהיה בעדיפות ראשונה... להבין ולהפנים שכשה' עוצר משהו... הוא במילים אחרות מזמין הכרה... ה' במילים אחרות מחזיק את הממתק ואומר: מה אומרים?? תודה!!!

אם לילה אחד לא נרדמת כל הלילה... ה' מזמין הודאה... בני היקר... תדע שלהירדס בלילה זה לא מובן מאליו... לכן מה? לכן תן שבח והודאה... תכוין קצת יותר בהמפיל חבלי שינה... אם מידי פעם קורה שאתה מסתובב מותש וחסר כח במשך יומיים שלוש... ה' מזמין כוונה יתירה בהנותן ליעף כח וכן הלאה וכן הלאה... אם במשך כמה ימים לא הצלחת להתרכז בלימוד ולא הצלחת להבין... ה' מזמין הכרה... שתדע ש"ברוך אתה ה' חונן הדעת" זה לא דבר שמוכן מאליו... אחרי שגמרנו להודות על העצירות היותר מוכרות לנו... מכאן אפשר להתקדם לעצירות נוספות שאנחנו מכירים מהסביבה... ואם הספיק... אז אפשר להתקדם לטל ורוחות... אבל תשכח מזה... אין אנחנו מספיקים...

האם באמת יש חסד ה' ש"מובן

מאליו..?"

מודים אנחנו לפניך ה' אלוקינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו בסוף שבוע שעבר... תוך כדי שאנחנו כעת בדף היומי בעיצומם של מאמרי חז"ל שמפליגים בגדול יום הגשמים...

כעת שים לב: הגמ' שם אומרת דבר מעניין: למרות שחייבים להזכיר גבורות גשמים בתפילה... אבל "טל ורוחות לא חייבו חכמים להזכיר..." לא צריך לתת שבח והודאה על טל ורוחות שגם אותם ה' מביא לנו. ולמה? לא תאמינו למה... אמר רבי חנינא: לפי שאינם נעצרים!!! כתוב כאן: שאנחנו צריכים להודות לה' רק על חסדי שמים כאלו שלפעמים הם נעצרים... היות וגשמים לפעמים נעצרים לכן צריך להודות ולשבח עליהם... אבל טל ורוחות, היות וגזרה חממתו שהם אף פעם לא נעצרים אם ככה, אין צורך להודות ולשבח עליהם בתפילה

והשאלה הרי זועפת עד לב השמים (ומסתמא כל מי שלמד את הגמ' הזו היה לו קשה הקושיה הזו): הרי ההיגיון אומר בדיוק הפוך... בינינו... איזה חסד ה' יותר גדול... האם חסד תמידי שאף פעם לא פוסק... או חסד ה' שלפעמים יש אותו ולפעמים אין?? ברור שחסד תמידי שלא מפסיק אף פעם... על זה אנחנו מודים: על ניסוך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך שבכל עת ערב ובוסר וצהריים! ועל זה נאמר: וכל החיים יודוך סלה!!! אז מה ההיגיון לומר שדווקא בגלל שטל ורוחות לא מפסיקים אף פעם... לכן לא!! לא צריך לשבח ולהודות עליהם... הרי זה גופא מה שתמיד נוזפים בנו שאנחנו נזכרים להעריך ולהודות על חסד ה' רק כשחסר ואין... ואילו כאן משמע שאדרבה... אם זה חסד שלא נעצר אין צורך להודות...

ייער בעמודה השמאלית כאו בעמוד זה

היום נדבר לא פחות ולא יותר על "חוף השנהב"

תרבות יוון זה משהו שהולך עם **פילים!!!** הפילים היו מאוד דומיננטיים במלכות יוון... בפרט שאחת האבדות הכואבות שהיו לישראל במלחמה ביוונים... היה זה אלעזר בן מתתיהו כה"ג שניסה להרוג את אחד הפילים במלחמה והוא טבע בפרש שלו... עכ"פ אם בתחום של המטבח הסופגניות והלביבות מייצגות את חנוכה... אז בייחס לגן חיות... הפיל הוא הסופגניה של חנוכה... הוא זוכה בהדלקה המרכזית בגן החיות...

לא נותר לנו אלא לגשת לפיל ולשאל אותו: **במה הוא "זכה" לשמש "מרכבה" לתרבות יוון? במה הוא מייצג את מלכות יוון??**

אז כידוע: שיש מסורת שכבר מזכיר אותה המלאכת שלמה (בפ"ח דמסכת כלאים) שהפיל והקוף שניהם פעם היו בני אדם!!! רק מה? הם היו בדור המבול והם השחיתו דרכם על הארץ וחסאו... וה' הפך אותם מבני אדם לפילים וקופים... הו הסיבה שנפסק להלכה בשו"ע (סי' רכ"ה): שמי שרואה פיל וקוף צריך לברך **ברוך משנה הבריות!**

משום מה הברכה הזו מאוד מביכה אותי... הייתי פעם בגן חיות... הסתכלתי לפיל בתוך העיניים... והוא הסתכל עלי בחזרה...

אמרתי לו: אל תשאל... **ברוך אתה ה' אמה"ע משנה הבריות!!!**

שתדע לך שפעם היית בן אדם?? והיום... היום אתה פיל?? ?

היה נדמה לי שהוא הסמיך [עד תנכי אהיו גדולות...] כשאמרתי לו את זה... אבל כנראה שלא... **אבל אני?? אני הסמקתי בשבילו.**

תנסה לפתח דימיון מחרדי... שיום אחד החלטת שאתה גולש בסמארטפון בחופשיות... בלי חסימות... בלי סינונים... עזוב אותך... תן לי לעשות מה שבא לי... ואז לאט לאט עם הזמן אתה מתחיל לפתח ממדים של פיל... בהתחלה זה עוד נראה פילון קטנטון... משהו כזה קומפקטי... אבל עם הזמן זה מתחיל לצאת מהפרופורציות... במקביל תוך כדי שאתה דוחף את האף שלך לכל מיני לשון הרע'ס ונייעס מלוכלכים שלא שייכים לך... לאט לאט האף גם מתחיל להתארך ואופך משמעות... בהתחלה אתה מסתכל במראה ו"לא כף לך לראות את עצמך במראה" אבל לאט לאט משהו גם קורה לך בשכל... אתה מתחיל לפתח גם רמת משכל של פיל... ואחרי תקופה נאלצים לגייס משהו שיש לו פלאפון כשר... שיצור קשר עם הובלת בעלי חיים ומעבירים אותך מהישיבה... מהבית... היישר לגן החיות... האשה והילדים (או החברים מהישיבה) מסתכלים מהחלון ונפרדים ממך בדמעות!!! לא... לא לוקחים אותך בשבי... וגם לא מלוים אותך בדרכך האחרונה לבית קברות... לא!!! בסה"כ משנעים אותך לגן חיות... תבין: אין מה לקחת ללב... יש פה בעיה טכנית עניינית... היות ופיתחת ממדים של פיל ותנאים של פיל... אז צריך להתאים לך מעון מתאים...

תחשוב שאני עומד מול בן אדם!!! בן אדם שהיה כמוני בדיוק... ופתאום הוא פיל... אני מתפחד בשבילו... אני מרגיש "לועג לרש" בנינו... מבחינתי זה הרבה יותר "לועג לרש" מאשר לגרר ציציות מעל קבר של יהודי צדיק... נו... הוא זכה לקיים מצוות ועזב את העולם בשם טוב... **אבל הפיל הזה פעם היה בן אדם!!!** הוא נייעס איתי בטשולנט לביל ששי... ותראה איזה צ'קאבע'ר הוא נהיה... איזה זרנוקים של מים הוא משפריץ לכל הכיוונים... איפה אנחנו ואיפה הוא... תראה איך הוא התקדם בחיים... אתה נשאר רבע עוף... בקושי 90 קילו... והוא עקף אותך בעיניים עצומות... אתה נשאר עם אף סולידי בקושי כזית והוא יכול להגיע עם האף שלו לארבע רוחות... **בקיצור:** אנשים מתקדמים בחיים... לא כמוך... אתה תקוע עם המטר שבעים וחמש שלך... מצומצם... ואילו הפיל הזה יש לו בריכה צמודה לבית... אף חודר שמצליח להידחף לכל נושא ולא רק זה... אלא עם האף שלו הוא מנכיס לתוך הפה ובולע אנשים... היית רוצה להיות כזה... היית ממממת להיות כמוהו...

עכשיו אתה מבין מה הקשר בין תרבות יוון לבין הפיל??

פיל זה הישג!!! הישג גופני!!! הישג חומרי!!! הישג משקלי!!!

מי שמשתייך את חייו על חומריות... על תרבות הגוף... מבחינתו פיל זה הישג... פיל זו חיה עם ממדים מאוד מאוד גדולים... הפיל רשום בספר השיאים כחיה הכי כבידה... הכי מגושמת... והכי צ'קאבערית...

ובדיוק את הנקודה הזו אנחנו חייבים להפנים!!!

בדיוק כמו שמקובלנו שכל מצווה וכל לימוד תורה וכל תפילה עושה רושם... היא פועלת משהו... אנחנו משגרים רוחניות לשמים ונוצר מזה מציאות של עולמות... אנחנו **עושים** פה משהו... באותה מידה צריך לקלוט ולהפנים שכל חשיפה אסורה לחומריות ולגשמיות היא לא שבה ריקם!! משהו נוצר מזה!!! **היום מאוד קל להפנים את זה...** היום כל אחד שקצת שומר משקל יודע שכל סופגניה שהוא אוכל בחנוכה **אינה שבה ריקם!!!** הקלוריות נאמנות לשולחיהן ואת התוצאות אנחנו נפגוש במשקל הדיגיטלי... **לא נמלט מיום הדין הזה!!!** כל ספינג' עתיר בשמן פועל את פעולתו בשומנים והמשקל ממריא... את זה כולנו מבינים... אין אחד שלא יודע את זה... **אז זהו!!!**

שהגיע הזמן שנפנים שעל אותו משקל ברובד קצת יותר פנימו... אנחנו נמצאים בעולם שנדמה לנו שאנחנו עושים מה שאנחנו רוצים וזהו... לא היה כלום... "ולא נודע כי באו אל קרבנה..." אז זהו שלא!!!

המושג "ולא נודע כי באו אל קרבנה..." זה יכול להיות נכון רק בחלומות של פרעה... אבל בכל נושא אחר לטוב ולמוטב... אין כזה דבר לעשות משהו ולהיעלם... כל מעשה שיהודי עושה בעום פועל פעולה **שקיימת!!!**

עשית מצווה... ישבת ולמדת תורה... עמדת בניסיון... אתה חושב שהלכת?? סיימת?? שכחת?? **אין כזה דבר!!!** המעשה שעשית הגיע לאן שהגיע ופעל פעולות גדולות ונשגבות בשמי שמים ואתה עוד תפגוש את זה ואמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו... אתה עוד תקצור את הפירות האלו... **אבל באותה מידה לצד השני!!! זה כנגד זה עשה האלוקים...** מי שעושה מעשיו במחשכים... וחושב ש"אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און..." **אין כזה דבר!!!** כל התעסקות בתכנים שה' שונא אותם זה קלוריות... זה מטפס... מי שדוחף הרבה סופגניות מהסוג הזה הוא לאט לאט מפתח ממדים של פיל... "שמנת. עבית כסית..." **רק מה???**

כמו ש"שכר מצווה באהי עלמא ליכא" ואנחנו לא רואים את התוצאות המיידיות של התורה ומעשים טובים שלנו... ככה גם לא רואים תוצאות מיידיות של חטאים... **אבל צריך לדעת שמתפתח פה תנאי פילו!!!**

ותחשוב על זה... מפחיד לחשוב על זה!!!

אני משום מה לא מסוגל לדמיין את האש של הגהנים איך שהיא שורפת... זה גדול עלי... זה מידי שורף לי לחשוב על זה... אבל יש משהו שהרבה יותר קל לי לחשוב עליו והוא: **שתדע לך שלעתיד לבא יהיו פילים!!!**

סו"ס כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא!!! כל ישראל הכוונה היא שכל ידח ממנו נידח... ואם יש מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד ישו של יאיר לפיד ויחוננו ויאמר פדעהו שחת מצאתי כופר... בעזרת ה' גם לחוטא הגדול ביותר יהיה חלק לעולם הבא... השאלה היא **איזה חלק???**

יהיו צדיקים שיושבים ועטרותיהם בראשיהם... ומאידך יהיו שם גם פילים... יהיו שם אנשים שהשייכות שלהם בעולם הבא תהיה במעמד של פילו!!!

עכשיו: שלא תבין לא נכון... לפיל לא רע... טוב לו... הפיל לא כ"כ הסמיך כשברכתו עליו ברוך משנה הבריות... הוא דווקא השפריץ מים באותו רגע ונהנה מהחיים... **אבל אני! אני מסמיך בשבילו!!!** אני ואתה צריכים להסמיך **בשביל עצמנו...** שלא זה יהיה החלק שלנו בארצות החיים...

לפני חודש למדנו במסכת ר"ה שלעתיד לבא מה יהיה חלקם של פושעי ישראל בגופם?? הגמ' אומרת: שלאחר י"ב חודש נשמתם נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים... אגב: כולם חושבים שזה סוג של עונש... **אבל זה בדיוק הפוך!!!** אדרבה... הגמ' באה לומר שלאחר י"ב חודש הם כן יזכו שיהיה חלק לעולם הבא!! רק מה?? היחסיות של החלק שלהם בייחס לצדיקים זה יהיה כמו עפר תחת כפות רגלי הצדיקים... אז פעם כשלמדתי את זה... ניסיתי לדמיין איך זה יראה...

כאילו שהרב שטיינמן זצוק"ל יושב בעולם הבא והעטרה של הצניעות והענווה והפרישות בראשו... ותחת רגליו יש כל מיני זאטוטים כאלו זעירים... כל מיני דמויות מוכרות בגודל של נמלים שהם יהלכו

ככה תחת כפות רגליו... **אז זהו שלא!** כשהגמ' אומרת שפושעי ישראל בגופם נעשים עפר תחת כפות רגלי הצדיקים זה לא צריך להיות משהו פצפון בגודל... זה יכול להיות גם **פצפון ב-ממדים של פיל!!!** פיל עם כל הממדים האדירים שלו... תסכים איתי שבמעמד שלו וברמת משכל שלו הוא עפר תחת כפות רגלי האנשים שמצביעים עליו בגן חיות...

תעמיד בן אדם שיש לו שכל מול פיל!!! תנסה להשוות ביניהם... מה יצא לך?? שהפיל הוא **עפר** תחת כפות רגלי האדם!!! יתכן שבממדים הפיזיים זה נראה בדיוק הפוך... שהבן אדם עפר ליד הענקיות של הפיל... אבל מי שיש לו טיפה שכל מבין שפיל עם כל הממדים שלו... הוא בעל חי חסר דעת... ואני הרבע עוף עם הקצת שכל שה' חנן אותי... אני יכול ללכוד את הפיל... אני יכול לשלוט עליו ולרמוס אותו ולטבוח אותו ולקחת את השיניים והשנהבים שלו ולעשות מהם סחר עם הרבה כסף...

זה בדיוק הסיפור שלנו מול תרבות יוון... תרבות יוון מאוד מפתחת את הגוף... שהפיל יהיה גדול וחזק... מפותח... יופי... הפיל עשה הרבה שטייגן... יש לו כבר חדק ענק... הוא מסוגל לנבור ברשת ולהשפירץ רפס וטיט לכל הכיוונים והוא מרגיש שהוא מנהל את העניינים... הפיל היווני מסתכל על היהודי השמור בבוז... אין לך את המידע שיש לי... אין לך את האף האדיר שחושף לי כל מידע ומאפשר לי להגיע לכל פינה אפילה... עומד לו היהודי ומסתכל בבוז על היווני של דורנו שאפו ואזניו הענקיות לכודים ברשת... פיל פילון... שתהיה בריא!!! נכון... החדק שלך יכול להגיע לכל פינה... העור של פיל שלך כ"כ מחוספס שיכול להכיל כל רוע ולכלוך...

אבל לוי!!! יש מעל העיניים משכן שנקרא מוח!!! ובתוך המשכן הזה שוכנת לה **הנשמה שבמוחי!** והנשמה היא אנטנה שיכולה להגיע תוך שניה עד... **עד כסא הכבוד!!!** יש לי תקשורת יומיומית עם הבורא... עם זה שכל העולם כולו הוא אצלו כחומר ביד היוצר... ולי יש קשר איתו!!! בזמן שאתה נובר באשפתות ומגיע עם החדק שלך לכל פינה ומרגיש בעניינים... באותה שעה הנשמה שלי דבקה ברצונו יתברך... בתורתו... יש לי אפשרות בכל רגע נתון להתבונן מה ה' רוצה ברגע זה... ובעצם ההתבוננות במושכלות אני כעת ועכשיו בעולם האצילות!!! יש לי קשרים עם מי שעשה ממך פיל... עם מי שכל החדשות שהתעדכנת ברשת... אצלו זה ישן היה לעולמים... מגיד מראשית אחרית... איתו יש לי קשר...

וכעת ניגש לחברותא של הפיל בסדר א' בגן חיות... מי הוא החברותא של הפיל?? **הקוף!!!** הקוף הוא גם אלטער בחור בישיבה של מטה... הוא כבר ותיק פה... עוד לפני דור המבול... וגם אצלו משהו קרה... משהו השתנה... פעם הוא היה נראה "טיפה" יותר טוב!!!

מה הסיפור של הקוף?? אז אצל הקוף הסיפור הוא קצת שונה...

אם אצל הפיל הסיפור היה שהוא יותר מידי השקיע בתרבות הגוף... עד שה' מילא משאלות לבו לטובה והרי הוא לפניכם... נפש עמל עמלה לו...

אבל הקוף?? הקוף נשאר קומפקטי!!! אצל הקוף הסיפור הוא אחר... אצל קוף יש מושג שנקרא "כמעשה קוף בעלמא"!!! הקוף זה היה בן אדם שלא ידע להעריך את המעשים שלו... הוא לא העלה בדעתו שלמעשים שלו יש השפעה בכל העולמות כולם... **והכי הכי**: הוא בכלל לא האמין שיש לו בחירה בין טוב לרע... הוא היה בטוח שהוא יצור שמובל על ידי הדחפים שלו וממילא הוא לא העלה על דעתו שהנה ה' ניצב עליו מלא כל הארץ כבודו מביט עליו ובוחן כליות ולב אם עבדו כראוי... אותו אחד חשב שאין לי מה להפסיד... בלאו הכי כל מה שאעשה זה כמעשה קוף בעלמא!!! ממילא תזרום עם החיים... איך אומרים בדור שלנו?? בא לך?? אתה **נהנה** מזה?? אם אתה נהנה אז למה לא... תנהנה... בכיף...

ושם נולד הזן החדש בגן חיות שנקרא **קוף!!!** כן... קוף זה קוף... אל תקח ללב מה שהקוף עושה... כי הוא לא אשם... הוא באמת לא בעל בחירה... כמעשה קוף בבן אדם... גם אם הקוף יוציא לך לשון... זה לא אישי...

אבל אתה עדיין לא קוף!!! אתה עדיין לא יודע לטפס כ"כ מהר על העצים... אתה עדיין מתעקש להרגיש מינימום מכובדות... אם אני אתייחס אליך כמו שמתייחסים לקוף אתה נורא נורא תעלב... תסכים איתי... **ולמה תעלב??** כי כנראה שאתה בעל בחירה... ה' מסר בידיים שלך את כל ההנהגה ובידך הבחירה לאן לנטות... ולכן יש לך מכובדת פנימית **וקח את הקרדיט!!!** תבין שאתה גדול... תבין שאתה מרומים מעל כל נברא... אתה גדול לא רק בשביל להיעלב ממי שמתייחס לך כמו פיל או קוף... אתה גדול כי יש לך באמת נשמה שהיא חלק אלוך ממעל שהיא באמת מכסא כבוד חוצבה והיא מחכה שתאיר אותה לפנות בוקר...

תתחיל להכיר במעשים שלך שהם פועלים!!! פועלים גדולות ונצורות... כן... יש קוף שהמעשים שלו לא משפיעים כלום... קוף שידליק נרות חנוכה זה כמעשה קוף בעלמא ולא יצאת ידי חובה... צריך לכבות ולהדליק מחדש... אבל אחרי שאתה תדליק זהו!!! הדלקה עושה מצווה!!! ברגע שאתה הדלקת נרות חנוכה... עשית לה' אור... הארת לה'... ה' מתייחס למעשים שלך... כעת הפעלת שפע בשמים... שפע מעין מה שהיה בימים ההם בזמן הזה... אם אתה לא מפנים את הכח הזה שיש בידיים שלך אז מה ההבדל בין לבין הקוף?? סו"ס מותר האדם מן הבהמה אין כי ההההכל-הבל--- לבד הנשמה הטהורה!!!

אין לנו ברירה... עצם נוכחותם של הפיל והקוף... עצם קיומם כאן בעולמנו- הם מצמידים אותנו לפינה ומכריחים אותנו לחדד לעצמנו אחת ולתמיד: מה ההבדל ביני לבין הפיל והקוף???

ההבדל הוא שכשיוסף עמד באותו ניסיון שאותו אחד עמד בדור המבול... יוסף עמד בניסיון ויצא משם צדיק יסוד עולם ומשם רועה אבן ישראל... ואילו הצדיק שלנו מדור המבול יצא משם פיל עם חדק...

מה ההבדל?? מה נתן ליוסף הצדיק את הכח לעמוד בניסיון??

יוסף ידע שהניסיון לא מתחיל ונגמר כאן!! יוסף ידע שהמעשים שלי עושים פעולה... אני לא יכול לעשות משהו ולנקות את השטח ולטשטש עקבות ולצאת... יוסף הצדיק ידע שאם אני חוטא, נכסתי לכאן יוסף ויצאתי פיל!!! מי שיודע שהמעשים שלו פועלים לטוב ולמוטב... מה הפלא שהוא נכנס יוסף ויצא עדות ביהוסף... ה' הוסיף לו אות על שמו ונשא את חינו בעיני כל העולם והמליכו על כל ארץ מצרים...

ולסיום: נסיים עם בעל השמחה... הפיל של חנוכה... ובכן:

מישהו פעם אמר לי משפט מאוד חכם על הפיל...

איך פיל מסוגל להסתדר עם המראה המפלצתי שלו?? איך ה' עשה לו את זה...?? מה התשובה? **בדיוק בשביל זה יש לו עור של פיל!!!** רק מי שיש לו עור של פיל יכול להיות פיל... כן... ה' לא מעמיד בן אדם בניסיון שהוא לא יכול לעמוד בו... מי שאין לו עור של פיל ה' לא יעשה אותו פיל... ה' לא יעשה לו את ה'עוול' הזה... ממילא!!! אם אתה באמת חושש שיום אחד אתה תסתכל במראה ופתאום תראה מולך פיל... אם אתה לא רוצה שזה יקרה... כל מה שאתה צריך זה לדאוג כל הזמן על הטיפוח של העור... שהעור שלך אף פעם לא יהיה עור של פיל... כי כל זמן שלא יהיה לך עור של פיל... אתה מובטח שלא תהיה פיל...

הבנת מה נאמר במשפט הזה?? אני אתרגם אותו:

מסתובבים בינינו פילים!!! אני ואתה מכירים אותם... הם בני אדם כמוני וכמוך... אבל הוא כבר התרגל להיחשף לכל מיני תכנים לא נקיים... התרגל לשפה בהמית... התרגל להיות צמא דם... לאהוב דם... לאהוב תכנים של רוע... בן אדם שמתרגל לכאלו תכנים לאט לאט הוא מפתח עור של פיל!!! הוא כבר מסתכל במראה וכבר לא מבין מה הבעיה... אתה מדבר איתו על חסימה באינטרנט והוא לא מבין מה רע בזה... הרי יש לי שם את הכל... לך תסביר שיש לו שם את כל הרוע שבעולם... לך תסביר לו שבאינטרנט הכל הולך בקלות... אתה בקלות מקבל גט... בקלות שורף אחרים... בקלות נשרף בעצמך... אתה בקלות מאבד צלם אנוש... ובקלות יכול לאבד שני עולמות... אבל מגיע שלב מסוים שהוא כבר לא מבין מה הבעיה... זה אסור שיקרה לך!!! אסור לך להגיע למצב שיש לך עור של פיל... אנא תשמור על העור העדין שיש לך!! כל זמן שיש לך רגישות... כל זמן שאתה מבין כמה הרשת היא מופקרת ורעה ומסוכנת... תשמור על הרגישות הזו כמו אתרוג... תשמור על העור העדין הזה שלא יתחפסס... שווה לשלם מחיר... אפילו מחיר יקר לד"ר פישר ולו בשביל לשמר על העור העדין הזה... כן... יש מחיר לעדינות נפש שלנו... ויש כאלו שמשלמים מחיר יקר וזה נתקע להם בחיים... אבל נא לא לשכוח... אני לא רוצה לפתח עור של פיל ולהראות מגושם ובהמי כמוהו... לא מתחשק לי לחיות בגן חיות ו... ועוד לא להבין מה הבעיה... רוצה להיות כמלאך לרגעים, לחיות חיי אצילות, חיים מרוממים של א-ד-ם!!! זכור: בחנוכה הזה נזהרים לשמור על גיזרה!!!

(המשך-) שני אחים נשואים שתי אחיות... ואחד יצא לקרב...

תקציר: בשבוע שעבר החתן הצעיר ר' אבייתר הכהן יצא למלחמה נגד היוונים... אשנתו מלכה נשארה לבד... אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים...

שושי הכלה בן השש ממש לא התפתנה לסיפור הטרור... היא כעת עסוקה מאוד בהכנות לקראת מסיבת סידור בעוד כשבוש וחצי... התאריך הולך ומתקרב... תאריך של מה?? של החתונה? לא... איזה חתונה... התאריך של המסיבת סידור... והנה הגיע היום... איזה התרגשות, אמא וסבתא והדודות כולם הגיעו למסיבת סידור... סבתא נתנה לשושי מתנה לכבוד המאורע... וגם אמא כתבה משהו מיוחד עם סרט...

למחרת שושי חוזרת מבית יעקב בוכה... בוכה ובוכה... לא רוצה לדבר עם אף אחד... מה יש?? אמא מנסה להרגיע אותה... ואין עם מי לדבר... שושי בוכה בוכה... סוף סוף אחרי חצי שעה אמא מצליחה לשלוף כמה קטעי משפטים... אמא... את יודעת... אתמול היה מסיבת סידור... סבתא הגיעה... את הגעת... כולם התרגשו... ואילו יהודלה החתן?? אמרתם לי שיש לי חתן... והוא לא הביא כלום...

שום דבר!!! לא ביקשתי שהוא ישתתף במסיבת סידור... אבל לפחות שיתייחס... שישלח איזה מתנה... איזה מכתב... אולי יביא פראנפטן ולקעך... שום דבר!! יש לי שתי ילדות בכיתה שגם הם מאורסות... אחת חוי שהשוויגער שלה הביאה לה סידור מיוחד מתנה מהחתן והיא מאוד התרגשה... ואילו רבקי החברה שלי השניה שהיא גם מאורסת כמוני... היא לא קיבלה והיא נורא נורא נעלבה כמוני ואז היא אמרה לי בסוד... שזה... אני ממאנת!!! אני חוזרת עכשיו הבייתה ואומרת לאמא שתכתוב לי שטר מיאון... אז גם אני... גם אני רוצה שטר מיאון... אני לא רוצה כזה חתן ששוכח לתת מתנות לכבוד מסיבת סידור...

אמא מסתכלת בחיוך לאבא ושניהם מחייכים... כן... ברוך ה'... עשינו את העיסקה הכי טובה בעולם... החתן שלנו יהודלה יושב ולומד בהתמדה!!! הוא באמת שכח... הוא שכח מכל העולם... כל כולו עסוק בהוויות דבאי ורבא... מה יכול להיות יותר טוב מזה?? אבל תכלס... הילדה בוכה... רוצה מיאון...

אז דבר ראשון שושי תרגיע... תגידי תודה לה' שיש לך אבא!!! תדעי לך שרבק... אם את זוכרת... לפני שנתיים אבא שלה נפטר... ומאז היא יתומה מסכנה... וברגע שהיא יתומה אז עקרונית היא ברשות עצמה ואם בכל זאת רוצים להשיא אותה אז זה לא נישואים גמורים מדאורייתא... ולכן אם היא לא רוצה... אז יש מה שנקרא שטר מיאון... ואז לא עשיו עסק... אבל ברוך ה' לך שושי יש אבא חי... את שמחה שאני חי??

שושי נבהלה... בטח שאני שמחה שאתה חי... אתה אבא שלי "הכי בעולם"... אז תדעי לך שושי שאני מחליט עלייך ואני יודע הכי טוב מה טוב לך... וה' נתן לי את הרשות לחתן אותך עם מישהו שאני מבין שהוא הכי טוב בשבילך... ואת לא יכולה לתת שטר מיאון!!! רק ילדות שאין להם אבא יכולות להביא "פתק" של מיאון ולהגיד לא רוצה... אז שושי... תשמחי שיש לך אבא שדואג לך ואל תדאגי... אני אומר לך שיהודלה הוא חתן מאוד מאוד טוב... את תראי... אבא ואמא אף פעם לא טועים...

באחד מהעריבים אמא ישבה יחד עם שושי... את יודעת ששושי?? שלשום היה לך מסיבת סידור!!! זה היה מאוד מרגש... אבל את יודעת... יש עוד משהו אחד ויחיד בעולם... שהוא יונק מרגש... אפילו יותר ממסיבת סידור!!! שושי המוסה... מה?? מה כבר יכול להיות יותר מרגש ממסיבת סידור??? את יודעת מה?? מסיבת התורה!! החתן שלך יושב כעת ולומד תורה... וכל יום שאת מחכה לו בבית... ואת יודעת שהוא יושב ולומד תורה... יש לך מסיבה בלב... מסיבה שנקראת תורה!! וזה לא מסיבה שלו... זו מסיבה שלך!! כי השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה... ואם את זוכה להיות אשתו של מי שמוסק בתורה... אז את!! את התורה!! את בעצמך!!! סמילא כל יום שהוא לומד... הרי אצלנו בבית יש מסיבת התורה!! שושי התרגשה מאוד... דמעות עמדו לה בעיניים... מה אמא... את רוצה להגיד לי שעכשיו!!!! עכשיו זו מסיבת התורה! בטח- אמרה אמא... אם יהודלה עכשיו יושב ולומד תורה... אז לנו כעת יש מסיבת התורה...

רגע... אמרה שושי... אני צריכה לבדוק אם הוא לומד כעת... יענקי... אתה מוכן לקפוץ כעת לבית המדרש... תבדוק איפה יהודלה מסתובב כעת... יענקי הלך והלך וחזר אחרי עשר דקות. מצאתי אותו יושב ולומד בהתמדה בבית המדרש! שושי קפצה בתרועת שמחה... אני מלכה!!! אני כלה!!! יש לי מסיבת התורה!! איזה חגיגה היתה בבית... אבא שר אשריכם תלמידי חכמים... אמא שרה: טוב לי תורת פיך... ושושי קרנה מאושר. אבל תקשיבי שושי... לפעמים מרוב שיהודלה יושב ולומד תורה והוא שקוע בלימוד... לפעמים הוא שוכח מכל העולם... וטוב שכך!!! מרוב שהוא עסוק בלעשות אותך המלכה של התורה הוא שוכח מכל הדברים האחרים... ולכן!!! לכן שלשום הוא היה לך שכקע במסיבת התורה שהוא שכח את המסיבת סידור שלך... זה לא שהוא שכח את המסיבת סידור!! הוא פשוט היה עסוק במסיבת התורה!!

לבנתיים מלכה הכלה הטרחה יושבת בביתה בודדת... לילות שלימים היא מרטיבה בדמעותיה את ספר התהלים ומתפללת על בעלה ועל כלל ישראל שיושיעם ה' מצריהם... והנה... לפתע באמצע הלילה היא שומעת נקישות מהססות... לא יאומן... בעלי ר' אבייתר... ברוך מחיה המתים... ר' אבייתר נראה תשוש אבל פניו מאירות באור עילאי... מלכה... זהירות ממני... אני טמא סת!!! זיכה אותנו ה' לדון בגוים מלא מלא גויות... מחצנו ראש על ארץ רבה... והנה לא נפקד מאיתנו איש... אבל כעת אני טמא סת!!! נא לשמור מרחק... סוף יש פה בבית תרומה וחלה... ולפחות את תשארי טהורה... במשך הלילה סיפרה מלכה לבעלה שברוך ה' סמיע לשנינו מזל טוב... אחיך יהודלה התחתן עם אחותי שושי... ר' אבייתר התלהב והתרגש... הווי... גבתם לי את ההצעה... באמצע הדרך חשבתי על זה... חששתי שלא תצטרכי חליצה... אבל ברוך ה' שאנחנו כאן!! מה שבטוח... דמי שדכנות מגיע לנו... הרי בזכותנו זה קרה... למחרת בבוקר המון ידידים צבאו על הבית... כולם רוצים לשמוע פרטים מר' אבייתר... אבל תוך כדי סמירת מרחק!!! ר' אבייתר כעת בבידוד... הוא כעת רק ביום השני לספירת תורה... זה לא צחוק... כמעט כל הכהנים הרלוונטיים והת"ח שבקויאים בטהרות נטמאו בטומאת מת... בקיצור: יש הדבקה המונית דווקא בקרב הכהנים שנשמעו לקריאתו של מתתיהו הכה"ג... והיות וכעת מסתמן שבימים הקרובים יתכן שיהיה פה מהפכה היסטורית... ובית המקדש הולך לצאת מהשליטה של מלכות יוון... אז יתכן שאוטוטו כבר ירצו להתחיל את העבודה במקדש... ובטהרה!!! אז לכה"פ ר' אבייתר התחיל ספירת שבעה והוא אוזח ביום השני... (כעת מתברר שהחברות ר' יעזר כבר חזר משה הקרב יום לפני כן והוא כבר אוזח בספירת שלישי והוא כבר עבר הבוקר הזאה ראשונה)... לבנתיים שמועות טובות מגיעות משה הקרב... מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים... כל כמה שעות מגיעים עוד ועוד תלמידי חכמים לוחמים משה הקרב פניהם מאירות כאילו חזרו כעת מסדר א' בבית המדרש... לבנתיים נפתח בית מדרש מיוחד לכהנים המאומתים... עיני כל היו נשואות למתתיהו הכהן הגדול הישיש בן מאה וארבעים שנה שחזר זה עתה משה הקרב היישר למנחת חביתין ולהדלקת נרות המנורה... נכוננו לנו עוד ימים רבים לטהר את המקדש מכל טומאת ע"ז ואבני מזבח ששקצום מלכי יוון...

"למען לא נבוש..." - מושגים נמסוים בהלכה.

בהלל יש כמה וכמה הלכות שאנחנו ממש לא יודעים אותם...

א. אז דבר ראשון: להוי ידוע לך: שיש עניין מיוחד לומר הלל דווקא ב מנין!!! ועד כדי כך!!! שהמ"ב כותב שאם קמת מאוחר ואתה כעת עומד לפני התפילה והציבור אומר כעת הלל... עדיף להגיד הלל לפני התפילה העיקר שתאמר אותו בציבור (עייני סי' תפ"ח סק"ג ותכ"ב סקט"ו)... ואגב: לפני אשכנז ב"ח זה עוד יותר חשוב לומר במנין כי ישנם שיטות ששלא במנין א"א לברך על מנהג)

ב. עוד מידע חשוב מאוד: בימים שגומרים את ההלל צריך להקפיד להגיד כל מילה וזה מעבב כמו קריאת המגילה!!! כלומר: אם החסרת מילה אחת לא יצאת ידי חובת הלל!!! (מ"ב שם, ועייני בב"ה"ל סי' מ"ט-- רק שתביני: אם הדלקת נר חנוכה בנר אחד צבעוני של ילדים יצאת יד"ח. אבל אם אמרת את כל ההלל בשירה ובהשתפכות, אבל כשנעות השמטת איה (נא) אלוקיהם... ולא אמרת את המילה נא לא יצאת יד"ח... כמו כן אם כשנעות אמרת "אוינים להם ונא יאנינו" (במקום ולא ישמענו) לא יצאת... ואגב: זו הסיבה שבני אשכנז לא אומרים "למנו" את ההלל שאם חלילה החסרת תיבה, נהי שלא יצאת יד"ח הלל, אבל לכה"פ זה לא יהיה גם ברכה לבטלה, מ"ב תפ"ח שם)

ג. את ההלל צריך מדינא לומר מעומד!!! ולהישען כל זמן שאם ינטל הסטנדר לא תפול מותר, ואם תפול אסור.

ד. כשמועיעים להודו לה', יש בזה כל מנהגים חלוקים, עכ"פ המנהג שנוכתב בנב"ל (סוכה לה) הוא שהציבור עונה הודו על כל קטע שהשי"ן אומר, כלומר: השי"ן אומר יאמר נא ישראל... והציבור עונה הודו! השי"ץ ממשיך יאמר נא בית אהרן... והציבור עונה הודו... וכך גם ב"יאמרו נא יראי ה'" (ועקרונית הציבור לא צריכים לומר בכלל יאמר נא ישראל ויאמרו נא בית אהרן כי השי"ן אומר והם יוצאים מדין שומע כעונה, רק היות ויש חשש שאנחנו לא מכוונים, לכן צריך לומר בשקט יחד עם השליח ציבור. (מ"ב סי' תכ"ב סק"ח) אבל העוקר הוא "הודו לה" שאנו עונים לעומת השי"ן, עכ"פ כך המנהג שהובא בנב"ל)

ה. עכשיו: מה קורה אם אני אומר הלל ביחידות ואין לי פה שי"ן שאני אענה אחריו? אז לא תאמני!!! אבל הרמב"א (תכ"ב סי' ט"ב) לא מוותר לך על המנהג והוא מצריך אתה בתור יחיד להזכיר אחרי שני אנשים: שאתה תהיה השי"ן ותאמר הודו ויאמר נא, והם יחזרו אחריו הודו לה', (ומה הדין אם אני מתפלל בציבור, רק אני מפגיר אחרי השי"ן שהפליג הלאה ואני עדיין לפני הודו, האם גם כן? או צריך לחכות לשנים סביביו הלל שינעו אחריו או לא? צ"ע אני שאלתי והורו לי שלא צריך אבל אל תסמוך עליו)

ו. עוד תופעה מצויה... השי"ן כבר סיים הלל, ואני עדיין באמצע... והוא מתחיל קדיש, ואח"כ קריאת התורה, מה מותר לי לענות באמצע ההלל ומה לא? אז מהיום תדע שזה בדיוק כדון ברכות ק"ש... קח דף ועט ותשרום מה מותר לענות: א. יהא שמייה רבה. ב. אמן של "דאמירן בעלמא". ג. תיבות "מודים אנחנו לך" בלבד. ד. קדושה- הדיינו קדוש וברוך, ה. אם מעלים אותך לתורה מותר לך להפסיק ולעלות... (והכי טוב שאם אתה באמצע הפרק, הרי תודרו תוך כדי לסיים את הפרק כדי שתהיה בין הפרקים שזה יותר קל, ואפילו אם הגבאי שואל אותך מה שמך מותר לך לענות, רק אל תקרא עם הבעל קרא אלא תמוך לשמוע ולצאת ממנו כדון שומע כעונה כ"ז מבוואר בסי' ס"ו)

ז. אי לברך: שליחי ציבור יקרים! אנא מכם!! רחמנות על המתפללים... הלל זה לא פסוקי דזמרה... גם אם בספור"ה התרגלנו למנות מעות כמו המכונה של הצייני'... אבל עדיין הלל זה קצת פחות שכיח, וקצת הרבה יותר חמור... מותר להוריד הלל בהלל... סוף יש צורה איך להגיד הלל... חוץ מזה שלכתחילה צריך להקפיד בהלל אפילו בחסרות ויתירות...

המשר: האם אני יכול לפעול למעלה מדרר הטבע?

ומעתה: נצחון החשמונאים את היוונים... פה, בנצחון הזה היה את שני **סוגי הניסים ביחד!!!** מצד אחד לכל הדעות היה פה ניסים למעלה מדרך הטבע!!! עששה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה... (והשחר שלי לא יבלבל את המוח שזה היה בדרך הטבע) **אבל!!! היה מעורב פה עוד משהו!!!** עוד משהו בחש בקדרה... היה פה התעלות של כמה יהודים בני תמותה שגם הם התעלו מעל הטבע של עצמם במסירות נפש עילאית!!! **ולכן!!!** כמה שהיה כאן נצחון שמימי ונס שה' עשה איתנו למעלה מדרך הטבע... עדיין מוקד ההתעניינות היה לא פחות גם סביב הנס שהחשמונאים התעלו מעל **הטבע של עצמם בנאמנות לה'!!!**

(בינינו... כל ילד יודע שהחשמונאים חרתו על דגלם את הדגל "מכבי"- מי כמוך באלים ה'... אבל שים לב: את הדגל הזה הם לא חרתו **אחרי** המלחמה... אדרבה... הדגל הזה שימש אותם בעיקר ליציאה למלחמה!!! הם לקחו מילים שלקוחות משיירת הים שעם ישראל אמרו אותו **אחרי!!! אחרי** שראו את הניצחון אשר עשה ה' במצרים... ואילו החשמונאים לקחו את המילים האלו לשלב **שלישי** המלחמה!!! אדרבה... פעם ה' עשה לנו נס למעלה מדרך הטבע והוא יתברך הראה לנו את ידו החזקה... **אבל עשיתי איתנו נעשה הריפוי!!!** איתנו נתעלה למעלה מהטבע שלנו וביצע נחישות ונכונות להילחם ביד חזקה ולחרף את נפשנו למען היידישקייט ולמען כבוד שמים על החיים ועל המוות...)

והם ניצחון!!! איך הם ניצחו? אז ככה: אמנם ה' עשה להם ניסים למעלה מדרך הטבע... **אבל לא פחות מזה... הם!!!** הם בעצמם נלחמו למעלה מהטבע שלהם וזה חלק בלתי נפרד מהנס הגדול שקרה כאן... ולכן בחנוכה אנחנו מתמקדים מצד אחד בנס ש-מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים שזה נס שה' עשה איתנו למעלה מדרך הטבע!!! אבל במקביל יש כאן לא פחות את הקטעים הבאים את **הטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך** שזה כבר נס שכהנים הקדושים, הם התגברו למעלה מהטבע!!! שתבין: אצלנו הסיפור של חנה ושבעת בניה וכל הסיפורים על המסירות נפש של יהודים באותה תקופה ששורפו חיים במערות על קוים מצוות... אצלנו הסיפורים האלו הם חלק בלתי נפרד מהנצחון והנס של חנוכה... הלגע שהילד בן השנתיים בז לאנטייכוס הגדול... הרי אצלנו זה חלק מהנס למעלה מדרך הטבע!!! כי נכון שהילד הזה נהרג... נכון שבמקרה הזה ה' לא עשה נס ואנחנו עדיין ממתנינים ל"חשון זרוע קדשך וקרוב קץ הישועה..." **אבל אנחנו עשינו לה' נס!!!** אנחנו הפננו מפקן עוצמתי של התעלות למעלה מהטבע שלנו למענו יתברך... אשרי העם שככה לו...

אם ככה, כעת תביין את הפוליטיקה העדינה... למה בחנוכה לא מצינו שהדר קבלה ברצון? למה בפורים כשעם ישראל ראו את הנס הגדול הם כ"כ התרגשו והם החליטו מאהבת הנס לקבל את התורה מרצון... **אז למה בחנוכה לא??** למה הנס של פורים **יותר מיוחס** מחנוכה? למה בחנוכה זה לא הביא את ישראל לקבל על עצמם את התורה באהבה?

התשובה היא פשוטה מאוד:

לא צריך להגיע רחוק... יש נס קבוע שמתרחש כיום מול העיניים שלנו!! מדובר בנס שהוא למעלה מדרך הטבע **בכל קנה מידה** ואין שום הסבר טבעי לתופעה. רבבות אברכים לומדים בכולל ומגדלים משפחות ברוכות ילדים ומחנכים אותם ומשלמים עליהם יותר מכל בעל בית אחר... ו... ואף אחד לא אומר שזה קל. אבל מה שבטוח, לא ידוע לנו על התמוטטות וקריסה כלכלית באזור של הערים החרדיות... (כל אמריקאי שקצת צבר ניסיון מהקריסה כלכלית שעברה על ארה"ב... כשמציגים לפניו את הנתונים על ציבור ענק שזה המנגנון של מעגל ההוצאות שלו מול ההכנסות... **הוא אמור להחריץ**... הוא אמור למשוך באותו רגע את כל ההשקעות והמניות שהוא השקיע כאן במדינה... כי לפי כל הנתונים בועה כזו אמורה לגרום יום אחד נגובת שרשרת של קריסה כלכלית... זה עניין של זמן עד שזכה דבר קורה... ונכון לשניות אלו לא ידוע לנו שקרה משהו כזה בחמישים שנה האחרונות!!! הבנת מה באתי לשלול?? יש כאלו שחושבים שהאברכים מיליונרים ויש להם כסף... לא!! כסף אין להם!! והם חיים בפשטות ומסתפקים במוטט... אבל ל-מה שהם צריכים יש להם... זה נוסע... וכבר עשורת שנים זה קורה ומתרחש... ולא נוצר פה איזה בור ללא תחתית שאוי ואבוי... זה יכול לגרום קריסה כלכלית... לא... זה לא קורה...)

והתופעה הזו היא נס למעלה מדרך הטבע בכל קנה מידה!!!

נ... ואני כעת שואל אותך: מדינת ישראל הרי עומדת מול העובדה המוגמרת הזו וחווה את הנס הזה בעיניים... אז למה לא כולם רוצים לחבק את האברכים ואת הכוללים... לכל הפחות להצטלם איתם?? למה אנחנו מכירים כל מיני חרדים חדשים כאלו שדווקא די מסתייגים מהנס המהלך הזה... למה הם מנסים בכל דרך להתנער ממנו ואפילו לנסות לעורר יציאה להיטק וכדו'?? למה אף כלכלן חרדי עם חולצה ורודה ועניבה צהובה לא הציג בגאווה את המן והבאר הזה שנקרא אברך כולל שואה עדות לבאי עולם ששיכניה שורה בישראל... אתה יודע מה... לכה"פ הראש הממשלה שהואב האצטלם עם הישגים... למה הוא לא לוקח קרדיט על ההישג הזה שמתרחש במדינתנו?? **אה... למה לא?? מה התשובה??**

שתהיה לי בריא... אם הנס הזה היה מתחיל ונמסר אצל הרבש"ע... שהרבש"ע הוא זה שהיה עושה את הנס ומביא ענן של שטרות ומרוקן אותו לתוך בית של יהודי ואילו היהודי יושב לו רגל על רגל מול החלון... למה לא... תביא מן... תביא ענני כבוד... תביא קריעת ים סוף... שיראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך... למה לא... זו גאוונת... גאוה יהודית!!! **דא עמא שכאז??** כשמדובר באברך כולל שיושב ולומד כל היום... כאן אמנם ה' עושה נס למעלה מדרך הטבע... **אבל ל מ י ? ?** למי שמוכן גם הוא להיות חלק בלתי נפרד **מההרפתקאה!!!** למי שמוכן גם הוא להתעלות מעל עצמו ולהתמסר למעלה מדרך הטבע של עצמו-- למענו יתברך!!! **אה... זה הסיפור? אה...** אם ככה אז איך מוייחל... לא קשור אלי... אני אמנם אוהב שה' עושה ניסים למעלה מדרך הטבע... אבל שה' יעשה את זה **לכדו!!!** אבל אם הוא רוצה שגם אני אהיה חלק מהעלילה... שגם אני אתמסר למעלה מדרך הטבע שלי??

אה... תודה... אני מוותר על התענוג...

זו הסיבה שלמרות שהנצחון של החשמונאים היה נצחון למעלה מדרך הטבע באופן מבעית... בכל זאת דווקא זה לא כ"כ הביא את היהודי המתיוון להדר קבלה ברצון... כי ס"ס ה' עשה את הניסים האלו דווקא לכהנין הקדושים והצול"ם שאוכלים חולין על טהרת קודש והסכימו לחרף את נפשם!!! ה' עשה ניסים לעוסקי תורתך... לאנשים שהסכימו גם הם לחיות למעלה מהטבע... אז בסיידר... אם ככה אני מוותר...

זו הצעה לא אטרקטיבית בשבילי... אני כבר מעדיף להסתדר לכד...

---אחד מהנתונים המפורשים בתורה כיצד לנהל מלחמה על פי תורה זה שכל פעם שעושים מצור על עיר לכבוש אותה צריך להשאיר **רוח רביעית פתוחה** כדי לאפשר למי שרוצה... שיוכל לברוח ולהימלט על נפשו...

ויש מחלוקת ראשונים מעניינת **למה!!!** למה צריך להשאיר רוח אחת פתוחה... אז יש ראשונים שסוברים בפשטות: שזה מדין רחמים והמלה!! צריך לאפשר לכן אדם להימלט על נפשו... אבל הרמב"ם סובר: שזה בסה"כ טקטיקה של מלחמה... (ולשיטתו זה אפילו לא ציווי) ולמה? **תקשיב טוב טוב:** בדגע שאתה ממלכד בן אדם מכל הכיוונים ולא מאפשר לו פתח מילוט... הוא נכנס למצוקה אדירה... הוא מרגיש כארי בסוגר!! **ואז!!!** כשבן אדם מוצא את עצמו בכזה חוסר אונים... הוא לפתע מקבל כוחות על אנושיים... ואז הוא עלול להפתיע ולנצח בניגוד לכל הסיכויים... גם אם הוא יהיה הכי מוחלש והכי קטן והכי ומדולדל...

לכן אומר הרמב"ם: יש פה טקטיקה תמיד לאפשר לאויב את המילוט כדי לא לתת לו בידיים את העוצמה האדירה ששמורה רק למי שנמצא במצוקה בחוסר אונים מוחלט!! (ככה מבאר המשך חכמה בדעת הרמב"ם...)

ניתן לומר שזה היה הנס למעלה מדרך הטבע של החשמונאים!!!

היוונים נלחמו ביהודים... לא נורא... לא סוף העולם... לא הרעית אותנו... לא טבחו בנו ללא רחם... לא עשו עלינו מצור!! ממש לא!! גם כשהם נכנסו בבית המקדש וטימאו את כל השמיים הם לא מילכדו אותנו... אדרבה... בקנאות הם פרצו י"ג פרצות... כדי שמי שלא מתאים לו יוכל תמיד לצאת... יש לך שלוש עשרה אופציות של פתח מילוט ויציאת חידום...

כשככה זה נראה... בדרך כלל העסק רגוע... אין שום סיבה שפתאום יתקומם כאן מרד פנימי עד ועוצמתי... כי אף אחד לא אמר להרגיש פה יותר מידי מותקף... וככה!!! כשיש כזה שקט תעשייתי אפשר לגזור עוד גזירה ועוד ולגנוס ביידישקייט בעוד ערך ושבט וחודש ומילה וככה כל הזמן לקעקע עוד בלי חשש להסלמה והתקוממות מצד היהודים... **אז זהו שלא!!!** מסתמן ומתברר שהיוונים טעו בדיאגנוזה... הם לא קלטו ולא לקחו בחשבון שבדגע שאתה גוזר על יהודי גזירות ברוחניות... אצל יהודי זה מתפרש **כמצור!!!** הוא מרגיש ממולכד ושחסר לו חמצן... ואז הוא מתפרך כחיה פצועה ויוצא לקרב חייו על החיים ועל המוות...

היוונים לא קלטו שיש להם עסק עם בני אדם אמנם חלשים ומעטים אבל לקחו להם את החיים!! הם לא הבינו עד כמה יהודים שלוקחים לו את התורה זה אצלו הדחקה לכוז פינה שלא נותר לו אלא לצאת לקרב חייו... **זה הנס של חנוכה!!!** היה מצד אחד נס שמימי של מסדת גיבורים ביד חלשים וכו'... אבל היה פה עוד נס... שהיו פה יהודים שגילוי בתכונות נפשם שאם לא נותנים לי להיות יהודי אני יוצא לקרב חייו... ואני אנצח!!!

--- **הביטוי הזה היה נס להתנוסס!!!** ואת זה אנחנו צריכים לאמץ...

לכל אחד מאיתנו יש נטיינות בחיים... כל אחד והחולשה שלו בעבודת ה'... כל אחד והמאבקים היומיומיים שלו מול עצמו בכל מיני התמודדויות רוחניות... ולמעשה אין פתרונות קסם... יום אחד אתה מתגבר ויום אחד נופל ושבע יפול צדיק וקם... אין מה לעשות... זה חלק מהחיים!! אבל יש חנוכה!! וחנוכה זה חג ששייך לספירת **נצח!!!** נצח זה במילים אחרות **לנצח!!!** זה חג של בחינת יוסף... לנצח במאבק!! לעמוד בניסיונות הכי קשים ולא ליפול בשום אופן... האמת היא שאתה תמיד מנצחים... כמו שלא כל השנה חנוכה... (בדרך כלל מתמודדים כמו יהודה ששלמד אותנו אף מתמודדים עם נפילות) אבל עדיין סו"ס עדיין יש משהו שנקרא חנוכה... וחנוכה מלמד אותנו שיש כזה דבר **לנצח!!!** דא עקא: שבשביל לנצח... שבביל זה לצאת לקרב על החיים...

ובשביל לצאת לקרב על החיים ועל המוות... שבביל זה צריך להרגיש ממולכד... אתה לא יכול להיות אדיש ולצאת למלחמה מנומנמת ולנצח... שבביל לנצח אתה צריך להרגיש שנצמדת לפינה ואין מנוס!! להיות או לחלוד!! וזה הסיפור של יוסף... ליוסף אין ברירה... אבא שלו נגלה לו בחלון והודיע לו חד משמיעית: אם אתה לא עומד בניסיון אתה מהוק... כעת אין ליוסף ברירה... הוא יוצא כעת לקרב על חייו... הוא פשוט מרכז את כל כוחות הנפש... וימאן בשלשלת!!! ממאן ממאן ממאן... ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה... לא מעניין אותו כלום... לוקח את כל האופציות הגרועות ביותר בחשבון... העיקר להישאר כנוב על כתפות האפוד... ככה מנצחים!!! רק מי שמרגיש ממולכד שאין לו אופציה אחרת... אין לו פתח מילוט... הוא מסוגל לא רק להתמודד אלא **לנצח!!!** קוראים לזה במילים אחרות: נחישות **למעלה מדרך הטבע!!!**

כן... לא רק הרבש"ע עושה ניסים למעלה מדרך הטבע... גם אני יודע לעשות דברים למעלה מדרך הטבע... ואם אני החלטתי בגמירות דעת שאני מעכשיו שומר על העיניים כמו אריה... לא מעניין אותי כלום... לא שם על אף אחד... לא מעמיד שום דבר כשיקול... ואני נחוש בזה עד הסוף... **זה יקרה!!! יהיה פה נצחון!!!** לא בגלל שאתה יותר גבור מהיצה"ד לא בגלל שאתה יותר חזק מהיוונים... אלא בגלל שיצאת לקרב חייו עם נכונות להתמסר למעלה מהטבע שלך... ומכאן ואילך הקב"ה עוזר לך גם למעלה מדרך הטבע וכאן! כאן נעשים שינויים הדרמטיים בחיים!!!

עכשיו תרגע... אל תסחף... להגיד לך שזו הדרך היחידה שתשכחו אור?

לא!!! בפרשת השבוע שלנו אנחנו פוגשים גם את יוסף וגם את יהודה... בסופו של דבר בדור שלנו יש לנו בעיקר עסק עם משיח בן דוד ששייך לשבט יהודה ושבע יפול צדיק וקם... אבל זכותך לפעמים לבקר בבית מדרש של יוסף... זכותך לשתף לפרטים לקחת את החוק לידיים... להבין שאם אני לא תופס את עצמי לידיים אני נמחק... ומהמקום הזה לגשת לקרב חיי ולנצח... זו עצה טובה בעיקר בשביל לצאת מהבוץ... סו"ס בזמן היוונים עם ישראל היה בבוץ... בוץ עמוק... היוונים הצליחו להחטיא את ישראל ברמות בלי נסלחות... וכאן היה נדרש התנערות וטלטלה!!! לצאת מבוץ אי אפשר בהילוך ראשון... פה חייבים לשים גז על הילוך חמישי על הרגע הראשון... **בשביל זה יש לנו את חנוכה!!!** בשביל לעשות סוף לכל מיני ביצות שאנחנו מבוססים בהם... מתרגלים אליהם... וזה הנפק להיות עובדה מוגמרת... כאן תמיד אתה יכול לקרא מפה ולהפנים: אני ממולכד!! אני נשלט!!! אני ממוכר!! ולכן אני יוצא כעת למאבק חיי... וככה אנצח... כעת... אחרי שבעזה"ש יוצאים מהבוץ... כעת צריך לזכור שחוק מספירת נצח יש גם ספירת הוד... וצריך לדעת גם ששבע יפול צדיק וקם... אבל כעת ערב חנוכה... חנוכה שמח...

תוספת שבת

זמני הדלק"ג שבת מוקדם שבת פרשת וישב

ירושלים: 4:01 מוקדם: 3:01

בני ברק: 4:14 מוקדם: 4:04

מודיעין עילית: 4:06 מוקדם: 3:56

חיפה: 4:10 מוקדם: 4:00

שעון חורף

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

"(א)וסף ה' אליכם נכם אלף פעמים.."

ברכות מאלפיות לחוברת "אוסף גליונות" לרגל גליון ה-200 אשר בזכותם מופצים מידי שבוע דברים מחזקים ומענינים מאד, ובפרט עלונינו אשר יוצא לאור רק מכוחם ובזכותם, יתן ה' ברכה ושפע רב לכל המסייעים להוצאתו, וכאן המקום להודות ולברך בברכת השבת גם את כל המסייעים להפצת עלונינו, שיזכו שיתמלאו כל משאלותם לטובה.

דברים נפלאים ממרן רשכבה"ג רה"י הגראי"ל שטינמן זיע"א לחיזוק ימי ששי ושבת לרגל יום השנה לפטירתו כ"ד כסלו תשע"ח

בימי שישי איזה לימוד שיהי' לו מזה הנאה. אמנם יש כאילו שנותנים עצה פשוטה "לתת כסף", אבל צריך לדעת שלתת כסף זה כמו לשכר את הבני אדם, שע"י נתינת כסף משכרים את הבורים. ובענין זה אגיד לכם מה שבלבי: הן ודאי שלב האדם נפתה עבור ענינים גשמיים, יותר מלהיות ברוחניות בלי תערוכת של הנאות עולם הזה, ואי אפשר לבקש מדורינו זה אשר אנו נמצאים בהסתר פנים מאד. מ"מ מי שבכל זאת ישים מבוטו להתרומם קצת מלהיות שקוע מאד בהבלי עוה"ז, אשרי לו ואשרי חלקו. ובאמת איך אפשר לתבוע מצעירים, דברים כאלה אשר גם להמבוגרים צריך מאד להתחזק, אך מ"מ קצת להתרומם מוכרחים, ואם ירצה לעלות קצת על סולם אשר קצה ראשו בשמים, הרי יזכו לילך בדרך הישרים ויהי' מאושרים בעולם הזה ובבא...

באחד לילות שבת בשנים האחרונות אמר רבנו, שראה שקרו כמה אסונות בלילות שבת [הפיגוע בישוב איתמר ועוד], והשב שזה בגלל שזה זמן שיש בו פחות לימוד תורה בעולם, ולכן התחיל לקום מוקדם יותר לפנות בוקר כדי להרבות תורה בעולם. וכן ידוע ממרן הגרא"מ שך בימי מלחמת המפרץ בעת שנפל טיל סמוך לבני ברק בליל שבת, ואמר שזה בא לעורר את הבני תורה ללמוד יותר בליל שבת.

עוד כתב רבנו מכתב בענין זה: לכבוד האברכים החשובים בבית המדרש בעיר... המחפשים לעשות הטוב וישר בעיני ה' יתברך לקבוע עצמם ללמוד תורה בחורף בימי לילי שבת הארוכים. כמוכן שזה יהיה באופן שלא יפריע לשלום בית. ויזכו להרבות תורה ויראת שמים הם, ובניהם, ובני בניהם, וירבו זכיות לתועלת כלל ישראל. ו' כסלו תשע"ג לפ"ק.

כמו"כ אמר רבנו: ידוע בשם הגרש"ז מקעלם ששכר מצוה שעושים בשבת הוא כפול. ובלב אליהו הביא ששמע מהח"ח ששקולה שבת כנגד כל התורה, לכן כל מצוה שעושים בשבת שוה תרי"ג ולפי הגר"א שכל אות בתלמוד תורה היא מצוה כשעושים זאת בשבת מכפילים כל אות ואות במספר תרי"ג, א"כ כשאדם יושב ולומד בשבת הרי אין סוף למצות שיכול להוסיף על חשבונו עכ"ד. הבן איש חי זיע"א (בהקדמה לספר שמות שנה א' או ב') כתב בשם המקובלים, דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת, אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימות החול עכ"ל.

חיזוק בניצול הזמן לעסוק בתורה בימי שישי שבת

מרן רשכבה"ג בעל ה"אילת השחר" זיע"א כתב יחד עם מרן רשכבה"ג הגר"ה קניבסקי שליט"א כתבו לפני כמה שנים מכתב לביטול גזירת הגיוס וז"ל: בתו"ד: ובאנו בזה להציע להתחזק ולהרבות בלימוד התורה ברציפות, ובפרט בימים שיש בהם רפיון כגון ימי שישי ושבת, אשר הרפיון בהם רב, ולקבוע בהם סדרים שיתחזקו בהם מאד בלימוד התורה. וראשי הישיבות יעוררו על דבר זה, ובנוסף לזה עלינו להתחזק בתפילה ובתחנונים לפני אדון כל לבטל מעלינו כל הגזירות... ומרן הגר"ח הוסיף בזה"ל: "כל הדברים הנ"ל פשוטים וברורים וזו הדרך היחידה לבטל הגזירה".

משיחות מרן זיע"א: לדאבוננו לא זכינו ללמוד תורה לשמה כפשוטו: בגלל ציווי הקב"ה - שזו מדרגה שאין לשער. אילו היו לומדים תורה בגלל שהקב"ה צונו, הי' הכל נראה אחרת לגמרי, ולא הי' שאלות איך לחזק את הלימוד של ימי ששי ושבת, כי מאי נפק"מ בין ימי ששי ושבת לשאר ימות השבוע?

אלא מאי? שלא הגענו למדרגה כזו של לימוד התורה בגלל ציווי הקב"ה, וכך זה אצלנו המבוגרים, וכ"ש אצל בחורים שעדיין לא הגיעו לדרגה של לימוד התורה בגלל ציווי הקב"ה שזוהי דרגה גדולה מאד של לימוד תורה לשמה ממש, ועל פי רוב יש פניות נוספות. וכבר כתב הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם שכתב בפ"ד מהל' ק"ש ה"ז וז"ל: כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת שמע אם רצה להחמיר על עצמו לקרות קורא והוא שתהא דעתו מיושבת עליו, אבל אם הי' זה הפטור מלקרות מבוהל ותמיה אינו רשאי לקרות עד שתתישב דעתו עליו. והשיג עליו הראב"ד וז"ל: ומה בכך יקרא ויהא כקורא בתורה ולא יהי' כפורק שם שמים מעליו ואין זה דומה לתפלה ואין חוששין עתה ליוהרא שהדבר ידוע לרוב הקוראים והמתפללים שאינה אלא מצות אנשים מלומדה, גם בחכמי הגמרא היו אומרים כן מחזיקנא טיבותא לרישאי כד הוה כרענא במודים ואידך אמר דהוה מני דיומסין בגו צלותא ואידך אמר דחשיב מאן ממטי אסא לבי מלכא. עכ"ל. כך כתב הראב"ד על בני דורו שרוב האנשים היו עושים מצות אנשים מלומדה ובדורינו על אחת כמה וכמה...

וא"כ איך למעשה אפשר לחזק את הלימוד בימי ששי שבת? כמדומה שרבנו הנצי"ב הי' לומד בימי שישי "רא"ש", ע"כ העצה היא ללמוד

מהפכת הקדמת כניסת השבת שהנהיג מרן רשכבה"ג הגראי"ל שטינמן זיע"א

בס"ד. לכ' תלמידי ישיבתנו ישיבת ארחות תורה שלו' וברכה על עולם. היות שאין מזרזין אלא למזרזין הנני בזה לחזק אתכם בענין להפסיק מכל דבר שאסור בשבת, להשתדל שחצי שעה לפני שקיעת החמה יהיה הכל מסודר לכ' שבת קודש. וגודל ענין שמירת שבת קודש מבואר בחז"ל בגמ' ובמדרשים ובזוה"ק ואין צריך להאריך בזה. ויבורכו כל שומריה ומהדריה בכל טוב ברוחניות ובגשמיות. - ט"ו אלול תשס"ט

ובמכתב אחר הוסיף רבנו: ואשרי מי שעושה לעורר ולזכות את הרבים בענין זה, וכעת שמעתי שהולכים להכניס דבר זה בלוחות הזמנים. יתברכו כל מי שעושה לזה ויזכה לכל טוב ברוחניות ובגשמיות, ושכר עושה אין לשער.

לכבוד הרב מרדכי גנוט שליט"א היות שיהי' זיכוי הרבים מאד, אם תדפיס בלוח זמן חצי שעה לפני השקיעה, שלא לעשות מלאכה האסורה לעשות בשבת, וזכות מזכה הרבים יהי' לך לנצח. ג"ב אין הדבר שייך לגבי ירושלים. ובמקומות שנוהגים בהם להימנע ממלאכה קודם לזמן זה. (לוח דבר בעתו תשע"ב; אגרת שנח)

מדברי רבנו בהסרטה לכינוס חיזוק לנשים בב"ב בעניני שבת - יום שלישי י"ג אייר תשע"ג: הקדושה של שבת אין לתאר וגם התועלת של זה כתוב בפסוק כל המתענגים בה יזכו לרוב שמחה, והזכות הזו מביא 'זוכה לשני עולמים', נחלה בלי מצרים', ממילא הזכות הזו גדול מאוד. כל אחד שיתחזק בזה יעלה בעיני הקב"ה שיתן לו את כל מחסורו. יכול להיות שלפעמים לא אבל יכול להיות שיהיה כל מחסורו. יזכו לרוב שמחה כל המתענגים בה. יזכו לרוב שמחה - ככה כתוב בזמירות.

ש. כמה זמן כדאי שיכניסו את השבת לפני השקיעה?
ת. חצי שעה לכל הפחות.

ש. האם שיקבלו שבת או אפי' רק יפסיקו ממלאכה?
ת. שרק יפסיקו ממלאכה.

ש. ומתי הנשים ידליקו נרות?

ת. לפני חצי שעה!! ואני עושה שלושים וחמש דקות לפני השקיעה, אני משתדל, על פי רוב אני עושה ככה. לפעמים לא איסתייעא מילתא, אבל בדרך כלל על פי רוב כן שלושים וחמש דקות לפני השקיעה.

בשנת תשס"ו, בכנס החיזוק הענק בפריז שב רבנו לעורר על כך בתוך משאו: דרך בני אדם דוקא בערב שבת ברגעים האחרונים, רואים פתאום שחסר זה וצריך לעשות את זה, ולפעמים מתוך זה יכול לבוא שיכנס לשבת אפי' אחרי השקיעה ח"ו. וממילא צריך מאד מאד לעשות חיזוקים בזה. ואמרתי בכמה מקומות שהייתי בזמן האחרון שלכל הפחות שלושים רגעים 'חצי שעה לפני השקיעה' כבר יהיה שבת, דבר ראשון לא לנסוע ברכב אחרי הזמן הזה, וכן שלא לעשות מאז שום מלאכה, כי עלול מאד שבעוד כמה רגעים עוברים איסור ויכולים לפגוע אפי' בשקיעה, וזה מאד חמור! ומאד צריך לחזק את זה וזה דבר גדול שנותן השפעה על כל השבוע, כי בזכות השבת כתוב שהברכה שורה על כל השבוע.

בכינוס בבית הכנסת נחלת משה אמר כך: רוצים להציע דבר שכבר דיברנו כמה פעמים, היות שבערב שבת אנשים מאד

כששהה רבנו בארה"ב, תינו אנשי לייקווד לפני רבנו את מר ליבם, שבכל יום יש צרות חדשות ומשונות, ואסונות רבים פוקדים אותם, רח"ל. בסוף שיחתו בהיכל הישיבה אמר רבנו: שבת היא מקור הברכה, חז"ל הבטיחו ששבת קודש מביאה ברכה לעולם, תתחילו לקבל שבת חצי שעה קודם, תכניסו את שבת המלכה הביתה, יחד אתה תבוא גם הברכה, והאסונות יסתלקו. ההבטחה היתה ברורה. וראה זה פלא, במוצאי שבת צלצל ראש ישיבת ליקווד הגר"מ קוטלר ואמר: בכל שבת יש שלושים ארבעים קריאות הצלה וידי המתנדבים עמוסות. אולם בשבת זו כמעט שלא היו קריאות. שבת שקטה עברה על ליקווד ב"ה. שיחו בכל נפלאותיו. וכן בכל מסעותיו בחז"ל בכל מקום שרבינו היה עורך לדבר זה, והדבר חולל חיזוק רב, וכמו שהעיד הגרד"י שפירא שליט"א ר"י באר יעקב שהיה בארה"ב לפני ביקור ראש הישיבה ואין לשער מה שחולל שם משאו של רה"י, וכבר משעה מוקדמת ישנה איריה של שבת בכל מקום.

ואכן רבינו כתב כמה וכמה מכתבים בענין זה, המופיעים בספר "קובץ איגרות" ונביא בזאת חלקם. ...שמעתי על האסונות שפקדו במקומכם ר"ל ואתם חושבים לנכון שיש בודאי צורך להתחזק יותר ביראת שמים, כמובן אין אתנו יודע עד מה ועלינו להתחזק בכל הענינים, אבל מה שיש להניח מאד ליזרה בדברים שבין אדם לחבירו שזה מאד חמור ויש להתחזק בענין שבת שכבר יפסיקו מלעשות דברי חול חצי שעה לפני השקיעה, וכל מה שמפסיקים מלעשות דבר שאסור לעשות בשבת זה מאד חשוב, וידוע מאמר חז"ל בשבת (קית, ב) כל השומר שבת כדין אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחליו לו וכן כל עניני כיבוד בלבוש ובכל הדברים הכל לעשות לכבוד שבת ומאד להזהר מלדבר דברי חול בבהכנ"ס ובפרט בשבת.

בס"ד. כבוד הרב המזכה את הרבים... הנה היות שכבר זכה כב' להיות מתחיל במצוה לימוד הלכות שבת לצבור גדול, וכבר דיברנו שיש לחזק גם ענין שמירת שבת למעשה. והיות שרבים עושים דברים האסורים בשבת ברגעים האחרונים שלפני שבת, וח"ו יכול להמשך אחרי השקיעה בערב שבת, כן באנו בהצעה שכל א' יראה להפסיק מלעשות דבר האסור לעשות בשבת לכהפ"ח חצי שעה לפני השקיעה, ויהי' בזה תועלת גדולה וזיכוי הרבים גדול מאד. וצריך להשתדל להפיץ הענין הזה, היות זה עד עכשיו לא עשו זה צריך לעורר האנשים להשתדל בזה מאד, וכל מה שיפרסמו יש יותר סיכויים שיתקבל הדבר, כי בודאי כל אחד רוצה שלא להכשל ח"ו בחילול שבת רק צריך לעורר.

ועוד כתב: לכ' ראשי ישיבת נתיבות חכמה הגר"ד וולפסון והגר"י נויבירט: באתי לעורר על קדושת שבת אשר היא מאד חמורה, ומצד שני אפשר לזכות על ידי שמירת דיניה מאד, כמו שאמרו חז"ל על השומר שבת שנותנים לו נחלה בלי מצרים.

והיות ויש רגילות בין האנשים לעשות דברים האסורים בשבת ברגעים האחרונים שלפני שבת, וח"ו יכול להמשך אחרי השקיעה בער"ש, ע"כ חושבני שטוב להנהיג בישיבה ששלשה רבעי שעה לפני זמן הדלקת הנרות יתחילו ללמוד, ומהם עשרים דקות שלפני השבת טוב ללמוד הלכות שבת, ויהיה בזה תועלת רבה וזיכוי הרבים גדול מאד ולרבנים ולתלמידים רב ברכה מאד.

כבר שבת'דיק זה דבר שיוכל הרבה לעזור. ואף עתה שמידת הדין מתוחה.

ואחרי שהסתלקו מאיתנו גדולי וצדיקי הדור כתב מרן מכתב חיזוק ובין דבריו כתב שיש להתחזק בשמירת שבת הן בצווייה והן לנצל את הזמן בלימוד התורה כמו שאמרו ששבת זיווגו של התורה כדאי' במדרש והובא בטור סי' ר"צ אמרה התורה לפני הקב"ה רבש"ע כשיכנסו ישראל לא זה לכרמו וזה לשדהו אני מה תהא עלי אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמה שהן בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בך'.

ומובא בתוס' שבת קיג רשב"י הוה ליה אימא סבתא דהוא משתעיא סגי אמר לה אימא שבתא הוא שתקה והוסיפו משמע שאדם צריך יותר להיזהר מלדבר דברים שלא צריכים ובקושי תיירו לומר שלו' בשבת...

נשאל רבינו למקרים שונים מכמה וכמה גוונים במה להתחזק, ועל כולם אמר - "שמירת שבת" ומפרש - א' להיזהר בשמירת כל הדינים כראוי, ב' להקדים כניסת השבת בפרישה ממלאכה חצי שעה לפני השקיעה.

ונזכיר כמה מהמקרים. נשאל רבינו ע"י הרב ל. י. שבהיותו בארה"ב ביקשו ממנו לשאול את רבינו במה יכולים בני הגולה להועיל בהתחזקות רוחנית בשביל יושבי ארץ ישראל מאיום הגזירות הנוראות. ואמר רבינו את הנ"ל.

והוסיף שענין ההקדמה בכניסת השבת חשובה ביותר בחו"ל, היות שבדרך כלל יש לכל אחד מכונית, וממילא באים ברגעים האחרונים ממש למקום האכסניה בשבת [להורים וכדו'], ויכולים ח"ו להגיע ממש קרוב לשקיעה, ולהיכשל באיסורים דאורייתא! וכאשר יקבלו על עצמם שלא עושים מלאכה חצי שעה לפני השקיעה, יזכו עי"ז להינצל מאיסור שבת החמור. וכשנשאל רבינו מה ענין שבת לגזירות על התורה? אמר כיון שצריך רחמי שמים, ממילא הזכות הגדולה של שמירת שבת בכוחה להועיל לרחמי שמים שיתבטלו הגזירות.

עוד נשאל ממקום אחד שהיו לאחרונה כמה וכמה טרגדיות קשות רח"ל, ויש גם כמה חולים, ורוצים עצה לחיזוק. ואמר שיתחזקו בשמירת שבת. והיות שבמקום ההוא נוהגים להדליק נרות כבר ארבעים דק' לפני השקיעה, אמר דאין שייך להוסיף על כך, אלא יתחזקו בחלק הא' בזהירות בדקדוק הדינים של שבת, ופירט כגון זהירות במוקצה, וכן זהירות מיוחדת מדיבור מיותר בשבת, דגם זה בכלל שמירת שבת. כמבואר בשו"ע, וכמו שהביאו התוס' בשבת דף קי"ג ע"ב באימא סבתא שדיברה יותר מדאי, ואמר לה רשב"י אמא שבתא הוא, ושתקה.

הקדמת שבת קודש הנה רבנו עשה מהפכה גדולה בענין הזהירות בכבוד שבת, והמעלה להימנע מעשיית מלאכה סמוך לשבת, ובהרבה מקומות בעולם הרחיב את הענין, ואכן כבר כתב הרמב"ם שזהו כבוד השבת, וז"ל הרמב"ם הלכ' שבת פרק ל' סעיף ב': איזהו כבוד... ויושב בכבוד ראש ומיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך...

וכשעומדים אנו ביום פטירתו, הבה נקבל על עצמנו להתחזק בזה בכל עוז, וגדולה זכות שבת, לרחם עלינו ועל כל ישראל להיושע בכל העניינים.

לחוצים, וברגעים האחרונים כל אחד קצת עצבני וצריך לראות באמת שלא יהיה כל כך לחוץ, והעצה היא שיפסיקו קצת יותר מוקדם, ולכן טוב להציע שלכל הפחות חצי שעה לפני השקיעה להשתדל עד כמה שאפשר שכבר לא יעשו דבר שאסור לעשות בשבת. זה יהיה דבר גדול גם בשביל שבת וגם בשביל למעט ריב.

בקהילת 'נחלת משה' היתה תקופה שהיו שם כמה חולים, ורבנו אמר להגר"ב צ' פלמן וצוק"ל לתקן שהציבור יקבלו שבת יותר מוקדם, ומני אז קבלת שם היא כחצי שעה קודם השבת. בעצרת חיזוק שעשו אז סיפר הגר"ב צ' על אחת הקהילות החשובות בארה"ב, שהיתה שם מגיפה שצעירים הסתלקו מן העולם, וראשי הקהלה באו לרבנו לבקש עצה בדבר, אמר להם רבנו: תראו להגדיל את קדושת השבת בעירכם ולקבל השבת חצי שעה קודם השקיעה, וכך עשו וקיבלו עליהם אנשי העיר להקדים את יום השבת ומאז פסקה המגפה. והביא שהדברים מפורשים בפרי מגדים (סי' רנ"ו סוף סק"א) 'המוסיף מחול על הקודש - מוסיפים לו חיים'. והוסיף הגר"ב צ' שכך התפץ חיים היה רגיל לומר לאנשים שהיו זקוקים לישועה ה', להקדים את כניסת השבת, שהרי השבת היא מקור הברכה ועי"ז שתקדימו את קדושת השבת תגדילו את ברכת ה' בביתכם.

שיחה נוספת שמסר מרן: הנה דבר שחז"ל מפליגים כ"כ בגדלות של יום השבת עד שאמרו השומר שבת נותנים לו נחלה בלי מצרים וכן אמרו "אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלים" רואים האיך שזה כ"כ דבר גדול, ולהיפך מי שלא שומר שבת זה המור מאד אין דבר שחייבין על זה סקילה חוץ מעי"ז ושבת, נמצא שזה מהדברים הכי חמורים. דרך בני אדם דוקא בעי"ז כשבאים הרגעים האחרונים שפתאום חסר דבר וצריך לעשות דבר נוסף ולפעמים מתוך זה יכול לבוא ח"ו שיכנס לשבת אפי' אחרי השקיעה. ולכן צריך לעשות חיזוקים בזה, והעצה לכך אם היו עושים גדר עד כמה שאפשר שהצי שעה לפני השקיעה לא יעשו דברים שאסור לעשותם בשבת, רק אם יקרה מקרה מיוחד שצריך לעשות משהו. אבל להשתדל לכה"פ חצי שעה לפרוש כבר מדברים האסורים, ובפרט צריך חיזוק שלא ליסע ברכב, כמו שיש אנשים שיוצאים ממש ברגעים האחרונים וח"ו באים לידי חילול שבת, ולכן לכה"פ חצי שעה לפני השקיעה להימנע ממלאכה.

דבר נוסף יש, דוקא שבת שזה זמן כ"כ גדול, אנשים מאד לחוצים וישנם כאלו שקצת עצבניים, וכמו שכתוב בגמרא גיטיין גב שרבי מאיר בא לאיזה מקום וראה שאנשים רבים בערב שבת היות והיו לחוצים, ממילא היה קצת מריבות והלך ועשה שלא יריבו. והגמ' משבחת אותו שהשטן התלונן שגירשו אותו מהבית, ולכן צריך לראות באמת שלא יהיה כ"כ לחוץ ולכן העצה לכך כמו שאמרנו, שיפסיקו חצי שעה קודם השבת וממילא ידעו שכבר הכל גמור.

באחת מהפעמים נכנס רב של קהילה מפורסמת ושאל למרן וצוק"ל במה כדאי לעורר את הציבור וענה לו מרן פעם היו מגיעים לרב עם שאלות של טריפות וכדו' היום הכל כבר מסודר אבל על שלום בית יש יותר ויותר שאלות וברור שאם יקדימו חצי שעה קודם השקיעה וילכו האבות והילדים לבית הכנסת והכל יהיה

בענין כבוד השבת והזהירות מכעס בערב שבת

שח רבנו: ערב שבת הוא זמן שעלול להביא לידי מריבה [וכמובא בחיד"א מורה אצבע סי' ק"מ] הגמ' מביאה בגיטין (נב, א) הנהו בי תרי דאיגרי בהו שטן, דכל בי שמישי (של ערב שבת) הוו קא מינצו בהדי הדדי, איקלע רבי מאיר להתם עכבינהו תלתא בי שמישי עד דעבד להו שלמא, שמעיה דקאמר ווי דאפקיה רבי מאיר לההוא גברא מביתה. ערב שבת זה זמן מסוגל לריב עד כדי כך שרבי מאיר כבר היה צריך לטפל בזה. והטעם שהשטן בא דוקא אז [לפי פשוטו, כי יש גם טעמים בנסתר ראה חיד"א ועוד] בגלל שהזמן דוחק כי כדי שהכל יהיה מאורגן בזמן ובני אדם לחוצים במיוחד, וכדי שזה לא יקרה יש לסיים את ההכנות לשבת כשעה לפני השבת, קודם כל יש לסלק את כל מה שיכול לגרום למריבה, שזה היפך משבת שלום.

אומרים שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון, ובפסקא השניה אומרים 'מלאכי השלום', ומהו השינוי? אלא כתוב (שבת ק"ח, ב) שבשעה שאדם חוזר מבית הכנסת שני מלאכים מלוים אותו, וכשכנס לבית והכל ערוך לשלחן שבת מלכתא, אומר המלאך הטוב יה"ר שכן יהי' לשבת הבאה, ומלאך רע בעל כורחו עונה אמן, ואם זה להיפך ח"ו אומר המלאך הרע כן, והמלאך הטוב עונה אמן בעל כורחו. נמצא שבשעה שהם נכנסים, נכנס כל אחד עם כוונותיו ברצונות נפרדים, ולכן אומרים 'מלאכי השרת' כל עוד לא אמרו את דברם, אבל אח"כ הם כבר השלימו ע"כ אומרים 'מלאכי השלום'. ואנו תמיד בתקוה שאצלנו המלאך הרע ענה אמן לברכת המלאך הטוב, שגם המלאך הרע ענה אמן נעשה שלום ביניהם וממילא הם מלאכי השלום (אילת השחר שבת ק"ט, ב). עם זאת כדי שיהיה שלום נדרשת עבודת המידות. כששותקים הכל טוב, סיג לחכמה שתיקה, גם אויל מחריש חכם יחשב (משלי יז כח). תמיד צריך לזכור שהמנוצח הוא דוקא המנוצח, והמנוצח הוא המנוצח. דוקא בשעות המתוחות צריך לזכור זאת היטב.

ונקודה נוספת, לפעמים בשעה שיושבים בשולחן שבת קורה שילדים לא מתנהגים כמו שראוי והדבר מביא לכעס ויצא שכרו בהפסדו. אמנם זה קשה וצריך עבודת המידות, כי אדם שעובר את ימיו, שבעים שמונים ומאה שנה והוא עובר את החיים בשלום, צריך לברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה, והעצה להתגבר על זה היא סבלנות וענווה. את הלל לא יכלו להרגיז למרות כל הנסיגות בגלל שהוא הי' עניו. בדרך כלל אדם כועס בגלל שכאשר לא נעשה רצונו זה פוגע בכבודו, הוא לא סבלן, הוא לא יכול לסבול שזולתו לא עושה את רצונו, ואיך הוא מעז להמרות את דבריו. למה רק על הילד הוא כועס כשהילד עושה שטויות? וכי גם על עצמו הוא כועס כשהוא עושה שטויות? הרי הוא אף עושה דברים יותר גרועים, אלא זו העצה שיחשוב על עצמו שהוא גם נמצא במצב כזה. וזהו ענין הסבלנות, ואחד שהוא בכזו מדת כעס שאפשר להכעיסו בהרף רגע הוא בבועיה! צריך ללמוד ולעמול על זה מאד, וגם אז עדיין כשמגיע הרגע הוא יכול להגיע לכעס. אחרי הכל עדיין זקוקים לרחמי שמים (רשימות הרה"ג ר' איסר שוב).

דברי מרן כפי שנכתבו בהקדמה לספר "לקח טוב"-שבת

כל דבר שעושים לכבוד את השבת אין לתאר איזה זכות יש למי שעושה את זה כדמצינו במס' שבת דף לג ע"ב, שכשיצאו רבי שמעון בר יוחאי ובנו מהמערה אחרי ששהו שם כ"כ הרבה שנים וכל דבר שראו מעיני העולם הזה הי' נשרף, מ"מ כשראו אדם א' רץ עם שני הדסים, ושאלו אותו למה לוקח הדסים, אמר להם לכבוד שבת וחזרו ושאלו אותו למה צריך שנים, אמר להם אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, אמר לבנו, ראה כמה חביבין מצוות על ישראל ונתיישב דעתייהו.

עוד מצינו בשבת דף ק"ט ע"א בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי עשירים ישראל במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמעשרין שנאמר עשר תעשר בשביל שתתעשר, שבבבל במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את התורה. ושבשאר ארצות במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את השבת. דאמר רבי חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם. ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות וכוסות וקיתונות וצלוחיות קבועות בו. ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים. וכשמניחים אותו אומרים לה' הארץ ומלואה וגו' וכשמסלקין אותו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. אמרתי לו בני במה זכית לכך אמר לי קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו אשריך שזכית. וברוך המקום שזיכך לכך.

רואים עד כדי כך שהרי חז"ל לא אומרים כך עם דברים אחרים שהרי יש הרבה מצוות בתורה יש ציצית, יש תפילין, וכל מיני מצוות גדולות, ובכל זאת לא אמרו עליהם שזה מביא לעשירות. רק על מי שמכבד את השבת. ואמנם בדרך כלל הקב"ה לא משלם שכר בעולם הזה וצדיקים מקבלים שכרם בעולם הבא. וגם על שבת מסתמא מקבלים שכר בעולם הבא. אבל גם בעולם הזה זוכה לעשירות כזו מופלגת. וזה יכול להיות רק בגלל שמכבד את השבת.

והרבה פעמים הביא רבינו מש"כ הגאון רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יערות דבש, שלא יתכן לאדם שיקיים מצוות שבת כהלכתה אם אינו יודע את ההלכות. וכדי לדעת הלכות שבת צריך ללמוד את ההלכות לכל הפחות שתים ושלוש פעמים, ואם לא למד שתים שלוש פעמים לא יכול להיות שיקיים שבת כדיו, ובדאי יכשל או בדאורייתא או בדרבנן, ומתרגש רבינו וזועק בנהמת לבו - אפילו "בדאורייתא" אומר היערות דבש שיכשל כשלא ילמד.

ובשיבת יקירי ירושלים אמר רבנו זיע"א ידוע שאחד מהדברים העיקריים בתורה זה שבת. הנושא של שבת אין לתאר מה שזה חשוב בעיני הקב"ה, המצוה של שבת חז"ל אומרים אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלים, על שום דבר לא כתוב מיד היו נגאלים רק שתי שבתות. ובספר יערות דבש ח"ב דרוש ג' כותב [ומובא במשנה ברורה בהקדמה] בפרט בענין שבת קדש אשר הזהרתי ואמרתי כל פעם ופעם מי שלא למד הלכות שבת על בורין פעמים ושלש לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת. (חלק מהספר כאיל תערוג).

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324gail.coa לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

גיליון 500
לרגל
תולדות מורחב

שמעתא עמיקתא

גליון תק"א | פרשת וישב | תשפ"ב | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובב"א

הלכות מצויות לחנוכה

משיעורי הר"ח"ג יוחנן בורגר שליט"א
מור"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

מצות הדלקת נרות חנוכה עשיית מלאכה לפני ההדלקה

אכילה ושאר צרכיו לפני ההדלקה
אסור לאכול או להתעסק בשאר דברים חצי שעה לפני זמן חובת ההדלקה (מהשקיעה או מצאה"כ למר כדאית ליה ומר כדאית ליה, עיין לקמן), ואפילו אם התחיל מוסק. (מ"ב ס"ה תרעב ס"ה ושי"ע אות יד). ודן זה נוהג אף בנשים. (הגר"ש"א וצ"ל הלכ"ש חנוכה פ"ז אות א).
לימוד תורה לפני ההדלקה
אפילו תלמוד אסור חצי שעה לפני שהגיע זמן ההדלקה (י"א שהיא בצה"כ וי"א בשקיעת החמה). ומ"מ הנהיגים להדליק בזמן שקיעת החמה יכולים להקל לתלמוד עד השקיעה. (מ"ב ס"ה ושי"ע אות יד). ודעת הגר"ש"א וצ"ל (חוט שני חנוכה ע"מ שיח) דמסתבר שללמוד הלכות חנוכה מותר בכל גוונא דמסתמא יוכור שצריך להדליק. וכשמגיע זמן ההדלקה מפסיק תלמודו. (מ"ב ס"ה ס"ה).
מי שתורתו אומנתו
אף מי שתורתו אומנתו צריך לבטל ת"ת כדי לקיים מצות נ"ח בזמן. (הגר"ש"א וצ"ל הלכ"ש פ"ז אות א). אולם דעת הר"ח"פ שייבאר וצ"ל דאין עליהם לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן, אלא נשותיהם ידליקו עבורם. וע"י משי"כ בזה ש"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג). ובח"ו"ל שמדליקים בבית ולא מדליקים ברה"ק אין צריך לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן. (הגר"ש"א וצ"ל פניני חנוכה ע"מ קע"ד).
סגירת הנרות על מנת להדליק בזמן
יש לסגור החנות על מנת להדליק נ"ח בזמן, ואם פרנסתו תלויה בחנות הפתוחה בזמן ההדלקה, ואין לו את מי להשאיר בחנות, צריך למנות שליח שידליק עבורו. (הגר"ש"א וצ"ל (אשרי האהל ח"ג פ"ג אות א)). ולענין הנהיגים להדליק בתוך הבית (כגון בחו"ל) יעויין להלן.

זמן ההדלקה

י"א שאין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה (ש"י ס"ה תרעב ס"ה א), אלא בצאת הכוכבים. (ש"י ס"ה ושי"ע אות א) ומ"ב ס"ה א) אלא בהש"ע. וי"א שיש להדליק בזמן השקיעה. (מ"ב ס"ה א). וי"א שכן מנהג ירושלים להקפיד להדליק בדיוק בתחלת השקיעה. (הגר"ש"א וצ"ל (שבות יצחק חנוכה ע"מ ע"א)). וע"י שכיין שזמן השקיעה האמיתי אינו ברור לנו, וקיימים שאין מקדימים ההדלקה קודם השקיעה, יש להשקיע קרוב לעשר דק אחר זמן השקיעה שבלוחות. (הגר"ש"א וצ"ל (שבות יצחק ע"מ ע"א)). ובדרך זה כתי הגא"מ (ח"ד ס"ה אות ה). וכל אחד ינהג כמנהגו.

הכנת ההנחיה לפני זמן ההדלקה

אפילו הנוהגין תמיד להדליק בצה"כ אחר תפלת ערבית, מן הנכון שיכינו עכ"פ השמן בתוך הנרות קודם תפילת ערבית, כדי שיהיה מוכן תיכף אחר תפלת ערבית להדליק. שאם יעשה הכל אחר תפלת ערבית בודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה. (מ"ב ס"ה).

להדליק מנחה

אם הוא טורד ולא יהיה לו פנאי להדליק בזמן, יכול להקדים להדליק מפלג המנחה ולמעלה (ש"י ס"ה תרעב ס"ה א), והיינו שעה ורביע קודם צה"כ (וחשיבין השעה לפי קוצר היום דהיינו שעות זמניות). (מ"ב ס"ה א). ויבדק על ההדלקה. (מ"ב ס"ה א). ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק. (ש"י ס"ה). ואם לא נתן בה שמן רק כשיעור חצי שעה כנהוג בכל יום יחזור ויתן בה שמן וידליק ומי"מ לא יחזור ויברך. (מ"ב ס"ה ז).

הקדמת תפלת מעריב להדלקת הנרות

המודיק בצאת הכוכבים, לכתחלה יתפלל מעריב ומיד לאחר מכן ידליק. (מ"ב ס"ה א) וביאור הלכה (ד"ה לא מאחרין). ומי"מ אם דרוך להתפלל מעריב בשעה מאוחרת, אי"צ להקדים להתפלל לפני ההדלקה. (הגר"ש"א וצ"ל (פניני חנוכה ע"מ קט). וע"י ב"ש בפנימית גליון י"ח).

יצא להתפלל ופגע בנ"ח

העומד לצאת מביתו להתפלל מעריב ופגע בנרות חנוכה (המוכנות להדלקה) אחר שהגיע זמן הדלקתם, עליו להדליק ואח"כ להתפלל מעריב. נ"י בנרות חיים (לגרי"ח וזנפ"ד, חנוכה אות ה). ואף אחרי שהדליק נר ראשון, עליו לגמור להדליק שאר נרות שהם מחמת הידור מצוה, לפני שהולך להתפלל. (דאף בנרות מחמת הידור שידק משום "אין מעבירין", ע"י מ"ב ס"ה תרע"ו ס"ה א). וכן פסק המחש"ס (דעת תורה ס"י תרע"ד ד"ה ע"ז) ודגומ בכה"מ. ואם אין רצונו להדליק עתה ע"מ להדליק יחד עם בני הבית וכדו' יכול להדליק לאחר מכן. נ"י אין דעתו להדליק נ"ח עתה וכשאין רצונו לקיים המצוה עתה אין משום אין מעבירין על המצוה כמבואר במ"א (ס"ה כ"ה ס"ה ז), ולא דמי להא דלעיל שצריך להדליק לפני מעריב דשאני התם שחפץ לקיים שתייהם אלא שדעתו להקדים א"י מהם משום "יתירי", בכה"מ ח"ל עליו חיוב להדליק כמבואר בש"י (ר"ס כ"ה) והראב"ה בזה ש"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ז).

אם התנתן לאשה

אם אשתו לא נמצאת בשעת ההדלקה ורצונה שימתינו לה, יש לעכב בהדלקה משום שלום בית. והכל לפי הענין. (הגר"ש"א שליט"א וצ"ל (פניני חנוכה ע"מ קט) וזנפ"ד וצ"ל (נר חנוכה פ"ב בה"ה ח)).

זמן הדלקתם לנהיגים להדליק בתוך הבית

י"א שבמקומות שנהיגים להדליק בתוך הבית אי"צ לזוהר ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק (ש"י תרע"ב ס"ה). ומי"מ אם מדליק בפתח הבית כשהוא פתוח, טוב שיהרו בו, כיון שיש המכיר לעוברים ושבים. (מ"ב ס"ה) וביאור הלכה (ד"ה וד"ה מ"מ). ואם מדליק תוך הבית יש להדליק כשבני הבית מקובצים יחד. (מ"ב ס"ה תרע"ב ס"ה א). וע"י בזה לקמן.

הדלקת נרות חנוכה מאוחר או בזמן על ידי שליח

החושש שיגיע מאוחר לביתו (כחצי שעה אחר צה"כ) ולא יוכל להדליק בזמן, עדיף שישלח שליח כדי לקיים ההדלקה בזמן. (הגר"ש"א וצ"ל (שבות יצחק פ"ז אות יד), הגר"ש"א וצ"ל (הלכ"ש פ"ז ה"ה 65) והגר"ש"א וצ"ל (נר חנוכה פ"ב בה"ה ח). דלא כהש"ב הלוי (ח"ד ס"ה ט) דאם יכול להדליק מאוחר בליה דליק ע"י עצמו. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג). וכן אם בידו להדליק מפלג המנחה או בזמן ע"י שליח ידליק בזמן ע"י שליח. (הגר"ש"א וצ"ל (פניני חנוכה פ"ח ע"מ ק"ע - קע"א), הגר"ש"א וצ"ל (חוט שני חנוכה ע"מ י"ח) והש"ב הלוי (ס"ה). ואם יוכל להדליק בשעה מאוחרת בעצמו או מפלג המנחה (בעצמו), אבל הגר"ש"א וצ"ל (פניני חנוכה פ"ח ע"מ ק"ע - קע"א) שמדליק מפלג המנחה. וכל זה אם מדליק בפרטום, דעת המדליק בתוך ביתו (כגון בחו"ל), אינו זקוק להדליק ע"י שליח אלא ידליק כשיגיע לביתו. (הגר"ש"א וצ"ל (שבו"י פ"ב ע"מ פ"א)) (וע"י לקמן לענין הברכות בהדלקה ע"י שליח).

עבר ולא הדליק בזמן

שכח או היזד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ויש פרסום הנס. ואם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה (ש"י ס"ה תרע"ב ס"ה א). עד עמוד השחר, אף אם לא נשאר חצי שעה עד עמוד השחר. (מ"ב ס"ה י"א) וש"ב הלוי (ח"ח ס"ה קנו אות א).

כרכה על הדלקה שלא בזמנה

המדליק בפנים צריך לברך על ההדלקה אף אם עבר זמן שלא תכלה רגל מן השוק. (מ"ב ס"ה). וי"א שבאופן זה כיון שאין היכר לבני רה"ר דזקא אם בני הבית נעורים יכול לברך על הדלקה, אבל אם ישנים לא יברך לברך. ועל כן אם בא לביתו בשעה מאוחרת בליה ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה. (מ"ב ס"ה ע"פ המ"א ס"ה א). וי"א שהנוהג לברך אף כשבני ביתו ישנים אין מוחין בידו. (שעה"צ אות יז) ע"פ הח"מ, ולמעשה המנהג לברך אף באופן זה. (הגר"ש"א וצ"ל (מבית לוי ח"י ע"מ א)). והמדליק בחוץ י"א שאינו מברך. [כן נ"ר מסקנת הפרי"ח (ס"ה) שדוקא המדליק בפנים (אחר הזמן) מברך]. וי"א שמברך [כן משמע מסקנת מ"ה ש"י ע"מ דבכל גוונא מברך. וכן נ"ר מהמ"א ס"ה א) ודעת הש"י. וכן הביא המגיד משנה שיש סוברים שגם המדליק בחוץ מברך והביא הפרי"ח (ס"ה), וכן המנהג בתנאי שיש עוברים ושבים (ומסתבר שבני ביתו גם מועילים לזה). (הגר"ש"א וצ"ל (שבות יצחק פ"ז ע"מ פ"א)).

עבר הלילה ולא הדליק

אם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין. (ש"י ס"ה א). ובלילות האחרים ידליק מספר נרות כמו שאר בני אדם. (רמ"א ס"ה) ומ"ב ס"ה א).

ערב שבת

תפלת מנחה לפני ההדלקה

בערב שבת נכון לכתחלה להתפלל מנחה ותחלה ואח"כ להדליק. (מ"ב ס"ה א) וביאר בשעה"צ (אות י) דמכיון שמדליק בעוד היום גדול, ע"כ סומך על הסולא דמפלג ולמעלה נוכל להשוותו כמו לילה, ואם כן א"י יתפלל אחר כך מנחה, ומי"מ בדב"ע לא מעב"כ, ע"י ש"ש).

כר הדלקת הנרות

ערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת. (ש"י ס"ה תרע"ב). ואם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק של חנוכה אחר כך. וכל זה באיש המדליק, אבל אשה המדלקת כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, לא תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך אקב"ו להדליק, אבל ברכת שעשה נסים וכן שהחיינו ביום א"י יכולה לברך בעצמה. (מ"ב ס"ה א)

זמן ההדלקה

מדליקין נ"ח בערב שבת בעוד היום גדול (ומי"מ מברך עליהם כמו בחול). (רמ"א ס"ה תרע"ב).

ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה. (מ"ב ס"ה א).

להסמיך ההדלקה לשקיעת החמה

במקומות שנהיגים להדליק נרות שבת בכל שבתות השנה מוקדם. י"א דבערב שבת זו יאחרו הדלקת נרות שבת כדי להדליק נרות חנוכה עשרים וחמש דקות קודם השקיעה. (הגר"ש"א וצ"ל (שלמי מועד). ובלח אר"י להגר"מ"ס כתב כן למי שיש לו כמות שמן מצומצמת, אבל בלא"ה יכול להדליק לפני כן כנהוג). וי"א שא"צ לשנות מהמנהג שנהיגים כל השנה לענין זמן הדלקת נרות שבת, ועל כן ניתן להדליק נרות חנוכה בכל זמן פלג המנחה, ומי"מ לכתחילה ידליק נ"ח סמוך להדלקת נר שבת. (אג"מ (א"ח ח"ד ס"ה א) ומ"ב ס"ה א) ומוע"ז (ח"ב ס"ה קנ"ב) הביא כן ב"ש א"י ירושלים).

מוצאי שבת

זמן ההדלקה במוצ"ש

במוצאי שבת יש להזדרז להדליק נרות חנוכה, ועל כן אין לאחר תפלת מעריב. (הגר"ש"א וצ"ל (שבות יצחק ע"מ ע"א)). ר"ב אות ר"ג). ומי"מ אין להדליק כלל לפני צאת הכוכבים. (ביאור הלכה (ס"ה ר"ג ד"ה שלש כוכבים). וע"י במנוע"ס וזמנים (ח"ב ס"ה א) ובש"ב יצחק (חנוכה ע"מ ע"א). וע"י בסמוך).

מזהיר בדעת רבינו תם

המחמיר על עצמו להימנע מעשיית מלאכה במוצ"ש עד זמן של ר"ת, במוצ"ש חנוכה עליו להדליק הנ"ח קודם זמן זה, מחמת שאינו נוהג כר"ת מעיקר הדין. (הגר"ש"א וצ"ל (ש"ס פ"ז אות טו) והגר"ש"א וצ"ל (שבות יצחק ע"מ ע"א)). ויש שלא שינו זמן יציאת השבת במוצ"ש חנוכה משאר שבתות. (הגר"ש"א וצ"ל (שבות יצחק ע"מ ע"א)). אלא שדעתו שימנע דתכלה רגל מן השוק בומינו ארד יותר. וע"י באור לציון (ח"ד פ"ג אות ט) ש"י שאין לשנות מנהגו לחשוש לדעת ר"ת. וכן דעת הגא"מ (ח"ד ס"ה א).

להדליק לפני הדלקת נ"ח

י"א שהבדלה קודמת לנ"ח וי"א שניח קודם להבדלה. וכל אחד ינהג כפי מנהג אבותיו. (ש"י ס"ה תרע"ב ס"ה א). ומי"מ מנהג בני ספרד להדליק נ"ח בבית הכנסת קודם הבדלה, ובבית מדליקים לאחר ההבדלה. (אור לציון (ח"ד פ"ג אות א)).

כמה נרות מדליקים

מעיקר הדין מספיק כל יום להדליק נר אחד. (מ"ב ס"ה תרע"א ס"ה ז).

מהדרין לבני עדרות המזרה

מי שיזד משגת להיות מהדר במצוה בליה הראשון מדליק אחד ומכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבלל האחרון יהיו שמונה. (ש"י ס"ה תרע"א ס"ה א). ולדעת הש"י (ס"ה תרע"א) א"מ"א אם בני הבית רבים לא ידליקו יותר. וכן מנהג בני עדות המזרח. ולדעה זו לא מועיל לכוון שלא לצאת יד"ח ע"י בעל הבית ולהדליק בפני עצמו. (אור לציון (ח"ד פ"ג ה"ה א) ד"ה ובחור הפטור, ופ"מ"ב ה"ה א ד"ה (ר"ה)).

לבני אישכנו

י"א איש היודור מצוה נוסף שכל א' מבני הבית ידליק (לבד מאשתו שהיא גופו, ולבד ממנותיו). ואם אין ידם משגת כי"כ ידליקו נר א' בכל לילה. וכן מנהג בני אשכנז. ויזהרו ליתן כל או"מ נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין. (רמ"א (שם) ומ"ב (סי' טו-טז) אין לו שמך הרבה

מי שאין לו שמן הרבה יתן באחד שמן כשעור המותר יחלק לכולם, שאם יעשה לכולם בשוה לא ידליק אפילו אחד כשיעור. (מ"ב (שם) סי' טז.) ואם יש לו שמן בצמצום על כל הח' ימים ולחבירו אין לו כלום, מוטב שידליק בכל לילה א' ויתן גם לחבירו, כי מהדין א"צ אלא אחד. ודוקא כשחבירו אינו מבני ביתו או שאינו סמוך על שולחנו, אבל אם הוא מב"ב מוטב שיהיה הור' מהמהדרין. (מ"ב (שם) סי' טז.)

שני בניא להדליק במנוחה אחת

מנורות שיש להן ח' פיות, מותר להדליק שני בניא זה בקצה זה וזה בקצה זה, שהרי רואין שהדליק שנים, שא"כ היה מדליק סדר א' אצל חבירו. וכן מנהג העולם. (מ"ב (סי' טז).)

להדליק כמה פתילות תוך קערה אחת

מילא קערה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה כלי (לפני הדלקתם) כל פתילה עולה בשביל נר אחד. ואם לא כפה עליה כלי, אפי' לנר אחד אינה עולה לפי שהוא כמזורה ומתחברת לכל הלהבות ביחד. (שו"ע (סי' תרע"א סעי' ד) ומ"ב (סי' ג' יח-יט). ולכן יש ליתר המעמד הנרות בשורה בשוה, ולא בעגול דהוי כמזורה. (רמ"א (סי' תרע"א סעי' ד). ומ"מ אם יש הפסק מחיצה בין נר לנר וכרחב אצבע ביניהן, מותר אפילו לא כפה עליה כלי. (מ"ב (סי' טז).)

להדליק בפמטות

מותר להדליק בפמטות העשויין קנים קנים יוצאין סביבות בעיגול שהקנים חלולין ומחיצה כל קנה מפסיקה בינו לבין חבירו, ואינו נחשב כמזורה, מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו. (רמ"א (סי' תרע"א סעי' ד) ומ"ב (סי' טז).) וצריכים שיהיו מובדלים הקנים אחד מחבירו רוחב אצבע, לבד מה שיש לכל קנה מחיצה בפני עצמה. (מ"ב (סי' יח).) וכל זה אם מדליק נרות שעה, אבל אם מדליק בשמן, כיון שכל כלי עומד בפני עצמו א"צ להרחיק ביניהם. (הגר"ש ואזנר זצ"ל (מכת לוי ח"י עמ' ע"ג).)

מקום ההדלקה

פתח הסמוך לרה"ר / תוך הבית

פתח פתוח לרה"ר

נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ משום פרסומי ניסא. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו. ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על פתח החצר. (שו"ע (סי' תרע"א סעי' ה) ומ"ב (סי' כא).) ויש סוברים שאם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח הבית הפתוח לחצר. (באר המלך (סי' תרע"א על סעי' ה"ה פתח החצר) בשם רש"י, הר"ן והאור ידוע. ומשמע מדבריו דמונתו דיש לצרף ע"כ"פ שיטת אגו). והעיקר כדעת ראשונתו. (שו"ע (שם) ומ"ב (שם).)

הדר בעלייה

היה דר בעלייה, שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. (שו"ע (סי' תרע"א סעי' ה).) אולם הדרים בבנין רב קומות שהדירות פתוחות לחדר המדרגות, אין דינם כדריים בעלייה. (הגר"ש זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ד).) ולענין מקום העניין חלון.

להדליק בפנים

בשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שלחנו ודין. (שו"ע (סי' תרע"א סעי' ה).) ואף בזמננו דלא שכיח חשש סכנה כשמדליק בחוץ, יש להדליק בפנים. (רמ"א (שם) סעי' ו). ערה"ש (אות כד) והגר"ש זצ"ל (שבות יצחק פי"ב אות ד). ומ"מ אם יש לו חלון סמוך לרה"ר נכון שידליק שם, אם לא דשכיח הזיקא על ידי זה. (מ"ב (סי' תרע"א סי' לח).)

וכל זה כשדר בין העכו"ם, אבל בארץ הקודש שדרים בין יהודים יש אומרים שמי שיכול להדליק בחוץ יש לו להדליק בחוץ בתקנת חז"ל. (הגר"ש זצ"ל (קובץ השו"ת ח"א סי' טז).) ואם יש חשש שיכבו הנרות יתנם בזכוכית. (שאלת יעקב"י (ח"א סי' קמ"ט).) ויש נוהגים להדליק בפנים אף באר"י. (נ"י בערה"ש (שם), בדבר יהושע (ח"א סי' מ' וחי"ב סי' קא), בארחת רבנו (ח"ג עמ' ג) ובש"ס הלוי (ח"י סי' ד).)

להדליק בתוך הבית (לדעת המהמרים לעיל)

אפילו לדעת הסוברים שאף בזמננו יש להדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר, מ"מ אם הדליק בתוך הבית יצא בדיעבד. (אג"מ (ח"ד סי' סה), הגר"ש זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות טז) והגר"ש זצ"ל (ארחות שבת ח"ג עמ' ט). ועיי' בשפת אמת (שבת כב). על תוס' ד"ה תוס' דאי וד"ה שם בכ"מ (ת"ש).)

חצר ופתח חבנין

דין חצר בזמננו

יש אומרים דדוקא החצרות של זמנם דינם כחצר כי עמדו בעיקר לתשימש הבית, לטחינה, אפייה, שטיחת פירות ושאר צרכים, ופעמים שהיו אוכלים וישנים שם, אבל בזמננו שאין החצרות עשויות אלא לאור, אין דין חצר לענין נ"ח (וכן לענין עירובין ומוזוה), ועל כן אין להדליק בפתח החצר, אלא בחלון הפונה לרה"ר. (חזו"א (א"ח סי' סה סי' ג) וסי' צ סי' כג וי"ד סי' קס"ח סי' ט) וארחות רבנו (ח"ג עמ' ג). וי"א שאין דין תשימיש דירה בחצר לענין חנוכה, ועיי' אפי' חצרות של זמננו שיש משתמשים בהן תשימיש דירה, דינן חצר לענין נ"ח. (הגר"ש זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמ' ו-ו), הגר"ש זצ"ל (מעדני שלמה עמ' סח) והגר"ש זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמ' ו).)

חצר שאין לה מוחיצות

חצר שאין מחיצותיה גבוהות עשרה טפחים, או שהן תלויות באויר וגבוהות מקרקע החצר שלשה טפחים, י"א שאין דניה כחצר. (הגר"ש זצ"ל (פניני חנוכה עמ' טו).) ואם היא מוקפת מחיצות אפילו רק בג' רוחותיה דינה כחצר, ויש להדליק בפתח הנמצא בא' מג' רוחותיה. (הגר"ש זצ"ל (פניני חנוכה שם עמ' ט).)

חדר מדרגות (מקום ההדלקה בבנין מדרגות)

י"א שלדעת הסוברים שחצרות שלנו אין דין חצר של זמנם, ה"ה שחדרי מדרגות אין דינם כחצר, ועל כן אין להדליק בפתחם נ"ח, אלא יש להניחם בחלון שבבית הפונה לרה"ר. אלא שאם הוא מעל כ"א אמה מרה"ר, ידליק בפתח ביתו הפתוח לחדר המדרגות (ועיי' עוד להלן בדיני הדלקה בחלון). (הגר"ש זצ"ל (שלישית (ארחות רבנו ח"ג עמ' יא) והגר"ש זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' טז).) וי"א שחדרי מדרגות דינו ככניסה לבית, ועיי' הדר בבנין מגורים (פרטי או משותף) ידליק בפתח החצר הפונה לרה"ר. (הגר"ש זצ"ל (ארחות רבנו ח"ג עמ' ח אות כד ועמ' יא אות כח).) וכן דעת הגר"ש זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ד הנה ו) והגר"ש זצ"ל (שבות יצחק חנוכה פי"א עמ' ו) משום שדינן כחצר.

שכיל שלפני הכניסה

אם יש שביל המוליך מרה"ר עד פתח הבית, ידליק בראש השביל, אפי' שאין שם צורת הפתח. (הגר"ש זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ד).) מיהו אם אין הבדל כי"כ בפרסום בין פתח הבית לפתח השביל ידליק בפתח הבית, דלא אמרו פתח החצר אלא ככה"ג דהוה פרסומי ניסא טפי. (הגר"ש זצ"ל (שם פי"ד סוף הגה ח).) וי"א דבכל אופן יש להדליק בפתח עצמו (א"כ עושים שימושם בשביל, כגון העמדת עצלות וכדו'), (הגר"ש זצ"ל (פניני חנוכה עמ' פא).)

כניסה משותפת לכמה כניסות של הבנין
בנינים משותפים יחד ויש להם כניסה משותפת מרה"ר לרחבה שלפני הבנינים, ושם יש לכל בנין כניסה נפרדת, יש להדליק בכניסה הנפרדת של כל בנין, כיון שהוא נראה עיקרי ומיוחד לבנין זה. (הגר"ש זצ"ל (פניני חנוכה עמ' פא).)

מגרש הניה

מגרש חניה השייך רק לאנשי הבית, י"א שאינו נחשב לחצר, כיון שאין עיקר שימושו לכניסה ויצאה. (הגר"ש זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הנה טז).) וי"א שדינו כחצר וצריך להדליק בפתחו.

[הגר"ש זצ"ל (פניני חנוכה פי"ד עמ' נט-ס).]

מרפסת הפונה לרה"ר

מרפסת הפונה לרה"ר (ואין לה פתח לחוץ), יש אומרים שרשאית הנרות על המעקה ואינו צריך להניחם סמוך לפתח המרפסת. (הגר"ש זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ג).) וי"א שעדיף להדליק בפתח הבית הפתוח למרפסת מבחוץ בצד שמאל כדי שיהא מוקף במצות, א"כ יש פרסום יותר כשמדליק על המעקה. (הגר"ש זצ"ל (חוט שני עמ' שח).) ושו"ר שדעת הגר"ש זצ"ל (פניני חנוכה) שאין הדלקה במרפסת מועילה כ"א אין המרפסת בכלל מקום הדלקה.

גדר פתח

לענין הפתח שמדליקין בו נ"ח, א"צ שיהיה בו צורת הפתח, אלא די בזה שניכר שנכנסים דרכו לחצר. (הגר"ש זצ"ל (מעדני שלמה מועדים עמ' קס) והגר"ש זצ"ל (פניני חנוכה עמ' טז).) ויש מי שאומר שבענין צורת הפתח (כמו לענין מוזוה), (הגר"ש זצ"ל (תשבות והנהגות ח"ב סי' שבא אות ג).)

פנדלקה בחלון

במקום שנוהגים להדליק בפנים

הנהוג להדליק בפנים דליק בחלון. ואם הוא גבוה למעלה מכ' אמה מרה"ר (לגר"ח נאה כ-9.60 מטר, ולחזו"א כ-11.52 מטר), י"א שעדיף להדליק בפתח דירתו (חיי"א וכלל קבד אות טז) ומ"ב (סי' תרע"א שעה"צ אות מב). וי"א שעדיף להדליק בחלון, משום שעכ"פ יש היכר קצת לבני רה"ר. (רמ"א (שם מ"ז סי' ט"ח).) וכן לעקר. (הגר"ש זצ"ל (הליכ"ש פי"ד אות ה).)

במקום שנוהגים להדליק בחוץ

י"א דכיון דיעקר תקנת חז"ל להדליק בפתח הבית, אין להדליק אלא בפתח ביתו, אף באופן שאם ידליק בחלון או במרפסת יהיה יותר פרסומי ניסא. אמנם אם מפתח ביתו לא יראו בכלל הנרות לבני רה"ר, יש להדליק בחלון ביתו במקום שיראו בני רה"ר. (הגר"ש זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שו-שו).) וי"א שבאופן שיש יותר פרסומי ניסא בחלון יש להדליק שם.

[החזו"א (ארחות רבנו (ח"ג עמ' יב) וש"ס הלוי (ח"ז סי' פד)].

החלון הוא מעל כ' אמה ויש בנינים ממזל

מי שגר בקומה גבוהה והחלון הוא למעלה מכ' אמה, אם יש בנינים גבוהים ממול והשכנים רואים הנרות דרך החלון, י"א שאפשר להדליק שם אם יש שכנים מסביב בבתים הגבוהים. (ש"ס הלוי (ח"ד סי' סה).) ויש שמתפקדים בזה כיון שיש פתח ביתו או גדר רה"ר. (הגר"ש זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הנה ג).) וי"א שבאופן זה עדיף להדליק בפתח הדירה לחדר המדרגות. (הגר"ש זצ"ל (טוב"ד יבנה ח"ב סי' לו).) וכן דעת הגר"ש זצ"ל (חוט שני עמ' שז) דכנה"כ עדיף להדליק בפתח הדירה. ועיי' בארחות רבנו (ח"ג אותות כו-כח) בשם החזו"א.

להדליק על הרובים שבהלון

סורגים שיש להם בטן שהם משופעים כלפי חוץ, יש אומרים שאין להדליק עליהם כי אינם חלק מהבית אפילו כשמשמשים בהם. ומכל מקום אם מדליק על הסורג בתוך טפח שלק מפי"ד דמי. (ועיי' להלן לענין דין "טפח הסמוך" בחלון.) (הגר"ש זצ"ל (פניני חנוכה עמ' טז) ואשרי האש"פ (פ"ה אות יז).) וי"א דסורגים הם כחלק מן הבית אם משתמשים בהם. (הגר"ש זצ"ל (שם פי"ד הנה ו) והגר"ש זצ"ל (חוט שני ח"ד עמ' שח אות ט).)

גובה מקום הנחת הנרות

מעל לשלשה טפחים

מניח הנרות למעלה מני טפחים (לגר"ח נאה כ-24 ס"מ, ולחזו"א כ-28.8 ס"מ). (שו"ע (סי' תרע"א סעי' ו).) דכל למטה מני' כאלו הניח בקרקע ואין ניכר שמה"כ הניחו שם, ומ"מ בדיעבד יצא. (מ"ב (סי' תרע"א סי' כו).)

למטה מעשרה טפחים

מצוה להניח נ"ח למטה מני טפחים (לגר"ח נאה כ-80 ס"מ, ולחזו"א כ-96 ס"מ). (שו"ע (סי' תרע"א סעי' ו).) כי יש יותר פרסום הנס כשהוא למטה, דדבר העשוי לאור אין דרך להניחו במקום כי"כ נמוך. (מ"ב (סי' כו).) ובדיעבד אם הניח למעלה מני"ט, יצא. (שו"ע (שם).) והא דמין העולם והדירין בזה, משום שיש סוברים שעשוי שהורגלו להניח בפנים (עיי' הפרטים בזה לעיל), אין קפי"א בזה, אכן המדקדקין נוהגים להקפיד בזה. (מ"ב (סי' כו).)

מודירת הגובה, מהמנורה או מהשלחנת

אף בנרות שעוה ארוכים, כל שמקום הלהב הוא למעלה מכ' אמה, פסולה. (שעה"צ (אות לג).) וה"ה לענין המעשה ומעשרה ולמטה משלשה טפחים. (כ"ח (סי' תרע"א אות ג).) והגר"ש זצ"ל (שם פי"ד הנה ג).) ומ"מ עדיף שלא יניח המנורה על הארץ ממש אף אם היא גבוהה ג"ט, דנראה כמדליק להאיר את רה"ר, אלא יניח דבר מה תחתיה שיהא ניכר שהוא מצות נ"ח. (הגר"ש זצ"ל (שם הנה ג).)

חלון למעלה מעשרה טפחים

אם דר בעליה מניחה בחלון שהוא לצד רה"ר, אפילו אם החלון גבוה יותר מני"ט מקרקעית העליה. (מ"ב (סי' כו).) ואם יש לו שני חלונות אחד למעלה מני"ט ואחד לחלון מני"ט ודאי יניחה בחלון שהוא למטה מני"ט. (מ"ב (סי' כו).)

להדליק למעלה מעשרים אמה

אם מניחה למעלה מכ' אמה לא יצא. (שו"ע (שם) סעי' ו).) אפילו לקחה כך דלוקה והניחה למטה מכ', לא יצא, דהדלקה עושה מצוה. (רמ"א (שם).) וחזון להדליק בברכה. (מ"ב (סי' כו).)

ביתו כשיפוע הדר

אם ביתו נמצא בשיפוע ההר, וביתו למעלה מעשרים אמה, אך במרחק מביתו עדיין הנרות ניכרים וגיבט ומשם הם בתוך כ' אמה, שפיר דמי דנחשב תוך כ' אמה. (הגר"ש זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' טז).)

הכביש גבוה מהרחוב

אם עד הקרקע מביתו לגינה יש יותר מכ' אמה, ומהכביש (שהוא יותר גבוה) יש פחות מכ' אמה, נחשב כהדליק תוך כ' אמה. (הגר"ש זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' טז).)

טפח הסמוך לפתח

טפח הסמוך לפתח

מצוה להניח נ"ח בטפח הסמוך לפתח (לגר"ח נאה כ-8 ס"מ, ולחזו"א כ-9.6 ס"מ). (שו"ע (סי' תרע"א סעי' ו).) שאם ירחיקנה רחוק מהפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם. (מ"ב (סי' לא).) **למנוחה או לעיכובא**
יש אומרים שטפח סמוך לפתח מעכב אפילו בדיעבד, וצריך לחזור ולהדליק (ואפי"פ שכתוב דמנוחה היא, מצוה לעיכובא היא). (הגר"ש זצ"ל (פניני חנוכה עמ' פס).) ויש אומרים שבכל אופן אין חד"ב מלכב. (נראה"ש (סי' תרע"א סוף אות יא) והגר"ש זצ"ל (שלמי מועד עמ' קצא).) ולמעשה כל שניכר שהנר שייך לאותו פתח יצא. (הגר"ש זצ"ל (שלישית עמ' טז).)

מדליק בפנים

במקומות שמדליקין בפנים ואין היכר לבני ר"ה כלל, אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח, ומי"מ יש נוהגים להדליק בטפח הסמוך לפתח (לדירה) כמו בינמיהם, ואין לשנות, אפי"כ רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין. ומי"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה, כי אז לא יהיה היכר כלל, ואף כי אין היכר רק לבני הבית, מ"מ היכר קצת מיהא בעי. (רמ"א (סי' תרע"א סעי' ו).) ומי"מ יש לו חלון (שהוא נמוך מכ' אמה מהקרקע) הסמוך לרה"ר נכון יותר שיניחנו שם, כדי שיהיה היכר לבני ר"ה ויתפרסם הנס, אם לא במקום דשכיחא הזיקא על ידי זה. (מ"ב (סי' לח) ושעה"צ (אות מב).)

להנות מהשמן אחר כיבוי הנרות

לאחר חצי שעה רשאי לכבות הנרות (ע"י בזה לעיל) מחמת שאינו מקצה השמן רק מה שצריך לשיעור חצי שעה למצותו. (מ"ב (שם ס"ה ט)). ומ"מ לכתחלה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה, משום שיש פוסקים שסוברים שאם נתן השמן סבתם הקצה הכל למצותה. (מ"ב (שם)). ואין לטלטל הנרות ממקומן בעודם זולקים אפילו יותר מחצי שעה, מפני הרואים ידעו ויאמרו להשתמש נטלים. (שע"ש (אות יב). וע"י במ"ב (ס"ה תרע"ה ט"ו) ובשבת הלוי (ח"א סי' כפס אות ג) משי"כ בזה). ולענין תנאי על נותן השמן תוך חצי שעה, ע"י בשמעתא עמיקתא גליון רפ"ט בדיני נותר השמן.

להנות מהנרות לאחר חצי שעה

י"א שיכול להשתמש לאורה לאחר חצי שעה. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). ויש מחמירין שבעוד שהנרות זולקין אין להשתמש לאורן משום הרואים שלא ידעו לחלק בין תוך זמן שיעורו לאחר זמן. (מ"ב (שם ט"ו)).

כבו הנרות אחר ההדלקה

כבו הנרות אחר ההדלקה

הדלקה עושה מצוה. לפיכך אם כתבה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה. וכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג, אינו זקוק לה. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). ואם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה, אין לברך עליה. (רמ"א (שם)). ומ"מ ראוי לחזור ולהדליקה. (מ"ב (ס"ה ט)). ואם כיבה אותה במזיד, חייב לחזור להדליקה, ומי"מ לא יברך. (שע"ש (שם ט"ו) בשם פמ"ג).

כבו בערב שבת קודם קבלת שבת

י"א שאפי"ם אם כתבה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. (ש"ו (שם ט"ו)). ויש מי שאומר שקודם קבלת שבת שיש עדיין היתר להדליק מחויב לחזור ולהדליק בלי ברכה. (מ"ב (שם ט"ו) בשם פ"ד). וראוי להחמיר כדעה השניה. (מ"ב (ס"ה ט)).

אחרי שקיבל עליו שבת

אם קיבל על עצמו שבת ואח"כ כתבה, ויש עדיין זמן עד לכניסת השבת מותר לומר לחבירו שידליק אותם עבורו. (מ"ב (שם ט"ו)).

הדליק במקום שיש רוח

אם הדליקה במקום הרוח וכבתה, זקוק לה לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח מצויה, שזה הוי כאלו לא נתן בה שמן לשיעור ומי"מ לא יברך עליה משום שאולי לא היה ברור שתכבה. (מ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו) בשם פ"ד). ושע"ש (אות ט).

נכבה א' מהנרות באמצע הדלקה

התחיל להדליק הנרות וכבה א' מהן קודם שהשלים ההדלקה צריך לחזור ולהדליקה כיון שעדיין לא נגמרה ההדלקה. (ביאור הלכה (שם ט"ו) ד"ה אם)).

בית זכוכית שדלתותיו פתוחות

המדליק בחוץ בתוך בית זכוכית, רשאי לכתחלה להדליק בעוד שדלתותיו פתוחות, אע"פ שיכולה רוח מצויה לכבות הנרות, הואיל ובדעתו לסגור. (הגרשו"א (צ"ל הלכ"ש פ"טו אות ו), הגרש"א (צ"ל אש"ר האש פ"ד אות כ) והגר"מ (צ"ל חנוכה ע"מ שיה). ויש מי שהחמיר בזה. (המהר"ל ד"ק (הר צ"ב ח"ב סי' קד)).

האור לא נאהז בפתילה

לא יסלק ידו עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצאת מהנר. (ביאור הלכה (ס"ה תרע"ב ט"ו)). וע"י בן אש חי (שנה ב' י"ח אות טו), בארחת רבנו (אות ט) ובתשובת והנהגת (ח"ב סי' ש"ב אות ט). ואם הוא רואה שהאור אין נאחז בפתילה ובודאי יכבה במהרה, אינו יוצא בהדלקה זו, וחייב לחזור ולהדליקה לאחר שונכבתה. (מ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו)).

הדלקה ע"מ לכבות בתוך חצי שעה

יש מי שאומר שהמדליק על דעת לכבות בתוך חצי שעה, נראה שלא יצא ידי חובתו וחוזר ומדליק בברכה. ויתכן שכן הדין אף אם לבסוף לא כיבה. (הגרשו"א (צ"ל הלכ"ש פ"טו אות ח)).

הדלקה עושה מצוה

הדלקה עושה מצוה, ולא הנחה, שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה, מדליקה שם ואין צורך להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה. ואם הדליקה בניסן והוציאה לחוץ, לא יצא, וכן אם מדליקה ואוחזה בידו, במקומה, לא יצא. שהרואה אומר: לצרכו הוא אוחזה. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). אלא ד"מ שכל זה זקא שאוחזה כל זמן מצותה, אבל אם אוחזה בידו קצת זמן אח"כ מניחה כשהיא זולקת יצא, ויש מפקפקין בזה ודעתם שאין להדליק עד שיהיו מונחין תחלה במקומן. (מ"ב (שם ט"ו)).

לטלטל הנרות במקום למקום

אפילו היתה הדלקה והנחה במקום אחד בפנים או בחוץ יש לזוהר לכתחלה שלא לטלטל הנרות ממקומן עד שיושלם השיעור של הדלקה דהיינו חצי שעה. (מ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו)). ולענין נרות שבהכ"נ יעויין לקמן.

להדליק מנר לנר

הדלקה מנר לנר

דעת הש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו) שניתן להדליק נר חנוכה מנר חנוכה (כגון מליל ראשון ואילך) שיש יותר מנר אחד ומדליק זה מזה, וכן מליל ראשון ויש שני אנשים בבית אחד שכל אחד מדליק בפני עצמו). ודוקא להדליק מזה לזה בלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול (והשמש בכלל נר של חול), אסור. ויש מתירים גם בזה, א"כ"כ הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר אחר של חנוכה. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). ודעת הרמ"א (שם) שנהגו להחמיר ב"ח חנוכה שלא להדליק אפי' מנר לנר, כי עיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ ולכן אין להדליק זה מזה. ואם שני בעה"ב דרין בבית א' שמעיקר הדין צריך הדלקת י"ח לכל א' מדליקין זה מזה. (מ"ב (ס"ה ט)).

כבה אחד מהנרות

אם כבה אחד מהנרות אין להדליקו מן האחרים (אפילו לדעת המקילין לעיל), אפילו בלא אמצעי, ואפילו כבה בתוך שיעור הזמן, שאין בהדלקה זו מצוה מעיקר הדין, דק"י"ל כבתה אין זקוק לה. (מ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו)).

אחר זמן המצוה

כל זה אינו רק בעוד שזולקים למצותן, אבל אחר שעבר זמן המצוה, מותרים בהנאה וכ"ש שמוותר להדליק מהן. (רמ"א (ס"ה תרע"ב ט"ו)). ואע"פ שיש סוברים דכל זמן שדולקין אסור להשתמש לאורן וה"ה דאין להדליק מהן, מ"מ אין להחמיר בזה רק לענין להדליק מהם נרות של חול, אבל נר של מצוה דמדינתא מותר אפילו בתוך השיעור עכ"פ אין לנו להחמיר אחר שעבר השיעור. (מ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו)).

להדליק מנ"ח שאר נרות של מצוה

יש מי שאומר שר של בהכ"נ, של שבת ושל חנוכה, כולם של מצוה הם ומותר להדליק זה מזה. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). וה"ה נר של ת"ת או נר לחולה הצריך נר. (רמ"א (ס"ה תרע"ב ט"ו)). ויש מחמירין דאין להדליק שאר נרות מנר חנוכה. (מ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו)).

חנאה מנרות חנוכה

אסור להשתמש בנר חנוכה (אפילו באותן נרות שמוסיפים המהדרין בכל לילה) בין בשבת בין בחול. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). כדי שיהא ניכר שהוא נר מצוה לפרסם הנס, ועוד כיון שע"י נס שנעשה במנורה תקנה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל. (מ"ב (ס"ה ט)).

תשמיש עראי

אפי' לבדוק מעות או למונותן לאורה (שהוא תשמיש עראי) אסור. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). ואפילו למונותן מרחוק שאין ידיו סמוכות לנר ג"כ אסור (מ"ב (ס"ה ט)), כדי שלא יהא מצות בזויות עליו. ודוקא בזה שהוא עכ"פ תשמיש עראי, אבל כל שאינו משתמש כלום רשאי לישב בביתו בשעה שר חנוכה זולק. (מ"ב (ס"ה ט"ו)).

תשמיש של קדושה

אפי' תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה, אסור. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). ואפילו לימוד דרך עראי אסור. (מ"ב (ס"ה ט) בשם ה"ח). ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה ועל כן (לדעה זו) מותר ללמוד תורה אפילו בקביעות לאור הנרות. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). וביאור הלכה (שם). והעיקר כאוסרים. (משמעות הש"ו (שם)).

נרות בית הכנסת

ע"י בגליון תנ"ט - הלכות מצויות לחנוכה חלק ב', לענין דיני נ"ח בבהכ"נ.

נר של קטן

נ"ח שהדליק קטן שהגיע לחנוך, אסור להשתמש לאורן. (הגרשו"א (צ"ל (שם פ"טו אות יא)).

הדלקת שמש

מחמת שאסור להשתמש לאור הנרות נוהגים להדליק נר נוסף (שמש) להשתמש לאורו, ויניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו)). ויש לעשות השמש יותר ארוך משאר נרות, שאם בא להשתמש ישתמש לאור אותו נר. (רמ"א (ס"ה תרע"ב ט"ו)). וע"י בן אש חי (פר ויטב אות יג) שיש לעשותו שונה כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נ"ח.

להדליק הנרות עם השמש

מנהג מבני ספרד להדליק הנרות בנר אחד ולהדליק (אחר הדלקת נ"ח) נר נוסף והוא השמש. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו) ואור לציון (חיד פמ"ד אות ה)). ובני אשכנז לא נוהגים כן, אלא אף מניחים כנר נוסף השמש שבו מדליקין הנרות. (רמ"א (ס"ה תרע"ב ט"ו)).

אין בדעתו להשתמש באור הנרות

אף אם אין דעתו כלל להשתמש לאורה, מ"מ צריך נר אחר שיהיה היכולת ביזו להשתמש לאורה ועל ידי זה ניכר שהנר הראשון הוא לשם מצוה, ולא יאמרו שצורכו הדליקה. וכן נוהגים. (מ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו) וב"ב (ד"ה וצריך נר)).

מדליק בפתח הבית

מעיקר הדין אי"צ להדליק "שמש" אלא כשמדליקים בפנים, כי באופן זה יש לחוש שמא ישתמשו בנרות של חנוכה. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו), מ"א (ס"ה ט) ומ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו) ד). מ"מ נוהגים להניח נר נוסף בכל מקום. (ביאור הלכה (ד"ה וצריך) ואור לציון (חיד פמ"ד אות ה)).

רכיבים מדליקים

אפילו רכיבים המדליקים כיון שכל אחד מניח נרותיו במקום מיוחד צריך להניח שמש אצל כל אחד ואחד, ואפילו יש נר על השולחן, דשמא ישתמש אצל הנרות. (מ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו)).

יש אחר אחר

מעיקר הדין כיון שיש לו נר על שולחנו אי"צ להדליק שמש. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו) ומ"ב (ס"ה תרע"ב ט"ו) ד). וכן הדין כשאור החשמל זולק במקום שזולקים נ"ח. (הגרשו"א (צ"ל (שם פ"טו אות יג והגה כו) ואף לפי משי"כ המ"ב (שם) דכשמדליק בפנים מניחים נר נוסף גם כשנר על השולחן דחוששין אולי ישתמשו בנרות של חנוכה ולא אדעתיהו, שאני הכא שאין הדרך להשתמש לאור הנר). ואע"כ נוהגים להדליקו בכל אופן.

נרות ושמינים

נר של שעה או שמן

מותר להדליק בנרות שעה. (רמ"א (ס"ה תרע"ב ט"ו) ושע"ש (אות ד) דלא כדעת המהר"ל מפראג). ונוהגים להדליק בנרות של שעה כי אורן צלול כמו שמן. (רמ"א (שם)). ומ"מ מצוה בשל שמן טפי מנרות של שעה שעל ידי השמן נעשה הנס. (מ"ב (ס"ה ט"ו) ד).

שמינים הכשרים ל"ח

כל השמינים כשרים לנר חנוכה, ואע"פ שאין השמינים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותן הפתילות. (ש"ו (שם)). ולא חוששים שמא יבואו לידי כיבוי, משום דק"י"ל כבתה אין זקוק לה דכיון שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה. (מ"ב (ס"ה ט"ו)).

מדליק כשבת

אפי' בליל שבת שבתון ימי חנוכה מותר להדליק נר חנוכה בשמינים ופתילות שאסור להדליק בהם נר שבת. לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול. (ש"ו (ס"ה תרע"ב ט"ו) א). וכ"ז אם אינו נותן בנר רק כדי שיעור מצותו (רמ"א (ס"ה ט)), שאם יתן יותר יש חשש שיטעו להשתמש בו אחר השיעור של ההדלקה שאז מותר ליהנות ממנו. (מ"ב (ס"ה ט"ו) א).

יצורך השמש

בשבת חנוכה אסור לעשות השמש משמינים ופתילות שאין מדליקין בהם בשבת, כי מותר לעשות תשמישים נגדו יש לחוש אולי יבוא להטות הנר. (מ"ב (ס"ה ט"ו) א).

שמין זית

מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, ואם אין שמן זית מצוי מצוה בשמינים שאורן זך ונקי. (רמ"א (שם)).

שמן שאינו ראוי לאכילה

שמן זית שאינו מיועד לאכילה אלא למאור כשר לכתחלה לנ"ח. (סתמת הפוסקים. וכן פסק הגר"מ (צ"ל (חוט שני ע"מ ש"ט)). וי"א שיש להדר ולהדליק בשמן זית הראוי לאכילה. (הגרשו"א (צ"ל פנני חנוכה פ"ז ע"מ ס"ח-קמ)). ודעתו שיש גם היתור שלא יהיה מבושל, והיתור זה קודם להיתור של שמן ראוי לאכילה.

שמן מוקשה

מותר להדליק בשמן מוקשה אפי' לכתחלה. (שכ"ח (ח"ט סי' קמג) והגרשו"א (צ"ל אש"ר האש ח"ג פ"ד אות טו)).

שמן כאוס

אסור להדליק נ"ח בשמן מאוס (כגון שמצאו בו עכבר). (מ"ב (ס"ה ט"ו) א).

שמן הקדוש בקדושת שביעית

אסור להדליק נ"ח בשמן הקדוש בקדושת שביעית. (ריב"ז (פאת השלחן פ"ה ה"ט), אמרי יושר (ח"א סי' ט), החו"א (ארחות רבנו ח"ב ע"מ שלח) והגר"מ (צ"ל (חוט שני שביעית ע"מ רע)). ויש מתירין. (הגרשו"א (צ"ל (הלכ"ש פ"טו אות ו)), השבט הלוי (ח"א סי' קפד) והאור לציון (חיד פמ"ד אות ד)).

"לכם" בנרות חנוכה

אין צריך שנרות חנוכה יהיו שייכים למדליק מד"ן "לכם". (ש"ד (ח"ט מ"ג חנוכה אות טו) בשם בית יצחק, הגרשו"א (צ"ל (הלכ"ש פ"ג הגה יב) ושבת הלוי (ח"ג סי' ט). אולם הגר"פ פרנק (מקראי קדש חנוכה סי' כ) והגרשו"א (צ"ל (פנני חנוכה פ"א ע"מ ט"ו) דבענין "לכם". וע"י משי"כ ב"ד בשמעתא עמיקתא גליון שכ"ז).

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נופפות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

נרות שמן מוכנים

כלי זכוכית אטום ובו שמן העשוי לשימוש חד פעמי כשר לכתחלה לניח. [הגרשו"א זצ"ל (שם פט"ו אות ט)].

יבואו לו שמן זית בתוך הצי שעה

היה לו נר שעה או שאר שמנים בתחלת זמן ההדלקה, ועתיד להיות לו שמן זית בתוך הצי שעה, צ"ע אם ימתין כדי להדליק בו או ידליק מיד. [הגרשו"א זצ"ל (שם פט"ו אות ט)].

נרות שאינן שוות

הנוהגת להדליק ביוב ראשון נר א' ומכאן ואילך מוסיף והולך, צריך שיהיה נר הנוסף דומה לנר העיקרי. אבל אותם שעושים נר לכל אחד מבני הבית, יכול האחד להדליק נר של שמן והשני של שעווה. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב)].

הדלקה בשמנים שונים

אם אין לו שמן זית מספיק לכל הנרות, מותר להדליק כל נר בשמן אחר. [באר היטב (סי' תרע"ג ס"ב)].

להדליק ע"י פנח

מי שאין לו אפשרות להדליק בשמן ופתילה, רשאי להדליק פנח חשמלי (שיש בו חוט להט למעט תאורת לד שאין דינה כאש) ולברך עליו, בתנאי שניכר שהדליקו לשם מצות נ"ח. ובלבד שיש בו זרם חשמל כדי שידלק חצי שעה (כגון שדולק ע"י בטריה). [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ו אות ג' והגה (11) והגרשו"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' ק) וע"י בש"ד"ח (ח"ט מעי' חנוכה ס"ב טו"ב) ובכה"ח (סי' תרע"ג אות ט)].

פתילות

פתילות הכשרות לניח

כל הפתילות כשרות לנר חנוכה, ואף על פי שאין האור נתלה יפה באותן הפתילות. [שו"ע (סי' תרע"ג ס"א)]. ולא חוששים שמא יכבו, משום דק"ל כבתה אין זקוק לה, כי אחר שהדליק נעשה זכר לנס (נגמרה המצוה. [מ"ב (סי' ט"ז)].

הידור בפתילות

מצוה מן המובחר ליקח לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן. [מ"ב (סי' ט"ז)].

פתיל צף המכוסה בשעווה

המדליק בפתיל צף המכוסה בשעווה, אף על פי שהדלקה עושה מצוה, מכל מקום נחשב כמדליק בשמן זית משום שהשעווה נמסה מיד. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג ע"ב רמ"א), שם הלוי (ח"ח סי' קנ"ג), הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פט"ו אות ז) ואור לציון (ח"ד פמ"ד אות ח). דלא כהגר"י פ"ש זצ"ל (מ"ב - אבן שראל) ד"ל שחשב כמדליק בשעווה].

פתילות משומשות

אין חוששין לפתילות להחליפן, עד שיכלו. [שו"ע (סי' תרע"ג ס"ד)]. ואין בזה ביוון מצוה כי אדרבה הם נוחות להידלק יותר כשהן מודלקות כבר. [מ"ב (סי' ט"ז)]. ומ"מ יש נוהגים לחדש הפתילות כל לילה, לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש ומשום זכר למקדש שהיו מחליפין הפתילות כל יום. [נ"ע בכל בו (סי' מד מ"ב בדרכי"מ אות ו) ובמאירי (שם כ"א) ד"ה יש שיבאירנו, וכן הביא הכה"ח (שם אות ע"ב)].

הכחוב הפתילה

יש שנהגו להבהב הפתילות לפני ההדלקה. [מנהג החזו"א (נר חנוכה דיני ומנהגי החזו"א אות ח)].

הידור בחנוכה ובנרות

הידור מצוה כמנורה ובנרות

טוב לעשות מנורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפים. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב)]. וע"י בתשובות והתהוות (ח"ה רס"י ז'): שכת' שהרופע לקיים ההידור להדליק במנורה של ספג במילואו, דל"ק ג"כ בבסות מוסף. אולם השבט הלוי (ח"ח סי' קנ"ג) כתב בהבסות אפי' אינם מכסף בטלים לעיקר המנורה ויש בזה משום זה א"ל ג' ואננה. וע"י עוד בכה"ח (סי' תרע"ג אות ט) ובערוה"ש (סי' תרע"ג אות ט)].

בית חנוכה

טוב לעשות אף בית חנוכה נאה. [נ"ע בספר חסידים (סי' קט"ו ר"ה) ובמ"ב (סי' תרע"ג ס"ב)]. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ב].

עשיית מלאכה כשהנרות דולקים

ימי חנוכה מותרין בעשיית מלאכה, אלא שנוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה. [שו"ע (סי' תרע"ג ס"א)]. ודוקא נשים לפי שנעשה נס על ידיהם. ומ"מ יש מקומות שגם האנשים מחמירין בזה. [מ"ב (סי' ט"ז)].

באיזה זמן יש להמנע מעשיית מלאכה

הנוהגים להימנע מעשיית מלאכה, נמנעים כל זמן שהנרות דולקים בבית (כדי לעשות היכר שאסור להשתמש לאורה) והוא כחצי שעה. [שו"ע (שם) מ"ב (סי' ט"ז)]. ובמקום שהנו (האנשים) או הנשים) איסור מלעשות מלאכה כל היום, יש למחות בידם, כי הטלה עבירה היא ומביאה לרדי שעמום. [מ"ב (סי' ט"ז)].

עשיית מלאכה כשאינו בביתו

אפילו אם אינו בביתו בשעה שמדליקין גם עברו, יש לו להימנע מלעשות מלאכה (לנוהגים בכך), ומ"מ אם הוא שכיר אין עליו להימנע מעבודתו. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ב אות ב)].

מלאכה שיש להיזהר

י"א שלא נהגו להימנע מכל מלאכה, אלא בתפירה וכדו', אבל לא בבישול וכדו' [הגר"י ואור זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"ב ג')], כי לא קבלו אלא מלאכות האסורות בחול המועד. [הגר"י זצ"ל (נר חנוכה פ"א מה' מה)]. ומ"מ מלאכה שיש בה משום עמל וטרחא יש להימנע בכל אופן. [הגר"י ואור זצ"ל (שם) והגר"י זצ"ל (שם)]. ויש מי שאומר שהמנהג שלא לעשות שום מלאכה שיש בה היסח הדעת, אפילו בישול ואפירה, וכבישה אפילו ע"י מכונה וכדו'. [הגרשו"א זצ"ל (פנני חנוכה ע"ב קלא)]. וכל אחד ינהג כפי מנהגו.

להקל בשעת הצורך

בשעת צורך גדול ניתן להקל לעשות מלאכה הנצרכת, כי מנהג זה אינו חמור כל כך. [הגרשו"א זצ"ל (פנני חנוכה ע"ב קלא)].

החייבים במצוה

אנשים ונשים

אנשים ונשים חייבים בנר חנוכה. ומוציאין אחרים יד"ח. [שו"ע (סי' תרע"ג ס"ג)]. ומ"מ המנהג שנשים נשואות [ובנות הסמוכות על שלחן אביהן] אין מדליקות בעצמן אלא יוצאות בהדלקת בעל הבית. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב) וסי' תרע"ג ס"ג] ושע"י (סי' תרע"ג אות ט)]. אבל אשה שאין לה בעל, או שאינו נמצא בבית, מדליקה בעצמה ומוציאה כל בני ביתה. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב ט)]. וכמו כן יכולה לבקש מאיש אחר (שהוא גדול) שידליק ויברך עבורה, בתנאי שעומדת שם ותשמע הברכות ממנו ותכוון לצאת יד"ח. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב ט)].

הרש ושונה

ח"ש ושונה פטורים, וע"כ אינן מוציאים אחרים יד"ח. [שו"ע (סי' תרע"ג ס"ג)]. ומ"מ חרש שאינו שומע והוא מדבר חייב בנר חנוכה, דהוא כפקח לכל דבר. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב)].

סומא

סומא, אם הוא בבית שאחרים מדליקין ויכול להשתתף בפריטי עמהם ויברכו עליו, יעשה כן. וכן אם יש לו אשה, אשתו מדלקת עליו. ואם הוא לבד ואין לו אשה, ידליק בעצמו ע"י סוטה של אחר, ומ"מ לא יברך. ואינו יכול להוציא אחרים יד"ח. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב ט)].

אונן

אונן פטור מנר חנוכה. ואם הוא נשוי אשתו או שאר בני ביתו ידליקו. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב)]. ולא יענה אמן על הברכות. [נ"ע בשו"ע (ח"ד סי' שמ"א אות א)], במ"ב (סי' ע"א ס"ב) וסי' ע"ב ס"ב (א) ובשע"י (סי' תרע"ג ס"ב)]. ואם הוא יחידי בבית, ידליק הנרות לפרסומי ניסא בלא ברכה. [שם]. ואם עבר ויברך לא עונים אמן על ברכתו. [הגרשו"א זצ"ל (פני ברך אגונו את ח ומנח"ש סי' צ"א אות כה)]. ולאחר הקבורה א"צ לחזור ולהדליק. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ב אות ז)]. ואם היה אונן בליל א' של חנוכה, והדליק אחר בביתו את הנר, אינו מברך שהחיינו בהדלקה בליל שני. [הגרשו"א זצ"ל (שם פט"ו אות ט)].

מצוה בו יותר מבשלוהו

מצוה להדליק הנרות בעצמו ולא ע"י שליח או ע"י אשתו, כי מצוה בו יותר מבשלוהו. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב)]. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג].

קטן בהדלקת נ"ח

חיובו

קטן שיש לו בית משלו חייב להדליק נרות חנוכה. [שו"ע (סי' תרע"ג ס"ג)]. ומ"ב (סי' ט"ז)]. אבל קטן הסמוך על שלחן אביו אינו חייב להדליק. [נ"ע רמ"א (סי' תרע"ג ס"ג)]. מ"ב (סי' תרע"ג ס"ג) וכה"ח (שם אות כ) וסי' תרע"ג אות ב)]. ואם רוצים להרגילו במצוות ולהדליק נר משלו מותר. ואם הוא בן אשכנז יכול אף לברך על ההדלקה זו. וכן המנהג. [הגר"י ואור זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"ב ז)]. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא דיני קטן וחנינו]. ואם הוא בן ספרד, אם לא הגיע לגיל חינוך רשאי להדליק בפני עצמו בברכה. ואם הגיע לגיל חינוך, אף שעדיף שלא יברך מ"מ אם מאוד רוצה בכך יכול אף לברך. [אור לציון (ח"ד פמ"ב אות א)].

נרות שידלקו הצי שעה

נרות חנוכה של קטנים לכתחלה יש להחמיר שידלקו חצי שעה בצמצום, ובדיעבד אפילו אינם דולקים חצי שעה כל שאין הדבר ניכר לקטן יוצא יד"ח. [נ"ע בא"מ (א"ח ח"ג ס"ס' צה) ובכה"ח (סי' תרנ"ח אות ט)]. ודעת הא"מ מבוטאטש (סי' תרע"ג) דאין קפידא אם אין הנרות דקטנים שהגיעו לחינוך דולקין חצי שעה, כיון שהתניוק אין בו הבתנה בזה ויכול לסבר על פחות מחצי שעה שהוא חצי שעה. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קס"ג - וספר דיני קטן וחנינו].

הידור מצוה

די לחנך הקטן לעיקר הדין, להדליק נר אחד כל יום. [מ"א (סי' תרע"ג ס"ח) דקטנים פטורים בכה"ג, דלא כהרמ"א שם שמחמיר בזה. וכן פסקו המ"ב (סי' תרע"ג ס"ח) וכה"ח (שם אות כ) וסי' תרע"ג אות כ)]. ובכה"ח שהקטן נר בבית משלו ומדליק נ"ח מדון חינוך, י"א שיש לחנוך לקיים ההדלקה בהידור כגדול, ע"י במקראי קדש (חנוכה סי' טו) ובדעת תורה (למהר"ש סי' תרע"ג על ס"ג)].

עזור לקטן בשעת קיום המצוה

אף אם עזרו לבנו להדליק המצוה, כגון שמחזיק עמו הנר, יוצא הן ידי חובתו. [כן מוכח מהשו"ע (סי' תרנ"ח ס"ג)]. שכתב שלא להקנות לקטן את הדי' מנינים ביום ראשון של סוכות (שחובב נטילתם מדאור) קודם שיוצא בו, מפני שהקטן כוהן ואינו מקנה לאחרים מהתורה, ונמצא שאם החוברים לו אינם מותרים וכו', י"א תופס עם התניוק כיון שלא יצא מידו שפיר דמי', ע"כ. וע"י במ"ב (סי' ט"ז) שבה"ג יצא ידי חינוך לפי הסברים ולדא חייב חינוך שהיה "לכס" כיון דאין פרט במעשה קיום המצוה גופא. ומכאן דשנים שעשו יכולים לצאת ידי חובת המצוה, ודו"ק. וע"י מ"ש עוד בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא - דיני קטן וחנינו].

קטן שהגדיל בימי חנוכה

קטן שהגדיל בימי חנוכה, חייב להדליק נרות בימים הנותרים כגדול. [הכמת שלמה (לגר"ש זצ"ל) סי' תרע"ג ס"ג)]. ואינו חוזר ומברך שהחיינו. [הגרשו"א זצ"ל (שלמה שמחה ע"י תרעה)].

הדלקה כשקועה בנער שיגדיל בחנוכה

קטן שמנהגו להדליק בכל יום מיד עם שקיעת החמה, ונעשה נר מצוה בתוך ימי חנוכה, א"צ להמתין מלהדליק באותו היום עד צה"כ, אלא ידליק מיד עם שקיעת החמה כמנהגו. [הגרשו"א זצ"ל (שלמה מועד פמ"ו) ושלמה שמחה פצ"ח ע"י תרעה]. והגרשו"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ד ע"ב ס"ז)].

להוציא ידי חובת נרות חנוכה

קטן יכול להוציא גדול ידי חובת הדלקת נרות חנוכה רק בשעת הדחק. [מ"ב (סי' תרע"ג ס"ב) ושו"ע (שם)].

השואה מחוץ לביתו (ברכת הרואה)

מי שאינו מדליק בעצמו

מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו לילה (ואין מדליקין עליו בביתו), כשרואה נר חנוכה מברך "שעשה נסים", ובליל ראשון מברך גם "שהחיינו", ואם בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך "שהחיינו". [שו"ע (סי' תרע"ג ס"ג)]. ואם נזדמן לו באותו לילה נ"ח, מדליק ואינו מברך אלא ברכת "להדליק נר חנוכה" בלבד. [הגרשו"א זצ"ל (שם פט"ו אות א)].

הנר העיקרי כבה

מברכין על ראית נ"ח אף אם כבה כבר הנר העיקרי ונשארו רק נרות ההידור. [הגרשו"א זצ"ל (שם פט"ו אות א)].

נר שהדליקוהו מפני החשד

מברכין ברכת הרואה אף על נר שהדליקוהו מפני החשד בלבד. [הגרשו"א זצ"ל (שם פט"ו אות א)].

נר שהדליקוהו בבית הכנסת

נר שהדליקוהו בבית הכנסת, נח' הפוסקים האם מברכים עליו ברכת הרואה. וספק ברכות להקל. [נ"ע בא"מ מבוטאטש (סי' תרע"ג ס"ג)]. בהתעוררות תשובה (ח"א סי' ק) ובא"מ (א"ח ח"א סי' קצ).

מדליקים עליו בביתו

יש אומרים שאם מדליקין עליו בתוך ביתו אינו מברך ברכת הרואה. [שו"ע (סי' תרע"ג ס"ג)]. ויש סוברים שאפילו אם יודע שמדליקין עליו בביתו כיון שהוא בעצמו אינו מדליק וגם אינו משתתף עם אחרים בפריטי צריך לברך על הראיה להודות על הנס וגם לברך אז שהחיינו, ומ"מ אינו כדאי לעשות כן למעשה משום ספק ברכות להקל. (ואם משתתף בפריטי ושומע ברכה מבעל הבית [אפילו אם לא ראה אז הנרות] אינו מחויב לכל הדעות לברך אחר כך על הראיה, משום שכבר יצא מדין שומע כוונה, והרי כבר הודה על הנס). [מ"ב (סי' ו) ושע"י (אות ט)]. וכשמסך על אשתו או בני ביתו שמדליקים בביתו, אם בא בליל שני לביתו ומדליק אינו צריך לברך ברכת שהחיינו. [מ"ב (שם) ס"ב)].

נמצא בחו"ל

כשמדליקים (אשתו או בני ביתו) בביתו, ובמקומו בחו"ל עדיין לא הגיע זמן חנוכה, יש אומרים שיצא ידי"ח ההדלקה. [הגרשו"א זצ"ל (מנח"ס ח"ב סי' נו אות ב) והגר"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שיא אות ט)]. וי"א שאינו יוצא ידי"ח. [הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק נר שבת עמ' קענ)]. ואם הוא מבין אשכנז, לכתחלה יכוון שלא לצאת ידי"ח ההדלקה שבביתו (אולם לבני ספרד לא מועיל לכוון שלא לצאת ידי"ח). [מנח"ס (ח"ו סי' מ)]. ואם לא כוון ידליק בעצמו ללא ברכות (ואם יוכל ישמע מאחרים).

אכסנאי

המתארח אצל חברו (אכסנאי)

המתארח אצל חברו בחנוכה (אכסנאי) צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נ"ח, אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשניה והוא אוכל על שלחן בעל הבית. [ש"ע (סי' תרע"ט)]. והדין כן אפילו אוכל מבעל הבית ואינו משלם עבור ארוחתו. [כן נקטו רוב פוסקי זמננו, דלא כהכ"ח (סי' ק) בשם ג' המלך (סי' מה) דס"ל שאם אינו משלם תשלום עבור ארוחתו אי"צ להשתתף בפרוטה. וכ"כ בחובת הדר (פ"ב מה' טו) שבדרי הכה"ח הם חידוש גדול. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון תש"ד], אלא שמונה בני ספרד שלא משתתפים בפריטי, אם אוכל משלחן בעל הבית בלא תשלום. [אור לציון (ח"ו פכ"ב אות ד)]. וע"י לקמן לענין להדליק בעצמו.

מדליקים בביתו

אם אשתו או א' מבני הבית מדליקין עליו בביתו, יוצא י"ח בהדלקה אף שהוא במקום רחוק מביתו, וא"צ שוב להשתתף אפילו בפריטי. [ש"ע (סי' תרע"ט) א' ומ"ב (סי' ק)]. וע"י עוד פרטים להלן לענין הנוסע או טס בימי חנוכה.

אופן החיזתתפות

אכסנאי א"צ ליתן חצי מהוצאות הנרות, אלא מספיק לתת אפילו פרוטה, שע"י בעל הבית מקנה לו חלק בשמן [ויש מאחרונים שכתבו שצריך בעת"ב להוסיף מעט שמן בשבילו מלבד השיעור שצריך ליתן לצורך חצי שעה בשביל עצמו]. וה"ה אם בעת"ב מקנה לו חלק בשמן במתנה שרי דהוי כמשתתף בפרוטה. [מ"ב (סי' תרע"ט) ס"ק ג]. ומ"מ צריך ליהדר בשיתוף זה שלא ידליק זה לילה א' וזה לילה אחר, אלא יהא השמן משותף בכל לילה ולילה, או יתן לו פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות. [ביאור הלכה (ס' א' ד"ה להשתתף וכו')].

להדליק בעצמו

הנוהגים כהרמ"א שכל בני הבית מדליקים, אם יש לאכסנאי נר משלו נכון יותר שידליק בעצמו. [מ"ב (סי' תרע"ט) ס"ק ג]. ומכל מקום באופן זה בני ביתו של האורח לא נהגו להדליק כי טפלים הם לאביהם. [מדר הגרי"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל (שלמי תורה עמ' קפג)].

ישן במקום אחד ואוכל במקום אחר

אכסנאי הישן במקום אחד ואוכל במקום אחר, מקום אכילה הוא העיקר, ועליו להדליק שם או להשתתף עם בעל הבית המדליק שם. [רמ"א (סי' תרע"ט) ס"א]. וכ"כ ה"ס"ז (שם ס"ק ג) ועיי"ש שהביא דברי המהר"ל שכתב דחזון האוכל בבית חמוי א"צ יכולת בידו אפי' ישן בבית חמוי לא ישתתף אלא לעצמו משום ההמדרין, שהרי הוא איש וביתו, ואם ישן בבית אחר פשיטא שחייב להדליק במקום שישן, ע"כ.

ומשמע דהעיקר הוא מקום שינה, אולם עיי"ש שדחה דבריו.

בעל הבית המתארח אצל אחרים וכני הבית אינן מתאכסנים עמו

בעל הבית המתארח אצל אחרים ובני הבית אינן מתאכסנים עמו, אינם נטפלים אליו, ואינם נפטרים בהדלקתו לכו"ע. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג מה' ג)]. אבל אם הבעל ישכור מבעל הבית את חדרו שהוא דר שם יוצאים ידי"ח (אלא אם כן מנהגם להדליק כל א' בפני"ע). [הגרשו"א זצ"ל (מסקי שמעונית חנוכה עמ' נו)].

בן אצל אביו

בן הסמוך על שולחן אביו בקביעות, הרי הוא בכלל נר איש וביתו ואין צריך להשתתף. אם לא שרצה להיות מהמהדרין נר לכל אחד. וי"א שצריך להשתתף. [שעה"צ (סי' תרע"ט) אות ט].

להשתתף בפרוטה עם אכסנאי אחר

אכסנאי המדליק נ"ח בפני עצמו, לא ישתתף אכסנאי נוסף עמו. [הגרשו"א זצ"ל (שם אות ו)]. שני בעת"ב דורים בחדר אחד (אחד יוצא ידי"ח) אחד (אחד בבנין אחד)

אם שני בעת"ב דורים בחדר אחד או בבנין אחד וכדו', ואין סמוכים אחד על שלחן השני אלא כל אחד אוכל משלו, י"א שרשאים להשתתף בפריטי ולהדליק נר א' לכולם. [טור (סי' תרע"ט) בשם ר' שר שלום, ומהב"י (שם) והב"ח (אות ט) משמע דמסכימים לדבריו. וכן פסק הלבוש (אות ג)]. וי"א שלא מועיל להשתתף באופן זה. [פרי"ח (שם)]. ע"ה בפמ"ג (שם א"ה ס"ק ג' וס"ק ה)]. ובשעת הדחק אפשר להקל שדי בהשתתפות בפרוטה. [ע"י בביאור הלכה (עמ' משמעתא שמעמד להקל בה)].

מתארח אצל מימי חנוכה

אפילו אם מתארח ליום אחד מימי חנוכה, כיון שאוכל אצל בעל הבית יכול להשתתף בפריטי ולצאת ידי חובה על ידי הדלקת בעל הבית (ואם לאו עליו להדליק בעצמו בבית שאוכל שם). [אגני"מ (וי"ד ח"ג סי' יד אות ה), ההורו"א, הגר"ק זצ"ל (חוט שני עמ' של) ועוד פוסקים. ויש שמטו בשם הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק עמ' ק) שכל היצא מביתו לכמה ימים מימי חנוכה, אם רוב ימי החנוכה נמצא בביתו צריך להדליק בביתו כל הימים (וידליק בעצמו או ע"י שליח). וע"י בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ד].

מתארח לתקופה ממושכת

הדר ע"י בני ביתו בבית החורים לתקופה ממושכת, בחדר נפרד המיוחד לו, אין דינו כבן בית, אלא כאכסנאי. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות ה)].

מתארח אצל בעל הבית

המתארח אצל חברו לטעוד אצלו בלבד (ואינו לך שם), חייב ללכת לביתו ולהדליק שם (ולא מהני להשתתף בפריטי). ואם אין בידו לעשות כן, ישלח שליח ידליק בביתו. (וע"י לעיל לענין הדלקה על ידי שליח). [מ"ב (סי' תרע"ט) ס"ק יט].

השוהה בבית מלון

השוהה בבית מלון בימי חנוכה וישן שם, כיון שהחדר מושכר לו, צריך להדליק בחדרו בברכה. ואפילו אם אשתו מדלקת בביתו הדין כן. [ע"י במהר"ש (ח"ד סי' קמח). וכן פסק באור לציון (ח"ד פמ"ז אות ה)]. ואם מטעמי בטיחות אין נותנים להדליק שם, ידליק בחדר אולם. [ע"י הלן לענין הדלקה של בחורי ישיבות וה"ה חכא. וע"י עוד בחובת הדר (חנוכה פ"ב מה' ג' ט)].

מארשפו בבית חולים

חולה שנמצא בבית חולים, אם מדליקין עליו בביתו יוצא בזה ידי חובתו. ואין כדאי להדליק ולברך בבית החולים. רק ישמע ברכת שעשה נסים מאחר. ואם אין מדליקין עליו בביתו צריך להדליק בבית החולים כדין אכסנאי. [הגר"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שא)]. ואם שוכב על מיטתו אין מביאין לו נ"ח להדליק אצלו מישטו ויניחום אחר"כ במקום, כי צריך להדליק במקום הנחתם. ועל כן אם אינו יכול להדליק במקום הנחתם ימנה גידו להדליקם (ולענין מי מברך בכה"ג, ע"י משי"כ לעיל). [כן איש חי (פ"ר וישב אות ו)].

אשה השוהה בביתה או בבית החלמה

יולדת וכדו' השוהה בביתה או בבית החלמה וכדו', יוצאת ידי חובתה בהדלקת המעל בביתו. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות ה)]. ומ"מ ראוי שתשמע הברכות ממי שמדליק נ"ח. [שם והנה י"א]. אולם אם אין הבעל בביתו אלא מתאכסן בבית אחרים, אינה נטפלת אליו [שם], אא"כ המתארח לו בעלה מקנה לו החדר בו הוא מתארח ובאופן זה היא יוצאת בהדלקתו. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש פ"ג אות יד)]. ודעת הגר"ש ואורן זצ"ל (מבית לוי ח"י עמ' כב) שאשה יוצאת בהדלקת בעלה אף כשאינו בביתו, ורק אם הוא משתתף אצל בעל הבית אינה יוצאת ידי"ח.

החוזר לביתו במוצ"ש

המתארח אצל אחר וחוזר לביתו במוצ"ש, יש אומרים דראוי להזדרז לחזור במוצ"ש לביתו ולהדליק שם. ואם אין דעתו להגיע לביתו עד זמן שתכלה הרגל מן השוק המצוי בזמננו ידליק מיד במוצ"ש במקומו וישאר שם איזה זמן. [תשובות והנהגות (ח"א סי' שצא) והגר"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שי אות ג)]. ודעת חובת הדר (נר חנוכה פ"א מה' טה) שבאופן זה יש להקדים שובם לביתם ולהדליק שם בברכה. ע"י מבית לוי (ח"י עמ' יא) בשם הגר"ש ואורן זצ"ל. ויש אומרים דבכל אופן מדליק בבית המתארח בו בשבת, אפילו אין דעתו לאכול שם סעודה רביעית. [הגרשו"א זצ"ל (מעדני שלמה עמ' קג) והגרשו"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' קיא)]. וי"א דמ"מ ישחה שם חצי שעה אחר ההדלקה. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות יט)]. וע"י בהליכ"ש (פ"ג מה' טה' 65) שהמתארח במלון ועליו לעזוב מיד במוצ"ש את החדר, אם בידו לשלם בעד שהות נוספת בתחלת ליל מוצ"ש ידליק שם, ואם לאו ישלח שליח שידליק עבורו בביתו].

להדליק מפני החשד

אם יש לאכסנאי פתח לתוך חצרו, צריך להדליק בפתחו, אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשניה והוא אוכל על שלחן בעל הבית. [ש"ע (סי' תרע"ט) ס"א]. והטעם משום חשד שיחשדו אותו שלא הדליק נר חנוכה. ואפ"י אם הוא יודע שמדליקין עליו בביתו לא מהני. [מ"ב (סי' ק) וע"י בגי' אור (פ"ה פתוח) שמתספק אם מיירי אפי' אין הבית חלוק מתוכו אלא שהאורח יש לו בבית זית אחת שהוא משתמש שם ובאותה זית יש לו פתח לרחוב שהוא נכנס ויוצא דרך שם, וח"י לחשדא כלא ידליק לעצמו, ולא דמיירי דוקא שהבית חלוק מתוכו ויש לו חדר מיוחד שם או ח"י לחשדא, וכן משמע לכאורה לשון הש"ע מסוף דבריו, ע"כ]. ובה"ז שיש מדליקין בפנים אין משום חשד מעוברים ושבים אלא מבני הבית, והם יודעים שמדליק במקום שאוכל או משתתף עם בעת"ב שם, ועל כן אין צריך להדליק מפני החשד. [רמ"א (שם), מ"ב (סי' יא) והגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות יא)].

בחורי ישיבות

בחורי ישיבות מבני אשכנז

בחורי ישיבה מבני אשכנז האוכלים וישנים בישיבה, אינם יוצאים ידי חובת הדלקה שבבית הוריהם, ועליהם להדליק בעצמם. [מ"ב (שם ס"ק א) ועיי"ש דאם ישן בבית של אחרים משתתף עם בעת"ב בפרוטה, אבל אם אוכל שם הוא סמוך על שולחן בעת"ב והוא בכלל ב"ב ונפטר בהדלקתו, אא"כ רוצה להיות מן המהדרין].

בחורי ישיבה מעדות המזרח

בחורי ישיבה מבני ספרד, יש אומרים שחייבים להדליק בעצמם, כי נחשבים סמוכים על שלחן אביהם ויוצאים ידי"ח בהדלקת אביהם. [אור לציון (ח"ד פמ"ז אות א)]. וי"א שאינם יוצאים בהדלקת אביהם משום שאינם גרים עתה בבית אביהם, וחייבים להדליק בישיבה בברכה. [הח"י (מעשה איש ח"ד עמ' קלא), הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ג אות ד), הגר"ק זצ"ל (נר חנוכה פ"ד מה' ג)]. וי"א שאע"פ שהעיקר כדעה הראשונה, מ"מ אם יש לו חדר מיוחד שדר שם בהיותו בישיבה, ידליק שם בלא ברכה. ואם החדר משותף למספר בחורים, ידליק א' מהם בלא ברכה, ואם יש ביניהם אשכנזי המדליק בברכה ישתתפו עמו בפרוטה. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ד אות יב)].

בחור ישיבה שאביו גר בחו"ל (לבני עדות המזרח)

אף אם אביו דר בחו"ל במקום שזמן ההדלקה אינו אותו שבאר"י ככל, ג"כ ייד"ח על ידי הדלקת אביו (ולדעת המקילים לעיל). [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ד מה' ג)]. החליט לגור בא"י ואביו גר בחו"ל (לבני עדות המזרח) החליט בהחלטה גמורה שלא לשוב לדור בחו"ל, באופן שעליו לנהוג יו"ט א', אף דלכאורה גם לענין חנוכה אינו נגרר אחר בית אביו שבחו"ל, מ"מ כיון שבידו להשתתף עם אחרים או להדליק בלא ברכה עדיף לעשות כן. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ד מה' ג) 42].

מקום ההדלקה

בחורים הגרים בישיבה יש אומרים שידליקו בחדר אוכל, דמקום אכילה הוא העיקר. [הח"י, הגר"א קוטלר זצ"ל והגר"ש זצ"ל (נר חנוכה פ"ד מה' ג)]. ויש אומרים שעליהן להדליק בחדר שינה, כי זה מקום קבוע ומיוחד להם יותר. [אגני"מ (ארו"ח ח"ד סי' א' אות ג), שבס' הלוי (ח"ג סי' פג) והגר"ש זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמ' קיג)]. ודעת הגר"ש זצ"ל (שם) דהרצה להסתלק מהספק יאכל סעודה או יג' חלק בחדרו בכל יום מימי חנוכה ואז יחשב גם מקום אכילה וידליק שם. [וי"א שידליקו בחלון החדר שישני בו (אם הוא בתוך כ' אמה)]. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ד אות ו)]. ודעתו בדיעבד ידליקו לפי סדר דהלן: א' בחדר אוכל. ב' בפתח שבין החדר לפרוזדור הפנימי. ואם לאו רשאים להדליק בכל מקום אחר בבנין הישיבה. ומ"מ בדיעבד אם הדליק באיזה מקום בישיבה שרשאי להשתמש בו, ייד"ח.

הדלקה בבנין הפנימי

במבנה הפנימי, אם הוא קומה אחת ויש בו פרוזדור וכמה חדרים, ידליקו בפתח של הבנין, משום שהפרוזדור והחדרים נחשבים הכל כבית אחד שמדליקין בפתח הבית. [הגר"ק והגר"ש זצ"ל (נר חנוכה פ"ד מה' ט)]. ואם יש בו כמה קומות תלוי הדבר בשיטות אם להדליק בפתח הבנין או בחלון (ע"י בזה בהלכות מצויות לחנוכה א' - גליון ת"י)]. [שם].

בחור שהדליק נ"ח שבבית המדרש

בחור הגר בישיבה והדליק את הנרות של בית המדרש שבישיבה, יצא ידי חובתו. [הגר"ש זצ"ל (שם פ"ד אות יג)].

הלך בבית הוריו

בחור הלך בימי חנוכה בישיבה, רשאי להדליק לכתחלה בישיבה גם כשבעתו ללון בביתו באותו הלילה. אלא שאם דעתו לחזור ללון בישיבה חייב להדליק בישיבה. [הגרשו"א זצ"ל (שם מה' 36)].

הלך בבית הוריו ואוכל בבית של אחרים

בחור הבא לבית הוריו ללשבת, מדליק שם אע"פ ששועד בבית אחרים, דבאותה שבת ודאי בית הוריו הוא ביתו הגמור. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ד מה' יח)].

בחור החוזר לישון בביתו

אם לומד בישיבה ואוכל בישיבה במשך היום, וחוזר ללון בבית הוריו, עיקר מקום ההדלקה הוא בבית הוריו. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ד מה' יח) והגר"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שי אות ג)]. ומ"מ אם הדליק בישיבה ייד"ח. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ד מה' ט)]. ועל כן יש להדליק בישיבה אף מרוחקת, כיון שע"י שידליק בביתו יגרס לו ביטול תורה גדול וישלח את ההדליק בישיבה אף לכתחלה. [הגרשו"א זצ"ל (שם מה' יט)]. וע"י בשבות יצחק (חנוכה עמ' קיג) בשם הגר"ש זצ"ל.

המתחתן בימי חנוכה

חתן שחופתו בימי חנוכה

חתן שחופתו בא' מלילות חנוכה אחר צה"כ, מדליק בבית אביו (או בשיבה), הואיל ובזמן ההדלקה עדיין לא עקר דירתו משם. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד אות ד)]. ואם הוא מבן עדות המזרח שלמנהגם מדיק רק גדול הבית, פטור מלהדליק אף באותו לילה. [שם (הגה כז)]. וי"א שאם החופה בלילה, לצאת מכל ספק, עדיף שיעשה מעשה המוכיח בזמן ההדלקה שכבר אינו סומך על שלחן אביו, וילך לביתו שיגור שם וידליק שם. [אור לציון (ח"ד פמ"ז תה"ו)].

החופה מבעוד יום

אם החופה מבעוד יום ובזמן ההדלקה כבר אינו בביתו, אם אפשר לו, ילך עם הכלה קודם שעודת הנשואים לבית המגורים החדש, ושם יאכלו סעודה קלה כדי לקבוע דירתם, ואחר מכן ידליק החתן נ"ח. [הגרשו"א זצ"ל (הנשואין כהלכתם פמ"ז תה"ו 130 תובא הלכ"ש פי"ד תה"ו 47)]. וכיון שקשה לעשות כן ידליק כשיגיע לדירתו החדשה. [הגר"מ זצ"ל (נר חנוכה תה"ו נח) והוסף דמותר לו לאכול סעודת החתונה אפי' שעדיין לא קיים מעות הדלקה, משום שעכשיו אין לו בית ואינו חייב במעות נ"ח].

הנוסע או שם בימי חנוכה

הולכי ברכים

ההולך בדרך ואין לו בית, או שעקר דירתו ועדיין לא קבע עצמו במקום אחר, אינו חייב בנר חנוכה. [ש"י (סי' תרנ"ו ס"ג), אג"מ (חי' סי' ד) אות ה) והגרשו"א זצ"ל (מנח"ש תני סי' נח אות א)].

הנוסע ברכבת, במטוס או בספינה

הנוסע ברכבת, במטוס או בספינה (ואין מדליקים עליו בביתו), יש אומרים שמחוייב מן הדין להדליק שם אם לא יבוא באותו לילה לאיזה מקום. [נראה"ש (שם אות ה) והגרשו"א זצ"ל (סי' קמ"ז)]. ויש חולקים לענין הנוסע ברכבת או במטוס, כי בזמננו אין הדרך לנסוע בהם נסיעה ארוכה וע"כ אין להדליק בנסיעה. [הגרשו"א זצ"ל (קונטרס דיני חנוכה - דינר עמ' מט)]. וע"י שבבות יצחק (פ"ח אות ב) בשם הגרשו"א זצ"ל דמטוס גרע מאהל זרוק ואינו בית כלל. וכן דעת האור לציון (ח"ד פמ"ז אות ז) לענין הדלקה במטוס, אולם לענין רכבת נקט להדליק בלא ברכה. ולמעשה ידליק שם ללא ברכה. [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פ"ג אות ב)]. אלא שמחמת טעמי בטיחות לא ירשו לו להדליק נרות, ע"כ ידליק נורה חשמלית (מנורת ליבון) באופן שניכר שהדליק לשם מצות נ"ח, ובלבד שיש בה זרם חשמל כדי לדלקה (כגון שנדלקת ע"י בטרלה). [הגרשו"א זצ"ל (שם פמ"ז אות ג) ופ"ג סוף תה"ו 12]. וכן פסק הגרשו"א זצ"ל (קובץ תשובות חי' סי' קג והלכ"ש שם תה"ו 11) שבמקום שאין בידו להדליק ע"י נר ידליק פנס כלייל. וע"י ברה שבעמ"א עמיקתא גליון ר"ד.

להדליק במטוס וכדו' כשיגיע לביתו בעוד לילה

הא דמבואר לעיל דהנמצא במטוס וכדו' עליו להדליק נ"ח במטוס ללא ברכה (אם אין מדליקים עליו בביתו), היינו כשיאנו עתיד להגיע לביתו בזמן חיוב הדלקה. אבל בלא"ה עדיף שלא ידליק שם כלל אלא בביתו דיוכל להדליק אף בברכה ולצאת יד"ח בתורת ודאי.

[נראה"ש (שם) והגר"מ זצ"ל (פי"ד אות ב)]. וע"י ברה שבעמ"א עמיקתא גליון ר"ד.

יכול להדליק בביתו על ידי שליח

כשבידו לשלוח שליח שידליק עליו בביתו בזמן, עדיף טפי [והיינו שידלח מתחלת הלילה. ואם דרכו להדליק בפנים (כגון בחיול) א"צ לשלוח שליח, אלא ידליק בעצמו בעוד לילה].

[הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ז אות ד) ופ"ג עמ' פא] ואור לציון (ח"ד פמ"ז אות ז). ובנוגע שלא יוכל בעל הבית להגיע כלל לביתו בעוד לילה, יש לזון לצד שמוטס אינו בית האם צריך להדליק בביתו ע"י שליח, כיון שהוא ביתו הקבוע והוא בדרכו לחזור לשם, או לדמא כיון שאין סופו להגיע בזמן אינו חייב להדליק שם כלל. אבל לצד שמוטס דבנו כבית חייב להדליק במטוס. ואף לפי צד הראשון י"ל דבה"ב אינו מחוייב לשלוח שליח אלא דאפי"כ אם ישלחנו מחנך, דלא גרע מאילו אשתו היתה מדליקה עליו שם. [הגרשו"א זצ"ל (שם) ופ"ג עמ' פא]. וע"י ברה שבעמ"א עמיקתא גליון ר"ד.

יוצא מביתו לפני זמן החיוב

אם יוצא מביתו לפני השקיעה והיה בדרך בזמן ההדלקה, ידליק ע"י שליח בזמן או בעצמו מפלג המנחה. [הגר"מ זצ"ל (נר חנוכה עמ' טט)].

יוצא מביתו מיד אחר זמן החיוב

באופן שעדיין לא נסע אלא שעומד לנסוע או לטוס, וצריך לצאת מביתו אחר חלות זמן החיוב, ידליק בביתו הקבוע לו, ואפילו אם יצטרך לצאת מיד אחר ההדלקה. [השבט הלי (חי' סי' קמ"ז)]. ואפילו אם יגיע לחיול בעוד לילה שיכול להדליק שם מ"מ ידליק בביתו לפני יציאתו. [שבט הלי (שם)]. ואם אינו יכול ע"י עצמו ישלח שליח.

יוצא מבית שבו או מלון

אם אינו יוצא מביתו הקבוע אלא יוצא מבית ששכרו לכמה ימים וצריך לעזוב מיד בלילה (משום שנגמרה השכירות), אין זה נחשב ביתו ואינו יכול להדליק שם. ואם יש לו זכות שיהיו שם כדי להדליק נ"ח, ידליק שם. [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ד תה"ו 65)]. ואם התארח בבית של חברו ודינו כאכסניא, ועתה (בתחלת זמן החיוב) עמד לצאת משם, מבואר לעיל דדעת הגרשו"א זצ"ל (שם) דיכול להדליק שם. ויש חולקים וס"ל דבה"ב אינו יכול להדליק בבית חברו אלא צריך להדליק בביתו הקבוע, וע"כ בני"ד עליו להדליק במטוס או במקום שהוא לטוס.

מדליקים בביתו

אם אשתו או אי' מבני הבית מדליקים עליו בביתו, יוצא יד"ח בהדלקה אף שהוא במקום רחוק מביתו, וא"צ שוב להשתתף אפילו בפריטי. [שו"ע (סי' תרנ"ו ס"ג) ופ"ג עמ' א] ומ"מ (סי' ב). וי"א דדוק כשהוא יודע בהירוש שאשתו מדליקה עליו, אבל אם אינו יודע יש לו להדליק וגם לברך. ועל כן מי שלא ידע שהדליקו עליו ובא באותו לילה לביתו ומצא שהדליקו עליו, צריך להדליק, דכיון שלא ידע מתחלה מסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו, וממילא חלה עליו תקנת חכמים, ומ"מ ידליק בלא ברכה [ואין מוחין ביד הנוהג לברך]. [רמ"א (שם סי' א) ומ"מ (שם סי' ב) ופ"ג עמ' ב]. וטוב יותר להדר לשמוע הברכות מפי אחר [ויכין] לצאת בתוך [וענה אמן] וידליק נרותיו, או יראה לשלח להדליק נרותיו ולברך עליהן זמן מה קודם שמתדלקת בביתו, דהיינו שהיא מדליקה אחר מעריב כמנהג העולם והוא ידליק קודם מעריב. [מ"מ (סי' ב) ופ"ג עמ' ב]. וכל זה לבני אשכנז. ולבני ספרד לא מועיל כוונ שלא לצאת ע"י הדלקת אשתו וע"כ אין עליו להדליק בעצמו. [ע"י בבי"ש (שם)].

נמצא במקום שאין ישראל

י"א שאפי"כ שמדליקו עליו בתוך ביתו, אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות. [שו"ע (סי' תרנ"ו ס"ג)]. כי חייב לראות הנרות. [רמ"א (שם) ומ"מ אין לברך על ההדלקה. ואם אומר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו לדעת המ"ב יכול לברך. [מ"מ (סי' ה) ופ"ג].

השוהה באהל

השוהה באהל וכדומה בימי חנוכה, אפי"כ שהוא מקום שאינו חייב במוזוה, חייב בנ"ח. [הגר"מ זצ"ל (חוט שני עמ' שה)]. וי"א דדוקא אם הוא רחב שבעה על שבעה טפחים מדליק בברכה, ובכחות זוג צ"ע אם חשיב דירה לענין נ"ח, וע"כ יש להדליק ללא ברכה. [מנח"ש (תני סי' נח אות א)]. שו"מ דדעת הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ח עמ' ב) שאהל שאין בו ע"י אמת לא יברך על הדלקה. והארכת בזה בס"ד שבעמ"א עמיקתא גליון ר"ד.

הדלקה בבית הכנסת

הדלקה בכהכ"נ

מדליקין נ"ח ומברכים עליהן בבית הכנסת, משום פרסומי ניסא. [שו"ע (סי' תרנ"א ס"ג)].
במנין הצריכה
יש להדליק נ"ח בברכה אף במנין חצרות הקבוע בימים אלו מחמת נגף הקורונה. [בנעל"ד כ"י קיימים שתי קטגוריות התקנה שכתב הבי"א (או"ח סי' תרנ"א). וכן פסק הגר"מ זצ"ל (לכתובתיו שליו"א (במכתב)].

ברכה על הדלקה

צריך לברך על הדלקה בבית הכנסת. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי' מד)]. ואף אם הדליק בביתו מברך ע"י מ"ב (סי' מה). ואם בירך שהחיינו בביתו י"א שחוזר ומברך כשמדליק בבית הכנסת. [שעריית (סי' יא) בשם המחזיק בשם ד"ע אמת (סי' צז), וכן פסק הצ"ח (חי' סי' סט)]. ואפשר שכן דעת האג"מ (חי' סי' קצ), אלא שדבריו שם הם נגד השערית המובא להלכה במ"ב (סי' מה). וי"א שאינו חוזר לברך שהחיינו אלא אם כן יש מהשומעים שעדיין לא הדליקו בביתם. [כן איש חי (פ"ד) ורש"ב (פ"ד) ורש"ב (פ"ד) מקבצ"א וכו"ח (אות עה) כי מ"ל הדורע אמת הנ"ל איירי בכה"נ. וכן דעת הגר"מ זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שיד) והאור לציון (ח"ד פמ"ב אות ט)]. וי"א שבכל אופן אינו חוזר לברך ברכת שהחיינו. [הגר"מ זצ"ל (פמ"ג חנוכה פ"ו עמ' קכ) מפני שהמ"ב (סי' מה) השמיט דין של השערית]. [מסתברת כדעה השניה].

מקום הנחמת

מניחים בכותל דרום או על השולחן שעומד אצל כותל דרום זכר למנורה שמקומה במקדש בדרום. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי' מ)]. ובמקום שמתפללין לצפון (בדרום אר"י) או לדרום (בצפון אר"י) י"א שמניחין אותם בכותל דרום לפי רוחות העולם. [הגר"ש דבליצקי (חובב במשנת יוסף הל' ביה"ב סי' מא אות ג)]. וי"א שמנהג העולם להניחם תמיד בכותל ימני של הבהכ"נ. [הגר"מ זצ"ל (נר חנוכה פ"ז תה"ו כז)].

גובה הנרות

המנהג שהמנורה במקום גבוה (אפילו יותר מ"י טפחים). [מ"ב (סי' תרנ"א ס"ג)].

לאיזה צד מסדר הנרות

מסדרן מזורח ומעורב. [שו"ע (שם)], כעין מנורת המקדש שהנרות היו מסודרין במקדש בין מזרח למערב. והמדליק עומד אחרוני ופניו לדרום ופניו לצפון ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו. אלא שי"א שאף שהמנורה היתה עומדת בדרום, ויש מריתיה היו מסודרין מצפון לדרום. וממילא גם נרות חנוכה יש לסדר באופן זה, ויש מקומות שנהגו כן ואין למחות בהם דיש להם על מה לסמוך. [מ"ב (סי' ממ) ופ"ג עמ' ג]. לבני ספרד נוהגים להניח הנרות צמוד לכותל דרום והמדליק עומד אחרוני לצפון ופניו לדרום, ומדליק דרך ימין ממזרח למערב. [במ"ח (אות ט)].

שאר הדרי הבית הכנסת

בית הכנסת שיש בו כמה חדרים שמתפללים בהם יש להדליק בכל החדרים שמתפללים בהם בברכה. [הגר"מ זצ"ל (נר חנוכה פ"ז אות ג)]. ומניינים שמתקיימים (באותו חדר) זה אחר זה, אם רוצים יכולים להדליק שוב נ"ח, ומ"מ לא יברכו על ההדלקה. [שבט הלי (חי' סי' ס"ג) קמ"ג].

זמן הדלקתם

נוהגין להדליק בבהכ"נ בין מנחה למערב. [רמ"א (סי' תרנ"א ס"ג)]. ואפילו אם אין מנין באותו זמן י"א שיכול להדליקם בברכה, דמ"מ איכא פרסומי ניסא כשכא"ס אהיה לבחכ"נ ורואים הנרות. [שעריית (שם אות מ) בדת המ"א]. וי"א דבענין ידוקא שיהיו עשרה בשעת הדלקה. וע"כ ימיתנו עד שיתקבצו עכ"פ עשרה אנשים. ואם השעה דחוקה אין לבטל ההדלקה אלא ידליק בלא ברכה. [נמר וקציעה חובב בשע"ת], ומ"מ המדליק בברכה יש לו על מי לסמוך. ואם נקבל להשיג מנין בשעת ברכה מה טוב. [בניאר הלכה (שם ד"ה) ויש נוהגין].

מתפללין במאורח

גם אם אין מתקיימות בבית הכנסת תפלות מנחה וערבית בזמן, אלא מתפללין ערבית בשעה מאוחרת, ידליקו הנרות שהגיע הזמן, ואפילו אם הצבור מועט, וידקדק שיהיו הנרות גדולים כדי שידלקו עד שיתאספו הצבור לתפלה. [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ז אות ג)]. וי"א שעליהם להדליק סמוך לתפלת מעריב. [הגר"ש זאנר זצ"ל (מבית לוי חי"א עמ' יט)].

זמן הדלקתם בער"ש

יש נוהגים להדליק בערב שבת קודם מנחה. [רמ"א (סי' תרנ"א ס"ג)]. ויש נוהגים אף בערב שבת להדליק בבהכ"נ בין מנחה למערב בשעה שהעולם מתחיל להתקבץ ויש פרסומי ניסא. אכן אם העולם מתאחרין לבוא וטרם שיבאו מנין לבחכ"נ יתקדש היום, לא ימתין כלל, אלא יברך וידליק מיד אפילו קודם מנחה, שמ"מ יש משום פרסומי ניסא כשכא"ס אה"כ לבהכ"נ ורואים הנרות. [מ"ב (שם סי' מ)].

זמן הדלקתם במיוצ"ש

במיוצ"ש מדליקין בבית הכנסת אחרי מעריב קודם עליו. [נח אר"י (לגרמ"ש חדש כסלו)].

לחזור להדליקם בשחרית

בשחרית בבוקר נוהגים להדליק שוב נרות חנוכה שבבהכ"נ בלא ברכה עד אחר התפלה.

אבל בהדלקת הנרות

אין לאבל (בתוך י"ב חודש על אביו ואמו ושלישים על שאר קרובים) להדליק נ"ח בבית הכנסת ביום הראשון משום ברכת שהחיינו שמברכים אז ובלבד שעת שמחה היא לצבור ואין כדאי שאבל ידליקם [אבל בביתו יכול לברך שהחיינו]. ואם בשאר לילות של חנוכה שאין מברכים שהחיינו יכול האבל להדליק הנר. [מ"ב (סי' מד) ושע"ת (אות ג)].

קטן בהדלקת הנרות

לכתחלה אין לקטן אף שהגיע לחינוך להדליק נ"ח בבית הכנסת. [ע"י במנח"מ (חי' סי' סה אות א)].

להלך בהדלקה לכמה אנשים

לכתחלה מי שהתחיל להדליק נ"ח עליו לגמור ההדלקה. [מ"ב (סי' תרנ"א ס"ג)]. ומ"מ אם יש צורך למהר להתפלל לאחר שברך השי"ע והדליק אחד מהן, יוכל השמש להדליק הנשארים, והשי"ע יתפלל. [רמ"א (שם סי' ז)].

לצאת יד"ח בהדלקה שבבהכ"נ

אין אדם יוצא בנרות של בהכ"נ, וצריך לחזור ולהדליק בביתו. [רמ"א (שם סי' ז)].

ליהנות מהנרות

אף בנרות בהכ"נ אין משתמשים לאורן אף תשימישי קדושה, דהיינו אם ירצה להתפלל מעריב אצלם כ"ז שלא דלקו חצי שעה אסור. [מ"ב (סי' תרנ"א ס"ג)].

לטלטל הנרות במקום למקום

אפילו בנרות חנוכה שמדליקין בבהכ"נ, נכון ליוהר לכתחלה שלא לטלטלן ממקומן עד שיעור חצי שעה. [מ"ב (סי' תרנ"א ס"ג)].

אספות אנשים

אין מברכים על הדלקת נ"ח באספות וכדו', כי הברכה שבבית הכנסת היא עצמה אינה מעיקרת התקנה, הבו דלא לוסף עליה. [הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ז אות ז)].

נותר השמן מלילה הקודם

בלילה הקודם אם נותר שמן מהלילה הקודם יכול להשתמש בו למצות הדלקה. [מ"ב (סי' תרנ"ו ס"ג)]. ואפי' שמן שביום הקודם הוזלך בו הנר המחוייב (נר הראשון) מותר להדליק בו נר של הידור. [משמנות סתימת המוסקים. וכן דעת הגר"מ זצ"ל (פסקי שמועות עמ' קלד)].

הנותר ביום השמיני

הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, נאסר בהנאה, שהרי הוקצה למצותו. [ש"י"ע (סי' תרע"ט סעי' ה)]. וכ"ז כשנתן תחלה רק כשיעור הדלקה ונכבה באמצע ונותר, שהוקצה למצותו ואסור להנות הימנו, אבל אם נתן הרבה שמן בנר ונותר, מותר להשתמש בו לכתחלה, אלא שיש פוסקים שסוברים שאם נתן השמן בסתם הוקצה כל השמן, אם לא שהתנה לכתחלה שלא יאסור אלא כשיעורו. [מ"ב (סי' תרע"ט סעי' ח)].

שריפת שמן הנותר

הנותר ביום השמיני מן השמן הנאסר בהנאה (ע"י לעיל), עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו. [ש"י"ע (סי' תרע"ט סעי' ד)]. ואם אינו יכול לשורפו אפשר לשופכו במקום שילך לאיבוד כגון בכיור. [הגר"ש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' כח) ומ"מ דעתו דעדיף לשורפו כשם שעשו בנרות של בית המקדש].

עירוב הנותר בשמן אחר

אם נכבה הנר תוך השיעור והוסיף עליו הרבה שמן יותר מהשיעור, ודלק כשיעור חצי שעה ונותר, לכ"ע אסור להנות מהן (פרט לצורך הדלקת נ"ח), שבודאי יש מהשמן של אתמול, אם לא שידוע שבשמן שהוסיף היה ס' כנגד המעט הראשון. [בה"ל (סי' תרע"ט ד"ה מן השמן)].

הנותר מן קבוקי השמן

אם לקח קבוקי של שמן לנר חנוכה ונשתמש ממנו כדי צרכו, לכ"ע אין הנותר בכלל מותר השמן שבנר חנוכה. [ב"אור הלכה (סי' תרע"ט ד"ה הצרד)].

הקצאה בטעיה

אם נתן שמן לשיעור הדלקת חצי שעה, ודלק יותר מחצי שעה (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית), צ"ע אם מותר להסתפק ממנו, כי אפשר שמחמת שהוא הקצה אותו מדעתו אף שבתעיה עשה כן נאסר. [ב"אור הלכה (שם ד"ה לשיעור)].

התנה על השמן

התנה על השמן שאם יכבה בתוך חצי שעה ישתמש בנשאר לצרכי חולין, אין תנאו מועיל, ונשאר השמן באיסורו. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"יו אות ב)].

שיירי פתילה

שיירי פתילה שנשארו מנ"ח אין לזרקם לאשפה כמות שהם, דכיון ששימשו למצוה אין לבזותם אלא שרפם. [מ"מ"א (ב"ל קנ"ד אות לא)]. או יעטפם ויזרקם. [ע"י בש"י"ע (סי' כ"א) במ"ב (שם) וכן פסק הגר"מ זצ"ל (נר חנוכה פ"ו אות ב)].

שאר דיני התפלה

אמירת תחנון, צדקתך וכו'

כל שמונת ימי חנוכה א"א תחנון, צדקתך צדק, למנצח וצדוק הדין. וה"ה בערב חנוכה בנחמה. [מ"מ"א (סי' תרפ"ט סעי' א) וכה"ח (שם אות ב)]. ואין אומרים א-ל אך אפים ב"ו ב"ו בחנוכה, ויה"ר אחר ס"ת. [מ"ב (שם ס"ק א) וכה"ח (אות ב)]. ואין אומרים "ויתן לך" בבהכ"נ במוצ"ש חנוכה, אלא כל אי אומריו ביחודות בביתו אחר ההדלקה. [נ"ח אר"י (למהגר"מ"ט)].

אבל להיות ש"י

מתפלל האבל (י"ב חודש על אביו ואמו ושלישים על שאר קרובים) בחנוכה לפני העמוד מנחה ומעריב. [מ"ב (סי' תרע"ט ס"ק מ) וש"י"ע (אות ב)]. אבל בשחרית אין מתפלל מפני אמירת הכל. [מ"ב (סי' תרפ"ט ס"ק א)]. וע"י כ"ח תפ"א ס"ק א' שכתב שיכול להתפלל שחרית אלא שאחר יאמר הלל. וע"י כה"ח (סי' תקפ"א אות ב)]. וי"א שאינו מתפלל אף תפלת מנחה ומעריב. [בעל האג"מ (רמב"ם אפרים ח"א סי' תמ"ג) וע"י בספר דברי סופרים (פ"ו אות נה) השו"ת ב"ה].

הזכרת על הניסים

אמירתו בתפלה

כל שמונת ימי חנוכה אומר על הניסים בתפלה בברכת מודים, ואף במוסף של שבת ור"ח (ואם אמר על הניסים בעבודה והשליש תפלתו, א"צ לחזור, כי אינו הפסק מה שאמר חוץ למקומו). [ש"י"ע (סי' תרפ"ט סעי' א-ב) וש"י"ע (אות ב)].

נוסח אמירתו

יאמר ועל הניסים בו"ו. בכשעמדה עליהם יש לדגל תיבת עליהם דהא אח"כ אומר על עמך ישראל אח"כ אומר ועל עמך ישראל. [מ"ב (סי' א)]. י"ל להשכיחם ותרדת ולא יאמר מתורתך במ"מ. צ"ל שמונת ימי חנוכה אלו להודות. [מ"ב (סי' ח)]. וי"א שאין אומרים: כשם שעשית וכו', אלא מסיים: ועשית עמהם נסים וגבורות בימים ההם בעת הזאת, וי"א שאומרים אותו. [ש"י"ע (סעי' ג)] ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. [מ"ב (שם)].

ערב חנוכה שחל בערב שבת

מי שהדליק נ"ח קודם מנחה (ע"י לעיל דיני ער"ש) בערב חנוכה, אע"פ שבידו על הדלקה שעשה הניסים לאבותנו כו', מ"מ אינו אומר על הניסים בתפלת מנחה. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש פי"א אות ה)] ויש מי שאומר שיש לאומר. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ו אות ב)].

שכח לאומר בתפלה

אם לא אמר על הניסים בתפלה, אין מחזירין אותו. ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. [ש"י"ע (סי' תרפ"ט סעי' א)]. ואם לא הזכירו כלל יאמר דרך בקשה אחר גמר התפלה קודם יהיו לרצון: "הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו"ו. [מ"ב (סי' ד)].

טעה והזכיר על הניסים בתפלה במוצאי חנוכה

טעה ואמר בתפלת י"ח במוצאי חנוכה "על הניסים", דעת הש"י"ע (סי' ק"ח סעי' ב) שאפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשיך כדרכו. אולם דעת הש"י"ע (סי' לח) שיפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אפי"כ כבר סיים הברכה דבכה"ג ממשיך להתפלל כדרכו.

אמירתו בבהמ"ז וברכת מעין שלש

כל ח' ימי חנוכה אומר על הניסים בבהמ"ז בברכת הארץ. [ש"י"ע (סי' תרפ"ט סעי' א-ב) וש"י"ע (אות ב)]. אולם בברכה מעין שלש אין מוזכרין אותו. [מ"ב (סי' ב)].

שכח לאומר

אם לא אמרו בבהמ"ז, אין מחזירין אותו. [ש"י"ע (סי' תרפ"ט סעי' א)]. מיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. [ש"י"ע (סי' תרפ"ט סעי' א)]. ואם לא אמרו כלל כשמועג להרחמן יאמר: הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו'. [מ"מ"א (סי' תרפ"ט סעי' א)].

בסעודה שלישית של ערב חנוכה

אם אכל סעודה שלישית בשבת ערב חנוכה, והמשיך סעודתו עד הלילה, אינו מוזכר של חנוכה רק של שבת לבד. [מ"ב (סי' קפ"ח ס"ק ג)]. וע"י בב"א"ה (ד"ה מוזכר) דמ"מ אם שכח להזכיר רצה ונזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב אין מברך "שנתן שבתות למנוחה כו"ו, משום דיש חולקים על האי דינא וסב"ל.

נמשכה סעודתו למוצאי חנוכה

מי שסעד ביום אחרון של חנוכה, ונמשכה סעודתו עד הלילה, י"א שאם אכל כזית פת לפני השקיעה אף שהמשיך לאכול משחשיכה יזכיר על הניסים. [ש"י"ע (סי' קפ"ח סעי' ב) ורמ"א (סי' תרפ"ט סעי' ג)]. מיהו אם התפלל מעריב קודם ברהמ"ז שוב אינו מוזכר. [מ"ב (שם ס"ק ג)]. וע"י"ש ב"י תרפ"ט ס"ק ט"ז דמ"מ לכתחלה לא יתפלל מעריב לפני בהמ"ז כדי שיוכל להזכיר על הניסים. [ו"א שאין עליו להזכיר על הניסים בכל אופן. [כה"ח (סי' קפ"ח אות ג)]. והעיקר כדעה ראשונה. [מ"ב (שם)].

טעה והזכיר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה

אם אמר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה, אפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשיך כדרכו. וכן עיקר לבני ספרד. [ע"י ש"י"ע (סי' ק"ח סעי' ב)]. וכן פסק האור לציון (ח"ד פ"מ"ח סוף הנה ג)]. וי"א שלכתחלה יפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אלא שאם כבר סיים הברכה ממשיך כדרכו. [ע"י במ"ב (סי' לח) ובקצת השלחן (סי' מ"ז ס"ק ח)].

שכח חנוכה שחלה ברי"ח

בשבת חנוכה שחלה בראש חודש, מלבד על הניסים צריך להזכיר רצה והחליצנו ואח"כ יעלה ויבא. טעה והזכיר יעלה ויבא ואח"כ רצה והחליצנו יצא ידי חובתו. [מ"ב (סי' קפ"ח ס"ק ג)]. ואפילו אם לא התחיל בברכת בונה ירושלים, א"צ לחזור לומר יעלה ויבא ע"מ לומר כסדרם. [הגר"ש"א זצ"ל (שנתן חיים סי' קפ"ח)]. וכן נ"ר קצת מהמ"ב (סי' קפ"ח ס"ק ג)]. ויש מפורסקי ספרד הסוברים שצריך לכתחילה לומר שנית יעלה ויבא אחר רצה והחליצנו כ"ז שלא התם הברכה. [רב פנחס (או"ח ח"ב סי' ג)]. וע"י משי"כ ב"ה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג].

סעודת מצוה ומנהגי המאכלים

ריבוי סעודות בחנוכה

ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה. [ש"י"ע (שם סעי' ג)]. וי"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היתה חנוכת המזבח. ונהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה. [מ"מ"א (שם)].

אבל להשתתף בסעודת חנוכה

יש אומרים שאין האבל רשאי לילך לסעודה הנעשית לכבוד חנוכה. [אג"מ (ח"ג ססי' קס"א)]. ויש מקילים אם אין מזמרים שם אלא מענגיני היום. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ו אות ג' והנה ג)].

אכילת מאכלי חלב

י"א שיש לאכול מאכלי חלב, לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב. [רמ"א].

מאכלים מטוגנים בשמן

נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים וזכר לנס, ואין לזלזל בשום מנהג. [מיימון בן יוסף (אוסף כתבי ידות שנים ירושלים תשי"ה הובא בספר מנהג ישראל תורה סי' תרע"א אות ג)].

סופגניות שלא בתוך הסעודה

סופגניות המצויות בזמננו מותר לאכול אף לכתחלה שלא בתוך הסעודה ולברך עליהן מזונו. [חכם אחד בשם הגר"מ זצ"ל, כי מרגשים טעם השמן והוי כפה ב"כ, וע"י ב"ה בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ג]. ויש להזהר לכתחלה מלקבוע עליהן סעודה כמבאר בב"אור הלכה (סי' קס"ח ד"ה וכו') ודעי"ב אם קבע עליהן מברך מעין שלש כמ"ש המ"ב (שם ס"ק עה), וע"י בחזו"א (סי' כו ס"ק ב"ג)]. ולרווחא דמלתא יחתכם לפני ההגשה לפרוסות פחות מכוזית. [ע"י בחזו"א (סי' כו ס"ק ה ד"ה היצא)].

ברכת הסופגניות הבאים בתוך הסעודה

אין מברכים על הסופגניות בשעת סעודת פת, אף אם באים בסוף הסעודה לקינוח. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ו אות א)], ע"י"ש דהיינו כי סתמא יש כוונה לכתובם גם לשם שביעה].

לטגן סופגניות בשמן הקדוש שביעית

לכתחלה אין לטגן סופגניות בשמן של שביעית, כיון שחלק גדול מהשמן נזרק לאחר הטיגון, ובמקום הצורך יש להקל כי סוף סוף השמן בא לתת טעם. [הגר"ש"א זצ"ל (משנת הגר"ש"א עמ' פ"א)]. והגר"מ זצ"ל (חוט שני שביעית עמ' ר"ג) מסתפק בזה.

נודה לה' בכל לבב על חסדו שזיכנו והגיענו לראות בהוצאת

הגליון ה-500

מקרב לב נביע ברכה לכל העמלים רבות עבור המערכת, העוזרים, והמסויימים בהוצאת גליון זה לאור
יתברכו כולם ממרומים ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה

גליון זה יוצא לאור

לע"נ הרב הגאון רבי מנחם זצ"ל בן הרב שלמה ניימן שליט"א

שמענתא עמיקתא - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

לקבלת הקובץ המלא וקובץ המתנות, יש לפנות לעורך: יהושע לינטופ בכתובת: lintop200@gmail.com
ברכות ל'אוסף גליונות' לרגל צאת גליון ה-200, יזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה!!!

שאלה: מאימתי יש לחנך קטן בנ"ח, כשיודע להדליק, או כשמבין עניני חנוכה.

תשובה: המנהג כשיודע להדליק.

קטן אט יאתין

שאלה: קטן שנעשה בר מצוה בחנוכה אם ימתין להדליק אחר השקיעה שיגדל, או שא"צ להמתין כשנוהגים בשקיעה.

תשובה: א"צ.

קטן שהאדיל

שאלה: יש שחידש שקטן שהגדיל בנ"ח אין ממשיך להדליק בברכה.

תשובה: ממשיך.

מאן דה קטן אט הוקצה

שאלה: שמן של קטן שהגיע לחינוך אם הוקצה למצוותו.

תשובה: כן.

וצונו על נר חנוכה

שאלה: בשבת כ"ג פריך היכן וצונו על ברכת נ"ח, ומ"ט לא פריך על כל מצוה דרבנן.

תשובה: חדא נקט וה"ה כוליהו.

אחד אמר לכולם

שאלה: להרמ"א שכל אחד מבני הבית מדליק, מ"ט לא נימא שאחד יברך לכולם משום ברוב עם כבסי' רצ"ח.

תשובה: אולי באמת אחד מברך לכולם.

ונשאלה השאלה האם לאחר שיניח את הפתילות בחנוכה [ללא הפסק בדיבור], יצטרך לברך שוב את הברכות, או שמא הברכות הראשונות חלו, על אף שהנרות היו ללא פתילות?

תשובה. כתב הכף החיים (סימן תרעו ס"ק יא) בשם הרוח חיים: הוה עובדא באחד שהתחיל לברך את ב' ברכות ההדלקה, בחושבו שהיה שמן בחנוכה, ולא נמצא שם שמן, כי שכחו מליתן. ומצאתי להט"ז (סימן רעא ס"ק יט)

קובץ דרישה וחקירה (גליון קלב) וישב תשפ"ב | 1

תשובות מרן שר התורה

מסדרת הספרים 'מועדי הגר"ח', בעריכת הרה"ג רבי מתתיהו גבאי שליט"א

[באדיבות מכון 'גם אני אודך', בראשות הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א]

עניני חנוכה בשביעית, הדלקת קטן, ועוד

לחנך קטן בהכשר גמור כגדול שמדליק לפי הימים.

תשובה: אם יודע להדליק נר אחד יודע להדליק כולם.

ח'נוק פשאן לית

שאלה: אם צריך לחנך קטן להדליק בשמן זית שיש בזה הידור.

תשובה: אין צריך.

למן ח'נוק קטן

הדליק כאלה בשביעית

שאלה: אם הדליק בטעות בשמן שביעית בשוגג אם יצא יד"ח.

תשובה: מצוה הבאה בעבירה בשוגג.

לכט פנר חנוכה

שאלה: אם בנר חנוכה צריך לכס כמו באתרוג כנראה בר"ן פסחים ז' ובפרמ"ג ס' תרע"ט.

תשובה: אין צריך.

הדלקה כאלה פסח חמירו

שאלה: שני בחורים שהדליקו בטעות כל אחד בשל חבירו אם יצאו יד"ח.

תשובה: אם אין לו רשות יתכן.

ליל נר חנוכה

שאלה: בשו"ת פני מבין ס' רכ"ד חידש שבנ"ח לא איכפ"ל אם גזל, ול"ה מצוה הבאה בעבירה דסו"ס נתפרסם הנס אם זה להלכה.

תשובה: חידוש.

לוי לנר חנוכה

שאלה: בשו"ת חסד לאברהם מה"ת ס' פ' חידש דאשה שהדליקה נר שבת ושכחה להדליק נ"ח שתדליק ע"י גוי כמו שמהני גוי לנו שבת כמב' במג"א ס' רס"ג, אם להלכה מהני גוי לנ"ח בשע"ד.

תשובה: אולי.

ח'נוק קטן להידור

שאלה: בביהו"ל ס' תרע"ה ס' תרע"ה דא"צ לחנך הקטן כי אם בנר אחד. וצ"ע הא צריך

מתיקות התורה

מאוצרותיו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

לאחר שבירך על ההדלקה גילה שלא הניח

פתילות [מחמת הפחד מהאזעקה], האם

יברך שוב?

שאלה. במוצש"ק שנת תשס"ט פרשת מקץ, בעת שנשלחו לישובי הדרום על ידי אויבינו חיצו - מוות, היה יהודי שהכין כוסיות שמן להדלקת נר חנוכה, ולפתע נשמעה אזעקה המתריעה מפני ירי טילים, ולכן הוא עזב את הכל ורץ מיד למקלט. והנה, לאחר כשעה קלה הוא שב לביתו, ומיהר לקיים את מצות הדלקת הנר. הוא בירך את שתי הברכות, וכאשר עמד להדליק את הנרות, הבחין שבכוסיות אמנם יש

שהעיר על דבריו בהליכות שלמה (תפילה, פרק שלישי הערה 2)). אולם כבר הורה זקן, בעל שבולי הלקט, שאסור להשתמש בהם דרך בזיון לדרוס עליהן, כשם שאסור לדרוס על הציצית וסוכה. [ואדרבה בפרט אחד המעקה חמור יותר, מאחר ויש בה גם לאו שנאמר 'ולא תשים דמים בביתך', וחייבים לבזוז על מצוה זו יותר מחומש נכסיו. והנהרה בה תבא עליו ברכת טוב].

ולפי זה, אם אחד רואה שהילדים של השכנים מבזים את המעקה, וההורים לא מוחים בידם, אז רשאי אותו אדם ירא שמים, לנעול בפניהם את הגג. ואין לומר שאין בזה איסור מפני שאינו מצווה להפריש את הקטנים מאיסור, שהרי הוא צריך לשמור שהמצוה שלו לא תתבזה, שנאמר את ה' אלוךך תירא. וכעין זה מבואר במשנ"ב על דברי הש"ע (סימן תרלח ס"ב) שכתב אוכלים ומשקים שתולין בסוכה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהם. והוסיף המשנ"ב (ס"ק יא) שאם יודע שהילדים יאכלו מהם, מוטב שלא לתלותם שינתקו החוטים ויבואו לידי חלול שבת, וגם שמה יבואו לאכלם, יעו"ש. הרי שאע"פ שקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווים להפרישו, שאני הכא דבגלל דזרא דידיה

חייב למחות כדי שלא תתבזה מצותו, וכך גם בענייננו.

תליית כביסה על גבי מעקה

כאמור לעיל, כתב בשבלי הלקט שאסור להשתמש במעקה בדרך בזיון, וצריך ביאור לפי זה איך תולים כביסה, שלפעמים היא מלוכלכת ובזויה, על גבי המעקה?

תשובה. גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב, שמה שתולין כביסה על המעקה אין בזה בזיון, מאחר והוא שימוש בבית, ולא גרע מהמבואר במסכת סוכה (דף י"ב) שמנימין עבדו של רב אשי, נרטבה לו הכתנת במים ושטח אותה על גבי הסוכה. אמר לו רב אשי שיריד הכתנת כדי שלא יאמרו שמותר לסכך בדבר המקבל טומאה, הרי שאין כאן איסור מצד השימוש בסוכה, משום שהוא שימוש בבית, ואין הוא בדרך בזיון, יעו"ש.

גם בענייננו אין השימוש במעקה בבחינת בזיון ומותר להשתמש במעקה שימוש בבית. אולם אסור להטיל מי רגלים או לצאת לצרכיו ליד המעקה, שהוא דרך בזיון וזאת ניתן ללמוד מסוכה שמבואר בשו"ע (סימן תרלט ס"א) שאסור להשתמש בו במנהג בזיון כזי שלא יהיו המצוות בזויות עליו. ואסור להשתין בסוכה, אפילו בכלי אף שבביתו עושה כך. וראיתי לפעמים שיש מקום מיוחד לנוחיות ליד המעקה שעל הגג ויש בזה משום בזיון מצות מעקה לדברי השבלי הלקט.

שמעתי מהגאון רבי שמואל וואזנר זצ"ל על ב' תלמידים שבאו להתקבל אצל החתם סופר לישיבתו בתחילת זמן החורף, והחת"ס אמר שאחד מהם יקבל, ואת השני לא יקבל. התלמיד שהיתה לו הזכות להתקבל, סירב לעזוב חבירו לבד, וגם הוא לא התקבל. והתפרסם בסוף ימיו כגאון מובהק, אולם כל ימיו הצטער על שלא נתקבל. וכאשר שאלו בני הבית את החת"ס, מדוע היפלה בין התלמידים, השיב ואמר: לאחר חג הסוכות הבחנתי בשני התלמידים שהלכו מבייתם לבית המדרש, ולפניהם היה מושלך סכך

שהורידו מהסוכות אחר חג. האחד מהם עקף מסביב לסכך כדי לא לדרוך עליו, והשני פסע ועבר על גביו ואותו לא רציתי לקבל לישיבתי (ב"ב ו, ב).

שאם השמן היה לפניו, אין צריך לחזור ולברך. ועניין כזה נמצא בפוסקים לעניין ברכת הפרי בכמה אופנים, עכ"ל.

וביארור ראייתו מדברי הט"ז, דהנה בשו"ע שם (סעיף טו) נאמר: קידש על היין, ונשפך הכוס קודם שיטעום ממנו, יביא כוס אחר ומברך עליו בורא פרי הגפן, ואין צריך לחזור ולקדש. וכתב הט"ז: מעשה בא לידי במדינות מעהרין, שעשיתי קידוש על כוס שהייתי סבור שהוא יין והיה מים, ובכלי נוסף שהיה עוד לפני היה בו יין, וכבר אמרתי הקידוש כולו... ואחר העיון שעיינתי, נראה שצריך לחלק בדבר, כמו שאבאר בס"ד, דיש לדמות בדין זה למה שנאמר בסימן רע"ב, בדין קידוש במקום סעודה, דק"ל שם שאם קידש על דעת לאכול כאן ובא לו איזה סיבה שצריך לעקור ממקום זה, צריך לחזור ולקדש..., ונראה לי שהעיקר תלוי בקידוש, שצריך לטעום יין בשעת הקידוש, ועל זה אמרו זכרהו על היין, שצריך שיהא שם טעימת יין ויאמר הקידוש עליו, וזה שאירע לו קלקול בטעימת היין, הרי קידש עליו כדין, אלא שאי אפשר לו לטעום, ולכן יוכל לתקן העיוות ע"י כך שיטעום יין אחר. מה שאין

כן בדין מקום סעודה, באם אירע שלא יוכל לאכול במקום שקידש אין תקנה לעיוות זה, על כן צריך לקדש שנית במקום שיאכל. ואם כן בנידון דידן שלא קידש כראוי, והוא כאילו לא קידש כלל, על כן צריך לקדש שנית על יין. אלא שיש חילוק בדבר באם היה בשעת הקידוש יין על השולחן או על הספסל אצלו מוכן לשנות, אז ודאי אין צריך לברך לא בורא פרי הגפן ולא את ברכת הקידוש שנית, אלא ישתה המוכן לפניו, דהוי כאילו קידש על היין ההוא, עכ"ל. ואם כן לפי דברי הרוח חיים, שיש לדמות נר חנוכה לט"ז, אם כן אם הפתילות היו מונחים לפניו, לכאורה לא צריך לחזור ולברך, אך אם לא היו מונחים שם, צריך לחזור ולברך.

והנה אילולא דברי קודשו של רבינו הרוח חיים, היה אפשר לחלק, דהמקדש על כוס יין וטעה ונמצא מים, ברכתו היתה על מים ויצאה לבטלה. משא"כ בענייננו שהברכה חלה על הנר, שהוא מורכב מכלי שמן ופתילה וחסרה הפתילה, ואין כאן טעות בעצם הברכה, והדבר דומה לדין המברך על הטלית, ולפני העטיפה שם לב שהיא פסולה, שנפסק במשנ"ב (סימן ח ס"ק מא), שאם לקח מיד חוטי ציצית אחרים, והחליף את הציציות הפסולות בכשרים, בלא להפסיק בדיבור, אינו צריך לברך שנית, שמאחר ועדיין לא קיים את המצוה, לא הסיח דעתו מן הברכה. וכן מבואר במשנ"ב (סימן כה סק"נ) לגבי אדם שבירך על התפילין, ושם לב שאין קשר בתפילין, שהדין הוא שיעשה קשר ויניח התפילין, ובדיעבד עולה לו הברכה שבירך, שכיון שלא נעשתה עדיין מצות ההנחה, נמצא שלא חלה הברכה על המצוה, וכשישלים את הפרט החסר, תחול ברכתו. והוא הדין לנידוננו.

אמנם בהלכות לולב פסק המשנ"ב (סימן תרנא ס"ק נו), שהמברך על הלולב והבחין שחסר אחד המינים, אם היה אותו מין בביתו באופן שאינו צריך להפסיק בינתיים כדי ליטלו, [רק שלא כיון עליו], יביאו ויטלו יחד עם שאר המינים, ויברך על אותו מין שנחסר. אולם נראה לחלק, שבנוגע לארבעת המינים הרי כל מין קובע ברכה לעצמו, ואם לא כלל את האחד בברכתו, הרי שצריך לברך עליו כעת. מה שאין כן בענייננו, שטרם השלים את המצוה, וכשמוסיף את הפרט הנוסף כעת תחול ברכתו, וצ"ע (ב"ב צה, ב).

חידה: איך יתכן שיש גג משותף, וכולם רוצים להשתמש בו, ויבא אחד וינעלנו? ומה הקשר לחנוכה?

תשובה. כתב בשבולי הלקט (ענין חנוכה סימן קפה) דמינה [מזה שאסור לבזות נר חנוכה], שמעינן לשאר מצות כמו מעקה או ציצית וסוכה, שאסור להשתמש בהן דרך בזיון לדרוס עליהן, עכ"ל. והנה דברי השבלי הלקט מחודשים והיה מקום לומר שמאחר ויסוד מצות מעקה הוא שלא יפול הנופל ממנו, ולכן אינו דומה למצות סוכה וציצית וחנוכה, [ויעוין במה

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (כ"ק פכ).

פרשת וישב

מרחן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שאדם 'רשאי' להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו מסכנה ודאית, עיי"ש.

[ועי' בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ה סי' ריט, וח"ח סי' פז) שכתב, ש'אסור' לאדם להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו מסכנה ודאית, אם הספק סכנה להמציל הוא כספק השקול, - ואמנם בגוונא שהספק נוטה יותר לצד ההצלה (והיינו שהספק נוטה יותר שהמציל יחזור בשלום), אזי בכה"ג מותר לאדם להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו, (ובכה"ג אולי אפי' 'חייב' להיכנס לספק סכנה), עיי"ש].

- ב -

והנה בפשטות י"ל שהביאור בגדרי הדין הנ"ל הוא, שאע"פ שיש על האדם מצוה גדולה לשמור את נפשו, ואסור לאדם להיכנס לספק סכנה, משום שמוטלת עליו מצוה גדולה לשמור את נפשו, - אך מ"מ כאשר מנגד מוטלת עליו גם המצוה הגדולה להציל את נפש חברו מהסכנה, אזי בכה"ג המצוה הגדולה להציל את חברו נותנת לו 'היתר' להכניס את עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו (ואע"פ שאינו מחוייב בה).

ומעתה יש לדון בנידו"ד גבי הליכת יוסף להצלת אחיו, דכיון שהמצב שם הי' בגדר ספק שהי' חשש שמא האחים יהרגוהו, הרי שלכאוי יש להחשיב את המצב ההוא, **שהאחים נחשבו אז כספק רודפים כלפי יוסף.**

ומעתה יש לדון טובא בזה, שהנה כאשר למשל ראובן רודף אחרי שמעון להורגו, ולפתע ראובן התחיל לטבוע בנהר, הרי פשוט שבכה"ג לא מוטלת אז על שמעון המצוה להציל את נפשו של ראובן מטביעה בנהר, כיון שאם יציל את ראובן הרי ראובן יהרגוהו מייד, שהרי הוא רודף אחריו להורגו, - וא"כ י"ל דכמו דמותר לשמעון להרוג את ראובן מדין הבא להורגך השכם להורגו, ה"ה נמי שמותר לו להניח לראובן לטבוע בנהר, ולא מוטלת עליו כלל המצוה להצילו מהסכנה, ופשוט.

ומבואר בזה שאין על הנרדף שום מצוה להציל את הרודף מהסכנה שנתון בה וכנ"ל, ולפי"ז צ"ע טובא בנידו"ד, שהרי כיון שאחי יוסף היו נחשבים אז **כספק רודפים** כלפיו וכנ"ל, א"כ נמצא שהי' אז ליוסף רק 'ספק מצוה' האם מחוייב להצילם מהסכנה שנתונים בה.

כיון שלהצד שבאמת הם לא רודפים אחריו להורגו, אזי באמת הוא מחוייב להצילם כשאר אינשי, אך להצד שהם כן רודפים אחריו להורגו, אזי אין לו שום מצוה להצילם מהסכנה שנתונים בה וכמבואר לעיל, וא"כ נמצא שהי' אז ליוסף רק 'ספק מצוה' האם מחוייב להצילם מהסכנה שנתונים בה וכנ"ל.

- ג -

וא"כ צ"ע טובא בזה, כיצד הותר ליוסף ללכת להזהיר את אחיו לברוח משכם ולהצילם בזה מהסכנה, והרי הוא הסתכן בנפשו בזה, ולכאוי הי' אסור לו להכניס את עצמו לחשש סכנה בכה"ג, כיון שמוטלת עליו מצוה גדולה לשמור את נפשו, ואסור לאדם להיכנס לספק סכנה.

ומה שבעלמא יש 'היתר' להיכנס לחשש סכנה בשביל להציל את חברו, זהו רק משום שמנגד מוטלת עליו גם המצוה הגדולה

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אֲחִיךָ רֵעִים בְּשִׁכְמְךָ לָכֵּה וְאֶשְׁלַחךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי: וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ נָא רֵאֵה אֶת שְׁלוֹם אֲחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הָצֵאן וְהִשְׁבֵּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֵרוֹן וַיָּבֵא שְׁכֵמָה: (לז, יג-יד).

ב'מושב זקנים' (לרבותינו בעלי התוספות) הקשה בזה"ל: 'תימה גדול, חכם כמו יעקב אבינו ששלח יוסף בנו החביב עליו, בין אחיו אשר היה מכירם ששונאים אותו שנאת מוות'.

והיינו דצ"ב מה ראה יעקב אבינו לבקש מיוסף, ללכת לראות את שלום אחיו הרועים בשכם, והרי יוסף עלול לבוא ע"י שליחות זו לסכנת נפשות.

ותירץ המושב זקנים, שיעקב סבר שכיון שהם היו רועים בשכם, ושכם מקום מוכן לפורענות הוא, לכן אי אפשר שיהיו שם זמן מרובה ולא יפגעו, ומשום הכי שלח את יוסף אליהם, להזהיר אותם ללכת ולברוח מן המקום הרע ההוא.

ואע"פ שיוסף יכנס בזה לחשש סכנת נפשות, אך מ"מ כיון שהרי יתכן שהאחים לא יפגעו ביוסף, לכן יוסף נחשב רק כ'ספק', ומאידיך האחים ודאי יפגעו אם ישארו בשכם עוד זמן נוסף, ולכן נחשבים כ'ודאי', וה'ודאי מוציא מידי הספק', - ולכן שלח את יוסף אליהם אע"פ שיוסף נכנס בשליחות זו לחשש סכנה, עכ"ד.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה להנ"ל נמצא, שבמה שיוסף הלך להזהיר את אחיו שיברחו משכם, הוא הכניס את עצמו בזה לסכנה בשביל להציל את אחיו, - ולכאוי צ"ע טובא בזה, כיצד הותר לו להסתכן בנפשו בזה, והרי לכאוי הי' אסור לו להכניס עצמו לסכנה בכה"ג, וכפי שיבואר להלן.

דהנה נחלקו הפוסקים, האם האדם 'חייב' להיכנס לספק סכנה בשביל להציל את חברו מסכנה ודאית, או"ד שהאדם 'אינו חייב' להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו, [ובאופנים מסויימים יש דס"ל דגם יש 'איסור' לאדם להיכנס לספק סכנה בשביל הצלת חברו], - ואכמ"ל בהבאת כל השיטות בזה.

אכן למעשה קיי"ל במשנ"ב (סי' שכט, יט) וז"ל: 'אם יש סכנה להמציל אינו מחוייב (להיכנס לסכנה בשביל הצלת חברו), דחיינו קודם לחיי חברו (או"ה), ואפי' ספק סכנה נמי, עדיף ספיקו דידיה מודאי דחבירו (ואינו חייב להיכנס לספק סכנה בעבור הצלת חברו), אולם צריך לשקול הדברים היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר, כאותה שאמרו המדקדק עצמו בכך בא לידו כך (פ"ת חו"מ סי' תכו) עכ"ל, - ומבואר בזה שלמעשה נוקטים שאינו חייב להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו.

ואמנם אע"פ שקיי"ל ש'אינו חייב' להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו, אך מ"מ כתב בשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד ח"ב סי' קעד, ענף ד), שאע"פ ש'אינו חייב', אך מ"מ 'מותר' לאדם להכניס עצמו לספק סכנה, בשביל הצלת חברו מסכנה ודאית עיי"ש, - וכן הובא בספר 'חשוקי חמד' (קידושין עמ' תיב) בשם

להציל את נפש חבירו מהסכנה, ובכח"ג המצוה הגדולה להציל את חבירו נותנת לו 'היתר' להכניס את עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חבירו.

אך בנידו"ד שהי' לו רק 'ספק מצוה' האם מחוייב להציל את אחיו מהסכנה וכנ"ל, אי"כ נמצא שמצד אחד יש לו 'חיוב גמור' לשמור את נפשו ולא להיכנס לסכנה, ומצד שני יש לו רק 'ספק היתר' להיכנס לסכנה בשביל להצילם.

וא"כ לכאן י"ל דמספק הי' אסור לו להיכנס לסכנה בשביל להצילם, כיון שהי' לו רק 'ספק היתר' להיכנס לסכנה, ומנגד הי' לו בעצם 'חיוב גמור' לשמור על נפשו ולא להיכנס לסכנה, (ובכל מקרה הרי קיי"ל שבעצם 'אינו חייב' כלל להיכנס לספק סכנה בשביל הצלת חבירו וכנ"ל, ואי"כ ודאי שבכח"ג שיש לו רק 'ספק היתר' וכנ"ל, אזי אסור לו להכניס עצמו לסכנה).

וא"כ צ"ע טובא בזה, כיצד הותר ליוסף ללכת להזהיר את אחיו לברוח משכם ולהצילם בזה מהסכנה, והרי הוא הסתכן בנפשו בזה, ולכאן הי' אסור לו להכניס את עצמו לחשש סכנה בכח"ג וכנ"ל.

- ד -

והנה יש מקום ליישב בזה ע"פ יסודו של מרן הגר"א ווסרמן זצ"ל, שביאר שמה שפיקו"נ של חבירו דוחה את כל התורה, זה לא משום 'המצוה' הגדולה של הצלת חבירו, אלא משום 'המציאות' של הצלת נפש חבירו.

וכך כתב הגר"א"ו ב'קובץ הערות' (מח, טז) וז"ל: 'דלפי האמת הא דפיקו"נ דוחה לכל התורה, אין הכוונה דמצות הצלת נפש דוחה להאיסורין, - אלא אפי' ליכא מצוה כלל, שרי לעבור על האיסור במקום הצלת נפש, - דאפילו בעובר דלא הוי נפש, מ"מ מותר לחלל שבת בשבילו... - ובתוס' ב"מ פ' המקבל (קיד: ד"ה אמר) כתבו, בהא דאליהו טימא את עצמו לנב הצרפית להחיותו אף דהוא כהן, משום פיקו"נ, ובוודאי ליכא מצות פיקו"נ במת להחיותו... - ומוכח מזה דפיקו"נ דוחה כל האיסורין, אפילו היכא דליכא מצוה', עכ"ל עיי"ש.

ומעתה לפי דבריו י"ל, דה"ה גם לגבי ההיתר להיכנס לסכנה בשביל הצלת חבירו, די"ל דההיתר הזה אינו נובע מחמת 'המצוה' הגדולה של הצלת חבירו, אלא ההיתר נובע מחמת 'המציאות' של הצלת נפש חבירו, שבמקום שבמציאות בא להציל את נפש חבירו אזי יש לו היתר להכניס לחשש סכנה בשביל זה.

לפי"ז מבואר שפיר שהי' מותר ליוסף להיכנס לחשש סכנה בשביל להציל את אחיו, כיון שגם להצד שהם נחשבים כרודפים כלפיו ואי"כ אין לו שום מצוה להצילם, אך מ"מ במציאות יש כאן הצלת נפש חבירו, והמציאות הזו נותנת לו היתר להיכנס לסכנה בשביל להצילם, ודו"ק.

- ה -

אכן באמת אכתי צ"ע בזה טובא, משום דהנה כאשר למשל ראובן רודף אחרי שמעון להורגו, וראובן הוא אדם גיבור גדול, ושמעון הנרדף הוא אדם חלוש ובעצם אין לו סיכוי להצליח להתגבר על ראובן שרודפו, - אך לפתע ראובן הרודף התחיל לטבוע בנהר, הרי פשוט שבכח"ג יש 'איסור גמור' לשמעון הנרדף להציל את נפשו של ראובן מטביעה בנהר, כיון שאם יציל את ראובן הרי ראובן יהרגו מיי"ד, שהרי הוא רודף אחריו להורגו, - ואי"כ מצד החיוב של שמירת הנפש של שמעון הנרדף בעצמו, יש עליו 'איסור גמור' להציל את ראובן מהסכנה, כיון שבכך שמעון מוסר עצמו למיתה לידי ראובן הרודף.

ואי"כ שוב צ"ע בנידו"ד, דהרי ליוסף לא הי' כח לגבור על אחיו שהיו גיבורים ממנו, ואי"כ להצד שאחיו באמת נחשבו כרודפים כלפיו, הרי הי' עליו איסור גמור ללכת להצילם מהסכנה, כיון שעיי"ז הוא מוסר עצמו למיתה לידיהם וכנ"ל.

ואי"כ נמצא שהי' ליוסף 'ספק איסור' האם אכן אסור לו באיסור גמור להצילם, כיון שהם רודפים כלפיו, אוי"ד שמותר לו להצילם, כיון שבאמת הם לא רודפים כלפיו, - ואי"כ מספק לכאן י"ל דהי' אסור לו ללכת להצילם, כיון שאם ילך להצילם הרי יש צד שהוא מוסר עצמו בזה למיתה בידיהם, והוי איסור גמור

למסור עצמו למיתה בידיהם, ומאידיך בכל מקרה הרי קיי"ל שבעצם 'אינו חייב' כלל להיכנס לספק סכנה בשביל הצלת חבירו וכנ"ל (אלא הוי רק 'היתר'), ואי"כ ודאי שבכח"ג שיש לו 'ספק איסור גמור' ללכת להצילם וכנ"ל, אזי אסור לו ללכת ולהצילם בכח"ג.

ואי"כ שוב צ"ע טובא בזה, כיצד הותר ליוסף ללכת להזהיר את אחיו לברוח משכם ולהצילם בזה מהסכנה, והרי הוא הסתכן בנפשו בזה, ולכאן הי' אסור לו להכניס את עצמו לחשש סכנה בכח"ג וכנ"ל.

- ו -

ויש מקום לתרץ בזה, דהנה המפרשים ביארו שהאחים דנו את יוסף למיתה כדין תורה, שהרי בין נהרג ע"פ עד אחד ועי"פ קרובים, וכדקיי"ל ברמב"ם (הל' מלכים פ"ט הי"ד): 'ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה, ועל פי קרובין', (והמפרשים ביארו כי"א לפי דרכו מאיזה דין דנוהו למיתה), - אכן למעשה השבטים הקדושים טעו, ובאמת יוסף לא הי' חייב מיתה.

והנה בספר 'זולה ומשקה' (לידידי הרה"ג ר' אברהם חיים שציגל שליט"א, עמ' 337-338) הובאה תשובה ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: 'שאלה - אדם שפסקו דינו בני"ד למיתה ע"פ עדים, והוא יודע את האמת שאין מגיע לו מיתה (כגון שמעידים עליו עדי שקר שחילל שבת וכיו"ב), האם מותר לו להרוג את השליח בני"ד שבא להורגו ע"פ פסק בני"ד, מדין הבא להורג השכם להרגו?'

תשובה - הראשונים כתבו בסנהדרין (פב.) שזהו דוקא בבעל ארמית דרשותו להורגו, אבל בשאר חייבי מיתות שחיב להורגו ע"פ בני"ד, אין יכול הנידון להורגו, עכ"ל.

ומעתה לפי"ד מרן שליט"א נמצא, שבעצם לאחים לא הי' דין רודף כלפי יוסף, כיון שהם רצו להורגו ע"פ פסק בי"ד שהם דנוהו למיתה, ומי שעומד להרוג את הנידון למיתה ע"פ פסק בי"ד אין לו דין רודף גם אם כלפי שמיא גליא שבי"ד טעו בפסק שלהם וכנ"ל, (ועי"ע במשי"כ מרן שליט"א בתשובה הבאה בספר הנ"ל).

- ז -

ואי"כ יש לתרץ בזה, דאע"פ דיש לדון דבעצם הייתה ליוסף מצוה וחובה לשמור על נפשו ולברוח מהם, בכדי שלא ידונו אותו למיתה בטעות ויהרגוהו, אך מ"מ י"ל דאעפ"כ הי' מותר לו ללכת להזהירם לברוח משכם ולהצילם עיי"ז מהסכנה, ואפי' שהכניס עצמו עיי"ז לסכנה.

די"ל דמ"מ הותר לו דבר זה, משום שמותר לאדם למסור נפשו למיתה בשביל להציל את כלל ישראל, וכפי שכתב בשו"ת אג"מ הנ"ל, (והוכיח כן מלולינוס ופפוס שמשרו נפשם למיתה בשביל הצלת כלל ישראל, ואע"פ שמשמע שהם עצמם כלל לא היו בכלל הגזירה, עיי"ש), וכיון שרובם ככולם של כלל ישראל היו מסתכנים אילו היו נשארים בשכם, לכן הותר ליוסף למסור נפשו למיתה וללכת להצילם אע"פ שנכנס בזה לסכנה דו"ק, ויש לפלפל.

[ואמנם לולא היסוד הנ"ל שהרודף ע"פ פסק בי"ד אינו נחשב כרודף, אזי הי' אסור ליוסף למסור נפשו למיתה אפי' שמציל בזה את רוב כלל ישראל, - כיון שלו יצויר שכל כלל ישראל היו רודפים שלא כדין אחר ישראל אחד, והי' חל עליהם דין רודף, אזי הי' אסור לאותו אחד למסור נפשו למיתה בכדי להציל את כלל ישראל הרודפים אותו, אלא הי' חייב להורגם כפי יכולתו, משום שדינם כרודפים שחייבים מיתה, ודו"ק בזה].

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 02-633-5850 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגיליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת.

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצד מופלא של לקחים מעשיים
 פרשת וישב התשפ"ב גליון 196 ואקטואליים מהפרשה

מעלת החיים מתוך הקושי והעמל

שאלה: במה עיקר גדילת האדם, והאם עדיף ללמוד כל החיים מתוך נחת ושלוה או למעט קצת בלימוד ולעבוד מתוך נסיונות וקשיים?

א. בראשית לו, א: ויֵשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲבִירִי. פירש רש"י (בפסוק ב) "במדרש אגדה (ב"ר פד, א) דרשוהו, ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה!" וקשה, וכי יעקב אבינו עמוד התורה, רצה סתם לשבת בשלוה ולהינפש חלילה. [ועוד הקשה בדרשות חתם סופר (ח"א סו. ד"ה ובפרשת השבוע), מה אכפת להקדוש ברוך לתת לצדיקים שני עולמות, ע"ש מה שתירץ]. **אלא** בודאי יעקב חשב שכעת לאחר טרדותיו, יוכל סוף סוף לשבת בשלוה לעסוק בתורה ובמצוות בלא מפריע. ואם כן מדוע בכל אופן מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף? כדי לגלות לו שדוקא הלומד תורה ומקיים מצוות מתוך קשיים ונסיונות, גדול שכרו. ולכן לטובת הצדיק מביא לו הקב"ה נסיונות וקשיים, כי ידע שיוכל להתגבר עליהם ובכך יגביר את שכרו לעתיד לבוא¹. **ובאמת** כבר בעודו במעי אמו, כתוב (לעיל כה, כב) "ויתרוצצו הבנים בקרבה", ופירש רש"י (בפירוש שני) "מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות". כשגדל רצה עשו להורגו (כו, מא-מב) והוצרך לברוח מפניו. גם על הזמן שהיה אצל לבן אמר יעקב (רש"י לב, ה) "עם לבן הרשע גרתי, ותרי"ג מצוות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים", ובפרט שרצה לבן ליטול ממנו את כל רכושו ברמאות וכו'. ואם כן, לא מדובר באדם שנח כל השנים, אלא לומד מלחמות וסבל גדול היה, ולכאורה מובן שרצה לפחות

לעת זקנותו לישב וללמוד בשלוה. אבל כאן רואים שלא רק זו המטרה, אלא דוקא לומד התורה יש לו נסיונות וקשיים וטרדות, כדי להסיר את לבו ממנה, ועליו להתגבר כנגדם³.

וכן למד מזה ה'ערבי נחל' (מאמר ראש השנה שחל בשבת) שעיקר קיבול השכר על עבודת ה' יתברך הוא מה שעושה מתוך טירדא בעניות וטירדות היצר הרע, מה שאין כן האדם ההולך בעסק התורה והמצוות רק בהיות הדרך מתוקנת לפניו בלא טירדא, ואינו עמל – שכרו מועט, עיין שם. גם שנינו (אבות דרבי נתן ג, ו) "טוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריח". ומסופר על חסיד אחד שבא אל האדמו"ר מקוצק וצ"ל שיתפלל עליו שהקב"ה יסיר ממנו את כל הקשיים והטרדות כדי שיוכל לשקוד על התורה והעבודה ללא קשיים. השיבו האדמו"ר: ומי אמר שהקב"ה חפץ בתורתך השלוה, אולי חפץ הוא דוקא בעבודתך שבאה מתוך קושי ועמל... ואדרבה זה עבודת ה' להתגבר בכל עת במלחמת היצר⁴.

ואדרבה, אם רואה האדם שהיצר הרע לא פוגע בו ונותן לו ללמוד ולהתפלל במנוחה, ועושה מה שרוצה לעשות בעבודת ה', צריך לבדוק את עצמו, שמא יש כאן משהו לא כשורה, כי יהודי לא צריך להיות בעולם הזה במנוחה, כמו שמצינו אצל

³. יש לרמוז שלכן 'פרשת וישב' יוצאת תמיד בסביבות החנוכה שבהם מדליקים את הנרות, ללמד כי 'מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך', והדלקת הנרות מתוך האפילה, גורמת אור גדול, ומכמות קטנה של האור שנמצא בנס האיר לבסוף לזרות. ומה ילמד שדוקא מתוך הקושי יכול לראות את האור, וידע שאדרבה 'שרגא בטיהרא מאי אהני' (מה מעיל נר ביום), ואין פרסום הנס אלא דוקא בלילה בלבד שאז ניכר אורו ותפארתו, ומתוך הקשיים כך יוכל לצאת אורו לחוץ.

⁴. **כלשון** ספר התניא (א, ה) "צריך כל אדם לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה', לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחינת מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה בבחינת ועשה טוב, כגון בעבודת התפילה בכוונה – לשפוך נפשו לפני ה' בכל כוחו ממש עד מיצוי הנפש, ולהלחם עם גופו ונפש הבהמית שבו המונעים במלחמה עצומה ולבטחם (לבעט בהם) ולכתתם כעפר קודם התפילה שחרית וערבית מדי יום ביום, וגם בשעת התפילה לייגע עצמו בייגיע נפש וייגיעת בשר... וכל שלא הגיע לידי מידה זו להלחם עם גופו מלחמה עצומה כזו, עדיין לא הגיע לבחינה וערך מלחמת היצר הבורע כאש להבה להיות נכנע ונשבר מפני פחד ה'. **וכן** בענין ברכת המזון וכל ברכת הנהנין והמצוות בכוונה, וכל שכן כוונת המצות לשמן. וכן בענין עסק לימוד התורה, ללמוד הרבה יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו והגילתו על ידי מלחמה עצומה עם גופו, כי הלומד מעט יותר מטבעו, הרי זה מלחמה קטנה ואין לה ערך ודמיון עם מלחמת היצר הבורע כאש שנקרא רשע גמור אם אינו מנצח יצרו להיות נכנע ונשבר מפני ה'...". [נכוןין שבחורות החלושים שבמנינו צריך להיזהר שלא ילחם ממש כנגדו באופן שאינו לזרזתו, כי אחר כך יכול להחליש יותר ולהפסיד את כל עבודת ה' גם מה שיהיה לו בה בתחילה חשק. (ועיין מה שהבאנו בדברים ח"א ה, יא 'הוצאת שם שמים בלא כוונה)]]

¹. **כתב** ה'פלא יועץ' (ערך עמל) "ואם יאמר אדם: לא יגעתי ומצאתי – אל תאמן! (מגילה טו. א) ובודאי הגמור שגם אברהם יצחק ויעקב ומשה רבינו וכל קדושים, היה להם יצר הרע, כמונו כמוהם, אלא שעל ידי עמל וייגיעה רבה כפו את יצרם, לידבק ביצרם, עד שלבסוף נהפך להם לאוהב ונעשה מרע נע (תהי). ונאמר על אברהם (נחמיה ט, ח) 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך'. ודוד המלך ע"ה אמר (תהילים קט, כב) 'לבי חלל בקרבי', כי רק ההתחלות קשות".

². **בספר** 'מדרגת האדם' (מאמר נקודת האמת/ פרקים ג-ד סוף עמודים רלו, רמא) משמע שבדאי גם יעקב ידע מזה (שהקב"ה עושה כן להגביר שכרו), אלא שסבר שכבר היה מספיק לו עבודת ה' בנסיונות, וכעת רוצה לעבוד בשלוה, אבל הראו לו שכל זמן שאדם חי, לעולם הוא צריך לעבוד בנסיונות, עיין שם.

יעקב אבינו שהיה האדם הראשון שהיה בשלימות (עיי' בפסחים נ.ו.), דוקא אצלו מעת שנולד, כל חייו היו מלחמות, ואף בזקנתו כשבקש לישב בשלוחה, לא נתנו לו מן השמים, ואמר לו הקב"ה שהמנוחה היא בשביל עולם הבא, אך בעולם הזה אין מנוחה. וכמובן שאם יש מלחמה – יש קשיים, וצריך לדעת כיצד להילחם, ולהתפלל לה' שיעזרהו.⁵

פעם נכנס אברך אחד, שכפי הנראה מרוב דאגות וטרדות בא לידי עצבות, ולא יכל להתמסר כראוי ללימודיו, ובא לשפוך את נפשו וצערו לפני בעל ה'קהילות יעקב' זצ"ל, אמר לו הרב במאור פנים: "דעו לכם, שכדי להצליח בלימוד צריכים להתעלם מהצרות, הטרדות והדאגות של העולם הזה. גם אני בעצמי, אם הייתי שם לב לכל הצרות של העולם הזה, לא הייתי לומד כלום, תמיד היו לי טרדות ועניני צער, הפרנסה בדרך כלל תמיד היה בצמצום רב מאוד, ולפעמים בדקדוקי עניות, ומצב הבריאות לא תמיד בסדר, עוד צער ועגמת נפש בשפע רב, והשתדלתי להתעלם מהכל שלא יטרידני, להתפלל לה' ולבטוח בו שהכל לטובה, ורק על ידי כך הצלחתי ללמוד תורה בעזרת השם" (פניני רבינו הקהילות יעקב ח"א עמוד יא).

והתוצאות, לפחות במקצתם רואים בעיינינו, מלבד הנהגת הכלל בעודו בחייו, עוד ספרי ה'קהילות יעקב' אשר בכל היכלי הישיבות בעולם לומדים ודנים בדבריו המתוקים והבהירים. ובספר 'משפט צדק' (על התהילים את רעט) כתב "לא ראיתי אחד מחסידי עולם שישבו בשלוחה, אלא כל ימיהם בצער ויסורים".⁶

מעין זה כתב בספר ליקוטי מוהר"ן (מהדורא בתרא סימן מח) "צריך להיות עקשן גדול בעבודת השם, לבלי להניח את מקומו (ועיי' מה שכתבנו בסוף חומש במדבר בנדפס מחדש, רות א, יד 'מעלת העקשנות לטובה'), דהיינו מעט מקצת עבודתו שהתחיל, אף אם יעבור עליו מה. וזכור דבר זה היטב, כי תצטרך לזה מאוד, כשתתחיל קצת בעבודת השם (כמו שאמרנו 'כל ההתחלות, קשות'). כי צריך עקשנות גדול מאוד להיות חזק ואמיץ, לאחוז (את) עצמו, לעמוד על עמדו, אף אם מפילין אותו ח"ו בכל פעם. כי לפעמים יש (מצב) שמפילין (אדם) אחד מעבודת השם, כידוע, (אבל) אף על פי כן עליו לעשות את שלו מה שיוכל בעבודת השם, ואל יניח עצמו ליפול לגמרי חס ושלום. כי כל אלו הנפילות והירידות והבלבולים וכיוצא בזה צריכים בהכרח לעבור בהם קודם שנכנסין בשערי הקדושה, וגם הצדיקים האמיתיים עברו זאת".

⁵ ענין נוסף יש בזה, כפי שאמרנו חז"ל בספרי (פרשת ואתחנן ו, ה' ודבא בשערי תשובה ב, ד) "רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל זמן שהאדם שרוי בשלוחה, אין מתכפר לו מעונותיו כלום, ועל ידי היסורין הוא מתרצה למקום, שנאמר 'כי את אשר יאהב ה' יזכיה וכאב את בן ירצה' (משלי ג, יב)". נמצא גם שעל ידי מיעוט השלוחה מתכפרים עונותיו ומתרצה אל ה' על אף חטאותיו שבעבר.

⁶ לפי זה כתב הגר"ש דבליצקי (ח"ב ודשה ט) על אותם הטענים כי רבו הדאגות והטרדות, ולכן אי אפשר לקיים את ימי הרחמים והדין כראוי, וצריכים הם לדעת את מה שכתב ה'משפט צדק' הנ"ל ש'לא ראה אחד מחסידי עליון שישב בשלוחה, אלא כולם כל ימיהם בצער ויסורים'. ואם כן לפי זה למי ניתנו ימי האלו אם לא לצדיקים ההם, ולכן צריך לדעת כי זהו הנסיון וצריך להתגבר על הכל, כי בנפשנו הדבר, עכ"ל.

אם האדם ידע זאת, יקל עליו בהרבה להתגבר על יצרו, לפעמים אדם נמצא למשל בחתונה, ורוצה להתפלל תפילת ערבית או לברך ברכת המזון בישוב הדעת, אך דא עקא, התזמורת, לחץ הסובבים וכל המהומה, מקשה עליו להתרכז בתפילה. והוא חושב לעצמו: טוב, לא נורא, היום אתפלל ואברך ללא כוונה גדולה, אך מחר, בבית הכנסת כבר אתפלל כמו שצריך. אבל הוא לא יודע שמחר בבית הכנסת פשוט שצריך להתפלל בכוונה, אבל אדרבה דוקא כעת שהוא זמן הקושי זה זמן הנסיון שלו ותובעים ממנו להתגבר, ושם מלחמתו שיצליח בה בעזרת ה'. **או** למשל, אדם נקלע לאיזה מקום או זמן בו קשה לו להתרכז בלימודו, ממתין הוא לברית, לחופה או לאוטובוס. וכן אם קראו לו דחוף למקום אחר שאינו המקום שמורגל ללימודו, בלי החברותא והספרים, ויכול להעביר את הזמן בביטולי סרק, אבל אינו יודע, שאדרבה כעת, בשעת הקושי – זהו זמן המבחן שלו, ועליו להצליח דוקא בו. כי התורה והתפילה שהאדם עושה מתוך הקושי, זהו מעלתו וזהו גבורתו.

[וכבר הבאנו (במדבר ט, יח 'מסעות האדם') שעל האדם לדעת שכל מסעותיו והמקומות שנקלע אליהם, כולם משמים לצורך תיקונים ונסיונות מסויימים, ועליו לנצל זאת לטובה ולהשתדל לקדש שם את מעשיו].

גם בספרי המוסר כתבו שהאדם גדל דוקא מתוך הנסיון והקושי. וכן הבאנו בספר 'לב טהור' (מאמר 'נקודת הנסיון') שאדרבה עיקר התביעה מהאדם הוא בחלק שקשה לו, במקום שיש לו מלחמה עם היצר הרע, ושם הוא נמדד. אדם יכול להיות תלמיד-חכם גדול ומפורסם, מרביץ תורה לעדרים, אך למעלה בעולם האמת חלילה לא יהיה כל כך גדול, כי כל התורה שחידש זה היה פשוט שהתחייב בה, כיון שנתרגל בכך והיה כשרוני וכדומה, אך דבר שהיה לו לעבוד, כמו דיבור בחזרת הש"ץ וכדומה, בזה לא עמד, ונמצא שב'נסיונו' שלו לא עמד כלל. ומאידך יכול להיות בעל-הבית שנראה פשוט, אבל עמד בכל נסיונותיו להפליא, ולמעלה יהיה בדרגה גבוהה. וכאומרם (ב"ב י:): 'עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה'.

וכמו שהחורף נראה אפור קר וסגרירי וישנם שעצבים בו ושמחים רק בקיץ שרואים את השמש זורחת והעצים מבלבלים⁷

⁷ ענין זה הזכיר גם התפארת ישראל (בדרוש אור החיים, תמצא בסוף סדר נויקין) שלכן אמרו (ברית מג) שהיצא בימי ניסן מברך ברכת האילנות ואמר "זבא בו בריות טובות ואילנות טובות", ולכאורה כיון שעיקר הברכה היא האילנות, אם כן מה ראו לשתף בו גם ברכה על בריות טובות שעליהם יש כבר ברכה אחרת. אלא שאחר החורף שהיו בו הבריות רפויי ידים ושקועים בתרדמה וקפאון ונמיכות רוח, כשבא האביב והאילנות מתחילות לבלב, גם לבות בני האדם מתעוררים מתרדמתם, ואז נאותים הם יותר לחיים ולשמחה, עיין שם בהרחבה. (ועיי' זה כתב גם ה'בן איש חי' בדרגה של פסח). **ואילו** שבט מוסר (יא, א) השתמש בזה להראות לאדם כמה חושך יהיה לו ביום מותו, ולכן צריך להאירו באור התורה, וזה לשונו: "יום המעונן ויום הגשם, נפשו של אדם ענומה עליו, בראת היום חשך ומעורב מקול הגשם וקולות וברקים ומרעם בטיט חוצות, ואף על פי שידוע שכל זה להביא חיים בעולם, שיורד הגשם להגדיל תבואות ולהפריח אילנות ולעשות ציצין פרחים, ואחר כך חוזר השמש וזורח על הארץ כמו שהיה, ועם כל זה דואג ומתעצב בשעה שחשיכה נופלת על הארץ. מכאן יחשוב אדם הצער והדאגה ששיגו בבוא ימי הרעה, ובפרט ביום שיפטר מן העולם... לכן לצאת מאפילה זו לאור גדול, אין אור אלא בעסק התורה".

אך האמת שכל נקודת הפריון בעצים שרואים בקיץ, הכל נובע וצומח דוקא בזמן זה ובט"ו בשבט שהוא שיא החורף, שאז עולה השרף באילנות ומתחדש כח הצמיחה בעולם. וכך צריך האדם לדעת שהאדם גודל דוקא מתוך הנסיונות ומתוך הקשיים, ועל ידי שמצליח להתגבר – מתעלה הוא יותר עד שמתגדל מאוד. (ולעיל ג, יד רמזנו בזה הטעם שפרשת בראשית יוצאת תמיד בתחילת החורף, ולהלן בדברים ח"ב טז, א 'אמונה – הכרת הגאולה מתוך החושך' הרחבנו עוד).

גם ידוע שדברים הבאים בלא עמל, 'כבולען – כך פולטן', וכמו שהם נכנסים – כך הם יכולים לצאת בקלות. אך דבר המגיע לאדם על ידי עמל ויגיעה, טירחה וקושי, נקנה אצלו הדבר וקשה לשוכחו, נעשה חלק ממנו ומצליח להתגדל ולפרוח עמו. וכעין מה שאמר שלמה המלך (קהלת ב, ט) "אף חכמתי עמדה לי" (והרש"ה חז"ל בילקוט שמעוני שם רמז תקסח. והובא ברמב"ם תלמוד תורה ג, יב) – חכמה שלמדתי באף ובקושי, היא זאת שנתקיימה ועמדה לי.

ואמרו חז"ל (סוכה ריש גב.) 'לעתיד לבוא מביאו הקב"ה את היצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים – נדמה להם כהר גבוה, ורשעים – נדמה להם כחוט השערה... צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה'. והקשו המפרשים, מה יש לצדיקים לבכות על כך, ועוד שהוא דבר שהיה כבר, בפרט שלעתיד לבוא "מחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים" (ישעיה כה, ח), ולמה הם בוכים? וביאר המהרש"א על פי דברי חז"ל (ב"ר ט, ז. קה"ר ג, טז. מדרש תהלים, ט. וילקוט שמעוני תהלים ט, תרגם) בביאור הכתוב (לעיל א, לא) "והנה טוב מאוד" – זה יצר הרע, כי על ידי שמנצחים אותו, זוכים לחיי העולם הבא⁸, ולכן בשחיתותו ובביטולו, בוכים ומצטערים שלא יזכו עוד על ידו. וכן כתב בספר 'עין אליהו'.

כיוצא בזה פירשו היעב"ץ (בספר 'הקשורים ליעקב') והשאגת אריה, שהיות וכל תכלית העולם הזה הוא ה'עבודה', כאומרם (עירובין כב. ועבודה זרה ג.) 'היום לעשותם, ומחר לקבל שכרם', ו'מי שטרח בערב שבת – הוא יאכל בשבת' (עבודה זרה ג.), וזה כל האדם לטרוח וללחום עם היצר הרע ולהתגבר כנגדו, ובכך זוכה ליטול את שכרו בעולם הקיום הנצחי, ו'לפום צערא – אגרא' (אבות ה, כב), דהיינו שכגודל הצער – כך גודל השכר. נמצא שבלא יצר הרע בעולם, לא היה לאדם שכר בעמלו, לפיכך כשרואים הצדיקים לעתיד לבוא שכל מה שזכו הוא מכח עבודת כבישת היצר בעולם הזה, ויש להם על כך שכר טוב בעמלם, אז מצטערים ובוכים על כך שהקב"ה שוחטו ומבטלו מהעולם, כי מעתה אין להם יותר לקוות עוד להרויח שכר טוב מחדש.

נודעים דברי הגר"י הוטנר זצ"ל (אגרות פתח יצחק, אגרת קכת) שכתב "רעה חולה היא אצלנו שכאשר מתעסקים אנו בצדדי

⁸ . וכן כתב בספר חסידים (סימן קנה) "יצר הרע טוב לאדם, שאילו לא היה יצר הרע שולט על האדם, מה שכרו אשר יקבל על הטובה, עתה שיצרו מתגבר עליז וכופאו בעבור הקב"ה, הרי יש לו שכר טוב" (ועיין מה שכתבנו בזה בדברים ח"א, ה' עבודת ה' בכל המוחות).

השלימות של גדולינו (כלומר בהספדים ובספרים על גדולי ישראל), הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם. הכל משוחחים, מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון של בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל, אבל מי יודע מכל המלחמות, המאבקים המכשולים הנפילות והנסיונות לאחור שמצא ה'חפץ חיים' בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע, משל אחד מני אלף. והתוצאה מזה היא, כשנער בעל רוח ובעל שאיפה ובעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים ונפילות וירידות, הרי הוא בעיניו כבלתי שתול בבית ה', שלפי דמיונות של הנער הזה, להיות שתול בבית ה' פירושו לשבת בשלות הנפש על נאות דשא של מי מנוחות וליהנות מיצרו הטוב כדרך שצדיקים נהנים מזיו השכינה שעטרותיהם בראשיהם במסיבת גן עדן. ולאידך לא להיות מורגז מסערת היצר על דרך הכתוב של 'במתים חפשי'. (גם בלב טהור הרחבנו בזה שלחוב כך היא צורת הגדילה על ידי התגברות על המכשולים והקשיים). ועיין עוד להלן (ויקרא יט, ב 'הנפילות המחשלות והמחזקות').

וכמובן שלא יתלונן על כך להקב"ה על מצבו, כי אינו יודע כיצד דוקא בזה מקיים את תפקידו כראוי, וכפי שכתב בספר 'לשם שבו ואחלמה' (ספר הדע"ה ח"א הרוש ה סימן ה) "שכל ירידה אשר ירד העליון, הוא רק לצורך תיקון... וזהו גם כן סוד כל הירידות והקטנות אשר עוברים בכל עת על כל אדם... (שהם) כדי לירד ולהתקרב אל אשר למטה הימנו, וכדי להעלות... ומזה תראה כמה צריך האדם ליוזר מאוד מלהרהר אחר מידותיו של הקב"ה להתרעם ח"ו על חלקו אם קטן ודל הוא. או כשרואה בעצמו שאינו מצליח ח"ו בחפצי שמים, וכן כאשר יש לו התגברות היצר ח"ו יותר מהראוי לו לפי דעתו. כי אין אדם יודע על איזה מלאכה שולח בעולמו. זה שולח לגרוף את הביבין... ולנקותם מכל חלאה וזוהמא, והוא תמיד במצור ובמצוק. וזה שולח לקשט את היכלי מלך ולעשות עטרה על ראשו, ומתענג על ידי זה בסגולות מלכים. אך כבר אמרו 'לפום צערא – אגרא' (כגודל הצער – כך גודל השכר, ואם כן המתעסק בדברים קשים יותר – רק יגדל בכך שכרו יותר ויותר), ו'אין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו' (עבודה זרה ג.). כי הוא מסוד גלות השכינה היורד למטה לברר בירורין, ו'דיו לעבד להיות כרבו' (ברכות נח: שגם הקב"ה יורד כביכול למקומות נמוכים כדי לברר בירורין, להעלות ולקדשם, ואם כן גם האדם ילך בדרכי הקב"ה, ואפילו אם נדמה לו שעושה דברים בוויים, ידע שבכך רק מתקן תיקונים גדולים ורומים)... **ואין** לאדם להתרעם ח"ו על מצבו ומדרגתו, אלא רק לבקש רחמים ולמסור את עצמו אליו יתברך שמו תמיד. וכבר כתב רבינו הרמ"ק ז"ל כי גם כגון זה הוא בכלל השאלה הנודעת של 'צדיק ורע לו' שהוא מכבשי דרחמנא ומהנהגתו הנעלמה... ולזאת אין לאדם ליפול בשביל ירידות ח"ו, אלא יחזק את עצמו תמיד ויקיים 'דום לה' והתחולל לו' (תהילים לו, ז), כי רק לו יתברך שמו

לבד נתכנו עלילות (ע"פ שמואל א' ב, ג) לחלק לכל אחד ואחד את מלאכתו הראויה לו, לתקן את שורשו במקום עליון".⁹

שלא נחשוב לרגע כי הגדולים אינם צריכים להתמודד עם היצר הרע, אף להם יש מלחמה גדולה עם יצרם, ואולי אף מלחמה גדולה יותר ממה שאנו סבורים. וכפי המסופר ('יחי ראובן' מהגר"ר קרלינשטיין) על המגיד מדובנא שלאחר שנתבקש מהגר"א מוילנא שיהיה לו כמוכיה, והיה יושב עמו ומוכיה אותו על מעשיו בעדינות ובנועם, והגר"א היה מקשיב לדבריו בשקיקה ומשפר את מעשיו כאחד התלמידים. יום אחד פנה הגר"א אל המגיד, ואמר לו: הנני אסיר תודה לך על מה שאתה מיישר אותי לדרך הטובה ומוכיחני על מעשי, אנא אמור לי כיצד לשלם לך על כך. המגיד לא התבלבל, וידע כי ברכה של גדול הדור שוה הון עתק, ואמר: אנא, ברכני שיהיה לי את היצר הרע שלך, על מנת שאוכל לעבוד את ה' בלי קשיים וצער, וכך אוכל אף לישון רק שעתים בלבד בלילה, כמוך. כששמע זאת הגר"א, נודעק ממקומו: חלילה, בקשה כזו לא אתן לך, היצר הרע שלי בוער כאש, ואם חלילה תרגיש אותו אף לרגע אחד, איני יודע אם תוכל לעמוד בו, לכן אני מברך אותך שה' יציל אותך מהיצר הרע שלי הבווער בי כאש, אלא שאני נלחם בו בכל כוחי בכל רגע כדי להכניעו על ידי תורה ומצוות. וזהו כדברי חז"ל שאמרו (סוכה נב). "כל הגדול מחבירו – יצרו גדול הימנו", כי זה לעומת זה עשה האלוקים' (קהלת ז, יד) כדי להשוות את כח הבחירה. הצדיקים וגדולי הדור התעלו וזיככו את עצמם, אך תוך כדי גדל עמהם גם היצר הרע, כשהם מתמודדים עם יצר הרע גדול בהרבה משלנו בכל רגע ובכל שעה, ועם כל זאת הם מתגברים עליו ועושים את רצון ה'. ומעין מה שמצינו (קידושין פא.) אצל הקדוש רבי עמרם חסידא, שלאחר שראה את אחת הנשים שהיו בעליית גגו, צעק בקול גדול: 'אש בבית של עמרם', כדי שכולם יתאספו ויבואו לכבות את השריפה (שלא היתה), וכך יתבייש מהם וינצל מן החטא. ורואים שחשש בעצמו שיבוא להיכשל בחטא זה.

ושמעתי אברך אחד שמספר שנכשל באיזה דבר בכולל, הראש כולל שאל אותו בתמיהה: הרי אתה כל כך בר מעלה, ולא מתאים לך לעשות דבר כזה. השיב לו האברך בדרך צחות: מה אעשה ויש לי יצר הרע גדול יותר משל אחרים, שהרי 'כל הגדול מחבירו – יצרו גדול הימנו'. אבל נראה שאינו נכון, משום שעם כל מה שאמרו שהגדול מחבירו – יצרו גדול הימנו, אבל בכל זאת, לבסוף הצדיק לא חוטא, וזו מעלתו. כלומר אף שיצרו גדול משאר בני אדם, זה רק כדי לאזן את בחירתו, אבל במציאות לבסוף אינו חוטא, וכדרך שרואים שהצדיקים

⁹ וכתב עוד וספר הרע"ה ח"א ה, ה) 'כל הירידות והקטנות אשר עוברים בכל עת על כל אדם... הוא כדי לירד ולהתקרב אל אשר למטה הימנו, וכדי להעלותו, כי נעשה בזה עליית... להוציא יקר מזולל'. ועיין עוד שם בחלק ב' (ב, ג) ד"ה הגם כי הרי... וס' ד, א ס"ה אמנם ווא... יב סימן ז. וס' ד, יד סימן ג. ה, ב סימן ב.

מתנהגים לעולם בצדקות, וכל שכן שלא יחטאו במעשים שאנשים פשוטים חוטאים בזה, חלילה.

ולכן כל אדם באשר הוא, עליו להתגבר כפי כוחו המיוחד לו כנגד יצרו הרע, וכפי שכתב הפלא יועץ' (ערך 'חזוק') "אמרו בסוכה נב: וקידושין ל: 'יצרו של אדם מתגבר עליו' ו'עומד על ימינו לשטנו' (זכריה ג, א) ו'אדם לעמל יולד' (איוב ה, ז). וצריך להתחזק בחזק יד לקיים כל דבר... כי 'יצר לב האדם רע' (בראשית ח, כא), והוא אש, 'כאיש מלחמות יעיר קנאה' (ישעיה מב, ג). ואם לא יתחזק האדם ברב עוז ותעצומות, הן גוע אבד, חס ושלום, כי מעט מעט הלוחך ילך וחסור, כי 'היום אומר לו: עשה כך וכו', עד שאומר לו: [לך] עבוד עבודה זרה... (שבת קה: ונדה יג:) ועד שנעשה לו כהיתר גמור (חס ושלום)... (לכן כל אדם) אשר הוא יהודי ונפשו איותה להיות עובד אלוקים... 'בתחבולות יעשה מלחמה' (עיין משלי כ, יח. כד, ו) נגד יצרו, ויתחזק ויתאמץ ברוב עוז ותעצומות בכל תוקף לעמוד על המשמר... כדי שלא לעבור על מצות מלכינו... וכשם ש'יצרו מתחדש עליו ומתגבר בכל יום' (סוכה וקידושין ת"ל), כך צריך להתגבר עליו ולהתחזק (כנגדו) בכל יום. וכל אשר יחפוץ האיש יעשה, אפילו כל הדבר הקשה לא יקשה לכשירצה (כמאמר העולם 'אין דבר העומד בפני הרצון'), ואין לו מקום פטור ליום הדין, ואם 'ראשיתו מצער – אחריתו ישגא' (עיין איוב ה, ז. והיינו שגם אם בתחילה יקשה לו, לבסוף יפרח וישגשג מאוד), כי 'כל ההתחלות קשות' (רש"י שמות יט, ה), ואחר שיתרגל קצת, היה לבבו נכון ונאמן (ויתרגל להתנהג כראוי ולהתגבר על יצרו)".

תשובה: עיקר גדילת האדם ושכרו בתורה ובמצוות, הוא דוקא מתוך קשיים ונסיגנות שמעלים אותו בתורה וביראת שמים כראוי.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה' על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה – הדמנות פעם בחיים' (במעלת אותו היום ושהכל חולק אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבת מצוה' (כ"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה להתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב: 40 דקות (בינתיים חזן מסדר טהרות והלק מוקדשים) - ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל וצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מן הגר"ה קנייבסקי שליט"א ששבוטותנין במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותעובות יו"ד פו-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים וביורים, בתורים ומאורים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המושגה המחכימה (על פיקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה הלוקים שהם בראשית שמות וקרא במדבר דברים א' ב' ג', הכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפרשיות התורה בצירוף עובדות ותנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים וביורים, ופולפולים בעניני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובעניני המועדים בתודש אלול ותשרי - ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים ותושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כ"ל בתודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפירוש) בטלפון:

02-5864229 ובדוא"ל: BH5864229@GMAIL.COM

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' ועניני חנוכה

גליון 343

גליון זה מודפס לעורך לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

זהירות בקריאת ההלל בימי חנוכה

כל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל (שו"ע סי' תרפג סעי' א). **ימי חנוכה** הם ימי שמחה והלל' (מ"ב סי' תרע ס"ק א) ויש חיוב כל יום לגמור את ההלל', ולדעת כמה ראשונים הוא מדינת². ועי' בשו"ת **חתם סופר** (יו"ד סו"ס רלג) דכיון שבחנוכה יצאנו ממוות לחיים יתכן שחייבים מהתורה לומר שירה בפה דמי ליציאת מצרים ע"ש.

וכיון שהם ימי שמחה והלל' אם לא אומרים הלל כראוי חסר בעיקר מצות היום.

ועי' **במשנה ברורה** (סי' תפח ס"ק ב) בהל' הלל שאם חיסר **תיבה אחת של הלל לא יצא**. (אכן עי' בשו"ת **שבט הלוי** ח"ז סי' סב).

ויש לשים לב לזה בפרט בימי החנוכה שהם ימי חול ובדרך כלל הציבור ממהרים יותר, מצוי שאומרים אותו במהירות יותר מהלל במועדים, ובשלמא בראש חודש שאין גומרים בו את ההלל (חוץ מבראש חודש טבת) אם הפסיד מילה יצא, אך בחנוכה שגומרים בו את ההלל אם קראו במהירות והפסיד מילה לא יצא.

חיוב נשים בהלל בחנוכה

יש שסוברים שגם נשים חייבות באמירת הלל בחנוכה שאף הן היו באותו הנס, וכמו שחייבות בהדלקת נרות חנוכה, ובהלל של ליל פסח (עי' תוס' סוכה לח ד"ה מ"ק). ויש סוברים שאינן חייבות, (עי' **קובץ תשובות** ח"ג סימן קה) דהלל בחנוכה אינו תקנה מיוחדת כמו הדלקת הנר¹.

גם לסוברים שאינן חייבות, יכולות לומר הלל ולברך על אמירתה בתחילתה ובסופה. (עי' **בה"ל** סי' תכב סעי' ב ד"ה הלל

¹ לפי שבכל יום נוסף נס חדש **מ"ב** סי' תרפג ס"ק א וצ"ע לעוד טעמים **בבית יוסף** - כיון שהוא חלוק בנרותיו כמו בסוכות שחלוק בקרבנותיו, ועוד שקוראים בכל יום נשיא אחר וכל נשיא צריך את ההלל על קרבנותיו.

² עי' גמ' ברכות יד דק"ש ד"ת והלל דרבנן. אכן עי' ברמב"ן בספר המצות שורש א' שהלל הוא מן התורה וכן בה"ג במנין המצוות, יראים (השלם) סי' רסב, רבינו דניאל הבבלי בויכוחו עם הר"א בן הרמב"ם סי' בס' מעשה נסים סי' א, סמ"ק קמו, אכן עי' בשאגת אריה סט.

³ וה"ל **שער הציון** (שם ס"ק ב) **"וע"כ צריך לזהר מאוד בימים שגומרים ההלל שלא יקרא התיבות בטעות שמשנתנה הענין ע"י"** ששורה הלל לקריאת המגילה שאם חיסר תיבה אחת לא יצא. [ועי' **בה"ל** בהל' מגילה סי' תרצ סי' יד ד"ה אין מדקדקין שאם חיסר לגמרי תיבה אחת יחזור ומברך אף שאין מפסיד הקריאה, אכן בחיי אדם חשש לדעת הרי"א² וכתב דתיבה שאין מפסיד הקריאה חוזר ואינו מברך, וע"ש דאפילו חיסר אות אחת בקריאתו יחזור (ולא יברך)].

⁴ שהאריך לחלוק על זה ואם בטעות קרא חצי הלל לא יברך שוב. ⁵ עי' תורת רפאל סי' עה, שו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' נא), שדי חמוד אס"ד חנוכה סי' ט ס"ק ב, ובשו"ת שבט הלוי ח"א סי' רה בהערות על סדר השו"ע סי' תרפג (שצידד לחייבה), וכן עי' בשו"ת אגרות מהש"ח סי' קצ שמשמע שחייבות, ועי' אשי ישראל פמ"ח סעי' יא.

⁶ וכמו שכתב רש"י להדיא בתענית ורש"י ורשב"ם בפסחים (דף ק"ז ע"א), דהלל זה מכח מה שתיקנו הנביאים לומר על כל צרה וצרה לכשנגאלין, והרי זה בכלל הלל שאומרים בכל רגל שהוא מצות עשה שהזמן גרמא. ונשים פטורות.

וכן עי' בשדי חמד שם בשם החשק שלמה שהוכיח מדברי הרמב"ם פ"ג מהל' חנוכה הל' יד שפטורות, וכ"מ בה"ל סי' תכב סעי' ב ד"ה הלל דרק בליל פסח חייבות (ויש מקום לדחות), ועי' בהליכות שלמה ח"ב פ"ז מחזה אליהו סי' כב.

דגם ברי"ח אף שאינן חייבות יכולות לברך). **ועכ"פ מבואר שיש יותר מקום לחייב נשים בהלל בחנוכה** מאשר הלל של ראש חודש יו"ט וחול המועד, שלכו"ע הן פטורות.

בלי נדר: אשה שאומרת הלל ברי"ח ויו"ט וכו' או מחמירה לומר הלל בחנוכה, כדאי להקפיד לומר בלי נדר, כמו בשאר הנהגות טובות (ובפרט אם אינה רגילה להשתתף בכל נדרי, או לומר מסירת מודעה בערב ר"ה).

קדיש לאחר הלל בימי חנוכה

ציבור שהחליפו את השי"ץ להלל בראש חודש שאז אומרים קדיש נתקבל מיד אחר הלל, השי"ץ של שחרית צריך לומר את הקדיש שאחרי הלל [אשי ישראל פי' לט סי' נב].

אכן בימי חנוכה שאומרים רק חצי קדיש, לדעת **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** רשאי גם החזן של הלל לאומרו [הליכות שלמה ח"ב פי' יז העי' ו, ועי' אשי ישראל פי' מח העי' לא] ולדעת **הגר"ש אלישיב זצ"ל** על השי"ץ של שחרית לאומרו כראש חודש ולא החזן של הלל [כל זה שמענו מהגר"ש שוב שליט"א].

הלל או הדלקת נרות חנוכה - מה עדיף

כתב **הגר"ש קלוגר בחכמת שלמה על השו"ע** או"ח סי' תרפג "אם אחד היה בתפיסה ונתנו לו רשות לעשות רק מצוה אחת, מה יעשה, אם ידליק הנרות או יתפלל שחרית בהלל והודאה, או אם היה בדרך בלילה, ואם יגיע לכפר שיהיה לו נרות לא יוכל בבוקר להגיע למקום שמתפללים, ואם ילך להעיר למקום שמתפללים בבוקר לא יהיה בכפר בלילה להדליק נרות, אם מקום התפילה עדיף, **ויבחר בזה שיתפלל בבוקר בהלל והודאה עדיף** והוא ע"ד המבואר בהלכות ר"ה סי' תקצב [אולי צ"ל תקצה"ו]. ועכ"פ רואים את חשיבות ההלל בימים אלו על הדרך שכתבנו. אכן דעת **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** (עי' בס' הליכות שלמה על תפילה) דלא קי"ל כן.

הלל בציבור

מצוה לקרוא הלל עם הציבור: לכן מי שאיחר לבית הכנסת, ובא סמוך לקריאת ההלל, יקרא תחילה את ההלל עם הציבור, כדי לענות עמם "הודו לדי' כי טוב" ו"אנא ד", ואחר כך יתפלל, אך דוקא שמחמת כן לא יפסיד את זמן קריאת שמע ותפילה (מ"ב סי' תפח ס"ק ג).

אם עומד באמצע פסוקי דזמרה והציבור עומד סמוך להלל, לא יפסיק באמצע פסוקי דזמרה על מנת לקרוא הלל עם הציבור (שער הציון תפח ס"ק ד).

העומד בין ישתבח ליוצר: העומד בין ישתבח ליוצר ויודע שלא יוכל לומר אח"כ הלל בציבור - יפסיק (שער הציון שם), ויקרא הלל עם הציבור (וכן עי' אשי ישראל פי' מא סעי' מ).

הדלקת נרות חנוכה

ללמוד הל' חנוכה לאחר שקיעה

עי' **במ"ב** (סי' תרעב ס"ק י) דמשקיעת החמה אסור אף ללמוד.

¹ ואפ"ל כיון דלכמה ראשונים הלל הוא ד"ת, משא"כ נר חנוכה דרבנן. עוד אפ"ל דכמו בראש השנה אם לא תוקעים בשופר, חסר ביום תרועה, ביום הכיפורים אם לא עושים תשובה חסר בעיקר היום, כמו כן בימי החנוכה שהם ימי שמחה והלל' אם לא אומרים הלל כראוי חסר בעיקר מצות היום. ועוד אפ"ל שעיקר הפרסומי ניסא שהדלקת נרות הוא כדי להודות ולהלל [מנוסח 'הנרות הללו'] וזה התכלית של ההדלקה.

ודעת הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני עמי שיח) דמסתברא דמותר ללמוד הלי חנוכה (כמו פי במה מדליקין בליל שבת לאור הנר) דלא יבוא לשכוח וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א (תורת המועדים עמי צח).

טפח הסמוך לפתח

כתב השו"ע (סי' תרע"א סעי' א) מצוה להניח בטפח הסמוך לפתח משמאל. וכתב המ"ב (שם סי"א) "שם ירחיקנה להלך מן הפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם". ואם מדליק בתוך בית מנורה, דעת הגר"י קניבסקי זצ"ל (ארחות רבינו ח"ג עמי ו אות יד) שלא די להניח את הבית המנורה בתוך הטפח הסמוך לפתח, אלא צריך שהנר יהיה בתוך טפח הסמוך לפתח. וכן דעת הגר"י שליט"א (פניני חנוכה פי"ד עמי צ"א) וכן דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני חנוכה עמי שיג).

בדיעבד: לדעת הגר"י אויערבך זצ"ל (מעדני שלמה עמי קו) אין זה מעכב, וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א (ספר נר חנוכה פי"ג הע' לג) שאם ניכר שההדלקה שייכת לפתח יצא בדיעבד. והגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני חנוכה שם) מסתפק בזה.

אך דעת הגר"י שליט"א (פניני חנוכה פי"ד עמי פט-צ"א) שמי שהדליק רחוק מהפתח יותר מטפח לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור ולהדליק [ובלי ברכה ע"ש].

ע' משנה ברורה (סי' תרע"ט ושער הציון סי"ק יד וכן ע' בב"ל סעי' ה (סוף ד"ה כדי להפנות לימין)) שמבואר שאם אינו מניח בטפח הסמוך לפתח אינו מעכב ע"ש, אך יתכן שהיינו רק כשעכ"פ חלק מהמנורה בטפח הסמוך לפתח אך הנר שמדליק אינו בטפח הסמוך. ועל דרך זה כתב בה"ל חג בחג (חנוכה פי"ה הע' 13) עוד כתב שיש לחלק בזה בין פתח ביתו לפתח החצר.

כבו הנרות – יש לחזור ולהדליקם

ע' שו"ע (סי' תרע"ב סעי' ב) שאם כבו הנרות חנוכה קודם הזמן (שתכלה רגל מן השוק) אין חיוב לחזור ולהדליקם ואפילו אם כבו מערב שבת לפני קבלת שבת. [הדלקה עושה מצוה – כבתה אין זקוק לה]. וכתב רמ"א שם שהמחמיר לחזור ולהדליקם אין לברך עליהם.

וכתב המשנה ברורה סי"ק כז בשם האחרונים שראוי להחמיר לחזור ולהדליקם בכל ענין ובפרט אם נכבה מערב שבת קודם קבלת שבת. ואם הוא קיבל בעצמו שבת ואחר כך כבה ויש עדיין זמן היתר, מותר לומר לחבירו שידליקם [פמ"ג].

הדליקה במקום הרוח וכבתה

אם הדליק נרות חנוכה במקום הרוח וכבתה, צריך לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח מצוי, דזה הוה כאלו לא נתן בה השמן כשיעור ומ"מ לא יברך עליה (מ"ב סי' תרע"ג סי"ק כה). ופשוט שאם הוא רואה שהאור אין נאחו בהפתילה ובודאי יכבה במהרה, שאינו יוצא בהדלקה זו, וצריך מדינא לחזור ולהדליקה לאחר הכביה (מ"ב שם).

הפקקים המצויים בכביש בחנוכה לאחר הצהרים

ראוי לתכנן מראש סדר היום באופן שלא יאחר בהדלקת נרות חנוכה ולהשתדל כמה שאפשר להימנע מלנסוע בכבישים קרוב לזמן ההדלקה. שכידוע מצויים פקקים גדולים בכבישים בשעות אלו.

לקחת מונית כדי להדליק בזמן

ע' שו"ע תרע"א סעי' א צריך לזוהר מאד בהדלקת נר חנוכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק. ובמשנה ברורה שם דזה משום פרסומי ניסא. והזהיר בזה יזכה לבנים ת"ח (מ"ב שם סי"א).

כשהשעה דוחקת: יש לעיין אם הדרך היחידה הסבירה שיכול לחזור בזמן ההדלקה הוא לקחת מונית, האם ראוי לשלם סכום גדול למונית – או דילמא כיון שיוצאים ידי חובה גם בשעה מאוחרת, אינו צריך לשלם למונית [רק יש בזה הידור חשוב והוה בכלל המעלה 'הזהיר בנר' דהוויין לו בנים ת"ח]. ולכאורה תלוי לפי דברי הפוסקים האם חצי שעה סמוך לצאת החוכבים הוה חיוב מעיקר הדין או בגדר הידור. שלפי הגר"י שליט"א יעוד שחששו שמעיקר הדין חייבים להדליק בתוך חצי שעה של צאת החוכבים ראוי למנות שליח, ואם אין שליח לקחת מונית, ולדעת הפוסקים (בעל שבט הלוי זצ"ל) קי"ל שמעיקר הדין בימינו הזמן של תכלה רגל מן השוק השתנה, אין בזה צורך.

¹¹ וכנ"ל שמבואר שצריך אפילו לשאול על הפתחים כדי לקיים המצוה.

המדליק נר חנוכה ע"י שליח י"א שאין השליח יכול לברך [ע' נר חנוכה פי"ו הע' ח] ולכן השליח יכול בברכתו על נרותיו גם על נרות חבירו.

בענין ברכת הרוחה: המצווה לאחר להדליק נרות – נחלקו הפוסקים (במי שמדליקין עליו בביתו) אם יכול לברך ישעשה ניסים' כדן ברכת הרוחה, ולכן יש לבקש מאחר להוציאו בברכת ישעשה ניסים' (ע' משנה ברורה סי' תרע"ו סי"ק ו).

שיירי שמן שטגנו בהם מאכלי שביעית

סופגניות ולביבות עם קדושת שביעית: אמנם אין השמן זית קדוש בקדושת שביעית בשנת השמיטה כיון שרק זיתים שהגיעו פירותיהם לשליש גידולם בשנת השמיטה, קדושים בקדושת שביעית.

עדיין שייך שמן הקדוש בקדושת שביעית כגון שטיגן מאכלים הקדושים בקדושת שביעית (כגון בצלים וכדו') בשמן ושימש באותו שמן, לטגן מאכלי חנוכה.

בליעות של שמן בכלים: אכן אם אין ממשות של שמן רק בליעות של שביעית בכלים ע' במשנת הגר"י שליט"א (עמי פה מהדורת תשע"ד) שאם ביטלו בכלי פירות שביעית ובאותו יום ביטלו בכלי זה עופות או פירות שאין בהם קדושת שביעית, יש להקל שאין בעופות או בפירות קדושת שביעית, אע"פ שבלעו מהכלי שהוא בן יומן, ואין זה ככלי בן יומן שבלע איסור ואין זה דומה לכלים שבלעו ספיחים שאסורים, דטעם שביעית הבלוע בכלי הוה כנפסד מאחר ואי אפשר לעשות בו שום דבר וכן ע' בדרך אמונה (פי"ד צה"ל סי"ק כג) בשם הקה"י.

וביאר הגר"ח קניבסקי שליט"א (שיח אמונה שם אות 36) דהוה כנפסד כיון שאינו עומד לכך.

ע"ע בס' ישועת דניאל (שביעית עמי שי) שדן שאין אומרים נט ברו נט בשביעית.

לזרוק שיירי שמן שביטלו עם מאכלי שביעית

ויש לעיין האם מותר לזרוק שמן שביטלו עם מאכלי שביעית באשפה, וכיון שהשמן קיבל טעם שביעית לכאורה אסור לזרוקו, דראוי להשתמש בשמן הזה. אך י"א דכיון שקיבל טעם שביעית בעלמא, והטעם אינו ראוי לשום דבר, לזרוק השמן לא הוה כמפסיד שביעית (אחד מרבני בהמ"ד גבוה הלהכה בהתישבות). וכעין דברי הגר"י שליט"א הנ"ל.

שמירת הלשון במסירת חנוכה

(מענין הפרשה – ויבא יוסף את דבתה רעה אל אביהם')

וע' בחפץ חיים שמירת הלשון ח"ב פ' וישב שנתלגלג הדבר

מזה סיבת ירידתנו למצרים)

יש זמנים בשנה שיש יותר ניסיונות בנושא של שמירת הלשון, כגון אם נמצאים במסיבת אנשים שאינם נוהרים בעניינים אלו כדבעי. כגון במסיבות חנוכה שמספיק שרק אחד מהם שהנושא של שמירת הלשון רפוי אצלו, קרוב הדבר לבוא לידי מכשול (ע' ס' חפץ חיים כלל ו סעי' ה). [וכדאי להשתדל להימנע מלדבר על אנשים מסוימים].

וכן ע' דברי הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני ימים נוראים עמי שס"א) בענין סעודות משפחתיות וכדו' אם רגילים לדבר דברי לשון הרע ורכילות, "ישו בעיה קשה מאד ויש ליעץ לקחת אז ספר חפץ חיים" וללמוד בו". והוסיף (בחוט שני) שמכל מקום הוא מחוייב להחליט בלבו שלא להאמין לדברים ושלא יהיה ניחא לו בהם, וכן לא להראות שום תנועה שישתמע ממנה שיסכים הוא לדברים הנאמרים.

להרומות הערות והארות – 0533-163-916 נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com וכן הגיליון 'ללמוד ולקיים' על סדר הדף היומי

"קו בארבע אמות" 0722-549-661

דף היומי: ענינים מעשיים - שלווחה 1,2 לענין הלכה - שלווחה 3 שיעור יומי חדש על הל' שכנים בשלווחה 6,8

¹⁰ ר"ה דף יב, חזון איש סי' ז ס"ק טז, וע' ברמב"ם פי"ד ה"ט שכתב שהקובע הוא "עונת המעשרות", ובה"ל מעשר פי"ב ה"ה כתב, שעונת המעשרות בענבים – משיראה החרצן שלהם מבחוץ, וזביתים – משיעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראוין לעשות כשיגמרו, והה שלישי שלהן.

¹¹ לעת עתה בעיקר זה נפק"מ לנוהגין קדושת שביעית ביבול נכרי, או שלקחו ירקות שגדלו לפני ר"ה ולקטו אותם בשמיטה.

¹² וכן הוא יכול להיות עסוק בשיחת פלאפון או להיות אחראי בטיפול עם ילד הק"ו....

בנתִיבוֹת הַעֵיזֵן

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שודצר שליט"א

פ' וישב תשפ"ב

פל"ח פי"א 'ויאמר יהודה וכו' עד יגדיל שלה'

בענין קיום מצות יבום בשאר קרובים ובענין קיום מצות יבום ע"י יבם קטן.

חוששין לאיסור קטלנית הרי קיום מצות יבום יש גם ביבם קטן דזהו הדין שיבם קטן שבא על יבמתו תגדלנו (יבמות קי"א). (וביחוד לשיטת רש"י בקידושין (יט) שמדאורייתא יבם קטן קונה את היבמה ואינה צריכה חליצה ופוטרת צרתה רק שיש מיעוט אשת איש פרט לאשת קטן שאין חייבין עלי' מיתה, א"כ מדוע חוששין לקטלנית ביבם קטן).

ה) ות' בזה שאע"פ שיש קיום מצות יבום גם ביבם קטן מ"מ לא נחשב שהקטן קיים המצוה אלא שנתקיימה המצוה, וכמו שכתב בספר ח' רבנו חיים על הרמב"ם בהל' קרבן פסח פ"ה ה"ז לגבי קטן שהגדיל קודם פסח שני שחייב בפסח שני אבל אם הקריבו עליו פסח ראשון פטור מפסח שני ופי' בזה הגר"ח שהטעם בזה שמכיון שקטן שייך בהקרבת הקרבן ונמנה עליו אז גם אין לקטן קיום מצוה דקרבן פסח מ"מ מכיון ששייך בקרבן ונמנה עליו אז נתקיימה המצוה ממילא לכן נפטר מפסח שני, כמו כן ביבם קטן הוי קיום מצות יבום לחוד ולא הוי כמו שאר מצוות שיש קיום מצוה לגברא, ורק כשיש קיום מצוה לגברא לא חוששים לסכנה לכן אין היתר יבום לייבם קטן כשיש חשש קטלנית, וע"ש שדן לדברי תוס' ביבמות (ג) שהיתר איסור אשת אח ביבום הוא משום עשה דוחה מדוע יש היתר ליבם קטן ע"ש. (וע"ע בקובץ הערות בסוף סי' ט' שגם אם עיקר ההיתר הוא משום דחי' מ"מ יש בזה היתר כללי, כמו שמבואר בשיטת ר"ת במנחות מ ע"ב תוד"ה תכלת, שכלאים בציצת מותר גם בלילה וגם בנשים אע"פ שיסוד ההיתר הוא משום עדל"ת ע"ש).

ו) אמנם יתכן לפרש באופן אחר, דהנה הרמב"ן ביבמות בפרק נושאין על האנוסה (צח), מביא רא' שאין איסור קרובות ע"י אישות לבני נח מיהודה שהיה מותר בתמר ולא היה לו איסור של כלתו וז"ל והרי יהודה אמר על תמר צדקה ממני, ואילו היתה אסורה משום כלה אכתי היתה חייבת היא מיתה דערויות, והא דכתיב ולא יסף עוד לדעתה מפני שהיתה זקוקה לשלה וכו' עכ"ל אמנם הרשב"א ביבמות (שם) חולק בזה וכתב שאין להוכיח שאין איסור קרובות ע"י אישות בבני נח מיהודה ותמר מכיון ששם היה היתר מיוחד משום מצות יבום וז"ל מיהו אין תמר ראי' דמותרת היתה ליהודה

א) ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו ופרש"י בד"ה כי אמר וז"ל כלומר דוחה היה אותה בקש שלא היה בדעתו להשיאה לו, ובד"ה כי אמר פן ימות וז"ל מוחזקת היא שימותו אנשי' עכ"ל מבואר בדברי רש"י שיהודה חשש מאיסור קטלנית ולכן לא היה בדעתו להשיאה גם כשיגדיל שלה.

ב) ועי' מש"כ בזה האחרונים (נודע ביהודה אבה"ז סי' י' ובעונג יו"ט סי' קע"ט ובחי' הגרי"ז עה"ת) שיתכן לפרש באופן אחר שמתי שגדיל שלה היתה תמר מותרת משום שכל הדין שהוחזקה קטלנית אסורה לינשא, זהו דווקא שלא במקום מצות יבום, אבל במקום מצות יבום אין איסור דשומר מצוה לא ידע דבר רע כמש"כ הכסף משנה בפכ"א מאיסורי ביאה הלכה ל"א (וע"ע פתחי תשובה אבה"ע"ז ס"ט סק"ד שמביא שיטות בזה) ולכן אמר יהודה עד יגדיל שלה משום שבמקום יבום אין איסור דהוחזקה קטלנית משא"כ ביבם קטן.

ג) ועי' מש"כ הנודע ביהודה לפרש שביבם קטן יש חשש שמא ימצא סריס ולכן אינו יכול לייבם כשיש איסור של הוחזקה קטלנית וז"ל ולדידי ניחא דזה פשוט שבאיסור אזלינן בתר רובא ובסכנה לא אזלינן בתר רובא וכו' ולדעת ר' מאיר דחייש למיעוטא קטן אסור לייבם שמא ימצא סריס (יבמות סא עמ' ב), אלא דקיי"ל כרבנן דאזלינן בתר רובא, ובעובדא דתמר שהיה שלה קטן נזדמנו שניהם איסור וסכנה וחדא תליא באידך אם הוא סריס אין כאן מצות יבום ויש כאן איסור אשת אח, ואם אינו סריס יש כאן מצות יבום וממילא ליכא סכנתא, והורה יהודה כהלכה שצריכה להמתין עד יגדל שלה לדעת שאינו סריס, וכו' עכ"ל מבואר בדברי הנודע ביהודה שס"ל שלולי חשש סריס אז גם ביבם קטן נחשב היבום מעשה מצוה ואין חוששין לקטלנית דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ורק משום חשש סריס צריכים להמתין שיהי' היבם גדול.

ד) ועי' בספר זהב משבא (מהגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל) שמביא בשם מרן הגרי"ז את ההסבר הנ"ל שיהודה אמר להמתין שיגדיל שלה משום שאין חוששין לקטלנית במקום יבום, והקשה בזה מדוע ביבם קטן

דבר תורה משום יבמה דקודם התורה היה יבום מותר בקרובים אלא שרצה יהודה לנהוג בה כדרך שצוותה תורה באחים ולא באב שהאח עיקר וכו' ויורה ע"ז בועז וכו' עכ"ל.

ז) וכדברי הרשב"א שהיתר יהודה בתמר היה משום יבום מבואר גם בפ' החזקוני בבראשית פל"ח פי"ג וז"ל שהרי קודם מתן תורה כל הקרובים מיבמים ואפי' אביו של מת, וכיון שלא יבם שלה, על יהודה היה לייבם, וכשניתנה תורה נתחדשה הלכה שלא לייבם אלא אחים מן האב ואע"פ כן אם אין אחים נהגו לייבם בקרובים הכשרים לה, ועל כן עשתה {תמר} בהיתר מה שעשתה, כמו שעשה בועז לרות גם לאחר מתן תורה עכ"ל והנה בדברי החזקוני מבואר ג"כ כסברת הרשב"א שהיתר יהודה בתמר היה משום יבום, ויל"ע במאי פליגי הרמב"ן והרשב"א אם היה ליהודה היתר בתמר משום מצות יבום.

ח) ועי' מש"כ בקובץ הערות סי' ט' ס"ק ז' לפרש שנחלקו האם יש היתר אש"א במקום יבום גם בלי מצוה, שהרשב"א סובר שהיתר אשת אח ביבום זהו גם שלא במקום מצוה ולכן גם קודם מתן תורה שלא היה ציווי ומצוות יבום מ"מ בשביל קיום היבום הותר איסור קרובה שהיא גורמת את סיבת היבום, (ושמעתי מאבי הגאון שליט"א שאולי יתכן לפי זה לתרץ בדוחק את דברי המהרש"א ביבמות (עז) שכתב לפרש מדוע דואג וסיעתו רצו לאסור מואבית ולא הוכיחו מבוועז שהיה שופט ישראל ונשא את רות שאין איסור במואבית, וכן איך אמר הגואל לבועז שאינו רוצה לגאול פן אשחית את נחלתי ופרש"י לתת פגם בזרעו שנאמר לא יבא מואבי וכו' היאך מלאו לבו לדבר כן בפני בועז שהיה שופט בימיו והוא התירה בפניו כמ"ש ביום קנותך וגו' אשת המת קני' להקים שם המת וכו', וכן קשה שהיה חושש על פגם זרעו ולמה לא חש על האיסור עצמו בכל ביאה וביאה, ות' המהרש"א שאצל רות היה דרך יבום, ממילא יש היתר משום עדל"ת ובאותו הזמן לא גזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שני' וז"ל והותר לו ביאה ראשונה במצוות יבום דעשה דוחה ל"ת וכמו שכתבו המפרשים דדין יבום נהגו אז גם בקרובים וכו' ועל כן לא תלה הגואל את דעתו דמואבית אסורה לדחות היבום משום איסור ביאה דעשה דיבום דוחה ל"ת דמואבית, אבל תלה הדבר על פגם הזרע דהולכין אחר הפסול וכו' עכ"ל, וצ"ע שהרי אין עשה ביבום של קרובים, ולדברי הקובץ הערות שקיים יבום לחוד גם מתיר איסור אש"א, (וזהו גם לשיטות שיסוד היתר אש"א ביבום הוא משום עדל"ת ע"ש) ובפשוטו זהו רק באיסור אש"א שהוא עיקר היבום ולא בשאר חייבי לאוין כגון ממזרת, מכל מקום אפ"ל בדוחק שדואג וסיעתו סברו שגם בהיתר דעדל"ת בחייבי לאוין בביאה ראשונה במצוות יבום מותר גם בקיום מעשה יבום לחוד, וכוונת המהרש"א עדל"ת שזהו עיקר ההיתר דחייבי לאוין במצוות יבום

וממילא יהי' היתר גם בקיום מעשה היבום גם בלי מצוה.)

ט) משא"כ הרמב"ן סובר שרק במקום מצוה הותר איסור אש"א, לכן הרמב"ן אינו יכול לפרש שהיתר של יהודה בתמר היה משום יבום משום שעדין לא היה מצוה ביבום ועל כרחך ממה שהיה היתר ליהודה בתמר מוכח שאין איסור קרובות שע"י אישות בבני נח ע"ש. ועי' מש"כ הגר"א יפהן זצ"ל בהערות בחי' הריטב"א (שם) הערה 42 פי' אחר בדברי הרשב"א, שדעת הרשב"א שהיה ציווי ליבום גם קודם מתן תורה כמו שכתבו רבותינו בעלי התוס' במושב זקנים (בראשית פל"ח פכ"ד) שהיה ציווי ליהודה על היבום והוכיחו כן מדברי הפסיקתא דרב כהנא פי"ב (הו"ב דף ק' ב) רבות בנות עשו חיל באדם הראשון ונצטוו על ע"ז, ונח על אבר מן החי, אברהם על המילה, יצחק נתחנך לשמונה ויעקב על גיד הנשה יהודה על היבום וכו' ע"ש.

י) והנה לפי דברי הקובץ הערות שקודם מתן תורה לא היה מצות יבום אלא קיום ענין יבום דהיינו הקמת שם למת א"כ אפשר לפרש שמשום הכי ליכא יבום בקטן והיה צורך שיגדיל שלה, משום שקטן אינו מוליד או אינו מצוי שיוליד כמו שמפורש בסנהדרין (סט). לגבי גזל הגר שדווקא איש אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואלין אבל קטן אין אתה צריך לחזור עליו, ונחלקו (שם) בגמרא רבה ורב חסדא, דדעת רבה דקטן אינו מוליד כלל, ולדעת רב חסדא קטן מוליד, ופי' האחרונים שגם לרב חסדא שקטן מוליד מ"מ לא שכיח שמוליד ולכן בגזל הגר בקטן אין צריך לחזור אחריו (ורא' הגמ' בסנהדרין (שם) לרבה זהו מלשון הברייתא בידוע שאין לו גואלין שמשמע שאינו מוליד כלל) וא"כ ליכא ביבום ע"י קטן ענין הקמת שם משו"ה היה צורך שיגדיל שלה שיהי' הקמת שם.

יא) אמנם לאחר מתן תורה שיש מצוה ביבום שייך מצות יבום גם בקטן, כמו שפי' התוס' ביבמות (כ. ד"ה יבא) שדווקא בסריס או באילונית שאינם ראויין לילד לעולם בהם לא שייך יבום אבל קטן וקטנה שיהיו ראויין להוליד אח"כ שייך בהם מצות יבום, וז"ל ואר"י וכו' ולא ממעטינן אלא אילונית וסריס שאינם ראויים לילד לעולם וכו' דאל"כ תיקשה היאך קטנה מתייבמת לרבנן וגם לר' מאיר היתה מתייבמת אי לאו חששא דשמא תמצא אילונית וכו' עכ"ל אבל קודם מתן תורה שלא היה ציווי על יבום אלא קיום ענין יבום דהקמת שם בזה צריך שיהי' היבם גדול שראוי להוליד ולכן היה צורך שיגדיל שלה, (ומה שמבואר בגמרא בסנהדרין (שם) שדורות הראשונים הולידו כבר בגיל שמונה ע"ש בתוס' ד"ה בידוע שבדורות הראשונים היה גדלות קודם ע"ש).

להערות ולתגובות:
ach0504104256@gmail.com

עבודת אהרן

מאת הרב"ג יצחק גבריאל פרוינד שליט"א
מח"ס "עבודת אהרן" העומד לצאת בימים אלו

גדר מצות הדלקת הנרות במקדש ובחנוכה

א. כתב הרמב"ם בספה"מ (ע' כה): "שנצטוו הכהנים להדליק הנרות תמיד לפני ה', שנא', יערוך... וזו מצות הטבת הנרות". ובהלכות תמידין ומוספין (פ"ג ה"י) כתב: "דישון המנורה והטבת נרותיה בבוקר ובין הערבים, מצות עשה. שנא', יערוך אותו אהרן ובניו". ובהל' יב: "מה הוא דישון המנורה... והדלקת הנרות היא הטבתם". חזינן בדבריו, דמצות הדלקת הנרות במקדש, מתקיימת בהטבתם. כפי שמשמע בלשון הכתוב: "יערך אותו אהרן..." (שמות כז, כא. ויקרא כד, ג), דלא נאמר בלשון הדלקה.

והנה בהל' ביאת מקדש (פ"ט ה"ב), באר הרמב"ם דין זר שעבד במקדש, דעבודתו פסולה. דחייב מיתה רק על "עבודה תמה", ולא על עבודה שיש אחריה עבודה אחרת. וכלל הרמב"ם בכלל "עבודה שיש אחריה עבודה", דאינה נחשבת 'עבודה תמה', את "המטיב את הנרות" (שם, ה"ה). וכתב עוד הרמב"ם (שם, ה"ז): "וכן הדלקת הנרות כשרה בזרים, לפיכך אם הטיב הכהן הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן". והיינו משום דאמרינן ביומא (כד:), דהדלקה לאו עבודה היא. לכן ס"ל לרמב"ם, דאף לכתחילה יכול זר להדליק הנרות, כמו שחיטה הכשירה בזר. [דלא כראב"ד שם, דס"ל דרק בדיעבד מהני. ועיין בנו"כ שם.] ויש לעיין, ממ"נ, אם הדלקה אינה עבודה, אמאי לא נחשבת הטבת הנרות כ'עבודה תמה'. הרי אין אחריה מעשה הנחשב כעבודה במקדש.

עוד יש לדקדק בלשון הרמב"ם בספה"מ. דבגדר המצוה כתב: "שנצטוו הכהנים להדליק את הנרות". ובאופן עשייתה כתב: "וזו מצות הטבת הנרות". דמשמע דהמצוה היא ה'הטבה', ולא ההדלקה. וכן בהל' תמידין ומוספין. פתח ב"דישון המנורה והטבת נרותיה... מצות עשה, שנא' יערוך אותו אהרן". והמשיך: "והדלקת הנרות דוחה את השבת". ובהל' יב כתב "והטבת הנרות היא הדלקתם".

בדברי רש"י מצינו דנחלק על הרמב"ם. דכתב עה"פ: "ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה..." (שמות ל, ח): "כשדליקם להעלות להבתן". וכן במסכת שבת (כב:), כד"ה "אי הדלקה עושה מצוה", כתב רש"י: "אי המצוה של חנוכה תלויה בהדלקה, מדליקין [מנר לנר], כדאשכחן במנורה". משמע דס"ל לרש"י, דמצות הדלקת הנרות במקדש, היא עצם ההדלקה, כמו בנר חנוכה, ודלא כרמב"ם. וכן דעת הרשב"א בתשובה (ח"א, שט).

והנה מצינו במאירי, באור חדש בדברי הגמרא, "הדלקה לאו עבודה": "שאינו נותן דבר שיש בו ממש". [משא"כ הצתת האליהא חשיב עבודה, "שהרי נותן האליהא".] והוסיף המאירי: "ואע"פ שאינה עבודה, מ"מ, הואיל ומעשה הצריך הוא, הרי הוא מפקיע נתינת פתילה ושמן, שלא ליקרא עבודה תמה". חזינן בדברי המאירי, גדר חדש ב'עבודה'. "עבודה שיש בה נתינה".

מלשון המאירי, דמעשה ההדלקה "מפקיע נתינת פתילה ושמן, שלא ליקרא עבודה תמה", משמע, דאין ההדלקה נחשבת כחלק מעבודת הטבת הנרות. דהטבת הנרות הוי 'עבודה', וההדלקה רק 'מפקיעה' ממנה שם 'עבודה תמה', אך לא נאמר בה שהיא עבודה ממש. ויש להבין, ממ"נ, אם ההדלקה נחשבת כ'מעשה הצריך', אמאי אינה נחשבת כחלק ממעשה הטבת הנרות. אמנם אין ההדלקה נחשבת כ'נתינה', כדי לתת לה שם עבודה בפני עצמה, אך היה מקום להחשיבה כחלק ממעשה הטבת הנרות. דהרי הטבת הנרות היא לצורך הדלקתם. ובשלמא לדעת רש"י, דהעבודה היא מעשה ההדלקה, אפשר לומר, דמכיון ובהדלקה אין טורח, שהרי השלהבת עולה מאליה, לא חשיבא כ'מעשה' עבודה. אך לדעת המאירי דשם 'עבודה' אינו תלוי במעשה, אלא ב'נותן דבר שיש בו ממש', אמאי לא תחשב ההדלקה כ'נתינה', והרי כל נתינת השמן והפתילות היא לצורך ההדלקה.

אלא על כרחך צריך לומר בדברי המאירי, דגדר 'עבודה' במנורה, אין עיקרו ב'מעשה' המצוה, אלא ענין של 'נתינה שיש בה ממש'. כפי שהקרבת הקרבנות נחשבת עבודה, כזה שנותן לקב"ה את הקרבן. כמו כן, 'נתינת' השמן והפתילות חשיב עבודה. [לאפוקי מקטורת דאינה בגדר של נתינה, אלא מצב של 'קשר' עם הקב"ה. כמבואר במקומו.] אך הדלקת הנרות בפני עצמה, אינה עבודה, אלא רק מעשה המוציא לפועל את המציאות שנעשתה בפנינו ע"י הטבת הנרות.

והמשיך המאירי ובאר כדעת הרמב"ם: "שאם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן אף לכתחילה". ולדברינו יש לבאר, דמכיון ומצות הדלקת הנרות היא ענין של 'נתינה', א"כ מעשה קיום המצוה הוא ב'נתינתם' והכנתם על המנורה הטהורה, וזו העבודה שלהם. לכן, את מעשה ההדלקה, שהוא רק מוציא למעשה את ה'נתינה', יכול אף מלכתחילה לעשות גם זר.

עולה מדברינו עד כה, דנחלקו הראשונים בגדר מצות הדלקת הנרות במקדש. לדעת רש"י, מדליק את הנרות בערב, דההדלקה היא עיקר העבודה. אך לרמב"ם, דישון המנורה והטבת הנרות, הוא עיקר מצות הנרות שבמקדש. כפי שכתב: "והדלקת הנרות הוא הטבתם". והיינו

משום, דס"ל לרמב"ם, דצורת כית הבחירה היא, כאשר יש בו מנורה בצורתה ובתוארה. וצורת המנורה היא, כאשר יש בה נרות שדישנו אותם בבקר ובערב והם מוכנים להדלקתם. וזו עיקר 'עבודת הנתינה' שבמנורה. אך הדלקתה בבקר ובערב הוא רק תכלית והכשר קיומה.

ב. קיי"ל בנר הנוכה (שבת כג.). דהדלקה עושה מצוה, דלכן הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום. וכן נקט הרמב"ם בהל' הנוכה (פ"ד ה"ט). ומוכח מדברי הגמרא, דאי קיי"ל דהדלקה עושה מצוה, הדלקה במקומה בעינן, ולא מהני הדליקה בפנים והוציאה לחוץ. והקשה המנ"ח (צט) על הרמב"ם בהל' ביאת מקדש (פ"ט ה"ז), דכתב: "וכן הדלקת הנרות כשירה בזרים. לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן". והרי הדלקת נר הנוכה הוי דומיא דמנורה, [וכמ"ש רש"י בד"ה "הדלקה עושה מצווה" (שבת כב):] "אי המצוה של חנוכה תלויה בהדלקה מדליקין (מנר לנר), כדאשכחן במנורה". [א"כ, אם במנורה שבמקדש אמרינן דהדלקה עושה מצווה, אמאי מכשיר הרמב"ם בהדליק זר את המנורה בחוץ. ואף הראב"ד שחלק על הרמב"ם בזה, לא נחלק אלא בזר שהדליק. אך הכהן, יכול אף לכתחילה להדליק בחוץ. [עיין בשו"ת הר צבי (ח"ב ס' קטז), שעמד על קושיא זו].

ונראה לבאר את דברי הרמב"ם באופן נוסף, על פי המבואר לעיל בענין מצות הדלקת נרות במקדש. דהנה מצינו בדברי הראשונים, דהדלקת נרות חנוכה הוי דומיא דמנורת המקדש. כפי שכתב רש"י שהובא לעיל. וכן כתב הרשב"א (שבת כא:), דטעמא דהא שאסור להשתמש לאורה, הוא משום "שעשאוה כמנורה". וכן באר הר"ן שם. וכן משמע בדברי הר"ן (שם כג.), בענין עשיית שהיתה שהיתה דולקת כל היום, דמכבה ומדליקה. שכתב: "וכן מצינו בנר המערבי, אע"פ שהיתה דולקת, מכבה ומטיבה ומדליקה בתחילה".

והנה ייסד הר"ן (פסחים ז:), בענין ברכת המצוות, דמצוות שעל כורחו יש לו לקיימה בעצמו, ואי אפשר להיפטר ממנה על ידי אחרים, כתפילין וציצית ושיבת הסוכה ודומיהן, צריך לברך עליהם בלמ"ד. "לפי שהשמוש בלמ"ד מורה, שהמצוה מוטלת עליו". אבל מצוה שאפשר להיפטר על ידי אחר, מברכים 'על'. והקשה הר"ן: "ומיהו איכא למידק בהאי כללא, דהא הדלקת נר חנוכה, שאפשר לעשותה על ידי שליח, ואפ"ה מברכין עליה 'להדליק'. ואיכא למימר, דכיון דצריך לאשתתופי בפריטי, כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו, הרי אין מצוה זו יכולה להתקיים על ידי אחר". ויש להבין את דבריו, במה שכתב "שאינו יוצא אלא בשל עצמו".

ומצאנו בחידושי רבינו דוד עמ"ס פסחים (שם), דהקשה גם הוא מנר חנוכה, שמברך 'להדליק', אע"פ שיכול להדליק על ידי שליח. ובאר: "שמצות נר חנוכה ודאי אינה על ידי שליח, שאם קנה אדם פתילות ושמן והדליק בשביל חברו, ודאי לא עשה כלום. ואינו ראוי לברך כלל... אבל אחר שהכין בעל הבית בביתו השמנים והפתילות, יכול שיברך במקומו, והוא שומע ויוצא ידי ברכה. שהברכה על עיקר ההדלקה היא, רוצה לומר, התקנת השמן והפתילות. שההדלקה בשמן ובפתילות של חברו אינם כלום. ומעתה כשזה מדליק ומברך, להוציא לזה שהוא שומע, הוא עושה. שאף בתפילין וציצית כן הוא הדין, שיעשה הוא המצוה, וחברו יברך לו להוציא ידי הברכה...".

חזינן בדברי רבינו דוד, דעיקר מצות הדלקת נרות חנוכה, היא "התקנת השמן והפתילות". ואם הכין אדם בעצמו את השמן והפתילות, הרי קיים את עיקר מצות נרות חנוכה, וחבירו שמדליק במקומו את הנרות, זה רק בגדר של סיוע והוצאה לפועל, של מצות הכנת השמן והפתילות, שעשה בעצמו. והברכה שמברך חבירו על הדלקת נרות, הוא רק בגדר של מוציא ידי חובת הברכה, אך לא מוציא ידי חובה בגוף עשיית המצוה. מעתה יש לומר, דזו גם כוונת הר"ן, במה שכתב "שאינו יוצא אלא בשל עצמו". היינו, השמן והפתילות שהכין בעצמו בביתו. [עיין במקראי קדש לרצפ"פ (ס' כא), דלמד מדברי הר"ן, דיש דין "לכם" בנרות חנוכה, ולכן אכסנאי צריך להשתתף בפרוטה. אך לדברינו אין צריך להגיע לכך].

והראוני כעין זה בדברי הפמ"ג בהל' חנוכה. דכתב בשו"ע (תרעט): "בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת". וכ' המג"א שם: "ונ"ל, דהאשה המדלקת, כיון דהמנהג שמקבלת שבת בהדלקתה... א"כ לא תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר לאחר להדליקן". והק' הפמ"ג שם: "דהא קיי"ל דכל מיילי דאיהו לא מצי עביד, לא מצי משוי שליח. וא"כ אם קיבל שבת בפירוש, צ"ע איך יאמר לאחר להדליק בשבילו, דנראה מטעם שליחות, והא איהו כבר קיבל שבת. וי"ל דלאו שליחות ממש הוי, כיון דממונו הוא. ואחר, מעשה קוף עביד". חזינן בדבריו, דיש דין בנר חנוכה, שיהא 'ממונו'. שיהיו אצלו שמן ופתילות מוכנים להדלקה, וזו עיקר ההדלקה. ואחר "מעשה קוף עביד". לא מדין שליחות של בעה"ב, אלא כמסייע ומוציא לפועל, את מצות הכנת השמן והפתילות. וכפי שבאר רבינו דוד בחידושי.

והא דכתב הפמ"ג, דאחר שהדליק "מעשה קוף עביד", יש לומר, דלא דק. דהא בעינן שידליק בן דעת, את נרות החנוכה. כדאמרינן בגמרא (כג.): "והשתא דאמרינן דהדלקה עושה מצוה, הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום". וצריך לומר כפי שבאר החז"א (מנחות, ס' ל, ח), דעבודת הטבת הנרות, היא עבודה הצריכה כהן. וההדלקה היא עבודה הצריכה רק בן דעת, וסגי אף בהדלקה על ידי זר.

חזינן, דגדר "מצות נר חנוכה איש וביתו" (שבת כא:), היא שיהיה בביתו שמן ופתילות. שבעל הבית עצמו הכין משלו, לצורך תכלית המצוה, הדלקת הנרות. אך לא עצם ההדלקה. כפי שביארנו לעיל בדעת הרמב"ם, במצות הדלקת הנרות במקדש: "הדלקם הנרות היא הטבתם". דנרות החנוכה הוי "דומיא דמנורה".

אך לדעת רש"י הרמב"ן והרשב"א, דנחלקו על הרמב"ם, וס"ל דעיקר מצות ההדלקה במקדש, היא מעשה הדלקת הפתילות והשמן. יש לומר בדעתם, דאף בנרות חנוכה, דהוי דומיא דמנורה, עיקר המצוה היא במעשה ההדלקה, ולא בזה שיהיו הפתילות והנרות שלו, ומוכנים להדלקה.

כמה שאלות נפוצות בקשר לפרוייקט המטמון:

1. למה צריך לעשות קמפיין? למה לא להוציא לאור את הספר ואחר כך למכור אותו?

תשובה: 1. כדי שאוכל לתת את הספר במחיר הזול ביותר ולחסוך בעצם את העמלה של החנויות והמפיצים. (50% מכל עסקה!) 2. כדי לתת הזדמנות למי שרוצה להקדיש עמוד או פרשה בספר, דבר שהוא בלתי אפשרי כשהספר מודפס כבר. 3. כדי לתת למי שנהנה מן העלון אפשרות לתמוך בהוצאת הספר.

2. מה, להוציא ספר זה כל כך יקר?

תשובה: כן, מדובר בספר של מעל 550 עמודי כרומו בצבע מלא עם עימוד וגרפיקה מורכבים.

3. האם אחרי שהספר יצא לאור העלוני יפסיקו לצאת?

תשובה: מסתבר שלא.

4. אז הספר הוא בעצם אוגדן של עלונים משנה אחת?

תשובה: ממש לא! בספר יהיו 8 עמודים בכל בפרשה מלאים במיטב מדורי העלון ובתוספת מדורים שכבר אינם מופיעים בעלון. כמו כן, חלוקה לרמות קושי וגרפיקה ועימוד מיוחדים.

5. האם כל מי שמנוי לעלון חייב להשתתף בפרוייקט?

תשובה: לא חייב אבל צריך... אין שום סיבה שלא יהיה ניתן לתמוך אפילו בסכום סמלי וזו ההזדמנות להביע הכרת הטוב והערכה לעלון 'טמונה בפרשה'!

רכישת הספר במכירה מוקדמת

איסוף עצמי ממרכזי הערים

₪ 88

את הספר 'טמונה בפרשה' באיסוף עצמי ממרכזי הערים (ירושלים, בני ברק, בית שמש, ביתר עילית, מודיעין עילית). זכויות של תורה המלמדת בשבת, הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון במייל, קופון הנחה של 20% לרכישת חדר בריחה משפחתי בשנה הקרובה.

תמיכה סמלית בספר

₪ 40 (או אחר)

זכויות של תורה המלמדת בשבת, הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון במייל, קופון הנחה של 20% לרכישת חדר בריחה משפחתי בשנה הקרובה.

פטרון עמוד

₪ 180

הקדשת עמוד עמודים בספר לענ' יקריבם, את הספר 'טמונה בפרשה' במשלוח עד הבית עם הקדשה אישית מאת המחבר. זכויות עולם של תורה המלמדת בשבת, הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון במייל, קבלת 20 עלונים לחלוקה בבית הכנסת שלכם, קופון הנחה של 20% לרכישת חדר בריחה משפחתי בשנה הקרובה.

רכישת הספר במכירה מוקדמת

כולל משלוח עד הבית

₪ 125

את הספר 'טמונה בפרשה' במשלוח עד הבית, זכויות של תורה המלמדת בשבת, הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון במייל, קבלת 20 עלונים לחלוקה בבית הכנסת שלכם, קופון הנחה של 20% לרכישת חדר בריחה משפחתי בשנה הקרובה.

ספר לכם וספר לתת

₪ 210

שני ספרים 'טמונה בפרשה' במשלוח עד הבית - אחד לכם ואחד מתנה שתוכלו להעניק כמתנה מיוחדת למכריכם. זכויות של תורה המלמדת בשבת, הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון במייל, קבלת 20 עלונים לחלוקה בבית הכנסת שלכם, קופון הנחה של 20% לרכישת חדר בריחה משפחתי בשנה הקרובה.

חציו לכם וחציו לה'

₪ 200

את הספר 'טמונה בפרשה' במשלוח עד הבית, גווד ספר שייחרם לבית כנסת בתוספת הקדשתם. זכויות של תורה המלמדת בשבת, הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון במייל, קבלת 20 עלונים לחלוקה בבית הכנסת שלכם, קופון הנחה של 20% לרכישת חדר בריחה משפחתי בשנה הקרובה.

פטרון חומש

₪ 4000

הקדשת חומש בספר לענ' יקריבם, 4 ספרים 'טמונה בפרשה' במשלוח עד הבית עם הקדשה אישית מאת המחבר. זכויות של תורה המלמדת בשבת, הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון במייל, קבלת 20 עלונים לחלוקה בבית הכנסת שלכם, משחק חדר בריחה משפחתי מרתק ומיוחד.

פטרון פרשה

₪ 400

הקדשת פרשה או עמוד בספר לענ' יקריבם, 2 ספרים 'טמונה בפרשה' במשלוח עד הבית עם הקדשה אישית מאת המחבר. זכויות של תורה המלמדת בשבת, הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון במייל, קבלת 20 עלונים לחלוקה בבית הכנסת שלכם, קופון הנחה של 20% לרכישת חדר בריחה משפחתי בשנה הקרובה.

052-766-5775

טמונה בפרשה

עלון שבועי לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

פרשת וישב

לסדר את הפרשה

לפניכם רשימת נושאי הפרשה בסדר מעורבב, עליכם לסדרם מחדש לפי סדר ההתרחשויות בפרשה. כשתצליחו, תקבלו מהאותיות חלק מפסוק מהפרשה.

י. חלומות השרים ופתרון יוסף

כ. יוסף וחלומותיו וקנאת האחים

מ. יום הולדת פרעה וקיום הפתרוגות

ג. מכירת יוסף ואבל יעקב

ס. יוסף בבית הסוהר

פ. יוסף בבית פוטיפר

ת. יעקב שולח את יוסף

לחפש את אחיו

ת. מעשה יהודה ותמר

שאלה לשולחן שבת

"ויסיפו עוד שנה אותו על

חלומותיו ועל דבריו"

פסוק זה מופיע לאחר שסיפר יוסף לאחיו על החלום של האלומים וטרם שסיפר להם על החלום של השמש והירה שהשתחו לו. ויש לבאר אם כן, מה הכוונה בפסוק שכתוב ששנאו אותו "על חלומותיו ועל דבריו", והרי סיפר להם עד כה רק חלום אחד ומדוע כתוב 'חלומותיו' בלשון רבים?

מטרת השאלה

הינה לעורר דיון סביב שולחן השבת. ניתן לשלוח את תשובותיכם למערכת (בצרוף מקורות, אם ישנם) ובל"ג אכתוב מן התשובות בעוד כחודש.

פנינים

"זיקמו כל בניו וכל נשייו לנחמו זימאן להתנחם"

יש לבאר את פשט הכתובים, מדוע המתינו כולם מלנחמו עד אשר ראו שמתאבל הוא ימים רבים? אלא, שאדרבה בכך ניחמוהו, שהרי אין אדם מקבל תנחומים על החי וסבור שמת. ואמרו לו שמזה שלא מתנחם הרי משמע שיוסף חי ועליו לשמות. אך טעמו של יעקב לאבלותו הייתה שונה כמו שפירש רש"י: 'סימן זה מסור בידי מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבני בחיי, מובטח אני שאיני רואה גיהנום' - ולזאת אינני יכול להתנחם. (דברי יחזקאל)

☺ zzz ☺ zzz

"ונראה מה יהיו חלומותיו: וישמע ראובן ויצלהו מידם"

רוח הקדש אומרת ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום' (רש"י)

ניתן לפרש את סמיכות הפסוקים כך: "וישמע ראובן": ששמע ראובן את קול רוח הקודש: "נראה דבר מי יקום". והבין, שמשום שרק הוא שומע זאת מכל אחיו, הרי זה סימן, שהכוונה אליו וכי עליו מוטלת החובה להצילו, ולכן "ויצילהו מידם". (פנים יפות)

☺ zzz ☺ zzz

"וישב ראובן - במכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו"

מבואר ברש"י שהיה לאחים תורנות בכל יום ללכת ולשמש את אביהם. לפי זה יש לבאר מדוע שלח יעקב את יוסף על מנת שיראה בשלום אחיו, והרי יכל לחכות ולשאל את ראובן כשיגיע או לכל הפחות לשלוח אותו לבדוק בשבילו? ויש לומר: א. התחילו את התור רק כעת שחסר יעקב את יוסף מפאת המכירה, וראובן הראשון בתור. ב. מפני שהתעכב ראובן שלח את יוסף לראות מה שלומם. שהלכו לראות אלא את עצמן. (קרני ראם) ג. שלח את יוסף לראות את שלום האחים שלא דאגו לשלום הצאן כי אם לעצמם. ויוסף היחידי שדאג לצאן. (אזנים לתורה) ד. 'לשמש את אביו' - הכוונה לעסוק בצרכי אביו אבל לאו דווקא לבוא עד אליו שהרי איך תיכנן להצילו מידם אם היה צריך ללכת עד ליעקב מרחק של יום הליכה? ה. סמך רק על יוסף שישביהו דבר שלם ואמיתי ולא יחד ממנו דבר. ו. יעקב חשב שיש פיקוח נפש לבניו לשהות בשכם ולכן מיהר ושלח את יוסף מיד. (מנחת אהרן) (ע"פ תשובות הקוראים הנכבדים שליט"א 'שאלה לשולחן שבת' תש"פ)

מקרא **טמונה בפרשה**

טמונה בפרשה

העלון המוכר והאהוב שעשרות אלפי משפחות לא עורכות סעודת שבת בלעדיו... עומד לצאת בספר חדש ומרענן. לקט נרחב של מיטב החידושים והמזדורים הבלתי נשכחים במעל 500 עמודים בצבע מלא, מרגשים וחגיגים, כיאה לשולחן השבת!

היו מהראשונים שזוכים להשתתף בפרוייקט הוצאת הספר ולקבל ספר במתנה ועוד תשורות שוות במיוחד, עם אפשרויות הנצחה מיוחדות של עמוד או פרשה לעילוי נשמת יקיריכם.

מגוון רחב של חבילות השתתפות

פרוייקט **הטמונה בפרשה**

הצטרפו עכשיו

hamatmon40@gmail.com | 052-7665775
דף הקמפיין: cmatch.me/Matmon

ישנו ביקוש רב בבתי הכנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם. זו ההזדמנות שלכם לזכות בהפצת תורה. ניתן לתרום:

1. בהעברה לבנק לאומי (10) סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'ביין' 2. לשלוח שיק למערכת

העלון מוקדש לע"ג אהרן בן יוסף ז"ל ת.ג.צ.ב.ה.

חידון א' ת'

- התשובה לכל שאלה **מתחילה** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. מס' הכוכבים שהשתחוו ליוסף בחלומו
  - ב. לשם הושלך יוסף (2 מקומות)
  - ג. אותה ראה שר המשקים בחלומו
  - ד. שם מצא יוסף את אחיו
  - ה. פרעה השליך לבית הסוהר את שר ___ ושר ___
  - ו. "___ ___ החוצה"
  - ז. יוסף ראה את השרים בבוקר שהם
  - ח. שר האופים ראה בחלומו שלשה סלי-
  - ט. תגובת יעקב למראה כתנת בנו
  - י. יוסף היה-
  - כ. יהודה נשא את בתו של איש-
  - ל. לאחר שיוסף הושלך לבור, ישבו אחיו לאכול
  - מ. הבור שאליו השליכו את יוסף היה ב-
  - נ. הישמעאלים נשאו על גמליהם בושם בשם-
  - ס. המדינים שהעלו את יוסף מהבור היו-
  - ע. בסכום זה נמכר יוסף
  - פ. לו נמכר יוסף במצרים
  - צ. תמר התכסתה ב-
  - ק. משמעות המילה 'שאלה' (רש"י)
  - ר. כוונתו הייתה להציל את יוסף
  - ש. לשם הלך יוסף בתחילה לבקש את אחיו
  - ת. תמר ילדה-

חידון א' ת' הפוך

- התשובה לכל שאלה **מסתיימת** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. יהודה ליעקב ותמר ליהודה אמרו: "הכר ___"
  - ב. יעקב ___ את יוסף מכל אחיו
  - ג. זמורת גפן ארוכה, ששר אחד בחלום ראה
  - ד. הישמעאלים הגיעו מ-
  - ה. הציע למכור את יוסף
  - ו. ביום זה של פרעה פקד את שריו
  - ז. יהודה עלה לתמנת כדי ___ את צאנו
  - ח. מבני יהודה
  - ט. הישמעאלים נשאו על גמליהם בושם בשם-
  - י. הישמעאלים נשאו על גמליהם בושם בשם-
  - ך. "ישא פרעה את ___ והשיבך על ___"
  - ל. מצא את יוסף בשכם (רש"י)
  - מ. פוטיפר היה שר ה___
  - ן. אחד מבני יהודה, שבעיני ד' היה רע
  - ס. כינוי לשר
  - ע. חותן יהודה
  - ף. אכל מן הסלים בחלום שר האופים
  - ץ. מבני יהודה
  - ק. יעקב שם במתניו, ומיאן להתנחם מבניו
  - ר. כינוי ליוסף בתחילת הפרשה
  - ש. נראה בחלום יוסף כסימן ליעקב
  - ת. אחי יוסף כינהו: "בעל ___"

ואלה שמות

"זיספר שר המשקים את חלמו ליוסף"
 מה היה שמו של שר המשקים? (התשובה במדור התשובות)

מן המדרש

מר עוקבא היה נוהג לתת בכל יום ארבעה זוזים על מפתן ביתו של שכנו העני, ללא ידיעתו. יום אחד הסתקן העני ואמר לעצמו שינסה לעקוב ולראות בשעת מעשה מי הוא זה מיטיבו האלמוני. באותו היום, התאחר מר עוקבא מלחזור לבית המדרש, ואשתו באה עמו בדרכו, והצטרפה אליו אף להנחה היומית של מטבעות הצדקה. כשהתקרבו לדלת העני, ראה העני את דמות צלליתם על הדלת ויצא לקראתם, מיד הסתובבו מר עוקבא ואשתו והחלו לברוח מפניו (כדי שלא לביישו). במנוסתם, נכנסו להסתתר בתוך תנור לזהט שכבר גרפו ממנו את הגחלים, ורק נשאר החום. החלו רגליו של מר עוקבא להיכוות מחמת החום הנורא, אך אשתו לא הרגישה דבר ואמרה לו: "הרם את רגליך, והניחם על רגלי כדי שלא תיכווה". חלשה דעתו של מר עוקבא, ותמה במה זכתה אשתו יותר ממנו כך שלא הרגישה כלל בחומו של התנור. אמרה לו אשתו: "אני מצויה יותר בבית ממך וממילא אני גומלת חסדים יותר ממך, שאני נותנת לעניים אוכל מוכן לאכילה שעוד שאתה נותן להם מעות שעדיין צריכים הם לטרוח אחר דבר מאכל וצרכי סעודה". ומדוע נהגו כן מר עוקבא ואשתו להיכנס לתנור? משום שאמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב, ויש אומרים שאמר רב הונא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, ויש אומרים שאמר רב יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: 'נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים'. ודבר זה נלמד ממעשה תמר, שלא רצתה להלבין פניו של יהודה ולומר לו: "ממך אני מעוברת", אלא אמרה: "לאיש אשר אלה לו". אם יודה מעצמו - יודה, ואם לא, ישרפוני, ואל אלבין פניו! מכאן אמרו חכמים שנוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים. (ע"פ כתובות סח.)

מילה בפרשה

**הקוצרת אז התרוממה,
 בעיר שנוסדה לחמה,
 לחתוך במגל התבואה,
 שבה האויבת נחבאה.**

המונח המבוקש הינו מילה
 בת 3 אותיות המופיעה בפרשה.
 אשר כל שורה בחידה
 רומזת להקשר שונה שלה.
 (יתכן כתיב חסר וחילופי אותיות
 בעלי הגיה דומה)

התשובה תתפרסם אי"ה בגליון הבא

ושפני טמוני חול

איך יתכן שיש לפני האדם שמן זית כשר להדלקה ונאמר לו להדליק בנרות משעוה?

***

"בן זקנים הוא לו"

אונקלוס מתרגם: "בר הכים הוא ליה". ופירושו, שיעקב לימד את כל השבטים לימד תורה חוץ מאת סדר קדשים, וכתוב בגמרא (שבת לא.) על הפסוק: "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת", 'אמונת' זה סדר זרעים, 'עתיך' זה סדר מועד, 'חוסן' זה סדר נשים, 'ישועות' זה סדר גזיקין, 'חכמת' זה סדר קדשים, ו'דעת' זה סדר טהרות. הרי שסדר קדשים קרויה 'חכמה' ולכן יוסף היה 'בר הכים' היחיד שלמד 'חכמה' כי יעקב נטל את הבכורה מראובן ונתנה ליוסף. (מהר"י אסאד ועיין בבעל הטורים)

שעשועי דאורייתא

"זיהי כדברה אל יוסף יום יום"

באלו שתי מקומות נוספים בתורה מופיע צמד המילים

'יום יום'?

***

מצאו נא בפרשה:

1. מילה בת 4 אותיות עם גימטריא של 14.
2. שש אותיות הניתנות לקריאה ישר והפוך. (לא יותר!)
3. את שמותיהם של ארבעה שבטים.
4. אות המופיעה פעמיים ברצף. (8 תשובות)
5. שלוש מילים רצופות המתחילות באות י'.
6. את שמותם של שלושה מספרי התנ"ך.
7. פסוק עם שמונה מילים בנות 2 אותיות.

"זיכרון" סימן

גימטריאות ורמזים לזכירת מספר פסוקי הפרשה

בפרשת וישב מסופר בעיקר על תחילת חייו ומכירתו של יוסף, "זיהי כדברה אל יוסף יום יום".

בפרשת וישב ישנם 112 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילים:

"יום יום" = בגימטריא = 112

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: בהמה שגרמה לאדמה תחתיה שלא תצמיח דבר: החזקוני בפרשת אחרי מות כותב שהשעיר לעזאזל היה מרוב טומאתו גורם לכך. **לסדר את הפרשה** - "כתנת פסיים". **חידון א' ת'** - אחד עשר, בור-בית סוהר, גפן, דותן, המשקים האופים, ויגס ויצא, זועפים, חורי, טרף טורף יוסף, יפה תואר ויפה מראה, כנעני, לחם, מדבר, נכאת, סוחרים, עשרים כסף, פוטיפר, צעוף, קבר, ראובן, שכם, תאומים. **חידון א' ת' הפור** - נא, אהב, שריג, גלעד, יהודה, הולדתו, לגוז, זרח, לוט, צרי, ראשך כנן, גבריאל, טבחים, אונן, סריס, שוע, עוף, פרץ, שק, נער, שלוש, החלומות. **שעשועי דאורייתא** - "זיהי משנה על אשר ילקטו יום יום", "ארבעים יום-יום לשנה יום לשנה". 1. "הבוא". 2. "ותשא אשת". 3. ראובן, יהודה, יוסף, אשר. 4. בבית, בלהה, ייטב, בגלל, ממני, איננו, נתתיה, גזיל. 5. "יוסף יום יום". 6. ויקרא, במדבר, הדברים. 7. "זיט אליה אל הדרך ויאמר הבה נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי". **ואלה שמות** - "מירוד". (ספר הישר) **מילה בפרשה וישלח** - שכם. "נסיך היה באוורוה" - אביו של שכם היה הנשיא (המלך) חמור הגר באוורוה ושכם הוא הנסיך, "ולחלק בירושה קיווה" - על משקל הפסוק "שכם אחד על אחיך", "הלך לעיר ועמד בשער" - העיר שכם, "ועצם גרמה לו לצער" - עצם הכתף קרויה שכם. **שמונת בפרשה** - 1. "יום הולדת את פרעה" (מכ), 2. "בור" (לזכב) "בבור" (מטו), 3. "החותמת" (לחכה), 4. "בצעוף" (לחיד), 5. "נחשים ועקרבים יש בו" (רש"י, לזכב), 6. "ואחד עשר כוכבים" (לזט), 7. "שר הטבחים" (לטא), 8. "בבית הסוהר" (לטכ), 9. "ויראו אתו מרחוק" (לזיח), 10. הרב "יעקב יוסף" (לזב), 11. "תועה" (לזטו), 12. 'בשמים' (רש"י, לזכה), 13. "כוס פרעה ביד" (מיא), 14. "איך בו מים" (לזכד), 15. "מטך" (לחיח), 16. "ארחת ישמעאלים" (לזכה), 17. "שר האופים" (מב), **שמונת בהפטר** - 1. "ותפש הקשת לא יעמד" (בטו), 2. "התפל צפור על פח הארץ" (גה), 3. "העגלה המלאה לה עמיר" (איג), 4. "אריה שאג" (גח), **שאלה לשלחן השבת חיי שרה** - שאלנו: ויש לבאר את דברי רש"י כאן שהייתה הגר נאה במעשיה כקטורת, הרי רש"י כתב על הגר בפרשת וירא: "ותלך ותתע - חזרה לגלולי בית אביה". הרי ששבה לדרכיה המקולקלים כשעזבה את ביתו של אברהם. כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. חייבים לומר ששבה בתשובה לאחר המעשה עם המלאך. (רבים) והחזרה בתשובה משולה לקטורת. 2. כלפי חוץ מעשיה היו נאים כקטורת, אבל בביתה אכן חזרה לגלולי בית אביה. (ע"פ זבחים סב:). 3. הרי שלמרות שחזרה לגלולי בית אביה ורק אחזה במדת הצניעות לבדה - עדיין ניתן לומר עליה שמעשיה נאים. 4. היא לא חטאה, אלא בנה, וכיון שלא מחתה בו תלו הדבר בה. 5. הלכה במדבר ועלו לה תענועים וספקות על הידוע לה מבית אברהם, אך הצליחה להתגבר על הנסיקון.

ניתן להשיג את העלון:

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת. **באתרים:** 'לדעת', 'אידישער וינקל' (באידיש) 'תורת יוסף' ו'דרשו'. **בשכונת בית ישראל בירושלים:** בחנות 'פיצוחי בית ישראל' רח' בית ישראל 1, ובמערכת.

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת.

מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

© כל הזכויות שמורות לאהרן בין.
ניתן לשלוח תגובות, רעיונות והערות למערכת:
קויפמן 17, ירושלים
temunabaparashah@gmail.com

שניחת העובת שלכם למונה בפרשה!

העלון המוכר והאהוב שעשרות אלפי משפחות לא עורכות סעודות שבת בלעדיו... עומד לצאת בספר חדש ומרענן. לקט נרחב של מיטב החידות והמדורים הבלתי נשכחים במעל ל-500 עמודים בצבע מלא, מרגשים וחגיגיים, כיאה לשולחן השבת!

היו מהראשונים שזוכים להשתתף בפרוייקט הוצאת הספר ולקבל ספר במתנה ועוד תשורות שוות במיוחד, עם אפשרויות הנחה מיוחדות של עמוד או פרשה לעילוי נשמת יקיריכם.

מגוון רחב של חבילות השתתפות

חבילות לדוגמא:

פטרון פרשה

₪ 400

הקדשת פרשה או מועד בספר לע"נ יקיריכם. 2 ספרים במשלוח עד הבית עם הקדשה אישית מהמחבר. הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון. קבלת 20 עלונים לחלוקה. קופון הנחה של 20% לרכישת חדר בריחה משפחתי.

ספר ומשחק
חדר-בריחה
אטרקטיבי

₪ 190

משחק חדר בריחה משפחתי מרתק, בשווי 120 ₪ ואת הספר 'טמונה בפרשה' במשלוח עד לבית. הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון. קבלת 20 עלונים לחלוקה בבית הכנסת שלכם.

רכישת הספר
במכירה מוקדמת
- איסוף עצמי

₪ 88

את הספר 'טמונה בפרשה' באיסוף עצמי ממרכזי הערים, הצטרפות לרשימת התפוצה של העלון, קופון הנחה של 20% לרכישת חדר בריחה משפחתי.

הצטרפו עכשיו

hamatmon40@gmail.com | 052-7665775
דף הקמפיין: <https://cmatch.me/Matmon>

קמפיין ולא מצי'נג... אפשר אחרת!

הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת יד אהרן רגיל לספר מעשה שהיה.

יהודי נכבד מראשי תנועת המזרחי בדור הקודם בשם ר' זאב גולד, שהיה בעל השפעה רבה בעולם היהודי, הגיע לביקור אצל מרן הגרי"ז זצ"ל. הגרי"ז קיבל את פניו בקרירות ואך בקושי לחץ ידו, במשך כל הפגישה לא כיבדו ולא הראה לו פנים על אף שהיה נכבד ביותר במקומו. לאחר שקם ללכת, קרא לו הגרי"ז וביקשו אם יוכל לסייע לשני בחורים מבריסק באיזה ענין, ר' זאב נענה ברצון והבטיח למלא אחר בקשתו של הגרי"ז והיה סבור שלפחות עתה יסביר לו פנים, אך פני הגרי"ז נשארו חתומות כמקודם ולא הסכים לכבדו. לאחר תקופה הגיע ר' זאב לביקור אצל מרן הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל ושם התקבל בכבוד גדול לפי מעמדו ותפקידו. באוירה נינוחה זו פנה לר' חיים עוזר ואמר לו - כאן יודעים לכבד, שלא כמו בבריסק שם לא נוהגים כראוי. אמר לו ר' חיים עוזר - פינה אחת של אמת נשארה בעולם והיא נמצאת בבריסק, וגם אותה הינך מבקש לקלקל?

ובאר ראש הישיבה שליט"א, דהנה בוודאי שרבי חיים עוזר היה צריך לכבדו, כיון שנהג במידת התפארת שיש לקבל את פניו של נציג המזרחי בכבוד בשל מפעליו ובשל התלות של עולם התורה בו ובקשריו, אך מאחר ומרן הגרי"ז נהג בעקביות במידת האמת בכל דרכיו ועניניו, לכך לא נקט בהנהגה שיכולה להיראות כחנופה של שקר.

תלמידי הישיבה לדורותיה, מכירים מקרוב את הנהגותיו של ראש הישיבה שליט"א, ויודעים שישנה פינה מיוחדת של אמת בעולם הישיבות - ישיבת יד אהרן.

ראש הישיבה שליט"א נודע ומוכר בקרב בוגרי הישיבה בפרט ובכל העולם התורני בכלל, בגישתו החינוכית הנוגעת בנקודה הפנימית שבכל נושא וענין. בכל סוגיה חינוכית ובכל התמודדות חדשה, צופה במבט כולל על כל הצדדים ומעמיד דרך ברורה להנהגה נכונה וישרה המהלכת כנגד רוחו של כל אחד ואחד. אך ביסודה של כל הכלה והבנה מונחת האמת, וסולם הערכים הצומח ועולה ממנה מושתת על תביעותיה.

אין זה סוד שהחיצוניות והשפעת הרחוב חודרות אל תוככי עולם הישיבות, ומשפיעות עד מאד על החינוך והצמיחה של בני הישיבות. ובתוך ההמון נשמע קול הבא מתוך הקודש בראיה מפוכחת ובהבנת המציאות, קולו של ראש הישיבה המורה את דרכם של בני הישיבה לדורותיה ועוד רבים הנאותים לאורו, ומראה להם דרך אמת - 'זה הדרך לכו בה'.

כל השינויים שחלו בעולם באופן כללי והשפיעו גם על עולם הישיבות וכן שלל הבעיות המתחדשות, לא נגעו ולא פגעו ברוחה של ישיבת 'יד אהרן' ולא שינו את ציונה. רוחות התקופה לא נגעו ולא פגעו בעקרונות היסודיים שהם נר לרגליו של ראש הישיבה. בכל מציאות משתנה, דעת התורה לפי רוחם ודעתם של רבותינו גדולי הדור, היא זו שמנחה את דרכה בלא להיכנע לאילוצי התקופה. בכל המצבים ובכל התקופות, לא הניח ראש הישיבה לצרכים הדחופים ולשינויים המתחדשים לפגוע בסדרי הישיבה, ולא השתנו כללי ההנהגה עם בני הישיבה. גם בעת מצוקה כלכלית ונואשת של הישיבה לא ניאות ראש הישיבה להסתייע באמצעים שיגרמו ביטול תורה קל

של אף תלמיד אחד! שכן, התכלית והמגמה של הישיבה להיות מקום למסורת התורה, ללימוד התורה כנתינתה ביראת שמים טהורה - עומדת לנגד עיניו תדיר, וכל צורך שיהיה לא יוכל לפגוע ולפגום במטרה נעלה וקדושה זו.

זאת ועוד, כבוד לומדי התורה ויקרותם עומד בראש מעייניו של ראש הישיבה וכפי שהאיר פעמים רבות בדבריו דהרמב"ם הציב את מצות כבוד תלמידי חכמים בתוך הלכות תלמוד תורה ולא בהל' ממרים כהל' כיבוד או"א. ואף בעסק גיוס הכספים למען החזקת התורה, מוקיר את נדיבות לבם של נדיבי עם מחזיקי התורה, אך יקרתם של תלמידי חכמים אינה נפגמת בצילם של תמכין דאורייתא כלל ועיקר.

וכפי שהדגיש שוב ושוב - אין כל אפשרות לבנות את קיום התורה ע"י ביטול תורה ולא ע"י ביטול כבוד התורה.

ידוע לכל, החשיבות והעליונות שייחס מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל למידת האמת ולעשייה לשם שמים ללא פניות, והיתה אבן בוחן לפניו לכל הבאים לפניו וכלפי פעולות שנעשו בעולם התורה. במידה זאת מצא את לבבו של הגאון רבי יהושע שליט"א נאמן לפניו, והתבטא בפני רבים שהוא מראשי הישיבות היחידים שעושים את כל מעשיהם לשם שמים.

גם כעת, כאשר העול הכספי מעיק עליו (וכידוע ראש הישיבה נושא עול זה על כתפיו לבדו ממש, וללא תמורה כלל) ומצב בריאותו אינו מאפשר להתאמץ כמימים ימימה, הוא אינו מוצא לנכון לפעול באותם אמצעי התרמה שחדרו לאחרונה לעולמינו, ע"י פרסום מסיבי ופיתוח רגשי תחרות בין המתרימים ושאר דרכים שונות לשכנוע, כיון שההכרח הכספי לא מעביר אותו על עקרונותיו. **לכן לבקשתו, נערך קמפיין (מסע התרמה) ולא מציגו. אין פרסום בעיתונים. אין לחץ של התרמה ע"י אמצעים שונים. וכאמור - בחורי הישיבה אינם עוסקים בהתרמה בכל אופן וצורה שהיא.** הגם שהזהירוהו רבות ודיברו על ליבו שבמצב הנוכחי לא ניתן להשיג תרומות ולהגיע אל לב הציבור בלי אמצעי הפרסום והשכנוע של אסטרטגי התעמולה, הבהיר ראש הישיבה שהכסף הניתן מתוך לחץ או ממניעים חיצוניים אינו כסף כשר, והוא פוגם בבנין הרוחני של הישיבה. גיוס הכספים עבור החזקת הישיבה יעשה אך ורק בהתאמה (matching) לדרכו של ראש הישיבה ולאופי הישיבה.

ולא זו בלבד, אלא אף בפנייתו אל הבוגרים להטות שכם וליטול חלק בגיוס הכספים בקרב הציבור, הסיבה היחידה שבגינה הוא מבקש את ההשתתפות במאמצי ההתרמה היא מפני שעל ידי הנתינה והעשייה למען הישיבה, הם מתחברים ומתקשרים ליסודות שקיבלו בישיבה. יסודות חיים אלו חוזרים ונשנים ע"י ראש הישיבה בכל כינוס בוגרים, ובוועדים הנמסרים בקביעות לציבור בוגרי הישיבה מידי תקופה בערים שונות, ומלווים את פארי גידולי הישיבה בכל אורחות חייהם ובהחלטות העומדות לפתחיהם. **דומה שמצידו, אם תצמח תועלת למי מבוגרי הישיבה ברוחניות והיה זה שכרו, אך לנו אין די בזה!...**

מי ששמע בכינוסים על הקשיים הרבים אותם נזקק ראש הישיבה לעבור בדרכו להשגת הכספים לקיום הישיבה, ואת המאמצים הרבים בגוף ובנפש שהוא משקיע ועמל למען החזקת הישיבה, מבין את הנחיצות והחשיבות לעמוד לימין הישיבה. זכות גדולה לכל אחד ואחד להיות שותף בהחזקת 'פינת יקרת' זו (כהגדרתו של מרן המשגיח רבי שלמה וולבה זללה"ה) בעולם הישיבות.

אותו חזק והחזק - והוא יחזק אותנו.

האלף לך שלמה

דברי זכרון לפני מטתו של הגאון המופלא בקי בחדרי תורה

וחורזו בה כבן בית מופת הדור בשקידת התורה ואהבתה

רבי שלמה פישד זצלה"ה

ראש ישיבת איתרי

מחבר הספר "בית ישי"

נלב"ע י"ד כסליו תשפ"ב

ביום חמישי האחרון הסתלק אחד המיוחד משפירי גאוני ירושלים, הגאון האדיר רבי שלמה פישד זצ"ל מחבר הספר "בית ישי" וראש ישיבת איתרי. בשורות הבאות נשרטט מעט מתולדותיו וקצות דרכיו. מקולמוסו של אחד מבני המשפחה שיחי'.

שארמר והקשה לו. בנו הגרמ"ד סולובייצ'ק נהג ברבי שלמה כבוד רב, ורבי שלמה בענווה אופיינית "הסביר" זאת: "נהגתי להתפלל אצל הגר"ז ערבית של מוצאי שבת. ליד הרב היה כיסא פנוי, כי כולם יראו לשבת לידו, אבל אני הייתי תמים והתיישבתי שם. ור' דוד חשב שהרב הושיב אותי לידו...". רבי שלמה היה מפליא לתאר את קריאת שמע של הרב מבריסק ותיאר כיצד היה ניכר שבאותה שעה אין הגר"ז מצוי בעולם הזה כלל.

מסירות נפשו לתורה

רבי שלמה היה בעל כשרונות עצומים וזיכרון פלאי, אולם הוא לא הסתמך עליהם אלא היה יגע בלימוד במסירות ובשקיעות. כאמור, הוא פרק מעליו כל חשבונות העולם הזה, אותם עמסה על כתפה במסירות נפש בלתי מצויה רעייתו הרבנית. בשעת בוקר מוקדמת עד אישון ליל היה לומד בעמידה, כיוון שחש שכך הוא מרוכז יותר, והמשיך כך גם בגיל מבוגר אף כשסבל חולאים בגליו. שעה שהיה שקוע בעיון לא היה שם לב למתרחש סביבו. אף בשנתו היה חולם בדברי תורה, ומחברת היתה לו שבה רשם דברים שנתחדשו לו בחלום.

היה מרביץ תורה במקומות שונים. ואף היה מגיע למסור שיעורים בישיבות שאינן נמנות על מחנהו, כולל שהות בשבתות בפנימיה!

דרך הלימוד

דרכו בשיעוריו ובספריו היתה שילוב של בקיאות עצומה, חריפות, וחוש ביקורת. סגנונו היה לחרוז ולחבר סוגיות שונות

ר' שלמה בפני הגר"א מחידושי חזר בו והרשה לו להכנס לאותה חבורה.

לאחר נישואיו לרבנית לאה ע"ה בשנת תשי"ג המשיך לשקוד על התורה בישיבת מיר מבוקר עד ערב, כשהרבנית נושאת עליה את כל עול הבית וגידול הילדים. כעבור מספר שנים התמנה לר"מ בישיבת הנגב בנתיבות, והיה שוהה שם שבוע שלם, כשהוא יוצא מביתו ביום ראשון ושב רק בערב שבת. בהנהגה זו המשיך גם כשעבר ללמד בישיבת איתרי, שם לימד עד סוף ימיו. במקביל כיהן גם כדיין בבית הדין הרבני.

על הכסא ליד הגר"ז

כאברך צעיר היה משוחח בדברי תורה עם הרב מבריסק, ומתבדרן בבי מדרשא שמועות

רבי שלמה נולד בשנת תרצ"ב, לאביו הצדיק רבי אהרן, שהיה ממקורביו של הגר"ח זוננפלד ומשמשו של הסבא קדישא הגרש"א אליפנדרי. בילדותו נקרא יהונתן יהודה, ובהיותו כבן שלוש נוסף לו השם שלמה על שם זקנו רבי שלמה פישד, אב"ד קרלסבורג, שנפטר אז. רבי אהרן עסק רבות בהוצאת כתבי אביו בספר 'קרבני לחמי', והיה בקי גדול בדקדוק לשון הקודש. הוא נפטר בשנת תש"ג, והותיר את אשתו מרת דבורה לגדל בעניות רבה את ששת ילדיהם.

בישיבת מיר

רבי שלמה שהיה אז כבן י"א שנים החל ללמוד בישיבת מיר בירושלים, תחילה בחבורה שהיתה תחת השגחתו של רבי זלמן רוטברג (לימים ראש ישיבת בית מאיר) אך בהמשך דבקה נפשו בראש הישיבה רבי אליעזר יהודה פינקל, שקרבו וחיבבו מאוד. הוא היה אומר לפניו מדי ערב שבת שבעה חידושים שהתחדשו לו במשך השבוע, ור' לייזר יודל היה מעניק לו על כך שבע מטבעות.

פעם אחת אמר לו ר"א: אני יודע שלפעמים אתה אומר דברים שכבר נכתבו, אבל תמשיך כך, כי כך גדלים. החשיב את ר"א למורו ורבו ואמר שהוא חייב לו את חיו.

חבורת קדשים

סיפר פעם שהוא ואחיו ר' משה ביקשו להצטרף לחבורת קדשים בישיבה, ור"א לא הרשה לו. הם פנו לאחיהם הגדול רבי ישראל יעקב וביקשו ממנו כי ילמד עימם. הוא אמר שהוא לומד קדשים בלילה והם יכולים לבוא להקשיב, וכך היו עושים. לאחר זמן כשהרצה

התכתבות עם גדולי המקובלים

מצ"ב חלק מהתכתבות בין ר' שריה דבליצקי וצ"ל שהציע קושיא בפני ר' שלמה זצ"ל בעניני סוד.

ס"ד יום ב' וישב תשל"א

למע"כ ידה"ג הרה"ג ר' שלמה פישר שליט"א

שלו' וברכה וכטו"ס.

אולי יוכל כת"ר להסביר כל מה שכתב הגר"א בפ" רשוו בפ"ב לספד"צ, דהט' תיקונין דדיקנא... וכל זה מוקשה לי כי בכתבי האריז"ל כמדומני שאין מכל זה כל זכר. אדרבה מקובל בידינו מהאריז"ל שליחת הו"א...]

נא להביני את כל זה באר היטב.

ידידו עוז

שריה דיבליצקי

ב"ה.

רב שלום עד בלי ירח.

כרגע קיבלתי מכתבו ועמדתי מרעיד ומשתומם על המחזה, מאן דלביש מדא מזה בן מזה, בא לתהות על קנקני עצב נפוץ נבזה, אתא למיגרם גרמא דל ורזה. ואני עני וכואב יראתי בעונוי, להעלות על גליוני, מה שישגלה חסרוני וקלוני, אולם משום עשה דכבוד התורה אכתוב ויהי מה.

כי לפו"ר קושיא אחת מתרצת חברתה...]

כתבתי כ"ז ככסיל בוטח שמא אזכה לכוון האמת כסומא בארובה. כי אני רחוק לגמרי מהענין ומחר סר ספרים ופנאי, ואינו כדאי, כי לא למדתי חכמה ודעת, ואנכי תולעת.

ועם כת"ר הסליחה החיים והשלום כנפשו ונפש ידידו דוש"ת

יום ה' לסדר וגם פה לא עשיתי מאומה.

שלמה

שדך לא תזרע כלאים

ענין נוסף שהיה מעורר עליו רבות הוא הצורך להפריד בין ההלכה והקבלה, ולא לשנות כהוא זה מההלכה הנגלית והמסורה. אפילו בדברים קטנים ונפוצים היה נמנע, ולמשל בנוסח תפילות השבת היה אומר בכל שלוש התפילות 'וינוחו בה ישראל' כמתבקש מכללי לשה"ק, ולא שינה כפי שהביא המג"א מן המקובלים.

במעלות המידות

אהבתו את האמת ורדיפתו אחריה היו ללא גבול. מחד לא ירא מפני איש ולא ביטל דעתו מפני אחרים, ומאידך היה מקבל את האמת ממי שאמרה, אף אם היה קטן שבקטנים. ושכיח היה שהיה מבטל דבריו מפני קושיא של תלמיד, או מצטט דברים שראה במחברת של תלמיד.

אף שמצד אחד היה נחרץ ותקיף בשכלו, היה רך וסובלני עם כל אדם.

דבוק היה עד מאד בספרי החזו"א, ומלבד לשונו המובא לעיל בהקדמתו, מעניין לציין כי בסוף ספרו ערך מפתחות לפי סדר הש"ס, הרמב"ם, השו"ע, והחזו"א!

אמונה וקבלה

היתה לו לרבי שלמה שליטה מיוחדת בספרי ההגות והמחשבה של הקדמונים, ועיסוקו בתחומים אלו החל כבר בגיל צעיר. הוא סיפר כי בצעירותו היתה לו ולידו הגרי"ש זילברמן וצ"ל תכנית סדורה לכתבת ספר שיסדר וינגיש את כל סוגיות ויסודות

האמונה בשפה מובנת לבני דורנו. בשנת תשמ"ז הוציא לאור מהדורה של ספר 'אור ה" של רבי חסדאי קרשקש, שאת תורתו החשיב מאוד. פעמים רבות הגיעו אליו אברכים שהתחבטו בקושיות בנושאים אלו, או בעלי תשובה שהיו להם שאלות והופנו אליו על ידי העוסקים בקירוב, והוא היה מפנה שעות רבות מזמנו לשוחח עימם וליישב את קשייהם עד שהתיישבו הדברים על ליבם.

גם בחכמת הקבלה היה גדול מאוד. למד אצל רבי מרדכי שרעבי ואצל אחרים ממקובלי ירושלים, והשתמרו מכתבים שהפנו אליו מקובלים רבים כשהיה עוד בגיל צעיר. בשנת תשכ"ג הוציא לאור ספר ליקוטי הגר"א ובתוכו פירושו אהלי שם על כתבי הגר"א בקבלה. אך למרות עיסוקו הרב בקבלה לא ראה בעין יפה את התפשטות לימודה בקהלים גדולים, והזהיר על הסכנה שבכך.

ולחשוף את הסברות המשותפות, וגם דרך סוגיות באגדתא.

כל שיעור שמסר היה מעמד של כבוד התורה, ידיעת התורה, ואהבתה.

בספר דרשותיו ("בית ישי דרשות") יש קיבוץ נדיר של מחשבה וקבלה, גר"א וחסידות, קבלה ורמזים.

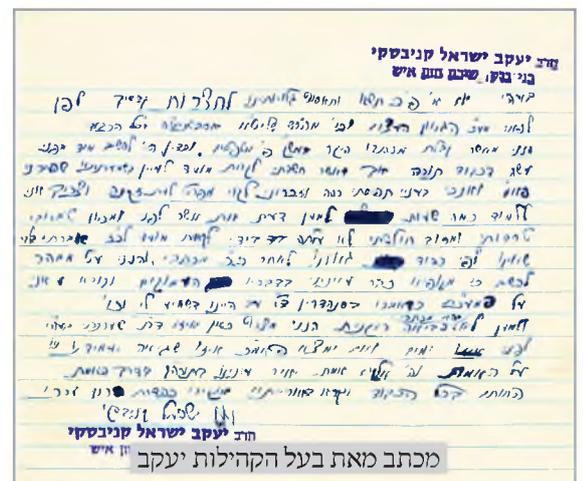
ואת אחרונים אני הוא

חזר וייקר באוזני התלמידים את הלימוד בספרי האחרונים המפורסמים, כספרי קצות החושן ונתיבות המשפט, ותשובות רעק"א. שהלימוד בהם מיישר את הסברא ומלמד דרכי העיון. היה לו שיעור קבוע עשרות שנים בימי שישי שבו לימד כסדר ספרים רבים מהם: קצות החושן, אבני מילואים, שער משפט, ועוד. היה רגיל לומר כי לימודו את הגמרא הוא דרך תורת הראשונים, ואת הראשונים מבעד למשקפיים של האחרונים.

ידוע לכל מי ששמע את שיעוריו, כי היה לפעמים חולק בחריפות על גדולי ראשי הישיבות, וראה מה שכתב בהקדמתו ל'בית ישי'.

"והנה יצאתי בספרי זה בעקבי הצאן ונקיטנא אנא עניא בשיפולי גלימיהו דרבנן סבוראי בתראי ז"ל (ובכללם גדול האחרונים איש האלקים מרן החזו"א ז"ל) אשר היו לנו לעינים. הם המורים, והם המלמדים לדור אחרון דרכי סברא וארחות יושר... אולם הלילה לנו לישא פנים בתורה כי עון פלילי הוא, ובאורייתא דכתיב בה אמת לא מחניפין בה..."

חיבב את ספר קובץ שיעורים של ר' אלחנן וסרמן, והיה לו חלק בעריכת חלק ב.

נערך ע"י הרה"ג ר' ישי לסר | moc.liamg@resselry

דברי זכרון והספד מאת תלמידו ומקורבו

הרה"ג רבי משה פרקוף שליט"א

לא ידועים וסתירות קשות. הוא ישב במקום וענה על אתר תשובות לכל השאלות עם עשרות מקורות מראי מקומות מכל חלקי התורה.

חדרו היה מלא ספרים ללא סדר, וכל פעם היה מתמלא עוד ועוד עד שכל הכסאות השולחן וכן המטה היו מלאים ספרים, ומידי תקופה היה צריך לעשות סדר ולרוקן חלק מהספרים כדי לעשות מקום. הוא לא אהב שמסדרים את הספרים כי הוא זכר כל ספר היכן נמצא לפי מקום הינוחו האחרון. וכל ספר שהיה נכנס לחדרו היה עובר עליו מרישא ועד גמירא.

למרות ידיעותיו העצומות היה צמא לכל חידוש וידיעה חדשה כאדם צמא במדבר שמצא מים מרוזים.

ידיעותיו העצומות בכל חלקי התורה בפשט רמו דרוש וסוד, כולל שבע חכמות **כענין המנורה כי כולה אחת מקשה אחת היא ונחלקה לשבעה קנים**, וכענין שבע הנערות הראויות לתת לה, נתנו מימד אחר ללימוד התורה, בדומה לאדם המגיע לרופא הבקיא רק באיבר בו הוא צריך רפואה, אשר לפעמים מרפא את האיבר אבל אינו יורד לשורש הדברים הקשורים לחלקים אחרים, לעומת זאת רופא הבקיא גם בכל חלקי וסוגי הרפואה כאשר הוא מרפא את האיבר הצריך רפואה, הוא מרפא את כל הגוף משרשי הדברים.

היה בקי עצום בחכמות שכמעט אין מי שיודע בהם, למשל חכמת הפיוט והשירה, הסליחות הקינות והיצירות, כאשר למדנו עמו הלכות קידוש החדש, פרס בפנינו את כל חכמת האסטרונומיה העתיקה עם גלגל התלי. כאשר למדנו הלכות עבודה זרה, פרס בפנינו את כל סוגי הכתות השונות באיסלם ובנצרות וההבדלים ביניהם.

כאשר קראנו מתוך הספר את הראשונים והאחרונים הקשורים לסוגיא, עוד לפני שהתחלנו לקרוא הוא כבר ציטט לנו את המשפט המרכזי כלשונו. היה לו זכרון מדהים של מה שלמד, והיה זוכר את הדברים כלשונו ממש, פעם אחת כשחיפש דבר בקצות, הוא לקח את הספר ודפדף בו בקצה העמודים למטה ועבר במהירות על המילה האחרונה בעמוד, עד שמצא את המילה שחיפש ואז

הסוגיא.

הוא ידע להתאים את השיעור לשומעים, ולפשט הדברים בפני שומעים שאינם בקיאים ברזי הסוגיא, ולמסור הדברים בצורה בהירה ביותר. אמנם הדברים היו קולחים וזורמים כמעין המתגבר, אולם הם היו בבהירות ובפשטות נפלאה שהיו מובנים לכל.

מצד אחד היה מחדש עצום, כאשר היה יכול לתרץ מיסוד שמצא באגדה תירוץ להלכה, כי

באחת הפעמים הנדירות שהתיישב ללמוד

הכל יסודם ושרשם אחד, ומצד שני היה נזהר מאוד שלא להמציא סברות מליבו בלא שיש להם מקור ברור מן התורה.

ברוחב דעתו היה רואה את כל היקף הסוגיא מכל צדדיה, כאשר כל פרט ופרט על אופנו, כאדם המשקיף מגובה ורואה את הגן כולו מכל צדדיו ויפיו.

יש כתב יד של הגר"א שכולו משפטים המזורכבים מראשי תיבות, כאשר תלמידו הגר"ח מוולוז'ין כתב על זה שהכתב יד חתום וסגור באלף אזיקים ואין מי שיכול לפענח את הדברים שכתב. ומו"ר זצ"ל פתח ופירש את הדברים כשהיה כבן כ"ז שנים בלבד.

בכל סוגיא שהיו מדברים עמו, היה מונח בו כאילו עכשיו למדו, לפעמים כשבאתי ללמוד אצלו, הייתי מבקש אותו על סוגיה מסויימת, מיד בלא שהיה היה פותח ופורש הסוגיא כשמלה ודורש בה במשך שעה ארוכה כאילו זה עתה למד אותה.

פעם אחת כשהייתי עמו הגיעה מרחוק משלחת אנשים עם רשימת שאלות שלא מצאו להן מענה, כאשר כל שאלה היתה על נושא אחר מחלקי התורה, מקורות לדברים

יראתי לגשת אל הקודש בפצותי שיח פי, לדבר על עיר וקדיש מרן גאון הגאונים בקי בחדרי תורה ומטמוניה הגאון הגדול מורי ורבי הרב שלמה פישר זצ"ל, **כי מה לאזובי קיר להספיד אדם הגדול בענקים, אור המאיר כשמש בצהרים**, רק לצאת ידי חובה אזכיר מעט כחותה על גחלים.

לאחר חתונתי, הלכתי להתפלל בימים הנוראים עם חמי מורי הר"ר שרגא שטיינבוין שליט"א, החזן ובעל תפילה המתפלל ושופך את ליבו ולב כל המתפללים עמו כבן המתחטא לפני אביו בישיבת אתרי המעטירה.

בראש השנה התקיים שיעור של מו"ר הגר"ש זצ"ל ופעם ראשונה שזכיתי לטעום מצוף אמריו, ולהתענג תענוג עילאי, של ידיעות מקיפות ובהירות עצומה, כאשר הוא חורז בשיעור - תורה נביאים וכתובים, גמרות ומדרשים, דברי חסידות עם דברי אגדה ומדרשים, מוליך ומביא מקשה ומתרץ, ומעמיד את האמת, ונותן אור חדש בביאור הסוגיא, ונעשה הכל כשירה אחת הנכתבת אריח על גבי לבינה.

כאשר מצאתי את שאהבה נפשי, אחזתי ולא ארפנו, עד שזכיתי בזכות תלמידו הגר"ר יוסף שימל שליט"א להתקרב אליו וללמוד עמו במחיצתו כל שבוע במשך שנים רבות עד לעת חליו.

הלימוד עמו, הוא תענוג שאין שווה לו בכל תענוגי העולם הזה, בזמן הלימוד מאבדים את חוש הזמן. הלימוד עמו היה במהירות עצומה, הוא חרש ויגע ועמל בתורה במהירות בלתי נתפסת, כאשר כל סוגיא שלמד איתנו, עד שלא הקיף אותה מכל עבריה לא נחשב שלמד אותה, לכל יסוד שנאמר, היה צריך עשרות ראיות וישובים, מעולם לא אמר תירוץ ומהלך על סמך סתירה אחת או שתיים, אלא רק לאחר ראיות מרובות וברורות מכל צדדי הסוגיא אז היה ניתן לאמרו.

בכל ספריו כשכתב תירוץ היה בגדר יש לומר ולא בגדר אפשר לומר חוץ מפעם אחת שכתב אולי יש לומר, גם כאשר הכין ומסר שיעור לצעירים או לבעלי בתים, היה לומד ומוסר הדברים בכל היקפם בעיון רב ובהירות נפלאה, כאשר מיישב כל חלקי

פתח את העמוד והצביע על המקום בו כותב הקצות את הדברים שחיפש.

מצד שני כמה שהיה בקי ובעל זכרון בלימוד, כך היה מנותק מדברים אחרים. אפילו את המספר טלפון לבית היה רושם על דף, למרות שהיה מתקשר כל יום הביתה.

מאז שהתחתן המשיך ללמוד כבימי בחרותו, הוא היה נשאר בישיבה משבת לשבת, ולומד כל השבוע בישיבה, היתה תקופה של זמן מלחמה והיו לו ילדים קטנים בבית, והתקשר לשאול בבית אולי צריכים אותו בבית בזמן של פחד מהמלחמה, הרבנית הצדקנית אמרה לו שמסתדרים ואין צורך שיבוא והוא נשאר בישיבה.

סיפר בנו הג'ר ישעיהו שליט"א שפעם אחת הגיע הביתה בליל בדיקת חמץ והבית עוד לא היה מוכן לבדיקת חמץ. ומאז בכל שנה היה מקפיד לאחר קצת אחרי מעריב כדי שהרבנית לא תצטער שהבית לא מוכן, ותוכל להכין בנחת את הבית לבדיקת חמץ, ומצד שני מספר הג'ר ישעיהו מאותה שנה הרבנית היתה מקפידה שכבר בצהריים הבית יהיה מוכן לבדיקת חמץ.

היתה לו זהירות נפלאה שלא לגרום צער או פגיעה באחר, פעם אחת הוא אושפז בבית חולים בגלל עצירות, ומי שהתנסה בזה יודע שמדובר ביסורים נוראים מאוד, ולקח מספר שעות עד שהגיע הרופא שגאל אותו מיסוריו, סיפר הרופא, שלא היה לו שום טענות או מרמור על כך שהרופא לא הזדרז מספיק. היה לו רק משפט אחד לומר לרופא, וכך אמר: "אני חושב", ואז נעצר לרגע ואמר "לא, אני בטוח, שאם הייתי מצפה למשיח

שיגאל אותנו כמו שציפיתי לרופא שיגאל אותי, משיח כבר היה מגיע".

הוא היה חי במשך שנים בעניות ובדחוקות, ולא חיפש שום דבר לעצמו, אפילו דפים לכתובה לא ביקש. היה נוהג לכתוב לעצמו חדושים שהתחדשו לו, והוא אהב לכתוב אותם בפנקסים קטנים שנכנסים לכיס וגם שנפתחים לרוחב ולא לאורך, והרבנית היתה דואגת לקנות לו את הפנקסים שאהב כדי שיהיה לו לכתובת חידושי תורתו, הוא מילא מאות פנקסים מכריכה לכריכה. כאשר נכתבים זה לצד זה, שיעורים עמוקים, ומימרות, בכל חלקי התורה, באגדה, בהלכה, בפשט ובסוד. כאשר לו היה לפני דף לכתובה היה כותב על כל מה שאפשר, אפילו על עטיפות נייר של מאכלים שהיו לו בחדר.

מאוד אהב ללמוד בחזון איש, ובתחילה לא היה לו בבית סט משלו. ערב שבת אחת כשהגיע הביתה הרבנית מביאה לו מתנה סט של החזון איש, שאל אותה הרב מנין זאת, ענתה לו שהיא חסכה במשך זמן רב כסף על מנת לרכוש נעלים חדשות וכאשר השיגה את הסכום הנדרש יצאה לקנות נעלים ובדרך עברה ליד חנות ספרים וראתה את סט החזון איש שבעלה כל כך אהב, היא לא התאפקה וקנתה בכסף את החזון איש עבור בעלה. קרא עליה הרב את הפסוק משיר השירים "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב".

הוא לא סבל אנשים שהעריכו וכיבדו כסף או אנשים שרדפו אחר הכבוד, פעם אחת גביר גדול ביקש ללמוד איתו חברותא, ולאחר פעם אחת אמר כי אינו מסוגל יותר,

קשה לו ללמוד עם גביר.

כאשר אנשים באו להתברך ממנו, היה פוטר אותם שילכו לאנשים אחרים. הוא לא אהב את כל הרבנות והשררה, ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו והוא זכה שעד סוף ימיו יכל לשבת וללמוד בשלווה בלא שאנשים יטרידו אותו מבוקר ועד ערב בברכות וישועות.

דרך לימודו היתה בעמידה, במשך שעות רבות היה עומד כאשר נשען בשתי ידיו על הסטנדר ולפניו שולחן עם כל הספרים. הוא אמר שהסיבה שלומד כך אינו משום ענין הלכתי, אלא רק משום שזה עוזר לו בריכוז, וכך היה עומד שעות על גבי שעות, ולומד ולומד בלא ששמנו לב שהזמן עובר.

סיפר אחד מתלמידיו, שפעם אחת היה צריך לעבור בדיקה רפואית והרופאים צוו עליו שישתה במשך היום לפני הבדיקה כל שעה, אז הוא התנצל בפני החברותא שהוא יצטרך לשתות כל שעה. לאחר מספר שעות הוא שאל, כבר עברה שעה?

היתה תקופה שהוא נחלה מאוד ברגליו והרופאים אמרו לו שאם ימשיך ללמוד כל הזמן בעמידה, הוא עלול להגיע למצב שיצטרכו לקטוע את רגליו. אז בתקופה זאת השתדל לשבת חלק מהזמן, אולם רוב הזמן עמד ואמר שזה מפריע לו בלימוד אם לא יעמוד, ושהרבנית תתפלל לרפואת רגליו, הוא התייחס אל גופו כאל בגד שלבוש בו, שאמור לשרת אותו ולא להפריע לו.

התכתבות נפלאה עם הגר"ש זצ"ל

בדבר השאלה מדוע לא הזכר חנוכה בירושלמי ומדוע לא ייחדו לה מקום מיוחד בבבלי?

ב"ה

עש"ק ויחי ה'תשמ"ז

לכבוד הרב הדומה למה"צ - תורה יבקשו מפיהו!

הנני להרצות את שאלותי בענין חנוכה:

הרבה דשו בשאלה למה לא "נמסכה" חנוכה במשנה, אמנם טרם ראיתי (לא ראינו אינו ראייה) מי שידון בשאלה היכן סוגיא דחנוכה בתלמודא דבני מערבא?

וכאן ישנן שתי אפשרויות, או א) שכמוסה הסוגיא במסכת מנחות (לפני הראשונים היה ירושלמי קדשים, ובפרט מנחות ירושלמי נזכר בהשגות הראב"ד הל' בכורים ב, 1), או ב) אינה מופיעה כלל בירושלמי.

א) נמסר ע"י הר"ר בצלאל נאור שליט"א, ותשו"ח מרובות לו.

ויש מסקנה להסיק מכל אחת משתי ההיפותיזות (-אפשרויות):

א) אם אכן סודרו הדברים בפרק הקומץ רבה יחד עם פרטי המנורה, הרי זה אומר לנו שלדעת הירושלמי עיקר תקנת נר חנוכה היה זכר למנורה שבמקדש (ראה משנת יעבץ, הל' חנוכה ר"ס עג, אולם לענ"ד הרחיק לכת הר"ב ז'ולטי כששיער שלא נתקנה הדלקת נרות חנוכה אלא מזמן החורבן, והרי יוסף בן מתתיהו ב"קדמוניות" מזכיר את "חג האורים", אם כי רשות ניתנה לחלולק שכונתו לנס האורים שאירע ולא לנוהג הדלקת אורים).

ב) אם יתברר שנפקד מקום חנוכה בגמרא הירושלמית, דעתי נוטה לתלות העובדה במה שמצינו דיון מקיף בהלכות חנוכה במגילת תענית. הגם שידועי שזה אינו אלא תוספת אחרונים, והמגילה המקורית לא תכיל כ"אם שורות ארמיות קצובות, כשכל היתר (הנקרא בפי החוקרים "סכוליון") נתוסף בדורות שלאחר מכן - יתכן שעורכי הירושלמי ברכו על המגמה לספח עניני דיומי דחנוכה למגילת תענית. יותר מזה, הייתי אומר שיש עתה לאל ידינו לתרץ קושי העולם למה לא הוקדשה מסכת לחנוכה כלשאר מועדים. לא הרגיש רבינו הקדוש צורך להקדיש לה מסכת מיוחדת מכיון שכבר נכתבה חנוכה בתורה שבעל-פה, באותה מגילת תענית שנכתבה לפני משנה וברייתא (רש"י שבת יג: ותוס' מגילה ז). נכון שגם מועדים אחרים נכתבו במגילת תענית, אבל כל אלה מקורם בתורה שבכתב (משא"כ חנוכה שלא בא זכרה בתנ"ך). בתקופת חיבור המשנה, הסתפקו במלים שהוקדשו לחנוכה במגילת תענית. ובתקופה המאוחרת של חיבור הגמרא, נפרדו עורכי הירושלמי והבבלי. בארץ-ישראל המשיכו לפנות למגילת תענית כמקור דיני חנוכה, ובמדה שנתחדשו דינים בבית המדרש, הכניסו למגילת תענית, וכך נתהווה ה"סכוליון" בפרק תשיעי שישנו בידינו היום. ואילו בבבלי (אולי הודות לכמות הדינים שנתחדשו על-ידי פלפול; אולי כתוצאה ממה ש"בטלה מגילת תענית" (ראש השנה יח:)) החליטו שהגיע הזמן להעביר את כל החומר שנצטבר במשך הדורות ממגילת תענית למסכת שבת.

בקידה מול הדר קדשו,

בצלאל נאור

ב) ראה ספרי מהר"ץ חיות, ח"א, מאמר דברי נביאים דברי קבלה, פ"ו בהגהה.

ג) ורבי יוחנן שחיבר הגמרא הירושלמית (ראה הקדמת הרמב"ם למשנה תורה) הוא שסובר לא בטלה מגילת תענית - ראה ירוש' תענית ב, יב ומגילה א, ד.

ב"ה

מע"כ ידידי המופלג באנשים, נבון וחכם חרשים, מוהר"ר בצלאל נר"ו.

רב שלום עד בלי ירח.

נפלאתי על חכם שכמותו שחזר על דברי ההבל, שלפני הראשונים היה ירושלמי קדשים. ובהשגות הראב"ד בהל' ביכורים יש ט"ס. דהירושלמי שהביא הלא הוא לפנינו במס' ביכורים פ"א ה"ו ולמה לו להביא ממרחק לחמו. ומש"כ בהשגות במנחות פרק כל קרבנות ציבור נשתרבו מההשגה הבאה, וכצ"ל הוא פסק כר"ל במנחות פ' כל קרבנות ציבור ולר"ל כו'. וז"פ.

הטעם למה לא הוזכרה סוגיא דחנוכה בירושלמי הוא פשוט. דירושלמי אין הסתעפות סוגיות כמו בבבלי, אלא הוא מתייחס תמיד ישירות לפירוש המשנה. ובבבלי ניכר שהושקעה עבודה לשבץ ענינים שאין להם גמרא (כגון עניני זרעים וטהרות) בתוך סוגיות שיש להם קצת שייכות. והוא משום הדבבלי סודר בעריכה וכונה. משא"כ הירושלמי לא הי"ל עריכה סופית כנודע.

ספר משנת יעבץ לא ראיתי. ואישתומא קאמר, היאך יעלה על הדעת שאחר החורבן תקנו מצוה חדשה עם ברכות. ולדעת ריב"ל בירושלמי פ"ג דסוכה מברך על מצות זקנים. ובגמ' שבת כ"א ב' שני זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש וכו', ובודאי היה זה קודם שיצאת בת קול דהלכה כב"ה. והרי הב"ק יצאת ביבנה כמ"ש בירושלמי ספ"ק דיבמות. והיינו מיד לאחר החורבן. ובר"ה י"ח ב' בטלה מגילת תענית פירש"י אחר החורבן. ושם בגמ' דחנוכה לא בטלה משום דמפרסמי ניסא ופירש"י כבר הוא גלוי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המצות והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו עכ"ל. ואיזו מצות נהגו, אם לא הדלקת הנרות, אטו מה דאסורין בהספד ותענית או אמירת הלל.

וגוף ההשערה אינה מדעית, לקבוע זכר לנס זמן רב אחרי התרחשותו כשכבר נשכח מן הלב.

לא הבנתי מש"כ מר' לא הרגיש רבינו הקדוש צורך להקדיש לה מסכת מיוחדת מכיון שכבר נכתבה חנוכה בתושבע"פ באותה מג"ת שנכתבה לפני משנה וברייתא. והלא קודם לכן ומיד אח"כ כותב מר' שלא נכתב במגילה אלא שורות ארמיות קצובות. וכל הסכוליון נוסף אחר חתימת המשנה. אתמהא.

והטעם הפשוט למה לא הקדיש רבינו הקדוש מסכת מיוחדת לחנוכה הוא משום דלא שייך. אולם השאלה למה לא כתב דיניה באיזה מקום שהוא במשנה. וע"ז כבר כתב הרמב"ם בפיה"מ רפ"ד דמנחות, דהמשנה לא דברה ג"כ דבר מיוחד על דיני הציצית והתפילין והמזוזה וענין מלאכתן והברכות שחייבין לברך עליהן וכל הענינים התלויין בכל זה לפי שהם מפורסמים כו'. וכבר הביאו האחרונים דברי הח"ס בגיטין ע"ח א' שכתב בשום מקום במשנה לא הוזכר שיניח אדם תפילין ושגד של ד' כנפות חייב בציצית ולא תנו חייב אדם להדליק נ"ח משום שרגילים הן בכך כו'.

מיהו גוף ההשערה שהרחיבו בדיני חנוכה במג"ת הואיל ואין להם משנה וממילא אין להם מקום בגמ' ירושלמית נראית נכונה.

עמו הסליחה על קצורי. וה' שנותיו יאריך בטוב ובנעימים, ואך טוב וחסד ירדפוהו כל הימים,

כעתירת ידי"נ דוש"ת

שלמה פישר ד' וארא התשמ"ז.

וְצַפְנָה וְנִגְבָּה

לרגל לימוד דיני 'גבולות הארץ'

מתארגנת קבוצה של אברכים

לטיסה בשמי הארץ בליווי הסברים מרתקים

מפי אחד מגדולי המומחים שליט"א

בנושאי 'גבולות הארץ בענייני שמיטה'

התשלום בשעת הרישום

בטלפון 053-315-8211

(נא לחייג בשעות בין הסדרים)

או במייל 737619bb@gmail.com

הטיסה מותנית בסך מינימלי של נרשמים!

בברכת התורה

המארגנים

ספר שיעורי בינה

שיעורי הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת נתיב הדעת

שיעורי תרי"ג מצוות (ח"א עשין א-קיב) לפי סדר ספר המצוות להרמב"ם
בירור השיטות היסודיות והעיקריות בכל מצוה
ומשא ומתן בנידונים המרכזיים בבהירות ובתמציתיות

מתוך הקדמת הגרי"ב שרייבר שליט"א

"ועיקרה של תורה הלא הוא כל התרי"ג מצוות שציונו הקב"ה בהם, והרי כשיעמוד אדם לדין ויאמרו לו עמוד וערוך מקרא שקרית ומשנה ששנית, הרי ראשית דבר יצטרך לומר מה המצוות שנצטוונו בהם... וע"כ נתחברו יחדיו אסופת ת"ח ללמוד יחדיו את התרי"ג מצוות על הסדר... עכ"פ מכוח לימוד זה אפשר לידע בכל מצוה את מהותה ויסודותיה, מה היא, ומה ענינה, לידע את עצמו של הציווי מה הוא, ואיך פירושא זיל גמור כל הימים לרבות הלילות".

אזמא

משפחת חי'אר אהבת אול

8

מס' ילדים מתחת גיל 16

₪88,000

הלוואה לכל ילד בעת נישואיו

₪888.80

הפקדה חודשית בתכנית משפחתית

₪444.40

8 הזוכים בהגרלה יפקידו רק 50% מסך ההפקדה החודשית לכל אורך התקופה

הזרלת דחי חנוכה חוזרת!
בין כל המצטרפים עד נר שמיני של חנוכה <<

ב-888 ₪ לחודש

גם אתה תוכל לחתן את כל ילדיך בכבוד!

גמ"ח 'אושר בכבוד' הבנוי על חסד ועזרה הדדית, מציע תוכניות בלעדיות לחיסכון לחתונות הילדים עד גיל 16 ועבור הון עצמי לרכישת דירה, אתם בוחרים כמה להפקיד ובהתאם, הזוג הצעיר יקבל הלוואה עד 300,000 ₪ בפריסה נוחה במיוחד!

תכניות בהתאמה אישית וכן תכנית משפחתית משתלמת

בהוראת גדולי הפוסקים ניתן להפקיד מכספי מעשר **לכתחילה**

מודל פיננסי שנבדק ואושר ע"י בכירי הכלכלנים

למידע מותאם עבורכם צרו קשר עכשיו
073-3679295
או במייל: office@osher-b.org

פיקוח הלכתי: גלאטהון
חברי ועד ההלכה: רבי יעקב לנדו ורבי נעם פל שליט"א
פיקוח פיננסי וליווי משפטי:
HERZOG Wise
HERZOG CONSULTING GROUP
חברת וויז, מודל כלכלי הרוצב פוקס ואמן, עדי